HERMAN MELVILLE

Pierre

Editura Univers

clu

HERMAN MELVILLE

PIERRE

Traducere: Anda Teodorescu
EDITURA UNIVERS
1985

CLASICII LITERATURII UNIVERSALE

Versiunea digitală 1.0 – februarie 2025

Realizată după volumul apărut la Editura Univers, Bucureşti, 1985

Coperta colecţiei: Vasile Socoliuc

CARTEA I
MUGURII TINEREŢII LUI PIERRE

I

Sunt la ţară minunate dimineţi de vară când orăşeanul, doar vremelnic aflător pe acele meleaguri şi ieşit devreme la plimbare peste câmpuri, e furat de încântarea de vis a unei lumi de aur şi verdeaţă. Nicio floare nu se clinteşte, copacii au uitat să-şi legene crengile, iarba pare a se fi oprit din crescut, şi întreaga Fire se cufundă în astă pace de mirare pe care pana nu ştie a o zugrăvi, de parcă, aflându-şi misterul cel de necuprins, cată acum scăpare în tăcere.

Într-una din aceste dimineţi de iunie, Pierre, cu sufletul înrourat de un somn înviorător, ieşi din străvechiul conac cu frontoane înalte şi bolţi de verdeaţă al străbunilor săi şi, pornind vesel pe uliţa satului, largă, lungă şi străjuită de ulmi, o apucă, mai cu voie, mai fără voie, spre o căscioară ce se iţea tocmai în capătul drumului.

Verdeaţa de basm se întindea cât vedeai cu ochii; nimic nu se clintea – doar vacile bălţate care se îndreptau visătoare către locurile lor de păşune, urmate, nu mânate, de băietani cu obraji rumeni şi picioare albe.

Pătruns şi vrăjit parcă de farmecul acestei tăceri, Pierre se apropie de căscioară şi, ridicându-şi ochii, se opri brusc, aţintindu-şi privirea spre una din ferestruicile deschise de sub acoperiş. Ce să însemne oare această tinerească, înfocată oprire? Dar aceşti obraji şi ochi ce aruncă flăcări?

Pe pervazul ferestrei se răsfăţa o pernă lucioasă, albă ca neaua, iar floarea purpurie, cărnoasă, a unei plante agăţătoare se sprijinea gingaş de ea.

„Nu degeaba tânjeşti după această pernă, tu, floare înmiresmată, gândi Pierre; acum mai puţin de un ceas obrazul ei se odihnea pe ea.”

— Lucy!

— Pierre!

Zvonul glasurilor îngâna zvonul inimilor şi, o clipă în liniştea însorită a dimineţii, cei doi rămaseră muţi, sorbindu-se din ochi cu înflăcărare şi citindu-şi în priviri dragostea şi admiraţia.

— Doar Pierre, atâta? râse tânărul în cele din urmă. Ai uitat să-mi urezi bună dimineaţa.

— Asta n-ar fi mare lucru. Dimineţi bune, seri bune, zile bune, săptămâni, luni şi ani buni îţi doresc eu ţie, Pierre, lumina mea!... Pierre!

„Într-adevăr, cugetă tânărul în timp ce în ochiu-i nemişcat se oglindea iubirea-i fără margini, într-adevăr se deschid cerurile şi acest înger trâmbiţaş cată spre mine.”

— Ţi-aş înturna bunele dimineţi înmiit, Lucy, dacă asta n-ar însemna că ai cunoscut ce reprezintă noaptea şi, pe ceruri, locul tău este între zilele cele fără de sfârşit!

— Ah, Pierre! de ce oare trebuie să ne facem noi, tinerii, veşnic jurăminte, când ne iubim?

— Deoarece iubirea noastră e mireană şi, muritoare fiind, cată să afle raiul în noi.

— Ah! iar o iei razna, Pierre! Niciodată nu-mi răspunzi fără ocolişuri. Spune-mi, cum se face că voi, tinerii, vă arătaţi mereu o atât de dulce iscusinţă în a schimba toate nimicurile noastre în lucruri de preţ câştigate de voi?

— Nu ştiu cum se face, dar aşa stau lucrurile dintotdeauna.

Şi, scuturând tufa agăţătoare, rupse o floare şi şi-o prinse la vedere, pe piept.

— Trebuie să plec acum, Lucy; uite, acesta e stindardul ce mă călăuzeşte.

— Bravo, bravo! Oh, singurul meu oştean!

II

Pierre era unicul fiu al unei văduve bogate şi trufaşe; o femeie a cărei înfăţişare era o dovadă de netăgăduit că rangul, sănătatea şi bogăţia neîntreruptă, îmbinate cu o minte sănătoasă, destul de şcolită, neroasă de nicio suferinţă fără leac şi niciodată sâcâită de nevoi mărunte, păstrează şi măresc frumuseţea. Lucru de mirare, deşi coaptă bine, mai avea încă trandafiri în obraji; mlădioasa arcuire a taliei se păstrase, netezimea frunţii nu i se încreţise şi nici sclipirile de diamant nu i se stinseseră din ochi. Aşa se face că, strălucită şi încununată de luminile din sălile de bal, doamna Glendinning punea în umbră încă multe frumuseţi mai tinere şi, dacă i-ar fi trecut prin gând să-i încurajeze, ar fi fost urmată de un cârd de pretendenţi îndrăgostiţi, abia mai vârstnici decât Pierre, propriul ei fiu. Dar pentru această înfloritoare văduvă, un fiu respectuos şi devotat făcea cât toţi curtezanii la un loc; în afară de asta, Pierre, când îşi pierdea răbdarea ori – fără să ştie nici el de ce – se lăsa cuprins de o furie stârnită de gelozia faţă de chipeşii tineri ce-o admirau prea înfocat pe mama lui şi, prinşi în laţ fără voia lor, păreau să nutrească speranţa nebună de a duce la altar această făptură pe care nu se cuvenea nici s-o atingi, Pierre deci jurase de mai multe ori cu glumeaţă încrâncenare că bărbatul – fie el cu barbă sură sau fără un tulei în barbă – care va îndrăzni să o ceară în căsătorie pe mama lui va dispărea neapărat de pe faţa pământului, pedepsit de o forţă tainică atotstăpânitoare.

Această romantică dragoste de fiu a lui Pierre părea pe deplin răsplătită de triumfătoarea mândrie de mamă a văduvei care, în trăsăturile apăsate şi aerul nobil al fiului ei, îşi vedea propriile graţii misterios oglindite într-o făptură bărbătească. Între ei exista o asemănare izbitoare; iar în cazul doamnei Glendinning scurgerea anilor părea să se fi oprit, şi frumuseţea ei să fi rămas neclintită, în timp ce Pierre venea parcă prin timp în întâmpinarea acelei vârste coapte şi se apropia, cu o timpurie şi admirabilă potrivire a trăsăturilor şi alcătuirilor trupeşti, de acel piedestal al maturităţii senine pe care mama lui stătea de atâta vreme. În joacă, sub cerul senin al iubirii ce-i lega şi cu acea neobişnuită libertate născută din încredere desăvârşită şi înţelegere în toate, îşi spuneau adesea frate şi soră. Era obiceiul lor atât când erau singuri, cât şi în lume; nici măcar străinii nu puteau lua acest fel de a-şi spune drept o prefăcătorie uşuratică, întrucât prospeţimea de imortelă a doamnei Glendinning îndreptăţea pe deplin tinereasca lor joacă.

Şi aşa, slobod şi uşurel, curgea înainte firul îngemănat al vieţii mamei şi fiului. Până acum, mândrul fluviu nu-şi izbise valurile de aceste ţancuri care despică alegând apele şi care aveau să le împartă pe vecie în două şuvoaie cu totul deosebite unul de celălalt.

Un mare scriitor englez al zilelor noastre, înşiruind noroacele mai de seamă ale naşterii sale, pomeneşte în primul rând faptul că s-a născut la ţară. Aşa şi cu Pierre. Astfel îi fusese ursita: să se nască şi să crească la ţară, în sânul naturii a cărei neobişnuită frumuseţe alcătuia o matcă fără pereche pentru un suflet gingaş, de poet; în acelaşi timp, numele din popor ale celor mai încântătoare cotloane din ţinut aminteau de clipele de mândră dragoste de ţară şi neam ale stirpei Glendinningilor, veche în ani şi fapte. În poienile care coborau în spatele conacului, pe sub copacii umbroşi, către râul care şerpuia în depărtare, se dăduse o bătălie cu indienii în primii ani ai coloniei şi, în acea bătălie, străbunicul lui Pierre dinspre tată rămăsese călare pe şaua căzută în iarbă, după ce se prăbuşise de pe cal rănit de moarte, îndemnându-şi oamenii până la ultima suflare. Aceasta era Poiana Şeii şi acelaşi nume îl purtau şi conacul şi satul. Departe, dincolo de acele şesuri, cale de o zi pentru Pierre, se ridicau în trepte colnicele unde, în timpul Războiului de Independenţă, bunicul lui Pierre apărase de-a lungul mai multor luni un fort de seamă dar rudimentar alcătuit, înconjurat de o palisadă, împotriva atacurilor înfrăţite şi repetate ale indienilor. Tory-lor şi armatei regulate. Brant, ucigaşul cu sânge amestecat şi maniere de gentleman, fugise din faţa acestui fort, dar trăise destul ca să apuce să ia masa cu generalul Glendinning în zilele mai prietenoase ce urmară acelor răzbunătoare lupte. Poiana Şeii era plină de amintiri care îl umpleau de

mândrie pe Pierre. Înscrisurile sfinţind drepturile familiei Glendinning purtau pecetea a trei regi indieni, stăpânii din veac ai acestor nobile păduri şi câmpii şi singurii cu drept de a le înstrăina. De aceea, în anii tinereţii lui mărginite întru înţelegere, Pierre căuta cu trufie către obârşiile neamului său, nesinchisindu-se de acea dospire lăuntrică, mai cumpănită şi mai cuprinzătoare, care avea să răpească pentru totdeauna puterea acestor lucruri de a-i gâdila trufia.

Dar învăţătura lui Pierre ar fi rămas nechibzuit întocmită dacă el şi-ar fi petrecut neîntrerupt tinereţea doar la ţară. Încă de timpuriu tatăl şi mama lui – iar după aceea doar mama lui – îl luaseră în vizitele pe care le făceau în fiecare an la oraş; acolo, intrând în contact, fireşte, cu o societate mai mare şi cu maniere mai alese, Pierre primise pe nesimţite botezul în artele mai sprintene ale vieţii, fără să i se moleşească de fel virtutea moştenită de la războinicii săi strămoşi şi hrănită de viaţa la ţară şi de aerul limpede. Dacă trupul şi purtările propăşeau din plin, nu înseamnă că îndrumarea lui Pierre rămăsese de izbelişte în privinţa unei cunoaşteri mai alese şi mai de soi. Nu-şi petrecuse în zadar lungi după-amiezi de vară în firidele fără fund ale bibliotecii impunătoare pe care tatăl său o alcătuise cu mare osârdie; acolo nimfele lui Spenser îi fuseseră de timpuriu călăuze prin multe păienjenişuri de o prea copleşitoare frumuseţe. Astfel, strălucit şi mlădios la trup, cu blânde flăcărui ale închipuirii în inimă, acesta era Pierre cel ce urca lin spre culmile bărbăţiei, neavând habar că va veni vremea când îşi va cerceta fără remuşcări sufletul şi când toată această delicată căldură îi va părea ca de gheaţă, iar el, cuprins de nebunie, va cerşi o flacără mai aprinsă.

Mândria şi iubirea, ursitoare atât de generoase în înzestrarea tinereţii lui Pierre, nu uitaseră darul cel mai de preţ. Zădărnicia rangurilor era una din pildele tatălui lui Pierre; după părerea lui, era vanitate şi neghiobie să pretinzi un asemenea lucru dacă blândeţea firească şi omenia de nepreţuit a celor mai adânci credinţe nu ţesuseră din plin urzeala firii, astfel încât cel care îşi spunea gentleman să poată duce cu egală cinste şi umila, dar regeasca viaţă de creştin. Când a împlinit şaisprezece ani, împreună cu mama sa Pierre a luat prima cuminecătură.

Ar fi zadarnic şi mult mai greu, poate, să încercăm să desluşim anume pricinile acestui jurământ din tinereţe. E destul să spunem că, aşa cum asupra lui Pierre coborâseră şi alte multe vrednice însuşiri ale strămoşilor, aşa cum le moştenea pădurile şi fermele, pe aceleaşi căi nevăzute i se scursese în sânge cinstirea smerită pentru credinţa strămoşească pe care primul Glendinning o adusese de peste mări, din umbra unei biserici englezeşti. Astfel, Pierre era ca lama de oţel a unei spade nobiliare încinse cu brâul de mătase al religiei; soarta de viteaz a străbunicului său îl învăţase că

această mărinimoasă cingătoare avea puterea, la nemiloasa judecată de pe urmă, să-l acopere pe cel ce o purta ca un giulgiu al mântuirii, aşa încât, dacă o viaţă întreagă fusese purtată de dragul acestei mântuiri, în moarte îl va putea sprijini pe purtător.

Dar vai, prea simţitor la frumuseţea şi poezia credinţei părinteşti, Pierre n-avea cum să ştie că în lume sunt taine mai adânci decât frumuseţea şi în viaţă poveri mai grele decât moartea.

Aşa de minunat îi apărea lui Pierre hrisovul împodobit cu izvoade al vieţii, încât până acuma nu descoperise decât o singură pată albă în acest pergament caligrafiat cu lapte şi miere. Din text lipsea o soră. Eroul nostru se plângea adesea că nu-i fusese dat să încerce un simţământ atât de încântător ca dragostea de frate. Numele de împrumut cu care adesea o răsfăţa pe mama lui nu putea înlocui realitatea care lipsea. Simţirea era firească şi pe atunci nici Pierre nu-şi dădea seama pe deplin de cauzele şi izvoarele ei.

Fără îndoială, o surioară iubitoare este al doilea dintre darurile cele mai de preţ hărăzite bărbatului, iar la rând se socoteşte chiar prima, căci soţia vine mai apoi. Cel care n-are nicio soră e burlac încă înainte de a-i veni vremea, deoarece multe din alcătuirile ce fac o soţie ispititoare se găsesc mai înainte în drăgălăşenia unei surori.

„Oh, dacă părintele meu ar fi avut o fiică! exclama Pierre. O făptură pe care s-o pot iubi şi protegui, pentru care să mă şi bat la nevoie. Minunat lucru trebuie să fie să porneşti la luptă pe viaţă şi pe moarte pentru o dulce surioară! Din toate darurile ce mi le-aş putea dori, cu voia cerurilor, cel mai de preţ ar fi o soră!"

Astfel, înainte încă de a se lăsa atras de mrejele duioase ale amorului, foarte adesea Pierre implora cerul să-i trimită o soră; pe atunci încă nu ştia că, dacă se afla pe lume ceva de care să rugăm soarta să ne ferească, este tocmai împlinirea pripită a celor mai arzătoare rugăciuni din tinereţe.

Poate că dorul neînţeles al lui Pierre de a avea o soră se născuse şi din simţământul – şi mai ciudat încă – de singurătate pe care îl încerca uneori; nu numai ca unic şef al familiei, ci şi ca singurul Glendinning de parte bărbătească rămas în viaţă. O familie puternică şi rodnică se destrămase în nenumărate ramuri femeieşti; aşa că acum Pierre se trezea înconjurat de numeroase rubedenii, bărbaţi şi femei, dar fără tovărăşia unui bărbat cu care să împartă numele de Glendinning, în afara celui care îi răsărea înaintea ochilor când se privea în oglindă. Însă când se afla în starea sa obişnuită de spirit, gândul nu-i era cu desăvârşire nesuferit. Da, câteodată creştea asemeni unui val de triumf. Căci în inima de tânăr, făloasă, îmbujorată şi înflăcărată, speranţa cea mai dragă era să fie singurul dăruit cu cinstea de a

pune ultima piatră pe obeliscul gloriei al cărui postament măreţ fusese ridicat de strămoşii lui.

Vai! cât de puţin învăţase Pierre al nostru din acea lecţie prevestitoare şi profetică pe care nu carierele Palmirei ci ruinele înseşi ale Palmirei o dau. Printre aceste ruine se află un puţ dărăpănat, neterminat şi, câteva leghe mai departe, uitat de vreme în carieră, se află prăbuşit capitelul ce trebuia ridicat din acel puţ. Pe amândouă Timpul le-a luat în puterea lui şi le-a stricat; pe amândouă Timpul le-a zdrobit încă din faşă; şi piatra trufaşă care ar fi trebuit să-şi înalţe capul printre nori a fost culcată de Timp sub firele de iarbă. Neostoită e gâlceava Timpului cu fiii Omului!

III

Spuneam că frumosul ţinut în care crescuse Pierre trezea glorioase amintiri. Nu numai că potrivirea lucrurilor făcuse ca tocmai acea mândră ţară să fie înnobilată de faptele strămoşilor săi; că în ochii lui Pierre toate dealurile şi şesurile mlăştinoase păreau sfinţite prin simplul fapt că fuseseră în stăpânirea neîntreruptă a neamului său. Duios e idealismul care încununează, în ochii îndrăgostitului, cu aureolă, cel mai neînsemnat lucru care a aparţinut vreodată fiinţei dragi, acum departe; în cazul lui Pierre, acest talisman vrăjit atinsese locurile din jurul lui, cât vezi cu ochii: amintindu-şi că moşii şi strămoşii săi îşi odihniseră privirea pe aceleaşi dealuri, că prin aceleaşi păduri, pe aceleaşi pajişti, lângă acelaşi râu, de-a lungul aceloraşi cărări întortocheate se plimbaseră ca fete tinere cele pe care el le cunoscuse ca venerabile bunici; cu amintirile acestor lucruri vii în suflet, Pierre privea acel petic de pământ ca pe un zălog de dragoste; zarea toată îl înconjură ca un inel al veşniciei aduceri aminte.

Lumea monarhistă îşi imaginează îndeobşte că în demagogica Americă trecutul sfânt nu cunoaşte statui solide ridicate în cinstea lui, şi că toate lucrurile fierb şi forfotesc de-a valma în cazanul vulgar al unui veşnic inform Prezent neînchegat. Această părere ar părea cu osebire îndreptăţită de condiţiile sociale. Fără o aristocraţie cu documente la mână şi fără o lege care să le consfinţească proprietatea ca fiind de neînstrăinat, cum poate să propăşească din tată în fiu o familie în America? Există fără îndoială o părere larg răspândită, şi anume că, oricât ar fi un neam de cunoscut, ajunge doar o jumătate de veac ca să fie dat uitării. Desigur, această părere e adevărată în ceea ce priveşte oamenii de rând. În oraşe, familiile se ridică şi se sparg ca băşicile de aer într-un lighean. La noi, elementul democratic acţionează asemeni unui acid, producând lucruri noi prin coroziunea celor vechi; aşa cum în sudul Franţei cocleala, folosită ca materie primă pentru un soi de vopsea verde, se obţine turnând oţet de vin peste plăci de aramă. În general,

nimic nu sugerează mai bine decăderea decât ideea de coroziune; totuşi, pe de altă parte, nimic nu sugerează mai viu preaplinul vieţii decât culoarea verde; căci verdele e pecetea neasemuită pe care o aşterne firea din multa ei rodnicie. Printr-o potrivită asemuire putem observa cum America pare să iasă cu mult din rânduiala lucrurilor; trăsăturile ei fireşti sunt greşit înţelese de către străini şi lucrul nu trebuie să ne surprindă dacă ne gândim cât de ciudată e nepotrivirea lor cu părerile adânc înrădăcinate despre cele omeneşti şi cât de minunat se preface Moartea în Viaţă în această ţară. Astfel încât instituţiile politice, care în alte ţări sunt întocmite după bunul plac al omului, în America par înzestrate cu virtutea divină a dreptului natural; într-adevăr, cea mai puternică lege a firii este aceea că din Moarte se întrupează Viaţa. Şi totuşi, există lucruri, în lumea desluşită simţurilor, asupra cărora Natura veşnic schimbătoare nu are o stăpânire atât de necuprinsă. Iarba e alta de la an la an, crengile stejarului însă înfruntă lunga înşiruire a anilor. Iar dacă ar fi să le asemuim firelor de iarbă, cele mai multe familii din America sunt înfipte în glie precum stejarul; în loc să piară, ele adaugă noi vlăstare în fiecare an şi astfel Timpul, în loc să le scadă, le sporeşte virtutea plecându-se în faţa lor.

În această privinţă putem, fără îngâmfare şi cu dreaptă judecată, să ne comparăm în genealogii cu Anglia şi, oricât ar părea de ciudat şi vrednic a ne face să roşim, nu fără oarecare drept la egalitate. Îndrăznesc să spun în această privinţă că arhondologia ne oferă o bună socoteală statistică după care să ne călăuzim; alcătuitorilor ei nu le poate fi totuna cine sunt cei pe a căror protecţie se sprijină mai cu seamă, iar deşteptăciunea plină de bun-simţ a compatrioţilor noştri va fi de ajuns pentru a ne judeca. Măreţia numelor nu trebuie să ne orbească ascunzându-ne micimea faptelor. Dacă răsuflarea din plămânii noştri, ai tuturor, coboară din tată în fiu, apoi şi răsuflarea mea din clipa asta ajunge cu o spiţă mai încolo decât trupul actualului Mare Preot al Asiro-Caldeenilor, în măsura în care îşi poate el desluşi obârşia; astfel, simplele nume, care nu sunt altceva decât aer, se desfată şi ele în această nesfârşită descendenţă. Dar dacă Richmond şi St. Albans şi Grafton şi Portland şi Buccleuch sunt nume aproape tot atât de vechi ca Anglia, însuşi arborele genealogic adevărat al ducilor care le poartă în ziua de azi nu coboară dincolo de Charles al II-lea, iar acolo nu află vreo fântână cu apă limpede care să-i fi udat rădăcinile; plămădeala cea mai înjositoare de sub soare – după părerea noastră – a zămislit tocmai neamul unui Buccleuch, de pildă; una din străbunele sale nu s-a putut da în lături de a fi mamă, dar a uitat din păcate să treacă mai întâi pe la altar. Şi totuşi, tatăl era un rege. Cu atât mai rău, căci dacă o scatoalcă de la un om de rând nu e mare lucru, o lovitură din partea unui gentleman e o jignire de neiertat, iar

un pumn sub cingătoare venit de la un rege trebuie să fie cel mai puţin măgulitor dintre toate lucrurile. În Anglia, aristocraţia e ţinută în viaţă prin nenumărate restaurări şi învestituri. Un singur om, George al III-lea, a fabricat cinci sute douăzeci şi doi de pairi. Titlul de conte, rămas fără deţinător vreme de cinci secole, îi pica din senin cine ştie cărui mocofan căruia nu-i mai rămânea nimic de făcut decât să-l culeagă, întrucât arta avocaţilor trăsese de el până i-l adusese sub nas.

Cursul firesc al Tamisei nu e mai sinuos şi nici canalul Bridgewater nu e îndrumat într-un chip mai artificial decât sângele care curge prin vinele acestei nobilimi întortocheate sau întocmite de-a gata. Pieritoare ca miriştea şi puioase ca ciupercile, aceste familii altoite se nasc şi mor pe rând pe trunchiul nepieritor al unui nume. Până în ziua de astăzi în Anglia s-au stins două mii cinci sute de familii nobile; numele însă supravieţuiesc. Aşa se face că aerul care umflă un nume e mai trainic decât un om sau întregi neamuri omeneşti; aerul umple plămânii omului şi îi dă viaţă, dar omul nu umple aerul şi nici nu-l însufleţeşte.

Toată cinstea deci numelor şi toată închinăciunea oamenilor; dar dacă un St. Albans mi-ar spune că are onoarea nepătată şi numele vechi de când lumea, m-aş vedea silit să-i amintesc politicos de Nell Gwynne.

Dincolo de Charles al II-lea puţine sunt familiile nobile engleze care pot să dovedească în mod direct şi netăgăduit că se trag din cavalerii tâlhari ai normanzilor. Dincolo de Charles al II-lea, genealogiile lor directe par la fel de vrednice de râs ca şi un meseriaş care, ţinând ceainicul pe cap, s-ar apuca să interpreteze primul capitol din Evanghelia după Matei ca să dovedească, vezi Doamne, că se trage direct din sângele regelui Saul, care murise cu mult înainte ca Cezar să fi cunoscut gloria.

Şi acum să spunem ca introducere că, dacă în Anglia un uriaş morman de zidărie statală e necesar ca proptea împotriva prăbuşirii unor vechi case nobile, în ceea ce ne priveşte pe noi nimic asemănător nu se poate susţine; să nu mai menţionăm sutele de familii necunoscute din Noua Anglie care îşi pot înşira cu uşurinţă strămoşii englezi până cu mult înaintea lui Charles Iubeţul; să nu mai vorbim de vechile şi parcă orientalele familii de plantatori englezi din Virginia şi din Sud; în familia Randolph, de pildă, pe vremea regelui James, unul dintre strămoşi s-a însurat cu Pocahontas, prinţesa indiană; în sângele lui curgea deci, încă de acum două sute de ani, sângele neamestecat al regilor pământeni; gândiţi-vă numai la acele vechi şi falnice conace olandeze din nord, al căror pământ se măsoară în mile pătrate şi nu în prăjini – cu pajişti întinzându-se până peste hotarele ţinuturilor învecinate – şi ale căror trufaşe zapise de orândă spun că pământul va fi muncit de fermieri câte o mie la număr, cât va creşte firul ierbii şi apa va

curge la vale; fapt care dă un aer rar întâlnit de veşnicie slovei acestor zapise şi face ca cerneala avocaţilor să fie la fel de neşters ca şi marea. Unele din aceste conace sunt vechi de două veacuri; stăpânii sau domnii lor pot să vă arate pietre de hotar şi ţăruşi înfipţi acolo – pietrele cel puţin – înainte să fi venit pe lume Nell Gwynne, cea de duci născătoare, precum şi şiruri de strămoşi care, precum râul lor Hudson, urcă mai sus şi în linie mai dreaptă decât gârla Serpentine din Hyde Park.

Aceste pajişti olandeze ce pogoară din vechime odihnesc învăluite într-o negură care ne aminteşte de Indii; un aer oriental patriarhal ocroteşte cu blândeţe păşunile unde oile ţăranilor vor paşte atâta vreme cât va creşte iarba lor, atâta vreme cât va curge apa lor. Moşiile acestea par să înfrunte colţii Timpului şi, prin legătura cu glia cea fără de moarte, fac ca obştea lor să se confunde cu eternitatea. Neînchipuită îndrăzneală a viermelui ce se târăşte doar pe pământul pe care şi-l revendică cu semeţie de împărat!

În ţinuturile de mijloc ale Angliei oamenii se mândresc cu vechi săli de ospeţe, îmbrăcate în stejar, în care, în vremea Plantageneţilor, trei sute de oşteni înzăuaţi puteau să-şi arate măiestria în arta militară în după-amiezile ploioase. Domnii noştri, stăpânii moşiilor, nu proslăvesc trecutul, ci arată către faptele prezentului. Unul dintre aceştia vă poate spune că numărul locuitorilor din întregul ţinut e mai mic decât acela al ţăranilor de pe moşia sa. Singurele împrejmuiri ce le cunosc sunt munţii, înalţi cât Ben Nevis sau Snowdon; armate regulate cu pâlcuri de ofiţeri au fost trimise să treacă râuri, cu artilerie după ele, să mărşăluiască prin păduri necălcate de picior de om şi să se strecoare prin uriaşe defileuri stâncoase, doar pentru a pune sechestru hodoronc-tronc pe bunurile a trei mii de ţărani de pe domeniul aceluiaşi moşier. Faptul e grăitor din două puncte de vedere; nici unul dintre ele nu va fi numit aici.

Dar, orice am putea gândi despre existenţa unor moşii atât de puternice în inima unei republici şi oricât ne-am minuna că au supravieţuit potopului Revoluţiei, asemeni mormintelor indiene, fapt e că n-au dispărut, că proprietarii lor de acum le stăpânesc pe temeiuri la fel de necontestate ca şi cele după care orice ţăran stăpâneşte pălăria veche a tătâne-său, sau orice duce poartă coroniţa lăsată de un unchi de-al doilea.

Din toate aceste pricini, nu vom greşi prea tare gândindu-ne cu toată smerenia că, de-ar fi să aleagă această cale prea lesnicioasă de a se împăuna cu lauri, America noastră n-ar rămâne de ruşine în întrecere cu Anglia – în ceea ce priveşte moşiile mari şi genealogiile lungi – bineînţeles socotindu-le doar pe acelea unde nu e de găsit nicio hibă.

Ne-am străduit să arătăm în linii mari cinstea de care sunt vrednice multe familii din America, atât pe temeiul obârşiei cât şi pe cel al latifundiilor, deoarece aşa dovedim în chip poetic şi obârşia aristocratică a domnişorului Pierre Glendinning, despre care spusesem şi mai înainte că se trăgea dintr-o familie nu tocmai oarecare. Cititorul pătrunzător va băga desigur de seamă, din cele ce urmează, ce important e acest fapt, dacă îl legăm de firea puţin obişnuită cât şi de soarta la fel de puţin obişnuită a eroului nostru. Nimeni nu-şi va închipui că acest capitol dinainte ar fi doar lăudăroşenia prostului şi că n-ar avea în vedere un ţel mai temeinic.

Iată-l deci pe Pierre aşezat pe acest nobil piedestal; să vedem dacă nu cumva întâmplarea nu are şi ea un cuvinţel, două, de spus pe lumea asta, Dealtminteri, nu scrie nicăieri că neamul Glendinningilor se trage de dinainte de Faraon, sau că înscrisurile de la Poiana Şeii sunt de pe vremea celor trei Crai de la Răsărit. Deşi, de fapt, chiar se trăgeau din trei regi – indieni – deci cu atât mai nobili.

Dar cu toate că Pierre nu se trăgea din faraonii Egiptului, deşi fermierii englezi din familia Hampden erau împământeniţi cu o generaţie mai înainte decât primul Glendinning, deşi unele moşii din America se lăudau cu câţiva ani şi câteva mile pătrate în plus, credeţi că e cu putinţă ca atunci când un tânăr de nouăsprezece ani împrăştie spicele de grâu în faţa vetrei din bucătăria strămoşească şi– ca să facă doar o încercare – se aşază în dreptul hornului şi se apucă să le treiere cu un îmblăciu ce poate şfichiui, nestânjenit de vreun zid, cât îi e pleasna de lungă, credeţi deci că e cu putinţă ca mânuitorul îmblăciului să treiere grâul la hornul bucătăriei strămoşeşti fără să încerce măcar o împunsătură de ce am putea numi mândrie de familie? Cred că nu.

Ori ce credeţi că simte acest tânăr Pierre coborând în fiecare zi la micul dejun şi văzând unul sau două stindarde englezeşti zdrenţuite atârnate deasupra ferestrei boltite din sala cea mare a casei sale şi ştiind că stindardele le câştigase bunicul său, generalul, în război drept? Sau ce credeţi că e în sufletul lui de fiecare dată când aude fanfara militară din sat şi recunoaşte limpede răpăitul unei tobe mari englezeşti, şi ea capturată de bunicul său în luptă, iar după aceea gravată după cum se cuvine pe partea de alamă şi dăruită Corpului de artilerie din Poiana Şeii? Sau ce simţire credeţi că pune stăpânire pe el când, în câte-o blândă dimineaţă de 4 iulie, potrivită unor meditaţiuni în sânul naturii, ia cu el în grădină, ca nuieluşă de gală, o vergea lungă, impunătoare, cu vârful de argint, bastonul unui general-maior, mânuit odinioară, printre fluturări de panaşe şi sclipiri de muschetă, la trecerea în revistă a trupelor de către acelaşi bunic pe care l-am pomenit de câteva ori până acum? După părerea noastră şi gândindu-ne că Pierre era

destul de tânăr, încă prea puţin filosof şi deci cu sânge fierbinte, că citea din când în când despre Războiul de Independenţă şi avea o mamă care în societate făcea adesea aluzii subtile la epoleţii generalului-maior, bunicul său – după părerea noastră, aşadar, în toate aceste împrejurări trebuie să fi încercat un simţământ de puternică mândrie şi înălţare. Şi dacă acestea par să-l arate pe Pierre prea sentimental şi nechibzuit; dacă îmi spuneţi că ele îl dezvăluie a nu fi un democrat pur sânge şi că un bărbat cu adevărat nobil nu trebuie niciodată să se laude cu un alt braţ decât al său, vă rog să ţineţi seama că Pierre nu era încă decât un băieţandru. Credeţi-mă, cu timpul o să-l proclamaţi pe acest Pierre democrat sadea, poate prea radical pentru gusturile domniilor voastre.

În concluzie, să nu mă învinovăţiţi dacă repet acum, cuvânt cu cuvânt, propriile mele spuse: *că îl blagoslovise soarta să se nască şi să crească la ţară.* Pentru un tânăr american de viţă nobilă, la noi mai mult decât în orice altă parte, aceasta este într-adevăr o soartă rară şi aleasă. Putem observa că, dacă în alte ţări, cele mai de seamă familii se mândresc că-şi au leagănul la ţară, cei mai răsăriţi dintre ai noştri se laudă că îşi au casa la oraş. Prea adesea americanul care reuşeşte să agonisească ceva avere se grăbeşte să-şi construiască o casă metropolitană pe cea mai metropolitană stradă a celui mai metropolitan oraş. Un european în aceeaşi situaţie s-ar refugia la ţară. Că europeanul are mai mare dreptate nu poate să tăgăduiască niciun poet, niciun filosof şi niciun gentilom. Satul este nu numai locul cel mai poetic şi cel mai filosofic, dar şi cel mai nobil din lume, fiind pământul cel mai vrednic de respect, înnobilat de mulţi rapsozi cu multe titluri de glorie. Oraşul e mai de rând, printre altele, lucru limpede dovedit de faţa murdară şi nespălată pe care o înfăţişează veşnic lumii. Satul, asemeni unei regine, este întotdeauna dichisit de slujitori credincioşi în livreaua anotimpurilor; oraşul nu are decât o biată rochie, din cărămidă urzită cu piatră; satul în schimb are câte o găteală pentru fiecare săptămână a anului; câteodată îşi schimbă veşmântul de douăzeci şi patru de ori în douăzeci şi patru de ceasuri; ziua îşi poartă soarele ca un diamant ce împodobeşte fruntea unei regine; iar noaptea îşi atârnă stelele ca nişte coliere de mărgele din aur; soarele oraşului e sticlă goală, nu diamant, iar stelele lui sunt tinichea, nu aur.

În pământ de ţară deci l-a sădit Natura pe Pierre al nostru; deoarece Natura îl menise unui destin, neasemuit şi arareori întâlnit. N-are a face dacă până la urmă s-a vădit a fi cam cu două feţe; la început ea şi-a dat din plin osteneala. A pus vântul să trâmbiţeze dinspre colinele albăstrii şi Pierre a răspuns cu un nechezat poetic, aşa cum un cal de război frământă pământul sub copite, plămădind un cânt înspumat la auzul goarnei care cheamă la luptă. Natura şi-a strecurat în amurg şoaptele-i prin dumbrăvile pierdute,

iar prin vinele cugetului lui Pierre s-au strecurat blânde murmure de omenie şi dulci şoapte de dragoste, susurând ca apa peste prundiş. Natura şi-a ridicat stindardul bătut în nestematele unei nopţi cu stele şi, la vederea zeiescului stăpân şi căpitan, zece mii de înzăuate gânduri de vitejie au ropotit în inima lui Pierre, nerăbdătoare să găsească vreo cauză dreaptă pe care s-o apere.

Aşadar, naşterea la ţară a fost pentru Pierre o binecuvântare întru slavă; vom vedea dacă nu cumva binecuvântarea îl va ocoli aşa cum îi ocolise pe necredincioşi binecuvântarea Domnului; cum spuneam, vom vedea de asemenea dacă întâmplarea nu are şi ea un cuvinţel, două, de spus pe lumea asta.

V

— Surioară Mary, strigă Pierre ciocănind la uşa mamei sale la întoarcerea din plimbarea lui de dimineaţă, ştii, surioară Mary, că toţi copacii care n-au dormit noaptea s-au sculat înaintea ta? Nu simţi ceva care aduce cu mirosul de cafea, surioară?

Un pas uşor se auzi îndreptându-se către uşă, care se deschise, şi în pragul ei apăru doamna Glendinning, într-o încântătoare dar somptuoasă rochie de dimineaţă şi ţinând în mână o panglică lată în culori vesele.

— Bună dimineaţa, doamnă, rosti Pierre încet, cu o plecăciune al cărei neprefăcut şi neşovăitor respect contrasta amuzant cu aerul glumeţ care o precedase, căci familiaritatea iubirii lui era clădită pe dulceaţa şi religiozitatea celei mai alese consideraţiuni filiale.

— Bună ziua, dragă Pierre, căci presupun că trebuie să fi trecut de amiază. Intră şi ajută-mă să-mi termin toaleta... aşa, frăţioare – şi-i întinse, panglica – fă-ţi datoria vitejeşte – şi aşezându-se pe scaun în faţa oglinzii se pregăti să primească serviciile lui Pierre.

— Prima doamnă de onoare a Ducesei Marie Glendinning, râse Pierre şi, aplecându-se, îi trecu mamei sale panglica în jurul gâtului şi îi încrucişă capetele pe piept.

— Şi, mă rog, cum o să stea aşa, Pierre?

— O să încerc s-o ţintuiesc cu o sărutare, surioară... aşa!... Oh! ce păcat că închizătoarea asta nu ţine o veşnicie! Unde e cameea cu fauni pe care ţi-am dăruit-o aseară? Ah! iat-o pe consolă... aveai de gând s-o pui deci?... Îţi mulţumesc, surioara mea scumpă şi diplomată... aşa! Dar ia stai puţin! O buclişoară s-a zburdălnicit... şi acum, soră dragă, scutură-ţi capul ca o regină asiriană!

Fericita şi mândra mamă se ridică în picioare şi, cum stătea în faţa oglinzii ca să-şi dea părerea asupra felului în care o împodobise feciorul său, acesta

băgă de seamă că șiretul de la unul din pantofi i se desfăcuse și, îngenunchind, îl legă la loc.

— La drum acum, către masă, exclamă el. Cu voia dumneavoastră, doamnă... și, oferindu-i cu galanterie comică brațul, cei doi coboară la micul dejun.

Doamna Glendinning se călăuzea după unul din acele instincte după care femeile acționează uneori fără să se gândească, nearătându-se niciodată în fața fiului ei îmbrăcată într-un fel care să nu-i vină desăvârșit. Luând aminte la toate cele din jurul ei, ajunsese la unele învățături de bun-simț care de multe ori devin literă moartă în ceea ce privește aplicarea lor, datorită faptului că au fost primite de la altcineva. Înțelegea cum nu se poate mai bine uriașa înrâurire pe care o au simplele aparențe asupra spiritului, chiar în cazul celor mai strânse legături ale inimii. Și, deoarece cea mai mare bucurie a vieții ei era dragostea plină de admirație și devotamentul plin de grație al lui Pierre, nu pierdea din vedere nici cel mai neînsemnat fleac ce ar fi putut ajuta la păstrarea unei comori atât de dulci și de măgulitoare.

În afară de asta, Mary Glendinning era femeie și înzestrată în mai mare măsură decât alte femei cu acea vanitate – dacă se poate numi vanitate – care într-o viață de cincizeci de ani nu o împinsese nici măcar o dată la vreo necuviință știută lumii și nici nu o făcuse să cunoască măcar un strop de remușcare. Mai mult decât atât, nu tânjise după admirație, care i se cuvenea de drept, prin veșnicul privilegiu al frumuseții; fusese înzestrată cu acest dar dintotdeauna; nu avea nevoie să întindă mâna după el, întrucât îl primea de la sine. Vanitatea, care la atâtea femei e de-a dreptul o prihană sufletească și deci o pată care sare în ochi, în cazul ei anumit, deși mult deasupra celui obișnuit, era totuși absolut firească; neștiind ce înseamnă să lupți pentru a-ți astâmpăra vanitatea, era aproape cu desăvârșire neștiutoare că o posedă. Multe femei își împodobesc fruntea ca o torță cu această lumină a vieții lor; Mary Glendinning și-o purta fără să știe, înlăuntrul său. Printre nesfârșitele cotloane ale artei femeiești ea radia, egală cu ea însăși, asemeni unui potir care, luminat pe dinăuntru, nu lasă să se străvadă niciun semn al flăcării ce arde într-insul, ci pare să strălucească prin virtutea calităților minunate ale marmurii însăși. Pentru mama lui Pierre nu conta acea admirație ieftină cu care se mulțumesc multe cochete pe la baluri. Nu omagiile tuturor bărbaților, ci doar aleasa cinstire a celor mai nobili dintre ei, iată ce simțea ea că i se cuvine. Întrucât propria ei părtinire de mamă sporea și ridica în slăvi meritele rare și de netăgăduit ale lui Pierre, i se părea că lealitatea oferită de bunăvoie de sufletul lui iubitor reprezenta un jurământ de credință vrednic de cel mai ales vlăstar al sexului său. Astfel, deși îmbibată

în toate fibrele ființei ei cu cea mai subtilă dintre vanități, doar omagiul lui Pierre o mulțumea.

Dar, întrucât pentru o femeie cu cap și spirit admirația, fie și a celui mai iubit și înzestrat dintre bărbați, nu face doi bani dacă ea își dă seama că nu stăpânește nicio formulă vrăjită care să influențeze în fapt sufletul admiratorului și întrucât, cu toată superioritatea minții lui, Pierre, datorită slăbiciunii de neocolit a tinereții lipsite de experiență și abia ieșite din găoace, era surprinzător de ascultător la învățăturile materne în mai toate lucrurile care îi stârniseră până atunci interesul sau afecțiunea, Mary Glendinning se lăsa adorată de fiul ei cu tot atâta mândră încântare și mulțumire de sine cât le poate încerca cea mai cuceritoare fecioară. Mai mult decât atât. Acea aromă fără nume și necuprins de dulce a drăgălășeniilor și atențiilor cu neputință de povestit care însoțește iubirea galantă și cuminte înainte de strigări și cununie, dar care, asemeni buchetului celor mai costisitoare vinuri, se spulberă prea adesea când dragostea e turnată pentru a fi sorbită în prea puțin atrăgătoarele pocale ale zilelor și nopților căsniciei; acel simțământ, cel mai înalt și cel mai nepământesc din întreaga întindere a experienței noastre pe acest pământ; acel *ce* divin – încă și mai îmbătător căci clocotea în pieptul unui fiu – renăștea pentru Mary Glendinning, aflată nu departe de asfințitul vieții ei de femeie, prin dragostea curtenitoare a lui Pierre.

Născută în general dintr-o minunată, dar absolut întâmplătoare îmbinare a celor mai fericite și mai rare potriviri de pe pământ, nefiind limitată în timp de acea sleire care e fatală iubirii obișnuite, această vrajă dulce care leagă mamă și fiu într-un nesfârșit dans al bucuriei părea o străfulgerare a unui har dumnezeiesc, ca cea mai nepământească dintre emoții, sortită celei mai tinere vârste a iubirii, să fie transpusă în multe din legăturile puțin vădite ale împestrițatei noastre vieți. În chip cu totul osebit, părea să întrupeze pe acest pământ trandafiriile visuri ale acelor ce ne zugrăvesc un paradis viitor în care, spălată de toate drojdiile și petele, cea mai curată simțire a omului va uni toate neamurile și ținuturile într-un crug de pură și neștirbită încântare.

VI

Există și o mică trăsătură mai puțin celestă care, după părerea unora, putea să micșoreze meritele romantice ale nobilului Pierre Glendinning: avea întotdeauna o excelentă poftă de mâncare, în special la micul dejun. Dacă ne gândim însă că, deși mâinile lui erau mici și volanele de la cămașă albe, brațu-i nu era câtuși de puțin delicat, iar fața îi era cam arsă de soare; că se scula în zori și că nu putea să adoarmă fără să călărească douăzeci de

mile, să facă pe jos douăsprezece mile pe zi, să doboare un brad măricel din pădure, să boxeze, să scrimeze, să vâslească ori să se dedea la alte asemeni îndeletniciri; dacă ne gândim deci că toate aceste distracţii atletice ale lui Pierre îi clădeau trupul din carne şi muşchi, dar îşi şi cereau cu glas tare de trei ori pe zi drepturile, vom înţelege că pofta de mâncare nu este un reproş vulgar, ci o adevărată cinste domnească pentru Pierre; aceasta dovedea că este bărbat şi gentilom; un gentilom în floarea împlinirilor este întotdeauna voinic şi sănătos, iar Voinicia şi Sănătatea sunt mari mâncăi.

După ce Pierre şi mama lui coborâră la micul dejun şi după ce Pierre avu grijă ca ea să aibă în faţă cele câteva mici lucruri de care avea nevoie, după ce îi porunci de două sau trei ori respectabilului şi uitatului de vremi servitor Dates să potrivească şi să repotrivească ferestrele în aşa fel încât niciun curent să nu-şi permită vreo necuviinţă cu gâtul mamei sale, îngrijindu-se de toate acestea, tacticos şi fără să se agite; de asemenea, după ce îi porunci olimpianului Dates să încline puţin un tablou ca să se afle într-o anumită lumină (era vorba de o pictură veselă în simpaticul stil flamand, atârnată pe perete astfel încât să poată fi potrivită) şi după ce aruncă de la locul său câteva priviri înviorătoare către luncile râului până spre munţii albăstrui din zare, Pierre făcu un semn misterios neasemuitului Dates care, ascultător ca o maşinărie, aduse de pe o măsuţă plăcută vederii o plăcintă rece impresionant crescută; moviliţa, la o cercetare grijulie cu cuţitul, se dovedi a fi cuibul gustos şi bine rotunjit al câtorva porumbei neobişnuit de fragezi pe care îi împuşcase Pierre.

— Surioară Mary, zise el ridicând în vârful tridentului de argint una dintre delicioasele bucăţele, când am împuşcat porumbeii ăştia am avut grijă să dobor unul în aşa fel încât pieptul să rămână nevătămat. Era anume pentru tine! Iată-l! Sergent Dates, adu-mi farfuria stăpânei. Nu?... Doar câteva fărâmituri de chiflă şi câteva sorbituri din ceaşca de cafea?... ăsta e micul dejun pentru fiica mândrului general de colo? – şi Pierre arătă către portretul în mărime naturală al bunicului său, plin de fireturi, de pe peretele opus. În sfârşit, mai mare jalea, va trebui să mănânc pentru doi. Dates!

— Domnule?

— Ia de aici rastelul cu pâine prăjită şi farfuria cu limbă şi adu chiflele mai aproape şi dă măsuţa mai la o parte, bunul meu Dates.

Făcându-şi astfel loc, Pierre începu operaţiunile, însoţindu-şi îmbucăturile cu izbucniri de voioşie.

— În dimineaţa asta pari să fii într-o dispoziţie excelentă, frate Pierre, zise mama lui.

— Da, nu tocmai rea; cel puţin, nu pot spune că sunt prost dispus, surioară Mary; Dates, fii băiat bun şi adu-mi trei castroane cu lapte.

— Un castron, vreţi să spuneţi, zise Dates grav şi imperturbabil.

După ce servitorul ieşi din cameră, doamna Glendinning vorbi:

— Dragă Pierre, te-am rugat de atâtea ori să nu te laşi târât de voioşie până într-acolo încât să încalci hotarul permis al bunei creşteri în atitudinea ta faţă de servitori. Privirea pe care ţi-a aruncat-o Dates conţinea o respectuoasă mustrare. Nu trebuie să-i spui lui Dates „fii băiat bun”. El este un băiat bun, chiar foarte bun; dar n-are niciun rost să i te adresezi aşa la masa mea. Nu e greu să fii amabil şi blând cu servitorii, fără să dai câtuşi de puţin impresia de familiaritate superficială.

— Surioară, ai fără îndoială dreptate; aşa că am să renunţ la „bun” şi am să-i spun lui Dates doar „băiete”! Băiete, vino încoace! Aşa merge?

— Câtuşi de puţin, Pierre; dar, fiindcă acum eşti un Romeo, o să-ţi trec cu vederea năzdrăvăniile.

— Romeo! Oh, nu; sunt departe de a fi Romeo, suspină Pierre. Eu râd şi el plângea; sărmanul Romeo! bietul Romeo! vai şi amar de tine, Romeo! A avut un sfârşit foarte trist, soră Mary.

— Din vina lui, totuşi.

— Săracul Romeo!

— Nu şi-a ascultat părinţii.

— Bietul Romeo!

— S-a însurat împotriva voinţei lor.

— Vai şi amar de mine, Romeo!

— Dar tu, Pierre, ai să te însori în curând, cred, nu cu o Capulet, ci cu o fiică tot din neamul Montague, aşa că soarta tristă a lui Romeo nu are cum să fie şi a ta. Tu o să fii fericit.

— Cu atât mai nefericit a fost Romeo!

— Nu o lua razna, frate Pierre; înţeleg deci că în dimineaţa asta o iei pe Lucy la o lungă plimbare printre dealuri? E o fată dulce, încântătoare.

— Aşa cred şi eu, surioară Mary. Nu-i găseşti perechea, mamă, în nicio parte a lumii. Este... da, da, deşi eu o spun. Dates! ce tot face de nu mai vine cu laptele ăla?

— Lasă-l în pace. Nu fi şi tu papă-lapte, Pierre.

— Ah! după cât văd, surioara mea e sarcastică azi de dimineaţă.

— Să nu fii niciodată sforăitor, Pierre, şi nici bombastic. Tatăl tău nu era nici una, nici alta; nici despre Socrate nu se povesteşte aşa ceva, şi amândoi au fost oameni foarte înţelepţi. Tatăl tău mă iubea din adâncul inimii, ştiu asta fără urmă de îndoială – dar nu l-am auzit niciodată rostind cuvinte mari când vorbea despre iubirea lui. Era în orice ocazie un gentleman perfect; gentlemenii nu vorbesc niciodată pompos. Asta o fac diferiţi sectanţi şi alţi papă-lapte, dar nu gentlemenii.

— Mulţumesc, surioară. Aşa, lasă-l pe masă, Dates; sunt gata caii?

— Cred că tocmai trag la scară.

— Cum, Pierre, zise maică-sa aruncând o privire pe fereastră, ai de gând să te duci până la Santa Fe Bogota cu faetonul acela vechi şi uriaş? De ce ai scos namila asta?

— O toană, surioară, o toană! Îmi place fiindcă e demodat şi fiindcă locul de pe capră e larg ca o sofa şi, în sfârşit, pentru că o tânără domnişoară, Lucy Tartan pe numele ei, nutreşte o mare admiraţie pentru el. Se jură că i-ar plăcea să meargă şi la cununie în el.

— Mă rog, Pierre, nu pot să-ţi spun decât să ai grijă ca să-ţi pună Cristopher ciocane şi cuie, şuruburi şi frânghii destule. Şi mai bine l-ai lăsa să meargă în urma ta într-una din căruţele de la fermă, cu o osie şi cu nişte scânduri de schimb.

— Nu te teme, surioară, nu te teme; voi avea grijă de vechiul faeton. Blazonul ciudat şi vechi de pe aripă îmi aminteşte întotdeauna de cel care a umblat primul cu el.

— Mă bucur că ţii minte asta, frăţioare Pierre.

— Şi de cel care s-a suit în el după aceea.

— Fii binecuvântat! Să te binecuvânteze cerurile, fiule! Să te gândeşti întotdeauna la scumpul şi nepătatul tău părinte, Pierre.

— Şi acum sărută-mă, surioară dragă, că trebuie să plec.

— Aşa... obrazul acesta e al meu, iar celălalt e al lui Lucy; deşi acum, când îi privesc pe amândoi, cred că al ei e până la urmă mai înfloritor, probabil fiindcă e stropit de o rouă mai dulce.

Pierre râse şi ieşi din cameră, căci bătrânul Cristopher îşi pierduse răbdarea. Mama lui se îndreptă către fereastră, zăbovind câteva clipe în cadrul ei.

„Nobil şi ascultător băiat”, murmură ea. „Are întreaga zburdălnicie a tinereţii, fără să fie câtuşi de puţin zănatic sau înfumurat. Slavă cerului că nu l-am trimis la colegiu. Nobil băiat şi ascultător! Frumos, mândru, supus, viguros! Să sperăm că n-are să se schimbe niciodată faţă de mine. Soţioara lui, adică... viitoarea lui soţie, n-o să-l îndepărteze de mine; şi ea e ascultătoare, frumoasă, respectuoasă şi smerită. Rareori am văzut ochi albaştri ca ai ei care să nu arate supuşenie şi care să nu se ia după un ochi negru şi îndrăzneţ, aşa cum oiţele blânde, împodobite cu fundiţe albastre, îşi urmează marţialul conducător. Sunt mulţumită că Pierre s-a îndrăgostit de ea şi nu de vreo frumuseţe trufaşă cu ochii ca smoala, cu care n-aş fi putut nicicum să mă-mpac; o astfel de femeie s-ar fi împăunat cu starea ei de tânără căsătorită, punând în umbră starea mea de văduvă vârstnică şi pretinzând toată atenţia dragului meu băiat – frumosul, mândrul, iubitorul,

ascultătorul şi voinicul meu băiat! Băiatul meu cu minte ageră, suflet ales şi neam de soi; şi ea atât de încântător de supusă! Ce păr are! Avea dreptate tatăl lui când spunea că o femeie frumoasă, la fel ca o mânză de rasă, trebuie să aibă trei calităţi: păr bogat, piept palpitând, fire blândă şi supusă. Cu bine, Pierre, să ai o dimineaţă plăcută!"

Zicând acestea, ea traversă încăperea şi privirea trufaşă şi încântată căzu pe bastonul bătrânului general, pe care cu o zi înainte Pierre, într-o toană mai zburdalnică, îl luase de la locu-i obişnuit din sala împodobită cu stindarde. Doamna Glendinning îl ridică şi îl legănă gânditoare de câteva ori, încoace şi încolo, rămânând apoi sprijinită în el ca într-un toiag. Frumuseţea ei impunătoare avea în ea ceva marţial; acum arăta într-adevăr ca vrednica fiică a unui general, ceea ce şi era, căci Pierre se trăgea şi dinspre mamă dintr-un neam de militari. Din amândouă părţile era sământă de eroi.

„Aceasta îi e moştenirea – acest însemn de comandant! Şi apoi, nu-mi încap în piele de mândrie când mă gândesc la el. Da, şi până acum mă legănam în închipuirea mea că Pierre e atât de tandru şi ascultător! Nespus de ciudată nepotrivire, fără îndoială! Căci sunt drăgălăşenia şi ascultarea însemne ale unui general? Ori bastonul acesta nu e decât o biată vârtelniţă? E ceva ce nu se potriveşte. Acum aproape că îmi vine să-l doresc altfel decât atent şi ascultător cu mine, gândindu-mă că unui bărbat nu-i vine uşor să fie mereu erou şi căpetenie a neamului său, fără să încrunte vreo frunte de gospodină din familie. Deie Domnul să dea dovada vredniciei lui încurajând norocul fără vreo piedică, şi nu chemat să fie cavaler al cine ştie cărei speranţe pierdute, a cărei nemilostivire face din om fiară. Dă-i, Doamne, vânt prielnic! Vântură-i prin faţă numai noroace! Aşa o să-mi rămână supus, iar în ochii lumii va apărea ca un erou!"

CARTEA II
IUBIRE, ÎNCÂNTARE ŞI NELINIŞTE

I

Cu o seară înainte, Pierre se înţelesese cu Lucy să facă împreună o lungă plimbare cu trăsura pe drumul şerpuitor printre dealurile care se lăsau leneşe spre miazăzi, până la întinsele câmpuri de la Poiana Şeii.

Deşi vehiculul era sexagenar, bidiviii nu aveau mai mult de şase ani. Vechiul faeton supravieţuise multor generaţii de trăpaşi.

Pierre mână cu multă îndemânare pe sub ulmii satului, oprind în curând chiar în faţa uşii albe a căscioarei. Aruncând hăţurile la pământ, intră în casă.

Cei doi trăpaşi erau prietenii lui apropiaţi şi de încredere. Se născuseră în acelaşi ţinut cu el şi mâncaseră din acelaşi porumb din care Pierre însuşi mânca turtele indiene de la micul dejun. Un fir de apă al aceluiaşi izvor adăpa caii la grajd, iar un altul umplea carafa de la masa lui Pierre. Pentru Pierre erau un fel de rude apropiate; splendizi şi tineri; arătoşi, cu coamele îmbelşugate şi pas apăsat, fără să fie câtuşi de puţin făloşi sau încrezuţi. Pentru ei, Pierre era capul netăgăduit al familiei Glendinning. Se ştiau prea bine a nu fi decât o ramură pidosnică şi supusă a Glendinningilor, legaţi prin jurământ de credinţă de stăpânul lor. De aceea aceşti tineri verişori nu-şi îngăduiau niciodată să fugă de Pierre; zburdalnici în ham, erau nespus de răbdători la aşteptare. Pe lângă asta, erau şi plini de voie bună şi drăgălaşi ca nişte pisoi.

— Doamne sfinte, Pierre, cum poţi să-i laşi să stea singuri atâta timp! exclamă Lucy ieşind din casă împreună cu Pierre, care o urmă încărcat cu şaluri, o umbreluţă, o geantă şi un coşuleţ.

— Stai puţin, strigă el lăsând să cadă toate acestea; am să-ţi arăt de ce sunt în stare mânjii mei.

Spunând acestea, le vorbi cu glas blând şi, apropiindu-se de ei, îi bătu uşurel cu palma. Caii nechezară; cel dinspre el cam gelos, de parcă Pierre nu şi-ar fi împărţit mângâierile cu dreptate. Apoi, şuierând încet, prelung, aproape neauzit, Pierre se vârî între cai şi oişte. Lucy tresări şi scoase un ţipăt uşor, dar Pierre îi spuse să nu se sperie câtuşi de puţin, căci nu-l păştea nici cea mai mică primejdie. Lucy nu se nelinişti; deşi veşnic speriată când Pierre părea ameninţat de vreun pericol, în străfundurile sufletului era încredinţată că viaţa lui e fermecată şi că nu poate cu niciun chip să-i fie răpit de moarte sau să i se întâmple vreun neajuns, atâta timp cât ea se afla la mai puţin de o mie de leghe depărtare.

Pierre se urcase între cai pe oiştea faetonului şi, sărind jos, dispăruse aproape de tot printre mişcătoarele coloane ale celor opt picioare sprintene

şi lucioase ale cailor. Pătrunsese pe o parte şi, după câteva suciri şi învârtiri, ieşi pe partea cealaltă; în timpul acestei demonstraţii de echitaţie, cei doi căluţi nechezau zglobii dând din capete în sus şi în jos, înveseliţi şi întorcându-se din când în când către Lucy, de parcă ar fi spus: „Îl înţelegem pe tânărul nostru stăpân; îl înţelegem, domnişoară; să n-aveţi nicio teamă, frumoasă doamnă... aşa să vă ţină Dumnezeu inimioara drăgălaşă cum ne-am jucat noi cu Pierre înainte de a-l cunoaşte dumneavoastră”.

— Te mai temi acum că s-ar putea s-o ia la goană, Lucy? o întrebă Pierre, apropiindu-se de ea.

— Da de unde, Pierre! Neasemuite creaturi! Uite, Pierre, te-au ridicat la rangul de ofiţer – şi, spunând acestea, arătă către doi stropi de spumă care-i rămăseseră prinşi de umeri ca nişte epoleţi. Bravissimo din nou! Ţi-am spus azi de dimineaţă, când ai plecat din faţa ferestrei mele, că te consider oşteanul meu, şi iată că ai şi înaintat în grad.

— Frumos spus, Lucy. Dar uite, nu le-ai admirat părul; nu poartă decât cea mai fină catifea genoveză. Ai văzut vreodată cai atât de bine îngrijiţi?

— Niciodată.

— Ce-ai zice atunci ca ei să-mi fie cavaleri la cununia noastră? Zău aşa, nemaipomeniţi cavaleri de onoare ar mai fi! Ar purta în cozi şi coame sute de panglicuţe albe, iar când ne-ar duce spre biserică, boturile lor ar împărţi în dreapta şi în stânga cocarde ca acelea pe care mi le-au dat acum şi mie. Pe cinstea mea, Lucy, o să-mi fie cavaleri de onoare! Cerbi mândri! Căţei jucăuşi! Eroi, Lucy! N-avem nevoie să bată clopotele la nunta noastră; ei or să necheze pentru noi, Lucy; ne vom cununa în sunetul războinic al trâmbiţaşilor lui Iov. Ascultă! Numai gândul ăsta şi îi face să necheze.

— Ba nechează la auzul bazaconiilor tale. Hai să plecăm. Ţine şalul, umbreluţa şi coşul; de ce te uiţi aşa la ele?

— Mă gândeam, Lucy, la starea jalnică în care mă găsesc. Acum vreo şase luni m-am întâlnit cu un sărman june logodit, un vechi amic, târându-şi paşii alături de Lucy Tartan a lui şi purtând pe fiecare braţ un maldăr de boccele; mi-am spus atunci: Iată un condamnat la moarte, sărmanul de el: iubeşte. Şi acum uită-te la mine! Mă rog, se spune că viaţa însăşi e o povară; de ce n-o purtăm cu voioşie? Uite ce e, Lucy, am de gând să-ţi prezint o declaraţie formală de protest înainte ca lucrurile să ajungă prea departe. După ce ne căsătorim, nu vreau să car niciun fel de pacheţele decât dacă e cu adevărat nevoie; mai ales dacă apar şi alte tinere doamne, cunoştinţe de ale tale, nu vreau să fiu dresat, aşezat în genunchi şi încărcat ca un catâr pentru a li se demonstra puterea pe care o ai asupra mea.

— Chiar că m-am supărat, Pierre; e prima aluzie răutăcioasă pe care am auzit-o de la tine. Aş vrea să ştiu dacă se zăreşte măcar vreuna din prietenele mele?

— Trebuie să fie vreo şase, răspunse Pierre, atâta doar că stau ascunse după perdele. N-am niciun fel de încredere în aerul pustiu al străzilor satului tău, Lucy. După fiecare oblon pândesc ţintaşi ascunşi.

II

În timp ce faetonul îi poartă legănat pe Pierre şi Lucy pe sub ulmi, să vedem cine era Lucy Tartan. Inutil să spunem că era o frumuseţe; tinerii cu păr castaniu şi obraji ca ai lui Pierre nu se îndrăgostesc decât de fete frumoase. Iar în vremurile ce vor să vină vor exista neapărat – aşa cum există şi acum şi vor fi existat şi în vremuri de demult – bărbaţi falnici şi femei de o nepământească frumuseţe; şi asta n-ar fi cu putinţă dacă, de când e lumea, ici-colea, un tânăr chipeş nu s-ar fi însurat cu o fecioară frumoasă.

Dar, deşi dacă datorită grijii de care vorbeam înainte, a mamei Natura, vor fi mereu femei frumoase pe pământ, o a doua Lucy Tartan nicicând nu va mai cunoaşte lumea. Albul şi roşul, dar mai ales albul cel mai gingaş, îi înfloreau în obraz. Cine ştie ce zeu îi furase ochii din ceruri; părul, ca cel al lui Danae, era înspicat de ploaia de aur a lui Jupiter; asemeni mărgăritarelor, dinţii ei păreau culeşi din adâncurile Mării Persiei. Dacă unuia, osândit multă vreme să-şi aţintească privirea doar asupra acelora care trudesc pe căile umile ale vieţii şi pe care muncile şi sărăcia îi urâţesc, i-ar pica din întâmplare ochii pe o încântătoare şi graţioasă fiică a zeilor, pogorâtă din ţinuturile neştiute ale frumuseţii şi ale bogăţiei, care i s-ar înfăţişa plutind radioasă şi toată numai armonie, n-ar fi oare transportat văzând că într-o lume atât de plină de nedreptate şi mizerie, cum este lumea noastră, mai străluceşte câteodată o asemenea plăsmuire ca din cer? O femeie frumoasă nu aparţine întru totul acestei lumi. Chiar semenele ei gândesc astfel. O adunare de femei priveşte o frumuseţe neobişnuită care intră într-o cameră cu aceiaşi ochi cu care s-ar uita la o pasăre din Arabia poposită pe pervazul ferestrei. N-aveţi decât să spuneţi ce doriţi, dar pizma lor, dacă ea există, nu se naşte decât în urma admiraţiei deschise. Îi pizmuiesc bărbaţii pe zei? Sunt femeile ciudoase pe zeiţe? Femeia frumoasă se naşte regină peste bărbaţi şi peste femei laolaltă, aşa cum Maria Stuart s-a născut regină peste scoţieni, fie ei bărbaţi sau femei. Pentru o frumoasă, întreaga omenire reprezintă scoţienii săi; clanurile ei credincioase sunt popoarele lumii. Un adevărat gentleman din Kentucky ar trebui să-şi dea bucuros viaţa pentru o femeie frumoasă din India, chiar dacă n-a văzut-o niciodată. Şi-ar stoarce sângele din inimă până la ultima picătură şi ar lua drumul lui Pluto, pentru ca ea să

ia calea Paradisului. Mai degrabă s-ar turci decât să-şi lepede credinţa lăsată din tată în fiu din vremea când Marele Stăpân, Adam, a căzut în genunchi pentru prima oară în faţa Evei.

O regină a Spaniei dacă e slută nu gustă nici pe jumătate din gloria unei modiste frumoase. Soldaţii ei pot sparge capete, în timp ce pentru maiestatea-sa nicio inimă nu s-ar frânge; iar frumoasa modistă poate să-şi înşire inimile la gât ca pe nişte mărgele. Nu încape nicio îndoială, Frumuseţea a încoronat prima Regină. Dacă succesiunea Imperiului german ar fi din nou pusă-n cumpănă şi dacă cine ştie ce biet avocăţel stângaci ar înfăţişa pretenţiile primei femei cu adevărat frumoase pe care s-ar întâmpla s-o vadă, fără îndoială că ea ar fi aleasă de toţi împărăteasă a Sfântului Imperiu romano-german; aceasta însă dacă toţi germanii ar fi bărbaţi nobili şi cu suflet mare, inimi largi şi de credinţă, în stare cât de cât să preţuiască o cinste atât de uriaşă şi neasemuită.

Să nu mai zică nimeni că Franţa e ţara politeţii. Nu barbarii de francezi au scornit legea salică? Trei dintre cele mai fermecătoare făpturi – flori nemuritoare ale casei de Valois – au fost îndepărtate de la tronul Franţei de acea infamă legiuire. Franţa, nu zău! Ale cărei milioane de catolici se mai închină încă Fecioarei Maria, dar de zece generaţii încoace tăgăduiesc dreptul la respect multor îngereşti Marii, regine de drept ale Franţei. Atât şi e de ajuns pentru un război. Să ne gândim numai cât de ticăloşesc fură şi poartă naţiuni întregi, iar uneori şi oameni, cele mai alese titluri, fără niciun merit. Americanii şi nu francezii sunt pilde de purtare cavalerească în lumea asta. Legea noastră salică spune că tuturor femeilor frumoase trebuie să li se jure credinţă veşnică. Cele mai solide drepturi ale unui bărbat nu cântăresc nimic în faţa celor mai fluşturatice toane ale unei astfel de femei. Dacă reuşeşti să cumperi cel mai bun loc din diligenţă ca să mergi şi să consulţi un doctor într-o problemă de viaţă şi de moarte, nu-ţi rămâne decât să renunţi cu dragă inimă la el şi s-o iei şontâc-şontâc pe jos, dacă o drăgălaşă călătoare se întâmplă să facă semn în uşa staţiei de poştă.

Acum, vi se va fi părând, poate, că povestirea noastră a cam luat-o razna, dacă ne-am apucat să vorbim de o anumită domnişoară care a plecat la plimbare cu trăsura cu un anumit domnişor şi ne-am trezit, după această farandolă, legaţi de uşa unei staţii de poştă. Dar încotro ne-ar fi putut duce cu mintea Lucy Tartan dacă nu printre regine puternice şi alte asemenea creaturi de rang înalt, dându-ne în cele din urmă brânci să pornim în lume ca să vedem de putem găsi în cele patru colţuri ale ei pereche unei asemenea minuni? După drepturi din vremi străbune nu sunt oare legat să o cânt pe Lucy Tartan? Cine mă va opri? Nu este ea aleasa inimii eroului meu? Ce se poate spune împotriva ei? Sub baldachinul nopţii mai odihneşte alta ca ea?

Dar, vai! ce s-ar mai sfii Lucy Tartan de atâta zarvă şi tărăboi! Ţintă a laudelor, lauda de sine îi e străină. Până acum a plutit prin viaţă la fel de neauzit ca puful scaiului peste pajişti. Deloc vorbăreaţă când nu e în tovărăşia lui Pierre, chiar şi alături de el multe clipe rămâne mută, cu răsuflarea tăiată. Oh, drăgăstoase tăceri pe care ei le cunosc... ce prevestiri negre, pentru viitor; liniştea dinaintea cutremurului sau a oricărei alte zguduiri cumplite! dar, până una-alta, fie-le cerul senin, vesel sfatul şi jucăuşă firea.

Dar n-am să mai termin niciodată cu acest păcătos pomelnic! Ce-ar fi dacă mi-aş lua hârtia şi creionul şi m-aş apuca într-o noapte senină să trec şi stelele la catastif? Poţi să numeri aştrii ca linguriţele de ceai? Poţi înşira pe hârtie farmecele lui Lucy Tartan?

Toate celelalte, părinţii, averea pe care avea s-o moştenească, rochiile din garderobă, inelele de pe deget, le las în grija arhondologilor, a perceptorilor şi tapiţerilor. Treaba mea e doar partea ei îngerească. Cum însă se mai găsesc unii să cârtească împotriva îngerilor – care oricum rămân îngeri – mă sacrific pentru a mulţumi pe doamnele şi domnii cu pricina cu câteva amănunte din viaţa lui Lucy Tartan.

Era fiica unui prieten drag din tinereţe al tatălui lui Pierre. Cum tatăl ei murise, rămăsese să locuiască cu mama ei, într-o casă frumoasă de la oraş. Dacă însă proprietatea ei se afla la oraş, inima lui Lucy se muta la ţară de două ori pe an. Nu-i plăcea deloc oraşul plin de ifose, găunos, fără inimă şi numai fasoane. Ciudat, dar prea doveditor pentru nevinovăţia ei nepământească era faptul că, deşi se născuse printre cărămizile şi mortarul unui port la mare, tânjea după ţărâna nerăscolită şi iarba dinlăuntrul ţării. Aşijderea păţeşte şi dulcele scatiu născut îndărătul gratiilor, în iatacul unor cucoane la ţărmul oceanului şi necunoscând toată viaţa lui vreun alt loc, care, odată cu venirea primăverii, e apucat de o nelinişte fără nume, începe să bată din aripi şi nu mai poate nici să mănânce şi nici să bea din pricina acestor doruri neostoite. Deşi neînvăţat, blagoslovitul scatiu primeşte ştire de la divina fire că a venit vremea să-şi ia zborul către inima ţării. Întocmai la fel era şi Lucy, cuprinsă de primele doruri de verdeaţă. În fiecare primăvară acele palpitări de nedomolit făceau să-i tresalte trupul; în fiecare primăvară păsăruica îşi lua zborul către inima ţării.

O, dacă şi celelalte zbateri din străfundurile sufletului ei, lungă vreme şi după aceea rămase fără nume, când viaţa îi devenise o povară, ar fi fost semnul că a venit vremea plecării ei de pe ăst pământ apăsător spre meleaguri de lumină!

Din fericire, mătuşa ei, doamna Llanyllyn – o văduvă veşnic dusă pe gânduri, fără copii, cu veşnice turbane albe – avea o căsuţă delicioasă în care

şi şedea, în satul Poiana Şeii; şi mai mare era fericirea că această vrednică mătuşă bătrână o iubea foarte mult şi se bucura în tăcere să o aibă pe Lucy în preajma ei. În ultimii câţiva ani petrecuse de fiecare dată mai multe luni la Poiana Şeii; printre îndemnurile curate şi blânde ale satului, Pierre încercase pentru prima oară pentru Lucy acea dulce simţire care îl robise ei cu totul.

Lucy avea doi fraţi, unul mai mare decât ea cu trei ani, iar celălalt mai mic cu doi ani. Aceşti tineri erau ofiţeri de marină, aşa că nu locuiau cu Lucy şi cu mama ei.

Doamna Tartan avea avere. Era de altfel perfect conştientă de acest lucru şi oarecum înclinată să-l scoată în evidenţă în faţa multor oameni câtuşi de puţin interesaţi de un asemenea amănunt. Cu alte cuvinte, doamna Tartan, în loc să fie mândră de fiica ei, fapt pentru care ar fi avut toate motivele, părea să fie mândră de punga ei, fapt pentru care n-avea niciun motiv; dacă stăm şi ne gândim, Marele Mogul avea probabil o avere mai mare, ca să nu mai vorbim de Şahul Persiei şi de Baronul Rothschild şi de o mie de alţi milionari! Pe de altă parte, nici sultanul turcilor şi nici vreun alt rege din Europa, Asia sau Africa, cu toate bogăţiile puse una peste altă, nu se putea mândri cu o fată atât de încântătoare ca Lucy. Cu toate acestea, doamna Tartan era o cucoană vrednică de toată cinstea, cel puţin după tot tipicul unei lumi de cucoane. Făcea milostenii şi avea cinci strane personale în tot atâtea biserici, ocupându-se în general de promovarea fericirii în lume şi încercând să-i silească pe toţi tinerii şi tinerele pe care-i cunoştea să se căsătorească între ei. Cu alte cuvinte, avea vocaţie de aprinzătoare de inimi şi reuşise să zgândărească pojarul matrimonial în piepturile câtorva juni nemulţumiţi, care-şi puseseră pirostriile pe cap sub oblăduirea ei specială şi urmându-i anume sfatul. Gura lumii spunea – dar gura lumii le mai înfloreşte! – că se întemeiase o societate secretă a tinerilor soţi nemulţumiţi, care se ocupau cu răspândirea pe ascuns a unor fiţuici în rândul tinerilor burlaci, prin care îi înştiinţau de stăruinţele viclene ale doamnei Tartan; pentru detalii îşi dădeau numele cifrat. Nu se putea ca toate astea să fie adevărate; căci la lumina a o mie de inimi aprinse de ea – arzând cu flacără albastră sau roşie, n-are importanţă – doamna Tartan naviga pe mările modei şi toate celelalte corăbii îşi strângeau pânzele în faţa ei; în coada ei veneau flotile de domnişoare cărora urma să le găsească cele mai sigure porturi conjugale din lume.

Dar oare peţitul, ca şi milostenia, nu trebuie să înceapă de la propria ei casă? Cum se face că propria ei fiică, Lucy, rămăsese fără pereche? Dar nu vă grăbiţi; cu ani în urmă, doamna Tartan alcătuise un plan trandafiriu în ceea ce-i privea pe Pierre şi pe Lucy; în acest caz planul ei se întâmplase să se

potrivească, în oarecare măsură, cu unul deja alcătuit în ceruri, şi aşa Pierre Glendinning ajunse să fie mândrul ales ai lui Lucy Tartan. Întrucât însă problema o privea direct, doamna Tartan fusese destul de precaută şi prevăzătoare în toate maşinaţiunile care-i priveau pe Pierre şi Lucy. De fapt, nu fusese nevoie de nicio maşinaţiune. Cele două părticele platonice care cutreieraseră ţările căutându-se una pe alta, încă de pe vremea lui Saturn, se întovărăşiseră chiar sub ochii doamnei Tartan; ce altceva ar mai fi putut ea face ca să le unească pentru veşnicie într-un tot unic şi indivizibil? Doar o singură dată o bănuială vagă trecu prin mintea lui Pierre că doamna Tartan, iscusită mânuitoare a degetarului la „uite bobul, nu e bobul", îl împinsese încotro voia ea.

Înainte ca amiciţia lor să fi devenit mai strânsă, Pierre luase o dată micul dejun cu Lucy şi mama ei, la oraş; doamna Tartan, după ce turnase prima ceaşcă de cafea, declarase că i se pare că simte miros de chibrituri aprinse în casă şi că trebuie să vadă dacă arde ceva. Aşa că, renunţând să continue, s-a ridicat să caute chibriturile care ardeau, lăsându-i pe cei doi singuri să schimbe politeţuri la o ceaşcă de cafea; în cele din urmă le trimisese vorbă din dormitor că, fie din pricina chibriturilor, fie din alte pricini, o apucase durerea de cap şi că o ruga pe Lucy să-i trimită sus ceai şi puţină pâine prăjită fiindcă nu avea să mai coboare în dimineaţa aceea.

Auzind acestea, Pierre o privise pe Lucy, îşi privise ghetele şi, ridicând din nou ochii, văzuse versurile lui Anacreon pe o măsuţă într-o parte a sofalei, *Melodiile* lui Moore în cealaltă parte, miere pe masă, un petic de satin alb pe podea şi un văl de mireasă pe candelabru.

Nu face nimic, gândise Pierre privind-o ţintă pe Lucy, de abia aştept să mă las prins când cursa e întinsă în Paradis şi momeala este un înger ca ea. O privise din nou pe Lucy şi observase supărare, nesfârşită umilinţă şi o paloare nefirească pe obraz. Cu dragă inimă ar fi sărutat încântătoarea momeală care ura cu toată blândeţea ideea că cineva avea să se înfrupte din ea cât era ţinută în laţ. Dar, ridicând ochii şi văzând că melodiile pe care doamna Tartan, pretextând că face ordine, le pusese pe pian, observând mai ales că teancul de note era aşezat în picioare şi proptit de perete, cu muzica la *Dragostea era odat' un băieţaş* la vedere şi, gândindu-se că e o potriveală cu totul ieşită din comun, nu se putuse abţine să nu zâmbească, deşi îngăduitor; se căise însă imediat, mai ales când Lucy, care văzuse şi înţelesese tot, se ridicase pe loc, cu un „Domnule Glendinning?" de nedescris, indignat, îngeresc, adorabil şi convingător, împrăştiindu-i până şi cea mai vagă undă de bănuială cum că ar fi fost părtaşă la uneltirile mamei ei.

Într-adevăr, încercarea doamnei Tartan de a se băga între cei doi, de a umbla cu fineţuri sau de a „ajuta" doi tineri nu era decât o strădanie pe cât

de zadarnică, pe atât de jignitoare. Voia oare doamna Tartan să văruiască un crin în floare? Se străduia doamna Tartan să lipească oţelul de magnet? Fără noimă încercare! Dar toată lumea asta e fără noimă, cu mulţi oameni fără noimă; tartorul lor era doamna Tartan însăşi, peţitoare a întregii naţiuni!

Purtarea ei era cu atât mai neghioabă cu cât nu se putea să nu ştie că doamna Glendinning dorea căsătoria. Şi nu era oare Lucy bogată? Adică avea să fie bogată la moartea mamei ei (trist gând pentru doamna Tartan). Şi nu era soţul ei dintr-o familie dintre cele mai bune, şi nu fusese tatăl lui Lucy cel mai bun prieten al tatălui lui Pierre? Şi deşi Lucy putea să-şi găsească perechea în alt bărbat, ce altă femeie putea s-o egaleze pe Lucy? Fără noimă încercare a doamnei Tartan! Când însă o cucoană ca ea nu are altceva mai bun de făcut, se apucă tocmai de astfel de lucruri fără noimă.

Şi aşa trecea vremea; şi Pierre o iubea pe Lucy, şi Lucy îl iubea pe Pierre, când în cele din urmă apărură cei doi tineri marinari, fraţii ei, în salonaşul doamnei Tartan, întorşi din prima lor călătorie de trei ani pe Mediterana. La început se uitară cam lung la Pierre, găsindu-l pe sofa, iar pe Lucy nu prea departe de el.

— Vă rog să luaţi loc, domnilor, zise Pierre. Camera e mare.

— Dragii mei fraţi! exclamă Lucy îmbrăţişându-l.

— Dragii mei fraţi şi draga mea surioară! exclamă Pierre cuprinzându-i pe toţi cu braţele.

— Uşurel, uşurel, domnule! zise fratele mai vârstnic, care fusese avansat miciman cu două săptămâni înainte.

Fratele mai mic făcu un pas înapoi şi, punând mâna pe pumnal, strigă:

— Domnule, ne-am întors din largul Mediteranei. Cu permisiunea dumneavoastră, domnule, asta e necuviinţă! Cine sunteţi dumneavoastră?

— De bucurie nici nu pot să vă explic, strigă Pierre îmbrăţişându-i comic pe toţi deodată.

— Neobişnuită întâmplare, strigă fratele mai mare, eliberându-şi gulerul cămăşii din strânsoare şi potrivindu-şi-l furios.

— Scoateţi sabia! strigă vitejeşte fratele cel tânăr.

— Liniştiţi-vă, prostuţilor! exclamă Lucy. E vechiul nostru prieten de joacă, Pierre Glendinning.

— Pierre? Cum, Pierre? strigară flăcăii – şi ţine-te îmbrăţişări din nou. Ai crescut de-un stânjen. Cine să te mai cunoască... dar atunci... Lucy? Ce treabă ai tu aici în... cum să-i spun... hârjoana asta pe sofa?

— Oh! Nu înseamnă nimic, adică... strigă Pierre. Haideţi să ne mai îmbrăţişăm o dată.

Şi se mai îmbrăţişară o dată; şi în acea seară se anunţă oficial logodna lui Pierre cu Lucy.

Drept care tinerii ofiţeri rămaseră cu convingerea – deşi nu îndrăzniră să şi-o dea pe faţă – că grăbiseră cu autoritatea lor, în mod indirect, sfârşitul unei stări de lucruri între proaspeţii logodnici, care fusese cam tulbure şi cu totul nepotrivită cu buna-cuviinţă.

III

Pe vremurile bune şi sănătoase de odinioară, bunicul lui Pierre, un gentleman american de neam şi cu oarecare avere, îşi petrecea vremea cu totul altfel decât vlăstarele de seră ale tinerimii noastre.

Bunicul lui Pierre era înalt de un metru nouăzeci; odată, când izbucnise focul la vechiul conac, spărsese o uşă de stejar dintr-o singură lovitură de picior, ca să-i lase pe sclavii negri să intre cu găleţile cu apă; Pierre încercase de mai multe ori tunica lui militară, păstrată ca o relicvă la Poiana Şeii, şi băgase de seamă că buzunarele îi ajung mai jos de genunchi şi că în jurul mijlocului îi mai rămânea loc să strecoare o butelcuţă rotunjoară; într-o încăierare de noapte în vremurile tulburi dinainte de război, îi liniştise pe doi indieni sălbatici ciocnindu-i cap în cap. Şi toate acestea erau faptele omului celui mai bun la inimă şi cu ochii cei mai albaştri din lume care, după obiceiurile patriarhale ale acelor vremi, se închina cu toată smerenia cărunteţii sale în faţa larilor şi penaţilor, fiind soţul cel mai bun, tatăl cel mai blând, stăpânul cel mai înţelegător cu sclavii săi, bărbatul cu firea cea mai liniştită, fumător tihnit al unei pipe după cina de seară, iertător al multor jigniri, creştin milostiv şi bun la suflet, în sfârşit un uncheaş curat la inimă, vesel, copilăros, cu ochii de cicoare şi ca de pe altă lume; în sufletul lui blând şi măreţ, se îmbrăţişau leul şi mielul.

Pierre nu putea căta niciodată la frumosul lui portret în uniformă militară fără să se simtă cuprins de jale şi de o dorinţă nesfârşită de a întâlni în viaţă un asemenea viteaz. Dulceaţa împărătească a acestui portret era cu adevărat vădită în înrâurirea pe care o exercita asupra oricărui tânăr simţitor şi cu suflet generos. Pentru un astfel de privitor, portretul era dăruit cu nepământeasca elocinţă a unei vorbiri îngereşti; era o sfântă carte de slavă încadrată şi agăţată pe perete, învăţând pe toţi oamenii, ca de pe Simţul Munte, că omul e o fiinţă nobilă, deopotrivă cu Dumnezeu, mustind de sucurile cele mai alese; alcătuită din putere şi frumuseţe.

Acel falnic bărbat, bătrânul Pierre Glendinning, fusese mare iubitor de cai; nu însă după gustul modern, căci nu era jocheu; printre cei mai apropiaţi prieteni ai săi de parte bărbătească se afla un armăsar uriaş, mândru, sur, cu fire neaşteptat de închisă, calul lui de călărie; bătrânul poruncise ca ieslea bidiviilor lui să fie cioplită asemeni unei tranşee, din bârne solide de arţar, şi ţinea cheia de la lada cu porumb în bibliotecă şi nu îngăduia nimănui

altcuiva să-l hrănească; când lipsea de acasă, această cinste i se încredinţa lui Moyar, un servitor negru de încredere şi care nu întârzia niciodată. Bătrânul spunea că omul nu poate să iubească un cal dacă nu-i dă grăunţele cu mâna lui. La fiecare Crăciun le dădea măsură cu vârf. „Şi caii mei ţin Crăciunul ca şi mine”, spunea bătrânul Pierre. Acest falnic bărbat se trezea întotdeauna odată cu răsăritul soarelui; îşi spăla faţa şi pieptul afară, apoi, întorcându-se în odaia sa şi sfârşind de îmbrăcat, pornea să facă o vizită solemnă la grajduri ca să le ureze cinstiţilor săi prieteni o dimineaţă bună şi veselă. Vai de pielea lui Cranz, Kit, Douw sau a oricărui altuia dintre sclavii care munceau acolo, dacă bătrânul Pierre găsea un cal fără pătură pe spinare sau măcar o buruiană în fânul care le umplea ieslea. Nu că ar fi pus să-i biciuiască pe Cranz, Kit, Douw ori pe oricare altul – nu se auzise de aşa ceva pe vremurile acelea şi în ţinutul acela patriarhal – dar nu le mai spunea vorba bună pe care o aşteptau cu toţii de la el; şi asta însemna mare amărăciune, căci Cranz, Kit, Douw şi toţi îl iubeau pe bătrânul Pierre aşa cum păstorii îl iubeau pe bătrânul Avram.

Dar ce armăsar domnesc, falnic, cu coama cenuşie se arată? Ce nins călăreţ caldean iese pe poartă? E bătrânul Pierre; în fiecare dimineaţă, înainte de a mânca, iese la plimbare cu calul lui şi niciodată nu-l încalecă fără să-l întrebe. Dar timpul trece şi bătrânul Pierre a ajuns moşneag, bobul pârguit al vieţii sale e acum doldora de greutate; nu-l mai iasă inima să apese spinarea împărăteştii făpturi cu o asemenea povară uriaşă. Şi apoi, însuşi nobilul animal a îmbătrânit, şi în ochii lui mari şi atenţi licăreşte o privire înduioşată. Nicicând coapsă de bărbat, îşi jură bătrânul Pierre, nu va mai strânge crupa armăsarului meu; hamurile nu-l vor atinge! De atunci, în fiecare primăvară, semăna un câmp de trifoi pentru calul său; pe la Sânziene alegea ierburile cele mai de soi din care să-i pregătească fânul pentru iernat; grăunţele punea să i le treiere cu un îmblăciu al cărui mâner purtase în vârf un mândru steag de bătălie pe vremea când acelaşi bătrân armăsar îl purtase în galop pe bătrânul Pierre; o singură coarnă fluturândă, o singură sabie fulgerândă.

Dar bătrânul Pierre are nevoie de plimbarea lui de dimineaţă; nu-l mai călăreşte pe surul cel bătrân. Pune să i se facă un faeton, bun pentru un general falnic, în al cărui coş se pot ascunde trei bărbaţi obişnuiţi. Uriaşele arcuri de piele în formă de S sunt îndoite şi întreite; roţile au fost parcă furate de la vreo moară; capra seamănă cu un pat cu baldachin. Acum nu un cal, ci doi îl trag, scoţându-l pe bătrânul Pierre la plimbare pe sub vechea arcadă de la intrare, aşa cum o dată în fiecare an cei din ţara lui Por împărat îl scoteau din ascunzişul lui pe zeul lor.

Şi vremea zboară, şi iată că vine o dimineaţă când faetonul nu mai iese, iar toate curţile şi ogrăzile sunt pline; coifuri tivesc drumurile; vârfuri de săbii izbesc treptele de piatră ale pridvorului; muschete zornăie pe scări; în toate sălile răsună cântece triste, războinice. A murit bătrânul Pierre; şi, ca un erou al bătăliilor de demult, moare în ajunul altui război; înainte de a pleca să tragă asupra duşmanului, plutoanele de sub comanda lui trag o salvă deasupra mormântului bătrânului lor comandant; în 1812 a răposat bătrânul Pierre. Toba care ţine ritmul fanfarei, făcând să răsune marşul funebru, era o tobă mare englezească ce pe vremuri bătuse ritmurile unui marş trufaş pentru treizeci de mii de viitori prizonieri, conduşi spre o neîndoielnică robie de acel băietan lăudăros pe numele lui Burgoyne.

În ziua următoare surul cel bătrân n-a vrut să-şi mănânce grăunţele; s-a întors şi a nechezat în boxă. N-a îngăduit ca mâna blândă a lui Moyar să-l mângâie; limpede, aşa cum ştie să vorbească un cal, surul bătrân i-a spus: „Nu simt mirosul mâinii pe care o ştiu; unde este bătrânul Pierre? Nu voi nici grăunţe, şi nici să mă îngrijeşti; unde este bătrânul Pierre?”

Acum se odihneşte nu departe de stăpânul său şi doarme sub câmpul pe care l-a păscut; şi a trecut multă vreme de când atât bătrânul Pierre cât şi armăsarul său s-au veşnicit prin iarba câmpului, întru slavă.

Dar faetonul generalului, ca şi dricul său cu panaş, a supravieţuit nobilei poveri pe care a purtat-o. Şi caii roibi care l-au tras pe bătrânul Pierre când era în viaţă şi, după cum i-a fost voia, l-au tras şi când era mort, ba l-au urmat şi pe domnescul bidiviu sur, aceşti cai roibi mai există încă; nu ei înşişi ori progeniturile lor; dar cei doi coborâtori din armăsarii de rasa lor. Căci pe pământurile de la Poiana Şeii, oameni şi cai se moştenesc din tată în fiu; şi în această frumoasă dimineaţă Pierre Glendinning, nepot al bătrânului Pierre, se plimbă cu Lucy Tartan aşezat pe locul strămoşului său şi ţinând în mână frâiele unor cai ai căror stră-strămoşi fuseseră mânaţi de bătrânul Pierre.

Ce mândru se simţea Pierre; cu ochii închipuirii vedea duhurile cailor înhămaţi în faţă.

— Aceştia nu sunt decât cărăuşii, exclamă el; vizitiii sunt seminţiile noastre.

IV

Dragostea se simte mai legată de aşteptata şi neîndoioasa ei viitorime decât de strămoşii odată vieţuitori însă acum cu neputinţă de readus din trecut. Aşa că bujorii înfloriţi în obrazul lui Pierre de mândria de familie se aprinseseră şi mai tare când, din porunca lui Lucy, pe faţa lui se desfăşură flamura purpurie a iubirii.

Această dimineață era picătura cea neprețuită pe care Timpul o păstra în potirul lui. Dinspre câmpuri și coline adiau doar abia simțite prefirări dintr-o dulce încântare. Fatală dimineață pentru îndrăgostiții nejuruiți unul altuia; „Mărturisiți-vă” – le striga. „Priviți înaripatele noastre iubiri” – ciripeau păsărelele din copaci; în largul mării marinarii nu mai știau să lege parâmele; mâinile își pierduseră iscusința; vrând-nevrând, Dragostea înnoda cununițe pe fiecare velă instalată.

Oh, slăvită fie frumusețea acestui pământ, frumusețea rodnică și bucuria de pe fața lui! Prima vârstă a lumii a fost iernatică, următoarea primăvăratică; cea de-a treia și ultima și cea mai desăvârșită este această văratică lume a noastră. Prorocii viețuitori pe tărâmurile reci de dedesubt propovăduiesc pământul, așa cum noi propovăduim paradisul ca fiind aflat deasupra noastră. Acolo, prieteni, spun ei, există un răstimp al anului care în limba lor se cheamă vară. Atunci câmpurile de deasupra se țes în covoare verzi; zăpada și gheața se retrag de pe pământ; milioane de alcătuiri ciudate, colorate, parfumate, pudrează fața gliei cu miresme încântătoare; iar făpturi înalte, falnice, mute și mărețe se ridică cu brațele întinse și-și întind bolțile verzi peste veseli îngerași – bărbați și femei care se iubesc și se cunună, dorm și visează sub privirile îngăduitoare ale zeului și zeiței lor, veselul soare și gânditoarea lună!

Oh, lăudată fie frumusețea acestui pământ, frumusețea, rodnicia și bucuria de pe fața lui! Am trăit odată și vom trăi din nou; așa după cum nădăjduim într-o lume mai bună ce va să vină, așa am venit și noi, dintr-una mai rea. Demonul Începutului e din ce în ce mai îndepărtat cu fiecare vârstă ce trece a lumii; el este bulgărele blestemat ce vine din haos și cu fiecare nouă trecere îl rostogolim îndărăt cu o treaptă. Cântări de slavă acestei lumi! Frumoasă prin ea însăși și doar loc de intrare către altele. Din cine știe ce Eghipet al trecutului am ajuns în acest nou Canaan; din acest nou Canaan ne grăbim spre cine știe ce Circasie. Dar Răul, Nevoia și Necazul ne-au urmat din Eghipet și cerșesc acum pe străzile Canaanului; porțile Circasiei însă nu se vor deschide în fața lor împreună cu părintele lor, Demonul Începutului, trebuie să se întoarcă în haos de unde au venit.

Iubirea a fost zămislită mai întâi din împreunarea Bucuriei cu Repausul în Paradis, în vremea cea dintâi a lumii. Omul apăsat de griji nu poate să iubească; făptura în beznă nu-l află pe cel de sus. Și cum tinerețea, în cea mai mare parte a ei, nu are griji și nu cunoaște bezna, încă din zorii timpului ea a fost anotimpul dragostei. Iubirea se poate încheia cu durere și bătrânețe și suferință și nevoie, și orice altă întrupare a tânguirii omenești; dar Iubirea începe cu bucurie. Primul suspin al Iubirii se naște numai după primul râset al Iubirii. Iubirea râde mai întâi și suspină mai apoi. Ea nu are mâini, ci

ţimbale; gura Iubirii are răsunetul unui corn de vânătoare. Şi răsuflarea ei se înalţă fără voie în triluri de bucurie!

În acea dimineaţă, doi cai roibi plimbau două Râsete pe drumul ce ducea către colinele dinspre Poiana Şeii. Glasurile se împleteau armonios; tenorul tineresc şi bărbătesc ai lui Pierre Glendinning cu trilurile feciorelnice ale lui Lucy Tartan.

Cu faţa albă ca zăpada, cu ochii albaştri şi părul auriu, frumoasa era înveşmântată în culorile cerului. Să porţi mereu azuriu, Lucy, îţi vine cel mai bine – cam aşa te sfătuia şi mama ta de altfel. Din amândouă părţile, dincolo de pârleazuri, se ridica mirosul florii de trifoi din Poiana Şeii, iar de pe buzele şi de pe obrazul lui Lucy aburea mireasma proaspătă a făpturii ei viorii.

— E parfumul tău sau al altei flori? exclamă Pierre.

— Văd lacuri sau ochii tăi? exclamă Lucy oglindindu-şi privirea în sufletul lui, ca două stele oglindite într-o fântână.

Niciun miner din Cornwall nu a săpat un puţ atât de adânc sub apa mării ca acela săpat de Amor sub pânza plutitoare a ochilor. Ochiul e oglinda magică a iubirii, toate cele nepământeşti alunecă într-o izbăvită lucrare. Nu sunt peşti în mare câte imagini dulci în ochii îndrăgostiţilor. În aceste limpezimi miraculoase înoată ciudaţi peşti înaripaţi care uneori sar afară aprinşi de bucurie; aripi umede de peşte stropesc obrazul celui îndrăgostit. Ochii Dragostei sunt lucruri sfinte; acolo se ascund misterele vieţii; privindu-se în ochi, îndrăgostiţii pătrund cele mai adânci taine ale lumii; şi, cuprinşi de fiorii ce în veci nu se pot tălmăci, simt că Amor e stăpânul tuturor. Bărbatul sau femeia care n-a iubit niciodată, care nu a cătat niciodată până în străfundurile privirii făpturii îndrăgite, nu cunoaşte cea mai dulce şi mai înălţătoare religie de pe pământ. Dragostea este evanghelia creatorului şi a mântuitorului; ea dăruieşte omenirii o carte legată în petale de trandafir, ferecată în violete, cu literele culese de păsări cântătoare şi zugrăvite cu suc de piersică pe corole de crin.

Necuprinsă este cartea Iubirii. Nici timpul, nici spaţiul nu-i pot cuprinde povestea. Toate lucrurile dulci la văzut, la gustat, sau la auzit, toate acestea şi numai acestea sunt făurite de Amor. Nu Amor a creat ţinuturile boreale, dar el e acela ce le redă omului. Nu-i aşa că pe zi ce trece, cu fiecare ceas, lucrurile fioroase dispar de pe acest pământ? Unde sunt lupii din Anglia? Unde mai găseşti în Virginia pantera? Oh, iubirea îşi vâră nasul peste tot. Îşi are pretutindeni trimişii săi. Propovăduitorii săi îi fac de ruşine pe toţi ceilalţi. Vântul de miazăzi curtează galant barbara miazănoapte; pe multe ţărmuri îndepărtate blânda adiere de la apus înduplecă asprul răsărit.

Întregul Pământ e făgăduit Iubirii; în zadar se luptă demonul Începutului să amâne strigările. De ce şi-ar încinge Glia mijlocul cu un brâu atât de bogat în verdeaţă tropicală, dacă nu s-ar găti de nuntă? Şi de ce ar mai fi pe lume flori de portocal şi lăcrămioare, dacă maica Glia n-ar vrea ca flăcăii şi fetele să se iubească şi să se unească? Căci fiecare cununie unde mirii se iubesc cu adevărat duce mai departe alaiul Iubirii de pe pământ. Miresele de pe acest tărâm vor fi domnişoarele de onoare ale lui Amor în lumea nunţii viitoare. Şi aşa îşi întinde Iubirea mrejele, căci ce tânăr se poate ţine departe când vede minunile neasemuitei naturi femeieşti? Unde se află o femeie frumoasă, se află întreaga Asie cu bazarele ei. Italia nu are nicio privelişte care să se compare cu frumuseţea unei tinere americance; nici cerurile nu pot să dea o binecuvântare care să întreacă iubirea ei pământească. Nu au coborât oare toţi cuceritorii înaripaţi pe pământ ca să guste din Iubirea şi Frumuseţea unei muritoare, tocmai când fraţii ei săraci cu duhul tânjeau după însuşi paradisul pe care îl părăsiseră? Da, heruvimi invidioşi au pogorât pe pământ; şi-au luat lumea-n cap; şi cine îşi ia lumea-n cap dacă nu pentru a găsi o viaţă mai bună?

Amor este marele izbăvitor şi legiuitor al acestei lumi; şi cum toate femeile frumoase sunt cei mai aleşi trimişi ai săi, Amor le-a dăruit cu o atrăgătoare putere de convingere, magnet de care nu poate scăpa niciun tânăr. Aleasa inimii sale i se pare fiecărui june a fi o vrăjitoare de nepătruns; cu zeci de mii de descântece şi vrăji îi dă ocol, îl înconjoară alunecând unduios oriunde s-ar întoarce; murmură înţelesuri cu tâlc minunat; face să răsară în faţa lui duhurile şi piticii de sub pământ; văduveşte mările de naiade şi le mână să înoate în jurul lui. Iubirea evocă mistere ca un oracol; – e de mirare atunci că Amor a fost dintotdeauna zeu?

V

În acea dimineaţă, Pierre era pătruns şi de un fel de exaltare pioasă; dar nu tot timpul, ci numai o clipă, şi în clipa următoare nemaiîncăpându-şi în piele de veselie zburdalnică. Părea un tânăr zeu şi un saltimbanc în acelaşi timp. Improvizaţii de mag îi izbucneau de pe buze în versuri iuţi de aur, îndată după răspunsuri şi vorbe de haz. Mai ales ochii strălucitori ai lui Lucy îl inspiră. Acum, uitând de cai, o ia pe Lucy în braţe, înconjurând-o cu amândouă mâinile şi, asemeni unui scufundător sicilian, se aruncă în adâncurile adriatice ale ochilor ei şi revine la suprafaţă aducând cu el cupa regească a fericirii. Tresăririle din privirile fetei îi par valuri de nesfârşită bucurie. Şi asemeni unor mări adevărate răsfrângând lucirile acelei străvezii dimineţi azurii, în ochii lui Lucy părea să lucească întreaga măreţie albastră a zilei şi toată dulcea nepătrunzime a cerului. Şi, fără îndoială, albastrul din

ochii unei femei, asemeni mării, e înrâurit de văzduh. Numai în aerul curat al unei divine zile de vară poţi să-i vezi ultramarinul, piatra lichidă de lapis lazuli. Atunci Pierre scoase un chiot de bucurie; tigrii vărgaţi din ochii lui căprui se zbătură în cuştile lor cu înfierbântată mulţumire. Lucy se sfii pierdută de iubire; căci culmea cea mai înaltă a dragostei este Teama amestecată cu Uimirea.

În curând, iuţii telegari îi purtară pe aceşti frumoşi zei aproape de dealurile împădurite, al căror siniliu îndepărtat se schimbase acum într-un verde cu felurite nuanţe, dealuri ce se ridicau asemeni vechiului Babilon, podite cu verdeaţă; din loc în loc, piscurile împrăştiate păreau nişte turnuri; pâlcurile de pini cocoţate pe creasta lor semănau cu arcaşi mândri, cu păzitori de strajă glorioasei Cetăţi a Zilei din Babilon. Adulmecând aerul înălţimilor, caii zburdalnici nechezară şi risipiră ţărâna cu copite zglobii. Simţeau, desigur, imboldurile vesele şi îmbietoare ale zilei; căci ziua era nebună de o încântare fără margini; în înaltul cerurilor auzeai nechezând caii soarelui; din nările lor picura spuma ce atârna deasupra colinelor în şuviţe câlţoase de abur.

Dinspre câmpie se ridica încet negura; parcă nu se îndura să părăsească o poiană atât de fermecătoare. Ajungând aproape de coamele înverzite, Pierre opri caii şi în curând cei doi se aflară pe înălţimi, privind în depărtare; peste crânguri şi lacuri, peste podişuri împodobite cu porumbişti şi lunci cu iarbă de păşune; peste smârcuri de viu smarald, arătând locurile unde belşugul verdeţii acestui pământ îşi afla canale şerpuitoare; ca întotdeauna, preaplinul ceresc se revarsă asupra unor locuri fără semeţie, bucurând şi umplând pieptul cine ştie cărui muritor de obârşie umilă, lăsând pradă pustietăţii singuratice multe piscuri ale trufiei princiare.

Dar Suferinţa, şi nu Bucuria ne învaţă; admirând priveliştea, Pierre a tras prea puţină învăţătură înţeleaptă. Ţinând-o pe Lucy de mână şi simţind – ah, cum mai simţea! – cum pulsul îi zvâcneşte dulce, părea că se înfrăţeşte cu fulgerul de vară; scânteie pe scânteie, el presimţea candidele delicii ale pământului.

Iată-l acum întins pe iarbă, cu privirea atentă ridicată spre Lucy.

— Tu eşti cerul meu, Lucy; şi iată-mă pe mine, păstorul-mag, cum aştept să răsară pe firmamentul tău noi ochi-stele. Iată! Văd drumul Luceafărului; văd o nouă planetă acolo şi, în spatele tuturor, o infinită nebuloasă înstelată, ca şi când făptura ta s-ar înfăţişa având drept cortină în spate-i un văl de taină bătut în nestemate.

Este oare Lucy surdă la toate aceste exprimări bombastice ale amorului? De ce priveşte în jos şi freamătă; şi de ce acum se preling de pe pleoapele-i

grele picuri calzi? În ochii fetei nu se citeşte bucuria şi buzele par să-i tremure.

— Ah, Pierre! Eşti prea cotropitor şi prea înflăcărat!

— Nu eu, ci Prier cel umed şi schimbător! Nu ştii că ploiosul şi schimbătorul Prier e urmat de bucuria sigură pe sine şi fără strop de ploaie a lui Cireşar? Astăzi, Lucy, ziua de astăzi trebuie să fie Cireşar pentru tine, aşa cum este pentru întregul pământ!

— Ah, Pierre, pentru mine nu există Cireşar! Nu e oare adevărat că dulceaţa lui Cireşar se pârguieşte la lacrimile lui Prier?

— E adevărat, iubito! Dar iată alte picături... din ce în ce mai multe... ropotele astea de ploaie sunt mai îndelungate decât se cuvine lunii lui Prier, iar ele n-au ce căuta în luna lui Cireşar.

— Cireşar, Cireşar! Tu lună văratică a nunţii, urmând după dulcea peţire primăvăratică a pământului, o, Cireşar al meu, Cireşarul meu ce n-a venit încă!

— Dar va să vină, cum e hotărât şi fără putinţă de întoarcere; va fi bine venit şi cu cât mai repede, cu atât mai bine.

— Atunci, nicio floare pe care ploile lui Prier au hrănit-o în mugure, nu va pieri înainte de a-i veni sorocul să o desfacă luna lui Cireşar? Îmi juri, Pierre?

— Îndrăzneala iubirii divine fără de moarte mă stăpâneşte; îţi făgăduiesc acum toate eternităţile de neclintit ale bucuriei pe care le-a visat vreodată o femeie în acest cuib de vis al pământului. Un zeu îţi sorteşte fericire veşnică, iar mie stăpânire netăgăduită asupra ta şi a lor. Bat câmpii? Priveşte-mă, Lucy; gândeşte-te la mine, fată.

— Eşti tânăr, frumos şi puternic; o veselie bărbătească îţi umple sufletul, Pierre; inima ta curajoasă n-a ştiut până acum se înseamnă teama; dar...

— Dar ce?

— Ah, Pierre!

— Am să-ţi sorb cu sărutări secretul de pe buze! Dar ce?

— Să mergem către casă, Pierre. Mă cuprinde o tristeţe fără nume, o nelinişte ciudată. Simt pe buze gust de nesfârşită jale. Mai spune-mi o dată povestea acelui chip, Pierre – a obrazului aceluia necunoscut care-ţi bântuie cugetul şi pe care, îmi spuneai odată, în trei rânduri ai încercat zadarnic să-l alungi. Albastru e cerul şi blând e aerul, Pierre; dar... spune-mi povestea acelui chip, cu ochi de smoală, cu obraz de ceară, rugător, cernit, ce se trăgea înapoi şi pălea în faţa ta. Ah, câteodată mă gândesc că n-am să apuc să-i fiu mireasă dragului meu Pierre până nu se va dezlega taina acelui chip. Spune-mi, spune-mi, Pierre; ca un basilisc cu ochi ficşi, arşi în pojar de jale, mă ţintuieşte acest chip chiar în clipa asta.

— Blestem, blestem! Blestemat fie ceasul când am crezut că Iubirea n-are nimic de ascuns. N-ar fi trebuit niciodată să-ţi spun povestea acelui chip, Lucy. M-am înfăţişat fără nici un ascunziş în faţa ta. Oh, niciodată Iubirea nu trebuie să ştie totul.

— Cel ce nu ştie tot, nu poate să iubească din toată fiinţa lui, Pierre. Să nu mai spui niciodată asta şi... Pierre, ascultă-mă. Acum, cuprinsă de acest tremur de neînţeles, te rog în genunchi ca şi de acum înainte să te porţi cum te-ai purtat şi până acum, să ştiu întotdeauna ce te frământă, gândul cel mai trecător şi mai uşor care s-ar putea să te atingă cu aripa lui dinspre cele ce mărginesc viaţa noastră de muritori. Dacă m-aş îndoi vreodată de tine, dacă mi-ar trece cândva prin gând că în inima ta se află vreun ungher sau locşor ferecat, în acea zi s-ar curma pentru totdeauna vraja dintre noi. Îţi spun, Pierre – şi prin mine vorbeşte acum fiinţa însăşi a Iubirii – că ea poate să dăinuiască numai din încredere fără margini şi din împărtăşirea tainelor celor mai adânci. Fiinţa dragostei e o taină şi ea se hrăneşte cu taine, Pierre. Dacă aş şti despre tine doar ceea ce ştie întreaga lume, ce ar mai fi atunci Pierre pentru mine? Pentru mine trebuie să fii o taină pe deplin luminată; dragostea e vanitoasă şi încrezută; când merg pe stradă şi mă întâlnesc cu prietenele mele, trebuie să râd şi să strâng la piept gândul că ele nu te cunosc; numai eu îl cunosc pe Pierre al meu; nimeni altul de sub soare. Jură-mi atunci, dragă Pierre, că n-o să ai niciodată vreo taină faţă de mine... nu, niciodată, niciodată; jură-mi!

— Ceva fără nume mă învăluie. Lacrimile tale de neînţeles, picurând, prelingându-se în inimă, m-au schimbat în stană de piatră. Sunt rece ca gheaţa şi împietrit; nu vreau să jur!

— Pierre, Pierre!

— Să ne ierte Cel de Sus, pe mine şi pe tine, Lucy. Nu-mi vine să cred că în acest văzduh duios şi plin de miresme, forţe nevăzute uneltesc împotriva iubirii noastre. Oh! De sunteţi lângă noi, duhuri pe care nu le ştiu chema pe nume, atunci în numele celui de care ar trebui să vă fie teamă, întoarceţi-vă faţa de la ea şi de la mine! Jos mâna de pe ea, diavoli ai tăriei! Înapoi în iad, unde vă e locul! De ce daţi târcoale aici, pe aceste tărâmuri cereşti? Lanţurile Iubirii atotputernice nu vă pot zăgăzui, necuraţilor?

— Acesta este oare Pierre al meu? Ochii lui aruncă scântei înfricoşătoare; pătrund parcă din ce în ce mai adânc în sinea lui; se întoarce, ameninţă văzduhul şi îi vorbeşte ca şi când seninul l-ar înfrunta. Vai mie, cum se poate ca frumoasa iubire să trezească blestemul acesta diavolesc! Pierre...

— Eram la mii de leghe, oh, Lucy a mea, şi rătăceam bezmetic în întunericul înăbuşitor; doar glasul tău m-a găsit, deşi mă pierdusem undeva,

în tărâmurile îngheţate, Lucy. Dar iată-mă din nou alături de tine; tu îmi aduci alinarea.

— Pierre al meu, Pierre al meu! Pentru tine m-aş lăsa sfâşiată în zeci de mii de bucăţele; te-aş ascunde la sân şi te-aş ocroti, de m-aş afla pe un sloi în ţara Viscolului, îngheţată şi moartă. Pierre al meu, nepreţuit şi binecuvântat! Îmi vine să-mi fac seama la gândul că suferinţele mele prosteşti au avut puterea să te mişte şi să te îndurereze atât! Iartă-mă, Pierre; faţa ta schimbată a alungat celălalt chip dinaintea mea; teama pentru tine e mai tare decât orice altă teamă. S-au îndepărtat nălucile. Strânge-mi tare mâna; uită-te bine la mine, dragostea mea, ca să piară şi ultima dintre ele. Acum parcă mă simt din nou întreagă; gata, a dispărut. Hai, Pierre; să ne ridicăm şi să fugim dintre aceste dealuri de unde mă tem că asupra noastră se deschide o zare mult prea largă. Să fugim la câmpie. Vezi, telegarii nechează... te cheamă... vezi... către câmpie... acum dealurile mi se par deşerturi, iar valea doar verdeaţă. Îţi mulţumesc, Pierre. Acum plec dintre dealuri cu obrajii uscaţi; las în urmă toate lacrimile, să adape ierburile ce nu pier şi să întâlnească semnele dragostei veşnice pe care le hrăneşte în mine propria mea tristeţe. Tristă soartă, ca cel mai frumos frunziş al Iubirii să se hrănească cu lacrimi!

Caii galopau în jos pe povârnişuri; cei doi nu mai încercară să urce spre culmi; grăbiră către câmpie. Niciun nor nu mai adumbreşte privirea lui Lucy; nicio flăcăruie piezişă şi sumbră nu se mai iţeşte pe sub fruntea iubitului ei. La câmpie vor găsi pacea, dragostea şi bucuria.

— A fost ca un abur nestatornic şi zadarnic, Lucy.

— Un ecou deşert, Pierre, al unui sunet trist şi demult uitat. Fii binecuvântat, Pierre.

— Să te aibă Domnul în pază, Lucy! Iată că am ajuns acasă.

VI

Pierre o conduse pe Lucy în salonaşul vesel al mătuşii ei şi o aşeză lângă fereastra aproape năpădită de caprifoi; lângă acesta se afla şevaletul ei pentru schiţe în cărbune, încadrat de Lucy cu meşteşug cu două corzi de viţă, în ale căror ghivece umplute cu pământ erau înfipte două dintre cele trei picioare ale şevaletului; aşezându-se lângă ea, încercă să-i alunge orice urmă de tristeţe cu conversaţia lui plăcută şi uşoară; numai după aceea, când ţelul părea să-i fie pe deplin atins, se ridică Pierre ca să o cheme pe buna mătuşică şi să-şi ia rămas bun până seara; atunci Lucy îl chemă înapoi, rugându-l să-i aducă mapa albastră din camera ei, căci dorea să-şi alunge ultima umbră de melancolie – dacă ar mai fi rămas o astfel de umbră – zugrăvind în cărbune altfel de imagini decât ale dealurilor de la Poiana Şeii.

Pierre urcă la etaj, dar se opri în pragul ușii deschise. Nu intrase niciodată în acel iatac fără să fie pătruns de un simțământ de neasemuit respect. I se părea că însuși covorul e pământ sfințit. Fiecare scaun părea aureolat de cine știe ce duh de demult ce odihnise odinioară acolo. Aici, în cartea Iubirii, nu exista decât o propoziție, și aceasta suna: „Înclină-te, Pierre, înclină-te". Această preasmerită închinăciune în fața lui Amor – ânteţită de astfel de ocheade în altarul lui din cel mai ascuns cotlon – se dezmorțea când și când la bătăile inimii sale și-l făcea să vrea să îmbrățișeze în închipuire frumusețea lumii: căci pentru el toată lumea era strânsă în neprețuita iubire a sufletului lui pentru Lucy.

Și acum, străpungând tăcerea vrăjită a camerei goale, privirea îi căzu pe patul alb ca zăpada care se vedea prin oglinda măsuței de toaletă. Priveliștea îl țintui locului. O clipă i se păru că vede două paturi separate – cel aievea și cel răsfrânt – și o presimțire nedorită și dureroasă i se strecură în suflet. Dar ea dispăru așa cum apăruse. Pierre făcu câțiva pași și ochiul îi poposi cu o bucurie drăgăstoasă și duioasă chiar pe culcușul neatins, și rămase ațintit asupra unui sul alb ca zăpada, așezat alături de pernă. Tresări; parcă se apropia Lucy... Dar nu... nu era decât unul din papuceii ei care se ițea de sub perdelele înguste ale patului din apropiere. Din nou privirea i se îndreaptă spre sulul subțirel, alb și înfoiat; rămase nemișcat ca sub o vrajă. Niciun pergament de neprețuit al grecilor nu i s-ar fi părut pe jumătate atât de scump. Niciodată un cărturar n-a tânjit mai aprig să desfășoare cu mâini tremurânde vălul magic decât ardea Pierre să deslușească tainele respectate ale acelui obiect înfoiat și alb ca omătul. Dar mâinile nu-i atinseră niciun lucru din cameră, în afara aceluia după care fusese trimis.

— Uite mapa albastră, Lucy. Iată, cheia e în lăcățelul său de argint; nu te-ai temut că îl voi deschide? Trebuie să mărturisesc că am fost ispitit să o fac.

— Deschide-l! spuse Lucy. Da, Pierre, da, da; am oare vreun secret față de tine? Descifrează-mă de la un capăt la altul. Sunt cu totul a ta. Privește!

Și, deschizând în grabă mapa, tot soiul de lucrușoare trandafirii se răspândiră, înconjurate de o mireasmă delicată a cine știe cărui parfum nevăzut.

— Ah, Lucy, îngerașule!

— Pierre, ești parcă pe altă lume: ca unul care... De ce, Pierre?

— Ca unul care a aruncat pe furiș o privire în Paradis și...

— Din nou îți zboară mintea cine știe unde, Pierre! Ajunge! Haide, acum trebuie să pleci. M-am odihnit. Du-te, cheam-o pe mătușa și pleacă. Stai puțin, desearăo să răsfoim împreună cartea de reproduceri primită de la oraș, nu? Să nu întârzii; la revedere, Pierre.

— La revedere, până deseară, culme a încântării!

VII

Mânând prin satul tăcut, pe sub umbrele scurte ale copacilor la amiază, încântătoarea scenă din iatac dispăru din mintea lui Pierre şi în locu-i apăru, întovărăşindu-l, acelaşi chip nepământesc. Ajungând acasă constată că mama lui era plecată; aşa că, străbătând fără să se oprească marea sală a conacului, ieşi pe veranda din partea cealaltă şi porni hoinar, pierdut în visare, către malul râului.

Aici, un pin uitat de vreme rămăsese norocos în picioare, scăpat din vedere de tăietorii, altfel necruţători, care desţeleniseră odinioară livada. Odată, îndreptându-se către acest nobil arbore dinspre un pâlc de pini canadieni de dincolo de râu, Pierre observase un lucru, şi anume că atât pinul american cât şi cel canadian seamănă la statură şi la frunziş atât de mult, încât dacă nu eşti deprins cu pădurile îi poţi încurca; cu toate acestea, deşi amândouă soiurile sunt, după cum se zice, copaci ai tristeţii, mohorâtul pin canadian nu ascunde nicio muzică în ramurile-i gânditoare, pe când blândul pin american picură din ele tonuri tânguioase.

Între rădăcinile sale amare, pe jumătate dezgolite, se aşeză Pierre, minunându-se o dată mai mult ce mare era şi cât de departe ajungea una dintre ele, strecurându-se în lungul malului, despuiată de furtunile şi ploile ce trecuseră peste ea.

„Cum se resfiră aceste rădăcini şi cât sunt de puternice! Fără îndoială, pinul acesta ţine strâns în gheare întregul glob! Floricica veselă de colo nu are o rădăcină atât de adâncă. Un veac a privegheat bunicile, mamele, nepoatele şi pruncimea acestor vesele floricele şi o s-o facă încă un veac de acum înainte. Trist lucru. Sst, îmi pare că aud jeluirile fără număr, înălţându-se ca nişte piramide, ţâşnind ca nişte limbi de foc din această harfă de vânt... Vântul suflă asupra lui... Vântul... suflarea celui de sus! E oare El chiar atât de trist? Oh, copacule! Atât de puternic, atât de măreţ şi totuşi atât de cernit! Ciudat lucru! Sst! Cătând în sus să-ţi aflu tainele înălţate, copacule, chipul, acel chip, iată, cată în jos la mine! Eşti tu, Pierre? Vino la mine... Copilă a nepătrunderii... Cealaltă faţă, strâmb alcătuită a medaliei bătute gingaşei mele Lucy, atârnată încă mai demult în jurul inimii mele! Să însemne oare că durerea e cealaltă faţă a plăcerii? Să fie oare durerea un oaspete nepoftit care nu se lasă întors de la uşă? Şi totuşi nu te-am cunoscut niciodată, Durere; pentru mine nu eşti decât un eres. Am cunoscut fierbinţeala bătăioasă a vitejiei nebuneşti; adesea am gustat din cupa visării; din ea se naşte meditaţia; din ea se naşte amărăciunea; din ea se nasc încântătoare presimţiri poetice... Dar tu, Durere! Pentru mine nu eşti decât o nălucă. Nu te cunosc... Aproape nici nu cred că exişti. N-aş renunţa la micile mele clipe de

melancolie stârnite din când în când; dar să mă ferească atotputernicul de tine, tu, cealaltă arătare a unei bezne fără de sfârşit! Mă cutremur în faţa ta! Chipul! Chipul! Se iveşte din nou din înalturile tale tainice, copacule! Chipul se uită pe furiş la mine. Misterioasă copilă! Cine eşti? Cu ce drept îmi furi cele mai adânci gânduri? Ia-ţi degetele subţiri de pe mine; sunt logodit, şi nu cu tine. Lasă-mă! Ce parte din mine ţi se cuvine? Doar nu mă iubeşti? Ar fi prea sfâşietor şi pentru tine, şi pentru mine, şi pentru Lucy. Nu se poate! Ce, cine eşti? Oh! Cumplită nesiguranţă... Vai, prea cunoscută şi totuşi de neînţeles... neştiută, cu totul neştiută! Cred că am să mă topesc în atâta nedumerire. Pari să ştii despre mine ceva ce eu însumi nu ştiu... ce anume? Dacă ţii un secret în ochii tăi de tristă taină, scoate-l la iveală; ţi-o cere Pierre; care lucru este acela pe care l-ai învăluit în tine atât de stângaci, încât parcă îl văd mişcându-se, dar nu-i mai pot desluşi forma? Uite-l cum foşneşte îndărătul perdelei care îl ascunde. Niciodată, niciodată nu s-a strecurat în sufletul lui Pierre o asemenea tulburare. Dacă se ascunde cu adevărat ceva în spatele ei, vă conjur, voi, puteri suverane către care se îndreaptă credinţa mea cinstită, vă conjur să ridicaţi vălul; trebuie s-o înfrunt de la obraz la obraz. De e să calc pe o mină, vestiţi-mă; de şovăi pe marginea unei prăpăstii, trăgeţi-mă înapoi; dar nu mă părăsiţi în ghearele unei suferinţe neştiute, care să mă copleşească pe neaşteptate şi să pună stăpânire pe mine cu totul; altminteri, duioasa credinţă a lui Pierre – acum curată şi nepângărită – s-ar putea să piară şi în locul ei să nu rămână decât rânjetul unui apostat. Aha, chipul se îndepărtează! Slavă cerului că nu s-a tras înapoi doar ca să se ascundă în înălţimile tale nepătrunse, copacule! A plecat... A plecat... A plecat cu adevărat; slavă Domnului, mă cuprinde din nou bucuria; bucuria care cred că este şi ea dreptul meu de om; lipsit de bucurie simt că m-aş lăsa ispitit să mă iau la trântă pe viaţă şi pe moarte cu lucruri ce nu se pot vedea. Ha-ha! Îmi pare că în jurul meu se ţese o cămaşă de zale ce mă înveşmântă ca o scoarţă; am auzit că iernile aprige sunt prevestite de coaja mai groasă a bobului de porumb, cel puţin aşa spun fermierii noştri. Neagră comparaţie. Termină cu pilduirile! Sună dulce în gura oratorului, dar au gust amar în burta filosofului. Hai-hai! Ia să-mi întăresc voinţa adăpând-o cu bucurie; luând chipul bucuriei mele va băga în sperieţi fantomele; uite-le că pleacă; şi Pierre e din nou, e din nou al Bucuriei şi al Vieţii. Pinule! De acum înainte nu mă voi lăsa ademenit de trădătoarea ta putere de înduplecare. În zadar cerca-vei să mă momeşti sub cortul tău de aer doar ca să cuget la ţăruşii cu rădăcini negre care-l susţin. Voi pleca; rămâi în pace, pinule! Seninătatea binecuvântată, pitită chiar în sânul amărăciunii – al simplei amărăciuni – rămâne acolo când tot restul s-a spulberat; acel dulce simţământ e al meu şi fără să mă coste prea mult. Nu-

mi pare rău că am fost trist, mă simt acum înălţat. Scumpă Lucy!... În sfârşit... o să ne simţim bine împreună astă-seară; avem cartea cu reproduceri flamande... prima la care trebuie să ne uităm; apoi Homerul lui Flaxman – contururi apăsate, pline totuşi de o curată nobleţe barbară. Apoi Dantele lui Flaxman; Dante! Poetul Nopţii şi al Iadului. Nu, nu-l vom deschide pe Dante. Îmi pare acum că acel chip îmi aminteşte puţin de faţa gânditoare şi dulce a Francescăi... purtat pe aripa adierii triste, mohorâte, către grijuliul Vergiliu şi pârjolitul florentin. Nu, nu vom deschide Dantele lui Flaxman. Pentru mine, faţa îndoliată a Francescăi e acum o icoană. S-ar putea ca Flaxman să o evoce întru totul... să mi-o aducă în faţă cu trăsături cernite... Vrăjită putere. Nu! Nu voi deschide Dantele lui Flaxman! Blestemat fie ceasul în care am citit din Dante! mai blestemat decât acela în care Paolo şi Francesca au citit din fatalul Lancelot.”

CARTEA III
PRESIMŢIREA ŞI ADEVERIREA EI

I

Chipul pe care-l pomeniseră atât Pierre cât şi Lucy cu atâta sfială şi nedumerire nu era plăsmuire fermecată; trăsăturile sale cernite, în carne şi oase, fuseseră aievea văzute de Pierre. Nici nu-i aţinuse calea în taină acel chip, pe vreun drum lăturalnic şi singuratic, sau în lumina albă de lună nouă; îi apăruse într-o încăpere veselă, luminată de lumânări şi răsunând de vocile prea zglobii a de două ori douăzeci de femei. Din inima însăşi a veseliei pogorâse această umbră către el. Încununată de cercuri de lumină i se vestise ca o rază, cronicar şi proroc neînţeles; cu faţa către trecut, amintind de cine ştie ce păcat de neşters; cu faţa către viitor, arătând către cine ştie ce rău de neocolit. Unul din acele chipuri care se înfăţişează din când în când omului şi fără vreo vorbă îi pun în faţa ochilor file de cumplită scriptură. Cu trup omenesc, dar împrăştiind o lumină ca de iele; simţurile îl pot pipăi, dar duhul nu-l poate pătrunde; prin adâncile impresii pe care le produc asupra noastră, veşnic şovăind între suferinţa iadului şi frumuseţea raiului, alcătuite între Gheena şi Paradis, astfel de chipuri ne răstoarnă toate certitudinile de mai-nainte şi ne preschimbă din nou în copii cu ochi întrebători.

Chipul îi ieşise în cale lui Pierre cu câteva săptămâni înainte de plimbarea lui cu Lucy către dealurile de dincolo de Poiana Şeii, înainte ca ea să sosească în sat să-şi petreacă vara; îi aţinuse calea într-o împrejurare obişnuită, de toate zilele; cu atât mai minunat fusese efectul.

Fusese plecat de la conac mai toată ziua, după treburi cu un arendaş care locuia destul de departe; tocmai se întorsese, destul de devreme, într-o înserare plăcută cu lună, când Dates intră cu un bilet de la mama lui, prin care aceasta îl ruga să vină să o ia la şapte şi jumătate de la căsuţa doamnei Llanyllyn ca să o întovărăşească în vizită la cele două domnişoare Penny. Auzind acest nume, Pierre înţelese la ce să se aştepte. Aceste domnişoare bătrâne, bisericoase, dăruite cu cele mai bune inimi din lume, rămăseseră lipsite de auz la vârsta cărunteţii, datorită naturii vitrege; ca atare, păreau să-şi fi alcătuit o înţelepciune a vieţilor lor miloase, şi anume că întrucât atotputernicul nu le mai dăduse puterea să asculte evanghelia tălmăcită, socotiseră că nu le rămânea decât să se străduiască a o pune în practică. Ca atare, nu se mai duceau la biserică, mersul acolo nemaiavându-şi rostul; în timp ce întreaga parohie a reverendului Falsgrave se ruga după porunca Domnului, cele două domnişoare Penny, cu acul şi aţa, îl slujeau de-a dreptul cosând cămăşi şi haine pentru săracii satului. Pierre auzise că în ultima

vreme se străduiau să organizeze o asociaţie în toată regula, alcătuită din soţiile şi fiicele fermierilor din vecinătate, care să se întâlnească de două ori pe lună în casa lor (a domnişoarelor Penny), ca să coasă împreună în beneficiul diferitelor aşezări de sărmani pripăşiţi care îşi ridicaseră în vremea din urmă coşmeliile înghesuite în susul râului. Deşi această întreprindere nu fusese pornită fără să i se dea de ştire mai întâi doamnei Glendinning – căci se bucura cu adevărat de iubirea şi cinstirea pioaselor domnişoare – şi fără să obţină promisiunea unui ajutor solid din partea amabilei doamne, totuşi Pierre nu auzise ca mama lui să fi fost invitată oficial să prezideze sau măcar să participe la şedinţele bilunare; deşi, se gândea el, departe de a avea ceva împotrivă, mama lui se va bucura să fie laolaltă în felul acesta cu oamenii vrednici din sat.

— Şi acum, Pierre frăţioare, zise doamna Glendinning, ridicându-se din fotoliul uriaş cu perne multe al doamnei Llanyllyn, pune-mi şalul pe umeri şi spune bună seara mătuşii lui Lucy. Hai, că o să întârziem.

Pe drum, ea adăugă:

— Pierre, ştiu că uneori îţi cam pierzi răbdarea la aceste şezători. Curaj, însă; nu vreau decât să arunc o privire, să-mi dau seama cam ce se întâmplă acolo; atunci binefacerile pe care le-am făgăduit vor fi mai bine chibzuite. Pe lângă asta, Pierre, l-aş fi putut chema pe Dates ca să mă întovărăşească, dar te-am preferat pe tine; vreau să ştii cine sunt aceia alături de care trăieşti; câte femei şi fete drăguţe şi cu fire aleasă vei avea în ascultare când vei ajunge stăpân al ţinutului. Mă aştept la o rară îmbinare de roşuri şi alburi rurale.

Înveselit de astfel de făgăduieli plăcute, Pierre se află în curând împreună cu maică-sa în faţa uşii, poftind-o să intre într-o cameră plină. În clipa în care îşi făcură apariţia, o făptură binevoitoare destul de vârstnică, aşezată chiar lângă uşă cu cusătura în poală, chiţăi ascuţit.

— Doamnelor, doamnelor! Vine doamna Glendinning! Domnişorul Pierre Glendinning!

Aproape imediat se auzi un ţipăt neaşteptat, neomenesc, din străfundul rărunchilor, scos de o fată din colţul cel mai îndepărtat al camerei lungi. Niciodată o voce de om nu-l izbise într-atât pe Pierre. Deşi nu o vedea pe aceea care dăduse glas şi deşi vocea îi era cu totul necunoscută, ţipătul neaşteptat păru să-i despice inima în două, căscând în ea un hău. O clipă rămase trăsnit; tresări la auzul vocii mamei sale; braţul ei se sprijinea încă de al său.

— De ce mă strângi aşa de braţ, Pierre? Mă doare. Asta-i bună, cineva a leşinat, nimic mai mult.

Pierre își reveni pe dată și prefăcându-se că râde de propria sa tresărire se îndreptă repede către colțul cu pricina, să-și ofere serviciile dacă era nevoie. Dar femeile și fetele i-o luaseră înainte; luminile scânteiau agitate în curentul de aer produs de deschiderea pripită a ferestruicii aproape de locul de unde venise țipătul. În curând tumultul se potoli și în cele din urmă, când fereastra se închise, agitația trecuse cu desăvârșire. Cea mai în vârstă dintre domnișoarele Penny se apropie de doamna Glendinning și-i dădu să înțeleagă că o fată din harnicul grup aflat în fundul încăperii avusese un acces brusc, dar trecător, datorat probabil cine știe cărui neajuns trupesc. Acum își revenise cu totul. Restul celor de față, conform unei bune creșteri naturale, care la cei de rând se vădește mai ales sub forma delicateții și milei, se abținură să mai manifeste vreo curiozitate; nu-i mai amintiră fetei de ceea ce se întâmplase; se prefăcură că nu o bagă în seama; și acum acele își vedeau de cusut ca mai înainte.

Pierre o lăsase pe mama lui să vorbească cu cine poftea și să-și vadă de treburi; uitând, în adunarea veselă, de orice neplăcere trecută, după ce spusese câteva vorbe curtenitoare domnișoarelor Penny – strecurate auzului lor printr-un fel de trompetă lungă și încolăcită pe care, atunci când o foloseau, domnișoarele o purtau la cingătoare ori pe un corn cu pulbere; – de asemenea, după ce manifestase un interes profund și inteligent pentru mecanismul misterios al unui uriaș ciorap de lână în curs de încheiere de către o bătrână doamnă cu ochelari, pe care o cunoștea întrucâtva; în sfârșit, după ce isprăvise cu toate astea și cu altele încă prea plicticoase ca să le mai amintim, dar care îi luaseră mai bine de o jumătate de oră, Pierre, roșind ușor și cu pas nu tocmai sigur, se îndreptă către grupul cel mai îndepărtat de domnișoare; acolo unde, la lumina mai multor lumânări bine mucărite, ele își înmănuncheaseră obrăjorii strălucitori ca un răzor de lalele de grădină. Erau drăgălașe și rușinoase Marii, Marthe, Suzane, Betty, Jenny, Nelly și alte încă patruzeci de nimfe blonde, care adunau smântâna și băteau untul la fermele de la Poiana Șeii.

Siguranța se simte la largul ei numai în prezența celor siguri de ei înșiși. Acolo unde se înstăpânește stângăcia, ea se face simțită și la cei ce n-au nicio pricină de stângăcie. Nu e de mirare deci că, privind această linie de bătaie a fețelor îndrăznețe, rumene, pe jumătate întoarse – îndrăznețe chiar în stânjeneala lor – Pierre a roșit și el puțin și s-a bâlbâit oleacă. Inima îi era plină de dragoste tinerească și de bunăvoință; pe limbă îi stăteau cuvintele cele mai calde; și totuși rămase în picioare, țintă a privirilor străpungătoare ale acelor arcașe prinse la înghesuială.

Dar încurcătura lui nu ținu prea multă vreme; roșeața i se preschimbă în paloare; ce lucru ciudat vede Pierre Glendinning? În spatele primului rând

de tinere fete, se află mai multe băncuţe sau măsuţe circulare, la care sunt aşezate grupuri mici de două sau trei, cosând parcă în singurătate. Par să fie membre mai puţin importante ale acestei adunări rurale; ori, din cine ştie ce cauză, s-au retras de bunăvoie în surghiunul lor umil. Căutătura albă a lui Pierre s-a oprit asupra uneia din aceste făpturi, robotind la cea mai mică şi mai îndepărtată măsuţă de lângă o fereastră.

Fata stă şi coase fără oprire; nici ea, nici vreuna din cele două prietene nu vorbeşte. Ochii îi sunt aţintiţi asupra lucrului; din când în când, însă, un observator foarte atent ar putea băga de seamă că şi-i ridică pe furiş şi-i îndreaptă timid şi pieziş către Pierre; apoi, mai timid şi mai pe furiş, către mama lui, aflată mai departe. În tot acest timp calmul ei neomenesc pare făcut doar să-i ascundă zbaterea fără seamăn din piept. Rochia modestă şi neîmpodobită e neagră; se încheie sus la gât cu o bentiţă simplă de catifea. Un ochi pătrunzător ar vedea că această catifea palpită, că se întinde şi se strânge de parcă un şuvoi înăbuşit, aprig, s-ar ridica fremătător în dreptul inimii ei. Dar obrazul oacheş, măsliniu, nu cunoaşte roşeaţa sau vreun alt semn de nelinişte. Atât timp cât această făptură rămâne deasupra pojghiţei obişnuite, e învăluită de o abia ghicită stăpânire de sine. Şi totuşi, strecoară pieziş privirea aceea timidă, furişată. Din când în când, ca şi cum n-ar mai putea ţine piept şuvoiului irezistibil al simţirii ascunse, oricare ar fi, îşi ridică întreaga faţă minunată în lumina strălucitoare a candelei şi o fracţiune de secundă acel chip din altă lume îl priveşte pe Pierre pe săturate. O încântătoare frumuseţe şi o şi mai încântătoare singurătate îi vorbiră cu implorări de neînţeles de pe acel chip, până atunci necunoscut. Lui Pierre i se năzări că în faţa lui e arena în care Neliniştea se luptase cu Frumuseţea şi, întrucât niciuna nu reuşise să iasă învingătoare, rămăseseră amândouă doborâte pe câmp.

Revenindu-şi în cele din urmă din tulburarea lui mult prea făţişă, Pierre se întoarse ca să-şi recapete stăpânirea de sine. Îl cuprinsese o curiozitate nestăpânită, uluitoare şi de neînţeles, să afle ceva sigur despre acel chip. În acea clipă se lăsase cu totul pradă curiozităţii; nu se simţea în stare să lupte cu ea ori să o aducă în vreun fel pe calea judecăţii. De îndată ce simţi că şi-a recăpătat liniştea, plănui să-şi croiască drum, tot stând de vorbă în dreapta şi-n stânga, şi, profitând – ca în societate – de o scuză oarecare, să audă, dacă ar fi cu putinţă, măcar o silabă rostită de aceea a cărei tăcere îl mişcase atât de puternic. Dar în cele din urmă, tocmai când se îndrepta către celălalt capăt al camerei, cu acest plan în minte, auzi vocea mamei sale, strigându-l veselă şi, întorcându-se, văzu că îşi şi pusese şalul şi boneta. Nu mai putea acum să găsească nicio scuză acceptabilă ca să rămână, aşa încât,

înăbuşindu-şi frământarea, făcu o plecăciune grăbită către întreaga adunare, şi plecă cu mama lui.

Făcuseră bună parte din calea către casă într-o tăcere desăvârşită, înainte ca mama lui să vorbească:

— Ei bine, Pierre, ce ar putea să fie asta?

— Dumnezeule, mamă, deci ai văzut-o pe ea?

— Fiule, exclamă doamna Glendinning oprindu-se speriată şi retrăgându-şi braţul, ce... pentru numele lui Dumnezeu, ce e cu tine? Foarte ciudat! Am întrebat în glumă la ce te gândeai atât de înverşunat; şi tu-mi răspunzi cu cea mai bizară întrebare, cu o voce ce pare să vină din cavoul străbunicului tău! Ce poate să însemne asta, Pierre? Răspunde-mi, lămureşte-mă; de ce erai atât de tăcut şi de ce ţi-ai ales o clipă atât de nepotrivită ca să vorbeşti? Răspunde-mi; ea, ea, ea la care „ea” ţi-e gândul, în afară de Lucy Tartan? Fii cu băgare de seamă, Pierre, fii cu băgare de seamă! Credeam că eşti mai statornic în credinţa ce-i porţi alesei tale decât pare să vădească purtarea ta stranie. Răspunde-mi, Pierre, ce poate să-nsemne asta? Hai, nu-mi plac tainele; vorbeşte, fiule!

Din fericire, mirarea pe îndelete exprimată de mama lui îi îngădui lui Pierre să-şi revină din îndoita şi straşnica lui uimire, stârnită mai întâi de bănuiala că şi mama lui fusese izbită de straniul aer al chipului, şi mai apoi de faptul că bănuiala se întorsese atât de tare împotriva lui, datorită îngrijorării ei aparent sincere, aflându-şi odorul cu gândul dus pe un tărâm în care ea nu pusese piciorul.

— Nimic... nimic, surioară Mary; absolut nimic. Probabil visam, mergeam în somn, sau aşa ceva. Drăguţe fete erau acolo astă-seară, nu-i aşa, surioară Mary? Să mergem mai departe, hai, surioară!

— Pierre, Pierre! Am să te iau din nou de braţ; şi chiar nu mai ai nimic altceva să-mi spui? Într-adevăr rătăceai cu gândul, Pierre?

— Îţi jur, scumpă mamă, că niciodată cugetul nu mi-a luat-o razna aşa cum mi-a luat-o acum. Dar a trecut.

După care, pe un ton mai puţin serios şi oarecum glumeţ, adăugă:

— Şi apoi, surioară, dacă ştii câte ceva din tratamentele doctorilor şi felcerilor, nu trebuie să uiţi că singurul leac pentru un astfel de caz de trăsneală nevătămătoare şi vremelnică e ca toată lumea să se prefacă a nu o băga de seamă. Altfel chiar că mă simt ca un netot şi nu ştiu dacă nu cumva n-o să-mi revină toana de mă mai gândesc mult.

— Atunci, în orice caz, dragul meu băiat, niciun cuvânt despre asta. Şi totuşi e ciudat... Foarte, foarte ciudat. Ei, şi în legătură cu treaba de azi-dimineaţă; cum a mers? povesteşte-mi.

II

Lăsându-se bucuros în voia şuvoiului de vorbe, Pierre putu să o însoţească pe mama lui acasă fără să-i mai dea vreun prilej de îngrijorare sau uimire. Propria sa îngrijorare şi uimire, nu puteau însă fi tot aşa de uşor domolite, Răspunsul sincer, şi anume că niciodată în viaţă nu fusese atât de adânc mişcat, era prea adevărat în sine, deşi în acel moment putuse să pară cam în doi peri. Chipul fetei îl urmărea aşa cum faţa Madonei, rugătoare, frumoasă, pasionată, îl urmăreşte pe artistul bolnav de căutare şi ardoare, dar veşnic înfrânt. Şi de fiecare dată când straniul chip îi apărea în ochii închipuirii, o altă coardă mai fremăta în el: ţipătul iscat din rărunchi, nepământesc, al fetei, răsuna până în străfundurile inimii lui; ştia că ea ţipase; ecoul lui de ghioc putea să se nască doar dintr-un astfel de izvor. „Şi de ce scosese acel ţipăt? se întreba Pierre. Prevestea oare ceva rău pentru cel ce l-a provocat, pentru mine sau pentru amândoi? Cum de m-am schimbat astfel încât oriunde apar aduc cu mine atâta jale?” Mai ales chipul, chipul nu-i dădea pace. Ţipătul părea doar întâmplător ţâşnit din ei.

Simţirile pe care le încerca păreau să fi pus stăpânire pe cele mai adânci rădăcini şi pe cele mai ascunse fibre ale făpturii sale. Le ghicea bizare, de nedesluşit, cu atât mai mult cu cât îşi croiau cale ca o apă subpământeană. Ce însemna pentru el o fată necunoscută, cu ochi trişti şi ţipăt sfâşietor? Pe lume sunt multe fete cu ochi trişti şi ea nu era decât una dintre ele. Şi ce însemna pentru el chiar şi această prea frumoasă fată cu ochii trişti? Tristeţea poate să fie frumoasă, precum şi bucuria... oh, se pierdea încercând să descurce acest hăţiş. „Nu mai vreau să ştiu nimic de această patimă stârnită din senin”, se pomenea strigând, dar de undeva, din înalturile răsfiratelor tării, se întrupa vederii sale frumuseţea fără seamăn a acelui chip şi suferinţa lui rugătoare.

„Până acum am râs de toate poveştile care vorbeau de lucruri de pe celălalt tărâm ce s-ar afla în om, se gândea Pierre; crezul meu, pe lumea asta, este să mă închin la toate câte se văd cu ochiul, o fiinţă frumoasă, răsuflarea care poate să fie auzită oricât ar fi ea de dulce şi înmiresmată; până acum nu am crezut decât în trupul ce se vede şi suflarea ce se aude. Dar acum! Acum!” Şi din nou cădea pradă celor mai surprinzătoare şi mai neobişnuite meditaţii, care puneau la grea încercare toată iscusinţa minţii sale. El însuşi nu-şi mai afla locul. Simţea că ceea ce crezuse a fi ţărm temeinic al unei lumi aievea era doar un plaur, cu îndrăzneală cotropit de armii de năluci fără chip, aruncând ancora în sufletul lui asemeni unor flotile de vase-fantomă.

Groaza împrăştiată de chipul care-l fascinase nu era asemănătoare aceleia produse de o Gorgonă; nu îl împietrise prin respingătoarea-i hidoşenie;

dimpotrivă, îl ademenea, spre propria lui uluire, prin frumuseţea-i fără nume şi neliniştea fără speranţă a unei îndelungi suferinţe.

Înţelegea însă că această înrâurire avea totuşi şi ceva deosebit; pe căi nepătrunse, chipul îi zgândărea dorurile nemărturisite şi neîmpărtăşite; cu o strigare tăcută şi despotică, chema la judecată adâncurile fiinţei sale morale şi le aducea să depună mărturie: Adevărul, Dragostea, Mila, Conştiinţa. „Culmea tuturor minunilor! se gândea Pierre, minunăţia acestui lucru mai că îmi ia puterile.” Nu putea să scape de acest chip, şi nici ascunzându-şi-l pe al său în pernă nu-l putea alunga. Să fugă de el la lumina soarelui prin pajişti... era la fel de zadarnic.

Cel mai de neînţeles lucru era că mai văzuse undeva trăsături asemănătoare acelei feţe. Unde, nu putea să spună; nici închipuirea nu-l ajuta nicicum. Ştia, desigur – el însuşi făcuse o dată sau de două ori această experienţă – că uneori omul se întâmplă să vadă pe stradă o figură care să-l ţintuiască locului ca un magnet, pentru o clipă; deşi cu totul necunoscută lui, e s-ar zice aidoma cine ştie cărei feţe desluşite acum, pe care s-ar fi putut s-o fi întâlnit cândva, la vreme de mare cumpănă pentru viaţa lui. Dar asta era altceva. Chipul nu-l tulburase doar timp de câteva minute de speculaţie, ca să se piardă apoi în depărtare fără întoarcere. Rămânea în preajma lui; izbutea, dar nu întotdeauna, să-l îndepărteze doar încordându-şi întreaga hotărâre şi voinţă. În afară de asta, unde ale vrăjii învăluitoare, adăpostite de straniile lui simţiri, păreau să se învolbureze din ce în ce mai strâns, fiind stârnite ca de un vârf de lance care-i străpungea inima cu o durere neînţeleasă ori de câte ori acea emoţie – să-i spunem aşa – se înstăpânea pe gândurile lui şi-i flutura în închipuire o mie şi una de fantasme din timpuri trecute, legende bătrâneşti de familie pe care le auzise povestite de către rubedeniile mai vârstnice, dintre care unii erau acum oale şi ulcele.

Ascunzându-şi cât putea de bine neostoitele lui chinuri de ochiul atent al mamei sale şi al celorlalţi din casă, timp de două zile Pierre se luptă cu propriul său cuget bântuit; în cele din urmă reuşi să îl limpezească atât de bine de orice fel de ciudăţenie şi atât de bine îşi regăsi stăpânirea de sine, încât o vreme viaţa continuă ca şi când niciodată nu i-ar fi fost atât de straniu zguduită. O dată mai mult, gândul drag, necăutat, la Lucy îi umplu pe nesimţite întregul suflet, alungând de acolo orice fantomă nepoftită. Din nou Pierre călărea, se plimba, înota, sărea capra; se reapucă cu înnoit şi arzător avânt de toate acele exerciţii voiniceşti care îi erau atât de dragi. I se părea aproape că, înainte de a se lega s-o proteguiască pe vecie şi să o iubească la nemurire pe Lucy a sa, trebuia mai întâi să se învioreze pe deplin şi să-şi întărească trupul, dobândind acea nobila putere a muşchilor cu care să-şi poată apăra iubita împotriva întregii lumi.

Cu toate acestea – chiar înainte de revenirea întâmplătoare a chipului în faţa ochilor lui – în ciuda arderii voite cu care făcea gimnastică sau îşi căuta de lucru pe afară ori prin casă, printre cărţi sau în sala de arme, Pierre nu se putea împiedica să nu fie în sinea lui sâcâit şi oleacă nedumerit de faptul că, pentru prima oară de când îşi aducea aminte, se simţise îndemnat nu numai să ascundă mamei sale o întâmplare ciudată din viaţa lui (nu ar fi fost decât un păcat mărunt şi, mai apoi, cum se va vedea mai târziu, exista cel puţin încă o asemenea întâmplare în trecutul lui), dar mai ales şi mai mult decât atât, să dea din colţ în colţ, să-i ascundă gândurile, ba de fapt să spună ceea ce semăna îngrijorător cu o minciună la întrebarea limpede pusă de doamna Glendinning; căci în această lumină îi apărea acea parte a conversaţiei pe care o purtaseră în noaptea plină de întâmplări minţii lui scormonitoare şi nemulţumite de sine. Se gândea de asemenea că răspunsul său şovăitor nu fusese o reacţie necugetată, rod al abdicării momentane de la stăpânirea de sine. Nu; mama lui îi ţinuse aproape o cuvântare şi, în timp ce ea vorbea – îşi amintea prea bine – el se străduise cu mare grijă, dar şi tremurând în sinea lui, să găsească o cale de a o întoarce de pe urma atât de timpuriu şi nedorit adulmecată. De ce? Dorea el asta? Ce lucru de nepătruns îl năpădise deodată şi-l transformase într-un măsluitor – măsluitor şi nimic altceva – faţă de mult iubita şi încrezătoarea lui mamă? Într-adevăr, aici era lucru necurat; avea cu ce să-şi hrănească cele mai morale meditaţiuni. Şi cu toate acestea, întorcându-şi scrutător şi amănunţit privirea în sine, vedea că n-ar alege de bunăvoie altă cale; nici acum nu-i venea să se mărturisească mamei lui. Şi de ce? Dorea el una ca asta? Din nou hrană pentru gânduri aiurea. Pierre înţelesese, din presimţiri îmbucătăţite, din zgândăreli şi furnicături spirituale, ceea ce toţi oamenii ajunşi la vârsta minţii coapte află mai curând sau mai târziu, mai sigur sau mai nesigur, şi anume că nu suntem întotdeauna făuritorii propriilor noastre fapte. Pierre înţelegea aceasta prea puţin limpede; neclaritatea ne pare întotdeauna suspectă şi respingătoare; astfel, tânărul se retrăgea îngrozit din faţa infernalelor catacombe ale gândirii înspre care îl atrăgea această abia plămădită închipuire. Dar de un gând prinsese drag, deşi în taină; numai de el se simţea înrâurit; anume că pentru nimic, în niciuna din cele două lumi, nu i-ar fi împărtăşit mamei lui trecuta-i nălucire de pe alt tărâm.

Ţinând seamă de puterea fără nume a acelui chip asupră-i, se stăpânise oare năucitul Pierre ca, în timpul celor două zile în care fusese pe deplin şi pentru prima oară cotropit de el, să recurgă la cel mai firesc mijloc: acela de a căuta şi de a se reîntoarce la posibila cauză şi de a o iscodi cu privirea sau cu glasul sau cu amândouă pe misterioasa fată însăşi? Nu; Pierre nu se stăpânise pe deplin. Dar adânca lui curiozitate şi interesul nu se îndreptau –

oricât ar părea de ciudat – numai spre îndoliata făptură a fetei măslinii, ci, răsfrângându-se în ea, către cele câteva întrebări care îi tulburau sufletul. *Acolo* se afla pitită taina tainelor; *acel lucru* încercase Pierre să-l dezvăluie. Din afară nu se poate produce nicio minune asupra noastră dacă nu îi iese în întâmpinare o minune lăuntrică spre a-i răspunde. Cerul înstelat ne va umple inima cu cele mai înălţătoare simţiri de uimire, numai fiindcă noi înşine suntem minuni şi mai mari, cuceriri mai de invidiat decât toţi aştrii de pe firmament. Minunea se împleteşte cu minune; atunci numai se naşte simţământul care ne cutremură. Nu avem nicio pricină să ne închipuim că un cal, un câine sau o pasăre va rămâne vreodată înmărmurit în faţa poverii împărăteşti pe care o poartă cerul. Dar arcadele sufletului nostru se potrivesc între arcadele sale; astfel împiedicăm catapeteasma să se prăbuşească peste noi, strivindu-ne cu neîndurata-i nepătrundere. „Desluşiţi-mi taina cea mai tainică", spunea păstorul-rege caldeean lovindu-şi pieptul aşa cum stătea întins pe câmp, „şi vă voi aduce prinos toate mirările mele, vouă, măreţe stele!" Cam aşa stăteau lucrurile şi cu Pierre. „Desluşeşte-mi acest ciudat şi desăvârşit simţământ cuibărit în sânu-mi", se gândea el cătând spre faţa închipuită, „şi am să mă lepăd de orice altă minunăţie, ca să-mi rămână privirea aţintită a mirare numai asupra ta. Chipule, ai răspândit asupră-mi o vrajă mai puternică chiar decât cea cu care m-ai descântat! Mi-ai descoperit faţa necuprinsă, mută, imploratoare a tainei aflate dedesubtul tuturor acoperămintelor timpului şi spaţiului văzut."

În cele două zile, în vârtejul dintâi al tulburării sale, Pierre încercase totuşi şi porniri mai puţin de neînţeles. Vreo două plănuiri simple şi practice, ticluite spre a putea primi o explicaţie obişnuită pentru această năstruşnicie – aşa cum o numea el deocamdată – ţineau când şi când piept cotropitoarei lui stări, vecină cu nebunia. O dată îşi înşfăcase pălăria şi, uitând de obişnuitele mănuşi şi de baston, se trezise în stradă îndreptându-se cu paşi repezi către casa domnişoarelor Penny. Şi de acolo – încotro? se întrebă dezmeticit. Încotro s-o apuci? Mai mult ca sigur, băbuţele surde nu-ţi pot spune nimic din ceea ce arzi de nerăbdare să afli. Băbuţele surde nu sunt deprinse să fie păstrătoarele unor astfel de taine minunate. Dar măcar i-ar putea spune cum o cheamă, unde locuieşte şi câte ceva, oricât de îmbucătăţit şi nemulţumitor, ca de pildă cine este şi de unde vine. Poate, dar pe urmă, la zece minute după ce pleci, toate casele din Poiana Şeii o să zumzăie de bârfă cum că Pierre Glendinning, logodit cu Lucy Tartan, cutreieră ţinutul, urmărind cu cine ştie ce gânduri fete necunoscute. Nu mergea. Îţi aminteşti, nu-i aşa, că le-ai văzut adeseori pe domnişoarele Penny, fără pălărie sau şal pe umeri, mergând prin sat ca doi poştaşi grăbiţi să livreze cine ştie ce bucăţică aleasă de bârfă. Ce mai plocon ai fi chiar tu, Pierre, dacă te-ai duce

acum la ele! Cu adevărat, trâmbiţele lor sunt nu numai folositoare, ci şi cu mai multe înţelesuri. Surde vor fi fiind ele, dar mute nu sunt. Trâmbiţează mult prea departe!

„Fiţi atent, nu uitaţi să spuneţi că noi, domnişoarele Penny, am adus această ştire... Fiţi atent... noi... domnişoarele Penny... să nu uitaţi... spuneţi-i doamnei Glendinning că noi am adus-o.” Aceasta era solia sunând oarecum hazliu în urechea lui Pierre, pe care o primise din partea celor două surori într-o seară când veniseră cu o bârfă trufanda în dar pentru mama lui; stăpâna casei era plecată, astfel încât îi încredinţaseră fiului ştirea, repezindu-se apoi să cutreiere casele mai umile şi să nu întârzie cumva cu împărţeala dezvăluirilor lor.

„O, de s-ar fi întâmplat în orice altă casă decât a domnişoarelor Penny; în orice altă casă în afară de a lor, şi, pe sufletul meu, cred că m-aş fi întors! Dar ele... nu, nu pot să fac asta. Ar ajunge cu siguranţă la urechea mamei şi atunci ea o să pună faptele una peste alta... o să le amestece puţin... o să le lase să dospească... şi adio pentru totdeauna tuturor ideilor ei nobile privitoare la nepătata mea cinste. Răbdare, Pierre, locuitorii de pe aici nu sunt chiar atât de numeroşi. Mulţimile fără număr ale cetăţii Ninive nu se înghesuie să-i înghită pe inşii din Poiana Şeii. Răbdare; chipul acela îţi va ieşi din nou în cale; îl vei surprinde trecând pe lângă tine pe cine ştie ce drum înverzit, altar al visărilor tale în prag de seară. Aceea care îl poartă nu poate locui prea departe. Răbdare, Pierre. Dezlegarea unor taine e adusă cel mai bine şi mai degrabă de limpezirea lor întâmplătoare şi de la sine. Sau, dacă vrei, întoarce-te, ia-ţi mănuşile şi mai ales bastonul şi porneşte în călătoria de taină pentru a-l descoperi. Bastonul, îţi spun; fiindcă va fi pesemne cale lungă şi grea. E adevărat, cum ziceam, că ea, cea care-l poartă, nu poate sălăşlui prea departe; dar totuşi, apropierea ei poate să nu sară în ochi. Aşa că, dragă Pierre, înapoi acasă, pune pălăria la loc şi lasă bastonul să se odihnească. Nu încerca să încurci şi mai rău iţele cele nedezlegate.”

Astfel tot chibzuia Pierre şi se încerca din când în când a se convinge pe sine în timpul acestor două triste zile de adâncă suferinţă; meditaţia fiind leac liniştitor propriilor lui porniri năvalnice. Fără îndoială, era înţelept şi drept să facă acest lucru; fără îndoială; dar într-o lume atât de complicată ca a noastră, omul nu poate fi niciodată sigur dacă celălalt a făcut tot ce trebuie pentru ca lucrurile să iasă cum nu se poate mai bine, oricât ar fi fost el de grijuliu şi prevăzător.

Când trecură cele două zile şi Pierre începu să se recunoască pe sine, cel de mai înainte, reîntors în sine însuşi din surghiunul de pe alte tărâmuri, gândurile de a o căuta în persoană şi într-adins pe necunoscută, fie făcând mai întâi o vizită bătrânelor domnişoare, fie pornind să bată ţinutul în lung

şi-n lat cu ochi de vultur şi şiretenie de iscoadă ce ascunde ţelul iscodirilor sale – toate aceste gânduri şi alte asemenea îl părăsiră cu desăvârşire.

Se străduia acum, cu toată tăria cugetului, să alunge pentru totdeauna fantasma. I se năzărea că zămisleşte în el o anume stare a făpturii sale, dureroasă peste poate şi din toate punctele de vedere nepotrivită, cu firea sa obişnuită de altădată. Era încă ceva nesănătos ca să spunem aşa; în neştiinţa lui de atunci nu putea găsi un termen mai bun; i se părea că ascunde în ea un grăunte care, nezdrobit la timp, putea să-i otrăvească şi să-i amărască pe nesimţite întreaga viaţă – acea viaţă aleasă, plină de plăceri, pe care i-o făgăduise logodnicei sale ca prinosul lui curat şi desăvârşit, în acelaşi timp jertfă şi încântare.

Strădaniile lui nu fuseseră cu totul în van. Cel mai adesea simţea că apariţia şi dispariţia chipului e în puterea lui; dar nu întotdeauna. Câteodată, farmecul asupritor dintâi i se strecura la loc în suflet; negrele şuviţe lungi cernite i se revărsau în inimă, târând după ele trena lor îngândurată; ochii mari şi ficşi în preaplinul lor de încântare şi nelinişte îşi aţinteau razele pieziş asupra lui, până ce simţea că i se aprind în inimă flăcări misterioase, neştiute până atunci, aţâţate de lumina lor.

Când acest simţământ punea stăpânire pe el, venea ceas de primejdie. Neobişnuit şi chemând după sine lucruri de dincolo de piscurile sufletului, aducea cu el o încântătoare amărăciune. O zână aburoasă plutea deasupra lui în văzduhuri, cernându-i peste cap cele mai gingaşe mărgăritare ale tristeţii. Apoi era cuprins de ciudata pornire de a-şi împărtăşi taina şi altei făpturi de pe lumea asta. Doar uneia, nu la mai multe; nu putea să păstreze în sine atâta ciudată plinătate. Ea trebuia împărtăşită. Într-un astfel de ceas, întâlnind-o din întâmplare pe Lucy (pe ea, pe care o adora mai presus de orice, cu desăvârşită sinceritate), îi povestise istoria chipului. Lucy nu dormi toată noaptea; trecu multă vreme până ce reuşi să alunge de pe perina-i ecourile sălbatice ale unor melodii, săltăreţe ca ale unor iele părelnice dănţuind peste mlaştini.

III

Povestirea noastră merge înainte şi înapoi după cum o cer împrejurările. Ne trebuie un centru mobil şi o circumferinţă elastică. Să ne întoarcem acum la Pierre, ce-şi poartă paşii către casă, după visarea lui la umbra pinului.

Izbucnirea de ciudă împotriva sublimului italian Dante se născuse din aceea că poetul, în vremea de demult, îi deschisese ochii cutremuraţi asupra priveliştii nesfârşite a piscurilor şi genunilor tainelor şi suferinţelor omeneşti; deşi fusese mai degrabă o încercare de luminare decât o anticipare a unor simţiri sau a unei trăiri propriu-zise (căci până acum nu

putuse vedea atât de departe şi atât de adânc precum Dante şi de aceea era cu totul nepregătit să-l întâlnească pe mohorâtul poet pe teren propriu cu şanse egale), această izbucnire naivă a neîngăduinţei lui tinereşti – stârnită şi ea de neplăcerea pe jumătate dispreţuitoare, iar câteodată ajungând până la scârba egoistă cu care spiritele necoapte ori slabe din fire privesc rătăcirile sumbre ale poeţilor mai presus de propriile lor visuri toarse cu fir de paing, spumoase, ale Tinereţii prudente sau exaltate; această izbucnire pripită, tumultuoasă, a nerăbdării adolescentine a lui Pierre părea să fi spălat toate celelalte forme ale melancoliei sale – dacă melancolie fusese aceasta – şi-l lăsase din nou senin şi pregătit pentru orice plăcere paşnică pe care i-ar fi putut-o hărăzi zeii. Căci de fapt aşa este Tinereţea – nezăbovind asupra tristeţii, iute la veselie, prelungind multă vreme şi adăstând în braţele bucuriei atunci când aceasta s-a apropiat îndestul de ea.

Intrând în sufragerie, îl văzu pe Dates care tocmai ieşea pe altă uşă cu tava. Mama lui se afla în faţa desertului, aşezată dinaintea mesei lustruite, golită pe jumătate, singură şi gânditoare; în faţa ei erau coşuleţe cu fructe şi o carafă. Pe cealaltă jumătate a mesei era încă faţa de masă împăturită şi pe ea se vedeau singuratice farfuria şi celelalte lucruri trebuincioase.

— Stai joi, Pierre; venind acasă am aflat cu mirare că faetonul se întorsese cu mult înainte, aşa că te-am aşteptat cu masa cât am putut. Dacă te duci în cămara verde, o să găseşti ceea ce Dates tocmai ţi-a pregătit. Ehei! Văd eu prea bine... s-a zis cu orele regulate de masă, de ceai sau de cină la Poiana Şeii, până ce tânărul stăpân îşi va aduce aici mireasa. Şi asta îmi aminteşte de ceva, Pierre; am să mai aştept ca să apuci să îmbuci ceva. Să ştii, Pierre, că dacă vei continua cu mesele atât de neregulate şi dacă mă vei lipsi aproape cu desăvârşire de tovărăşia ta, risc să îndrăgesc mult prea tare sticla cu vin; ei bine, poţi tu să mă vezi astfel, stând singură cu carafa în faţă ca o dădacă bătrână, şi să rămâi nepăsător? Ca o bătrână dădacă, singură şi amărâtă, părăsită de ultimul ei prunc şi de aceea silită să strângă la piept butelca?

— Nu, surioară, nu m-am neliniştit prea tare, zâmbi Pierre, întrucât n-am putut să nu observ că întreaga carafă era plină vârf.

— Poate că era umplută din nou, Pierre; şi apoi, schimbând brusc tonul: Dar ascultă vorbele mele, domnule Pierre Glendinning!

— Vă rog, doamnă Mary Glendinning!

— Ştiţi, domnule, că în scurtă vreme vă veţi căsători şi că data e ca şi fixată?

— Ah! strigă Pierre cu uimire bucuroasă, atât datorită ştirii în sine cât şi tonului sincer cu care îi fusese împărtăşită. Scumpă, scumpă mamă, atunci ţi-ai schimbat în mod surprinzător hotărârea.

— Chiar aşa, frăţioare; înainte de sfârşitul anului acestuia, nădăjduiesc să am o mică surioară Tartan.

— Mi se pare totul atât de ciudat, mamă, continuă Pierre repede. Înţeleg deci că nu-mi rămâne mare lucru de spus?

— Mai nimic, Pierre! Într-adevăr, ce ai mai avea de spus în acest sens? Aş vrea să ştiu şi eu ce ai tu de-a face cu toate astea? Prostuţule, ţi-ai închipuit că bărbaţii hotărăsc singuri să se însoare? Alăturarea îi însoară. Pe lume nu e decât o singură peţitoare, Pierre, şi numele ei e doamna Alăturare, o cucoană prea bine cunoscută.

— Ciudate vorbe rosteşti în aceste împrejurări şi ele îmi taie elanul, surioară Mary, zise el punând jos furculiţa. Doamna Alăturare, zici! Şi după tine, mamă, toată această splendidă, înălţătoare pasiune se reduce doar la atât?

— Doar la atât, Pierre. Dar bagă de seamă, după părerea mea – deşi nici eu nu sunt prea lămurită în această privinţă – doamna Alăturare îşi mişcă pionii după cum este ea însăşi împinsă de Cuget.

— Aşa da! Asta lămureşte lucrurile, zise Pierre apucând din nou furculiţa; îmi revine pofta de mâncare. Dar ce spuneai privitor la apropiata mea căsătorie? adăugă, încercând zadarnic să-şi compună un aer neîncrezător şi detaşat. Glumeai, probabil; mi se pare, surioară, că ori tu, ori eu am luat-o razna pe această temă. Chiar te gândeşti cu adevărat la o nuntă apropiată? Ţi-ai învins cu de la tine putere scrupulele înţelepte după ce am încercat atâta vreme să te conving cu atât de puţin succes? În sfârşit, sunt de un milion de ori încântat, spune-mi repede!

— Am să-ţi spun, Pierre. Ştii foarte bine că din primul ceas în care mi-ai mărturisit-o – sau mai degrabă înainte de aceasta – din clipa în care eu, cu pătrunderea mea, mi-am dat seama de dragostea ta pentru Lucy, am încuviinţat-o. Lucy e o fată încântătoare; de familie onorabilă, cu avere, bine crescută, un exemplu a tot ceea ce cred că este mai atrăgător şi mai demn de iubit la o fată de şaptesprezece ani.

— Bine, bine, bine! exclamă Pierre iute şi nerăbdător; toate acestea le ştiam amândoi mai înainte.

— Bine, bine, bine, Pierre! îl îngână maică-sa.

— Nu e bine, bine, bine, ci rău, rău, rău să mă chinuieşti astfel, mamă; continuă, te rog!

— Dar în ciuda aprobării pline de admiraţie pe care o simţeam pentru alegerea făcută de tine, după cum ştii, Pierre, nu am cedat rugăminţilor tale pentru o căsătorie pripită, gândindu-mă că o fată care de-abia a împlinit şaptesprezece ani şi un tânăr care de abia a împlinit douăzeci de ani nu se

cade să se grăbească; au în faţa lor destul timp pe care, credeam eu, pot să şi-l petreacă cu folos.

— Iartă-mă că te întrerup, mamă. Nu ştiu ce vei fi văzut la mine, dar ea, Lucy vreau să spun, n-a dat niciodată vreun semn de grabă la măritiş; asta-i tot. O s-o iau, însă, ca pe un *lapsus lingue*.

— Fără îndoială, un *lapsus*. Ascultă-mă puţin. În ultima vreme v-am observat cu mare atenţie, atât pe tine cât şi pe Lucy; de aceea m-am gândit mai bine. Pierre, chiar dacă ai avea vreo meserie sau măcar vreo îndeletnicire, mai mult chiar, dacă eu aş fi nevastă de fermier, iar tu, fiul meu, ai lucra pământul, tu şi cu Lucy tot ar trebui să mai aşteptaţi. Dar întrucât nu ai altceva de făcut decât să te gândeşti la Lucy ziua şi să o visezi noaptea, iar ea probabil că face la fel, şi întrucât acest lucru începe să se trădeze printr-o nevătămătoare şi de abia ghicită subţiere a obrazului, dar şi printr-o foarte vădită şi primejdioasă fierbinţeală a ochiului, am ales cel mai mic dintre două rele; ai acum permisiunea să te căsătoreşti de îndată ce lucrul se poate face cu cuviinţă. Cred că nu ai nimic împotrivă ca nunta să aibă loc înainte de Crăciun, aflându-ne noi acum în prima lună a verii.

Pierre nu spuse nimic, ci, sărind în picioare, îşi îmbrăţişă mama şi o sărută de mai multe ori.

— Dulce şi convingător răspuns, Pierre; dar stai jos din nou. Aş vrea să-ţi aduc la cunoştinţă unele lucruri mai puţin plăcute, dar necesare, în legătură cu această poveste. După cum ştii, prin testamentul tatălui tău, pământurile astea şi...

— Domnişoara Lucy, stăpână, anunţă Dates deschizând larg uşa.

Pierre sări în picioare; dar, aducându-şi brusc aminte că se află în prezenţa mamei sale, se stăpâni îndreptându-se totuşi către uşă.

Lucy intră, ducând un coşuleţ de fragi.

— Ce mai faci, scumpo? spuse cu afecţiune doamna Glendinning. Ce plăcere neaşteptată!

— Adevărat; îmi închipui că şi Pierre e puţin surprins; dacă ne gândim că el urma să-mi facă mie o vizită asta-seară, şi nu eu lui una înainte de apusul soarelui. Dar am simţit deodată nevoia să fac o scurtă plimbare de una singură – era atât de plăcută această după-amiază; şi întâmplându-se – chiar că întâmplându-se – să trec pe Uliţa Salcâmilor care duce în direcţia asta, m-am întâlnit cu un omuleţ ciudat care avea coşuleţul ăsta. „Da, da, să le cumpăraţi, domnişoară!” mi-a zis. „Dar de unde ştii că vreau să le cumpăr?” l-am întrebat. „Nu am un asemenea gând”, i-am spus. „Ba da, domnişoară; ar trebui să vi le dau cu douăzeci şi şase de cenţi, dar n-o să vă iau decât treisprezece, căci atâta face la mine şilingul. Întotdeauna îmi opresc o

jumătate de cent în plus. Haideţi, n-am timp să mai stau, căci v-am aşteptat destul.”

— Deştept spiriduşul, râse doamna Glendinning.

— Obraznic derbedeul! exclamă Pierre.

— Şi nu sunt eu naiva naivelor să vă povestesc aventurile mele aşa de-a dreptul? zâmbi Lucy.

— Dimpotrivă, eşti cea mai cerească dintre toate făpturile nevinovate! exclamă Pierre, cântându-şi încântarea. Floarea care nu are alt chip de arătat decât al nevinovăţiei e întotdeauna deschisă cu limpezime.

— Lucy, draga mea, zise doamna Glendinning, lasă-l pe Pierre să-ţi ia şalul şi vino să bei ceaiul cu noi. Pierre a întârziat atât de mult cu masa de prânz, încât ora ceaiului o să vină foarte curând.

— Vă mulţumesc, dar nu pot rămâne de data asta. Vai, am uitat de ce venisem; am adus fragii pentru dumneavoastră, doamnă Glendinning, şi pentru Pierre; lui Pierre îi plac atât de mult!

— Am îndrăznit să sper aşa ceva! exclamă Pierre; pentru tine şi pentru mine, vezi, mamă; pentru tine şi pentru mine, sper c-ai înţeles?

— Perfect, frăţioare!

Lucy roşi.

— Ce cald este aici, doamnă Glendinning!

— Foarte cald, Lucy. Spui că nu vrei să rămâi la ceai?

— Nu, trebuie să plec; n-am făcut decât o mică plimbare; la revedere. Nu mă însoţi, Pierre. Doamnă Glendinning, vreţi să-l reţineţi pe Pierre? Ştiu că aveţi nevoie de el; vorbeaţi de lucruri personale, probabil, când am intrat. Aveaţi amândoi un aer foarte misterios.

— Şi nu greşeai, Lucy, zise doamna Glendinning, fără să dea vreun semn că ar mai vrea să o reţină.

— Da, da, lucruri de cea mai mare importanţă, zise Pierre aţintindu-şi semnificativ privirea asupra logodnicei sale.

Fata, care tocmai se pregătea să iasă, rămăsese un moment în uşă; soarele care apunea se revărsa prin fereastră, scăldându-i întreaga făptură în lumină şi frumuseţe aurie; minunata şi aproape via transparenţă a tenului ei alb, caracteristic celor originari din Wales, căpătase îmbujorarea unei zăpezi trandafirii. Rochia vaporoasă, albă, cu panglicuţe azurii, o îmbrăca asemeni unui abur. Prin mintea lui Pierre trecu gândul că ar putea să plece din casă doar plutind în zbor prin fereastra deschisă, în loc să iasă pe uşă. Întreaga ei înfăţişare îi apăru pătrunsă de veselie, sprinteneală, frăgezime de nedescris, precum şi de o nepământească gingăşie.

Tinereţea nu e filosoafă. Inima lui Pierre nu cunoscu gândul că, aşa cum splendoarea unui trandafir nu dăinuie decât o zi, înflorirea farmecului

aerian al unei tinere fecioare dispare prea curând de pe faţa pământului, absorbită cu invidie, parcă, de elementele primordiale care plămădesc din nou floarea fetiei, transpunând-o într-un alt mugure gata să se deschidă. Nici nu-i trecu prin minte atunci lui Pierre acel gând de nesfârşită tristeţe, acea meditaţie asupra inevitabilei treceri a oricărei frumuseţi pământeşti, care face ca lucrurile cele mai dulci ale vieţii să fie doar hrană pentru melancolia care înghite totul şi e veşnic nesătulă. Gândurile tânărului erau cu totul altele, deşi într-un fel nu prea departe de acestea.

„Făptura aceasta îmi va fi soţie? Mie, care mai deunăzi aproape dărâmam cântarul cu un trup zdravăn de 75 de kilograme; să mă însoţesc eu cu acest nouraş ceresc? Mi se pare că o îmbrăţişare a soţului i-ar sfărâma cingătoarea de aer şi ea s-ar topi către tăria din care a coborât, condensându-se, ca să poată fi văzută de muritori. Nu se poate! Eu sunt făcut din lutul greu, iar ea din lumină uşoară. Dumnezeule, căsătoria e o blasfemie!”

În timp ce aceste gânduri îi treceau prin minte, doamna Glendinning cugetase şi ea.

— Frumos tablou! exclamă ea în cele din urmă, înclinând cu graţie capul pe un umăr. Foarte frumos, într-adevăr; e probabil pregătit anume pentru a-mi aduce bucurie. Orfeu găsind-o pe Euridice. Sau Pluto răpind-o pe Proserpina. Admirabil! Poate reprezenta ambele subiecte.

— Nu, zise Pierre cu gravitate; numai ultimul. Pentru prima oară desluşesc un înţeles.

„Da, adăugă el în sinea sa, sunt Pluto care o fură pe Proserpina; şi la fel face oricare îndrăgostit ce urmează a deveni soţ.”

— Şi n-ai da deloc dovadă de deşteptăciune, frate Pierre, dacă nu ai mai înţelege ceva, zise mama lui continuându-şi şirul unor gânduri diferite. Înţelesul este acesta: Lucy mi-a poruncit să te opresc, dar de fapt ar vrea să o întovărăşeşti. Poţi să o conduci până la ieşire, dar după aceea să te întorci, căci, după cum ştii, nu am terminat de discutat mica noastră afacere. La revedere, micuţă domnişoara!

Radioasa şi bine coapta doamnă Glendinning se purta cu oarecare afectuoasă superioritate faţă de Lucy cea delicată şi timidă. O trata aşa cum ar fi tratat pe orice copil nespus de drăgălaş şi precoce, ceea ce Lucy şi era. Privind în viitor, doamna Glendinning nu putea să nu observe că şi în anii maturităţii, Lucy avea să rămână un copil pentru ea. Simţea, mulţumită, că prin vigoarea minţii ei era, ca să spunem aşa, opusul lui Lucy, al cărei creier şi făptură înţelegătoare fuseseră amândouă croite după tiparul unei admirabile gingăşii. Aici însă doamna Glendinning avea dreptate şi se înşela, în aceeaşi măsură. Nu greşea simţind diferenţa dintre ea şi Lucy Tartan. Dar în măsura – şi era o măsură foarte mare – în care îşi închipuia că

superioritatea ei înnăscută o așază mai presus de Lucy pe scara absolută a firii, greșea nemăsurat. Ceea ce un artist ar numi „aer serafic” este cea mai rafinată esență întrupată într-o făptură născută. Ea nu are nimic de-a face cu vigoarea vulgară. Ceea ce ne îndeamnă adeseori să ne manifestăm vigoarea – fapt care, și la bărbat și la femeie, nu este la urma urmelor decât ambiția – este o trăsătură cu totul pământească. Nu este adevărat că vreun înger s-a prăbușit din cauza ambiției. Îngerii nu se prăbușesc și nici nu cunosc acest sentiment. De aceea, binevoitoare, afectuoasă și sinceră din toată inima, oh, doamnă Glendinning, stai și o privești pe vaporoasa Lucy; dar, doamnă, ce mult greșești când cele două cupe trufașe ale strălucitei platoșe a sânului tău tresaltă în triumf secret asupra aceleia pe care atât de dulce, dar cu atâta înfumurare, o numești „micuța Lucy”.

Necunoscătoare a acestor adevăruri mai adânci, mândra doamnă rămase pierdută în visarea ei de matroană, așteptând ca Pierre să se întoarcă de la ușă. Ochii îi erau ațintiți asupra carafei cu vin chilimbariu. Nu se poate ști dacă nu cumva nu deslușise vreo asemănare între Lucy și acea carafă micuță, de o jumătate de litru, subțirică și elegant tăiată, plină ochi cu vin auriu, ușor. Hotărât lucru că expresia curioasă, plină de aduceri aminte și mulțumită de prevestirile ce i se arătau, a feței ei binevoitoare și radioase putea fi tălmăcită cam așa: da, e o fetișcană drăgălașă ca o carafă de o jumătate de litru, o fetișcană drăgălașă ca o carafă de o jumătate de litru plină cu Sherry rozé... eu... sunt o carafă de un litru cu... cu vin de Porto din cel tare...! Sherry pentru băieți, și Porto pentru bărbați... așa i-am auzit pe bărbați vorbind; Pierre e doar un băiețandru; când m-a luat de nevastă, tatăl lui avea treizeci și cinci de ani.

După ce mai trecu o vreme, doamna Glendinning auzi vocea lui Pierre: „Sigur, Lucy, înainte de ceasurile opt... nicio grijă”, apoi ușa de la hol se trânti și Pierre se înapoie.

Acum însă maică-sa înțelesese că vizita neprevăzută a lui Lucy alungase orice fel de interes pentru afaceri al nestatornicului ei fiu, aruncându-l din nou în valurile nu se știe cărei mări de agreabilă îngândurare.

— Dumnezeule! S-o lăsăm pe altă dată, surioară Mary.

— Azi în orice caz nu, asta-i sigur, Pierre. Pe cuvânt de onoare că va trebui să o răpesc pe Lucy și să o alung din țară pentru un timp, iar pe tine să te leg de masă, altfel nu putem să ajungem la o înțelegere mai înainte de a-i chema pe avocați. Mă rog, într-un fel sau altul, mă descurc eu. La revedere, Pierre; văd eu că n-ai chef de mine. Probabil că nu te mai văd până mâine-dimineață. Din fericire, am o carte foarte interesantă de citit. Rămâi cu bine.

Pierre rămase în scaunul lui; privirea îi era ațintită către soarele care apunea tăcut dincolo de poieni, departe, către dealurile acum poleite cu aur.

O, slăvită, blând slăvită şi molatică înserare, vorbeşti limpede tuturor oamenilor şi le spui: apun în alai de frumuseţe ca să răsar în alai de bucurie; iubirea domneşte asupra tuturor lumilor cu apusuri de soare; povestea cu stafii e o poveste prostească; nu există nefericire. Iubirea cea atotputernică ar îngădui nefericirea pe tărâmurile sale? Ar porunci zeul luminii să se înstăpânească bezna? De jur-împrejur e o lume fără pată, fără prihană, fără vreun nor; bucurie acum şi bucurie întru veşnicie!

Atunci chipul care mai înainte păruse că-l priveşte cernit şi mustrător, din însăşi inima strălucitoare a apusului, se îndepărtă; îl lăsă în pace cu bucuria sufletului său, gândindu-se că în aceeaşi seară avea să-i şoptească lui Lucy cuvântul magic „căsătorie"; Pierre Glendinning era cel mai fericit tânăr care a privit vreodată cum apune soarele.

IV

După o dimineaţă veselă, amiază tragică, o înserare atât de plină de gânduri amestecate, Pierre îşi recăpătase hotărârea şi blândeţea mulţumită a sufletului, necunoscând niciuna din acele fremătări sălbatice în aşteptarea desfătării care la spiritele slabe alungă prea adesea dulcea pasăre a iubirii din cuibul ei.

Noaptea era călduţă dar întunecoasă, căci luna nu se ridicase încă, şi când Pierre îşi purtă paşii pe sub baldachinele legănate de braţele lungi ale ulmilor plângători din sat, îl înconjură o beznă de nepătruns, rămasă însă în afara încăperilor blând luminate ale inimii sale. Nu mersese prea mult când băgă de seamă, la oarecare depărtare, o lumină care se mişca pe partea cealaltă a drumului, apropiindu-se încet. Bătrânii şi, poate, sătenii mai fricoşi obişnuiau adesea să ia cu ei un felinar când porneau pe o noapte atât de întunecoasă, aşa că faptul nu îl surprinse pe Pierre; cu toate acestea, cum lumina se apropia din ce în ce mai mult şi în tăcere fiind singurul lucru pe care îl putea distinge, avu presimţirea nedesluşită că s-ar putea ca lumina să-l caute pe el. Ajunsese aproape la poarta căsuţei lui Lucy, când felinarul trecu drumul către el. Când mâna lui sprintenă se întinse către portiţa de nuiele care, se gândea el, avea să-i deschidă drumul spre fericire, o mână grea se aşeză peste a lui şi, în aceeaşi clipă, felinarul fu ridicat până în dreptul feţei de către o umbră neagră, cu gluga trasă pe ochi, al cărei obraz întors pe jumătate nu îl putea desluşi decât vag. Chipul descoperit al lui Pierre fu însă iute cercetat de celălalt.

— Am o scrisoare pentru Pierre Glendinning, zise străinul, şi cred că mă aflu în faţa lui.

În aceeaşi clipă o scrisoare apăru de sub mantie şi îi fu vârâtă în mână.

— Pentru mine! exclamă încet Pierre, surprins de ciudăţenia întâlnirii; mi se pare că locul şi ceasul sunt nepotrivite ca să îmi aduci corespondenţa; cine eşti? Stai!

Dar, fără să aştepte vreun răspuns, mesagerul se răsucise şi trecea acum drumul. Prima pornire a lui Pierre fu să facă un pas înainte şi să-l urmeze; zâmbind însă de propria lui curiozitate şi de tresărirea fără pricină, se opri răsucind încet scrisoarea în mâini. „Cine o fi misteriosul trimiţător, se gândi el plimbând degetul de jur-împrejurul peceţii; nu-mi scrie nimeni decât din străinătate, iar scrisorile vin prin poştă; cât despre Lucy... asta-i bună! Când ea însăşi e înăuntru, ce rost avea să-şi trimită bileţele la propria ei poartă? Ciudat! Să intru şi s-o citesc... ba nu... Am venit ca să citesc în scumpa ei inimă – cea mai dragă misivă sosită din ceruri – şi scrisoarea asta obraznică mi-ar abate gândurile. Am să aştept până ajung acasă."

Intră pe poartă şi întinse mâna spre ciocănaşul de la uşă. Răceala neaşteptată păru să transmită mâinii sale o senzaţie de încurajare neînţeleasă. În neobişnuita stare în care se afla i se păru că îl aude spunând: „Nu intra! Mergi şi citeşte întâi scrisoarea!"

Lăsându-se, pe jumătate îngrijorat, pe jumătate batjocoritor faţă de sine, în voia acestor tenebroase îndemnuri lăuntrice, se întoarse de la uşă fără să ştie prea bine ce face; ieşi pe poartă şi o luă pe drumul de întoarcere.

Nu mai îndrăznea să se mintă pe sine însuşi; bezna înconjurătoare îi năvălise în suflet şi-i stinsese lumina; atunci, pentru prima oară în viaţa lui, află Pierre de prevestirile şi semnele soartei.

Intră în hol fără să fie văzut de cineva, urcă în camera lui şi, încuind în grabă uşa pe dinăuntru, aprinse lampa. În clipa în care flăcăruia chemată lumina camera, Pierre, în picioare lângă masa rotundă din mijloc pe care era lampa, cu mâna pe cercul de alamă care potrivea fitilul, tresări, văzând o siluetă în oglinda de pe peretele din faţa lui. Avea contururile lui Pierre, dar ciudat bântuite de expresii fugare, schimbate şi nefamiliare: teamă, nerăbdare febrilă şi fără nume, presimţiri rele! Căzu pe un scaun şi o vreme se luptă în zadar cu puterea neînţeleasă care-l stăpânea. Apoi, scoţând pe furiş scrisoarea din sân, şopti: „Hai, Pierre! Ce ruşinat o să te simţi când acest cumplit bilet se va dovedi o invitaţie la masă pentru mâine-seară; hai repede, prostule, scrie răspunsul după tipic: «Domnul Pierre Glendinning acceptă cu plăcere amabila invitaţie a Domnişoarei Cutare»".

Şi totuşi ţinu o clipă scrisoarea la distanţă. Mesagerul îl oprise atât de brusc pentru a-şi face datoria, încât Pierre nu avusese timp să arunce nici măcar o privire la rândurile de pe plic. Îi trecu o clipă prin minte un gând năstruşnic – ce s-ar întâmpla dacă ar distruge biletul, fără să se uite măcar la scrisul de pe adresă. Nici nu reuşise bine să-şi desluşească în minte această

idee vecină cu nebunia, când își dădu seama că mâinile i s-au și întâlnit în mijlocul hârtiei rupte în două! Sări de pe scaun: „Dumnezeule!" – murmură el zguduit peste poate de tăria acelei porniri care-l făcuse, pentru prima oară, să săvârşească, fără să-și dea seama, o faptă de care să se rușineze în sinea lui. Pornirea asta, însă, care acum îl copleșea, nu o căutase cu bună știință; cu toate acestea, înțelese numaidecât că o încurajase poate și el, din pricina ciudatei plăceri pătimașe pe care mintea omenească, oricât de zdravănă, o simte câteodată în fața unei emoții noi și puțin obișnuite în același timp. În cazuri ca acestea, oricât ar fi ele de înfricoșătoare, nu ne vine să împrăștiem de bunăvoie vraja ce pare timp de o clipită să ne poftească – uimiți – într-un nedeslușit vestibul al lumilor spiritului.

Lui Pierre i se părea că simte cu limpezime două forțe potrivnice luptându-se înlăuntrul lui: una din ele tocmai își făcea loc în înțelegerea sa, și ambele se băteau să-l stăpânească; i se părea de asemenea că se întrezărește ca o umbră pe sine însuși, ca arbitru, arătându-l pe învingător. Una din forțe îl îndemna să ducă la capăt, egoist, distrugerea biletului, căci, prin cine știe ce voință neagră, citirea lui i-ar încurca, fără putință de deslușire, soarta. Cealaltă îl îndemna să dea la o parte toate presimțirile; nu pentru că nu ar fi avut niciun temei, ci pentru că așa era mai bărbătește, indiferent ce ar fi ieșit până la urmă. Acest înger bun părea să-i spună cu voce blândă: Citește, Pierre, deși alegând ițele altora le poți încâlci rău pe ale tale. Citește, ca să poți simți acea neasemuită binecuvântare care, alături de simțământul datoriei împlinite, face ca fericirea să nu fie decât o stare oarecare. Îngerul rău îi șoptea viclean: Nu citi, dragă Pierre; distruge scrisoarea și fii fericit. Apoi, la chemarea inimii sale nobile, îngerul rău se zbârci și dispăru în neant; cel bun apăru din ce în ce mai limpede, se apropie din ce în ce mai mult, zâmbindu-i trist dar cu bunăvoință, în vreme ce din depărtările fără de margini i se furișau în inimă mirabile armonii și înălțătoare zbateri îi umflau vinele.

V

„Numele de la sfârșitul acestei scrisori îți este cu desăvârșire necunoscut. Până acum nu ai știut de existența mea. Scrisoarea aceasta te va mișca și te va face să suferi. Mi-ar fi drag să te cruț, dar nu pot. Mi-e martoră inima că, dacă mi-aș închipui că suferința pe care aceste rânduri ți-o vor aduce s-ar măsura cât de cât cu suferința pe care am îndurat-o eu, nu le-aș fi scris niciodată.

Pierre Glendinning, tu nu ești singurul copil al tatălui tău; în ochii soarelui, mâna care scrie această scrisoare aparține surorii tale; da, Pierre, Isabel te numește fratele ei – fratele ei! Oh, cel mai dulce dintre cuvinte pe

care n-am îndrăznit decât cu gândul să-l gândesc şi aproape că mi s-a părut un păcat ca o proscrisă ca mine să-l gândească sau să-l rostească. Scumpul meu Pierre, fratele meu, carne din carnea tatălui nostru! Înger să fii şi tot n-ai putea să treci peste alcătuirile fără de inimă şi obiceiurile unei lumi mărginite care-ţi va spune prostule, prostule, prostule, prostule! şi te va ocărî dacă vei ceda acelui îndemn sfânt, singurul care te poate face să răspunzi inimii mele prea pline, ce de multă vreme mă asupreşte şi pe care în cele din urmă nu-l mai pot ostoi! Oh, fratele meu!

Pierre Glendinning, să ştii că voi fi mândră de tine. Nu lăsa ca nefericita mea stare să înăbuşe în mine nobleţea pe care am moştenit-o alături de tine. Nu te lăsa înduplecat de lacrimile şi de frământarea mea făcând vreo faptă de care să te căieşti în ceasurile de chibzuinţă. Nu citi mai departe. De crezi de cuviinţă, arde scrisoarea asta; vei scăpa astfel de siguranţa acelei ştiinţe care, dacă acum eşti rece şi nepăsător, s-ar putea ca mai târziu, în ceas de neajutorare, de remuşcare, de mai multă înţelepciune, să te certe sfâşietor. Nu, nu voi, nu voi cu niciun preţ să te implor... Oh, frăţioare, dragul meu Pierre, ajută-mă, zboară către mine... Vezi că fără tine pier... îndurare, îndurare – mă îngheaţă lumea largă, largă; fără mamă, fără tată, fără soră, fără frate, fără vreo altă făptură cu mândru chip omenesc care să mă îndrăgească. Nu mai pot, nu mai pot, scumpul meu Pierre, să îndur a fi pribeagă în lumea pentru care a murit Mântuitorul. Zboară către mine, Pierre... Ba nu, aş putea să rup aceste rânduri, aşa cum am rupt atâtea alte foi, toate scrise pentru ochiul tău, dar care, niciuna, nu au ajuns până la tine, pentru că în desperarea mea nu m-am priceput nici cum să-ţi scriu şi nici ce să-ţi spun; uite aşa bat câmpii din nou.

Ajunge! nu mai pot să-ţi scriu; tăcerea se potriveşte acestui mormânt... Mă cotropeşte jalea inimii, Pierre, frăţioare.

...Nu mai ştiu nici eu ce am scris. Voi aşterne acum pe hârtie rândul fatal şi voi lăsa tot restul la mila ta, Pierre, fratele meu; aceea care se numeşte Isabel Banford locuieşte în căsuţa roşie de fermă, la trei mile de sat, pe povârnişul care coboară spre lac. Mâine la căderea nopţii... nu mai înainte... nu la lumina zilei, nu la lumina zilei, Pierre.

Sora ta, Isabel.”

VI

Misiva – aşternută de o mână feminină, dar cu un scris neregulat, în unele locuri aproape de neînţeles, dovedind limpede starea de suflet care o dictase; pătată ici şi colo cu urme de lacrimi ce se amestecaseră cu cerneala şi îi împrumutaseră acesteia o ciudată nuanţă ruginie, ca şi când sânge şi nu lacrimi ar fi picat pe hârtie; ruptă complet în două de chiar mâna lui Pierre, încât părea cu adevărat diata cea mai potrivită a unei inimi sfâşiate şi sângerânde – această uluitoare misivă, deci, îl lăsă pe Pierre un timp incapabil de vreun gând sau simţământ limpede şi desluşit. Stătea prăbuşit în scaun, aproape fără viaţă, iar mâna lui, ţinând strâns scrisoarea, era apăsată pe inimă, ca şi când un asasin l-ar fi înjunghiat şi ar fi fugit, iar Pierre ar fi ţinut pumnalul în rană ca să oprească sângele care voia să ţâşnească.

Da, Pierre, cu adevărat rănit eşti şi doar în ceruri vindeca-se-va rana ta; pe vecie veştejitu-ţi-s-a fiinţa, frumuseţea cea dreaptă a lumii în care atâta crezuseşi; icoana sfântă a părintelui tău e pângărită; strălucirea dealurilor tale a pălit şi pacea câmpurilor s-a istovit; acum, pentru prima dată, Pierre, Adevărul îşi prăvăleşte talazul de tăciune peste sufletul tău! Vai ţie, cel căruia Adevărul, în revărsarea sa nu-i azvârle în poală decât putregaiuri.

Forma văzută a lucrurilor, alcătuirile gândurilor, tresăririle vieţii se întoarseră încet-încet către Pierre. Aşa cum marinarul naufragiat şi aruncat pe ţărm cată întâi să scape să nu-l sugă înapoi valurile care l-au azvârlit acolo, aşa şi Pierre se luptă îndelung, amarnic, să nu se lase absorbit de acea frământare care îl azvârlise afară din el însuşi pe ţărmul leşinului său.

Dar omul n-a fost făcut pentru a cădea pradă Netrebniciei chinului. Nu în zadar Juneţea e tânără şi bătăioasă. Pierre se ridică în picioare clătinându-se, cu ochii larg deschişi, şi cu tot trupul tremurând.

„În sfârşit, singur cu mine însumi”, murmură rar, cu glas pe jumătate înecat. „Cu mine însumi te înfrunt! Trimite asupră-mi toate temerile şi ridică zăgazurile tuturor blestemelor! De acum înainte nu voi a şti altceva decât Adevărul; Adevăr îmbucurător sau Adevăr întristător; voi şti ceea ce *este* şi voi face ceea ce îmi porunceşte sfătuitorul cel mai din adâncuri. Scrisoarea!... Isabel... Soră... Frate... Eu, *eu*... Tatăl meu cel venerat! E un vis blestemat!... Ba nu, scrisoarea e măsluită... Un fals josnic şi plin de răutate!... Ce bine ţi-ai ascuns faţa, mesager viclean cu felinarul tău cu tot, tu ce m-ai agăţat pe pragul Bucuriei cu această mincinoasă solie de Jale! Oare adevărul se îndreaptă către noi prin întuneric, vine pe furiş, ne fură şi apoi se îndepărtează, surd la toate chemările ce cată să-l urmeze? Dacă noaptea ce-mi învăluie acum sufletul e la fel de adevărată cu aceea care învăluie această jumătate a lumii, atunci, Soartă, am să mă iau în piept cu tine! Făţarnică şi înşelătoare! M-ai ademenit prin vesele grădini până la marginea prăpastiei.

Vai, mincinos călăuzit în zilele Bucuriei mele, să fie oare întru adevăr luminat în această noapte a Chinului meu? Îmi voi pierde minţile şi toţi îşi vor întoarce faţa de la mine! Voi ridica braţul cu mânie, căci nu sunt eu lovit? Suflarea îmi va fi ca fierea, căci nu este aceasta cupa amărăciunii? Cavaler Cernit ce mă înfrunţi şi mă batjocoreşti cu obrăzarul lăsat, bagă de seamă! Chivără ţi-o voi despica şi-ţi voi vedea faţa, de-ar fi ea a Gorgonei! Lăsaţi-mă, drăgăstoase simţăminte; milă, părăseşte-mă; voi uita ce înseamnă respect, căci respectul şi-a bătut joc de mine şi m-a învăţat să cinstesc ceea ce trebuie să dispreţuiesc. Să fie rupte vălurile de pe faţa tuturor idolilor; de acum înainte voi vedea lucrurile ascunse şi voi trăi în însuşi ascunzişul vieţii mele! Nimic în afară de Adevăr nu mă putea stârni astfel! Scrisoarea nu e măsluită. Oh, Isabel, eşti sora mea şi te voi iubi şi te voi protegui, da, şi alături de tine voi fi, în pofida a toţi şi a toate. Puteri înalte, iertaţi-mi rătăcirile de neştiutor şi primiţi-mi jurământul. Lui Isabel mă dau jurat. Sărmană fată hulită care, în singurătate şi frământare, respiri de multă vreme acelaşi aer care pe mine m-a desfătat! Tu plângi acum, poate, aruncată în oceanul nesiguranţei sorţii tale, pe care zeii mi-au pus-o în mâini; dulce Isabel! Nu aş fi eu mai de rând decât tinicheaua, mai tare şi mai rece decât gheaţa, dacă aş rămâne nesimţitor la o pricină cum e a ta? Te văd mişcându-te în faţa ochilor mei, înconjurată de curcubeul ţesut cu lacrimile tale! Te văd plângând demult şi mi se cere să te alin; mângâiere îţi voi fi, lângă tine stând, pentru tine luptând acum şi pururea al tău frate ce-ntr-ajutor îţi va sări, cel pe care însuşi părintele tău l-a numit Pierre!”

Nu mai putea rămâne în camera lui. Casa se strânsese în juru-i ca o coajă de nucă; zidurile îi strângeau fruntea. Fugi cu capul gol din locul acela, aflând doar în nemărginirea văzduhului loc pentru întinderea fără sfârşit pe care o căpătase viaţa sa.

CARTEA IV
RETROSPECTIVĂ

I

Cu păinjenişul lor necruţător şi cauzele lor întreţesute, cele mai puternice şi mai mistuitoare emoţii ale vieţii sfidează orice analiză rece şi pătrunzătoare. Cu toţii vedem norul şi simţim trăsnetul; în zadar însă încearcă meteorologia să facă o cercetare critică a felului în care norul s-a încărcat cu scântei şi a pricinilor pentru care trăsnetul ne ţintuieşte pe loc. Cărturarii zic că rezultatele cele mai uimitoare, mai neaşteptate şi mai copleşitoare, la fel cu cele mai neînsemnate, nu sunt decât rodul unui şir fără capăt de întâmplări, la nesfârşit combinate şi cu neputinţă de urmărit, care au avut loc mai înainte. La fel se întâmplă şi cu fiecare mişcare a inimii. De ce se îmbujorează ăst obraz de un nobil entuziasm, de ce se arcuieşte cu dispreţ cea buză? – sunt lucruri ce nu se pot atribui doar cauzei imediate, care sare în ochi; ea nu este decât o verigă a lanţului, a unui lung şir de determinări al căror capăt îndepărtat se pierde undeva în regiunile de mijloc ale nepipăibilului.

Zadarnic ar fi deci să încercăm pe căi de înconjur a pătrunde în inima, memoria, viaţa lăuntrică şi firea lui Pierre, pentru a arăta de ce o ştire pe care în mod firesc mulţi gentlemeni tineri sau bătrâni se ştie că au primit-o cu o surprindere fugară, apoi cu oarecare curiozitate de a afla mai mult şi, în cele din urmă, cu desăvârşită nepăsare, zadarnic ar fi deci să încercăm să arătăm de ce această ştire s-a prelins în sufletul lui Pierre precum lava topită, lăsând acolo un strat gros de desperare, încât toate strădaniile lui de mai târziu nu au mai reuşit vreodată să aducă la suprafaţă templele de odinioară şi nici să redea întregii sale culturi înflorirea ei acum îngropată.

Câteva aluzii de ici, de colo, ar putea însă să ne ajute să împrăştiem întrucâtva aerul de ciudăţenia ce poate că înconjoară frământarea în care un bileţel atât de mic îl aruncase.

De multă vreme inima lui Pierre ascundea în desişul ei cu frunze proaspete un altar spre care se înălţa din când în când, pe multele trepte aşternute ale aducerii aminte şi pe care îl încununa în fiecare an cu ghirlandele unei gingaşe şi sacre iubiri. În cele din urmă, adăugând prinos la prinos de floare, fiinţa lui făcuse din el un singur buchet înverzit, un loc pentru sărbătoarea unei bucurii curate mai degrabă decât un loc de împlinire a unor triste datini. Astfel clădit şi înconjurat cu cununi, altarul era din marmură, un cuib pe o coloană socotită trainică şi paşnică, de pe al cărei vârf se împrăştiau, asemeni unor raze, nenumăratele suluri şi ramuri închipuite în piatră, sprijinitoare ale stâlpnicului lăcaş al vieţii sale cinstite,

așa cum în unele frumoase capele gotice un trunchi central susține acoperișul. În acest lăcaș, în cuibul coloanei, era așezată statuia de marmură a răposatului său tată; fără pată, fără umbră, albă ca neaua și senină; după părerea lui Pierre, era întruparea bunătății și a virtuții omenești desăvârșite. În fața acestui altar Pierre vărsa preaplinul gândurilor și credințelor pline de respect ale tinerei lui vieți. Pierre nu se înălțase niciodată cu gândul fără să urce mai întâi treptele acestui altar, făcându-l astfel locul de intrare al unei religii mai omenești poate.

În mormânt, mai presus de prințul Mausol, zace binecuvântat și slăvit acel părinte muritor care, după o viață cinstită și curată, moare și este îngropat, ca într-un izvor ales, în pieptul unui fiu cu inimă bună și cuget în stare să-l cinstească. La acea vreme înțelepciunea demnă de un Solomon nu și-a vărsat afluenții tulburi în puțul cu apă cristalină al vieții de copil. Rară putere de păstrare au aceste minunate ape. Aruncate în acea fântână, amintirile fragede se înmarmorează într-atât, încât lucruri trecătoare în sine devin neschimbate și veșnice. În comitatul Derbyshire exista unele ape rare care pietrifică cuiburile păsărilor. Dacă soarta însă îl păstrează pe părinte în viață până ceva mai târziu, îngropăciunea filială e mai puțin adâncă și sfințirea mai puțin înălțată sufletește. Băiețandrului cu privirea cuprinzătoare i se deslușesc sau i se năzăresc ușoare umbre și pete pe caracterul venerat atât de adânc mai înainte.

Tatăl său murise când Pierre avea doisprezece ani, lăsând în urmă, după părerea împărtășită de toți, un ales renume de gentleman și bun creștin; în inima soției sale lăsase amintirea neveștejită a multor zile frumoase de căsnicie senină și veselă, iar adânc în sufletul lui Pierre pecetea unui trup de o rară frumusețe bărbătească și de o mare bunătate ce se putea măsura doar cu presupusul tipar desăvârșit în care i se turnase inima virtuoasă. În seri îngândurate, lângă focul vesel de iarnă, ori vara pe terasa dinspre sud, când tăcerea fermecată a nopții – doar la țară întâlnită – chema în mintea lui Pierre și a mamei sale șiruri lungi de imagini din trecut, în capul acelui alai de umbre pășea maiestuoasă și înconjurată de un nimb umbra preacinstită a soțului și tatălui plecat dintre cei vii. Atunci sfatul lor devenea grav și plin de amintiri, dar duios; din nou și din nou, adânc și mai adânc, se încrusta în sufletul lui Pierre închipuirea îndrăgită că neprihănitul său părinte, atât de frumos pe pământ, era acum neapărat sfințit în ceruri. Crescut cu atâta grijă și în bună măsură atât de departe de alții, Pierre, deși ajuns la vârsta de nouăsprezece ani, nu purta urmele acelor aspecte mai întunecate, dar mai adevărate ale lucrurilor, pe care o ședere la oraș din cea mai fragedă copilărie le lasă inevitabil în mintea oricărui tânăr de vârsta lui Pierre, înclinat spre cugetare și cu spirit de observație. Așa se face că până la

această vârstă totul rămăsese neclintit în pieptul lui şi pentru el altarul tatălui său părea neîntinat şi la fel de nou ca marmura de pe mormântul celui din Arimathea.

Judecaţi deci ce pustiitor şi aducător de prăpăd a fost trăsnetul care într-o singură seară a smuls toate florile din jurul acestui sacru lăcaş, îngropând blânda statuie a sfântului sub ruinele prăbuşite ale însuşi templului inimii.

II

Aşa cum viţei îi merge bine şi strugurii se pârguiesc în apropierea zidurilor şi gurilor de tun ale fortăreţei Ehrenbreitstein, tot astfel duioasele bucurii ale vieţii înfloresc chiar între fălcile primejdiilor ei.

Este oare însă adevărat că viaţa nu e decât un loc al tuturor uşurinţelor nestatornice, iar noi cei care pe nedrept tragem folos de la ea suntem doar nişte proşti îngâmfaţi, căci ceea ce ni se pare cea mai puternică fortăreaţă a plăcerii stă în picioare doar prin toana celei mai mărunte întâmplări – căderea unei frunze, auzul unei voci sau primirea unei bucăţele de hârtie pe care o pană ascuţită a zgâriat câteva mici semne? Suntem oare atât de lipsiţi de siguranţă încât caseta în care am pus ultima şi cea mai de preţ bucurie şi pe care am încuiat-o cu un lacăt neasemuit de iscusit poate fi deschisă şi jefuită printr-o simplă atingere de către străin, în vreme ce noi suntem încredinţaţi că avem singura cheie?

Pierre! Nesăbuitule! Clădeşte la loc... nu despre asta e vorba, căci altarul tău a rămas în picioare; e în picioare, Pierre, se ţine bine pe picioare; nu simţi în nări mireasma statornică a florilor sale? Un răvaş ca cel pe care l-ai primit poate fi uşor scris, Pierre; lumea aceasta curioasă e plină de măsluitori; un romancier ager, Pierre, ar putea să-ţi scrie cincizeci de astfel de bileţele ca să stoarcă şuvoaie de lacrimi din ochii cititorului, deşi cel pe care l-ai primit tu a uscat atât de ciudat lacrimile din ochii tăi; i-a făcut tulburi şi uscaţi, Pierre... nechibzuitule!

Nu vă bateţi joc de inima străpunsă de pumnal. Cel înjunghiat ştie ce înseamnă oţelul; nu trăncăniţi în faţa lui cum că nu e decât gâdilatul unei pene. Oare nu simte el sfâşierea dinlăuntrul său? Ce caută sângele pe haina mea? Ce caută junghiul în sufletul meu?

Şi aici din nou, nu fără temei, chemările noastre ar putea urca spre cele Trei Ursitoare care torc firul vieţii. Le-am putea întreba, ce fire sunt acelea pe care voi, Ursitoarelor, le-aţi ţesut în anii de odinioară şi care acum duc presimţiri, asemeni electricităţii, spre inima lui Pierre, presimţiri cum că jalea lui e jale, că părintele său nu mai este un sfânt şi că Isabel îi este într-adevăr soră?

Ah, taţi şi mame! Pretutindeni, oriunde aţi fi, aveţi grijă, luaţi seama! Micuţul vostru poate că nu înţelege acele cuvinte şi semne prin care, în prezenţa lui nevinovată, căutaţi să ascundeţi întunecatele lucruri de care vorbiţi învăluit. Acum el nu ştie nimic; nu ştie mare lucru nici despre lucrurile din afară, pe care le vede doar cu ochiul; dar dacă în viaţa de mai târziu Soarta îi va pune în mână cheia cifrului, cu câtă repeziciune şi uimire va citi el atunci cele mai neînţelese şi mai şterse înscrisuri pe care le află în străfundurile minţii sale, cotrobăind şi răscolind în sinea-i, în speranţa că va găsi şi alte lucruri pitite acolo. Oh, adeseori posomorâte învăţături ale Vieţii au fost astfel desluşite; orice credinţă în Virtute a fost ucisă şi tinereţea însăşi s-a dat roabă dispreţului păgân.

Cu toate acestea, lucrurile nu stăteau chiar atât de rău cu Pierre; nu erau însă nici atât de departe, încât vorbele de învăţătură de mai sus să nu-şi afle întru totul locul.

Părintele său murise din pricina unei aprinderi a creierului; cum se întâmplă adesea în astfel de boli, spre sfârşit mintea îi rătăcise. În astfel de clipe, cu mii de şiretlicuri nedate în vileag şi nespus de îndemânatice, slujitorii credincioşi o îndepărtau pe soaţa lui de la patul de suferinţă. Micul Pierre era însă atras de iubirea-i caldă, filială, către acel pat; celorlalţi nu le păsa de nevinovatul micuţ când tatăl lui pornea să aiureze; aşa se făcuse că într-o seară, când umbrele se confundau cu draperiile, când iatacul era cufundat în linişte iar Pierre abia putea să desluşească în penumbră chipul tatălui său, căci focul din vatră se prăbuşise asemeni ruinelor unui templu din jăratic, o voce scăzută, de nerecunoscut, plângăreaţă, neasemuit de jalnică se auzi din patul cu baldachin; şi Pierre auzi: „Fiica mea! Fiica mea!”

— Aiurează din nou, zise infirmiera.

— Tată, tăicuţule, suspină copilul, nu ai o fiică, ci pe Pierre al tău cel mic.

Dar din nou vocea înstrăinată se auzise dintre perne, de data aceasta urcând într-un vaier răsunător şi neaşteptat:

— Fiica mea!... Doamne Dumnezeule!... Fiica mea!

Copilul se agăţă de mâna muribundului; strânsoarea lui păru că-i dă forţă, dar în cealaltă parte a patului mâna liberă se ridică puţin în gol, de parcă ar fi încercat să prindă nu aerul, ci alte degete de copil. Apoi căzură amândouă fără putere pe cearşaf, iar în umbrele tremurătoare ale înserării micului Pierre i se păru că dacă mâna pe care o ţinuse el era oarecum rumenită ca de fierbinţeală, cealaltă, rămasă goală, era leşioasă la înfăţişare ca a unui lepros.

— A trecut, şopti infirmiera, n-o să mai aiureze până după miezul nopţii, aşa îi e obiceiul.

Şi în cugetul ei se întrebă cum se făcea că un gentleman atât de fără prihană şi un bărbat atât de bun aiura cu două înţelesuri; o trecu un fior la

gândul acelui lucru tainic sălăşluind în suflet şi care pare să nu asculte de nicio lege omenească, continuând în pofida nevinovăţiei cugetului omenesc să izvodească visuri cumplite şi să îngâne gânduri ce nu se pot rosti. În acelaşi timp în sufletul de copil, cuprins de groază, al lui Pierre, se strecură o nedumerire asemănătoare, deşi mai puţin limpede. Aparţinea tărâmurilor tăriei de nepipăit; în scurtă vreme copilul îngrămădi peste ea amintiri de alt soi, mai plăcute, până când o acoperise de tot; în cele din urmă se amestecă într-atâta cu alte lucruri neclare, cu alte icoane ale nedesluşitului, încât se părea că nu mai are cu adevărat viaţă în sinea lui Pierre. Dar iată că, deşi trecuseră ani îndelungaţi şi buruiana nu încolţise în sufletul lui, ea rămânea acolo, iar prima vedere a scrisorii lui Isabel, ca prin minune, o făcu să rodească. Atunci din nou auzi vocea plângătoare şi nesfârşit de jalnică pe care o crezuse demult înăbuşită: „Fiica mea! Fiica mea!” – iar după aceea cuvintele de căinţă: „Doamne Dumnezeule!” Şi în mintea lui Pierre mâna goală se ridică şi din nou mâna leproasă căzu.

III

Prin recile săli de judecată ale minţii lipsite de imaginaţie e nevoie de jurăminte şi dovezi juruite. Dar în caldele încăperi ale inimii, o singură scânteie a aducerii aminte, nesprijinită de vreo mărturie, e de ajuns pentru a stârni o asemenea pălălaie doveditoare, încât toate colţurile convingerii sunt la fel de puternic luminate ca un oraş în miez de noapte de o clădire în flăcări ce-şi flutură în toate părţile paloşele înroşite.

Alături de camera lui Pierre se afla un cotlon zăvorât, cu o fereastră rotundă, pe care el obişnuia să-l cerceteze în acele ceasuri dureros de dulci, când duh strigă către duh: Vino către mine în singurătate, geamăn al meu, vino! o taină am, lasă-mă să ţi-o şoptesc doar ţie! În acest cotlon ocrotitor al secretelor visări şi loc de odihnă al câteodată singuraticului Pierre, atârna, legat de o sfoară lungă din marginea tavanului, un mic portret în ulei în faţa căruia Pierre se oprise de multe ori pierdut în extaz. Dacă acest portret ar fi fost prezentat în orice expoziţie publică anuală şi ar fi fost descris în ziar de vreun critic care-l privise doar în treacăt, frazele ar fi sunat pe bună dreptate cam aşa: „Un portret schiţat al unui tânăr nobil, frumos şi vesel. Subiectul e aşezat într-un fotoliu demodat de Malacca. Un braţ, care ţine pălăria şi bastonul, e aruncat neglijent peste spătarul fotoliului, iar degetele celeilalte mâini se joacă cu sigiliul şi cheia care împodobesc ceasul de aur. Capul, cu tâmplele descoperite, e întors într-o parte, iar faţa are o expresie deosebit de luminoasă, proaspătă şi lipsită de griji. Parcă a trecut să-şi vadă o cunoştinţă apropiată. În general, tabloul este deosebit de inteligent executat şi vesel; are o expresie rafinată şi degajată. Este, fără îndoială, un portret şi

nu o fantezie; îndrăznind să facem o presupunere, spunem că este executat de un amator.”

Luminos şi vesel, deci; dichisit şi tânăr; sănătos şi chipeş; ce lucru greu de precizat se strecurase în acest portret, încât soţiei modelului îi era neînţeles, neplăcut şi urât? Mama lui Pierre nu putuse niciodată să sufere acest tablou şi spunea întotdeauna că e o zugrăvire sfruntat de neadevărată a soţului ei. Pioasa amintire a răposatului nu putuse niciodată să o facă să atârne măcar o cununiţă în jurul picturii. Nu e el, exclama ea apăsat şi aproape cu indignare, când cineva stăruia să afle pricina pentru care ea respingea cu încăpăţânare părerea aproape a tuturor prietenilor şi rudelor răposatului. Portretul, care după părerea ei îl reprezenta cu adevărat pe soţul său, înfăţişându-i trăsăturile în amănunt şi mai ales expresia îmbinării lor celei mai adevărate, mai frumoase şi mai nobile, era mult mai mare şi ocupa locul cel mai la vedere şi mai de cinste de pe peretele marelui salon de la parter.

Chiar şi lui Pierre cele două tablouri i se păruseră întotdeauna ciudat de diferite. Întrucât cel mai mare fusese pictat cu mulţi ani în urma celuilalt şi, ca atare, originalul era destul de aproape de noianul amintirilor lui de copil, nu se putea opri să nu-l privească drept o icoană mai adevărată şi mai apropiată de viaţă a tatălui său. Părtinirea arătată de mama lui, oricât de apăsată, nu i se părea aşadar de mirare, ci se potrivea cu propria lui părere. Şi cu toate acestea, celălalt portret nu putea fi respins în chip hotărâtor. Pentru că mai întâi exista o deosebire de epocă şi oarecare deosebire de costum, ce nu puteau fi neglijate; apoi, marea deosebire în stilurile celor doi artişti, precum şi uriaşa deosebire între cele două feţe ideale, pe jumătate redate, pe care – chiar în prezenţa originalului – un artist preocupat de cele ale spiritului va prefera să le deseneze în locul celei în carne şi oase, oricât ar fi ea de strălucită şi frumoasă. Mai mult, portretul mai mare era acela al unui bărbat ajuns la anii maturităţii şi aşezat la casa lui; părea dăruit cu toate nenumăratele şi oarecum trufaşele seninătăţi, care însoţesc întotdeauna o căsnicie fericită; portretul mai mic închipuia un tânăr sprinten, liber, burlac, cutreierând vesel prin lume; cu inima uşoară şi poate cam fluşturatică; mustind de plinătatea şi prospeţimea zorilor de nimic înneguraţi ai vieţii. Desigur, orice comparare nepărtinitoare şi grijulie a celor două portrete trebuia făcută cu mare băgare de seamă. Pentru Pierre, concluzia aproape că se impusese de la sine când aşezase alături două portrete ale lui însuşi; unul în fragedă copilărie, cel al unui băieţaş de patru ani, îmbrăcat cu rochiţă şi încins cu eşarfă, iar celălalt al unui tânăr de şaisprezece ani. De n-ar fi fost un nu ştiu ce stăruind în ochi şi la tâmple, Pierre cu greu ar fi putut recunoaşte pe băieţaşul râzând cu gura până la urechi în tânărul ce zâmbea gânditor. Dacă numai câţiva ani au putut să

aducă o asemenea schimbare în ce mă priveşte, de ce să nu se poată întâmpla acelaşi lucru cu tatăl meu – se gândea Pierre.

În afară de toate acestea, Pierre se mai gândise la povestea sau – ca să spunem aşa – la legenda de familie a portretului celui mic. Când împlinise cincisprezece ani, i-l dăruise o mătuşă fată bătrână, care locuia la oraş şi care adora amintirea tatălui lui Pierre, cu tot devotamentul de neclintit al unei surori mai mari, rămasă nemăritată, faţă de un mult iubit frate mai tânăr, acum mort şi dus dintre vii pentru totdeauna. Fiind singurul copil al acestui frate, Pierre era ţinta celei mai fierbinţi şi mai extravagante iubiri din partea acestei mătuşi singuratice, care părea să vadă chipul frumos al lui Pierre moştenind şi asemănarea, şi întregul suflet al fratelui ei, întinerit de data aceasta. Deşi portretul despre care e vorba era preţuit peste măsură de ea, în cele din urmă legea aspră a dragostei ei romantice şi pline de înfierbântată închipuire hotărî că portretul trebuia să aparţină lui Pierre – căci Pierre nu era numai singurul copil la părinţi, ci purta şi acelaşi nume cu tatăl său – de îndată ce Pierre va fi crescut îndeajuns încât să preţuiască cum se cuvine o comoară atât de sfântă şi de scumpă. I-l trimisese, aşadar, băgat în trei cutii una într-alta şi acoperit cu o pânză impermeabilă; la Poiana Şeii îl adusese un mesager iute şi de încredere, un bătrân nobil, avut, odinioară curtezanul ei neconsolat, căci fusese respins, iar acum vecinul ei împăcat şi vorbăreţ. De atunci mătuşa Dorothea avea să slujească utreniile şi vecerniile închinate memoriei celui mai nobil şi mai frumos dintre fraţi în faţa unei miniaturi de fildeş, cu ramă şi capac de aur, un dar al fratelui ei. Şi totuşi, în fiecare an, vizita ei în cămara lui Pierre – nu un lucru de glumă pentru cineva bogat în ani şi neputincios în multe privinţe – dovedea sinceritatea acelui puternic simţământ al datoriei, acea dureroasă uitare de sine care o hotărâseră să se despartă de bunăvoie de preţioasa amintire.

IV

— Spune, mătuşico, o întrebase o dată micuţul Pierre, cu mult înainte ca portretul să devină al său, spune-mi, mătuşico, cine a pictat portretul-şezând, cum îi spui dumneata; cine l-a pictat? Al cui scaun era? Scaunul e acum la dumneata? Nu-l văd aici în cameră... La ce se uită tăticu atât de ciudat? Aş vrea să ştiu acum la ce se gândea tăticu atunci. Spune-mi, dragă mătuşică, totul despre acest portret, ca atunci când va fi al meu, cum mi-ai promis, să-i cunosc întreaga poveste.

— Stai jos atunci, fii cuminte şi atent, dragul meu copil, spuse mătuşa Dorothea întorcând capul şi căutându-se zadarnic şi cu mâini tremurătoare prin buzunare, până când micul Pierre exclamă:

— Mătuşico, povestea portretului nu e scrisă în vreo cărticică pe care o cauţi ca să mi-o citeşti, nu-i aşa?

— Îmi caut batista, copilul meu.

— Uite-o, mătuşică, aicea e, lângă cotul dumitale, pe masă; poftim, iat-o. Nu-mi mai spune nimic despre portret acum; nu mai vreau să aud nimic.

— Stai liniştit, dragul meu Pierre, spuse mătuşa lui luând batista, şi trage puţin draperiile, scumpule; îmi face rău la ochi lumina. Du-te dacă vrei acum în cămăruţă şi adu-mi şalul cel negru; nu te grăbi. Aşa! Mulţumesc, Pierre; stai acum jos ca să încep. Tabloul a fost pictat demult, copilul meu, când tu nu erai încă pe lume.

— Nu eram pe lume! exclamă Pierre.

— Nu, zise mătuşa lui.

— Hai, zi-i mai departe, mătuşico; dar să nu mai îmi spui că era o vreme când micul Pierre nu exista pe lume şi totuşi tatăl lui era. Spune mai departe, mătuşico, te rog!

— Ei, puişor, nu te frământa atâta; ai răbdare; sunt foarte bătrână, Pierre, iar bătrânilor nu le place să-i grăbeşti.

— Scumpă şi dragă mătuşă Dorothea, iartă-mă de data asta şi continuă, te rog, povestirea.

— Când bietul tău părinte era tânăr şi era în vizită pentru mai multă vreme, într-o toamnă, la prietenii săi din oraş, se legase foarte mult de un văr de-al lui, Ralph Winwood, un băiat cam de aceeaşi vârstă, tare chipeş şi el, Pierre.

— Nu l-am văzut niciodată, mătuşico; spune-mi, te rog, unde se află acum? întrerupse Pierre. Stă şi el la ţară, ca mama şi ca mine?

— Da, băiatule; într-un loc frumos şi îndepărtat, sper; cred că se află în ceruri.

— A murit, suspină micul Pierre... Continuă, mătuşico.

— Vărul Ralph avea mare dragoste pentru pictură şi petrecea multe ceasuri într-o încăpere înţesată cu tablouri şi portrete; îşi ţinea acolo şevaletul şi pensulele şi-i plăcea să-şi picteze prietenii şi să le atârne portretele pe pereţi, astfel încât atunci când era singur să aibă, totuşi, o mulţime de oameni în jurul lui, care să-i zâmbească întotdeauna şi să nu-l supere niciodată înfuriindu-se sau spunând vreo răutate. De multe ori îl rugase pe tatăl tău să-i pozeze, spunând că tăcutul lui cerc de prieteni nu va fi complet până ce părintele tău nu va consimţi să-l întregească. În zilele acestea, însă, copile, tatăl tău nu stătea o clipă locului. De abia reuşeam se-l fac să stea liniştit până să-i leg cravata; pentru asta venea întotdeauna la mine. Şi aşa îl amâna mereu pe vărul Ralph. „Altă dată, vere, nu astăzi... mâine, poate, sau săptămâna viitoare”, şi tot aşa până când pe vărul Ralph îl

apucă disperarea. „Las-că te prind eu”, își spuse însă șiretul Ralph. Nu-i mai vorbi nimic despre portret tatălui tău, dar în fiecare dimineață frumoasă își pregătea pensulele și șevaletul, ca să fie gata din prima clipă în care tatăl tău s-ar fi întâmplat să intre în cameră, întorcându-se din vreuna din lungile lui plimbări; cu aceste prilejuri trecea să-l vadă pe vărul Ralph în atelierul lui de pictură... copilule, poți să tragi la o parte draperiile acum, mi se pare că s-a întunecat.

— Așa mă gândeam și eu de la început, replică Pierre ascultând-o, dar nu spuneai că lumina îți face rău la ochi?

— Nu îmi mai face rău acum, dragă Pierre.

— Povestește mai departe, mătușieo. Nici nu-ți poți închipui ce mult mă interesează, spuse micul Pierre, trăgându-și taburetul mai aproape de poala matlasată a rochiei de satin a bunei mătuși Dorothea.

— Asta și fac, puișor. Trebuie să-ți spun mai întâi că tocmai atunci sosise în port o corabie cu emigranți din Franța; sărmanii fuseseră siliți să plece din țara lor din cauza vremurilor grele și sângeroase. Tu ai citit toate astea în cartea de istorie pe care ți-am dat-o mai demult.

— Știu... E vorba de revoluția franceză, răspunse micul Pierre.

— Bravo, micul meu savant, zâmbi ușor mătușa Dorothea; printre acei emigranți, sărmani dar nobili, se afla o fată frumoasă, a cărei soartă tristă a făcut multă vâlvă în oraș, și a făcut mulți ochi să plângă, dar în zadar, căci nimeni n-a mai auzit de ea vreodată.

— Cum, cum, mătușă... Nu înțeleg... A dispărut atunci?

— Am luat-o puțin înainte cu povestirea, puișor. Da, a dispărut, și nimeni n-a mai auzit de ea vreodată, dar asta a fost după... câtva timp, după... sunt sigură; pot să jur, Pierre.

— Vai, mătușico, ce ciudat vorbești, zise micul Pierre, după ce? Vocea îți sună ciudat; nu mai vorbi așa, mă sperii, mătușico.

— Probabil din cauza răcelii care m-a prins astăzi; nu-i așa că vocea mi-a cam răgușit, Pierre? O să încerc să nu mai vorbesc așa răgușit. Și cum îți spuneam, copilul meu, cu câtăva vreme înainte ca această frumoasă domnișoară să dispară, la puțină vreme după ce veniseră sărmanii emigranți, tatăl tău a făcut cunoștință cu ea; împreună cu alți oameni generoși din oraș, a avut grijă de nevoile străinilor care erau într-adevăr foarte săraci, căci pierduseră totul, în afară de câteva biete giuvaeruri care nu puteau să le ajungă prea multă vreme. În cele din urmă, prietenii tatălui tău au încercat să-l hotărască să nu mai meargă în vizită atât de des pe la străinii aceia; se temeau că, deoarece domnișoara era foarte frumoasă și îi plăcea întrucâtva să fie curtată – așa spuneau unii – tatăl tău ar fi putut fi ispitit să o ia de nevastă, lucru nu tocmai înțelept, căci, cu toată frumusețea

şi bunătatea ei, nimeni nu-i ştia trecutul; era străină şi nu ar fi fost o partidă atât de potrivită şi minunată pentru tatăl tău, cum a fost după aceea scumpa ta mamă. În ceea ce mă priveşte pe mine, eu... eu l-am cunoscut întotdeauna foarte bine pe tatăl tău şi am ştiut ce are de gând, căci mi se destăinuia, dar n-am bănuit niciodată că-i va trece prin gând să facă un lucru atât de nechibzuit ca acela de a se căsători cu fata aceea ciudată. În orice caz, până la urmă a rupt legăturile cu refugiaţii; după asta tânăra fată a dispărut. Unii spuneau că s-ar fi întors de bunăvoie, dar în taină, în ţara ei; alţii erau de părere că a fost răpită de trimişi francezi, căci după ce a dispărut a început să umble zvonul cum că ar fi fost de neam mare, înrudită cu familia regală; mai erau şi din cei care clătinau din cap mohorâţi şi murmurau câte şi mai câte despre înecuri şi alte fapte întunecate, aşa cum se întâmplă întotdeauna când dispar oamenii şi nu-i mai poate găsi nimeni. Dar deşi tatăl tău şi mulţi alţi domni au răscolit cerul şi pământul ca să-i dea de urmă, aşa cum spuneam mai înainte, ea n-a mai apărut niciodată.

— Sărmana franţuzoaică! suspină micul Pierre. Mătuşico, să n-o fi omorât cineva!

— Biata de ea, nu se ştie, spuse mătuşa lui. Ascultă mai departe, căci mă întorc la tablou. În vremea când tatăl tău mergea în vizită la refugiaţi, vărul Ralph era dintre cei care îşi băgaseră în cap că tatăl tău îi face curte fetei. Cum însă vărul Ralph era un tânăr liniştit, un învăţat şi ca atare neştiind prea bine ce e înţelepciune şi ce e nebunie pe lumea asta mare, nu s-ar fi simţit deloc jignit dacă tatăl tău chiar ar fi luat-o de nevastă pe tânăra venetică. Închipuindu-şi aşadar, fără temei, după cum ţi-am spus, că tatăl tău îi face curte, s-a gândit că ar fi un lucru nemaipomenit să-l picteze ca un curtezan al ei, adică tocmai când se întorcea dintr-una din vizitele lui zilnice la familia de emigranţi. Aşa că a aşteptat clipa prielnică, stând la pândă în fiecare zi în atelier, după cum ţi-am spus: într-o dimineaţă, zis şi făcut, tatăl tău a trecut pe la el întorcându-se dintr-o plimbare. Vărul Ralph îl pândise de la fereastră, iar când a intrat tatăl tău, el îşi pregătise fotoliul în spatele şevaletului, dar cu faţa la el, şi se făcea că pictează cu mare sârg. Îi spuse tatăl tău: „Mă bucur că te văd, vere Pierre; am puţină treabă aici; stai acolo jos şi spune-mi ce mai faci; o să termin într-o clipă. Şi spune-mi ce mai fac emigranţii, vere Pierre", adăugă el şiret, dorind – se vede – să-l facă pe tatăl tău să-şi îndrepte gândurile pe drum de dragoste, ca el să poată prinde expresia corespunzătoare a feţei, înţelegi, nu-i aşa?

— Nu ştiu dacă înţeleg bine, mătuşico, dar continuă, mă interesează foarte tare; continuă, dragă mătuşică.

— Şi aşa, cu mii de vicleşuguri şi tertipuri, vărul Ralph îl ţinu pe tatăl tău aşezat pe scaun, nemaicontenind din vorbă, şi atât de absorbit de cele ce

spunea încât nu băgă de seamă că în tot acel timp șiretul său văr picta de mama focului cât putea de repede, făcându-se doar că râde la glumele tatălui tău; pe scurt, vărul Ralph îi făcea portretul pe furate.

— Îmi place să cred că nu i-l fura, zise Pierre; ar fi fost foarte urât.

— Mă rog, să spunem că nu-l fura, căci sunt sigură că vărul Ralph nu s-a apropiat nicio clipă de tatăl tău, și deci nu i-ar fi putut băga mâna în buzunar, deși – ca să zicem așa – și-a băgat mâna în portretul său. Văzând însă câtă mângâiere mi-a adus acest portret, Pierre, și câtă îți aduce și ție, sper, cred că trebuie să-l iertăm din toată inima pe vărul Ralph pentru ceea ce a făcut.

— Da, cred că ai dreptate, fără îndoială, încuviință micul Pierre privind cu interes portretul cu pricina, care era așezat deasupra căminului.

— Așadar, prinzându-l pe tatăl tău încă de vreo câteva ori în același chip, vărul Ralph a isprăvit tabloul; când l-a înrămat și l-a terminat de tot, vroia să-i facă tatălui tău surpriza de a-l agăța în atelier alături de celelalte portrete, dacă el n-ar fi venit pe neașteptate într-o dimineață – tocmai când portretul cu pricina era așezat cu fața în jos pe o masă și vărul Ralph îi lega sfoara cu care să-l agațe – și nu l-ar fi speriat pe vărul Ralph spunându-i liniștit că, gândindu-se mai bine, are impresia că vărul lui și-a cam bătut joc de el; spera, însă, că se înșelase. „Ce vrei să spui?” a întrebat vărul Ralph cam încurcat. „Sper că nu mi-ai agățat portretul alături de celelalte, vere Ralph”, a spus tatăl tău privind de jur-împrejur pe pereți. „Mă bucur că nu-l văd. E o toană de-a mea, vere – nesăbuită, fără îndoială – dar dacă mi-ai pictat portretul în vremea din urmă, aș dori să-l distrugi; în orice caz, nu-l arăta nimănui și nu-l ține la vedere. Dar acolo ce ai?” Vărul Ralph era din ce în ce mai încurcat, neștiind ce să înțeleagă – așa cum nu știu nici eu până în ziua de azi – din purtarea ciudată a tatălui tău, râse însă și i-a spus: „Aici, vere Pierre, am un portret făcut în secret și, întrucât îți dai seama că noi, pictorii, mai pictăm și dintre acestea din când în când, nu ți-l pot arăta și nici nu-ți pot spune nimic despre el.” „Mi-ai făcut portretul sau nu, vere Ralph?” l-a întrebat deodată aspru tatăl tău. „N-am pictat nimic care să aibă înfățișarea ta de acum”, a ocolit răspunsul Ralph, observând pe fața celuilalt o expresie aprigă, pe care nu o băgase de seamă înainte. Mai mult decât atât n-a putut scoate de la el.

— Și după aceea? întrebă micul Pierre.

— N-a mai fost mare lucru, puișor; doar că tatăl tău n-a dat cu ochii niciodată de acel portret; ba mai mult, n-a știut niciodată cu siguranță dacă pe lume există o astfel de pictură. Vărul Ralph mi l-a dat mie pe ascuns, știind cât de mult țineam la tatăl tău și punându-mă să-i făgăduiesc solemn că n-am să-l așez niciodată într-un loc unde tatăl tău să-l poată vedea sau

măcar să audă de el. Mi-am ţinut cu sfinţenie făgăduiala şi nu l-am atârnat la mine în cameră decât după moartea scumpului tău tată. Ei, Pierre, şi asta este povestea *portretului-şezând*.

— Ciudată poveste, spuse Pierre, şi atât de interesantă încât n-am s-o uit niciodată, mătuşico.

— Sper că nu, copilul meu. Sună acum să ne aducă nişte prăjitură cu fructe pentru tine şi un pahar cu vin pentru mine; mă auzi, puişor? Clopoţelul... hai, sună-l, Pierre, de ce ai rămas aşa?

— De ce n-a vrut tăticu să-l lase pe vărul Ralph să-l picteze, mătuşico?

— Doamne, unde-i duce mintea pe copii! exclamă bătrâna mătuşă Dorothea uitându-se la micul Pierre. E o întrebare la care nu ştiu să-ţi răspund. Vărul Ralph avea ideile lui ciudate despre toate astea. Îmi spunea că, aflându-se în camera tatălui tău, la vreo câteva zile după ultima scenă pe care ţi-am descris-o, a găsit acolo o minunată carte despre studiul fizionomiilor, cum i se spune ştiinţei acesteia, în care erau înscrise cele mai ciudate şi mai neguroase reguli pentru a ghici cele mai ascunse taine ale oamenilor cercetându-le chipul. Astfel că zăpăcitului de Ralph îi plăcea întotdeauna să creadă că tatăl tău nu vroia să fie pictat deoarece era îndrăgostit pe ascuns de tânăra franţuzoaică şi nu vroia ca secretul să-i fie trădat de un portret, întrucât minunata carte despre fizionomii se pare că-l avertizase de o asemenea primejdie. Vărul Ralph, însă, a fost întotdeauna un tânăr singuratic şi retras şi-i plăcea să născocească tot soiul de trăsnăi. În ceea ce mă priveşte, nu cred că tatăl tău s-a gândit vreodată la vreun lucru atât de năstruşnic. Ca să fiu cinstită, n-aş şti să-ţi spun, de fapt, *de ce* n-a vrut să se lase pictat; când o să ajungi însă bătrân ca mine, micuţule Pierre, o să înţelegi că fiecare din noi, chiar cei mai buni, face câteodată lucruri bizare şi de neînţeles; ne e greu să ne explicăm chiar nouă înşine de ce am făcut cutare sau cutare lucru, micuţule Pierre. O să afli tu în cele din urmă despre toate ciudăţeniile acestea.

— Sper că da, mătuşico, spuse micul Pierre. Dar nu era vorba ca Marten să ne aducă nişte prăjitură cu fructe?

— Sună-l, puişor.

— Vai, am uitat, spuse micul Pierre şi sună.

În cele din urmă, în timp ce mătuşa îşi sorbea vinul, iar băiatul îşi mânca prăjitura, cu privirile îndreptate către portretul cu pricina, micul Pierre îşi împinse scăunelul mai aproape de tablou şi exclamă:

— Mătuşico, chiar aşa arăta tata? L-ai văzut vreodată cu aceeaşi vestă galbenă şi cu eşarfa imprimată cu model mare? Îmi aduc aminte de cheie şi pecete destul de bine; chiar acum o săptămână am văzut-o pe mama scoţându-le dintr-un sertăraş încuiat al şifonierului ei, dar nu-mi amintesc

de favoriţii aceştia ciudaţi... nici de vesta galbenă... nici de eşarfa cu desene albe; l-ai văzut vreodată pe tăticu purtând eşarfa asta, mătuşico?

— Chiar eu am ales materialul, eu i l-am tivit şi am brodat iniţialele P. G. într-un colţ, dar nu se văd în tablou. Portretul îl arată aidoma, copilul meu, cu eşarfă cu tot, aşa cum era pe vremea aceea. Uneori, Pierre, şed aici singură şi mă uit, mă uit, mă tot uit la chipul acesta, până mi se năzare că părintele tău se uită şi el la mine, îmi zâmbeşte, dă din cap şi-mi zice: Dorothea! Dorothea!

— Ce ciudat, zise micul Pierre. Parcă începe să se uite şi la mine. Sst! Mătuşico, e atâta linişte în camera aceasta de demult, încât parcă aud un zornăit în tablou, ca şi când pecetea se loveşte de cheie... Ascultă, mătuşico!

— Doamne sfinte, nu vorbi aşa, copile!

— Am auzit-o pe mama spunând odată – dar nu-mi spunea mie – că, în ceea ce o priveşte, nu-i place tabloul de la mătuşa Dorothea; spunea că nu seamănă. De ce nu-i place mamei tabloul, mătuşico?

— Pui întrebări tare ciudate, puişor. Mamei tale nu-i place tabloul dintr-o pricină foarte simplă. Are acasă unul mult mai frumos şi mai mare, care a fost pictat pentru ea şi pe care l-a plătit cu nu ştiu câte sute de dolari. Şi acel portret seamănă foarte bine, aşa că asta trebuie să fie pricina!

Şi aşa, bătrâna mătuşă şi băieţaşul continuară să stea de vorbă; fiecare se gândea că celălalt e cam ciudat; amândoi se gândeau că portretul e şi mai ciudat; chipul din tablou îi privea deschis şi vesel, ca şi când n-avea nimic de ascuns; cu toate acestea, parcă făcea cu ochiul, puţin batjocoritor şi cu două înţelesuri unui alt portret, ca să arate ce naivi erau bătrâna lui soră şi nevârstnicul lui fiu discutând cu gravitate şi seriozitate despre o eşarfă bogată, cu desene albe, o vestă galbenă şi un chip nobil şi cumsecade.

După această scenă, ca întotdeauna, anii trecuseră în zbor unul după altul; micul Pierre crescuse şi devenise înaltul domnişor Pierre, şi pictura îi aparţinea; acum, singur, în mica lui cămăruţă, putea să stea, să se sprijine sau să se aşeze în faţa ei cât era ziua de lungă, dacă avea chef, şi să se gândească, să se gândească, să se gândească, să se gândească până ce în cele din urmă gândurile se amestecau, iar la sfârşit nu mai erau gânduri deloc.

Înainte de a primi tabloul, la cincisprezece ani, aflase că mamei lui nu-i plăcea portretul dintr-o nebăgare de seamă a ei, sau mai degrabă fiindcă întâmplarea făcuse ca Pierre să treacă printr-un salonaş. Întrucât băiatul era încă mic, portretul tatălui său se afla în posesia iubitoare a unei mult îndrăgite şi excelente mătuşi; ca atare, mama lui, dintr-o delicateţe intuitivă, se abţinuse să-şi exprime pe faţă părerea despre el în prezenţa copilului. Delicateţea aceasta bine chibzuită – deşi doar în parte deliberată – a mamei sale fusese în mod neobişnuit răsplătită printr-un simţământ la fel de ales al

fiului său; copiii cu o fire nobilă din naştere şi cu o creştere bună dau dovadă uneori de o uimitoare şi adeseori negândită bună-cuviinţă, un bun-simţ şi o îngăduinţă deosebită în lucruri pe care până şi vârstnicii şi cei ce se socotesc mai cu scaun la cap le găsesc nu tocmai la îndemâna oricui. Micul Pierre nu-i spusese niciodată mamei sale că aflase prin altcineva ce crede ea despre tablou; ştia parcă, fără să i se fi spus că, din cauza felului diferit în care se înrudeau cu tatăl său, precum şi din alte mărunte pricini, putea să o iscodească mai degrabă pe mătuşa lui decât pe mama lui, mai ales în legătură cu *portretul-şezând*. Multă vreme explicaţia pe care mătuşa Dorothea i-o dăduse cu privire la antipatia mamei sale faţă de tablou îl mulţumise, sau cel puţin nu-i trezise nedumeriri.

Când portretul ajunsese la Poiana Şeii, se întâmplase ca doamna Glendinning să fie plecată; Pierre îl atârnă fără să spună cuiva în camera retrasă; când, peste câteva zile, mama lui se întoarse, nu-i pomeni nimic despre tablou, înştiinţat printr-un al şaselea simţ de existenţa unui oarecare mister care îl aureola şi a cărui sfinţenie se temea să o pângărească stârnind o discuţie despre darul mătuşii Dorothea, ori îngăduindu-şi să se arate necuviincios de curios privitor la motivele pentru care mama lui avea părerea pe care o avea, şi pe care o păstra pentru sine, despre tablou. Prima dată, nu la multă vreme după ce sosise pachetul, când îşi dădu seama că maică-sa intrase în cămara lui, se pregăti, atunci când o văzu, să asculte orice ar fi avut ea de spus despre această din urmă adăugire la podoabele din casă; cum însă ea nu pomeni nimic, el o cercetă pe furiş, străduindu-se să vadă de n-ar putea desluşi pe faţa ei oarecare emoţie învăluitoare asemeni unui nor. Nu văzu nimic. Şi cum orice adevărată delicateţe de simţire sporeşte când întâlneşte alta la fel, îndoita, respectuoasa dar tăcuta îngăduinţă între mamă şi fiu continuă necotropită. Încă o legătură, o legătură dulce, sfântă şi înălţătoare între ei. Orice ar spune îndrăgostiţii, nu întotdeauna dragostea are oroare de secrete, aşa cum se spune că natura are oroare de vid. Dragostea se clădeşte pe taine, aşa cum încântătoarea Veneţie e ridicată din mare pe piloni nevăzuţi şi de neclintit. Misterele Iubirii, tainice fiind, se leagă de ceea ce e mai presus de noi şi fără sfârşit; seamănă cu nişte punţi ale văzduhului prin care umbrele de dincolo trec pe tărâmurile ceţurilor şi suflărilor de aur; acolo se nasc năzuinţe poetice, gândiri frumoase ce se revarsă asupră-ne ca mărgăritarele scuturate din curcubeie.

Vremea trecea, iar curata şi neîntinata lor sfială făcea ca portretul să pară cu atât mai încântător cu cât atracţia lui era mai misterioasă, presărând, cum ar fi, rozmarin în jurul veneratei amintiri a părintelui. Dar, cum spuneam mai înainte, din când în când lui Pierre îi plăcea să se distreze aducând în discuţie secretul cu grijă păstrat al portretului, în ciuda neplăcerii mamei

sale; niciodată însă cercetarea iscusită pe care rezolvarea acestei probleme o cerea nu îl făcea să încalce cu bună ştiinţă acea respectată graniţă dincolo de care ciudata reţinere a mamei sale începea să se lege de unele păreri îndoielnice legate de aspecte şi întâmplări neştiute din viaţa şi firea de tinereţe a originalului. N-am putea spune însă că ea îi interzisese cu desăvârşire să-şi lase închipuirea să-i rătăcească pe astfel de tărâmuri ale speculaţiilor; toate plămădirile minţii se cuvenea să desăvârşească însă acea icoană curată, slăvită, a părintelui său, icoană care în sufletul lui se întemeia pe faptele ştiute şi recunoscute de toţi din viaţa acestuia.

V

Atunci când mintea cutreieră pe dealurile şi văile mereu schimbătoare ale născocirilor fără trup, plăsmuirile cele multe, izvodite din neîncetata replămădire a faptelor pe care le are la îndemână, pot căpăta orice formă sau trăsătură. Gândindu-ne la acestea, putem să încercăm a pune degetul, spre a o reţine, pe cea mai puţin ceţoasă dintre raţiunile care, în perioada de adolescenţă a lui Pierre, îi apăreau în minte ori de câte ori încerca să-şi explice neobişnuita reţinere a mamei sale faţă de portret. Să încercăm, însă, să enumerăm şi vreo alte câteva din aceste raţiuni.

„Da, da – se gândea uneori Pierre – cine ştie, poate că vărul Ralph n-o fi fost prea departe de adevăr când şi-a închipuit că la un moment dat tata s-a lăsat pradă vreunei simţiri trecătoare pentru frumoasa şi tânăra franţuzoaică. Portretul va fi fost pictat atunci şi tocmai cu scopul de a eterniza vreo dovadă efemeră a acestei simţiri pe faţa originalului. Nu e de mirare, deci, că mamei înfăţişarea lui nu i se pare asemănătoare, cunoscută şi nici câtuşi de puţin plăcută; nu numai că tata n-a privit-o niciodată astfel (să nu uităm că a cunoscut-o abia după aceea), dar să nu uităm că femeile vor rămâne întotdeauna femei; ceea ce aş putea numi o tandră gelozie, o vanitate neîngăduitoare la orice altă femeie, o face să-şi dea seama că privirea chipului din tablou nu este aţintită asupra ei, ci, nu se ştie cum, e îndreptată către o alta, o necunoscută; de aceea o sâcâie şi faţa i se pare respingătoare; se cade să se arate aspră faţă de orice amintire din viaţa tatălui meu, supărătoare doar din pricină că nu s-ar arăta cumva legată de propriile ei amintiri despre el.

Pe de altă parte, portretul cel mare şi scump din salonul de gală fusese făcut în anii cei mai înfloritori ai vieţii lui, în zilele cele mai frumoase şi trandafirii ale căsniciei lor, la dorinţa anume a mamei şi de către un artist celebru pe care ea l-a ales, îmbrăcând originalul după gustul ei; toată lumea îl considerase ca o foarte fericită asemănare cu tata, aşa cum arăta pe atunci; credinţa aceasta e întărită de propriile mele vagi amintiri de copil; din toate

aceste pricini portretul din salon are un farmec de nepreţuit pentru ea. Într-adevăr, în el şi prin el îşi priveşte soţul aşa cum i se înfăţişase în viaţă; nu priveşte în gol către o fantasmă necunoscută adusă din zilele îndepărtate, iar pentru ea, chiar de necrezut, ale burlăciei tatălui meu. În celălalt portret ea vede repovestite în ochii ei iubitori istoriile şi legendele de mai târziu ale devoţiunii lui conjugale. Da, cred că acum înţeleg limpede că aşa trebuie să stea lucrurile. Şi totuşi, închipuiri mereu noi se surpă asupră-mi în vreme ce privesc ciudatul *portret-şezând;* deşi mai nefamiliar decât i-ar putea părea mamei vreodată, pictura pare să-mi spună uneori: Pierre, nu te încrede în portretul din salon; acesta nu este tatăl tău, sau cel puţin nu în întregime. Cântăreşte în sinea ta, Pierre, dacă nu cumva noi, cele două plăsmuiri, nu am putea alcătui doar una. Soţiile credincioase sunt întotdeauna prea legate de un *chip* al soţilor lor; văduvele credincioase nutresc prea mult respect faţă de fantoma *închipuită* a aceleiaşi imagini *închipuite,* Pierre. Priveşte din nou, eu sunt tatăl tău, aşa cum era el mai adevărat. Când ajungem la vârsta coaptă, lumea ne poleieşte şi ne lustruieşte, Pierre; intervin mii de politeţuri, scălâmbăieli şi fineţuri, Pierre; cum să-ţi spun, atunci ne lepădăm de noi înşine şi îmbrăcăm haina altui eu, Pierre; când suntem tineri *suntem,* Pierre, când îmbătrânim – *părem* doar. Priveşte din nou: eu sunt tatăl tău cel adevărat, cu atât mai adevărat cu cât ţi se pare că nu mă recunoşti, Pierre. Părinţii nu se despoaie bucuroşi în faţa pruncilor lor, Pierre. Sunt o mie şi una de nebunii ale tinereţii pe care nu ni se pare potrivit să vi le dezvăluim, Pierre. Să luăm, de pildă, zâmbetul acesta ciudat, cu două înţelesuri, Pierre; priveşte mai îndeaproape gura aceasta. Ia te uită, ce poate să însemne lumina prea arzătoare şi parcă păgână din ochii aceştia, Pierre? Sunt tatăl tău, băiete. A fost odată o fată, o prea frumoasă franţuzoaică, Pierre. Tinereţea e fierbinte şi ispita puternică, Pierre; într-o clipă se fac lucruri de nedesfăcut, Pierre: timpul trece şi lucrurile acestea nu sunt întotdeauna purtate aiurea de şuvoi, ci prea adesea rămân înnămolite la mal, undeva, pe tărâmurile înverzite ale tinereţii, Pierre. Priveşte din nou. Oare degeaba nu-i place mamei chipul meu? Ia gândeşte-te. Oare nu toate pornirile ei sincere şi iubitoare încearcă să mărească, să spiritualizeze şi să înalţe amintirea soţului, Pierre? Atunci de ce mă veştejeşte cu dispreţul ei, de ce nu-ţi vorbeşte niciodată de mine, de ce chiar tu nu mă pomeneşti niciodată în faţa ei, Pierre? Ia gândeşte-te. Să nu fie oare o mică taină? Încearcă să scormoneşti puţin, Pierre. Nu te teme, nu te teme. Pentru tatăl tău nu mai are importanţă. Priveşte, nu-ţi zâmbesc? Ba da, cu un surâs ce nu se schimbă, şi tot astfel ţi-am surâs neschimbat vreme de mulţi ani, Pierre. E un zâmbet împietrit! Aşa i-am zâmbit vărului Ralph; aşa am zâmbit în salonaşul scumpei şi bătrânei mătuşi Dorothea; Pierre; tot astfel îţi zâmbesc ţie şi tot

astfel am zâmbit în viaţa de după aceea – ascuns în birouaşul blândei mătuşi Dorothea – când poate că trupul se zbătea în dureri; tot aşa aş zâmbi de m-aş afla în cele mai adânci hrube ale inchiziţiei spaniole, Pierre; spânzurat în bezna dimprejur cu acelaşi zâmbet aş zâmbi, deşi n-ar fi nimeni aproape. Ia gândeşte-te; surâsul e unealta tuturor înţelesurilor în doi peri, Pierre. Când vrem să înşelăm, zâmbim; când pregătim vreun mic tertip, îndestulător totuşi pentru micile noastre pofte, fii atent, Pierre, şi vei vedea întotdeauna apărând un mic zâmbet. A fost odată o frumoasă franţuzoaică, Pierre... Te-ai gândit vreodată cu grijă, cu aplecare, cu pătrundere de psiholog şi filosof la ceea ce o înconjura, la ceea ce îi aparţinea şi la ceea ce i s-a întâmplat, Pierre? O, ce poveste ciudată e aceea pe care ţi-a spus-o odată mătuşa Dorothea. Am cunoscut odată un biet suflet încrezător, Pierre. Scotoceşte, scotoceşte mai adânc... Uite... parcă se vede o mică spărtură, Pierre... o crăpătură. Întotdeauna trebuie să iasă ceva din toate scormonirile stăruitoare; curiozitatea neostoită îşi primeşte răsplata, Pierre; nu degeaba uneltim şi devenim şireţi, diplomaţi şi tâlcuitori în mintea noastră, Pierre, temători să urmăm poteca indienilor când trece din câmpie în desişurile întunecate, Pierre. Destul, însă: celor înţelepţi le e de ajuns un cuvânt."

În tăcerea de basm a lungilor nopţi de la ţară, când conacul cufundat în tăcere era înecat în zăpezile proaspăt căzute ale lui decembrie sau în alba lumină neclintită a lui august, în tihna bântuită de fantasme a unui cat locuit doar de el, de veghe în cămara ascunsă; strajă neasemuitului baldachin al portretului, cu ochii ţintă către flăcările straniu pitite ale înţelesurilor ce i se prefirau atât de nelămurit prin cuget – astfel stătea Pierre în faţa chipului zugrăvit al părintelui său, deschizând larg, fără să-şi dea seama, porţile tuturor vorbelor şi îndoielilor nedesluşite, tulburelor jumătăţi de adevăruri ce năpădesc din când în când tăriile sufletului, cernându-se la fel de dese precum fulgii prin văzduh în timpul unei viforniţe îndesate şi neostoite. Şi totuşi, ori de câte ori se trezea din aceste reverii, Pierre îşi recâştiga gândirea lui sigură, înainte-mergătoare şi călăuzită de cugetul limpede; într-o clipită văzduhul se limpezea, niciun fulg nu mai cădea, iar tânărul, certându-se că se lăsase cuprins de acea plăcută beţie, îşi făgăduia să nu se mai cufunde niciodată în visuri la miez de noapte, în faţa *portretului-şezând* al tatălui său. Apele reveriilor nu păreau să lase vreo urmă de mâl în cugetul său; erau iuţi şi uşoare, astfel încât purtau cu sine propriile lor gunoaie, lăsau, pare-se, toate canalele gândirii lui Pierre curate şi zvântate, ca şi când niciun şuvoi noroios nu s-ar fi scurs prin ele.

Şi astfel, în aducerea lui aminte limpede şi iubitoare, icoana tatălui rămase la fel de cinstită şi de neatinsă; ciudăţenia portretului nu a făcut decât să adauge acestei imagini un val uşor de romanţă sau legendă; miezul

acesteia era însuşi misterul care uneori părea atât de perfid şi de rău prevestitor.

Dar acum, *acum!...* Citise scrisoarea lui Isabel; cu iuţeala primei raze ce ţâşneşte din arcul soarelui, Pierre văzu cum toate neînţelegerile, toate tainele se despică sub tăişul unei săbii ascuţite, şi escadroanele duhurilor întunericului năvălesc în snopi groşi de beznă nesfârşită. Cele mai îndepărtate amintiri din copilărie, aiurările tatălui său, mâna cea goală şi mâna cea leproasă, ciudata poveste a mătuşii Dorothea, mărturisirile fermecate ale portretului în miez de noapte, mai ales pornirea mamei împotriva portretului, toate, toate îl copleşiră cu mărturiile lor adunate.

Acum ghicea fără vreo stavilă tot ceea ce i se păruse neînţeles şi tainic în chipul pictat, tot ceea ce i se păruse neînţeles de familiar pe faţa acestuia; totul se potrivea de minune; veselia unuia într-un fel armonizată cu tristeţea celuilalt, nespusa lor îmbrăţişare de care depindea înţelegerea lor separată şi, cum ar fi, le făcea să se contopească şi astfel să se unească împletite, iată feţele ce, împreună, sporeau doar minunea lucrului.

Din toate părţile lumea pipăibilă a faptelor solide aluneca şi se dezghioca din juru-i, lăsându-l plutind într-un eter al nălucirilor; sărind în picioare, cu pumnii strânşi şi ochii ficşi, aţintiţi asupra chipului înţepenit în tărie, rosti acele minunate versuri din Dante ce descriu umbrele ce se sug una pe alta în infern:

„Ah cum te schimbi,
Angelo! Privește, Nu ești acum îndoit,
Dar nici singurul!”

CARTEA V
PRESIMŢIRI ŞI PREGĂTIRI

I

Pierre se întorcea acasă mult după miezul nopţii. O luase la fugă cu acea totală uitare de sine caracteristică unei firi arzătoare şi întovărăşind primele zbateri ale oricărei suferinţe neaşteptate şi cumplite; acum însă, livid, îşi regăsise pacea, căci paşnicul duh al nopţii, luna care se ridicase, stelele ce se arătaseră într-un târziu îi apăruseră în cele din urmă ca o ciudată melodie molcomitoare, la început dispreţuită şi călcată în picioare, dar care în cele din urmă se strecurase în cotloanele inimii sale şi îşi întinsese aripile de linişte asupra lui.

De la înălţimea acestei păci îşi întorcea neşovăielnic privirea către priveliştea arsă dinlăuntru-i, aşa cum pădurarul din Canada, silit să fugă din faţa pârjolului pădurii sale, se întoarce de îndată ce flăcările s-au potolit şi măsoară fără să clipească nesfârşitele câmpuri de pojar ce mai dogorăsc ici şi colo sub perdeaua deasă de fum.

Spuneam că, întotdeauna când Pierre căuta singurătatea cu adăpostul ei văzut şi izolarea înconjurată de ziduri, cămara de lângă iatac îi era refugiul preferat. Intrând în camera lui, deci, luă lumânarea abia pâlpâindă pe care o lăsase acolo şi-şi îndreptă din obişnuinţă paşii către acel loc retras, aşezându-se cu braţele încrucişate şi cu capul plecat în vechiul fotoliu cu picioare de dragon. Cu tălpi de plumb şi inima schimbându-se acum din sloi de gheaţă într-o ciudată nepăsare, lăsându-se cuprins de o ameţeală copleşitoare, rămase acolo până când, asemeni călătorului îngropat în troiene de zăpadă, începu să se zbată împotriva acelei moleşeli, cel mai trădător şi mai mortal dintre semne. Îşi ridică privirile şi cătă spre faţa părintelui său, despuiată de mister, dar zâmbindu-i încă enigmatic. Pe dată i se întoarseră conştiinţa şi neliniştea, neputincioase încă să împrăştie grozava linişte ce pusese stăpânire pe el. Peste putinţă îi era să îndure surâsul portretului; dând ascultare unei porniri necunoscute, mai tare decât el, se ridică şi, fără să-l scoată din cui, întoarse tabloul cu faţa la perete.

În felul acesta se ivi spatele prăfuit şi jerpelit, astupat cu hârtie mototolită la colţuri, acum atârnând în zdrenţe fiindcă i se uscase cleiul.

— Oh, simbol al icoanei răsturnate din sufletul meu, gemu Pierre. Nu te pot lăsa să spânzuri astfel. Mai degrabă te-aş arunca la gunoi decât să te insult astfel. Nu voi să mai am tată!

Scoase din cui tabloul şi îl duse afară din cămară ascunzându-l într-un scrin încăpător acoperit cu creton albastru şi-l încuie acolo. Cu toate acestea pe perete rămăsese un pătrat decolorat, umbra-umbră, goală şi întristătoare

a portretului. Tânărul încercă să alunge ultima rămășiță a părintelui său preschimbat, temându-se că orice gând care-l privea nu era numai zadarnic, ci chiar vătămător, abătând fatal din drumul ei mintea care trebuia acum nu numai să îndure o suferință anume, ci să și treacă imediat la fapte în temeiul ei. Crud și sălbatic gând, își spune tinerețea, dar greșește; experiența știe prea bine că fapta, deși pare o întețire a durerii, este în realitate un balsam; pentru a ușura pe veșnicie durerea, trebuie adeseori să mai înfigem alte câteva săgeți.

Și totuși, nici măcar acum, deși simțea din adâncuri că întreaga sa făptură morală fusese răsturnată și că pentru el armonioasa clădire a lumii trebuia, cumva, în întregime reclădită de la prima piatră de temelie, nu era chinuit de gândul ultimei disperări și nici nu se frământa cum să facă pustiul să înflorească din nou. Părea că simte ascuns, plămădindu-se în străfundurile inimii sale, crezul încă nedeslușit ce ar putea să-l călăuzească prin țara nimănui a credinței moștenite, acum dispărute, și ale dovezilor împrejurărilor acum pierdute; sufletul lui nu fusese cu totul cotropit de răzmeriță. O regență fără sfârșit pusese stăpânire pe sceptru; în felul acesta Pierre nu căzuse încă pradă prigoanei și pârjolului suferinței sale.

Un suflet mai puțin nobil decât al lui Pierre și-ar fi pus imediat întrebarea: *Ce* trebuie să fac? – cu privire la Isabel. O astfel de întrebare nu-și făcu loc niciodată în mintea lui Pierre; ființa lui răspunse de la sine, fără nicio umbră de îndoială cu privire la ținta către care trebuia să se îndrepte. Dar dacă ținta era limpede, nu la fel de limpede era și drumul ce ducea la ea. *Cum* să facă? Iată o problemă care la început nu părea să aibă vreo soluție. Fără să-și dea pe de-a-ntregul seama, Pierre era unul din acele spirite care găsesc în cele din urmă cel mai sigur răspuns la nedumeririle lor, precum și cele mai strălucite însemne ale conducătorilor nu printr-o cercetare chinuită și sârguincioasă a măruntelor argumente pentru și contra, ci prin supunere instantanee la poruncile zeiești ale întâmplărilor însele. Întrucât pentru el – ce trebuie să fac? – era o întrebare ce primise răspuns chiar prin înțelegerea greutății ei, acum, fără să știe, își descărcase sufletul, cel puțin pentru o vreme, de povara oricărei tulburătoare chibzuințe privind chipul în care să treacă la fapte; era încredințat că întâlnirea cu Isabel avea să-i arate calea fără greș. Puterea care până acum îi călăuzise pașii nu fusese, totuși, cu desăvârșire mută, ascunsă, în ceea ce privește multele lucruri amare pe care Pierre le prevedea în oceanul nesfârșit de necazuri în care se afla cufundat.

Dacă este adevărat că darul cel mai înalt și – după cum spun înțelepții – neprețuita compensație a unor dureri mai grele este de a curăța sufletul de greșelile unei inimi prea vesele și de a-l umple cu un adevăr trist, trebuie să spunem atunci că această sfântă datorie nu este îndeplinită pe calea ferită a

vreunei gândiri inductive al cărei început să se afle tocmai în suferința cu pricina; dimpotrivă, ni se pare a fi urmarea minunată a pătrunderii în adâncurile cele mai nepătrunse din spiritul omului, a unei puteri niciodată încercate până atunci şi cu totul inexplicabile, care, asemeni scânteilor ce încarcă aerul greu al înserării, se împrăştie în toate direcţiile sub forma unor sprintene săgetări de lumină limpezitoare şi, în aceeaşi clipă, uşurează văzduhul de toată înceţoşarea sa, dăruindu-i o mare putere de iluminare; lucruri care mai înainte, în umbrele înserării, căpătaseră înfăţişări romantice şi tenebroase sunt luminate acum în realitatea lor; în aceste trecătoare aprinderi ale mirabilului foc al suferinţei vedem lucrurile aşa cum sunt; deşi, când scânteile se pierd, umbrele coboară din nou şi mincinoasele mărginiri ale lucrurilor se reîntorc; dar fosta lor putere de a înşela s-a pierdut, şi acum, chiar în faţa celor mai amăgitoare înfăţişări ale lor, nu putem uita imaginile adevăratei, nemuritoarei lor feţe, din nou învăluită.

La fel se întâmpla şi cu Pierre. Pe vremea veselei lui juneţi, înainte de a-l lovi marea nenorocire, toate lucrurile din jur îşi ascundeau înfăţişarea adevărată sub chipuri înşelătoare. Acum, nu numai că multvenerata imagine a tatălui său se preschimbase din coroana verde a unui copac stufos într-un trunchi lovit de trăsnet, dar fiece altă icoană din mintea lui dovedea înrâurirea acelei lumini de pe alte tărâmuri care îi pătrunsese în suflet. Nici măcar încântătoarea şi nepângărita lui mamă nu rămăsese cu desăvârşire neatinsă şi neschimbată de zguduitură. Prima oară când imaginea ei schimbată îşi făcuse loc în mintea lui, Pierre cătă spre ea înspăimântat; acum, când furtuna trecuse, îi zăbovea în minte aceeaşi imagine dezvăluită pe neaşteptate şi înconjurată de o nesfârşită jale. Ea, care îi păruse întotdeauna lui Pierre – în aspectele mai puţin trufaşe, dar mai frumoase şi mai spirituale – nu numai ca o sfântă în faţa căreia să-şi înalţe rugile de zi cu zi, ci şi ca o blândă povăţuitoare care să-i primească mărturisirile, al cărei respectat iatac era de multă vreme un confesional tapetat cu satin moale, mama lui, într-un cuvânt, nu mai reprezenta nimic din toate aceste lucruri ademenitoare; simţea cu strângere de inimă că nu-şi mai poate îndrepta paşii către ea cum şi i-ar fi îndreptat către o fiinţă cu care să împărtăşească totul, în faţa căreia să-şi descarce nestânjenit sufletul, ca una ce era în stare să-i arate adevărata cărare când el se afla în impas. Minunată era într-adevăr ascuţita pătrundere cu care soarta îl ajutase să înţeleagă firea adâncă a mamei sale. Ea ar fi făcut faţă tuturor încercărilor obişnuite; gândindu-se însă la piatra de încercare a uriaşei apăsări pe care el avea să i-o aşeze pe umeri, Pierre simţea din străfunduri că maică-sa se va prăbuşi sfărâmată sub greutatea ei.

Era o ființă nobilă, dar creată mai ales pentru clipele poleite cu aur ale vieţii şi, până acum, deprinsă să se mişte printre seninătăţile neîncreţite de vreun nor, crescută şi înflorită din toate punctele de vedere la umbra obiceiurilor şi deprinderilor moştenite. Nu rafinata, eleganta, iubitoarea şi netulburata lui mamă putea să primească fără să crâcnească, asemeni unei eroine a înalturilor, lovitura nemaiîntâlnitei lui năpaste, şi nici să aplaude, ca un ecou al inimii sale, sublima hotărâre a cărei punere în fapt avea să atragă după sine uimirea şi bătaia de joc a lumii.

„Mamă!... Dragă mamă... Dumnezeu mi-a dăruit o soră şi ţie o fiică, a acoperit-o pe aceasta cu dispreţul şi hula lumii, astfel încât eu şi cu tine... *cu tine,* mamă, putem doar să o recunoaştem, să o adoptăm şi... nu, nu, gemu Pierre, niciodată auzul ei nu ar putea îndura aceste silabe.” În faţa ochilor lui Pierre se înălţă deodată, uriaş şi ameninţător, nesfârşitul turn al până atunci necunoscutei trufii a mamei sale; trufia numelui ei, a bogăţiei, a cinstei, trufia unei femei de neam, rafinată şi bogată, toată trufia de Semiramidă a femeii. Se trase înapoi clătinându-se şi află sprijin doar în sine însuşi. Descoperi atunci că în străfundurile fiinţei sale zăcea un sâmbure de divină neasemuire ce nu se recunoştea os din osul nimănui; un sâmbure ce-l făcea să se simtă singur şi orfan. Cu dragă inimă ar fi rechemat, fie şi pentru o clipă, cele o mie de dulci minciuni ale vieţii, deşi cumpărate cu preţul adevărului; o dată mai mult, dorea să nu se simtă târât asemeni pruncului Ismail în deşert, fără mama Agar care să-l întovărăşească şi să-l mângâie.

Emoţiile acestea nu-i scăzuseră cu nimic iubirea pentru mama lui şi nici nu-i otrăviseră câtuşi de puţin respectul faţă de ea; cu atât mai puţin îşi făcuse loc vreo umbră de dispreţ faţă de virtutea ei neasemuită. Înţelegea limpede că mama lui nu-şi fusese sieşi mumă. Trufia nemărginită o zămislise, lumea dimprejur cu vanitatea ei o cizelase, şi un înfumurat Tipic nu uitase să îi aducă ultimele adăugiri.

Cu totul de mirare, într-adevăr, trebuie să spunem din nou, era fulgerarea înţelegerii pe care Pierre o câştigase în ceea ce priveşte caracterul mamei sale, căci amintirea vie a dragostei din belşug revărsate asupra lui nu fusese îndeajuns să-i zdruncine convingerea venită pe neaşteptate. „De iubit mă iubeşte, se gândea Pierre, dar cum? Mă iubeşte oare cu acea iubire ce trece dincolo de orice obstacol? Cu acea dragoste care în numele celui iubit poate să îndure netulburată ura? Al cărei imn de slavă izbândeşte doar tălăzuindu-se peste toate muşcăturile vrăjmaşe şi peste dispreţul mulţimii? Mamă iubitoare, iată că îţi aduc o prea iubită, dar prea hulită soră a mea... De mă iubeşti, mamă, iubirea ta se va revărsa şi asupra ei şi îi vei întinde mâna ta mândră ca s-o treci peste pragul aristocraticului tău salon.” Când Pierre o înfăţişa în închipuirea lui pe Isabel mamei sale şi tot în închipuire o ducea în

faţa ei, când simţea cum limba i se lipeşte de cerul gurii, ţintuit de privirea îngrozită, dispreţuitoare şi neîncrezătoare a mamei sale, inima lui generoasă se strângea din ce în ce mai tare, prăbuşindu-se în hăurile sale lăuntrice şi făcându-l să simtă, sfâşiat pentru prima oară, cât de goală şi de searbădă este viaţa în lumea ce se călăuzeşte după convenienţe. „Oh, lume fără inimă, trufaşă şi îngheţată, ce mult te urăsc, se gândea el, ce silă mi-e de gheara ta nesătulă şi asupritoare, care în ceasul celei mai cumplite nevoi mi-o răpeşte chiar pe mama şi mă face de două ori orfan, fără măcar un înverzit mormânt pe care să plâng. Lacrimile mele – de le-aş putea vărsa – trebuie să curgă în pustie; de parcă şi tata şi mama au plecat peste mări şi ţări şi la întoarcere au pierit în neştiutele valuri.

Mă iubeşte, într-adevăr; dar de ce? Ce s-ar fi întâmplat de-aş fi fost schilod? Îmi amintesc că printre cele mai drăgăstoase mângâieri ale ei sclipeau faldurile solzoase ale unei mândrii de tinichea. Mă iubeşte cu dragoste trufaşă; i se pare că vede în mine propria ei frumuseţe înfumurată şi cârlionţată; oglinda mea e altarul ei, preoteasa vanităţii şi imaginii proprii; nu eu sunt acela căruia îi aduce prinos de sărutări. Prea puţină mulţumire se cade să-ţi aduc, Zeiţă Binevoitoare, care ai înveşmântat momâia cu frumuseţea unui bărbat astfel încât să-mi poţi ascunde adevărul unui om. Înţeleg acum că în această frumuseţe omul cade ca într-o cursă şi în cele din urmă se sufocă, devine orb precum viermele înfăşurat în propria-i mătase. Închinăciune vouă, Urâţenie, Sărăcie şi Netrebnicie, şi vouă tuturor iscusiţilor slujitori ai Adevărului, care ascundeţi sub gluga şi zdrenţele cerşetorilor cingătoarea şi coroana regilor. Şteargă-se frumuseţea născută din ţărână; şteargă-se bogăţia, plăcerea, rodnicia de fiecare an a pământului şi tot ceea ce poleieşte armurile şi bate în nestemate piroanele nemernice şi lanţurile Minciunilor. Oh! Mi se pare că înţeleg acum de ce în vremuri de demult oamenii adevăraţi umblau desculţi, încinşi cu o funie, veşnic învăluiţi în tristeţe ca sub o maramă grea. Îmi amintesc acum de acele cuvinte înţelepte adresate oamenilor: «Fericiţi cei săraci cu duhul şi fericiţi cei ce plâng». O, da! Până acum n-am făcut decât să clădesc mormane de cuvinte, să cumpăr cărţi, să agonisesc o brumă de experienţă şi să mă zidesc în biblioteci; a venit vremea să mă aşez şi să citesc. Da, da! Acum ştiu ce înseamnă noaptea, acum înţeleg vraja lunii şi toate negrele urmări născute din furtuni şi vijelii. Puţin adastă Bucuria atunci când Adevărul bate la uşă; nici Durerea nu rămâne mai prejos. Degeaba las capul să-mi atârne în piept... e prea greu; degeaba mi se zbate inima în coşul pieptului, prizonier nerăbdător îndărătul zăbrelelor sale de fier. Oh! Oamenii sunt cu toţii temniceri; propriii lor temniceri; în lumea în care Gura Târgului atotneştiutoare socoteşte că cea mai nobilă parte se cade a fi roaba celei mai

netrebnice, asemeni regelui Charles când l-au prins ţăranii deghizat. Inimă! Inimă! unsa lui Dumnezeu; inimă, îţi voi da ascultare!”

II

Dacă presimţirea lui Pierre cu privire la mândria mamei sale, potrivnică din pricina vederilor înguste faţă de nobila intenţie care îi izvorâse în suflet, îl durea atât de tare, cu atât mai sfâşietor era gândul unei alte împotriviri, pornite încă mai din adâncul inimii doamnei Glendinning. Nu numai mândria o va face dispreţuitoare, dar mai ales amintirea căsniciei o va face să respingă cu groază vina, cu neputinţă de numit, a cărei dovadă în carne şi oase era Isabel însăşi. Către ce hrube întortocheate de presupuneri, printre câte oribile bântuiri de broaşte râioase şi scorpioni ai imaginaţiei nu ar conduce-o o astfel de mărturisire? Gândindu-se la aceasta, ideea de a dezvălui mamei sale secretul nu numai că i se păru lui Pierre fără speranţă, ci şi de neacceptat, ca un atac pieziş asupra citadelei mândriei ei, neomenos peste poate, întrucât o lovea în cele mai dulci amintiri şi pângărea cel mai neatins altar din sanctuarul ei.

Convingerea că nu putea cu niciun chip să-i dezvăluie mamei sale secretul nu crescu, ci se născu deodată, de parcă i l-ar fi spus cineva; se străduia totuşi să cerceteze problema pe toate feţele, ca nu cumva să-i fi scăpat vreuna. Simţea deja nelămurit că întreaga sa purtare viitoare, firul vieţii sale şi al lui Isabel depindeau de mărturisirea sau de ascunderea acestui adevăr în faţa mamei lui. Cu cât însă cugeta mai adânc, cu atât se statornicea mai tare încredinţarea lui de la început. Se gândea că, dacă ar mărturisi totul, fără doar şi poate mândra sa mamă avea să respingă cu dispreţ rugămintea de a o primi pe Isabel cu toată cinstea în conacul familiei Glendinning. Atunci, se gândea Pierre, aproape fără să ştie ce gândeşte, nu voi fi făcut altceva decât să torn în sufletul mamei otrava fără leac a unui adevăr dureros ce nu aduce bine nimănui şi face tuturor numai rău. Prin mintea lui trecu un gând cumplit: că adevărul nu trebuie întotdeauna fluturat la vedere; ca uneori minciuna e de la Dumnezeu şi adevărul de la diavol. „Adevărat diavol, cugeta tânărul, dacă îmi stă în putinţă cu o suflare spurcată a adevărului să spulber în cele patru vânturi amintirea binecuvântată a tatălui meu, cuibărită în pieptul mamei, şi să-i înfig în inimă pumnalul ascuţit al suferinţei. N-am s-o fac!”

Dar cum această hotărâre deschidea zări prea întunecoase şi nefericite ochiului minţii sale, încercă să nu se gândească pentru moment la ea şi să o amâne până când întâlnirea cu Isabel îi va fi ajutat să vadă mai limpede ce are de făcut. Căci omul, primind pe neaşteptate lovitura unor dezvăluiri noi şi fără drept de apel, simţind că ele îi vor răsturna întreaga viaţă, fără să vrea

încercă mai întâi să ocolească orice gând şi hotărâre grăbită, ştiind prea bine că de-acum înainte loviturile care îi vor hotărnici împărăţia suferinţei şi îi vor alege calea în viitor sunt însemnate cu tot atâţia ţăruşi ascuţiţi care îi străpung inima.

III

Cei mai trist dintre ceasurile de pe lume este ora nesfârşită, cenuşie care, pentru cel ce veghează la lumina lămpii, pare să se târască între noapte şi zi; când atât lampa, cât şi cel fără somn, istoviţi, par ca de pe altă lume în lumina palidă; aşteptând zorile fără nicio bucurie, omului i se năzare că e înconjurat de aburi ţipător vopsiţi şi aproape că blestemă ziua iubitoare de gloată care năvăleşte peste noaptea însingurată a suferinţei sale.

Singura ferestruică a cămăruţei lui Pierre dădea spre pajişte, dincolo de râu, şi vederea se prelungea în depărtare către înălţimile abia desluşite, pline de poveşti despre marile fapte ale familiei Glendinning. Nu o dată stătuse Pierre la această fereastră înainte de răsăritul soarelui, cătând către zorile sângerii care se ridicau şi se desfăşurau învăluind primitoare dealurile viorii ca flamura unui stindard. Astăzi însă dimineaţa se născu în ceaţă şi ploaie, burniţându-i în inimă. Pe măsură ce ziua îmbătrânea, scăldând trăsăturile cunoscute ale camerei în acea lumină firească ce până atunci îl limpezea doar întru bucurie, acum când ziua şi nu noaptea era martorul chinului său, acum întreaga realitate îi apăru în toată hidoşenia ei dezgolită. Îl cuprinse un sentiment de jale nesfârşită, de slăbiciune, de neputinţă, de desperare veşnică şi fără de sfârşit. Nu numai spiritul, ci şi trupul îi erau rănite. Nu se putea ţine pe picioare; când încerca să stea, braţele îi cădeau spre podea, legate parcă cu greutăţi de plumb.

Târând după el şi lanţul şi butucul, se prăbuşi pe pat; atunci când spiritul e zdrobit, trupul îl urmează îndeaproape spre odihnă; de aceea patul reprezintă adeseori primul refugiu al Chinului. Pe jumătate ameţit de parcă ar fi luat opium, căzu într-un somn de plumb.

Se sculă peste un ceas amintindu-şi pe dată toate cele petrecute cu o noapte înainte; aflându-se însă ceva mai întărit şi stând întins în tăcere şi în nemişcare, cu trupul aproape în nesimţire, dar cu spiritul vioi – fără zarvă – atent ca nu cumva să rupă vraja prin cea mai uşoară mişcare a vreunui mădular sau prin vreo clintire a capului, Pierre îşi înfruntă bărbăteşte durerea şi o ţintui drept în ochi; o înţelese întru totul, calm şi fără şovăială; cel puţin aşa credea. Înţelese ce îi cerea, ce trebuia să facă numaidecât, care trebuia să-i fie purtarea şi cum să se arate la întâlnirea de neocolit de la micul dejun cu mama lui, precum şi care să-i fie planurile în cele ce o priveau pe Lucy. Sfatul cu sine însuşi fu scurt. Ridicându-se din pat, se cumpăni pe

picioare o clipă şi apoi, ducându-se la birou, scrise următoarea scrisoare, la început cu litere mari tremurătoare, iar după aceea cu mână sigură:

„Trebuie să-mi cer iertare, Lucy, pentru că aseară nu am mai venit. Mă cunoşti însă prea bine ca să ştii că nu aş fi făcut aşa ceva de n-aş fi avut un motiv foarte important. Eram pe stradă, în apropierea casei tale, când am primit o ştire care m-a făcut să mă întorc pe dată din drum. E vorba de un lucru care îmi răpeşte tot timpul şi toată atenţia pentru două sau poate trei zile. Îţi spun acestea ca să fii pregătită. Şi mai ştiu că, oricât de neplăcut ar fi pentru tine, o să încerci să înduri totul de dragul meu; căci oare, draga mea, draga mea Lucy, mi-ar trece mie prin gând să stau departe de tine atât de mult dacă nu aş fi silit fără putinţă de a spune nu? Să nu vii pe la noi înainte de a veni eu la tine; dacă se întâmplă să o întâlneşti pe mama în alt loc, nu te arăta curioasă sau neliniştită pentru mine. Fii la fel de veselă ca şi când aş fi tot timpul alături de tine. Te implor, fă ceea ce îţi spun şi la revedere!"

Împături scrisoarea şi tocmai se pregătea să o pecetluiască, când şovăi şi, despăturind-o imediat, o reciti. Nu-şi putu înţelege însă propriul său scris, căci privirea i se împăienjenise deodată. Norul trecu şi, luând repede pana, adăugă următorul post scriptum:

„Lucy, scrisoarea asta ţi se va părea, poate, de neînţeles; dacă aşa stau lucrurile, să ştii că nu eu am vrut-o; nici nu ştiu cum altfel aş fi putut-o scrie. Doar un singur motiv am, Lucy: lucrul la care am făcut aluzie este de asemenea natură, încât sunt ca şi jurat să nu îl dezvălui nimănui, decât acelora pe care îi priveşte nemijlocit. Nu e mai puţin adevărat că, neputând spune lucrurilor pe nume, le facem să pară şi mai misterioase descriindu-le cu înconjur, aşa cum am făcut eu. Să ştii că pe mine nu mă pândeşte nicio primejdie şi că o să-ţi rămân pe vecie credincios; aşa că fii liniştită până ne vom vedea din nou."

Pecetluind scrisoarea, sună şi i-o încredinţă unui servitor, spunându-i să o ducă cât mai curând şi să nu aştepte răspuns. Când trimisul tocmai pleca, îl chemă înapoi şi, luându-i scrisoarea, o apăsă pe margini ca s-o facă sul şi, fără să o mai desfacă, adăugă următoarele cuvinte cu creionul: „Nu-mi scrie; nu întreba de mine". Omul luă mesajul şi plecă lăsându-l pe Pierre pierdut în gânduri, în mijlocul camerei. Nu după multă vreme se dezmetici; ieşi din casă, căutând locul unde pârâul rece şi proaspăt, trecând printre pajişti, forma un mic iaz adânc şi umbros, şi se aruncă în apă. Întorcându-se întremat în cameră, îşi schimbă hainele, căutând prin mici amănunte ale

toaletei să alunge orice urmă a greutăţii care-i apăsa pieptul. Niciodată nu se îmbrăcase cu mai multă grijă pentru impresia pe care o făcea. Unul din cele mai drăgăstoase capricii ale mamei sale era să-i parfumeze albiturile; una din trăsăturile lui mai feminine – trăsături care se pot observa în mod curios la mulţi bărbaţi robuşti şi cu suflet mare, ca Mahomed, de exemplu – era de a fi sensibil la toate mirosurile plăcute. Aşa că, ieşind din nou pentru a-şi împrospăta obrazul înainte de a înfrunta privirea pătrunzătoare a mamei sale, căreia secretul posibilei sale palori nu-i putea fi dezvăluit, Pierre era ferchezuit în toată regula; dar, vai! trupul lui nu era decât mumia îmbălsămată a morţii ascunse în suflet.

IV

Se plimbă mai mult decât vroise; la întoarcere, pe aleea care ducea către sufragerie, urcă scările spre terasă şi privi prin fereastra largă. O văzu pe mama lui aşezată lângă masă, cu faţa întoarsă către el, şi îi auzi vocea veselă şi râsul spumos şi strălucitor, învinuindu-l că el şi nu ea este cel leneş în acea dimineaţă. Dates îşi făcea de lucru cu nişte linguri şi şervete lângă bufet.

Adunându-şi pe faţă toată veselia de care era în stare, Pierre intră în cameră. Amintindu-şi cu câtă grijă se îmbăiase şi se îmbrăcase şi ştiind că nimic nu îmbujorează obrazul ca o dimineaţă umedă, proaspătă, răcoroasă şi ceţoasă, încercă să se convingă că pe chipul lui nu se pot desluşi urmele lungii nopţi de veghe.

— Bună dimineaţa, surioară! Ce plimbare grozavă! Am ajuns până la...

— Până unde? Pentru numele lui Dumnezeu, până unde? Arăţi groaznic! Ce s-a întâmplat, Pierre? Ce te doare? Dates, te sun când o să am nevoie de dumneata.

Cât timp bunul servitor îşi mai făcu de lucru cu şervetele, de parcă nu avea chef să fie clintit atât de repede din îndeletnicirile lui obişnuite şi bombănind cine ştie ce, aşa cum fac toţi servitorii aflaţi de multă vreme în casă când sunt excluşi de la vreo discuţie ce priveşte familia, doamna Glendinning nu-şi luă ochii de la Pierre, care, fără să-şi dea seama că mâncarea nu era chiar gata, se aşeză la masă şi începu să-şi pună în ceaşcă, destul de nervos, frişcă şi zahăr. În clipa în care uşa se închise în urma lui Dates, mama sări în picioare şi îşi îmbrăţişă fiul; dar în acea îmbrăţişare Pierre simţi îndurerat că inimile lor nu bat împreună, ca mai înainte.

— Ce lucru cumplit ţi s-a întâmplat, fiule? Vorbeşte, e de neînţeles! Lucy! Doamne... nu cumva ea? Între voi nu pot fi obişnuitele certuri de îndrăgostiţi... Vorbeşte, vorbeşte, fiule!

— Surioară... începu Pierre.

— Acum nu-ţi sunt surioară, Pierre, acum sunt mama ta.

— Atunci, mamă, trebuie să-ţi spun că şi tu îmi pari la fel de greu de înţeles ca şi...

— Vorbeşte mai repede, Pierre... liniştea ta mă îngheaţă. Spune-mi, căci, Doamne, simt că trebuie să ţi se fi întâmplat ceva cu totul neobişnuit. Eşti fiul meu şi îţi poruncesc! Nu e vorba de Lucy; e altceva. Spune-mi.

— Dragă mamă, zise Pierre împingându-şi nervos scaunul înapoi, te rog să mă crezi când îţi spun că nu am ce să-ţi mărturisesc. Ştii că uneori, când mă apucă vreun chef de studiu şi filosofie, stau treaz până târziu la mine în cameră; că mi se întâmplă, indiferent de oră, să caut ca un nebun aerul curat şi să fac o lungă plimbare peste câmpuri. Aşa am făcut şi aseară şi nu mi-a mai rămas decât prea puţin timp ca să dorm; puţinul somn pe care l-am prins nu m-a ajutat prea mult. N-o să mai fac astfel de prostii; aşa că, mamă dragă, nu mă mai privi astfel şi hai să mâncăm. Dates! Sună clopoţelul, surioară.

— Stai, Pierre! E o apăsare în aer. Simt, ştiu că mă minţi; poate nu am făcut bine încercând să-ţi smulg secretul; crede-mă, însă, fiule, că nu mi-aş fi închipuit să ai vreun secret faţă de mine, în afară de primii muguri ai iubirii pentru Lucy, şi aşa ceva femeia din mine a înţeles că era de iertat şi firesc. Dar acum ce-ar putea fi? Pierre, Pierre! Gândeşte-te bine înainte de a hotărî să nu-mi încredinţezi gândurile. Sunt mama ta. Ar putea fi un lucru fatal. Nu poate fi nici bun, nici cinstit, Pierre, un lucru pe care îl ascunzi mamei tale. Să nu ne despărţim, Pierre; dacă îţi pierzi încrederea în mine, şi eu mi-o voi pierde în tine. Şi acum... să sun?

Pierre, care încercase în zadar să-şi găsească de lucru cu ceaşca şi linguriţa, se opri şi, fără să-şi dea seama, îndreptă asupra mamei sale o privire mută şi jalnică, fără să spună vreun cuvânt. O văzu iarăşi cu ochii minţii pe mama sa în nou descoperita ei lumină. Parcă vedea indignarea izvorâtă din mândria jignită; dragostea ei stingându-se treptat; îi cunoştea tăria şi ideile exagerate despre credinţa nestrămutată pe care un fiu trebuie să o poarte în suflet. Tremura la gândul că acum era prima clipă a grelei sale încercări. Dar deşi înţelegea prea bine ce înseamnă atitudinea mamei sale, care stătea în faţa lui privindu-l cu atenţie, şi cu mâna pe cordonul soneriei, deşi ştia că apariţia lui Dates însemna, în acelaşi timp, dispariţia oricărei încrederi dintre ei, deşi i se părea că şi mama lui nutreşte acelaşi gând, era, totuşi, legat de hotărârea-i de nestrămutat.

— Pierre, Pierre! Să sun?

— Mamă, stai!... Da, sună, surioară.

Clopoţelul sună; la chemarea lui, Dates intră şi, privind oarecum semnificativ la doamna Glendinning, spuse:

— A venit reverendul, stăpână, şi e acum în salonul de la apus.

— Roagă-l pe domnul Falsgrave să intre de îndată; adu cafea; nu ţi-am spus că l-am invitat la micul dejun?

— Da, stăpână, dar credeam că... tocmai acum... şi se uită îngrijorat de la mamă la fiu.

— O, bunul meu Dates, nu s-a întâmplat nimic, exclamă doamna Glendinning pe un ton nepăsător şi cu un zâmbet amar, privind către fiul ei. Pofteşte-l pe domnul Falsgrave înăuntru. Nu te-am văzut aseară, Pierre, ca să-ţi spun că domnul Falsgrave va lua micul dejun cu noi la invitaţia mea. Am fost ieri la casa parohială ca să discut cu el despre nenorocirea lui Delly şi acum o să hotărâm ce e de făcut. Cât despre Ned, sunt absolut decisă; un astfel de destrăbălat nu trebuie să ne pângărească locurile; la fel şi netrebnica de Delly.

Din fericire, intrarea pe neaşteptate a preotului îi abătu atenţia de la brusca paloare a feţei lui Pierre, dându-i acestuia răgazul să-şi vină în fire.

— Bună dimineaţa, doamnă, bună dimineaţa, tinere, spuse domnul Falsgrave cu vocea lui neobişnuit de blândă, ca de flaut, îndreptându-se către doamna Glendinning şi fiul ei.

Doamna îi răspunse cu aceeaşi căldură, iar Pierre cu un aer prea încurcat pentru a fi la fel de politicos. O clipă, atât cât domnul Falsgrave rămase în picioare în faţa gazdelor, înainte de a accepta scaunul oferit de Dates, înfăţişarea lui oferi ochiului o imagine deosebit de atrăgătoare.

În viaţa oricărui om există momente scumpe inimii sale, când mai multe împrejurări mărunte adunate treptat îşi dau mâna pentru a-l face să uite un timp de lucrurile aspre şi amare ale vieţii, făcându-l amabil şi binevoitor; aceasta se întâmplă când priveliştea şi societatea în care se află îi sunt foarte plăcute; iar dacă în acel moment fericit se întâmplă ca şi trupul să se afle într-o poză plăcută la privit, atunci acea atitudine, oricât de trecătoare, lasă să se întrevadă statura nobilă a Firii Inimoase; iar scânteia divină aflată în stare de adormire în fiecare om se arată vederii. Aşa se întâmpla cu domnul Falsgrave. Cincizeci de mile împrejur nu se afla casă în care să fi intrat mai cu drag decât conacul de la Poiana Şeii; deşi treaba cu care venise în acea dimineaţă nu era câtuşi de puţin plăcută, ea îi ieşise cu desăvârşire din minte. În faţa lui se aflau, îmbinate în aceeaşi persoană, cea mai credincioasă enoriaşă şi cea mai vestită frumuseţe din tot ţinutul, alături de cel mai învăţat şi mai simpatic tânăr pe care-l cunoştea. În faţa lui se afla, de asemenea, ziditoarea generoasă şi neobosita ocrotitoare a frumoasei bisericuţe de marmură, târnosită de bunul episcop cu mai puţin de patru ani înainte. În faţa lui stătea, de asemenea – deşi ascunsă din politeţe – aceeaşi binefăcătoare neobosită, din a cărei pungă, nu se putea să nu bănuiască, venea cea mai mare parte a salariului său, teoretic obţinut din chiria

stranelor. Fusese invitat la micul dejun, o masă care, în familiile înstărite de la ţară, este cel mai plăcut moment al fiecărei zile; nările lui simţeau toate mirodeniile din Java, amestecate în aroma cafetierei de argint; ştia prea bine ce delicii lichide se vor prelinge în curând din ea. În afară de asta şi de alte mici asemenea amănunte, ştia că doamna Glendinning are o oarecare slăbiciune pentru el (deşi din păcate nu îndeajuns de mare pentru a-l lua de bărbat, după cum aflase de zece ori din proprie experienţă) şi că Pierre îl preţuia la fel de mult ca mama lui.

Preţuire pe care preotul o merita din plin. Natura îl înzestrase regeşte. În clipele mai fericite, ca aceasta, faţa îi radia de o bunăvoinţă curtenitoare, dar blândă; era cât se poate de bine clădit şi impunător la trup; micimea picioarelor şi curăţenia, albeaţa de crin şi gingăşia de copil a mâinilor contrastau puternic cu statura lui voinică. În ţări ca America, unde nu există o castă bine definită a nobilimii ereditare a cărei stirpe să fie nefiresc prelungită, aşa cum se întâmplă cu caii de rasă şi cu lorzii în unele regate, şi mai ales, în regiunile agricole unde, din o sută de mâini care lasă să pice bila în urna de vot pentru alegerea preşedintelui, nouăzeci şi nouă sunt musculoase şi arse de soare, în astfel de regiuni delicateţea mâinii, când e îmbinată cu o ţinută masculină, capătă o valoare necunoscută naţiunilor europene.

Înfăţişarea şi aşa plăcută a reverendului nu avea decât de câştigat prin însoţirea cu manierele lui, frumoase şi la locul lor, convingătoare, totuşi fără cel mai mic aer de prefăcătorie sau fandoseală. Cerurile îl dăruiseră cu un trup asemeni unui flaut cu clape de argint, pe care să cânte în această lume; un instrument pe care îl stăpânea aproape desăvârşit. Mişcările graţioase aminteau de unduirile unor sunete melodioase. Aproape întotdeauna îţi venea să crezi că-l auzi, nu că-l vezi. Avea o nobleţe înnăscută şi atât de adânc vrednică de admiraţie, încât de mai multe ori doamna Glendinning i-l dăduse de exemplu lui Pierre, pentru influenţa pe care spiritul îl are în lustruirea şi înnobilarea minţii şi a manierelor; oricât ar fi părut de extravagant, declara că fusese întotdeauna de părerea tatălui ei, că niciun bărbat nu poate fi un gentleman complet, prezidând cu demnitate la masa lui, dacă nu se împărtăşea din sfintele taine. În cazul domnului Falsgrave, această afirmaţie nu era cu totul absurdă. Fiu al unui sărman fermier din nord, care se căsătorise cu o drăgălaşă cusătoreasă, el nu avea niciun înscris heraldic al strămoşilor pe care să-l arate, ca garanţie şi explicaţie a boiului chipeş şi a deprinderilor alese; primul se datora voinţei naturii; celelalte erau o urmare a vieţii de învăţat, îndulcită de plăcerea celei mai alese societăţi feminine, oricât de mică ar fi fost ea, pe care o privise întotdeauna ca podoaba cea mai de preţ a vieţii. Dacă manierele se potriveau cu

persoana, mintea se potrivea cu amândouă şi era cea mai convingătoare ilustrare a lor. În afară de puterea de convingere şi elocinţa din amvon, câteva lucrări aşternute în fugă cu privire la natură, artă şi literatură dovedeau nu numai sensibilitatea lui faţă de toate lucrurile frumoase văzute sau nevăzute, ci şi faptul că era înzestrat cu darul de a cânta aceste lucruri, dar pe care o fire mai activă şi mai ambiţioasă l-ar fi transformat încă demult în faima unui poet. Domnul Falsgrave era în floarea anilor, la o vârstă care pentru un astfel de bărbat este cea mai plăcută, iar pentru o femeie coaptă e cea mai atrăgătoare. Tinereţea nu plecase încă luând cu sine frumuseţea, graţia şi puterea; bătrâneţea nu se instalase încă cu hainele ei grele, deşi părţile ei cele mai bune – blândeţea şi înţelepciunea – i-o luaseră înainte, ca s-o vestească aşa cum şambelanii maiestuoşi merg în faţa caleştii vreunui rege sprijinit în cârje.

Acesta era, deci, domnul Falsgrave care şedea acum la masa doamnei Glendinning, cu colţul unuia din generoasele şervete ale familiei înfipt în deschizătura cămăşii albe ca neaua, astfel încât faldurile coborau aproape până la marginea mesei, făcându-l să pară un preot gata să oficieze în odăjdii micul dejun.

— Te rog, domnule Falsgrave, zise doamna Glendinning, dă-mi o chiflă.

Nu ştiu dacă experienţa lui preoţească înălţase şi sfinţise gestul atât de simplu al frângerii pâinii, sau dacă aceasta se datora albeţii mâinilor lui, dar hotărât lucru domnul Falsgrave îndeplini această rugăminte în aşa fel încât, dacă l-ar fi văzut bătrânul Leonardo, ar fi avut încă o sursă de inspiraţie, deloc de neglijat pentru divina lui pictură. Pierre îl privea stând pe scaun blând şi supus; o imagine a curăţeniei, cu fruntea albă, cu mâinile albe, cu şervet alb; simţea, aproape, căldura blândei omenii date de frumuseţea bărbătească şi împlinită a preotului; îşi amintea toate lucrurile bune pe care le ştia despre acest om, tot binele pe care îl auzise despre el, şi nu-i venea în minte nimic rău despre caracterul lui; din propria lui tristeţe şi suferinţă ascunsă, contempla bunăvoinţa deschisă şi inima bună, oglindite pe faţa zâmbitoare a domnului Falsgrave, când deodată îi trecu prin cap că, dacă cineva pe lumea asta putea să-i dea vreo povaţă la ananghie, dacă cineva putea să-l ajute dându-i o cât de mică speranţă, acel cineva se afla în faţa lui.

— Te rog, domnule Glendinning, spuse preotul zâmbind, în timp ce Pierre îi întindea în tăcere platoul cu felii de limbă, nu vreau să ţi-o mănânc eu pe toată, fiindcă şi aşa mi se pare că pe a dumitale ţi-ai mâncat-o singur azi de dimineaţă. Un joc de cuvinte de foarte prost gust, ştiu dar... (întorcându-se către doamna Glendinning) ...când omul se simte foarte fericit spune uneori prostii mai mari decât el. Fericire şi prostie... suspectă coincidenţă.

— Domnule Falsgrave, spuse gazda, ceaşca ţi-e goală. Dates! Vorbeam ieri, domnule Falsgrave, de ticălosul acela de Ned.

— Da, da, răspunse domnul Falsgrave cam încurcat.

— Nu-l voi mai îngădui pe pământurile mele; hotărârea mea e luată. Infamul! Nu are o soţie la fel de virtuoasă şi de frumoasă acum, ca în ziua când am condus-o la biserică? A dat dovadă de cea mai condamnabilă şi neîndreptăţită uşurătate.

Pastorul înclină capul în semn de încuviinţare, îndurerat.

— Astfel de bărbaţi, continuă doamna Glendinning, îmbujorată de cea mai sinceră indignare, mi se par mai demni de dispreţ decât ucigaşii.

— Sunteţi cam aspră cu ei, stimată doamnă, zise domnul Falsgrave cu blândeţe.

— Tu nu eşti de aceeaşi părere, Pierre? întrebă doamna Glendinning, întorcându-se îndârjită către fiul ei. Bărbatul care a păcătuit asemeni acestui Ned nu este mai rău decât un ucigaş? Nu a distrus complet o femeie, celeilalte dându-i să soarbă ruşinea, ca pe o băutură otrăvitoare? Nu l-aş învinovăţi pe fiul lui bun dacă l-ar urî.

— Stimată doamnă, zise preotul, ale cărui priviri se mutaseră de la doamna Glendinning la feciorul ei şi, văzând la el un tremur straniu, îl cercetase cu atenţie urmărindu-i tulburarea pe care nu şi-o putea stăpâni cu totul; stimată doamnă, spuse el, aplecându-se deasupra mesei, în dumneavoastră virtutea are un apărător prea înflăcărat; v-aţi înfierbântat prea tare; domnul Glendinning, pe de altă parte, parcă a îngheţat. Vă rugăm să ne onoraţi cu părerile dumneavoastră, domnule Glendinning.

— Nu vreau să mă gândesc acum la bărbat, spuse Pierre încet şi fără să-i privească – să vorbim de Delly şi de pruncul ei – are sau a avut un copil, am auzit eu ceva; situaţia lor e cu adevărat nenorocită.

— Mama o merită, spuse neînduplecată gazda, dar pruncul, nu. Ce spune Biblia, părinte?

— Păcatele tatălui vor cădea asupra copiilor până la a treia generaţie, răspunse domnul Falsgrave fără prea mare entuziasm. Asta nu înseamnă însă, doamnă, că lumea trebuie să arunce anatema asupra copiilor, ca şi când oamenii ar fi trimişi ai Domnului întru împlinirea căilor sale nepătrunse. Chiar dacă se spune ca urmările ruşinoase ale păcatului să cadă asupra copiilor, nu înseamnă că sila şi înverşunarea noastră faţă de păcat trebuie să treacă de la păcătosul care a păcătuit la copilul lui cel fără de vină.

— Înţeleg ce vreţi să spuneţi, zise doamna Glendinning înroşindu-se uşor. Vi se pare că sunt prea aspră. Dar dacă uităm care sunt părinţii copilului şi îl primim ca pe oricare altul, dacă simţim pentru el la fel cum simţim şi pentru ceilalţi prunci şi nu-l înfierăm în niciun fel, cum avem să împlinim cuvintele

Bibliei? Nu ne ridicăm noi stavilă acestora şi nu înseamnă că putem săvârşi chiar noi un păcat?

Fu rândul preotului să roşească puţin şi buza de jos îi tremură abia zărit.

— Îmi cer iertare, continuă respectuoasă doamna Glendinning, dar dacă îi putem aduce vreo vină reverendului Falsgrave, este că bunătatea inimii sale îl împiedică de la împlinirea sfintelor asprimi ale învăţăturilor bisericii. În ceea ce mă priveşte, aşa cum mi-e scârbă de bărbat, mi-e scârbă de femeie, şi nu doresc să dau cu ochii de copil.

Urmă o pauză în timpul căreia, spre norocul lui Pierre, şi din pricina acelei vrăji care parcă se coboară asupra oamenilor binecrescuţi în astfel de ocazii, ochii celor trei meseni rămaseră aţintiţi asupra feţei de masă; toţi trei erau o clipă cufundaţi în solemnele lor meditaţii, privitoare la subiectul pe care-l discutau, iar domnul Falsgrave tocmai se gândea supărat că scena devine cam stânjenitoare.

Pierre vorbi primul; ca mai înainte, ochii lui îi ocoleau pe ai celorlalţi; deşi nu i se adresă mamei sale, ceva din tonul vocii arăta că prin ceea ce spunea îi vorbea mai ales ei.

— Întrucât se pare că în chip ciudat ne-am lăsat cu toţii atraşi mai ales de discutarea aspectelor morale ale acestei triste întâmplări, spuse el, să încercăm a o pătrunde mai adânc; daţi-mi voie să întreb care trebuie să fie purtarea copiilor legitimi faţă de cei nelegitimi – vlăstare ale aceluiaşi tată – când au trecut de vârsta copilăriei?

Preotul ridică repede privirile uitându-se la Pierre surprins şi cercetător, atâta cât îi permitea politeţea.

— Zău aşa, spuse doamna Glendinning, cu nimic mai puţin surprinsă şi neîncercând să-şi ascundă mirarea, ciudată întrebare ai pus; ai fost mai atent la acest subiect decât mi-am închipuit. Dar ce vrei să spui, Pierre? Nu te-am înţeles pe deplin.

— Copilul cel bun trebuie să-i întoarcă spatele celui din flori când au acelaşi tată? repetă Pierre, aplecându-şi capul mai adânc în farfurie.

Preotul privi în jos şi tăcu; apoi întoarse puţin capul către gazdă, ca şi când ar fi aşteptat răspunsul de la ea.

— Întreabă lumea, Pierre, zise doamna Glendinning cu aprindere, şi întreabă-ţi propria inimă.

— Propria mea inimă? Aşa am să fac, mamă, zise Pierre privind drept înainte; dar dumneavoastră ce credeţi, domnule Falsgrave? Unul trebuie să se lepede de celălalt? Unul trebuie să arunce de la sine mila şi iubirea neţărmurită pentru celălalt, mai ales dacă acela e părăsit de toţi pe lume? Care credeţi că ar fi fost gândurile Mântuitorului în această privinţă? Şi care au fost vorbele blânde pe care le-a spus femeii păcătoase?

O roşeaţă fugară trecu peste obrazul preotului, îmbujorându-i fruntea largă; se mişcă pe scaun şi privi nedumerit de la Pierre la mama lui. Era în situaţia unui om cu experienţă şi cu multă înţelegere, aflat între două păreri potrivnice – păreri doar – care pe de altă parte nu se potrivesc cu propria lui convingere, dar căreia el şovăie să îi dea glas, din pricină că nu doreşte să se arate împotriva opiniilor atât de ferme ale vreuneia din cele două părţi vrednice de respect şi ca poziţie, şi ca trăsături sufleteşti.

— Ei bine, ce răspuns îi daţi fiului meu? zise doamna Glendinning în cele din urmă.

— Stimată doamnă şi dragă tinere, spuse domnul Falsgrave, care îşi recâştigase între timp întreaga stăpânire de sine. E unul din neajunsurile noastre în lumea asta, ale celor care urcăm în amvon, şi anume că oamenii cred că ştim mai multe decât alţii despre îndatoririle morale ale semenilor noştri. Un neajuns şi mai mare este acela că, în ochii lumii, părerile noastre, adesea neîndeajuns chibzuite, despre cele mai complicate probleme morale, vânturate la ceas de taifas, sunt considerate literă de evanghelie, ca şi când ar veni de la biserică însăşi. Nimic nu poate fi mai greşit decât astfel de păreri; nimic nu mă pune într-o mai mare încurcătură şi nu îmi tulbură acea desăvârşită seninătate, fără de care nu se cade să ne dăm cu părerea asupra unor subiecte moraliceşti, decât întrebările neaşteptate pe care mi le pun unii şi alţii în lume. Iertaţi-mi această lungă introducere, fiindcă multe alte lucruri nu mai am de spus. Nu orice întrebare, oricât de directă, domnule Glendinning, poate să primească un răspuns sincer sub forma unui da sau nu. Milioane de împrejurări schimbă toate chestiunile morale; deşi conştiinţa poate, eventual, să ne dicteze ce avem de făcut, fără vreo piedică, în vreun caz pe care îl cunoaştem noi mai bine, conform unui adevăr universal, a cuprinde toate eventualităţile morale este nu numai cu neputinţă, dar e o încercare care mi se pare nechibzuită.

În acea clipă şervetul asemănător unor odăjdii îi căzu de la gât, lăsând să se vadă o mică dar minunat tăiată camee, care reprezenta unirea alegorică a şarpelui şi a porumbiţei. Îi fusese dăruită de un prieten care-l preţuia şi el o purta uneori în ocazii speciale ca aceasta.

— Sunt de acord cu dumneavoastră, domnule, răspunse Pierre, înclinându-se. Sunt cu totul de acord. Şi acum, doamnă, să vorbim despre altceva.

— În dimineaţa asta eşti foarte grijuliu să-mi spui doamnă, domnule Glendinning, zise mama lui zâmbind pe jumătate cu amărăciune, pe jumătate de-a dreptul supărată, dar încă mai mirată de răceala lui Pierre.

— Cinsteşte pe mama şi pe tatăl tău, zise Pierre. *Atât* pe mama, *cât şi* pe tatăl tău, sublinie el fără să-şi dea seama. Şi mă gândesc, domnule Falsgrave,

acum că ne-am stârnit în această discuţie în contradictoriu, că întrucât această poruncă e pe drept considerată singura care conţine o promisiune, pare să fie şi singura care nu se referă la nimic precis. S-ar zice că cel mai făţarnic şi mai înşelător dintre taţi trebuie să fie cinstit de către fiu, la fel ca şi cel mai virtuos.

— Într-adevăr, aşa reiese dacă ne luăm strict după Decalog.

— Şi credeţi că într-adevăr aşa trebuie să se petreacă lucrurile în viaţă? Aşa trebuie să facem? Ar trebui oare să-mi cinstesc tatăl chiar dacă l-aş şti seducător?

— Pierre, Pierre! strigă mama lui înroşindu-se puternic şi ridicându-se pe jumătate. Nu e nevoie de asemenea presupuneri făcute de dragul argumentării. În dimineaţa asta parcă nu ştii ce vorbeşti.

— O fac pur şi simplu din interes pentru problemă în general, doamnă, răspunse Pierre rece. Îmi cer scuze. Dacă obiecţia de mai înainte nu se aplică aici, domnule Falsgrave, îmi faceţi cinstea unui răspuns?

— O luăm de la capăt, domnule Glendinning, zise preotul, recunoscător pentru vorba scăpată de Pierre; este încă o întrebare la care morala este neputincioasă a da un răspuns limpede, care să se potrivească în toate împrejurările.

Şi din nou şervetul-patrafir îi căzu.

— Iată-mă din nou pus la punct în mod subtil, zise Pierre încet; sunt de acord însă că poate aveţi din nou dreptate. Şi acum, doamnă, întrucât domnul Falsgrave şi dumneavoastră aveţi treabă împreună, iar prezenţa mea nu este necesară, ba chiar mă tem că vă puteţi lipsi de ea foarte bine, îngăduiţi-mi să vă părăsesc. O să fac o plimbare mai lungă, aşa că nu e nevoie să mă aşteptaţi cu masa. Rămas bun, domnule Falsgrave, la revedere, doamnă, zise el privind către mama lui.

Când uşa se închise în urma lui, domnul Falsgrave spuse:

— Domnul Glendinning arată cam palid astăzi; nu s-a simţit bine?

— Nu am ştiinţă de aşa ceva, răspunse doamna cu indiferenţă, dar aţi văzut vreodată vreun tânăr atât de scorţos ca el? Nemaipomenit! îngână ea; ce-ar putea să însemne asta... „Doamnă” în sus... „Doamnă” în jos... Dar ceaşca vă e goală... şi întinse mâna.

— Mulţumesc, e de ajuns, doamnă, spuse preotul.

— Doamnă? Rogu-vă. Nu îmi mai spuneţi şi dumneavoastră doamnă, domnule Falsgrave; cuvântul ăsta mi-a devenit deodată nesuferit.

— Îmi îngăduiţi să vă spun atunci „maiestate”? zise domnul Falsgrave galant; dacă reginele lui Florar poartă acest nume, el ar trebui să li se cuvină şi reginelor lui Fructar.

Interlocutoarea lui râse.

— Haidem să trecem dincolo, zise ea, şi să încheiem socotelile cu acel infam Ned şi acea nenorocită Delly.

V

Iuţeala şi forţa cu neputinţă de înfruntat a talazului care se prăbuşise asupra lui Pierre, înghiţindu-l în prima lui năvală, îi stârnise în suflet o vâltoare de noi imagini şi simţiri, măturându-le în acelaşi timp pe toate cele de mai înainte. Tot ceea ce era legat direct de prezenţa adevărată a lui Isabel era pentru el viu şi mişcător; tot ceea ce era legat de sine, de situaţia lui, acum pentru totdeauna însoţită cu aceea a surorii sale, apărea şters şi palid. Trecutul presupus al lui Isabel era în mod misterios împletit cu cel al tatălui său; de aceea închipuirea îi era bântuită de gândul la părintele său; viitorul care o aştepta pe Isabel şi care putea fi zdruncinat din temelii, în mod indirect, de purtarea pe care mama sa o va adopta, neştiutoare, faţă de el, tot aşa precum, ştiind de existenţa fetei, făgaşul vieţii ei avea să fie şi el pe vecie schimbat... Şi toate aceste frământări i-o aduceau în faţa ochilor pe mama lui într-o lumină arzătoare.

La urma urmelor, cerurile arată oarecare înţelegere pentru firea omenească, îndulcind într-un fel sau altul cele mai cumplite lovituri ale sorţii. Împresurat de armiile năpastei al căror sfârşit se pierde în nemărginiri de groază, sufletul omului – simţind că nu se poate lua în piept cu întreaga potrivnicie, ori neputând din pricina binecuvântat de scurtei sale vederi să cuprindă toată lărgimea zării de durere ce se strânge ameninţătoare în juru-i – se sfieşte, ştiindu-se nevolnic, să înfrunte cu ochii deschişi toată nefericirea lui. Pentru el amara doctorie e împărţită în înghiţituri separate; astăzi soarbe o linguriţă din jalea lui, mâine mai mult, şi aşa mai departe, până la ultima picătură.

Nu putem spune că, sub apăsarea celorlalte fapte, uitase cumva de Lucy şi de suferinţa nesfârşită în adâncurile căreia avea să o prăvălească în curând din pricina ameninţătoarei nesiguranţe privitoare la viitorul său închinat de-acum înainte lui Isabel, în cea mai mare parte şi orice avea să se întâmple. Rece ca gheaţa şi asemănător unui şarpe, se târa şi se încolăcea peste celelalte fantasme cutremurătoare; apoi alte griji se ridicau din nou deasupra şi îl sugeau în adâncurile lor, astfel încât dispărea fără întârziere din câmpul înţelegerii lui de moment. Putea acum să înfrunte cele mai multe gânduri care o priveau pe Isabel, pregătit şi cu ochii deschişi; gândul la Lucy însă, apărut din când în când şi ridicat în faţa ochilor, îl făcea să şi-i acopere cutremurat cu mâini cutremurate. Nu din pricina laşităţii celui ce se iubeşte doar pe sine, ci a sufletului său peste măsură de simţitor. Putea să îndure gândul sfâşietor al existenţei lui Isabel nestrămutat în hotărârea-i de a o ajuta şi de a ostoi durerea unei alte făpturi; deocamdată însă nu putea îndura gândul la Lucy, fiindcă ceea ce promitea să fie un balsam pentru

Isabel însemna pentru Lucy spulberarea păcii veşnice şi ameninţa, mai necruţător încă, fericirea celei ce-i era mai mult decât aproapele său.

Era cu atât mai bine că presimţirile abia conturate cu privire la Lucy se ştergeau înainte de a căpăta trăsăturile groase de penel ale unor alcătuiri chinuitoare. În picioare şi pe jumătate învăluit în ceaţă pe muntele Soartei, toată acea parte a vederii largi îi era acoperită de nori; dar de îndată ce norii se împrăştiau, sau mai degrabă în perdeaua lor apărea o spărtură care scotea la iveală, hăt-departe, pe jumătate învăluite în negura de la poale valea şi râul fericitei lor vieţi de mai înainte, i se părea că-i vede faţa îngerească aşteptându-l la fereastra căsuţei cu caprifoi; în clipa următoare hoardele furtunatice se împreunau din nou, totul se ascundea privirii şi se învălmăşea într-un vârtej de beznă. Doar o putere fără nume, mai presus de oameni, îl făcuse să-i scrie lui Lucy acel bilet neînţeles; blândeţea, calmul şi stăpânirea de sine vădite de această scrisoare nu erau decât heralzii fireşti, deşi perfizi, ai loviturilor cutremurătoare ce aveau să urmeze. Astfel, deşi înnegurată în conştiinţa şi vederea lui, soarta logodnicei sale, cea atât de tare lovită, se desluşea din ce în ce mai bine printre valurile mai apropiate de ceaţă, alegându-se chiar şi dintre aburii care înconjurau înălturile. Amestecate în adâncuri, părţile mai ascunse ale firii omeneşti nu se vădesc întotdeauna în timpul plămădirii lor; precum alte puteri, ele se arată mai ales în fapta de la sfârşit, în urmările ei. Ciudate şi aprige munci agitau cele două talere grozav de asemenea ale balanţei sufletului lui Pierre, sie însuşi apărându-i ca bântuit de haos; ca şi gândurile lui limpezi, cernita Isabel era slobozită din robia uitării în care o aruncase lumea, dar în acelaşi timp în hrubele ascunse ale sufletului său neştiutor zâmbitoarea Lucy, palidă acum ca o moartă, rămânea zălog pentru scăparea lui Isabel. Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte. Neclintită şi nepăsătoare este soarta, neguţător fără inimă ai bucuriilor şi durerilor omeneşti.

Dar propria lui orbire, deplină şi fără vrere, faţă de cauza cea mai sfântă a dragostei sale, nu era legată doar de hotărârea ce o luase cu privire la Isabel; se cuibărise în sufletul lui, nepoftită, e drept, dar nu fără ajutorul judecăţii, în măsura în care aceasta mai ridica din când în când glasul de sub asuprirea marii năpaste. Nu putea să nu-şi dea seama că orice gând care o privea pe Lucy era acum mai mult decât fără rost. Cum să mai poată întocmi harta vieţii sale şi a ei când totul în jur ajunsese numai ceaţă albicioasă şi valuri alburii! Mai mult decât atât, deşi simţea că e închinat unei cauze înalte, sub porunca cerului de a o ocroti şi de a sta alături de Isabel în toate încercările închipuite de timp şi întâmplare, cum putea el să fie sigur că va rezista ademenirilor interesului egoist care va încerca să-l abată din drum şi că îşi va păstra neîntinată generozitatea-i mărinimoasă, odată ce îngăduia

gândului ademenitor la Lucy să se înfrunte cu gândul apăsător la Isabel pentru stăpânirea neîmpărţită a sufletului său.

Şi dacă, fără să înţeleagă prea bine ce face, era pregătit, cu puteri de uriaş, să jertfească lucrurile cele mai scumpe, să se despartă de ultimele speranţe ale fericirii obişnuite în măsura în care îi stăteau în calea marii şi înflăcăratei lui hotărâri, dacă aşa stăteau lucrurile, cât de uşurele şi fără cheag, mai subţirele şi mai aburoase decât cea mai străvezie maramă, îi apăreau îndatoririle obişnuite, cerute de bunele maniere! Datoria de fiu faţă de mama lui, cuvântul de cinste şi angajamentul semnat şi pecetluit al logodnei sale nu însemnau, vai, nimic!

Nu putem spune că lucrurile i se înfăţişau chiar aşa de limpede în minte; se coceau însă înlăuntru. Căzuseră asupra lui seminţele simţirilor înalte; ele odrăsleau acum şi se mişcau cu zvâcniri vagi, dureroase în suflet; crescute îndeajuns, aveau să se nască devenind fapte vii, dispreţuind orice legătură cu Pierre şi reducând la nimic cele mai scumpe interese ale inimii sale.

Astfel se naşte Eroul zămislit în ceruri şi adăpostit la sânul Celui Robit Datoriei; refuză să-şi recunoască părinţii muritori, sfâşie şi dispreţuieşte orice legătură muritoare.

VI

O noapte, o zi şi o părticică din seara următoare – atât îi rămăsese lui Pierre ca să se pregătească pentru întâlnirea hotărâtoare cu Isabel.

„Mulţumesc lui Dumnezeu, se gândea Pierre, că a trecut noaptea Haosului şi a Pierzaniei; n-au mai rămas decât o zi şi poala unei nopţi. Dăruiască-mi cerurile băieri noi ale sufletului şi întărească-mă în simţirea de jertfă de la început. O, de-aş putea, cu cele mai strâmbe gânduri ce gândesc, să mă îndrept sub legea neîncovoiată a sfintei dreptăţi! Fie ca nicio ispită măruntă şi nebărbătească să nu-mi taie calea în această zi; fie ca nicio piatră să nu mi se întâmple în drum! Azi voi dispreţui socotelile şi catastifele oamenilor şi voi căuta sprijin şi aprobare la neamul zeiesc al copacilor ce-mi par o seminţie mai nobilă decât omul. Din frunzişul lor vor pogorî asupră-mi puterile înaltului; asemeni rădăcinilor lor, picioarele mele vor trage vlagă urieşească. Călăuziţi-mă, păziţi-mă, puteri stăpâne în ziua de astăzi! Legaţi-mă în chingi pe care să nu le pot rupe; îndepărtaţi de la mine părerile de spaimă; fie ca această zi să spulbere urâtele şi strâmbele imagini ale minciunilor potrivite, ale îndatoririlor şi tertipurilor lor, ale scornelilor moraliceşti pieziţe şi fricoase de pe acest pământ. Umpleţi-mă cu foc mistuitor pentru ele; turnaţi până în vârful ţevii vieţii mele praful de puşcă al menirilor noastre. Fie ca nicio sirenă lumească să nu-mi încânte urechile şi să mă clintească din hotărâre. O, voi, puteri, astăzi arunc zarurile veşniciei.

Pe credinţa mea în voi, forţe nevăzute, pun rămăşag trei vieţi întregi şi trei întregi fericiri. Dacă mă părăsiţi, adio Credinţă, adio Adevăr, adio Dumnezeu; în surghiun veşnic, dincolo de oameni şi de Dumnezeu, mă declar egalul amândurora; liber să pornesc război împotriva Zilei şi a Nopţii, a tuturor gândurilor care ţin de lucruri, de trup şi de suflet şi pe care puterile de deasupra şi de sub noi le ţin în gheare!"

VII

Deşi încins de un foc divin, trupul lui Pierre era de tină. Ah, muschetele pe care zeii le-au alcătuit pentru a primi pulbere cât cuprinde zarea, şi totuşi le-au frământat din lut!

Iartă-mă, cititorule, că trebuie să spun adevărul, dar nu am încotro! Cum să mă strecor mai adânc în sufletul lui Pierre şi să arăt cum acest foc sacru a pătruns în sinea lui aflând acolo vatră, din lucrurile înconjurătoare şi din lucrurile pe care nu le ştia? Voi urma aşadar drumul cel fără capăt şi întortocheat, râul ce curge în peştera omului; nu-mi pasă unde voi ajunge, nu-mi pasă la ce ţărm voi trage.

Nu era acel chip, deşi jelind fără glas, frumos şi ademenitor? Minunaţi ochi fără fund, luminaţi de sclipiri nepământeşti! În acele genuni fermecate s-au cufundat şi s-au îmbăiat împreună Suferinţa şi Frumuseţea. Frumoşi ca ai unei zeiţe, atât de uimitor de ademenitori; vorbind de o jale nesfârşit mai dulce şi mai atrăgătoare decât orice veselie; acel chip al slăvitei suferinţe; acea faţă de mişcătoare drăgălăşenie; acea faţă era a surorii lui Pierre; aceea era faţa Isabelei; acea faţă o văzuse Pierre; în acei ochi de pe altă lume se cufundase el. Astfel, chiar şi înainte de întâlnire, era convins că frumuseţea şi nu urâţenia femeiască îl chemase în apărarea ei. Ce-ar fi făcut Pierre dacă pe o ulicioară pustie i-ar fi ieşi în cale o urâciune gheboşată şi schiloadă şi, sărutându-i poala hainei, ar fi şoptit: „Salvează-mă, Pierre, iubeşte-mă, recunoaşte-mă, frate; eu sunt sora ta!" Ah, dacă omul e plămădit în ceruri, de ce ne sar în ochi numai priveliştile din iad? De ce trebuie să desluşim doar vinişoara de lut din nobila marmură a stâlpului sprijinitor al bolţii ce ne cuprinde pe toţi? Din fire ar trebui să fim aproape de Dumnezeu; vai, râul vieţii noastre e mocirlit de malurile între care curge; cu toate acestea, la buza fântânii, acolo unde se aţine omul, acolo firul apei aminteşte de izvor.

Să nu-l mai judecăm atunci pe Pierre cel muritor. Nu mi-ar fi greu să ascund toate acestea şi să-l înfăţişez perfect şi neprihănit, nepăsător faţă de firea şi de soarta oamenilor obişnuiţi. Cu Pierre sunt mai cinstit decât sunt faţă de ei înşişi cei mai buni dintre noi. Sunt deschis şi mărinimos cu el; de aceea îi puteţi vedea slăbiciunile şi numai de aceea. Firile impunătoare se

bazează pe rezervă, nu pe dezvăluire. Cel care e cinstit, deşi mai nobil decât Ethan Allen, riscă să fie supus dispreţului celui din urmă dintre muritori.

CARTEA VI
ISABEL ŞI PRIMA PARTE A POVESTIRII EI

I

Pe jumătate nerăbdător să se apropie ceasul, pe jumătate tremurând că fiecare clipă i-l aduce mai aproape şi tot mai aproape, cu ochii uscaţi, dar ud de ploaia acelei zile mohorâte, la căderea serii Pierre ieşi în marginea pădurii pe care o străbătuse în neştire şi rămase o clipă neclintit privind povârnişul care cobora spre Poiana Şeii.

Locul unde se oprise era un drum de pădure folosit doar de sănii când cădea zăpada; acolo ultimii copaci ai codrului formau o boltă îngustă, asemeni unei porţi închipuite ce se deschidea către păşunile largi cât vedeai cu ochii care coborau către lac. În acea înserare umedă şi ceţoasă ulmii împrăştiaţi pe câmp stăteau zgribuliţi într-o lume neprimitoare, totuşi neclintit înrădăcinaţi pe locurile acelea de către un ciudat simţ al datoriei. Mai încolo se vedea lacul, o pânză neagră şi mută, neîncreţită de vreo undă ori suflare; se întindea închingat, fără destulă viaţă în jur, încât cea mai mică tufă ori crenguţă să se oglindească în el. Ceea ce se vedea pe faţa lacului era doar cerul nemişcat de deasupra. Numai când soarele strălucea lacul reflecta vesele imagini verzi, iar acestea tulburau muţenia zugrăvită a cerurilor fără chip.

De ambele părţi, mai încolo încă, dincolo de malul îndepărtat al lacului, se ridica matahala misterioasă a muntelui, zburlită cu pini şi brazi, nepământească, cu suflări necunoscute de abur, neagră în văzduhul ceţos şi împrăştiind groază şi posomoreală. La poalele ei se întindeau vrăjite păduri dese, iar din hăţişurile şi peşterile lor bântuite de bufniţe şi pline de frunze putrede şi de uscături nefolosite şi uitate – când prin alte locuri mulţi săraci ar fi dat orice să aibă măcar un gătej – din nesfârşita neomenie a acestor codri adânci se înălţa un sunet sfâşietor, un răcnet schimbător şi zvâcnit; ramurile scuturate de ploaie ale unor copaci loviţi de boala rea, stânci care alunecau la vale, trosnete de moarte ale unor tufe demult doborâte şi trăncăneala diavolească a duhurilor pădurii.

Mai aproape însă, pe malul de dincoace al blândului lac, acolo unde acesta forma un povârniş scobit, semicircular, unde oamenii semănaseră porumb, se ridica o căsuţă scundă, vopsită în roşu; vechiul ei acoperiş era năpădit de muşchi verde; peretele dinspre miazănoapte era şi el încrustat cu muşchi, căci din acea parte bate vântul aducător de umezeală, asemeni părţii dinspre miazănoapte a tulpinii oricărui arţar zdravăn din poiană. La frontonul dintr-un cap al acoperişului, o tufă încurcată cerea sprijin şi-l răsplătea cu generoase revărsări de frunziş verde şi cu o ramură ciolănoasă care se ridica

semeaţă de-a lungul cărămizilor hornului, ca un paratrăsnet natural. De celălalt fronton se sprijinea şopronul scund al lăptăriei, cu pereţii împletiţi şi ei cu viţă de Madeira; dacă te apropiai îndeajuns şi îţi strecurai privirea prin gratiile împletiturii şi prin şipcile subţiri care vărgau deschizătura unei ferestruici, puteai să vezi blândele şi mulţumitele prizoniere: garniţele cu lapte, roatele de brânză de Olanda albe ca zăpada, aşezate în şiruri, moviliţele de unt auriu şi ulcelele cu smântână cum e crinul. Până sus de tot, aproape de vârful acoperişului, copacii nu aveau frunze mai deloc; acolo însă îşi deschideau deodată, ca trei uriaşe baloane verzi, umbrelele mari, rotunjite, de verdeaţă.

De cum se opri privirea lui Pierre pe acest loc, îl apucă un tremur. Nu numai fiindcă Isabel sălăşluia aici, ci din cauza a două ciudate potriviri legate una de alta, şi pe care acea zi i le pusese în faţă. Coborâse la micul dejun cu mama lui şi inima îi era grea, mai să plesnească de presimţiri privitoare la purtarea mai mult ca sigur trufaşă a doamnei Glendinning, faţă de o făptură ca Isabel, în cazul în care venetica i-ar fi cerşit dragostea maternă, când iată apare reverendul Falsgrave şi ei încep să discute despre Ned şi Delly, iar toată problema pe care Pierre pierduse nădejdea de a i-o înfăţişa mamei sale pe ocolite cu toate urmările ei morale, în aşa fel încât să afle cam ce părere ar avea ea, fusese discutată pe îndelete; prin acea ciudată potriveală ştia perfect acum ce gândeşte mama lui şi primise un fel de semn că nu trebuie să-i dezvăluie nimic. Asta se întâmplase dimineaţă; acum, când se lăsase înserarea, văzând casa care o adăpostea pe Isabel, o recunoscu de îndată ca fiind ferma închiriată de bătrânul Walter Ulver, tată aceleiaşi Delly, a cărei viaţă fusese pe vecie distrusă de cruzimea lui Ned.

Simţiri ciudate, ca dintr-o altă lume, i se strecurară în suflet lui Pierre. Prea slabe pentru a sădi uimirea şi groaza în sufletele unor făpturi mai nepăsătoare, nemeditative şi poetice, atari potriviri, oricât ar apărea ele de des, umplu întotdeauna minţile mai cizelate cu nelinişti pe care niciun cuvânt meşteşugit nu le poate reda. Ele ţintesc, de fapt, cea mai grea întrebare a vieţii. Când cade trăsnetul, se naşte de la sine întrebarea: e întâmplare sau mâna lui Dumnezeu? De asemenea, dacă mintea astfel înrâurită este şi ea pradă vreunei suferinţe precise, întrebarea sporeşte din toate părţile, ajungând în cele din urmă să cuprindă toate lucrurile din jurul nostru. Se vecie întotdeauna că aceia care suferă cel mai sincer cugetă cel mai adânc asupra cauzelor dintâi. Inima, stârnită până în străfunduri, îşi află ecou în minte, care la rândul ei este şi ea puternic tulburată. Prin faţa oamenilor nefericiţi, dacă aceştia sunt înzestraţi cu puterea de a pândi, toate vârstele lumii trec ca un convoi de ocnaşi şi puzderiile lor de lanţuri zăngăne în bezna nepătrunderii.

Plimbându-se printre umbrele lungi care ocoleau colina împădurită şi aşteptând să vină ceasul, Pierre încerca să-şi închipuie scena care avea să urmeze. Imaginaţia însă îl părăsise cu totul; realitatea era mult prea reală pentru el; doar chipul, chipul doar îl cerceta; se deprinsese atât de mult în ultima vreme să-l confunde cu părerile văzduhului, încât aproape se cutremura la gândul că în curând acel chip îi va sta dinainte, faţă în faţă cu al lui.

Acum încep să cadă umbrele mai groase; nu se mai vede casa; doar cei trei tei înalţi îl călăuzesc şi el coboară dealul îndreptându-se spre ea. Fără să ştie, drumul său pierdut în gânduri este întortocheat, ca şi când în acea clipă firul cugetării s-ar fi unduit şi el, căci din ambele părţi se ridică opreliști stârnite de îndoielile perfide privitoare la avantajele şi folosurile pe care entuziasta lui hotărâre le-ar putea aduce în cele din urmă. Pe măsură ce se apropie, paşii lui se încetinesc; vede o luminiţă zbătându-se într-o ferestruică dublă. Fără putinţă de greşeală înţelege că renunţă de bunăvoie şi pentru totdeauna la candelabrele sclipitoare ale conacului de la Poiana Şeii în favoarea nefericitelor opaiţe ale sărăciei şi ale durerii. Închipuirea lui sublimă îi zugrăveşte însă şi slava orbitoare a adevărului şi virtuţii zeieşti; deşi mereu acoperită de ceaţa deasă a celor pământești, ea va străluci în cele din urmă pe bolta senină ce podeşte tronul de safir al atotputerniciei.

II

E în faţa uşii; casa e cufundată în tăcere; bate; luminiţa de sus şovăie o clipă, apoi se îndepărtează; înăuntru aude o uşă scârţâind din balamale; inima îi bate nebună când aude că se trage lanţul de la intrare; ţinând lumânarea deasupra capului ei de zână, Isabel se afla în faţa lui. E ea. Nu se rosteşte nicio vorbă; nu se zăreşte ţipenie de om. Intră în camera cu fereastra dublă; acolo Pierre se aşază, copleşit de slăbiciunea trupului şi pătruns de veneraţia sufletului. Îşi ridică privirile către ochii lui Isabel înotând în frumuseţe şi singurătate; se aude o voce scăzută, dulce, înecată de suspine şi melodioasă dincolo de fire:

— Deci, tu eşti fratele meu; pot să-ţi spun Pierre?

O clipă Pierre o cercetează pătrunzător, cu prima şi ultima bănuială a fratelui asupra persoanei fetei misterioase; în acea clipă regăseşte pe faţa ei rugătoare nu numai înduioşarea fără nume produsă de fata care cosea la şezătoare, ci şi icoana mai ştearsă a portretului din tinereţe al tatălui său, ciudat transpusă şi amestecată prin unirea-i cu o feminitate până atunci necunoscută şi străină. Dintr-o suflare Memoria, Profeţia şi Intuiţia îi spun: „Pierre, să nu şovăi nicio clipă; să nu ai nici cea mai mică îndoială... Această făptură e sora ta; priveşti carne din carnea tatălui tău.”

— Deci, tu ești fratele meu; pot să-ți spun Pierre?

El sări în picioare și o cuprinse în brațele ce nu mai cunoșteau îndoiala.

— Tu ești! Tu ești!

În strânsoarea lui simți o zbatere ușoară; capul ei căzu pe umărul lui. Tot trupul i se scălda în șuvoiul mătăsos al părului lung, despletit. Dându-i la o parte buclele, el sorbea frumusețea ca de moarte a feței și se molipsea de o nemuritoare tristețe. Părea că ea se stinge, că s-a sufocat – pradă acelei morți care lasă neatinse pacea și dulceața feței omenești.

Îi venea să strige după ajutor; dar încetul cu încetul ochii se deschiseră asupra lui; încetul cu încetul simți cum fata încearcă să se ridice; își revine puțin și din nou o simte cum se zbate ușor în brațele lui, ca și când s-ar rușina și n-ar îndrăzni să creadă că vreun muritor are dreptul să o cuprindă astfel. Pierre se căiește că a dat frâu liber căldurii arzătoare și necugetate și se simte cuprins de un respect nesfârșit pentru ea. O ajută blând să se așeze pe o laviță în firida ferestrei; stă și el lângă ea și așteaptă în tăcere să treacă zguduirea acestei prime întâlniri ca Isabel să-și revină și să poată sta de vorbă cu el.

— Cum te simți acum, sora mea?

— Fii binecuvântat, fii binecuvântat!

Din nou dulcea, neîmblânzita putere a muzicii din vocea ei și o urmă abia simțită și ciudată de accent străin – așa i se năzări lui Pierre – îi înfiorară sufletul. Se apleacă și o sărută pe frunte. Simte apoi cum mâna ei o caută pe a lui și se încleștează de ea fără să spună un cuvânt.

Toată făptura lui se află acum în atingerea mâinii care-l strânge. O simte micuță și netedă, dar neobișnuit de viguroasă. Înțelese atunci că fiica propriului său tată își câștigase pâinea cu truda însingurată a mâinilor ei în aceeași lume în care el, fratele ei bun, huzurise. Mai depuse încă o sărutare respectuoasă pe fruntea ei și răsuflarea lui fierbinte susură o rugă către ceruri.

— Nu am cuvinte să-ți vorbesc, Pierre, fratele meu. Întreaga mea ființă, toate gândurile și dorurile vieții mele îți sunt datoare vândute; cum aș putea dară să-ți vorbesc; dacă ar vrea Cel de Sus, Pierre, să-mi îndeplinească cea mai fierbinte dorință, aș vrea să mor acum. Atunci mi-aș afla pacea. Îngăduie-mă, Pierre.

— O veșnicie dacă trebuie, mult iubita mea Isabel! Nu-mi vorbi încă, dacă așa crezi de cuviință, dacă nu poți. Această mână încleștată de a mea îmi vorbește la fel ca buzele tale.

— Nu știu de unde să încep, Pierre, deși sufletul mi-e prea plin.

— Din adâncurile inimii mele te iubesc și te respect; la fel voi simți pentru tine acum și întotdeauna, în veci de veci!

— Oh, Pierre, nu poţi oare să-mi vindeci această visare, această uluire, care mă robesc? Sărmanul meu cap mi se învârteşte, mi se învârteşte şi nu se poate opri. În felul acesta viaţa mea nu mai poate să dăinuie; mi-e sufletul prea plin şi nu găsesc uşurare. Cheamă lacrimile pentru mine, Pierre, altfel inima o să-mi plesnească de atâta simţire, simţire care e mai asemeni morţii decât toată suferinţa ce am trăit!

— Voi, ceruri însetate ale serii, voi, neguri, şi tu, rouă de pe dealuri, culegeţi-vă de aici umezeala! Tunetul a trecut; de ce nu se porneşte ploaia? Desfaceţi-i băierile lacrimilor!

Capul ei căută sprijinul lui; picături mari căzură pe el; după un timp Isabel ridică fruntea şi păru mai liniştită.

— Dacă gândurile tale îmi sunt datoare vândute, o, sora mea, află că şi eu simt la fel pentru tine. Nici eu nu ştiu ce aş putea să-ţi spun. Când te uiţi la mine, surioară, priveşti un chip care s-a jurat fără putinţă de dezlegare în adâncul sufletului să-ţi aparţină şi să-ţi fie până în ultimele hotare şi pânze albe ale sorţii frate ocrotitor şi bun.

— Nu sunete ale vorbelor obişnuite, ci acordurile cele mai adânci ale melodiilor ascunse în inima mea ar trebui să-ţi pătrundă în urechi. Vorbeşti cu o făptură omenească, dar cerurile ar trebui să-ţi răspundă; ori un flaut zvonind prin văzduh; desigur, accentele cele mai nesperate ale vocii tale vor fi fost auzite acolo sus; pentru asta, binecuvântări pe care închipuirile muritorilor nu le pot zugrăvi ar trebui să pogoare asupra ta.

— Binecuvântări ca a ta se întorc asupra lor şi binecuvântează inima care le-a rostit. Eu nu te pot binecuvânta, o, sora mea, aşa cum te binecuvântezi tu însăţi binecuvântând netrebnicia mea. Dar, Isabel, dacă nu ne smulgem din uimirea dintâi a întâlnirii noastre, inimile noastre o să se înmoaie cu desăvârşire. Lasă-mă să-ţi repet cine este Pierre; ce viaţă a dus până acum şi ce viaţă va duce de-acum înainte; astfel vei fi pregătită.

— Nu, Pierre, aceasta este îndatorirea mea; tu ai dreptul mai întâi la istorisirea mea şi apoi, dacă îţi e cu voie, o să-mi dăruieşti povestea vieţii tale. Ascultă-mă. Cele nevăzute îmi vor da putere... Nu e mare lucru, Pierre... Nimic nu e surprinzător. Ascultă, deci... M-am liniştit îndeajuns pentru a vorbi.

În timpul pauzelor scurte, tăcute, din convorbirea lor de până atunci, Pierre auzise paşi înceţi, rari, trişti, gânditori, măsurând în lung şi-n lat odaia de deasupra; în timpul pauzelor dese cu care ciudata poveste din capitolul următor avea să fie presărată, aceiaşi paşi înceţi, rari, trişti şi gânditori se vor auzi din nou, măsurând tăcerea camerei.

— N-am cunoscut-o niciodată pe mama. Cele mai îndepărtate amintiri nu-mi pot aduce în cuget nici măcar o trăsătură a feţei ei. Dacă este adevărat că maica mea va fi trăit vreodată, ea s-a dus demult şi nu a aruncat vreo umbră pe pământ. Pierre, buzele care-ţi vorbesc nu au atins niciodată sânul unei mame; parcă n-aş fi născută din femeie. Primele icoane tulburi din viaţa mea sunt legate de o casă veche, pe jumătate căzută în ruină, undeva într-un ţinut pe care nu ştiu pe ce hartă l-aş putea căuta. De va fi existat, acel loc a dispărut şi el demult de pe faţa pământului. Era o casă întunecată, sălbăticită, răsărită în mijlocul unui luminiş rotund, fără copaci, scobit într-un povârniş, în mijlocul unor codri de pini piperniciţi. De câte ori mă uitam pe fereastră seara, mă făceam mică de teamă că stafiile pinilor o să se strecoare în preajma mea şi, întinzându-şi ciocurile fioroase, o să mă înhaţe şi o să mă ducă printre umbrele lor groaznice. Vara pădurea zumzăia neîncetat de zvonul necunoscut al unor păsări şi animale pe care nu le cunoşteam. Iarna omătul era scris tot ca o hartă de hârtie şi însemnat cu punctişoarele urmelor lăsate noaptea de fiinţe cu patru picioare, pe care nu le vedea nici soarele, darămite omul. În mijlocul luminişului rotund, casa se înălţa neagră, fără vreo frunzuliţă sau vreo crenguţă verde în umbra căreia să se adăpostească; fără umbră şi fără adăpost în inima umbrei şi a adăpostului. Unele ferestre erau astupate cu scânduri grosolane, bătute în cuie sus şi jos; camerele erau goale şi nimeni nu intra acolo, deşi nu se închideau. Adeseori mă uitam la ele cu teamă din coridorul care răsuna de ecouri; căminele uriaşe erau în ruină; rândul de jos al pietrelor de susţinere se prăbuşise, albit de foc; cărămizile negre de deasupra căzuseră în vetre şi se amestecaseră grămadă cu funinginea, care mai cădea încă, a unor focuri demult stinse. Fiece piatră de vatră din acea casă era crăpată în lungul ei; fiecare podea se lăsa la colţuri; afară, tot brâul casei, acolo unde se sprijinea pe temelia îngustă din pietre înverzite, era plin de petele gălbui ale mucegaiului grinzilor. Niciun nume; nimic scris sau scrijelit; nicio carte nu era în casă; nicio amintire care să vorbească de cei care locuiseră mai înainte în ea. Era mută ca moartea. Nicio piatră, nicio moviliţă, niciun muşuroi de primprejur nu amintea de vreun mormânt al unui om sau copil. Astfel, fără vreo urmă a istoriei ei trecute, s-a îndepărtat cu totul din mintea mea şi nu mai pot şti acum unde se afla ori în ce ţinut. N-am mai văzut nici o altă casă asemeni ei. Am văzut odată, însă, poze cu nişte castele din Franţa care mi-au adus aminte cu tărie de imaginea ei ştearsă, în special cele două rânduri de lucarne care ieşeau în afară de sub acoperişul ţuguiat. Casa aceea era însă de lemn, pe când castelele erau de piatră. Cu toate astea mă gândesc că poate casa nu era în ţara asta, ci undeva în Europa; în Franţa, poate; totul e foarte

nedesluşit; să nu mi-o iei în nume de rău, fiindcă nu pot să vorbesc cu şir despre un subiect atât de straniu.

În casa aceea n-am văzut vreun alt suflet de om în afară de un bătrân şi o bătrână. Faţa moşului era aproape înnegrită de vârstă şi semăna cu un boţ de zbârcituri cu barba albă, veşnic încurcată şi presărată cu praf şi pământ. Cred că vara lucra în grădină sau într-un loc asemănător aflat într-o parte a casei. Toate amintirile îmi sunt nesigure şi amestecate. Moşul şi baba mi-au rămas însă neşterşi în minte. Poate fiindcă erau singurele făpturi omeneşti şi din cauza aceasta s-au înstăpânit într-atât pe fiinţa mea. Rareori îmi vorbeau; uneori, în serile întunecoase când bătea vântul, şedeau la foc şi se uitau la mine, îşi şopteau ceva, apoi se uitau din nou la mine. Nu se purtau rău, dar, repet, nu-mi vorbeau decât arareori – sau mai niciodată. Îmi e cu neputinţă să-mi amintesc ce-şi spuneau sau în ce limbă vorbeau. Adeseori mi-a părut rău, fiindcă atunci aş fi putut să-mi fac cât de cât o idee dacă acea casă era în ţara asta sau peste mări. Aici ar trebui, poate, să-ţi spun că uneori parcă îmi amintesc că, la puţină vreme după ce am plecat din casă, ştiam vorbi în două limbi; una din ele s-a pierdut, iar cealaltă, învăţată mai apoi, a sporit. Dar despre asta mai târziu. Femeia îmi aducea de mâncare, căci nu mâncam cu ei. Odată, când şedeau lângă foc, cu o pâine şi o sticlă de vin palid-ruginiu în faţă, m-am dus la ei şi am vrut să mănânc şi eu şi am pus mâna pe pâine. În aceeaşi clipă bătrânul a dat să mă lovească, dar s-a răzgândit, iar femeia, fulgerându-mă cu privirea, mi-a smuls pâinea şi a aruncat-o în foc. Am fugit înfricoşată din cameră şi am căutat o pisicuţă pe care adeseori încercasem s-o ademenesc să mă împrietenesc cu ea, fără să reuşesc, cine ştie de ce. În singurătatea mea înfricoşată am căutat-o din nou şi am găsit-o sus, scormonind neauzit după cine ştie ce lucru ascuns în gunoiul de lângă vetrele părăsite. Am strigat-o, căci nu îndrăzneam să intru în camera bântuită; mi-a aruncat o privire piezişă şi lipsită de înţelegere şi şi-a continuat căutările tăcute. Am strigat-o din nou şi atunci s-a întors şi m-a scuipat; am coborât scările în fugă, chinuită de gândul că şi de acolo fusesem alungată. Nu mai ştiam încotro să mă îndrept ca să scap de singurătate. În cele din urmă am ieşit afară şi m-am aşezat pe un bolovan, dar răceala lui mi s-a urcat la inimă, aşa că a trebuit să mă ridic. Eram ameţită; nu mă puteam ţine pe picioare; am căzut şi n-am mai ştiut de mine. A doua zi de dimineaţă m-am trezit în pat, în cămăruţa mea tristă, cu un codru de pâine neagră şi o cană cu apă lângă mine.

Am ales la întâmplare această amintire legată de viaţa pe care am dus-o în acea casă. Ţi-aş mai putea povesti multe altele, dar atâta e de ajuns ca să-ţi faci o idee cum trăiam. Cu fiecare zi care trecea băgam de seamă cum toate chipurile văzute şi sunetele auzite deveneau mai străine şi mai

înspăimântătoare. Faţă de mine moşul şi baba erau aidoma pisicii; niciunul din ei nu voia să stea de vorbă cu mine; pe niciunul nu-l înţelegeam. Şi bătrânul, şi femeia, şi pisica semănau cu pietrele înverzite ale casei; nu ştiam nici de unde au venit şi nici ce caută acolo. Îţi spun încă o dată, nu venea ţipenie de om în casa aceea, dar uneori bătrânul o lua greoi pe un drum care traversa codrul şi nu se înapoia decât seara târziu, aducând cu el pâinea neagră şi vinul subţire ruginiu. Deşi pădurea nu era departe de uşa noastră, venea atât de încet şi chinuit, apăsat de mica lui povară, încât treceau parcă ceasuri nesfârşite din clipa când îl desluşeam mai întâi printre copaci şi până când trecea pragul ciobit.

Şi acum, imaginile şterse şi petele albe se înmulţesc. Nu mai e decât un nimic al neţinerii de minte. Poate că atunci să mă fi îmbolnăvit şi multă vreme să nu fi ştiut de mine. Ori se poate să fie adevărat ceea ce am auzit că, după vremea primelor noastre amintiri, urmează o domnie a deplinei neştiri, urmată din nou de primele mijiri ale următoarelor roiuri de aduceri aminte, întinzându-se mai mult sau mai puţin limpezi peste tot trecutul până la acea primă prăpastie.

Oricum, nu mai ţin minte altceva despre casa din luminiş; nu ştiu cum de am ajuns s-o părăsesc; eram, probabil, încă foarte mică. Parcă mă văd, însă, tresăltând, în altă poiană rotundă, nesfârşit mai mare decât prima şi fără vreo cingătoare de copaci. Cu toate acestea, mi se năzare adesea că zăresc lângă mine lucruri înalte şi drepte, asemeni pinilor care se clatină şi trosnesc, asemeni copacilor bătrâni în timpul furtunilor de la munte. Şi podelele se lăsau la colţuri parcă mai tare decât primele, ba chiar se şi mutau, încât mi se pare că le simt cum se cufundau sub pasul meu.

Atunci cred că am vorbit pentru prima şi ultima oară în două limbi. Se făcea că în jurul meu erau oameni cu care vorbeam într-o limbă, şi alţii cu care vorbeam într-alta; le ştiam pe amândouă... Una îmi venea mai uşor să o vorbesc... În cealaltă parcă de-abia începeam... Aceasta, însă, îi lua treptat locul celei dintâi. Bărbaţii, pe care îi văd adesea ca prin vis urcându-se pe cele trei obiecte ciudate ca nişte copaci, vorbeau... trebuie să mă gândesc... dacă mă pot cu adevărat gândi la o închipuire atât de neîntrupată ca asta... vorbeau limba care ţi-am spus că mi se ştergea din minte. Era o limbă frumoasă; îmi pare acum că era veselă şi spumoasă; limba pe care trebuia să o vorbească o copilă ca mine dacă n-aş fi fost întotdeauna atât de tristă. Era o limbă făcută pentru copii, Pierre; ca un ciripit, ca un gungurit.

Probabil că ai înţeles că aceste vagi amintiri par să se refere la o corabie în largul mării. Dar totul e tulbure şi nedesluşit. Uneori nu ştiu nici eu dacă ceea ce-ţi spun este lucru adevărat sau vis fără temei. La mine lucrurile cele mai consistente se topesc întotdeauna în visuri şi visurile în lucruri

consistente. Nu mi-am revenit niciodată cu totul după urma ciudăţeniei fragedei mele copilării. Aşa se face că şi acum această clipă învăluie făptura ta, frate, şi, deşi o văd, e ca o tainică ceaţă; dinlăuntrul ei parcă mă priveşte o a doua, o a treia şi o a patra faţă. Amintirea felului în care tu şi cu mine ne-am întâlnit devine din ce în ce mai îndepărtată. Îmi caut calea orbeşte printre toate soiurile de forme care sunt parte din mine; drumul mă poartă doar printre plăsmuiri; plăsmuiri care au ochi ce mă străpung. Mă întorc, şi ei se uită la mine... Fac un pas înainte, şi ei se uită la mine. Îngăduie-mi o clipă; nu-mi vorbi.

IV

Plin de nedumeriri fără nume pricinuite de această ciudată făptură, Pierre rămase tăcut, privind-o cu luare-aminte aşa cum stătea pe jumătate întoarsă. Pletele moi, grele, ca pana corbului îi căzuseră pe jumătate în ochi, precum o perdea aproape trasă ce acoperă altarul cine ştie cărui sfânt. Lui Pierre i se părea că în parte aparţine tărâmurilor nelumeşti; nepământeasca ei apariţie era doar din pricina naşterii ei tainice şi nu avea nimic ameninţător sau respingător. Şi totuşi, tonurile înalte ale vocii ei, iscată din adâncuri, adăstau ca dulci ecouri în încăpere, strivite şi călcate în picioare – ca nişte boabe de struguri plesnind de suc – de paşii nevăzuţi, dar neconteniţi, din camera de deasupra.

Isabel făcu o mişcare şi, după ce gândurile îi mai rătăciră un timp, continuă mai liniştită parcă:

— Următoare amintire pe care cred că mă pot bizui întrucâtva este o altă casă, şi ea aflată la depărtare de aşezările omeneşti, în inima unui ţinut nu cu desăvârşire mut. Prin ţinutul acesta şerpuia un râu verde şi leneş care trecea chiar pe lângă casă. Probabil că era aşezată undeva într-o luncă; prima casă de care ţi-am vorbit mi se pare că era ascunsă undeva printre munţi, sau în apropierea lor; sunetul îndepărtatelor cascade... parcă mi-l aduc aminte şi acum; vârfurile care străpungeau norii în ridicarea lor semeaţă, în spatele casei, la apusul soarelui... parcă le văd şi acum. Cealaltă casă, a doua, sau a treia, nu mai ştiu a câta, îţi spun din nou, se afla într-o luncă. În jurul ei nu se înălţau pini; erau puţini copaci; pământul nu se povârnea la fel de abrupt ca în jurul primei case. În jur erau câmpuri semănate şi în depărtare se vedeau ferme, grajduri, vaci, păsări şi multe lucruri la fel de familiare. Sunt convinsă că această casă se afla aici, de partea asta a oceanului. Era mare şi plină de oameni; dar nu se amestecau unii cu alţii. Unii erau bătrâni, alţii tineri, erau şi femei, dintre care câteva foarte frumoase, şi erau şi copii. Pentru unii din ei părea să fie un loc vesel; mulţi râdeau mereu; dar pentru mine locul nu era vesel.

Aici însă mă înşel poate, fiindcă în firea mea n-am putut niciodată să aflu – vreau să zic în amintirile ce mă leagă de viaţa de până acum – n-am putut să aflu deci acel lucru ce se cheamă fericire; acel lucru al cărui semn e râsul, ori zâmbetul, sau pacea şi liniştea de pe buze. Am fost fericită, poate, dar memoria mea nu a însemnat acest lucru pe răbojul ei. Nici nu tânjesc după fericire ca şi cum aş fi avut-o vreodată; sufletul meu caută altă hrană, deşi cred că ştiu ce înseamnă. Ştiu şi ce înseamnă să fii nefericit, dar nu din lipsa fericirii şi fără să mă rog să-mi fie hărăzită. Mă rog pentru pace, pentru odihnă, pentru ca asemeni unei plante să-mi fie dat să sorb viaţa, fără vreun efort, *să fiu* doar, fără vreo simţire care să mă facă altfel. Mi se pare că pacea şi neasemănarea cu alţii nu fac împreună casă bună. De aceea nădăjduiesc că într-o bună zi o să mă topesc în spiritul atotcuprinzător care însufleţeşte toate lucrurile. Mă simt aici ca în surghiun. Nu mi-am găsit încă drumul. Da, în gândul tău zâmbeşti. Aş vrea să nu spui nicio vorbă. Nu-mi răspunde. Când voi relua povestirea, n-am să mai rătăcesc astfel, ci am să închei pe scurt.

Hotărât să nu-i dea nicio pricină ori măcar părerea vreunei pricini de a se împotmoli în neobişnuita povestire pe care o depăna în faţa lui, ci să stea liniştit şi să primească minunata ei picurare în suflet, oricât de mari ar fi fost opririle, iar pe de altă parte, pe temeiuri mai practice, gândindu-se că doar astfel avea să descâlcească măcar partea mai puţin fragmentară şi neguroasă a istorisirii lui Isabel, Pierre rămase liniştit, aşteptând ca ea să şi-o reia, cu ochii aţintiţi la minunat de frumoasa-i ureche ce, iţindu-se printre pletele-i revărsate, se cuibărise în acea beznă precum scoica sidefie a unui mărgăritar.

Isabel făcu o mişcare şi, după ce gândurile îi mai rătăciră un timp, continuă mai liniştită parcă; sunetul paşilor în odaia de deasupra păru să înceteze.

— Ţi-am vorbit de cel de al doilea, ori mai degrabă al treilea loc din aducerile mele aminte din trecut, aşa cum mi s-a înfăţişat el mai întâi; ţi-am vorbit de cei din casă, aşa cum îi vedeam prin ceaţa primelor amintiri. Am rămas acolo câţiva ani, cinci-şase, poate şapte, şi în acel răstimp s-au schimbat multe, fiindcă am mai învăţat unele lucruri, deşi nu foarte bine. Unii din cei care locuiau acolo au plecat; unii au schimbat zâmbetul cu lacrimile; unii umblau trişti toată ziua; alţii au devenit asemeni sălbaticilor furioşi, şi slujitori muţi i-au târât în hrube sub pământ, pe care nu le ştiam; atâta doar că de sub podea se auzeau sunete cutremurătoare, gemete şi bufnituri, întovărăşite de zăngăneli ca ale fierului. Din când în când vedeam coşciuge aduse în tăcere la amiază şi, în scurtă vreme, ieşeau din nou, părând mai grele decât la intrare. Dar cine se afla în ele – nu vedeam. Odată,

am văzut un coşciug uriaş împins pe o fereastră la subsol de către trei bărbaţi care vorbeau; pândind, am văzut cum îl scoteau din nou şi cum au plecat cu el. Numărul oamenilor care plecau astfel nevăzuţi din casă era cumpănit de alţi oameni nevăzuţi, care veneau în trăsuri închise. Cei îmbrăcaţi în zdrenţe veneau pe jos, mai degrabă erau mânaţi pe jos. Odată am auzit strigăte groaznice şi, privind de la fereastră, am văzut un bărbat voinic, dar strâmb şi chinuit, probabil un ţăran, legat cu patru frânghii ale căror capete lungi erau ţinute strâns de tot atâţia oameni cu înfăţişare simplă care, cu ajutorul unui bici, mânau sărmana făptură murdară şi dezlănţuită către casă. Apoi am auzit palme, ţipete, urlete, râsete, binecuvântări, rugi, înjurături, psalmi şi toate sunetele învălmăşite ce se pot închipui ieşind din toate camerele casei.

Câteodată în casă intrau – pentru scurtă vreme, plecând la mai puţin de o oră după venire – oameni cu o înfăţişare mai deosebită, după cum mi se părea pe atunci. Aveau o figură liniştită, nu râdeau, nu gemeau, nu plângeau, nu se strâmbau, nu păreau sleiţi de oboseală, nici nu erau îmbrăcaţi ciudat sau anapoda; pe scurt, nu semănau deloc cu vreunii din cei pe care îi văzusem mai înainte, în afară de câţiva din cei care locuiau împreună cu mine şi care păreau să aibă oarecare putere asupra celorlalţi. Aceşti oameni deosebiţi credeam că sunt nebuni de un soi mai aparte; cu înfăţişare aşezată, dar cu mintea rătăcită; ori cu sufletul aşezat şi cu trupul rătăcit, neobişnuiţi nebuni mai erau!

Treptat casa păru să se schimbe din nou, sau poate că mintea mi se făcuse mai cuprinzătoare şi îşi schimba primele impresii. Locuiam la etaj într-o cămăruţă; abia dacă era vreo mobilă în ea; uneori vroiam să ies, dar uşa era încuiată. Câteodată veneau oameni care mă scoteau din cameră şi mă duceau într-o încăpere mult mai mare şi foarte lungă, unde îi vedeam pe mulţi din ceilalţi locuitori ai casei, care păreau de asemenea aduşi din celule depărtate şi separate. În această încăpere lungă rătăceau şi vorbeau aiurea unii cu alţii. Unii stăteau în mijlocul camerei, privind fix la podea ceasuri întregi, fără să se clintească; doar răsuflau şi priveau ţintă la podea. Alţii se ghemuiau într-un colţ şi stăteau aşa doar răsuflând. Erau unii care-şi încleştau mâinile pe inimă şi se plimbau încoace şi-ncolo cu pas rar, gemând şi jeluindu-se pentru sine. Unul îi spunea celuilalt: „Pune mâna... aici, bagă mâna în crăpătură”; celălalt murmura: „zdrobită, zdrobită, zdrobită” – şi nu mai spunea altceva în afara acelui singur cuvânt: „zdrobită”. Cei mai mulţi însă erau muţi şi nu vroiau, sau nu ştiau, să vorbească, ori uitaseră să vorbească. Aproape toţi erau palizi. Unii aveau părul nins, deşi erau tineri. Alţii vorbeau mereu de Iad, Eternitate şi Dumnezeu, precum şi de alte lucruri asemenea; alţii le respingeau pe toate acestea şi atunci începeau să

se certe, dar nici unii nu arătau prea multă convingere. O dată, doar, toţi cei de faţă, chiar cei muţi şi trişti, chiar cei nepăsători, ghemuiţi prin colţuri, râseră cu toţii când, după o ciorovăială de o zi, doi din aceşti certăreţi predestinaţi îşi spuseră: „M-ai convins, amice; suntem chit, căci şi eu te-am convins pe tine de lucrul dimpotrivă; aşa că acum hai să luăm cearta de la capăt, căci deşi ne-am convins unul pe altul, tot nu ne înţelegem”. Unii se certau cu pereţii; alţii se răsteau la văzduh; alţii fluierau văzduhul; alţii scoteau limba văzduhului; alţii loveau cu pumnii văzduhul; alţii se zbăteau ca şi când s-ar fi luat la trântă cu văzduhul şi se prăbuşeau smulgându-se din braţele văzduhului, gâfâind de pe urma îmbrăţişării invizibile.

Probabil, ca şi prima dată, bănuieşti încă mai demult ce fel de casă era aceea în care am locuit a doua sau a treia dată. Nu-i rosti încă numele. Buzele mele nu au rostit niciodată această vorbă; chiar acum, când aud cuvântul, mă îndepărtez în fugă; când îl văd tipărit într-o carte, arunc cartea. E un cuvânt pe care nu-l pot îndura. Cine m-a dus în acea casă, cum am ajuns în ea, nu ştiu. Am trăit multă vreme acolo, asta e tot ce ştiu; îţi spun că ştiu, dar totuşi nu sunt sigură; totuşi, Pierre, totuşi acea... ah! Visarea şi reveria... nu mă părăsesc niciodată. Lasă-mă să mă mai odihnesc puţin.

Se depărtă de el; îşi duse mâna mică la frunte, apoi o lăsă să alunece încet, abia simţit, până îi acoperi ochii, şi rămase aşa fără să facă vreo altă mişcare, ca moartă. Apoi se clinti şi-şi continuă neguroasa poveste a groazei:

— Nu trebuie să mă lungesc atâta; n-am vrut să mă pierd printre lăstarele istorisirii mele apărute ici şi colo; visarea de care-ţi vorbesc câteodată pune stăpânire pe mine; neputincioasă, nu-mi rămâne decât să ascult de îndemnurile din vis. Ai răbdare; n-am s-o mai lungesc mult.

Se pare că în cele din urmă s-a iscat o gâlceavă în casă în legătură cu mine; o gâlceavă despre care am auzit din zvonuri, după aceea, şi nu atunci când s-a întâmplat. Veniseră nişte străini... ori se grăbiseră, fiind trimişi acolo. A doua zi m-au îmbrăcat cu haine noi şi frumoase, deşi simple, m-au dat jos şi m-au scos afară la aer şi m-au urcat într-o trăsură, alături de o femeie cu înfăţişare plăcută pe care n-o cunoşteam; am mers drum lung, aproape două zile, făcând doar popas peste noapte; în seara celei de a doua zile am ajuns într-altă casă, am intrat şi am rămas acolo.

Era mult mai mică decât cealaltă şi mi s-a părut încântător de tihnită după cea de mai înainte. Era şi un copilaş frumos acolo, care-mi zâmbea mereu, nevinovat şi şugubăţ, făcându-mi semn să vin să mă joc cu el şi să mă bucur de el; să nu mă gândesc la nimic, să fiu veselă şi bucuroasă alături de el. Acest copil frumos m-a făcut să-mi vin în fire, să înţeleg că eram altceva decât o piatră, un copac, o pisică; a fost primul care mi-a destrămat închipuirea că oamenii sunt asemeni pietrelor, copacilor, pisicilor; a fost

primul care a turnat în mine dulcea licoare a omeniei; primul care m-a făcut să înţeleg mila, blândeţea şi nesfârşita frumuseţe a omeniei; acest frumos copilaş mi-a umplut sufletul pentru prima oară cu priveliştea nedesluşită a Frumuseţii, în acelaşi timp cu simţământul Tristeţii, cu caracterul atotcuprinzător şi nemuritor al Tristeţii. Simt acum că ar fi trebuit să plec... opreşte-mă; nu mă lăsa să mă îndrept într-acolo. Îi datorez totul acelui copil frumos. Oh, cât îl invidiam când stătea la sânul fericitei sale mame şi sorbea viaţă, bucurie şi zâmbet veşnic de la sânul ei alb şi îmbietor. Acel copilaş m-a salvat; în acelaşi timp mi-a stârnit vagi dorinţe. Pentru prima oară am început să cuget; să mă strădui să-mi amintesc lucruri trecute; oricât încercam, nu-mi aminteam decât prea puţine lucruri în afara spaimei, a amorţelii, a beznei, a ceţii, a vârtejurilor goale ale tulburării. Lasă-mă să mă mai odihnesc.

Paşii din camera de deasupra se porniră din nou.

V

— Să tot fi avut nouă, zece ori unsprezece ani, când femeia cu înfăţişare plăcută m-a luat din casa cea mare. Era nevasta unui fermier; locuinţa mea acum era ferma. M-au învăţat să cos, să împletesc, să torc; acum eram mai tot timpul ocupată. Tocmai acest lucru, că eram ocupată, m-a făcut să înţeleg cu adevărat că sunt o făptură omenească. Acum am început să simt deosebiri ciudate. Când vedeam un şarpe târându-se prin iarbă şi flacăra înfuriată tâşnindu-i din gură, îmi spuneam: făptura asta nu are nimic de a face cu omul, iar eu am. Când cădea trăsnetul şi despica vreun copac mândru, lăsându-i verdeaţa pradă putreziciunii, îmi spuneam: Trăsnetul nu are nimic de a face cu omul, dar eu am. La fel cu celelalte lucruri... Nu pot să vorbesc prea limpede, dar într-un fel simţeam că toţi bărbaţii şi femeile cu suflet bun erau fiinţe omeneşti, stând împotriva unei lumi a şerpilor şi trăsnetelor, o lume a neomeniei cumplite, nepătrunsă ochiului. N-am primit niciodată vreo învăţătură. În mine gândurile mustesc ca într-o fântână; nu ştiu dacă izvorul lor e vechea mea confuzie sau nu; ele sunt ceea ce sunt şi nu le pot schimba căci nu eu mi le-am vârât în cap şi nu-mi stă în fire să înrâuresc vreun gând şi nici să schimb vreo cugetare; când vorbesc, gândesc cu gura, şi ea este aceea care o ia adesea înaintea judecăţii, aşa că se întâmplă ca ea să mă înveţe lucruri noi.

Până acum nu întrebasem nici pe femeie, nici pe soţul ei, nici pe fetiţe, copiii lor, de ce fusesem adusă la fermă sau cât aveam să mai rămân. Mă aflam acolo; la fel mă trezisem pe lume; eram; *din ce pricină* fusesem adusă pe lume, asta era o întrebare care nu mi s-ar fi părut mai ciudată decât *pentru ce* fusesem adusă în casă. Nu ştiam nimic despre mine, ori ceva legat de mine; îmi simţeam inima, îmi simţeam gândurile; nu ştiam alte lucruri decât că sunt om în mijlocul unei lumi neomeneşti. Pe măsură ce creşteam însă, mintea mi se îmbogăţea. Am început să înţeleg lucruri în afara mea; să văd deosebiri mai ciudate şi mai amănunţite. Îi spuneam femeii mamă, ca şi celelalte fetiţe; cu toate acestea pe ele le săruta adesea, iar pe mine doar arareori. La masă le turna întâi lor în farfurie. Bărbatul nu-mi vorbea mai niciodată. Treceau lunile, treceau anii, şi fetiţele au început să mă privească ciudat. Neînţelegerea privirilor ciudate de demult ale singuraticilor bătrâni de lângă căminul crăpat din vechea casă pustie aflată în luminişul pustiu îmi reveni din nou în minte; îmi reveniră şi ciudatele priviri verzi, şi scuipatul ca de şarpe al pisicii neprietenoase şi mă cuprinse jalea de neînlăturat a vieţii mele triste. Femeia era bună cu mine; le învăţa pe fetiţe să nu fie rele cu mine; mă chema adesea la ea şi îmi vorbea veselă, iar eu aduceam mulţumiri – nu lui Dumnezeu, căci nu ştiam ce vasăzică acest cuvânt – ci verii şi soarelui de pe cer; mulţumeam verii şi soarelui omenos care-mi dăruiseră

această femeie; uneori mă strecuram afară şi mă pierdeam printre ierburi, aducând prinos verii şi soarelui blând; adeseori rosteam ca pentru mine dulcile cuvinte vară şi soare.

Şi săptămânile şi anii treceau, şi părul îmi creştea şi începea să mă învăluie cu bogăţia şi lungimea lui; auzeam adesea cuvânt „frumos” rostit în legătură cu părul meu, şi cuvântul „frumoasă” rostit în legătură cu mine. Nu mi-l spuneau de-a dreptul, dar se întâmpla să-i aud şoptindu-l. Cuvântul mă umplea de bucurie din pricină că era omenesc. Greşeau nespunându-mi-l în faţă; bucuria mi-ar fi fost cu atât mai mare dacă l-aş fi auzit rostit deschis, către mine; ştiu că m-ar fi umplut cu o bunătate de necuprins pentru toată lumea. Auzisem de câteva luni cuvântul „frumos” şoptit uneori, când în casă apăru o nouă făptură; îi spuneau „domnul”. Minunată mi se părea faţa lui. Ceva ciudat de asemănător ei şi totuşi nu chiar aidoma ei văzusem mai înainte, dar unde, n-aş şti să-ţi spun. Într-o bună zi, privindu-mă în oglinda netedă a apei din spatele casei am văzut asemănarea – ceva care era şi parcă nu era ciudat de asemănător feţei lui. Mare mi-a fost nedumerirea. Făptura cea nouă, domnul, era foarte bun cu mine; parcă îl miram şi îi stârneam nedumerirea; mă privea, privea apoi un portret mic şi rotund – aşa mi se părea – pe care-l scotea din buzunar, dar îl ascundea vederii mele. Apoi mă săruta şi mă privea cu dragoste şi durere; simţeam o lacrimă căzând pe mine. Apoi şoptea un cuvânt în urechea mea. „Tată” era cuvântul pe care-l şoptea; acelaşi cu care-l chemau fetiţele pe fermier. Am înţeles că e vorba ce aduce blândeţe şi sărutări. Îl sărutam pe domnul acela.

Când a plecat, am plâns să vină din nou. Şi a venit. Toţi spuneau că e tatăl meu. Venea să mă vadă în fiecare lună, sau o dată la două luni, până când, în cele din urmă, nu a mai venit deloc; când am plâns şi am întrebat de el, au rostit vorba „mort”. Atunci mi s-a iscat din nou neînţelegerea venirilor şi plecărilor sicrielor din casa cea mare şi plină de oameni; ce însemna să fii mort? Ce însemna să trăieşti? Unde e deosebirea dintre vorbele Moarte şi Viaţă? Murisem eu vreodată? Trăiam? Lasă-mă să mă odihnesc puţin. Nu-mi vorbi.

Paşii din camera de deasupra se porniră din nou.

— Trecură luni; aflasem cumva că tata îi trimisese bani femeii ca să mă ţină la ea în casă; că după ce a murit el, n-au mai venit banii; se terminase şi ultimul bănuţ. Nevasta fermierului mă privea tulburată şi amărâtă; bărbatul mă privea supărat şi urâcios. Simţeam că ceva era trist şi în neregulă; mi-am spus, sunt în plus; trebuia să plec din casa cea plăcută. Din nou m-au cuprins tulburările singurătăţii şi restriştii vieţii mele singuratice şi pline de restrişte; m-au cotropit nedumeririle şi s-au întors asupra mea valurile lor; şedeam afară, dar nu puteam să plâng.

Eram însă puternică şi nu mai eram o copiliţă. I-am spus femeii: „Pune-mă la muncă grea; dă-mi de lucru cât e ziua de lungă, dar nu mă alunga”. Celelalte fete erau, însă, de ajuns ca să facă toată treaba; nu aveau nevoie de mine. Fermierul mă privi în ochi şi ochii lui spuneau desluşit: N-avem ce face cu tine; pleacă; eşti o gură în plus; mai mult decât o gură în plus. Atunci i-am spus femeii: „Tocmeşte-mă la altcineva; vreau să muncesc pentru alţii”. Dar istorisirea mea s-a lungit prea mult; trebuie să mă apropii de sfârşit.

Femeia m-a ascultat şi m-a ajutat să mă mut în altă casă şi să-mi câştig traiul. Mulgeam vacile, băteam untul, torceam lâna şi ţeseam preşuri. Într-o bună zi a trecut pe lângă acea casă un neguţător ambulant. În căruţă avea o chitară, o chitară veche, foarte frumoasă, dar cu strunele rupte. O căpătase pe te miri ce, prin şiretenie, de la servitorii unui conac, nu departe de noi. În ciuda strunelor rupte, mi se părea frumoasă şi graţioasă; ştiam că obiectul acela ascunde melodii, deşi nu văzusem în viaţa mea un asemenea instrument şi nici nu-l auzisem vreodată; în inima mea însă tresălta o cântare ce părea să profeţească toate cântările din chitară. Fără să mi-o fi spus cineva, ştiam că e ceva în neregulă cu strunele. I-am spus omului: „Am să-ţi cumpăr lucrul căruia tu îi spui chitară. Să-i pui însă strune noi”. S-a dus după ele, le-a adus şi, punându-le la chitară, mi-a şi înstrunat-o. Am cumpărat-o cu o parte din agoniselile mele. Am dus-o în mica mea cămăruţă de la mansardă şi am aşezat-o cu grijă pe pat. Apoi i-am şoptit; i-am cântat şi i-am şoptit; încet, abia auzit; abia de mă auzeam eu. Am schimbat înfloriturile cântărilor şi ale murmurelor; am cântat şi am murmurat încet, abia auzit... încă şi încă; până când am auzit deodată un zvon; dulce şi şoptit cum nu se poate povesti era dulcele şi neaşteptatul zvon. Am bătut din palme; chitara îmi vorbea; chitara cea moartă îmi cânta; murmurat cânt îmi zicea la ureche chitara. Atunci am dat şi eu glas şi am şoptit cu alte meşteşugiri; din nou mi-a răspuns o altă strună; din nou mi-a şoptit şi mi-a răspuns cu altă coardă. Chitara era însufleţită; chitara mă învăţa taina chitarei; chitara mă învăţa meşteşugul cântatului la chitară. N-am avut alt profesor de muzică în afară de ea. A devenit prietena mea iubitoare; prietenă din inimă. Ea îmi zice mie şi eu îi zic ei. E o iubire împărtăşită. Toate minunile ce gândul nu poate gândi şi gura nu poate rosti, toate aceste minuni sunt puse în tainica melodie a chitarei. Ea îmi ştie tot trecutul. Câteodată îmi zvoneşte plăsmuirile descântate ale casei celei mari, pe care nu o numesc niciodată. Câteodată îmi aduce în urechi ciripitul păsărilor în aer, iar câteodată face să bată în mine inima plină de înflăcărare a unor fapte de poveste pe care nu le-am trăit şi nu le-am cunoscut vreodată. Adu-mi chitara.

VI

Vrăjit, pierdut, ca unul ce rătăceşte cu mintea învălmăşită şi pierdută printre luminiţele ademenitoare din mlaştini, Pierre ascultase neclintit povestea acestei misterioase fete cu păr bogat şi ochii mari.

— Adu-mi chitara!

Tresărind din vraja de care fusese cuprins, Pierre privi prin cameră şi văzu instrumentul sprijinit într-un colţ. I-l aduse în tăcere fetei şi, fără să spună o vorbă, se aşeză din nou.

— Ascultă chitara; ea o să-ţi cânte urmarea povestirii mele; căci cuvintele nu ştiu să o alcătuiască. Aşa că ascultă...

Pe dată iatacul se umplu de zvonuri melodioase, tânguioase şi pline de încântare; roiuri de tonuri neînţelese, dar neasemuit de dulci zumzăiau prin încăpere. Parcă dănţuiau sunetele; parcă spânzurau precum ţurţuri sclipitori, legănându-se prin colţuri; asupra lui cădeau în triluri argintii; spre bagdadie se trăgeau, din nou se legănau, asupra lui zglobiu picurau şi argintiu sunet dădeau. Licurici zburau printre triluri; fulgerele de vară se vedeau şi se topeau în cascade abia auzite de note.

Şi fata-ştimă cânta din chitară; şuvoiul de beznă al cosiţelor o îneca şi o învăluia; dindărătul acestui val răsunau roiri de miere, glasuri ale neînţelegerii, necuprinsele tâlcuri ale sunetelor chitarei.

— Fată a tainelor de nepătruns! strigă Pierre. Vorbeşte-mi! Soră, dacă nu poţi să fii muritoare... vorbeşte-mi, dacă tu eşti Isabel.

„Taină! Taină!
Taină a lui Isabel!
Taină! Taină!
Isabel cea de Taină!”

Printre dănţuirile, căderile şi roiurile sunătoare, lui Pierre i se părea că aude vorbele acestea strecurându-se cu iscusinţă şi şerpuind prin noianul de încolăciri ale celeilalte melodii; strecurându-se cu iscusinţă şi şerpuind, căci nu se abăteau de la tipicul cântării, dar minunat de libere şi îndrăzneţe în ele însele – ţâşnind şi izbindu-se ca între şiruri de pereţi aşezaţi unii în faţa altora; cu fiecare silabă fantasma înveşmântată în giulgiul părului se legăna încoace şi încolo, pierdută, zburdată, şăgalnică; apoi parcă nu mai era cântec; parcă nu mai izvora din vreo gură; parcă se prelingea de dedesubtul aceluiaşi văl ce ascundea chitara.

Simţi cum fruntea i se încinge cu o fierbinţeală sălbatică şi ciudată; îşi duse mâna la frunte. Pe dată muzica se schimbă; se stinse şi se schimbă; se

făcu alta şi iar alta; parcă s-ar fi topit şi parc-ar mai fi adăstat în vreme ce se făcea alta; în cele din urmă se duse de tot.

Pierre rupse primul tăcerea.

— Isabel, m-ai umplut de uimire; sunt atât de plin de tine, încât cele ce voiam să-ţi spun, atunci când am venit să te cercetez, mi-au pierit din minte şi nu ţi le mai pot spune; ştiu că ai lăsat unele lucruri pe care mi le vei desluşi altădată. Acum însă nu mai pot sta. Să ştii că în veci rămân al tău frate iubitor, respectuos şi vrăjit de tine. Nu te voi părăsi niciodată, Isabel! Îngăduie-mi să te sărut şi să ne luăm rămas bun până mâine-seară; atunci îţi voi deschide inima mea şi îţi voi spune planurile ce am alcătuit în legătură cu noi doi. Îngăduie-mi să te sărut şi rămas bun!

Cu credinţă nestrămutată şi neîndoită în el, fata rămase nemişcată până ce Pierre sfârşi ce avea de spus. Apoi se ridică tăcută şi îşi înturnă fruntea fără umbră de neîncredere către el. Pierre o sărută de trei ori şi plecă fără să mai spună un cuvânt.

CARTEA VII
ÎNTRE CELE DOUĂ ÎNTÂLNIRI ALE LUI PIERRE CU ISABEL LA FERMĂ

I

Nici atunci, nici lungă vreme după aceea, Pierre nu putu să pătrundă pe de-a-ntregul, ori măcar în parte, înţelesul întâlnirii de la care abia plecase. I se părea că pricepe, ca prin ceaţă, că lumea văzută ce i se păruse înainte prea limpede şi cu căile prea bătute se cufundase la mii de stânjeni adâncime, într-un mister fără nădejde de scăpare. Mai întâi şi întâi enigmatica istorisire a fetei, adânca ei sinceritate, dar în acelaşi timp aspectul ei nedesluşit, neguros, ca de basm; pe de o parte, minunata poveste înlăturase orice rămăşiţă de cale bătută sau neînaripare din sufletul lui; pe de altă parte, vraja neînţeleasă a chitarei, chemarea iscusită picurată în melodia celor câtorva cuvinte scurte cântate de Isabel la sfârşit – toate acestea îl fermecaseră, îl încântaseră, lăsându-l încremenit şi încovoiat ca un duh schimbat în copac şi încărcat de taine, un biet suflet prins şi legat, fără putinţă de scăpare în grădina cine ştie cărui vrăjitor.

Ieşind parcă din aceste descântări, se îndreptă cu pas grăbit către drumul deschis, aşteptând ca trecerea ceasurilor să împrăştie vraja, ori cel puţin s-o îndepărteze o vreme, până ce va avea răgaz să-şi înzdrăvenească atât trupul cât şi sufletul, în urma rătăcirilor din acea zi, precum şi a scenei de neuitat din acea seară. Se străduia acum să alunge de la el orice gând, în afara celor legate de nevoi trupeşti.

Trecând prin satul cufundat în tăcere, auzi orologiul bătând miezul nopţii. Grăbind pasul, intră la conac pe o uşă dosnică a cărei cheie se afla atârnată afară, într-un cotlon. Fără să se dezbrace, se aruncă pe pat. Amintindu-şi însă de ceva, se ridică şi îşi potrivi ceasul în aşa fel încât să sune de mai multe ori la ora cinci. Se întinse apoi în pat şi, alungând toate încercările gândurilor de a da năvală, se lăsă în voia somnului, căzând în cele din urmă în braţele-i la început îndărătnice, dar în cele din urmă primitoare şi larg deschise. Se trezi la cinci; către răsărit se vedeau primele suliţe ale cercetaşilor zilei.

Îşi pusese în gând să se scoale atât de devreme încât să ocolească orice întâlnire întâmplătoare cu oricare din cei din casă, urmând să petreacă ziua întreagă în pădure, pentru a doua oară – singura pregătire nimerită pentru întâlnirea cu o făptură atât de sălbăticită, cum era nou găsita lui soră Isabel. Înfăţişarea binecunoscută a camerei sale avu însă o înrâurire ciudată asupra lui. O clipă aproape se rugă de Isabel să se întoarcă în lumea zânelor din care se întrupase atât de neaşteptat. O clipă ochii dragi, albaştri, atoateînţelegători ai logodnicei sale Lucy îi înlocuiră pe la fel de

mângâietori, dar tânguioşi şi de nepătruns în bezna lor, ai surorii sale Isabel. Se afla parcă între ele două; în ochii celei dintâi se strecurase jumătate din jalea celei de-a doua, fără să o scadă câtuşi de puţin.

Din nou îl păliră slăbiciunea şi oboseala de viaţă. Ieşi din casă oferindu-şi fruntea goală vântului tămăduitor. Se înapoie şi potrivi ceasul să-l scoale cu orice preţ la şapte; apoi se aşeză în pat. Nu mai putea adormi însă. La şapte îşi schimbă hainele; la opt şi jumătate coborî să o întâlnească pe mama lui la micul dejun, după ce îi auzise puţin mai înainte pasul pe scară.

II

O salută; ea îl privi gravă şi cu oarecare îngrijorare, cuprinsă apoi de o panică bruscă, prost ascunsă. Îşi dădu seama atunci că trebuia să arate cu totul schimbat. Mama lui însă nu-i vorbi, îi răspunse doar la bună dimineaţa. Înţelese că se simţea adânc jignită din multe pricini; mai mult, că se temuse oarecum pentru el şi că, în sfârşit, dincolo de toate acestea, mândria ei rănită învinsese orice îngrijorare din sinea ei; îşi cunoştea mama destul de bine ca să fie foarte sigur că, de ar desfăşura în faţa ei pergamentul unui vrăjitor, nu s-ar arăta cu nimic interesată şi nici nu i-ar cere vreo explicaţie. Cu toate acestea nu se putu abţine cu totul să nu încerce tăria rezervei ei.

— Nu ne-am văzut în vremea din urmă, surioară Mary, spuse el pe un prefăcut ton glumeţ.

— Da, Pierre. Cum îţi place cafeaua în dimineaţa asta? Este de alt soi.

— E foarte bună; gustoasă şi parfumată, surioară Mary.

— Mă bucur că eşti de părerea asta, Pierre.

— De ce nu-mi spui frate Pierre?

— Nu ţi-am spus astfel? Mă rog, atunci, frate Pierre – e mai bine aşa?

— De ce îmi arunci priviri atât de îngheţate şi de nepăsătoare, surioară Mary?

— Sunt privirile mele nepăsătoare şi îngheţate? Am să mă strădui atunci să nu mai am aerul acesta. Dă-mi, te rog, pâinea prăjită, Pierre.

— Eşti foarte supărată pe mine, dragă mamă.

— Câtuşi de puţin, Pierre. Ai mai văzut-o pe Lucy?

— Nu, mamă.

— Aha! Puţin somon, Pierre?

— Eşti prea trufaşă ca să-mi arăţi ceea ce simţi acum, mamă.

Doamna Glendinning se ridică încet în picioare, dominându-l cu statura ei maiestuoasă de femeie frumoasă.

— Nu-mi pune mai mult răbdarea la încercare, Pierre. N-am să-ţi cer să-mi destăinui secretele tale; între noi totul va fi dezvăluit de bunăvoie, aşa cum a fost întotdeauna până de curând, ori nu va mai fi nimic. Teme-te de

mine, Pierre. Nu există făptură pe lumea asta de care să ai mai multe pricini a te teme, dacă ai să te mai porţi astfel cu mine.

Se aşeză din nou, rămânând tăcută. Pierre tăcu şi el; după ce gustă câte ceva din nici el nu ştia ce fel de mâncare, se ridică şi plecă de la masă, din cameră şi din casă.

III

După ce uşa salonaşului de dimineaţă se închise în urma lui, doamna Glendinning se ridică şi ea, ţinând strâns în mână furculiţa, fără să-şi dea seama ce face. Începu să măsoare încăperea, cufundată în tot felul de gânduri adânci, până ce luă seama că ţinea ceva strâns în pumn şi, fără să se uite ce era, azvârli obiectul cât colo. Se auzi un şuierat şi apoi un zbârnâit. Se întoarse; văzu sfâşiat tabloul care o înfăţişa pe ea zâmbitoare, alături de cel al lui Pierre, şi furculiţa, ai cărei dinţi de argint străpunseseră sânul zugrăvit, tremurând încă în pânza căscată.

Se apropie repede de tablou şi rămase gânditoare în faţa lui.

„Da, străpunsă eşti în inimă! Dar nu te-a ucis cel ce trebuia; *tu* ar fi trebuit să mânuieşti jungherul argintiu, zise ea întorcându-se către chipul pictat al lui Pierre. Pierre, Pierre, otrăvit a fost vârful pumnalului tău. Simt cum mi se alterează sângele în vine. Eu, mama singurului Glendinning ce poartă acest nume, simt că am adus pe lume ultimul vlăstar al unui neam sortit unei stingeri timpurii. Căci repede se stinge acel neam al cărui singur moştenitor se pregăteşte pentru o faptă de ruşine. Vai, de ruşine trebuie să fie fapta, îndoit şi întunecat trebuie să-ţi fie sufletul ori duhul mincinos ce i-a luat locul aşezându-se în scaunul tău, înnourat şi mânjit de ruşine! Despre ce oare să fie vorba? Pierre, descarcă-ţi sufletul. Nu zâmbi cu uşurătate la greaua mea suferinţă. Răspunde: ce este, băiete? Se poate, oare... e cu putinţă... nu... ba da... desigur... se poate... ba nu! Nu s-a văzut cu Lucy ieri; nici ea nu a fost aici; când am trecut pe la ea, nu a vrut să mă primească. Ce să însemne toate acestea? Nu se poate să fie vorba de o logodnă ruptă – cum fac uneori îndrăgostiţii doar ca să aibă prilejul de a o drege cât mai curând cu lacrimi de bucurie – nu o logodnă ruptă poate zdrobi astfel o inimă mândră. Poate să fie şi asta la mijloc, dar fără îndoială că nu e totul. Nu putea, nu ar fi îndrăznit să facă un lucru atât de nebunesc şi de necuviincios. Surprinzător chip, deşi nu i-am mărturisit-o şi nici nu l-am lăsat să înţeleagă cum mi-a atras şi mie atenţia. Dar nu, nu, nu se poate. O înfăţişare atât de neasemuit de nobilă, dintr-un neam de rând... nu se poate să fie lucru cinstit. Crinii nu cresc pe tulpini de buruieni, deşi uneori, mânjiţi în tovărăşia lor, se ridică totuşi printre ele. Fata aceea trebuie să fie nu numai săracă, ci şi netrebnică – plodul cine ştie cărui golan chipeş, dar nemernic – moştenind

din amândouă părţile zestrea ei molipsitoare: netrebnicia şi frumuseţea. Nu, n-am să cred asta despre el. Dar atunci, ce poate fi? Uneori m-am temut că mândria mă va duce pe marginea cine ştie cărei prăpăstii de netrecut, pecetluindu-mi buzele şi zidindu-mi înfăţişarea, acolo unde s-ar fi putut afla întreaga aplecare către ceva blând şi milostiv. Dar cum se ajunge la inima ta ca s-o lecuieşti? În faţa altuia poţi uneori să mai faci dreptate; dar, când celălalt este tot în pieptul tău, coastele astea ne stau în cale. Am să mă las atunci în voia naturii mele. O să mă sprijin de trufie. Nu mă voi clinti. Întâmplă-se ce s-o întâmpla, n-o să vin eu la mijlocul drumului ca să alung ce e dat. Se cade oare ca o mamă să se ploconească în faţa unui ţânc? Ori îmi spune ce are pe suflet, ori lasă-l să se prăvălească în adâncuri."

IV

Pierre se afundă în inima pădurii şi străbătu fără să se oprească mai multe mile; încetini pasul doar când ajunse în dreptul unei stânci uriaşe, lustruite, mare cât un hambar, fără nimic împrejur, dar boltită pe deasupra de crengile fagilor şi castanilor.

Avea forma unui ou lunguieţ şi cam turtit; în capete era oarecum ascuţită; sau mai degrabă semăna cu un ic, grosolan cioplit. Undeva, aproape de mijlocul feţei de dedesubt, de-a latul ei, se găsea un şănţuleţ; un punct nevăzut al acestui şănţuleţ se proptea pe o altă stâncă ascuţită în lungime, care ieşea puţin din pământ. În afara acelui minuscul şi abia văzut punct de sprijin, întreaga masă uriaşă şi grea nu se rezema pe nimic de pe acest pământ. Era un lucru care îţi tăia răsuflarea. Un capăt lătăreţ ca o crupă atârna la câteva degete de pământ, fără să-l atingă însă, sprijinit absurd pe firavul punct de contact. Câţiva paşi mai încolo – sub poala unui copac, brăzdată şi pe jumătate crăpată – locul liber era mult mai mare, îngăduind şi chiar lăsând destul loc să se strecoare un om pe brânci; cu toate acestea, nicio făptură omenească nu cutezase să se vâre acolo.

Ar fi putut să fie minunea întregului ţinut. Ciudat, însă, deşi sute de vetre – în faţa cărora în serile lungi de iarnă bătrânii îşi fumau pipele şi tinerii dezghiocau porumbul – o înconjurau la mică distanţă, totuşi tânărul Pierre fusese primul descoperitor cunoscut al acestei pietre, pe care o şi botezase în închipuirea lui „piatra lui Memnon". Poate că pricina pentru care acest neobişnuit monument al naturii rămăsese multă vreme necunoscut lumii era că ochii oamenilor nu se opriseră decât rareori asupra lui; într-adevăr, cufundat în adâncul hăţiş al pădurii strămoşeşti, zăcea precum corabia căpitanului Kidd, scufundată în ţinutul muntos unde se află cheile râului Hudson, iar fruntea stâncii se afla la opt stânjeni sub cel mai înalt val al frunzişului pe timpul revărsării lui de primăvară; în afară de asta, sătenii nu

aveau niciun motiv să se abată prin preajma ei; lemnăria pentru case şi vreascurile de foc le luau din codrii mai puţin deşi; mai degrabă, chiar dacă vreunul dintre săteni ar fi dat cu ochii din întâmplare de stâncă, nu li s-ar fi părut nimic de mirare, în mintea lor îmbrobodită de neştiinţă, şi ca atare nu le-ar fi trecut prin gând să vestească şi altora descoperirea ei. Deci, vor fi văzut-o, poate, uitând după aceea o întâmplare atât de neînsemnată. Ce să mai vorbim, această minunată piatră a lui Memnon nu putea fi pentru ei o piatră a lui Memnon; nu era decât coşcogeamite bolovanul de care să te împiedici, mai mare păcatul fiind aşezat drept în calea unui drumeag mai scurt care ar fi putut tăia sălbăticia ţinutului.

Într-o zi, în timp ce se sprijinea de o latură a stâncii, uitându-se cu atenţie la ea şi gândindu-se ce ciudat era ca într-o ţară locuită de atâta amar de vreme să fie el primul om care să dea peste o curiozitate atât de mare a naturii, în stare să preţuiască şi să înţeleagă acest lucru, Pierre dădu într-o doară la o parte mai multe straturi de muşchi bătrân cenuşiu, scurt şi scămos, şi care nu-i fu mirarea când găsi cioplite grosolan în piatră două iniţiale pe jumătate şterse: „S" şi „I". Înţelese atunci că deşi locuitorii acelei regiuni nu vor fi ştiut poate de existenţa stâncii uriaşe, nu el era primul care descoperise acest spectacol minunat şi ameninţător; demult de tot, în alte vremuri, stânca fusese privită, minunăţia ei din plin preţuită – aşa cum păreau să arate chinuitele iniţiale – de către cine ştie ce călător demult plecat, care, de-ar mai fi trăit, n-ar fi putut decât să-şi clatine încoace şi-ncolo o barbă venerabilă, ca şi podoaba celui mai vechi stejar din veacuri. Dar cine, cine în numele lui Matusalem ar fi putut fi „S" şi „I"? Pierre cugetă îndelung, fără să poată afla răspuns; iniţialele, cu vechimea lor, păreau să arate către cine ştie ce vremi îndepărtate. Întâmplându-se în cele din urmă să pomenească de ciudata descoperire a celor două iniţiale unui bătrân nins de ani, o rudă a sa de la oraş, care, după o viaţă lungă, pestriţă, dar nefericită, îşi aflase în sfârşit mângâierea în Vechiul Testament pe care îl studia de istov cu admiraţie mereu sporită, această căruntă rubedenie, aflând toate amănuntele despre pietroi, cât de mare era, cât de înalt, care era unghiul precis al aplecărilor periculoase şi alte asemenea, după multă şi prelungă cugetare, belşug de suspine îndelungi şi priviri bătrâne cu tâlcuri de omăt, după ce citise versete din Ecleziast, mă rog, după toate aceste plicticoase pregătiri, căruntа şi ia-să-nu-mă-grăbeşti rubedenie îşi pusese mâna tremurătoare pe umărul tânăr şi voinic al lui Pierre şi şoptise încet: „Băiete: ăsta este Solomon cel înţelept". Pierre nu-şi putu stăpâni un hohot vesel de râs; se distră de minune cu ceea ce i se părea o născocire atât de ciudată şi de năstruşnică; o atribui fără să şovăie ramolelii presupuse a preacinstitei sale rude, care, îşi aducea acum aminte, susţinuse odată că Ophirul din

scriptură se află undeva pe ţărmul nostru de la miazănoapte; nu era de mirare că bătrânul domn putea să-şi închipuie că regele Solomon ar fi pornit într-o excursie – ca un fel de balot în plus pe vreuna din corăbiile din Tir sau Sidon care treceau marea cu încărcătură de aur – dând de piatra lui Memnon în timp ce hoinărea cu arcul după potârnichi.

Veselia nu-l întovărăşea însă pe Pierre tot timpul când se gândea la acea stâncă; cu atât mai puţin când, şezând în inima codrului, înconjurat de tâlcurile adânci ale tăcerii înfricoşate a pădurii, îi privea minunatele ameninţări. Îi trecuse adesea prin minte gândul fugar că nimic nu i-ar plăcea mai mult ca piatră de căpătâi decât această măreaţă alcătuire; din care, în legănările blânde ale frunzişului înconjurător, părea să se ridice un bocet jalnic şi tânguitor, ca pentru cine ştie ce scump băiat plecat demult, în vremurile de dinainte de potop.

Pietroiul ar fi putut să fie nu numai minunea întregului ţinut, ci şi groaza lui. Câteodată, când era mai aplecat către lucruri dincolo de fire şi îi măsura greoaia-i nepătrundere, Pierre îl numea „Piatra Groazei". Puţini aveau curajul să-i urce ţancurile ameţitoare, ori să se târască spre capătul ce se cumpănea mai în afară. Părea că şi o sământă scăpată din ciocul celei mai mici zburătoare ar fi putut să răstoarne uriaşa greutate zdrobind-o de copaci.

Pentru Pierre era însă un lucru obişnuit; se urcase adesea pe ea, proptind prăjini lungi de peretele ei şi târându-se până în vârf, acolo unde se povârnea, în adâncituri abia scobite şi sfărâmicioase; alteori se urca în vârful fagilor din vecinătate şi apoi se lăsa pe vârful asemănător unei frunţi, cu ajutorul ramurilor mlădii. Niciodată însă nu fusese îndeajuns de curajos sau de zănatic încât să se târască în scobitura de sub capătul mai ridicat; locul cel mai ameninţat de Piatra Groazei, în cazul în care ea avea cu adevărat să se prăbuşească.

V

Înaintând cu pas voinicesc, împins parcă de o putere lăuntrică, cu ochii neabătuţi de la peretele de stâncă, se aruncă pe culcuşul de frunze din anul trecut şi se strecură de-a dreptul în cumplita gaură, rămânând acolo ca mort. Nu vorbi, căci gânduri neîmbrăcate în vorbe sălăşluiau în el, făcând loc mai apoi unor lucruri din ce în ce mai de nespus, până când, de sub fruntea privazurilor şi ameninţărilor Pietrei Groazei, se făcu auzită vocea lui Pierre:

— Dacă nevoia lucrurilor de nedezvăluit din mine mă va doborî din şaua bărbăţiei, dacă pentru a mă jurui Virtuţii şi Adevărului ar trebui să mă prefac într-un rob fricos şi demn de dispreţ; dacă Viaţa e să se dovedească o povară pe care nu o pot purta fără jalnice văicăreli; dacă într-adevăr toate

faptele noastre sunt dinainte orânduite şi noi suntem doar servii Sorţii; dacă diavoli nevăzuţi se hlizesc la noi atunci când ridicăm fruntea spre înalturi; dacă Viaţa e doar un vis înşelător iar virtutea la fel de fără noimă şi neurmată de binecuvântare precum veselia beţiei în miez de noapte; dacă jertfindu-mă de dragul Datoriei, propria mamă mă jertfeşte din nou; dacă Datoria însăşi nu e decât o gogoriţă şi omului îi sunt îngăduite şi lăsate nepedepsite toate faptele; atunci, Mută Greutate, prăvăleşte-te peste mine! Ai aşteptat veacuri; dacă astfel stau lucrurile, nu mai aştepta; pe cine altul ai mai mult dreptul să-l zdrobeşti decât pe cel ce zace aci înfruntându-te?

O păsărică săgetând în zbor, toată numai cântec, se opri uşurel pe marginea în cumpănă veşnică a Pietrei Groazei şi ciripi veselă către Pierre. Frunzişul se aplecă şi se legănă în adierea unui vânt binefăcător, stârnit deodată; încet-încet, Pierre se târî afară şi se ridică trufaş în picioare, încredinţat că nu datorează mulţumire nimănui, şi-şi continuă drumul singuratic.

VI

Când, în îngândurarea plină de închipuiri a juneţii, Pierre botezase minunata stâncă cu numele răsunător al lui Memnon, nu o făcuse doar din pricina asemuirii cu acea minune a Egipetului de care vorbesc toţi călătorii în Orient. Când îi trecuse prin cap gândul fugar de a dori ca aceeaşi stâncă să-i fie piatră de căpătâi după ce nu se va mai afla pe lumea asta, atunci se lăsase doar pradă uneia din nenumăratele închipuiri, poleite cu o visătoare şi blândă melancolie, care vizitează adesea spiritul unui copilandru poet. Pe urmă, în cu totul alte locuri decât cele de la Poiana Şeii, Pierre avea să-şi amintească din nou de stâncă şi de gândurile lui de copil, şi mai târziu de încercarea lui disperată de a se târî sub ea; atunci avea să i se lămurească pe deplin un tâlc ascuns, iar mişcările demult trecute şi neluate în seamă ale inimii sale abia înmugurinde aveau să i se pară profetice şi adeverite în pilde de către împrejurările următoare.

Căci, ca să nu mai vorbim de celelalte înţelesuri mai ascunse care zac ghemuite sub coapsele uriaşe ale acestei stânci, ameninţător aplecata Piatră a Groazei – ascunsă sătenilor, dar dezvăluită de Pierre – să ne gândim puţin la înfăţişarea ei în chip de Piatră a lui Memnon. Memnon era acel băietan din neam de regi, cu ochii înrouraţi, fiu al Aurorei şi născut pe tronul Egipetului, care, aruncându-se zănatic într-o ceartă dreaptă de dragul altuia, s-a luat la trântă cu unul mai tare decât el şi şi-a găsit moartea dureroasă şi timpurie sub zidurile Troiei. Supuşii lui îndoliaţi au ridicat în Egipet un monument spre aducere aminte a morţii lui înainte de vreme. Atinsă de suflarea cernitei Aurore, la fiecare răsărit de soare statuia lasă să-i scape un tânguios

sunet frânt, ca al unei strune de harfă brusc plesnite din cauză că a fost prea tare întinsă.

Aici se află lumea necuprinsă a durerii. În această tristă istorie aflăm întrupat hamletianismul lumii antice: hamletianismul de acum trei mii de ani: „Floarea virtuţii răsărită la umbra unei rar întâlnite nenorociri”. Iar tragedia engleză nu este decât un Memnon egiptean trecut prin Montaigne şi adus la zi; muritor fiind, Shakespeare îşi avea şi el strămoşii lui.

Deci, aşa cum statuia lui Memnon a rezistat timpului, tot aşa a rămas de-a pururi neclintită şi soarta avânturilor nobile, dar ducând mereu doar la naufragiu, a unor vlăstare regeşti (căci atât Memnon cât şi Hamlet erau fii de regi) al căror tip melancolic îl întrupează acea statuie. Jalea cioplită în piatră a lui Memnon suna cândva melodios; acum totul este mut. Potrivit semn că, din cele mai vechi timpuri, poezia a fost sfinţirea şi îngropăciunea tuturor felurilor nefericite de viaţă omenească! În vremea de azi – uscată, batjocoritoare, fără inimă şi fără aripi – geamătul muzical al Aurorei se pierde printre nisipurile noastre mişcătoare, care acoperă aşijderea şi statuia şi bocetul.

VII

Trecând prin pădure, Pierre nu avea alt gând decât Isabel. Căuta să adune aburul ei misterios într-o formă statornică şi care să poată fi înţeleasă. Nu putea să nu-şi facă socoteala că acea tulburare de care ea pomenise mereu cu o seară înainte o va fi făcut, poate, să se abată tot timpul de la linia cea dreaptă a istorisirii sale, şi să se oprească tocmai când aceasta ajunsese pe cât de sumbră, pe atât de neînţeleasă. Simţea însă, în acelaşi timp, că întrucât nu o făcuse înadins şi, fără îndoială, acum se căia, cea de-a doua întrevedere a lor îl va ajuta să limpezească multe din taine; se mai gândea că timpul care trecuse o va fi ajutat să se liniştească şi i-o va aduce în faţă mai puţin ştimă şi mai mult făptură omenească; de aceea nu se învinovăţi prea tare de nechibzuială în privinţa orei târzii pe care o hotărâse. Este adevărat că, privind dinspre zori către zarea întregii zile, aceasta i se părea fără capăt şi de necuprins. Nu putea să dea ochi cu vreun om ori să vadă vreo casă; un câmp arat, vreun semn de muncă, trunchiul putred al unui pin demult doborât, cea mai slabă urmă a trecerii vreunei făpturi i se păreau străine şi respingătoare. Tot aşa, în mintea lui, toate amintirile şi închipuirile care aveau ceva de a face cu semenii săi, cu gloata, îi deveniseră, în chipul cel mai neaşteptat, de nesuferit; dezgustat de toate lucrurile de rând din aceste două lumi – cea din lăuntrul şi cea din afara sa – Pierre nu afla nici măcar o mlădiţă a vreunui gând pe care sufletul său ostenit de zbor să poată poposi, undeva, în cel mai retras colţişor din miezul cugetului său.

În general sufletul bărbaţilor e rareori bântuit de o sărăcie atât de lucie. Deşi Dumnezeu nu i-a procopsit cu uşurătatea fără leac, sunt cam toţi dăruiţi cu câte un dram de înfumurare ascunsă sau de virtuoasă mulţumire de sine; de obicei, fiecare a făcut o faptă bună în viaţa lui, aşa că, în acele ceasuri de desperată osteneală care-l năpădesc din când în când cam pe fiecare bărbat civilizat, se poate gândi pe dată la fapta ori la faptele cele bune făcute, mărunţele cum or fi ele, sorbind dintr-însele răgaz, alinare ori alt asemenea nectar.

Pentru cei aleşi însă, înzestraţi cu spirite mai înclinate spre dispreţul de sine, în care natura însăşi a sădit, cu neşcolită înrâurire şi fără vreo scolasticească procitanie, adevărul cel adevărat creştinesc al zădărniciei desăvârşite a milosteniei, amintirea întâmplătoare a binelui făcut cu bunăvoinţă nu le aduce pe buze nici măcar un strop de mângâiere, tot aşa cum (întocmai cum zice şi la Sfânta Scriptură) nici amintirea greşelilor şi a relelor trecute nu le aduce pe cuget nici cel mai mic ghimpe sau umbră de mustrare.

Deşi povestirea lui Isabel avusese în mare măsură aerul unei ghicitori, fapt care, în starea lui de spirit de acum, nu i se părea un lucru prea plăcut,

ceva trebuie să ocupe sufletul omului; Isabel era cel mai aproape de el; deci la Isabel se gândi; mai întâi cu mare stinghereală şi durere, dar după aceea (căci zeii întotdeauna au grijă să-l răsplătească până la urmă pe cel ce-şi face neabătut datoria de a gândi) cu din ce în ce mai puţină temere şi, mai apoi, cu mereu sporită bunăvoinţă şi înţelegere. Îşi amintea acum de primele impresii încercate în timp ce ea îi tot spunea povestea ei de necrezut; îşi rechema din trecut acele potriviri care îi străfulgeraseră vag prin minte şi amintire, întărind-o, şi care, aruncând încă un licăr de lumină asupra faptelor, nu făcuseră decât să le sporească misterul, făcându-le în acelaşi timp mult mai demne de crezut.

Prima ei aducere aminte era aceea a unui vechi castel părăsit într-o ţară străină, Franţa poate, pe care şi ea şi-o zugrăvea vag ca aflându-se dincolo de ocean. Nu se potrivea asta în mod surprinzător cu unele concluzii care se puteau desprinde în mod firesc din ceea ce-i povestise mătuşa Dorothea despre dispariţia tinerei franţuzoaice? Da; dispariţia tinerei femei de pe acest ţărm al oceanului a fost urmată de reapariţia ei pe celălalt; se cutremură închipuindu-şi, mohorât, cam care trebuie să-i fi fost viaţa după aceea şi cum pruncul îi fusese smuls de la sân şi închis în sălbăticia munţilor.

Isabel avusese, de asemenea, amintirea vagă că traversase marea; o traversase *din nou,* se gândea Pierre apăsat, stăruind asupra acestei închipuiri nechemate, şi anume că mai întâi o traversase fără să ştie, ascunsă în pântecele îndureratei sale mame. Degeaba încerca însă să pună cap la cap cele auzite de el vreodată, căutând vreo potrivire, vreo dovadă lămuritoare a presupunerii că într-adevăr Isabel traversase oceanul la o vârstă atât de fragedă; simţea că faptele cunoscute atât de el cât şi de Isabel sunt prea puţine la număr pentru a lămuri misterul adânc al copilăriei ei. Se înclină în faţa siguranţei că bezna era de neînlăturat şi încercă să şi-o alunge din minte ca fiind mai rea decât lipsa oricărei speranţe. De asemenea, cât putu, încercă să alunge de la sine amintirile lui Isabel privitoare la nenumita casă, din care fusese scoasă de femeia cumsecade din trăsură. Acest episod din viaţa ei îi sfâşia mai cu seamă sufletul, întrucât poate că şi tatăl lui era într-un fel amestecat într-o faptă în faţa căreia sufletul lui Pierre nu mai ştia de sine, din pricina uluirii şi a cutremurării. Lipsa oricărei lumini, neputinţa de a-l dezvinovăţi vreodată în mintea sa cu toată judecata pe răposatul său părinte de această învinuire şi de multe alte bănuieli dintre cele mai negre, care-şi făceau loc nepoftite, îl copleşiră pe Pierre cu atâta putere diavolească, încât nu-şi putea afla izvorul decât în ciuda nestăvilită a Necuratului însuşi. Pe măsură însă ce aceste închipuiri încercau să se strecoare neruşinate în sufletul lui, Pierre le răspundea cu arme pe potrivă; pornind război stârnit

din adâncul sufletului lui răscolit, le urmărea şi le împingea înapoi pe tărâmurile diavoleşti de unde veniseră.

Cu cât Pierre răsucea mai mult în minte povestea lui Isabel, cu atât îşi schimba părerea de la început că o a doua întâlnire va destrăma în mare parte bezna. Înţelegea sau i se părea că înţelege că nu Isabel, cu slăbiciunea şi ciudăţeniile ei, încurcase istorisirea, ci mugurele de taină şi de neocolit al vieţii ei o înconjurase pe Isabel în enigme nedezlegate.

VIII

Întrucât îşi schimbase oarecum părerea, se gândi că Isabel nu-i mai poate oferi decât câteva alte amănunte, care să aducă dezvăluirile asupra vieţii ei până în clipa prezentului; umplând de asemenea unele goluri ale părţii din urmă pe care i-o povestise. Nu că ar fi avut şi aici să-i mai spună mare lucru – încerca el să se convingă pe sine. Nu fusese chiar atât de fără şir şi enigmatică precum se temuse. Ce-ar mai fi avut să-i împărtăşească, în afară de chipul în care ajunsese să-şi găsească fratele; în afară de jalnica istorie a felului în care se luptase cu viaţa şi cu sărăcia; cum fusese silită să schimbe un loc de trudă cu un altul, până ce ajunsese o slujnică umilă la ferma Ulverilor? „E cu putinţă, se gândea Pierre, să trăiască pe pământul acesta o făptură omenească a cărei întreagă poveste să încapă în mai puţin decât de două ori douăzeci de cuvinte, şi care totuşi să ascundă o fântână fără fund din care izvorăşte fără istov taina? E cu putinţă ca în ciuda feţelor noastre netede şi proaspăt rase, această lume în care trăim să geamă de mistere; ca eu şi semenii mei, îndărătul înfăţişărilor noastre obişnuite să ascundem enigme pe care nici stelele însele şi nici cel mai înălţat serafim să nu le poată dezlega?”

Convingerea lui, deşi nedovedită de vreun fapt, că Isabel îi era soră, era o legătură pe care o simţea ferecându-l într-un lanţ nesfârşit şi mai înainte neînchipuit, de fapte de mirare. Până şi sângele părea să-i curgă prin vine cu o gingăşie până atunci necunoscută, când se gândea că acelaşi val trece şi prin vinele lui Isabel. Toţi ghimpii îndoielii care-l muncea cu privire la lucrul cel mai de seamă şi atotstăpânitor – adeverirea legăturii de sânge – se frângeau în sine, încărcaţi de îndoita povară a neîndoielii pe de o parte, şi a neputinţei dovedirii pe de alta.

„E sora mea – fiica tatălui meu. Bun; de ce cred asta? Până acum câteva zile nu-mi trecuse pe la ureche nici cel mai slab zvon al existenţei ei; ce s-a întâmplat ca să mă schimbe astfel? Ce dovezi noi şi cu neputinţă de tăgăduit mi-au trecut prin mâini? Niciuna. Am văzut-o doar pe ea. Bun; de acord; puteam să fi văzut o mie de alte fete pe care nu le văzusem niciodată până atunci; nu mi-ar trece prin gând să recunosc drept soră pe vreuna dintre ele.

Dar portretul, *portretul-şezând,* Pierre? Gândeşte-te la asta. Dar a fost pictat înainte de naşterea lui Isabel; ce-ar putea să aibă tabloul de a face cu ea? Nu este portretul ei, ci al tatălui meu; şi totuşi mama jură că nu e el.”

Pierre era gata să scormonească lucrurile şi să despice toate firele în patru, întorcând pe o faţă şi pe alta cele mai mici amănunte ale faptelor cunoscute, care aveau vreo legătură cu subiectul; în acelaşi timp, nutrea credinţa mai tare ca moartea că, în ciuda lor, Isabel era într-adevăr sora lui; cum ar fi putut el, aşadar, cu firea lui înnăscut poetică, şi ca atare cercetătoare, să se îndoiască de existenţa acelei minuni care le stăpâneşte pe toate, care este în toate cele şi pe care omul de rând, atunci când o recunoaşte, ici şi colo, fragmentar, o numeşte atât de grăitor Degetul lui Dumnezeu? Nu este însă vorba de Deget, ci de întreaga Mână a lui Dumnezeu întinsă; nu zice scriptura că Domnul ne ţine în căuşul mâinii sale? Spart căuş, ce să zic!

Pierre rătăcea prin pădure şi ochiul lui căuta priveliştile de umbră mereu mişcătoare; departe de aşezările şi de urmele acelei seminţii încăpăţânate care, în târguielile murdare ale tinei şi lutului, încearcă de zor să pângărească sfinţenia sufletelor lor; în mintea lui mişunau gânduri şi închipuiri ce nu ar fi putut fi nicicând adăpostite între zidurile unui oraş; locul lor de naştere era văzduhul codrilor de la începuturi care, împreună cu veşnicul ocean, sunt tot ceea ce a mai rămas până azi neschimbat din cele asupra cărora s-a oprit odinioară privirea lui Adam. Se întâmplă deci că lucrurile care ard sau se topesc în aburi cel mai uşor de pe pământ, lemnul şi apa, rămân cele mai trainice în această privinţă.

Cugetările lui, oricât de des abătute din calea cea dreaptă, se învârteau totuşi în jurul lui Isabel; după fiecare rătăcire, la ea se înturnau şi din nou odrăsleau alte întrebări.

Problema Timpului îi veni în minte lui Pierre. Câţi ani avea Isabel? Deducând din presupusele întâmplări care duseseră la venirea ei pe lume, era desigur mai mare decât el, deşi nu se ştie cu câţi ani; totuşi întreaga ei înfăţişare abia dacă era cea a unei copile; simţea nu numai că braţele lui sunt mai puternice – ceea ce îi trezi de îndată un simţământ de proteguire, o superioritate părintească asupra ei –, nu numai că e mai cultivat şi mai priceput într-ale lumii, dar, în ciuda raţiunii şi a oricăror socoteli, inima îi spunea că e mai vârstnic decât ea şi că Isabel e fructul tinereţii veşnice. Această ciudată, dar statornică nălucire a convingerii lui de neclintit îşi avea izvorul pierdut şi prea puţin bănuit în mintea lui, în ideile născute din pioasele lui meditaţii asupra aspectului copilăros şi neprefăcut al feţei ei; aerul ei adânc cernit nu o făcea să piardă nimic din ciudatu-i aspect copilăresc; tot astfel, feţele pruncilor adevăraţi, chiar din primele zile de

viaţă, au uneori o căutătură de adâncă şi nesfârşită tristeţe. De fapt, nu numai tristeţea sau, mai anume, nevinovăţia acestei feţe îi dăduse ideea tinereţii ei înnăscute şi neschimbate. Era altceva la mijloc; ce anume, nu putea spune.

Cântate cu imaginaţie, adorate cu dragă inimă de întreaga omenire şi ridicate în slăvi mai înalte şi mai curate decât cele în care sălăşluiesc bărbaţii, femeile frumoase – cel puţin acelea care au şi suflet, nu numai trup frumos – rămân, în ciuda legii necruţătoare a trecerii timpului pe pământ, dincolo de puterea putreziciunii; pe măsură ce frumuseţea se destramă fir cu fir pe dinafară, frumuseţea lăuntrică înlocuieşte fir cu fir bujorii acum păliţi cu farmecele de neşters ale stelelor, neavându-şi obârşia în acest pământ. Cum s-ar explica altfel că, la şaizeci de ani, unele femei au ţinut robiţi cu legăminte de dragoste şi credinţă bărbaţi destul de tineri pentru a le fi nepoţi? Şi cum se face că irezistibila Ninon zdrobea, fără să vrea, zeci şi zeci de inimi, la şaptezeci de ani? Pricina trebuie căutată în faptul că dulceaţa femeiască nu are moarte.

De pe chipul copilăros şi veşnic zăbrănit al lui Isabel căta către Pierre acea îngerească nevinovăţie despre care se spune că este singurul semn al curăţeniei sufleteşti; căci din cei asemeni ei este alcătuită împărăţia cerurilor.

Nesfârşite, ca râurile din paradis care scăldau cândva tălpile seminţiilor strămoşeşti şi care acum se învolburează pe lângă mormintele muritorilor veniţi după aceea şi pe lângă paturile tuturor aflaţi acum în viaţă; fără sfârşit, valuri-valuri se buluceau în şuvoaie proaspete şi tot mai proaspete, mai departe şi tot mai departe gândurile la Isabel. Cu cât curgea mai la vale cugetătorul râu, cu atât mai iute îi era unda tainelor, cu atât mai tare era credinţa că nimeni nu va putea să-l desluşească vreodată, în viaţa ei exista o taină ce nu putea fi dezlegată; simţea că pe veci nedezlegată va rămâne. Nu nutrea nici cea mai mică nădejde ori vis că tot ce era noptatic şi cernit în fiinţa ei avea să se limpezească vreodată şi să devină lumină şi veselie. Ca toţi tinerii, Pierre învăţase lecţia romanelor; citise mai multe decât majoritatea celor de vârsta sa; dar încercările lor calpe, strâmbe, de a orândui bucăţi ce în veci nu pot fi orânduite, cutezătoarea şi obraznica lor neputinţă de a descurca, aşeza şi alege firele mai mult decât străvezii care alcătuiesc complicata pânză de păianjen a vieţii, nu aveau nicio putere asupra lui Pierre. Înţelegerea lui trecuse dincolo de neajutorata lor restrişte; adevărul-adevărat simţit de el ţintuia, ca pe nişte gândaci, în ascuţişul său toate minciunile lor scornite. Înţelegea că viaţa omenească se trage cu adevărat din ceea ce toţi numesc Natură; că se împărtăşeşte din misterele de necuprins ale Naturii. Vedea de asemenea, cu o presimţire fără greş, că nu

întotdeauna zorii mohorâţi ai unei vieţi se încheie cu o înserare liniştită; că nu întotdeauna la sfârşitul actului al cincilea al vieţii răsună clopote de cununie; că în timp ce nenumărate legiuni de foiletoane ţes cu mare strădanie văluri de mister doar ca să aibă ce destrăma la urmă, că în timp ce nesfârşitele legiuni de dramolete repetă acelaşi lucru, emanaţiile profunde ale minţii omeneşti, zugrăvind tot ce omul poate şti despre viaţa omului, nu-şi dezvăluie niciodată toate întortocherile şi nu au sfârşituri fericite; în înşirări imperfecte, ca nişte cioate mutilate, neaşteptate şi care dezamăgesc, se grăbesc să se contopească pe neaşteptate cu valurile veşnice ale timpului şi ale morţii.

De aceea Pierre renunţase la orice gând de a vedea felinarul orb al lui Isabel aprinzându-se în prezenţa lui. Oblonul era tras şi lacătul pus. Nu îl încerca însă nicio părere de rău. Iscodind în dreapta şi în stânga printre amintirile familiei, trăgând de limbă cu iscusinţă rudele, câte rămăseseră, din partea tatălui sau, ar fi izbutit poate să mai adune câteva fărâmituri de fapte îndoielnice şi nemulţumitoare, care, dacă s-ar fi lăsat amăgit de ele, nu ar fi făcut altceva decât să-i zădărnicească hotărârile pe care avea să le ia. Hotărî deci să nu scormonească mai adânc în această sfântă nemărturisire. Pentru el acum misterul lui Isabel căpătase toată vraja boltei tainice a nopţii, a cărei însăşi beznă cheamă vrăjitoria.

Şuvoiul de gânduri curgea mai departe şi unda lui îi aduse alt lucru sub ochii minţii.

Deşi scrisoarea lui Isabel era plină de dorul fierbinte al unei surori de a-şi îmbrăţişa fratele şi deşi zugrăvea cu desăvârşită uitare de sine neliniştea înstrăinării de până atunci de lângă el; deşi făgăduia că, fără dragostea şi înţelegerea lui, viaţa ei de acum înainte nu era să fie altceva decât un gunoi, bun doar pentru a fi aruncat în cel mai apropiat smârc fără fund ori râu înspumat; când se întâlniseră niciunul din aceste avânturi pătimaşe nu se făcuse auzit. De trei ori îi mulţumise Domnului şi îl binecuvântase, căci îi dăduse semn de apropiere în singurătatea ei; nu făcuse însă niciun gest de soră drăgăstoasă, aşa cum cer legea şi obiceiul. Ba mai mult, nu se smulsese din îmbrăţişarea lui? Nu se ferise să-l sărute? De altfel, nici Pierre n-o sărutase decât atunci când căutase el apropierea, în semn de salut.

Tânărul nostru erou începe acum să străvadă taine întreţesute cu alte şi alte taine ce ocoleau tainele; începu să vadă ce închipuită este presupus statornica lege a întovărăşirii omeneşti. Soarta era de vină în ceea ce îi privea. Soarta îl despărţise pe frate de soră până când deveniseră străini unul altuia. Surorile nu se feresc de sărutările fraţilor lor. Şi Pierre simţea că nicicând, niciodată nu-i va fi cu putinţă să o strângă pe Isabel în braţe cu o dragoste cu adevărat frăţească, atâta timp cât gândul oricărei alte mângâieri

avea să-i fie cu totul străin sufletului lui nepângărit, căci niciodată nu pătrunsese acolo cu voia lui.

Isabel îşi luă zborul din rândul muritoarelor şi i se întrupa ca icoană a Iubirii fără prihană, zugrăvită în ceruri, aşa cum fusese despărţită de el prin lovitura sorţii şi de două ori îndepărtată de la cea mai mică fărâmă din dragostea care îl juruise pe vecie scumpei sale Lucy, cea care era şi acum ţinta iubirii sale celei mai adânci şi mai fierbinţi.

CARTEA VIII
CEA DE A DOUA ÎNTÂLNIRE ŞI A DOUA PARTE A ISTORISIRII LUI ISABEL. URMAREA IMEDIATĂ ŞI NESOCOTITĂ A ACESTORA DOUĂ ASUPRA LUI PIERRE

I

Cea de a doua întâlnire cu Isabel a fost oarecum mai lămuritoare, la fel de impresionantă şi ca din altă lume precum prima, deşi a început, spre marea lui surprindere, încă mai ciudat şi cu oarecare stânjeneală.

Ca şi prima dată, Isabel îi dădu drumul în casă şi tăcu până când se aflară amândoi în cămăruţa cu fereastră dublă; Pierre vorbi primul. Dacă Pierre îşi făcuse vreun plan cum să se poarte în acele clipe, avea să-i dea acum să înţeleagă toată iubirea ce-i purta; tăcerea ei pierdută şi aerul ireal îl făcură însă să rămână ţeapăn pe scaun; braţele nu puteau să se deschidă şi buzele nu se lipiră pentru a alcătui sărutul frăţesc; în tot acest timp inima lui era doldora de cea mai adâncă iubire şi ştia prea bine că şi fata era nespus de bucuroasă că îl avea în faţă. Niciodată iubirea şi respectul nu se uniseră şi nu se contopiseră atât de strâns; niciodată mila nu-şi dăduse mâna cu uimirea, descântându-i trupul şi făcându-l neputincios ca un prunc.

Câteva cuvinte încurcate ale lui Pierre, un răspuns scurt, şi tăcerea se lăsă, în timpul căreia nu se auzeau decât paşii rari, înceţi, din încăperea de deasupra, în răstimpuri asemănătoare cu cele din seara trecută, dar de data asta din camera de alături se auziră şi nişte zgomote mai de toate zilele; băgând de seamă expresia fără să vrea întrebătoare a lui Pierre, Isabel grăi:

— Simt, frate, că pricepi cât de ciudată şi plină de taine mi-a fost viaţa şi că de aceea n-o să-mi iei în nume de rău vreuna din faptele mele. Doar când oamenii nu vor să înţeleagă că unii din semenii lor nu sunt aidoma celorlalţi şi că nici întâmplările prin care trec nu sunt obişnuite, se iscă tot soiul de vorbe şi închipuiri şi simţămintele le sunt rănite. Frate, chiar de-ţi voi părea vreodată ascunsă şi sălbatică, să ai credinţă în inima lui Isabel şi să nu îngădui vreunei îndoieli să o întunece. Frate, zgomotele pe care tocmai le-ai auzit în camera de sus îţi vor fi stârnit poate în minte întrebări mistuitoare în legătură cu mine. Taci; te înţeleg pe deplin. Am să-ţi spun ce caut aici şi cum se face că eu, o simplă slujnică tocmită, pot să te primesc în această cameră, singură; căci, după cum îţi poţi închipui, nu este camera mea. Şi asta îmi aduce aminte că mai am să-ţi spun câteva lucruri neînsemnate cu privire la împrejurările care mi-au dăruit în cele din urmă un înger drept frate.

— Dă-mi voie să uit acest cuvânt, spuse Pierre cu sinceră smerenie, trăgându-se puţin mai aproape de ea; de drept ţi se potriveşte doar ţie.

— Frăţioare, am să purced mai departe şi am să-ţi povestesc tot ceea ce, după cât mă duce pe mine capul, ai putea dori să cunoşti, pe lângă cele ce am vorbit atât de nedesluşit aseară. Acum trei luni oamenii de la ferma îndepărtată la care stăteam şi-au desfăcut gospodăria şi au plecat într-un ţinut de la apus. Nu s-a ivit niciun loc unde să mă pot tocmi, dar mi-am găsit culcuş lângă vatra unui bătrân vecin şi, mai mult decât atât, inima lui bună l-a făcut să mă poftească să rămân la el până ce îmi voi găsi vreo slujbă. N-am aşteptat însă să-mi pice norocul în palmă; întrebările mele m-au făcut să aflu, fără înconjur, trista poveste a lui Delly Ulver şi faptul că, prin năpasta ce o lovise, părinţii ei neputincioşi erau sortiţi nu numai unei dureri sfâşietoare, ci rămăseseră şi fără ajutorul în casă al singurei lor copile, fapt ale cărui neplăcute urmări nu pot fi cu uşurinţă înţelese de cei care au avut întotdeauna slujitori la îndemână. Deşi prima mea pornire – dacă pot să-i spun aşa, neştiind cum altfel să-i zic – mă făcea să mă simt neobişnuit de mişcată la gândul că nenorocirea lui Delly îmi prieşte mie, totuşi ea nu a avut vreo influenţă practică; gândurile mele cele mai ascunse şi mai adevărate nu m-au înrâurit niciodată, aşa că am venit aici şi mâinile mele stau mărturie că nu am stat cu ele în sân. Frăţioare, de când ai plecat ieri, nu contenesc să mă mir că nu m-ai întrebat cum şi în ce împrejurări am ajuns să aflu că numele de Glendinning e legat atât de strâns de mine; ori cum am ajuns să ştiu că Poiana Şeii e vatra acestei familii; ori cum m-am hotărât să îţi adresez cuvântul ţie, Pierre, şi nu altcuiva; de asemenea, cum se poate explica scena de neuitat de la şezătoarea domnişoarelor Penny.

— Şi eu m-am tot întrebat cum se face că aceste lucruri nu mi-au venit câtuşi de puţin în minte, răspunse Pierre; adevărul este, Isabel, că pletele-ţi bogate revarsă asupra mea o vrajă care îmi adoarme orice gând şi mă lasă simţitor doar la deşertul negru al ochilor tăi. Continuă, însă, şi spune-mi tot ce vrei şi orice vrei. Voi să ştiu tot, Isabel, şi totuşi nimic din ceea ce nu pofteşti să-mi spui de bunăvoie. Mi se pare că am şi ajuns în miezul tuturor lucrurilor; că simţămintele mele pentru tine au atins hotarul cel mai îndepărtat; că orice îţi mai rămâne să-mi spui nu poate veni decât ca o completare şi o întărire. Continuă, nepreţuita – singura mea surioară!

Isabel îşi ţintui ochii ei de ştimă, revărsând asupra lui o privire de nesfârşită patimă; se ridică apoi brusc în picioare şi se apropie repede de el; se opri la fel de brusc şi se aşeză tăcută la loc, rămânând astfel un timp, cu capul întors şi sprijinit în palmă, privind pe fereastra deschisă către fulgerările nopţii de vară încărcate cu scântei.

În cele din urmă reîncepu:

— Frăţioare, îţi aminteşti, poate, de acea parte a istorisirii mele în care vorbeam de anii copilăriei petrecuţi departe de aici, vreme în care primeam vizita acelui domn... tatăl meu... da, tatăl nostru, Pierre. N-aş putea să-ţi explic de ce – căci într-adevăr nici eu nu înţeleg – dar deşi îi spuneam uneori tată şi cei din casă îi spuneau la fel când îmi vorbeau câteodată de el – poate că şi din pricina neasemănatei pustnicii a vieţii mele de până atunci –, în mintea mea nu se legau de vorba „tată” toate simţirile şi icoanele pe care cuvântul acesta le trezeşte copiilor. Părea doar o vorbă de alintare şi de dezmierdare; puţin, sau mai nimic altceva; nu părea să-mi trezească vreo pornire de vreun fel sau altul. N-am întrebat de numele tatălui meu; n-aş fi avut vreo dorinţă să-l aud rostit, afară doar pentru a şti cum să-i spun celui care se purta atât de blând cu mine. De fapt, ştiam cum să-i spun întrucât i se spunea întotdeauna „domnul” sau „tată”. Întrucât nu am de ce să cred că dacă, atunci ori mai târziu, i-aş fi întrebat pe cei din casă care era numele sub care tatăl meu era cunoscut de toţi ceilalţi, ei mi l-ar fi dezvăluit şi, întrucât din anumite pricini pe care le ştiu, am ajuns la credinţa că juraseră să păstreze taina în această privinţă, cred că n-aş fi ajuns niciodată să aflu cum îl cheamă – şi deci nu aş fi avut nici cea mai mică umbră ori geană de cunoştinţă în ceea ce te priveşte pe tine, Pierre, sau vreo altă rubedenie, dacă nu s-ar fi petrecut un fapt neînsemnat care m-a luminat, cu toate că pe atunci habar nu aveam cât preţuiau lucrurile pe care le aflasem. Ultima oară când tata a venit în vizită, şi-a uitat batista; nevasta fermierului a găsit-o prima. A ridicat-o şi, făcându-şi de lucru cu ea o clipă, ca şi când ar fi vrut să-i cerceteze colţurile, mi-a aruncat-o zicând: „Uite, Isabel, batista bunului gentleman, păstreaz-o până când va veni din nou s-o vadă pe micuţa Bell”. Am prins veselă batista din zbor şi am pus-o în sân. Era albă; uitându-mă cu băgare de seamă la ea, am desluşit în mijlocul ei un firicel subţire, galben şters, cu care erau brodate nişte litere. Pe vremea aceea nu ştiam să citesc nici literele de mână, nici cele de tipar, aşa că n-am înţeles nimic; cine ştie ce glas tainic mi-a şoptit, însă, că femeia nu mi-ar fi dat batista de bunăvoie dacă ar fi ştiut că era ceva scris pe ea. M-am stăpânit atunci şi n-am întrebat nimic; am aşteptat să se întoarcă tata şi să vorbesc cu el între patru ochi. Batista se prăfuise căzând pe podeaua goală. M-am dus la pârâu, am spălat-o şi am aşezat-o pe iarbă, într-un loc pe unde nu trecea nimeni care ar fi putut s-o vadă: am călcat-o punând-o sub şorţuleţul meu, astfel încât nimeni să nu-şi aducă aminte de ea şi s-o privească din nou. Tata nu s-a mai întors niciodată; în durerea mea, batista mi-a devenit din ce în ce mai dragă; a uscat multe din lacrimile pe care le văršam pe ascuns în amintirea dragului prieten plecat, pe care în nevinovăţia mea copilărească îl numeam când tata, când „gentlemanul”. Când însă faptul morţii sale devenise un lucru sigur

pentru mine, am spălat, am uscat şi am călcat din nou preţioasa batistă şi am pus-o bine, să n-o găsească nimeni în afară de mine, hotărând să n-o mai mânjesc cu lacrimile mele; am împăturit-o astfel încât numele să rămână îngropat în inima ei, ca o carte în care, deschizând-o, trebuia să dau multe foi albe până să ajung la scrisul misterios pe care ştiam acum că într-o bună zi am să-l pot citi fără ajutorul nimănui. Am hotărât să învăţ literele şi să citesc pentru ca eu să fiu aceea care să desluşească înţelesul buchilor şterse. Era singurul ţel care m-a făcut să deprind slovele. Am convins-o uşor pe nevasta fermierului să-mi dea câteva învăţături şi, fiind neobişnuit de isteaţă şi mai ales nesăţioasă să învăţ, în curând ştiam alfabetul, apoi am trecut la silabisit şi în cele din urmă la citit, astfel încât am putut să desluşesc numele-talisman: Glendinning. Eram încă foarte neştiutoare. „Glendinning”, mă gândeam eu, ce-o fi asta? Seamănă cu cuvântul „gentleman”; Glen-din-ning; tot atâtea silabe ca în „gentleman”; „G”... – începe cu aceeaşi literă; probabil că trebuie să însemne „tata”. Am să mă gândesc acum la el cu acest cuvânt; nu am să mă mai gândesc la „gentleman”, ci la „Glendinning”. Când am plecat în cele din urmă din acea casă şi m-am mutat în alta, apoi în alta şi încă într-alta, când am crescut şi am început să cuget mai mult, cuvântul îmi zumzăia mereu în cap; înţelegeam că este cheia multor altora. Mi-am stăpânit însă curiozitatea, care ar fi fost nepotrivită. Nu voiam să întreb pe nimeni cine fusese acel Glendinning; unde trăise; dacă vreo altă fată sau vreun alt băiat îi spusese tată ca şi mine. Am hotărât să am o răbdare desăvârşită, şoptindu-mi mie inima că până la urmă întâmplarea o să mi-l dezvăluie de la sine şi la vremea potrivită într-un chip pe care tot întâmplarea avea să-l aleagă. Acum, frate, trebuie să fac un ocol... Dă-mi chitara, te rog!

Mirat şi bucuros până acum de vestea nebănuită, precum şi de dulcea limpezime şi de simplitatea cu care povestea Isabel, faţă de dezvăluirile de vis şi de neînţeles ale serii trecute, nesăţios să audă povestea spusă mai departe la fel de limpede, dar amintindu-şi ce simţiri tumultoase şi nepământeşti îi răscoliseră sunetele chitarei, Pierre îi dădu instrumentul, fără să-şi poată stăpâni o privire de regret şi un zâmbet plin de o blândă ironie. Acesta nu trecu neobservat de sora lui care, luând chitara, ridică privirea către el cu o expresie ce-ar fi putut părea cochetă şi jucăuşă de n-ar fi fost umbrele veşnice pe care părul ei nesfârşit le arunca asupra ochilor fără fund, oglindit îndoit din adâncurile lor.

— Nu te speria, frăţioare; nu zâmbi; n-am să-ţi cânt „Taina lui Isabel” astă-seară. Vino lângă mine. Ţine lumânarea mai aproape.

Spunând acestea, desfăcu nişte şuruburi de fildeş, dând la iveală o deschizătură prin care te puteai uita înlăuntrul chitarei de-a lungul său.

— Ţine-o aşa, frate, aşa... vezi ce e de văzut, aşteaptă o clipă să ridic lumânarea.

În timp ce Pierre îşi apropiase ochiul de deschizătură aşa cum i se spusese, Isabel potrivi lumânarea astfel încât să-şi arunce lumina prin gaura de rezonanţă în inima chitarei.

— Acum, Pierre, acum.

Pierre se uită cu interes, dar rămase întrucâtva dezamăgit şi oarecum surprins de ceea ce văzu. Văzu cuvântul Isabel scris cu litere citeţe, dar şterse, pe o parte a unuia dintre pereţi, acolo unde chitara se rotunjea.

— Curios loc ai ales, Isabel, ca să-ţi scrijeleşti numele pe această chitară. Cum a reuşit meşterul s-o facă?

Fata îl privi mirată, îi luă chitara din mâna şi se uită şi ea înlăuntrul ei. Apoi o puse jos şi continuă:

— Văd, frăţioare, că nu înţelegi. Atunci când ştim totul despre un lucru, ni se pare că e de ajuns o vorbă ca toţi ceilalţi să-l vadă la fel de limpede ca şi noi. Nu *eu* am pus să mi se scrie numele acolo.

— Cum asta? exclamă Pierre.

— Numele era scris cu litere de aur când am cumpărat chitara, deşi pe vremea aceea nu ştiam asta. Chitara a fost, probabil, făcută anume pentru cineva cu numele de Isabel; literele puteau fi scrise doar înainte ca instrumentul să fi fost încleiat.

— Spune mai departe... aştept cu nerăbdare, zise. Pierre.

— Într-o bună zi – o aveam de multă vreme – m-a apucat o toană ciudată. Ştii că e un lucru obişnuit pentru copii să-şi sfărâme jucăriile cele mai dragi, ca să-şi astâmpere curiozitatea nebunatică de a vedea ce se află în inima lor ascunsă. Aşa fac mai toţi. Eu, Pierre, am fost întotdeauna şi simt că voi rămâne întotdeauna copil, chiar de-aş ajunge să trăiesc de trei ori câte douăzeci de ani. Şi încă alţi zece. Cuprinsă de această toană, deci, am deşurubat partea pe care ţi-am arătat-o, am privit înăuntru şi am văzut scris *Isabel*. Încă nu ţi-am spus că, de când mă ştiu, oamenii mi-au spus Bell. La vremea de care îţi vorbesc aveam cunoştinţă despre destul de multe şi mărunte lucruri, ca să ştiu că Bell este numele de alint pentru Isabel. De aceea nu e ciudat că, ţinând seama de vârsta mea şi de alte întâmplări petrecute atunci, am legat fără să vreau cuvântul Isabel găsit în chitară, de numele meu, şi astfel mi s-au stârnit tot soiul de închipuiri. Ele mă năpădesc şi acuma. Nu-mi vorbi.

Se depărtă puţin de el şi se aplecă înspre fereastra fugar luminată, întocmai ca în seara trecută, părând că luptă câteva clipe cu cine ştie ce năzăriri nebune. Se întoarse brusc şi-l privi pe Pierre cu toată fascinaţia de ştimă a chipului ei înrobitor.

— Mie mi se spune femeie şi ţie bărbat, Pierre; dar unul pentru altul nu suntem femeie şi bărbat. De ce nu ţi-aş vorbi deschis? Nimic din cele trupeşti nu poate atinge puritatea noastră. Pierre, numele ascuns în chitară mă înfioară şi acum din cap până în picioare. Gândeşte-te, Pierre, gândeşte-te! Ah, nu poţi să înţelegi? Nu vezi? Nu pricepi ce vreau să-ţi spun, Pierre? Numele ascuns în chitară mă înfioară, mă înfioară, mă-nconjoară, mă-nconjoară, atât de tainic, cu totul ascuns şi veşnic purtat în făptura ei; nevăzut, nebănuit, zumzăind mereu în corzile ascunse ale inimii... în corzile rupte... oh, mamă, mamă, mamă!

Bocetul sălbatic al lui Isabel îi sfâşie băierile inimii, aducând cu sine prima rază de înţelegere a extraordinarei idei, până acum doar întrezărită vag şi şovăitor printre şoaptele ei neînţelese.

Ridică spre el ochii, foc tivit cu franjuri lungi.

— Pierre... nu am nici cea mai mică dovadă... dar chitara a fost a ei, ştiu, simt că a fost a ei. Nu ţi-am spus aseară cum, la început, a prins a viersui către mine când am pus-o pe pat şi mi-a răspuns fără ca cineva să o fi atins? Cum întotdeauna mi-a cântat şi mi-a răspuns şi m-a alinat şi m-a iubit? Ascultă... mama mea îţi va vorbi.

Se uită cu băgare de seamă la corzi şi le înstrună cu grijă; aşează apoi chitara pe băncuţa din intrândul ferestrei şi îngenunche în faţa ei; şopti cu glas abia auzit, dulce şi unduit cu meşteşug, atât de lin susurat încât Pierre trebui să se aplece ca să audă: Mamă, mamă, mamă! Un timp domni tăcerea deplină; apoi, pe neaşteptate, odată cu ultima suflare, cea mai slabă şi mai neauzită, picurată de pe buzele lui Isabel, chitara vrăjită răspunse neatinsă cu o fulgerare melodioasă, vibrând îndelung în tăcerea care se lăsase în încăpere, stingându-se clinchetit; spre uimirea lui din ce în ce mai mare, i se năzări că vede jucând pe strunele metalice scânteioare mititele, pesemne datorită aşezării instrumentului în apropierea ferestrei fugar luminate.

Fata rămase în genunchi; faţa ei însă căpătă deodată un aer neobişnuit. Îl pironi cu privirea pe Pierre; cu o singură mişcare a mâinii, îşi lăsă pletele să se reverse nezăgăzuite şi părul o acoperi, aşa cum şedea îngenuncheată, asemeni unui cort măturând podeaua cu şuvoiul undelor nedomolite. Niciodată un şal purtat de fetele din Lima în timpul slujbei din catedrala Sfântului Dominic nu acoperise atât de bine o faţă omenească. Pentru Pierre, firida adâncă de stejar, în faţa ferestrei lângă care îngenunchease Isabel, îi părea acum tinda unui altar înfricoşat, întrezărit ca un vis prin fereastra neagră deschisă, îmbăiată în răstimpuri de lumina de mătase a fulgerelor aprinse din senin în cer ori în largul câmpiei şi care-şi ţeseau afară frumuseţea de basm în aerul de nepătruns al acelei calde nopţi de abanos şi de neclintită pace.

Pe buzele lui Pierre se înfiripau întrebări de nestăpânit, dar un glas auzit de dincolo de văl îl făcu să tacă.

— Mamă, mamă, mamă!

Din nou, după o tăcere prevestitoare, chitara răspunse ca mai înainte; scânteioarele dănţuiră pe strune; Pierre simţi duh în preajmă.

— Vrei, mamă? Ești gata? Vrei să-mi spui? Acum?... Acum?...

Aceste vorbe erau îngânate încet şi cu glas duios, cu felurite văluiri, ca şi vorba „mamă" de mai înainte, până ce, la ultimul „acum", chitara vrăjită prinse din nou glas. Fata o trase repede la piept şi o ascunse sub „cortul" părului ei. Făcând aceasta, şuviţele lungi îi mângâiară corzile; ciudatele scânteioare ce încă tresăltau pe ele se prinseră în bucle; întreaga firidă se lumină deodată ca de o mişunare de licurici; apoi luminile se topiră; în întunericul care se lăsă, pletele fremătătoare, tălăzuite către podea, se vedeau lucind când şi când, precum cărările lunii pe faţa mării în miez de noapte; în aceeaşi clipă, cele patru vânturi ale împărăţiei zvonurilor se porniră să bată, ca şi cu o seară înainte, numai că mai ciudat şi încă mai nelumesc. Pierre se află înconjurat de zeci de mii de spiriduşi şi pitici, în vreme ce duhul i se legăna şi sălta pe coama unor valuri nevăzute; auzi din nou cuvintele minunate, repetate asemeni unui descântec:

„Taină! Taină!
Taină a lui Isabel
Taină! Taină!
Isabel și Taină!
Taină!"

III

Căzut aproape în nesimţire din pricina vrăjii aruncate asupra lui de fata-ştimă, Pierre rămăsese cu privirea pierdută; când, în cele din urmă, în încăpere se lăsă din nou tăcerea – doar sunetul paşilor se mai auzea – iar el îşi recăpătă stăpânirea de sine şi se uită în jur să vadă unde se află, nu mică îi fu mirarea zărind-o pe Isabel şezând pe băncuţă liniştită, deşi retrasă; pletele, parcă mai lungi şi mai bogate, nu mai străluceau acum şi erau date pe spate, iar chitara stătea sprijinită cuminte într-un colţ.

Se pregătea tocmai să-i pună o întrebare nechibzuită, dar ea i-o luă înainte rugându-l cu glas scăzut, dar aproape autoritar, să nu facă nicio aluzie la scena pe care o văzuse mai înainte.

Pierre tăcu, îngândurat, simţind acum că întreaga întâmplare, de la prima chemare muzicală a chitarei, trebuia să se fi stârnit fără vreo pregătire, printr-o pornire neaşteptată născută în inima fetei din ciudata stare în care

fusese împinsă, fără putinţă de împotrivire, de vorbele lor de mai înainte şi mai ales fiindcă atinsese chitara în împrejurări atât de neobişnuite.

Dar acel ceva din aerul de basm al scenei, pe care nu şi-l putea alunga din minte, răspunsurile, ca să spunem aşa, cu voinţă şi aproape cu judecată ale chitarei, strunele aruncând scânteieri ciudate, capul lui Isabel înconjurat deodată de un nimb, toate acestea i se părură pe moment a nu fi produse de cauze obişnuite sau în întregime fireşti. Pentru simţurile tulburate ale lui Pierre, Isabel părea să înoate într-un fluid electric; platoşa însufleţită a frunţii ei semăna cu placa unui magnet. Pentru prima oară în acea noapte înţelese Pierre că, furat de exaltarea lui superstiţioasă, o bănuia pe Isabel a fi înzestrată cu o înfricoşătoare putere de atracţie. Ca urmare a acestei neobişnuite însuşiri, i se păru că fata mai are şi o altă putere, încă şi mai neînţeleasă, asupra lui, asupra gândurilor şi reacţiilor lui celor mai ascunse; puterea asta se afla undeva la hotarul dintre lumea văzută şi cea nevăzută, părând mai înclinată către cea din urmă, şi avea darul să-l atragă fără putinţă de împotrivire către Isabel şi în acelaşi timp să-l dezrădăcineze din făgaşul său firesc; Isabel îşi arăta puterea parcă într-o doară, fără să ştie ce face şi fără să vrea s-o facă; puterea ei nu avea vreo legătură cu ceea ce avea să fie între ei doi, şi deşi o mânuia cu fereală, îl atrăgea, totuşi spre ea. Dedesubtul tuturor acestor unde şi păreri, urzit în lumina de scântei în care ea părea scăldată, se alegea totuşi un strat de drojdii care îl sugea şi se lipea din ce în ce mai strâns de el. Adeseori, în multe din ceasurile petrecute alături de ea, avea să-şi amintească de acea primă noapte magnetică şi să-i pară că atunci coborâse asupra lui o vrajă fără pereche – legându-i atât trupul, cât şi sufletul; îi fusese cu neputinţă să o mai sfărâme de atunci, şi trăinicia ei nu o recunoscuse decât multă vreme după ce se deprinsese cu puterea ei. Părea să fie izvorâtă din vrăjitoria panteistă care cetluieşte pe veşnicie în taină şi muţenie toată lumea eurilor noastre, cât e ea de largă, iar puterea zguduitoare a lui Isabel părea înrudită cu mingile de foc ce plutesc prin aer ori se nasc din senin pe pământ şi în apropierea cărora Pierre o simţise pentru prima dată. Era făurită parcă din foc şi aer şi însufleţită cu ajutorul unei pile voltaice, alcătuită din norii adăpostitori de tunet ai lui august, buluciţi peste un apus de soare.

Simplitatea, nevinovăţia şi smerenia istorisirii ei, înfăţişarea ei adeseori senină şi deschisă, tristeţea adânc înrădăcinată, dar liniştită şi abia simţită, şi acel ceva mişcător din tonul şi aerul ei de toate zilele nu făceau decât să evidenţieze şi să sublinieze, tocmai prin contrast, ce avea ea mai adânc şi mai subtil de straniu.

Pierre simţi acestea mai ales când, după altă tăcere, ea continuă povestea-i sinceră, mărturisindu-se, atât de fără prefăcătorie, simplă asemeni unei

țărăncuțe și stăruind asupra unor amănunte atât de puțin neobișnuite, încât i se părea aproape cu neputință ca această fecioară candidă să fie aceeași întunecată și maiestuoasă făptură care, cu câteva clipe înainte, îi ceruse să tacă pe un ton atât de poruncitor și în jurul căreia nimbul ciudat de scântei stăruise câteva clipe. La scurtă vreme după ce reînnodă cu nevinovăție firul povestirii, din făptura ei mai părură să zvâcnească slabe flăcărui electrizante, urmate însă de gingășii atât de înduioșător de omenești și de feminine, încât aduseră lacrimi de înălțare blândă în ochii plini de înțelegere, dar până atunci uscați ai lui Pierre.

IV

— Îți amintești, frățioare, că ți-am spus aseară cum... acel... acea... înțelegi ce vreau să spun... aceea de colo (arătând cu fereală către chitară), îți amintești cum a ajuns în mâinile mele. Nu știu dacă ți-am spus că negustorul zicea că a primit-o în schimb de la servitorii unei case mari, la oarecare depărtare de locul unde locuiam eu atunci.

Pierre făcu semn din cap că da și Isabel urmă:

— Află atunci că, din când în când, nu prea des, dar nici prea rar, același negustor trecea pe la fermă în drumurile lui între feluritele sate și orășele. Descoperind literele poleite dinlăuntrul chitarei, m-am pus să-l pândesc; deși simțeam că Soarta avea să-mi deslușească tainele ei atunci când va socoti de cuviință, eram încredințată că uneori ne strecoară în ureche câte un mic amănunt, lăsându-ne cugetele să-l urmeze, astfel încât să ajungem noi înșine la marele secret ascuns. L-am pândit deci neobosită; prima oară când s-a oprit, fără să-l las să înțeleagă ce aveam în minte, am reușit să aflu de la el care era casa cea mare de unde venise chitara. Află, frate, că era conacul de la Poiana Șeii.

Pierre tresări, iar fata continua:

— Da, frățioare, Poiana Șeii. „Cuibul bătrânului general Glendinning”, mi-a zis el; „bătrânul viteaz a răposat demult și, mai mare păcatul, s-a dus și tânărul general, fiu-său; mai stă acolo un nepot și mai tânăr al generalului; familia asta își ține titlul și numele nestrămutate: până și numele mic, Pierre. Pierre Glendinning îl chema pe bătrânul general cu coama de nea care s-a luptat în războaiele cu franțujii și indienii, și tot Pierre Glendinning îl cheamă și pe tânărul său nepot.” Degeaba te uiți la mine astfel, frate; de *tine* era vorba, de *tine,* fratele meu.

— Dar chitara... chitara! strigă Pierre; cum a ajuns chitara la Poiana Șeii și cum de au dat-o servitorii? Spune-mi, Isabel!

— Nu mă întreba cu atâta patimă, Pierre; adu-ți aminte de vraja, poate cea rea, care pogoară asupra mea. Nu pot să-ți răspund fără șovăială și cu

siguranţă. Pot doar să bănui; dar ce preţ au bănuielile? Oh, Pierre, de un milion de ori mai bune şi mai încântătoare sunt tainele decât bănuielile; deşi uneori sunt de nepătruns, este nepătrunderea unor prea-plinuri; bănuiala nu e decât goliciune uşurică şi fără noimă.

— Dar este lucrul cel mai nelămurit. Spune-mi, Isabel, nu se poate să nu fi cugetat şi tu asupra acestui fapt.

— Şi încă mult, Pierre, prea mult; dar numai despre taina lui, nimic altceva. Chiar de-aş putea, n-aş vrea să aud cum a ajuns chitara la Poiana Şeii şi cum de a putut să fie dată de servitori. Destul că a venit până la mine, că m-a găsit, că mi-a vorbit şi mi-a cântat, că mi-a alinat tristeţea şi mi-a stat alături în ceas de restrişte.

Se opri o clipă; în sinea lui, Pierre prefira aceste stranii dezvăluiri; când Isabel începu, era iar numai urechi.

— Ţineam în mână capătul unui fir, frate. Dar nu m-am pornit să-l urmez pe dată. În singurătatea mea îmi era de ajuns că ştiam unde se află familia tatălui meu. Nu-mi trecuse prin minte nici cel mai mic gând de a mă arăta lor. Pe de altă parte eram încredinţată că, din pricini uşor de ghicit, niciuna din rudele lui aflate în viaţă nu mă putea cunoaşte şi nu putea şti cine sunt, chiar dacă m-ar fi văzut, şi ca atare nu eram deloc neliniştită la gândul că s-ar putea să-i întâlnesc din întâmplare. Dar cutreierările şi schimbările de neînlăturat ale vieţii mele, de la o casă la alta, m-au adus, în cele din urmă, la douăsprezece mile de Poiana Şeii. A început să mă chinuie un dor crescând; alături de el se născuse şi se sumeţea mândria; da, mândria, Pierre. Îmi sclipesc ochii? Mint dacă nu sclipesc! Nu e mândrie de rând, Pierre, căci de ce ar fi mândră Isabel pe lumea asta? Este mândria unei... unei inimi ce-a tânjit prea mult după iubire, Pierre, mândria suferinţei şi a durerii fără capăt, frate! Da, am supus dorul cel aprig cu o mândrie şi mai aprigă, Pierre; altminteri nu aş fi aici, în această cameră, iar tu nu ai fi primit niciun rând de la mine; nici nu ai fi ştiut vreodată de cea al cărei nume este Isabel Banford, dacă n-aş fi auzit că la ferma lui Walter Ulver, numai la trei mile depărtare de conacul de la Poiana Şeii, sărmana Bell avea să găsească oameni buni care să-i dea plată pentru munca ei. Ia-mi mâna, frate.

— Scumpă şi cerească fată, preacinstită Isabel! exclamă Pierre apucând mâna întinsă cu o emoţie ce nu şi-o putea stăpâni. Ce ciudat ca o atât de neobişnuită asprime şi încă mai neobişnuită micime să fie îngemănate într-o mână de femeie! Aspră şi mică, te face să te gândeşti prin contrast la inima mare şi blândă care a întărit mânuţa asta în supuşenia-i minunată faţă de soarta nemeritată de mucenică! Oh, cât aş vrea, Isabel, ca aceste sărutări aşternute pe mâna ta să-ţi ajungă în inimă şi să lase acolo sămânţa veşnicei bucurii şi alinări.

Sări în picioare şi rămase în faţa ei ca un zeu al robirii şi al blândeţii, răspândind atâta măreţie şi căldură, încât fata ridică ochii spre el ca şi când ar fi fost singura stea binevoitoare în noaptea adâncă ce o înconjura.

— Isabel, exclamă Pierre; eu trebuie să fiu dulcea ispăşire a faptei părintelui meu, iar tu a mumei tale. Prin faptele noastre pe acest pământ, le vom răscumpăra pe vecie greşelile şi vom aduce binecuvântare asupra lor; ne vom iubi cu iubirea neprihănită şi fără cusur a unui înger pentru un înger. De te-aş trăda vreodată, Pierre s-ar trăda pe sine; s-ar prăvăli pentru totdeauna în genunea nopţii şi a nimicniciei.

— Frate, frate, nu-mi vorbi astfel; e prea mult; nedeprinsă cu dragostea până acum, iubirea ta atât de mare şi de nepământească se prăbuşeşte zdrobitoare asupra mea! E aproape la fel de greu de îndurat ca şi ura. Nu-mi vorbi; o, taci!

Tăcură amândoi o vreme; apoi ea continuă:

— Da, frate, Soarta m-a adus la trei mile depărtare de tine şi... să merg drept la ţintă şi să-ţi spun tot, Pierre? Tot? Fără să las nimic deoparte? Eşti chiar din plămada zeilor ca să poţi îndura toate vorbele fără ocolişuri? Îmi pot spune toate gândurile, oriunde s-ar îndrepta firul lor şi orice ar aduce pe valurile lor?

— Fără înconjur şi fără teamă, zise Pierre.

— Am văzut-o din întâmplare pe mama ta, Pierre, în împrejurări care m-au făcut să-mi dau seama că este mama ta şi... să-ţi mai spun?

— Fără înconjur, Isabel! Ai văzut-o pe mama... ei bine?

— Şi când am văzut-o, deşi nu i-am vorbit şi nici ea nu mi-a vorbit, inima mi-a şoptit că nu mă va putea iubi.

— Adevăr grăitu-ţi-a inima, şopti Pierre ca pentru sine; zi mai departe.

— Mi-am jurat din nou să nu mă înfăţişez vreodată mamei tale.

— Bine ai jurat, murmură el din nou; zi mai departe.

— Dar te-am văzut pe *tine,* Pierre; iubirea ce trebuie să fi simţit mama pentru tatăl tău nu era nimic pe lângă cea care mi-a năvălit mie în inimă. Am simţit pe dată că, dacă într-o bună zi aveai să afli de mine, dragostea ta largă avea să-mi deschidă braţele.

— Şi de data asta adevărat vorbitu-ţi-a inima, murmură el; nu te opri... şi ai jurat din nou?

— Nu, Pierre... ba da, am jurat că eşti fratele meu; cu dragoste şi mândrie am jurat că tânărul şi nobilul Pierre Glendinning e fratele meu!

— Doar atât?

— Nimic mai mult, Pierre; nici atunci nu mi-a trecut prin cap să mă arăt ţie.

— Cum aşa? Doar te-ai arătat, eşti în faţa mea!

— Da, dar bunul Dumnezeu a făcut-o, Pierre, nu sărmana Bell. Ascultă. Mă simţeam tare tristă aici; biata Delly, draga de ea... trebuie să fi auzit povestea ei... o casă bătută de năpastă, Pierre. Ascultă! Paşii ei îi auzi bătând fără istov podeaua odăii de deasupra. Încoace şi-ncolo, încoace şi-ncolo; sub paşii ei covorul s-a tocit de n-a mai rămas decât urzeala. Tatăl ei nu vrea s-o mai vadă în ochi; mama ei a blestemat-o. Nu a mai trecut pragul acelei cămări, Pierre, de patru săptămâni şi mai bine; nici măcar o dată nu s-a mai culcat în pat; ultima oară l-au aşternut acum cinci săptămâni; încoace şi-ncolo, încoace şi-ncolo, până târziu după miezul nopţii; apoi se aşază pe scaun şi rămâne cu ochii în gol. Adeseori mă duc să o mângâi, dar îmi spune; „Nu, nu, nu”, prin uşă. „Nu, nu, nu”, îmi spune, şi doar atât, prin uşa zăvorâtă; zăvorâtă acum trei săptămâni, când prin şiretlicuri i-am furat pruncul mort şi, cu aceste degete, singură, noaptea, am scurmat pământul şi, urmând milosteniei cereşti, am îngropat acea mică şi drăgălaşă urmă a ruşinii de neiertat, departe de piciorul nemilos al omului; da, s-a zăvorât acolo acum trei săptămâni şi nu a mai ieşit deloc; hrana i-o vâr pe ferestruica din cămară. Într-o săptămână abia dacă a luat câteva înghiţituri.

— Năpădească-l blestemele ca un roi de viespi pe ticălosul de Ned şi ţintuiască-l de moarte! strigă Pierre, mişcat de această jalnică poveste. Ce putem face pentru ea, dulce Isabel? Nu-i stă în putinţă lui Pierre s-o ajute?

— Dacă tu sau eu nu facem ceva, atunci mormântul prea primitor îi va fi în curând adăpost, Pierre. Atât tatăl cât şi mama ei sunt mai mult decât morţi pentru ea. Ar fi alungat-o dacă nu m-aş fi rugat cât m-am priceput pentru ea, fără încetare.

Deşi adâncit în gânduri, Pierre îi aruncă o privire blândă, de înţelegere.

— Isabel, mi-a trecut prin minte un gând care ar putea-o ajuta pe Delly, dar încă nu ştiu cum e mai bine să facem. Sunt hotărât totuşi să n-o las de izbelişte. Ţine-o lângă tine aici încă o vreme, cu rugăminţile tale blânde, până când planurile mele se vor coace mai bine. Deapănă acum mai departe firul poveştii tale, ca să-mi abaţi gândul de la paşii de deasupra – îmi pare că fiecare din ei calcă pe inima mea.

— Inima ta nobilă, Pierre, are multe cămări; socotelile avuţiei tale, din câte văd, frăţioare, nu încap pe bietul răboj al lui Isabel. Eşti întruparea, Pierre, a nevăzutelor zâne bune de care ne îndoim în ceasurile noastre negre. Cartea faptelor tale e groasă, frate. De ar fi toţi ca tine, n-ar mai exista oameni pe pământ... ci doar serafimi!

— Laudele sunt pentru cei de rând, surioară, spre a-i atrage în mrejele chipeşei Virtuţi, făcându-i orbi la ceea ce se află rău în ele şi pizmaşi ai binelui ce nu este al lor. Nu mă face să-mi plec capul, dulce Isabel, nu mă lăuda. Continuă-ţi istorisirea.

— Ţi-am spus, frăţioare, ce tristă m-am simţit aici de la bun început. Toată viaţa am fost învăţată cu tristeţea, dar această casă e bântuită de o jale atât de sfâşietoare, fără vreo rază de speranţă, ci doar de disperare fără leac, încât până şi sărmana Bell simţea că nu mai poate răbda fără să vadă din când în când şi altfel de chipuri. Mă duceam deci prin locuri mai vesele, ca să mă pot întoarce mai întărită să îmi duc crucea în sălaşurile amarului. Căci de-aş fi stat doar aici, m-aş fi lăsat cuprinsă de domnia durerii, ajungând ca moartă. Plecam aşadar adeseori; mă mai duceam prin vecini, unde erau copii gureşi şi niciun loc gol la masa veselă. Aşa am ajuns să aflu de şezătoarea de cusut din casa domnişoarelor Penny; am aflat că erau doritoare să strângă pe toate fetele din ţinut ca să le ajute la treaba lor milostivă. În mai multe case oamenii m-au îndemnat să mă duc şi eu; în cele din urmă m-au convins; nu fiindcă nu mi-ar fi plăcut ori aş fi vrut să mă las rugată, dar la început mi-era tare teamă ca nu cumva la vreo astfel de şezătoare să mă întâlnesc faţă în faţă cu cineva din neamul Glendinning; gândul îmi era, nu ştiu de ce, nesuferit. Am aflat prin întrebări ocolite că stăpâna conacului nu va fi de faţă; s-a dovedit a fi o minciună; dar m-am dus. Iar tot restul îl ştii...

— Îl ştiu, dulce Isabel, dar trebuie să mi-l mai spui o dată, precum şi tot ce-ai simţit atunci.

V

— Deşi a trecut doar o zi, frate, de când ne-am întâlnit în această viaţă, am aflat în tine acel magnet puternic care îmi atrage întregul miez al sufletului. Am să-ţi povestesc mai departe. Având de aşteptat căruţa unui vecin, am ajuns târziu la şezătoare. Când am intrat, cele două camere care dădeau una într-alta erau pline. Împreună cu fetele fermierului, vecinul nostru, m-am aşezat în ungherul îndepărtat unde m-ai văzut; pe când treceam, capetele s-au întors şi am auzit şoapte: „E noua servitoare a sărmanului Walter Ulver... ciudată fată... s-o fi crezând grozav de frumoasă! Nu ştie nimeni de unde vine... măi, măi, ce mironosiţă!... Dacă n-o fi şi ea una d-alea... o fi şi ea o altă Delly care a fugit; ...o prefăcută!” Pentru prima oară sărmana Bell se amestecase cu lume atât de multă şi de pestriţă; ştiind prea puţine sau mai nimic despre astfel de lucruri, mă gândisem că, întrucât lumea se adunase pentru milostenie, nemilostenia n-avea ce căuta acolo; fără îndoială că nu era răutate, ci doar necugetare. Şi totuşi m-a durut inima, căci am simţit atunci pe pielea mea groaznica bănuială pe care o trezeşte o durere însingurată şi neobişnuită în ochii celor de rând; ca şi când durerea însăşi nu ar fi de ajuns şi nici nevinovăţia nu ne-ar putea sta pavăză, mai trebuie să vină şi pizma şi ocara cu degete de gheaţă; din nou mi s-a întors

gândul... chiar în mijlocul acelor înmugurite copile şi înfloritoare femei ...gândul şi simţământul năucitor al neomeniei de care ţi-am vorbit mai înainte. Dar, Pierre, dragă Pierre, nu mă privi atât de trist şi pe jumătate mustrător! Singură şi pierdută, îmi iubesc totuşi aproapele; mi-e milă cu îndurare şi chibzuinţă de cei care mă dispreţuiesc nemiloşi şi nechibzuiţi. Iar tu, *tu,* minunatul meu frate, ai umplut de lumină multe locuri adumbrite ale sufletului meu şi m-ai învăţat, o dată pentru totdeauna, că semenii mei sunt în stare de lucruri de care ar fi mândri până şi îngerii. Deci cată aiurea, dragă Pierre, până ce-ţi vei fi învăţat ochii să arunce priviri mai îndreptăţite.

— Ei sunt ca un telegraf ce transmite ştiri măsluite, dulce Isabel. Nu ştiu a-ţi spune cum arătau privirile mele, dar inima îmi era mohorâtă din pricina mustrărilor cu greu stăpânite îndreptate către cerul care lasă pe cei nevinovaţi ca tine să pătimească atât. Deapănă mai departe mişcătoarea ta poveste.

— M-am aşezat tăcută la cusut, neavând destul curaj să-mi ridic ochii, şi mulţumind stelei mele celei bune care mă călăuzise într-un colţişor atât de adăpostit în spatele celorlalţi; stăteam acolo tăcută cusând o cămaşă de flanelă şi rugându-mă la fiecare împunsătură ca flanela să încălzească inima, oricare o fi ea, pe care o va acoperi, să o adăpostească de răceala lumii largi, pe care eu o simţeam, şi de care nu mă puteau feri nici lâna, nici blana cea mai groasă, nici focul; şedeam acolo cosând în tăcere, când am auzit pe cineva vestind – o, ce adânc şi neşters sunt săpate cuvintele – „Suratelor, fetelor, vin doamna Glendinning şi domnişorul Pierre Glendinning”. În acea clipă acul ascuţit mi-a alunecat şi m-a înţepat în inimă; flanela mi-a căzut din mână şi m-ai auzit ţipând. Oamenii buni din jur m-au dus mai aproape de fereastră şi au deschis-o larg; suflarea cerului m-a trezit la viaţă; am spus că nu era decât un leşin trecător... că îmi trecuse... eram deprinsă... le mulţumeam din inimă... cel mai bine pentru mine ar fi fost să nu se mai îngrijească de mine... că aveam să-mi văd de cusut. Aşa a venit şi a trecut; coseam din nou la cămaşa de lână, nădăjduind ori că oaspeţii la care nu mă aşteptasem aveau să plece din nou, ori că un duh o să mă smulgă de acolo; am continuat să cos până când... Pierre, Pierre – fără să-mi ridic privirile – căci nu am îndrăznit să o fac deloc în acea seară... doar o dată... fără să-mi ridic privirile, ori fără să ştiu de altceva decât de flanela de pe genunchi şi de împunsătura din inimă, am simţit – Pierre, *am simţit* – cum o privire grea de înţelesuri s-a oprit asupra mea. M-am întors şi m-am făcut mică şi am vrut s-o ocolesc, dar n-am putut; o zână bună m-a ajutat şi tot sufletul, scris pe faţa mea ridicată, s-a înălţat către tine. A fost de ajuns. În acea clipă zarurile au fost aruncate. Toată singurătatea vieţii mele, toate dorurile înăbuşite ale sufletului au rupt zăgazurile. Nu aveam cum să scap din calea lor. Pentru

prima oară am simţit ce jalnică era starea mea; că în vreme ce tu, frate, aveai o mamă, cete de mătuşi şi veri, o groază de prieteni în oraş şi la ţară, eu, eu, fiica propriului tău tată, eram zvârlită în afara porţilor tuturor inimilor şi tremuram în calea iernii. Dar acesta era lucrul cel mai uşor. Nu sărmana Bell îţi poate istorisi tot ce a simţit sărmana Bell sau ce a simţit ea *mai întâi*. Era un vârtej de năuciri vechi şi noi, amestecate şi biciuite de vijelia nebuniei. Înfăţişarea ta dulce, cercetătoare, blând interesată – atât de ciudat asemănătoare tatălui tău – singura făptură pe care am iubit-o – această înfăţişare a stârnit furtuna disperată din mine; ea mi-a pus pe umeri povara de neîndurat a dorinţei ca cei de un sânge cu mine să mă cunoască, să mă recunoască, fie doar o dată, iar după aceea să dispar. O, dragul meu frate – Pierre! Pierre! Dacă mi-ai putea smulge inima şi de-ai putea-o ţine în palmă ca să poţi citi în ea, ai găsi-o scrisă în toate părţile, în cruciş şi în curmeziş, cu linii neîntrerupte de dor, al căror unic capăt era chemarea către tine: Cheamă-l! Cheamă-l! Va veni! Astfel îmi striga inima; îmi strigau frunzele şi stelele, când m-am dus acasă în acea seară. Dar mândria s-a trezit – mândria născută şi ea din doruri – şi, dacă un braţ mă trăgea, celălalt mă ţinea. Aşa că am stat şi nu te-am chemat. Dar soarta e soartă şi aşa a fost scris. După ce ţi-am întâlnit prima oară privirea plină de respect, după ce ţi-am văzut faţa de înger, băierile sufletului mi le-ai desfăcut; mândria a scăzut secerată din rădăcină şi în mugure a apărut în curând o dorinţă care s-a întins în toată făptura mea, până am înţeles că mă voi usca şi voi muri dacă nu mă eliberez de mândrie şi dacă nu îmi fac pana bucium, ca să-l chem la mine pe dragul meu Pierre cu vaierul ei cel mai adânc. Sufletul îmi era plin şi, în timp ce cerneala se aşternea rugătoare pe hârtie, lacrimile şi-au adus şi ele obolul alcătuind un straniu amestec. Ce mulţumită m-am simţit că cerneala mea, subţiată cu lacrimi amare – drojdia de pe urmă a zbuciumului meu – nu va fi niciodată văzută de tine, că lacrimile se vor zvânta pe coală şi totul va fi din nou frumos, înainte ca scrisoarea muiată în durere să ajungă la tine.

— Aici te-ai înşelat, sărmană Isabel, strigă Pierre; când s-au uscat lacrimile, hârtia nu a rămas albă, ci urma lor era roşie, asemănătoare sângelui; nimic nu mi-a mişcat sufletul mai adânc ca această privelişte de jale.

— Cum? Cum, Pierre, frate? Urma era roşie? Groaznic! Vrajă! De necrezut!

— Nu-i nimic decât cerneala... cerneala! O chimicală din ea ţi-a schimbat lacrimile tale adevărate în sânge părelnic; nimic altceva, surioară.

— O, Pierre! Ce minunat este – mi se pare – că inimile noastre nu-şi cunosc marginile suferinţelor lor; uneori vărsăm sânge crezând că e doar apă. Durerilor noastre, ca şi înzestrărilor noastre, ceilalţi le sunt câteodată mai buni judecători. Dar opreşte-mă! Întoarce-mă la povestea mea! Mi se

pare că acum ştii tot; dar nu chiar tot. Nu ştii care era pricina plănuită, dar de îndată spulberată pentru care ţi-am scris; nici sărmana Bell nu ştie; căci biata de ea aiura şi nu putea pune la cale, nici prefira lucrurile. Inima mi-a dat ghies, nu sărmana Bell. Atotputernicul te-a chemat, Pierre, nu sărmana Bell. Chiar acum, când a trecut o noapte după ce te-am văzut şi mi-am aplecat urechea la iubirea şi bunăvoinţa ta, chiar acum sunt încă uluită şi nu ştiu ce are să se întâmple cu mine, ori ce va să fie fiindcă te-am chemat atât de pripit la mine, Pierre, acum, *acum,* în această clipă, mă cuprinde o nelinişte nedesluşită. Spune-mi, dacă mă iubeşti, dacă mă recunoşti, în faţa lumii sau în taină – spune-mi, poate acest lucru să-ţi pricinuiască vreun rău? Vorbeşte fără ocol; spune-mi drept; aşa cum îţi vorbesc şi eu! Vorbeşte, Pierre, şi spune-mi tot!

— Face rău cuiva Iubirea? Ne poate Adevărul vinde durerii? Dulce Isabel, cum poate vreun neajuns să stea în calea Celui de Sus? Acum, când te cunosc aşa cum eşti, aş putea să te uit, aş putea să te reneg şi să te îndepărtez de la mine în faţa întregii lumi; atunci ai putea să mă întrebi: Spune-mi, Pierre, înăbuşindu-i sărmanei Bell păsurile sfinte, nu ţi-ai adus asupra capului o jale de necuprins? Iar ecoul adevărului va răsuna în suflet: jale de necuprins! Nu, nu, nu! Eşti sora mea şi sunt fratele tău; toată acea parte a lumii care mă cunoaşte te va recunoaşte; or, pe ceruri, voi zdrobi dispreţuitoarea lume şi o voi aduce în genunchi în faţa ta, dulce Isabel!

— Ameninţările din ochii tăi sunt pentru mine drag alint; cresc odată cu statura ta slăvită; în tine, frate, îl văd pe trimisul mânios al lui Dumnezeu spunând: Sus, sus, Isabel, nu te ploconi lumii dimprejur, pune-i tu piciorul în piept şi smulge-i sălbatică ceea ce ţi se cuvine! Nobleţea ta molipsitoare mă dezmuiereşte, Pierre; ştiu că în clipele de urgie, femeia nu mai simte în piept moliciunea îngemănată a sânilor, ci cămaşă de zale tresăltând!

Ţinuta schimbată, de mândră cutezanţă; părul lung, trufaş, care se târa pe jos ca un steag desfăşurat; ochii minunat transfiguraţi în care păreau să joace fugare sclipiri de stele; toate acestea i se păreau lui Pierre opera unui nevăzut vrăjitor. Stătea în faţa lui cu totul alta, iar Pierre, făcându-i o plecăciune adâncă, cinsti acea maiestate nedomolită şi slobodă a omului, care poate să fie la fel de impunătoare şi ameninţătoare la o femeie, ca şi la un bărbat.

Blândeţea femeiască se înturnă în cele din urmă la Isabel; şi ea se aşeză tăcută în firida ferestrei, privind afară la fulgerele pe care noaptea de vară, încărcată de electricitate, le stârnea chiar la suprafaţa pământului.

VI

Zâmbind trist, Pierre rupse tăcerea:

— Sora mea, ești atât de bogată încât trebuie să-mi faci pomană; sunt tare flămând; am uitat să mănânc de azi de dimineață; adu-mi pâine și o cană cu apă, Isabel, înainte de a pleca. Aseară am cotrobăit prin cămară ca un hoț într-o brutărie; astă-seară tu și cu mine, Isabel, vom cina împreună, căci de acum va trebui să începem să ne ducem viața unul alături de celălalt și ar trebui să ne obișnuim să stăm la masa împreună.

Isabel îl privi adânc, neașteptat de mișcată, și ieși tăcută din cameră, blândă și ascultătoare.

Când se întoarse, Pierre, aruncându-și ochii către tavă, spuse:

— Ea s-a liniștit acum și pașii nu i se mai aud.

— Dar nu și bătăile; piciorul se odihnește, dar nu inima ei. Nu s-a liniștit, frate; pentru ea liniștea a pierit; tăcerea osiei acestei nopți e pentru ea zgomot bezmetic.

— Dă-mi, te rog, pană sau creion; și niște hârtie, Isabel.

Fata lăsă jos pâinea, farfuria și cuțitul și-i aduse pană, cerneală și hârtie.

Pierre apucă pana.

— Aceasta e pana, Isabel?

— Aceasta e, frate; alta nu se mai află în acest sărman cămin.

Pierre se uită la pană cu luare-aminte; apoi, întorcându-se la masă, scrise cu mână sigură următoarea scrisoare:

„Pentru Delly Ulver; cu toată considerațiunea și simpatia adâncă și adevărată a lui Pierre Glendinning.

Povestea ta trista – cunoscută înainte în parte – a ajuns la urechile mele mai amănunțit de la cineva care te iubește sincer și care m-a făcut să-i împărtășesc sinceritatea. Dorești să pleci de aici și să-ți afli undeva liniștea și să-ți găsești ceva de lucru potrivit cu puterea și cu vârsta ta. De toate acestea mă angajez de bunăvoie să mă ocup eu și să-ți fac rost de ele, în măsura putinței mele. De aceea – dacă alinarea nu este cu totul înstrăinată de marea ta durere, fapt care se întâmplă prea adesea, deși aceasta este o nechibzuință a durerii – de aceea, așadar, doi prieteni adevărați te roagă să-ți aduni bruma de curaj și să te gândești că *nu toată viața ți s-a scurs;* că Timpul tămăduiește orice rană cu leacu-i etern. Ai răbdare doar puțină vreme până ce viitorul îți va fi orânduit cu ajutorul nostru; astfel, *află că Isabel și cu mine suntem prietenii tăi sinceri și iubitori cu inimă cinstită*."

Îi dădu lui Isabel scrisoarea. Ea o citi în tăcere, o puse jos, își întinse mâinile către el și, cu o singură mișcare, își ridică ochii către Delly și către cer.

— Crezi că n-o să-i facă rău biletul, Isabel? Tu știi mai bine. M-am gândit că, până ce ajutorul nostru o va putea ajunge cu adevărat, măcar făgăduiala lui i-ar putea fi o oarecare mângâiere. Păstrează-l și fă ce crezi de cuviință.

— Atunci am să i-l dau pe dată, frate, spuse Isabel plecând.

O tăcere nemișcată se înfipsese ca un țăruș prin făptura nopții, țintuind-o de această parte a lumii. Singur la acest ceas, Pierre nu putea să nu ciulească urechile. Auzi pașii lui Isabel pe scară; îi auzi apropiindu-se undeva deasupra; auzi ciocănitul încet, apoi i se păru că aude un foșnet ca de hârtie împinsă pe sub pragul unei uși. Un pas șovăitor îi veni în întâmpinare din partea cealaltă; apoi pașii se depărtară în direcții opuse și în curând Isabel intră în cameră.

— Ai ciocănit la ușă și i-ai strecurat biletul pe dedesubt?

— Da, l-a primit. Ascultă! Un suspin! Slavă Domnului, seceta lungă a durerii a găsit, în sfârșit, adăpare într-o lacrimă. Mila și înțelegerea au făcut acestea. Pierre, pentru fapta ta bună, vei fi lăudat de-a pururi înainte de a muri.

— Dar sfinții nu flămânzesc, Isabel! zise Pierre căutând să-i abată atenția. Hai, dă-mi pâinea; ba nu, tu o vei frânge, soră. Mulțumesc; e de două ori mai dulce. Tu ai plămădit-o, Isabel?

— Eu, frate.

— Dă-mi cana; cu mâna ta. Așa... Isabel, inima și sufletul meu se înclină în fața ta; îndrăznesc să numesc aceasta adevărata sfințenie a cinei. Mănâncă și tu.

Mâncară împreună fără să-și vorbească; tot în tăcere Pierre se ridică, așternu o sărutare pe fruntea ei senină și fără pată, și plecă fără niciun cuvânt.

VII

Nu cunoaştem gândurile lui Pierre Glendinning la vremea când ajunse în sat şi, trecând pe lângă copacii adânc zăbrăniţi, nu văzu nicio lumină la vreo casă de om şi nu auzi niciun sunet omenesc; numai din când în când întâlnise în drum, la picioarele lui, micile fulgerări ale pământului jucându-se asemeni unor şerpişori printre firele iarbă, pe când, printre copaci, se zărea în depărtare lumina nedesluşită a cerului şi tot din depărtare venea zvonul răsfirat al pământului adormit, dar răsuflând adânc.

Se opri în faţa unei case plăcute înconjurate de grădină, cu multe tufe. Urcă în cerdac şi ciocăni tocmai în timp ce orologiul satului bătea ceasurile unu. Ciocăni din nou, dar niciun răspuns. Mai bătu o dată şi auzi cum se deschise o fereastră de la etaj şi o voce uimită întrebă cine era acolo.

— Pierre Glendinning şi doreşte să-l vadă neîntârziat pe reverendul Falsgrave.

— Aud bine? În numele cerului, care e pricina, tinere domn?

— Orice este pricină; întreaga lume e pricină. Pot să intru?

— Fără îndoială... Dar, rogu-vă... ba nu, rămâneţi, am să vă dau drumul.

Mai iute decât s-ar fi putut aştepta, îi deschise chiar domnul Falsgrave, înfăşurat într-un elegant halat de studiu de stofă cadrilată, ţinând în mână o lumânare.

— Pentru numele lui Dumnezeu, care-i pricina, domnule Glendinning?

— Cerul şi pământul, sfinţia-voastră. Putem să mergem în birou?

— Desigur, dar... dar...

— Să mergem atunci.

Urcară la etaj şi, când ajunseră în odaia de studiu a preotului, se aşezară amândoi; uluita gazdă ţinea încă lumânarea în mână şi-l privea îngrijorat pe Pierre.

— Sunteţi omul lui Dumnezeu, sfinţia-voastră, din câte cred.

— Eu? Eu? Eu? Pe cinstea mea, domnule Glendinning!

— Da, lumea vă spune omul lui Dumnezeu. Ce aţi hotărât dumneavoastră, om al lui Dumnezeu, împreună cu mama mea, în ceea ce o priveşte pe Delly Ulver?

— Delly Ulver! Bine, dar... Ce mai e şi nebunia asta?

— Sfinţia-voastră, ce aţi hotărât împreună cu mama în legătură cu Delly Ulver?

— Cu ea? Cu Delly Ulver? Trebuie să părăsească ţinutul; chiar părinţii ei nu mai vor să ştie de ea.

— *Cum* să-l părăsească? *Cine* să o întovărăşească? *Dumneavoastră? Unde* să se ducă? *Cine* s-o hrănească? *Ce* o s-o ferească de murdăria pe care cele ca

ea sunt silite să o îngroaşe prin dezgustătoarea nemilostenie şi lipsa de inimă a lumii?

— Domnule Glendinning, zise preotul, punând acum mai liniştit lumânarea pe masă şi înfăşurându-se demn în halat; domnule Glendinning, nu voi pomeni nimic de uimirea mea firească la neobişnuita vizită pe care mi-o faceţi la un ceas atât de neobişnuit. Aţi dorit amănunte asupra unei împrejurări şi vi le-am dat pe cât m-am priceput. În ceea ce priveşte întrebările care au urmat şi al căror înţeles nu-l pricep, prefer să nu răspund. Îmi va face plăcere să vă văd altă dată, dar pentru moment vă rog să mă iertaţi. Noapte bună, domnule.

Dar Pierre rămase absolut nemişcat, aşa că preotul fu silit să rămână şi el în picioare.

— Înţeleg pe deplin, domnule. Deci, Delly Ulver trebuie să fie alungată, să moară de foame sau să decadă; toate acestea cu încuviinţarea unui om al lui Dumnezeu. Domnule Falsgrave, Delly şi povestea ei, deşi mă interesează profund, nu sunt decât prefaţa altei istorii care mă priveşte şi mai îndeaproape şi în legătură cu care am nutrit odată o vagă nădejde că dumneavoastră, ca bun creştin, aţi fi putut să-mi daţi un sfat sincer şi cinstit. Un semn ceresc mă asigură acum că nu puteţi să-mi daţi un sfat cinstit şi lipsit de ipocrizie. Trebuie să-l caut deci la Atotputernicul însuşi, care, înţeleg acum, nu-şi face cunoscute hotărârile cele mai sfinte prin trimişii săi. Nu vă învinovăţesc; cred că încep să înţeleg că meseria dumneavoastră se încurcă fără scăpare în tot soiul de mreje ale cărnii şi nu se poate mişca cu o adevărat sfântă libertate într-o lume a foloaselor materiale. Sunt mai degrabă întristat decât indignat. Iertaţi-mă pentru vizita nepoliticoasă şi să ştiţi că nu vă rămân duşman. Noapte bună, domnule.

CARTEA IX
MAI MULTĂ LUMINĂ ŞI BEZNA ACELEI LUMINI.
MAI MULTĂ BEZNĂ ŞI LUMINA ACELEI BEZNE

I

În acele ţinuturi ale îndepărtatului Septentrion către care Adevărul înflăcărat, Cinstea şi Independenţa vor călăuzi negreşit mintea dăruită de natură cu adâncă şi netemătoare cugetare, toate lucrurile se întrezăresc într-o lumină îndoielnică, şovăitoare, care răstălmăceşte totul. În aerul acela rărit, învăţăturile din strămoşi încep să alunece şi să se clatine până ce se răstoarnă cu totul; cerurile însele au partea lor de vină în naşterea acestui efect uimitor, întrucât toate năzăririle minunate de care vorbeam se văd mai ales pe cer.

Dar pilda multor minţi rătăcite – asemeni călătorilor pierduţi în Nordul sălbatic – pe acele perfide meleaguri ne învaţă să le ocolim; aflăm de asemenea că omul cată să nu se avânte prea departe urmând cărarea adevărului, căci busola minţii sale poate s-o ia razna; aproape de pol, spre a cărui pustietate ţinteşte îndrăzneţul, acul acesteia arată în acelaşi timp către toate colţurile zării.

Chiar şi tărâmurile mai apropiate ale gândirii nu sunt ferite de răsturnări ciudate. Puţini sunt oamenii cinstiţi, înzestraţi cu agerimea cugetului şi deprinşi a şi-o folosi, care, fără să ştie unul de altul, să nu fi ajuns să condamne ceea ce e atât de zgomotos aplaudat sub numele de „asaltul gândirii" – de fapt, năvala Adevărului în ţara Greşelii privit fiind de către cei săraci cu duhul ca lucrul cel mai de preţ pentru care trebuie să ne rugăm şi cea mai mare binecuvântare a acestei lumi; ziceam deci că fiecărui om cu cap îi vine la un moment dat ideea că trebuie să fie pe undeva vreo greşeală cumplită, odată ce omenirea nu înaintează niciodată buluc către Adevăr, ci numai ici şi colo se vede câte un răzleţ apucând-o pe calea aceasta; mergând el mai iute, îi lasă pe ceilalţi de căruţă, dar rătăcind pe căi nebătătorite se depărtează de înţelegerea celorlalţi şi lasă drum deschis neîncrederii, antipatiei, iar adeseori fricii şi urii, deşi mai niciodată făţişe. Nu e de mirare că aceşti temerari pionieri ai cugetului, aflându-se tot timpul în avangardă, îşi pierd uneori răbdarea şi se simt îndemnaţi să se întoarcă, năpustindu-se cu furie fără rost asupra unor simţăminte şi opinii menite să rămână pentru totdeauna în coadă. E sigur că, la începutul drumului lor în viaţă, mai ales minţile tinere şi nepotolite de o îndelungă obişnuinţă cu lumea, aşa cum este şi va fi ea întotdeauna, sunt cele care dau dovadă de acest chef de harţă de care tot ele se căiesc amarnic mai apoi.

Zguduirea grozavă iscată din înfruntarea adevărului practic, care în câteva zile şi ceasuri nu numai că îi copsese mintea până atunci crudă a lui Pierre, dar i-o şi purtase, ca-n basme, dincolo de înţelegerea de rând, nu-l lecuise în întregime de nesăbuita pornire de a căuta pricină celor aflaţi cu înţelegerea mult în urma lui, şi despre care am vorbit în general mai sus. Lăsându-se pradă acelei porniri, tulburase în miez de noapte somnul liniştit al reverendului Falsgrave şi se năpustise necuviincios asupra acelui vrednic şi de fapt admirabil om. Cum însă încercările prin care trecuse îi sporiseră, într-o zi cât la alţii într-un an, nu numai puterea de pătrundere, ci şi înţelepciunea şi mila, ultimele cuvinte adresate domnului Falsgrave arătau îndeajuns de limpede că şi începuse să se căiască înainte chiar de a părăsi biroul acelui domn, regretând că pătrunsese acolo cu astfel de gânduri.

Mergea acum cufundat în meditaţiile prilejuite de acel ceas; tot miezul fiinţei sale se zbuciuma amarnic dar, fierbând la focul veşnic ziditor al unei avântate bune-credinţe, zămislea gânduri molcomitoare, care, dacă i-ar fi venit mai devreme, l-ar fi păzit cu străşnicie ca să nu dea buzna peste vrednicul preot.

Zeitatea răutăcioasă ce domneşte peste acest tărâm pământesc ne face însă să ne vină mintea la cap numai după ce ne-am făcut vinovaţi de multe nebunii. Iată o cugetare menită a ne feri pentru totdeauna de blesteme pripite asupra valurilor mereu sumeţite ale Nebuniei; chiar de ne-ar fi nebunia dascăl, ea ne învaţă lecţia chibzuinţei; dacă ne-ar părăsi pentru totdeauna, Mintea Mai De Pe Urmă i-ar fi tovarăş de pribegie, iar noi am rămâne cu înţelepciunea în drum. Doar nemărginita îngâmfare a omului îl poate face să creadă că vine o vreme când capetele, fie şi cele mai bogat dăruite, pot să-şi zică: Am ajuns la Capătul Cunoştinţelor Minţii Omeneşti; de acum înainte aici rămân. Noi adevăruri dau buzna, îl iau în piept şi îl pun la pământ; nu există zid pe care omul să-l ridice în suflet ca să ţină piept o veşnicie cotropirilor acelor hoarde pe care Adevărul le zămisleşte în pântecele îngheţatei, dar puioasei Miazănoapte; astfel încât Imperiul Cunoaşterii Omeneşti nu poate dura nici măcar o dinastie, deoarece Adevărul dă mereu pământului nou Împăraţi.

Dar gândurile pe care le înfăţişam aici ca frământându-l pe Pierre nu trebuie să se amestece cu gândurile pe care le înfăţişăm când vorbim despre el. Neavând habar pe atunci de deprinderea şi tovărăşia dintre Nebunie şi Chibzuinţă, de partea pe care o au ele la creşterea spiritului, Pierre se mustră amar pentru necugetare şi începu să se clatine în sinea lui; nu mai avea încredere în schimbarea din rădăcini a simţămintelor lui care îl împinsese la o nebunie şi la o necuviinţă strigătoare la cer; nu mai avea încredere în el însuşi, cea mai nenorocită dintre îndoieli. Această ultimă

îndoială nu era a inimii sale; cerurile însele – simţea el – îl sfinţiseră cu binecuvântarea lor; neîncrederea era în puterea spiritului lui care, îmbrăţişând fără socotinţă cauza înflăcărată şi bărbătească a inimii, părea să arunce prin aceasta o umbră de reproş asupra cauzei înseşi.

Dar deşi întotdeauna inima cinstită găseşte în cele din urmă leac pentru cele mai de plâns greşeli ale capului, până atunci prea mică este uşurarea primită, şi întreaga făptură omenească se veştejeşte într-o melancolie fără nume. Atunci ni se pare că hotărârile cele mai virtuoase şi mai măreţe nu sunt bune decât pentru a ne trezi simţiri alese şi nu pentru a vesti transformarea lor în fapte adevărate, de vreme ce, încercând să le înfăptuim, ne-am dovedit doar nişte bieţi cârpaci şi am tras asupra noastră ruşinea netrebnică. Atunci, de asemenea, armiile niciodată zdrobite ale Convenţionismului, Gurii-Lumii şi Prudenţei se întorc la atac; înghesuie sufletul şovăitor; cu huiduieli neomeneşti îşi râd de nobleţea sa, zicând că-i doar ţicneală, pe care înţelepciunea şi gândul mai de-apoi o vor lecui fără îndoială. Cutezătorul e parcă apucat de mâini şi de picioare şi tras când într-o parte, când în alta chiar de propriile lui şovăieli şi îndoieli. Bezna îşi înalţă steagul peste această crudă neînţelegere şi îndrăzneţul se prăbuşeşte şi îşi pierde cunoştinţa sub faldurile sale.

Cam aceasta era starea lui Pierre când trecu, pe la ceasurile două de dimineaţă, cu capul plecat, pragul conacului de la Poiana Şeii.

II

În inima profund tăcută a unei case pline de servitori cufundaţi într-un somn adânc, Pierre şedea ca de obicei în camera lui, în faţa măsuţei rotunde, încărcată de cărţile şi hârtiile pe care le părăsise cu trei zile mai înainte pentru un obiect de studiu neaşteptat, care-l absorbise cu totul. Deasupra, şi cele mai la vedere între cărţi, erau *Infernul* lui Dante şi *Hamlet* de Shakespeare.

Mintea îi era rătăcită şi tulbure; mâna rătăci şi ea în neştire. Se trezi cu *Infernul* deschis în mână şi privirea i se opri pe următoarele versuri, înscrise alegoric pe fruntea porţii ce duce către pântecele vieţii omeneşti:

„Etern trăiesc şi câte sunt substanţă
Naintea mea etern au fost create.
Voi ce intraţi, lăsaţi orice speranţă.”[1]

---

[1] Dante, *Divina Comedie,* E.L.U., 1965, trad. Eta Boeriu.

Lăsă să-i cadă volumul fatal din mână; lăsă să-i cadă capul apăsat de soartă în piept.

Mintea îi era tulbure şi rătăcită; mâna îi rătăci în neştire. Trecură câteva clipe şi se trezi cu *Hamlet* deschis în faţă şi privirea îi căzu pe următoarele versuri:

„O, Doamne, timpul şi-a ieşit din matcă
Şi-s blestemat ca eu să-l pun la loc."[2]

Lăsă să-i cadă volumul de adevăr grăitor din mână; inima-i schimbată în stană de piatră se prăbuşi în hăurile sufletului său ca o pietricică în puţul cel mai adânc.

III

Dante Alighieri-omul a primit nenumărate jigniri şi insulte din partea lumii: Dante Alighieri-poetul a aruncat asupra ei blestemul său nemuritor în sublima maledicţiune a *Infernului*. Limba sa de foc, ale cărei şfichiuri politice l-au privat de mulţumirile acestei lumi, şi-a aflat tovarăş crâncen în acea muză de foc ce va opri pentru totdeauna pe cei mai mulţi muritori de la bucuriile lumilor ce vor să vină. Din fericire pentru bucuria învăţăcelului într-ale literaturii, groaznicele înţelesuri alegorice ale *Infernului* nu se află la suprafaţă; din nefericire pentru acei tineri şi de bună-credinţă scormonitori ai adevărului şi realităţii, aceste înţelesuri groaznice, când sunt mai întâi descoperite, îşi strecoară otrava în colţul rămas fără leacul suveran al siguranţei, care nu se dă bătută niciodată, şi pe care îl cunosc sufletele cele mai înaintate şi cele mai profunde.

Judecaţi atunci şi dumneavoastră, cei ce vă pricepeţi, starea lui Pierre şi măsura în care îl privea pasajul din Dante.

Dacă printre înţelesurile mai ascunse ale covârşitoarei sale nepătrunderi, înţelept ferite de toţi în afara câtorva rari cunoscători, puternica tragedie a lui Hamlet mai are şi o anume învăţătură potrivită omului obişnuit, ea este aceasta: că orice meditaţie e zadarnică, dacă nu împinge la acţiune; că omul nu se cade să-şi piardă vremea dând din colţ în colţ şi luptându-se cu năvălirile potrivnice ale diferitelor porniri; că, în momentul în care şi-a câştigat convingerea, omul trebuie să şi lovească, dacă e cu putinţă, la fel de fără greş şi fără cruţare precum trăsnetul.

Pierre citise întotdeauna cu admiraţie *Hamlet*; dar nici vârsta, nici experienţa de până acum nu-l pregătise să întrezărească măcar o geană de

---

[2] Shakespeare, *Hamlet*, trad. Leon Leviţchi.

lumină din bezna fără speranţă a înţelesului lăuntric, ori măcar să desprindă, din povestire, pojghiţa învăţăturilor cu totul întâmplătoare pe care moralistul sârguincios le predică atât de pe larg.

Cea mai orbitoare lumină a raţiunii şi judecăţii limpezi nu poate să arunce raze atât de strălucitoare asupra adevărurilor ascunse din inima omului ca acelea izvorâte din cel mai adânc întuneric al acesteia. Bezna de nepătruns este atunci lumina lui; şi el, precum pisica, vede limpede toate obiectele într-un mediu prin care ceilalţi orbecăie. De ce au fost întotdeauna cinstite Durerea şi Bezna ca cei mai de încredere slujitori ai cunoaşterii? De ce, dacă nu am cunoscut Bezna şi Durerea, nu putem şti nimic din toate câte trebuie să le înveţe un erou?

La lumina acelei bezne cercetă Pierre sufletul lui Hamlet aflat în mâna lui. Nu ştia, ori cel puţin nu-şi dădea seama atunci, că Hamlet, deşi făptură vie, nu era până la urmă decât tot o făurire a duhului omenesc, întrupată într-o doară prin vraja unei mâini de plăsmuitor, şi la fel de într-o doară aruncată în hăurile fără capăt ale iadului şi nopţii.

E privilegiul cu părtinire dăruit acelor înţelegeri de pe urmă, care, limpezind abisurile, dezvăluie în aceeaşi clipă – deşi nu atât de desluşit – înălţimi pe măsura lor. De se află însă cineva la mijlocul cărării ce coboară în prăpastie, streşinile stâncii ascund în întregime bolţile de sus şi pribeagul crede că se află în faţa unei genuni de noapte mergând mereu în jos.

Judecaţi atunci voi, cei cu judecată, starea lui Pierre, în măsura în care pasajul din Hamlet îl privea.

IV

Rupte în o sută de bucăţi, zăceau la picioarele lui paginile tipărite ale *Infernului* şi ale lui *Hamlet* şi le strivea sub talpă în vreme ce zadarnicele lor titluri îi dădeau cu tifla de pe copertele goale. Dante îl făcuse aprig la mânie, dar Hamlet îl lăsase să înţeleagă că n-ai în cine să loveşti. Dante îl învăţase că avea amară pricină să caute ceartă; Hamlet îl batjocorise spunându-i că avea să se poticnească în luptă. Începu să-şi blesteme din nou soarta, căci acum vedea că nu făcuse altceva decât să se joace cu el însuşi, să amâne în sinea lui şi să piardă în meditaţii sentimentale tocmai clipele sortite acţiunii neîntârziate.

Trecuseră mai bine de patruzeci şi opt de ore. Era Isabel recunoscută? Se sprijinea ea de braţul lui în văzul lumii? Cine ştia de ea, în afară de Pierre? Ca un laş se strecurase în pădure, pândind acolo toată ziua, şi tot ca un laş se furişase spre locuinţa ei noaptea! Ca un hoţ stătuse şi se bâlbâise şi pălise în faţa mamei sale şi – apărător al dreptei cauze – îi îngăduise unei femei să se sumeţească şi să-l înfrunte! Ah! Uşor e pentru om să fie viteaz cu gândul;

greu e să fie tot aşa şi în faptă. Toate îndrăznelile ce se pot închipui află uşor adăpost în inimă; puţine ies de acolo la lumină pline de aceeaşi cutezanţă.

Era sau nu era hotărât să facă ce trebuia făcut? Hotărârea eroică era sau nu era a lui? De ce să mai întârzie, de ce să amâne? Ce avea de câştigat prin întârzieri şi amânări? Hotărârea fusese luată, de ce nu era înfăptuită? Ce mai avea de aflat? Ce alte lucruri trebuincioase recunoaşterii lui Isabel în faţa lumii mai trebuiau aflate, după ce-şi aruncase prima dată ochii pe scrisoarea ei? Îl ţinuse în loc vreo îndoială asupra spuselor ei? Niciuna. Pe zidul beznei groase a tainei ei stătea scris cu deget de foc adevărul arzător că Isabel era sora lui. Atunci de ce? Atunci cum? Pentru ce nu se născuse nicio faptă? Se cutremura oare la gândul că, în clipa când o va înştiinţa pe mama lui de existenţa lui Isabel şi de hotărârea de a o recunoaşte cu mândrie şi dragoste, trufaşa făptură, nepăsătoare faţă de amintirea tatălui său, nu se va sinchisi nici de Pierre şi nici de Isabel, îi va denunţa şi îi va urî ca pe nişte părtaşi împotriva firii la pângărirea bunului nume al celui mai cinstit dintre soţi şi taţi? Câtuşi de puţin. Un astfel de gând îi era străin. Nu hotărâse deja că mama lui nu trebuie să ştie nimic despre Isabel? Dar atunci ce să facă? Şi cum? Cum putea să-şi ia locul ce i se cuvenea în lume dacă mama lui nu trebuia să ştie nimic? Nenorocit şovăielnic şi înşelător, prostesc a fost jocul ce-ai jucat şi tare ţi-a plăcut să-l joci! Prost şi laş! Laş şi prost! Sfâşie-te şi citeşte în tine însuţi istoria zdrobitoare a oarbei tale mulţumiri de sine! Marile tale hotărâri – recunoaşterea făţişă a lui Isabel şi miloasa ascundere a existenţei ei faţă de mama ta – sunt lucruri ce nu pot merge împreună. Ţelul tău mărinimos de a apăra memoria fără pată a tatălui tău de orice fel de prihană, precum şi cealaltă dorinţă, recunoaşterea pe faţă că îi eşti frate lui Isabel, sunt iarăşi lucruri ce nu merg împreună. Iar dacă ai rumegat aceste patru hotărâri în capul tău fără să te gândeşti că, odată puse împreună, se distrug una pe alta, această, această prostie de nedescris, Pierre, te înfierează ca pe un îngâmfat fără seamăn!

Degeaba te dai de ceasul morţii, degeaba te blestemi şi rupi *Hamlet* şi *Infernul!* Prost, orb de prost şi de un milion de ori nătâng! Pleacă, pleacă, biet om slab! Faptele înalte nu sunt pentru nevolnici orbi ca tine! Uit-o pe Isabel şi fugi la Lucy! Cerşeşte-i iertare mamei tale şi poartă-te ca un băieţel ascultător şi cuminte, Pierre... Pierre, Pierre... îngâmfatule!

Ar fi cu neputinţă să descriem toată frământarea şi tulburarea din sufletul lui Pierre, când propoziţiile fără noimă pe care le-aţi citit mai sus i se orânduiră cât de cât în cap. Cu dragă inimă s-ar fi lepădat şi de amintire şi de cugetul care stârniseră în sinea lui o ceartă atât de violentă cu bunul simţ obişnuit. Într-adevăr, acum toate puhoaiele de foc ale *Infernului* şi toţi nourii întunecimii din *Hamlet* îl înăbuşeau în foc şi fum. Temeliile sufletului i

se surpară: năpădit de o furie oarbă şi de un val de nebunie, se izbi de perete şi căzu printre sfărâmăturile sufletului său nevolnic.

CARTEA X
NEMAIÎNTÂLNITA HOTĂRÂRE FĂRĂ ÎNTOARCERE A LUI PIERRE

I

Cinstită în veci fie sfânta amintire a celui ce a spus primul că bezna cea mai adâncă e urmată de lumina zilei. Nu ne pasă dacă această zicală se va dovedi adevărată până la ultimele hotare ale lucrurilor; e de ajuns că ea se adevereşte în hotarele noastre pământeşti.

A doua zi de dimineaţă Pierre se ridică de pe podeaua camerei cu trupul răvăşit şi zdrobit de chinurile nopţii trecute, dar cu sufletul plin de senină şi cumpănită hotărâre de a îndura ceea ce i se părea că simte deja a fi un viitor desăvârşit şi orânduit. Acum i se părea de asemenea a fi înţeles cum că furtuna care i se abătuse pe negândite asupra capului fusese spre binele său; norii pe care la începuturile ei nebănuite îi adusese asupra sufletului său se împrăştiaseră; întreaga zare părea să-i stea limpede la picioare.

Hotărârea era ciudată şi nu avea pereche-n lume; ca atare, era cu atât mai potrivită unei împrejurări ciudate şi fără pereche în lume. Era ciudată şi fără pereche nu numai în noutatea ei, ci şi nemaipomenită prin minunata uitare de sine din care se născuse.

De la bun început, hotărât să păstreze cu orice preţ frumoasa amintire a tatălui său neîntinată de cele ce ar fi avut de gând să facă pentru a o protegui pe Isabel şi pentru a întinde asupra ei devoţiunea şi iubirea unui frate; hotărât de asemenea să nu tulbure pacea de o viaţă a mamei sale scoţând zadarnic la iveală fapte urâte; juruit pe de altă parte în adâncurile sufletului său să facă în aşa fel încât să o poată îmbrăţişa pe Isabel în faţa lumii şi să-i dăruiască neabătută tovărăşia şi mângâierea lui; negăsind nici un alt chip de a satisface toate aceste condiţii fără un act de nemaiauzit de bine intenţionată înşelăciune, pe care se gândea că cerurile aveau să i-l ierte, întrucât el însuşi era jertfa adusă pe altarul lui; dintr-odată totul îi apăruse clar şi se transformase într-o hotărâre de neclintit; şi anume să pretindă în faţa lumii că, în secret, Pierre Glendinning devenise deja soţul lui Isabel Banford. O asemenea presupusă situaţie i-ar da putinţa să se afle mereu în preajma ei, să fie deopotrivă amândoi şi să o însoţească încotro îi va îngădui lumea; în acelaşi timp aceasta ar pune capăt pentru totdeauna oricăror întrebări neplăcute privitoare la amintirea părintelui său mort şi nici nu ar tulbura în vreun fel pacea deplină a mamei sale, atât de strâns legată de memoria soţului ei. Adevărat, în adâncul sufletului simţea că nemaiauzita faptă la care se hotărâse va înfige o altfel de săgeată, piezişă, dar de neocolit, în inima mamei sale; dar pe atunci i se părea parte din preţul, ce nu putea fi altfel decât mare, al virtuţii sale înflăcărate; astfel hotărât, prefera să o

vatăme în secret pe mama lui în viață, făcându-i o rană care poate avea să se tămăduiască, decât să aducă asupra părintelui său dus dintre cei vii hula mulţimii şi – aşa i se părea lui – o ruşine de neşters.

Poate că o alta, în afară de Isabel, nu ar fi putut trezi în sufletul lui Pierre simţiri atât de puternice încât să ducă la o hotărâre atât de neobişnuită. Fermecatul cânt al durerii ei făcuse să tresară o coardă unică tăinuită în pieptul lui, printr-o părelnică vrajă, întocmai ca aceea care dăduse glas gurii înstrunate a chitarei ei, ca răspuns la strunele unei inimi vibrând de dor şi jale. Glasul din adânc al făpturii lui Isabel îl chema din depărtările necuprinse ale cerului şi tăriilor şi nicio împotrivire de pe acest pământ nu-i putea reduce la Tăcere izbăvita-i plângere.

În timpul celor trei zile de când o cunoştea şi gravita sub privirea ei magnetică, alte forţe înzestrate cu putere de convingere şi alte influenţe dintre cele nevăzute, cuprinse în ochii ei de zână a nopţii şi în povestea ei fermecată, îşi lăsaseră de asemenea urma de neşters în sufletul lui şi, poate fără să-şi dea el seama, îşi avuseseră partea în luarea hotărârii lui. Isabel îl impresionase ca fiind copila vrednică de slavă a Orgoliului şi a Durerii, în ale cărei trăsături se putea desluşi asemănarea divină cu amândoi părinţii ei. Orgoliul îi dăruise nobleţea fără nume; Durerea dăduse acelei nobleţi o sublimă gingăşie; gingăşia era înmuiată în cea mai milostivă umilinţă, temelia înălţătoarei ei virtuţi.

Nici prin vorbe, nici prin scris, Isabel nu trădase vreo fărâmă de patimă sau vreo dorinţă de rând care, în mod firesc, ar fi fost de aşteptat de la o fiinţă obişnuită aflată în împrejurări asemănătoare celor în care se afla ea. Deşi fără un ban, nu-i cerşise un ban lui Pierre; deşi nu scosese un cuvânt despre acest subiect, eroul nostru nu putuse să nu-şi dea seama că ceva în ea dispreţuia ideea de a rămâne de bunăvoie la mila cuiva, fie ea şi a unui frate. Nu cârtise, deşi în diferite feluri ocolite îi dăduse a-nţelege că se ştia înconjurată de oameni mai prejos şi nepotriviţi cu ea, coborâtoare dintr-un neam ales şi meritând, prin virtuţile-i, cea mai aleasă societate pe care i-o putea pune lumea la picioare; cu toate acestea nu-i ceruse lui Pierre să o îmbrace în brocarturi şi să o aşeze în rândul persoanelor bogate şi nobile din ţinut.

Arătându-şi astfel nobleţea şi înzestrarea neasemuită, prin lipsa desăvârşită a oricăror interese mărunte, nici nu-şi năclăise simţămintele cu exclamaţii siropoase de soră care tocmai şi-a descoperit fratele; în cazul unei femei urâte aflate în situaţia ei, lucrul nu i-ar fi surâs câtuşi de puţin lui Pierre. Nu. Acel dor arzător şi greu de descris, pe care scrisoarea ei îl zugrăvise atât de bine în chiar lipsa-i de şir, nu se stârnise din ambiţie meschină, vanitoasă sau măcar de rând; era strigătul de neocolit şi uşor de

recunoscut al sufletului fetei care-i poruncea lui Pierre să zboare către ea, făcându-şi astfel cea mai înaltă şi glorioasă datorie din lume.

În noua lui stare de spirit, lui Pierre i se părea că această datorie nu-i cere să se năpustească precum un berbece în zidul de marmură al trecutului şi să încerce să doboare legea sorţii care orânduise ca Isabel să nu poată niciodată să dobândească toate drepturile unui copil recunoscut al tatălui ei. Era acum încredinţat că o asemenea purtare nu numai că ar fi fost ridicolă în sine şi crudă atât pentru cei vii cât şi pentru cei morţi, dar ar fi fost de nedorit chiar pentru Isabel, care, lăsându-se o clipă pradă unei izbucniri de îndreptăţită înverşunare, nu arătase totuşi niciun fel de rătăcire răzvrătită în stările ei mai obişnuite de dulce întristare. Era deci convins că Isabel se mulţumea să trăiască neştiută ca fiică a tatălui ei, atâta timp cât îşi putea alina adâncu-i dor de dragoste neabătută, înţelegere şi vieţuire de zi cu zi pe lângă cineva care să fie sânge din sângele ei. Astfel că tânărul nostru nu se temea deloc că, aflând ce are de gând, ea ar putea fi dezamăgită; cât priveşte ciudăţenia planului propus de fratele ei – ciudăţenie peste care o femeie obişnuită şi plângăreaţă n-ar fi putut trece –, Pierre nu se aştepta nici aici la vreo opoziţie; tot trecutul lui Isabel era neobişnuit şi neobişnuitul părea cel mai potrivit lucru pentru viitorul ei.

Dacă însă Pierre ar fi recitit primul paragraf al scrisorii ei, ar fi desluşit imediat posibilitatea unei împotriviri a surorii sale, pe care propria lui uitare de sine i-o ascunsese. Avea toate motivele să creadă că, datorită vieţii ei modeste şi însingurate, Isabel nu ştia nimic despre el şi Lucy Tartan, neştiinţă pe care sora lui o arătase fără să-şi dea seama de prima dată şi care lui i se păruse binevenită, făcându-l să se abţină cu bună ştiinţă şi în mod înţelept de a-i pomeni ceva despre logodnica lui. Nu-şi putea închipui totuşi că o fată cu inimă nobilă şi cinstită ca Isabel ar vrea să cadă cu dragă inimă la o învoială care, desigur, avea să-l lipsească pe Pierre, atât de tânăr şi generos, de orice drept la dragoste şi căsătorie fericită, încurcându-l pentru vecie într-o căsătorie de ochii lumii care, deşi în fapt nu era decât o pânză de aer, ca urmări se putea dovedi un zid de fier; la urma urmelor acelaşi puternic temei care îl dusese cu gândul la plăsmuirea unei astfel de uniri, avea să-l oprească de a da pe tăcute în vileag neadevărul ei, căci asta ar fi însemnat despărţirea lui de Isabel şi însoţirea lui adevărată cu altă femeie atâta vreme cât Isabel avea să trăiască.

Depinde cum vreţi s-o luaţi dacă vi se pare că zeii i-au făcut omului un dar binevoitor sau răuvoitor ascunzându-i, în pragul oricărei fapte cu totul noi şi de incomparabilă măreţie, cele o mie şi una de încurcături şi primejdii la care poate să ducă fapta; astfel, pe plaiurile-i veşnic neîncepute, cutreieră Cavalerul Sorţii, nesocotind şi palatele şi gropile din inima ei. De mirare şi de

necrezut pentru oamenii obişnuiţi sunt acele ciudate uitări şi nepotriviri pe care o înfocată aţintire a gândului asupra unor hotărâri fără seamăn sau fără măsură le îngăduie în sufletele tinere şi răzvrătite. Cuprinderea largă, datorată unei gândiri neabătute şi aşezate, o însuşire cu ajutorul căreia o minte filosofică cu experienţă aduce în cercul pătrunderii sale obiectele contemplaţiei în toată complexitatea lor; trăsătura aceasta lipseşte tânăr ului înflăcărat. Nerăbdarea îl face să vadă toate lucrurile înşelător de despuiate de întortocheri; ochiul său vede fiecare element desprins de celelalte; astfel, esenţa şi chiar obiectul întreg capătă contururi stâlcite. Am mai vorbit de acea trecătoare împieptoşare a lui Pierre, care, din pricina de mai sus, îl făcuse să urmărească un timp patru planuri diferite cu neputinţă a fi puse împreună. Iată-l acum pe acest tânăr fără de noroc nerăbdător să se încurce în caierul încâlcit al sorţii, din care nici chiar cele trei îndemânatece fecioare nu-l vor mai putea descurca, odată ce el va fi legat complicatele lui noduri în jurul lui Isabel şi al său.

Ah, băieţandru pripit! Nu sosesc vestitori care să te ferească de aceste primejdii şi care să-ţi arate către ce labirinturi cretane te duce firul vieţii tale? Unde e bunăvoinţa cerească? Unde au zburat dulcii îngeraşi care cică îi păzesc pe om de rele?

Nechibzuitul de Pierre nesocotea toate cele ce îl ameninţau în viitor, odată ce avea să-şi pună în aplicare nemaipomenita lui hotărâre; cu nerăbdare ciopârţite de el, faptele nu i se înfăţişau în întreaga lor dimensiune ameninţătoare; chiar de i-ar fi fost vârâte sub ochi – atât de fix aţintită îi era privirea către ţelul înalt pe care şi-l pusese-n cap – tot nu s-ar fi lepădat de jertfa de sine; cele ce erau însă legate de-a dreptul de hotărârea lui păreau, în oarecare măsură, prevăzute şi înţelese de el. Măcar atâta înţelegea şi vedea limpede: că Lucy Tartan era o speranţă ce trebuia alungată din suflet; că toate acestea vor fi o lovitură groaznică ce se va abate asupra ei, prăvălindu-se îndoit de greu asupra lui; că în ochii tuturor virtutea sa neînţeleasă şi nebănuită avea să pară necredinţă ticăloasă faţă de logodnica lui; o încălcare a celor mai sfinte jurăminte omeneşti; iar el, curtezan şi peţitor al unei necunoscute înconjurate de taină; dispreţuitor al celor mai înţelepte sfaturi ale unei mame iubitoare; aducător al unei pete greu de şters pe un nume cinstit; fugar, orbit de patimă, dintr-o casă înlesnită şi lăsând în urmă o avere rotunjoară; în sfârşit, întreaga lui viaţă va apărea în ochii oamenilor acoperită de pâcla deasă care înconjoară fapte bizare ce inspiră teama, pâclă ce s-ar putea să nu se ridice nici în ceasul din urmă al acestei vieţi.

Acestea sunt, o, fiu al omului! primejdiile şi mizeriile pe care le aduci asupră-ţi, atunci când, fie şi pentru o cauză prea nobilă, te abaţi de la

tiparele capricios întocmite ale bunei purtări în care lumea te îmbracă pentru binele tău lumesc, oricât ar fi el de mărunt şi de ticălos.

Adeseori e de mirare că, urmărind lucrurile cele mai rare şi mai adânci, dai de izvorul lor care e arhicunoscut şi banal. Totuşi, atât de ciudat şi de complicat este sufletul omenesc; atât de multe sunt cele care izvorăsc neştiute dincolo de hotarele sale, atât de multe şi osebite sunt cele care îl înrâuresc din afară, şi atât de greu este să deosebeşti întotdeauna între acestea două, încât înţelepţii s-ar pripi dacă ar încerca să găsească originea anume a gândurilor şi a faptelor lui din urmă. În măsura în care putem vedea noi, cârtiţe oarbe, viaţa omului pare să se desfăşoare doar pe pipăite în temeiul unor tainice îndemnuri; ceva ne dă să înţelegem că trebuie să facem aşa sau altfel. Fără îndoială că niciun muritor care s-a cercetat cât de cât pe sine nu va putea pretinde că cel mai mic gând sau acţiune a sa îşi are izvorul doar în eul său conştient. Aceasta introducere pare să nu fie cu totul lipsită de importanţă dacă e să lansăm ideea neobişnuită că sămânţa ascunsă a ideii lui, schimbarea cu numele a unei surori într-o soţie, s-ar fi putut afla în schimbarea pe care o făcuse cu mult mai înainte când începuse să-şi alinte mama cu numele de „soră”; prin aceasta îşi deprinsese vocea şi felul de a fi cu o anumită mistificare într-una din cele mai strânse legături din viaţa de fiecare zi; iar întrucât aluatul din care e făcut omul e ca o sugativă, lucruri ce par să atingă doar suprafaţa în cele din urmă îşi fac loc adânc înlăuntru şi, ca atare, această obişnuinţă îl deprinsese pe nesimţite cu mistificarea, deşi doar în chip plăcut şi nevinovat. Dacă există vreo şansă ca interpretarea noastră să ascundă oarecare adevăr, pentru Pierre ceasurile ghiduşiilor purtau în pântece ceasurile chinului; jucându-se, a învăţat ce înseamnă durerea.

II

Alături de hotărârea cu privire la ajutorarea frăţească şi pe o viaţă a lui Isabel dăinuia în sufletul lui o altă hotărâre la fel de nestrămutată şi având în acelaşi timp aerul sacru şi de nesfărâmat al celui mai solemn jurământ; era hotărârea înflăcărată, la care în aparenţă nu era silit, de a păstra neatinsă memoria tatălui său, de a nu spune nimănui pe lume cine era tatăl lui Isabel. Dus fără putinţă de întoarcere dintre cei vii şi întors la starea de neajutorare în ce priveşte cele lumeşti, tatăl său mort părea că face apel la mila şi la simţul de datorie al lui Pierre într-un chip mult mai mişcător decât dacă verbele ar fi ieşit dintr-o gură vie. Şi ce dacă, nu datorită păcatului lui Pierre ci prin păcatul tatălui său, amintirea acestui tată se afla la mila fiului şi putea fi păstrată curată doar prin jertfirea de bunăvoie a oricărei fericiri pământeşti de către acest fiu; ce-i cu asta? Lucrul făcea să răsune o coardă şi mai nobilă în sânul fiului şi îl umplea de nesfârşită mărinimie. Niciodată nu-i trecuse generosului Pierre prin minte păgânul gând că pe lumea asta Păcatul e un frumos vinovat tras pe cele mai crude roţi de tortură de Virtutea mulţumită de sine şi că Virtutea mulţumită de sine s-ar putea să-şi hrănească lingoarea de crin cu paloarea groazei păcatului. Căci Virtutea Fără Prihană se bate cu pumnii în piept tot atât de tare precum cerşeşte păcatul pocăit mila şi înţelegerea noastră fără să se lepede de fapt de mândria lui. Cu cât e mai mare virtutea, cu atât mai mare cată a fi admiraţia noastră; de asemenea, cu cât mai mare este păcatul, cu atât mai nesfârşită e mila noastră. Într-un fel păcatul are şi el dreptul la respect, dacă nu la sfinţenie. Un păcat cât toate zilele cere mai multă măreţie sufletească decât un pui de virtute. Care om, dacă e om, nu simte porniri mai aţâţate şi mai generoase către marele zeu al păcatului – Satan – decât către negustoraşul de colo care nu păcătuieşte decât cu ţârâita într-ale negoţului?

Deşi Pierre era cutremurat până-n adâncul sufletului de acea nepătrunsă dar intuitiv înţeleasă negură pe care istorisirea enigmatică a lui Isabel o lăsase în jurul tinereţii tatălui său, amintindu-şi groaza lui mută la gândul mâinii cenuşii care se ridicase de pe patul de moarte al părintelui, simţea că oricare ar fi necunoscuta culoare a păcatului tatălui său, în ceasul de pe urmă el se căise în chipul cel mai cumplit: cu atât mai dureroasă îi fusese căinţa cu cât era vorba de o taină care îl rodea. Oricât încercau ai lui să ascundă adevărul, tatăl său nu murise oare nebun?! De unde toate acele aiureli după o viaţă atât de mulţumită? De unde dacă nu din cele mai crude remuşcări?

Astfel pornit şi încordându-şi toţi muşchii şi nervii ca să nu lase să se prăbuşească memoria tatălui său, Pierre îşi întoarse faţa netemătoare şi

îndrăzneață către Lucy Tartan și își jură în sinea sa că nici ea nu trebuia să cunoască tot adevărul; ba nici cea mai mică părticică din el.

Cel mai înalt eroism cuprinde fără doar și poate un dram de cruzime. Nu înseamnă că ești erou dacă rămâi singur neclintit la ceas de chin; eroism înseamnă să rămâi neclintit în fața chinurilor tale și ale făpturii iubite; chinuri îngemănate cărora le-am putea pune neîntârziat capăt, dacă ne-am lepăda de glorioasa cauză pentru care sângerăm noi înșine și lăsăm să curgă sângele celor dragi. Dacă nu vroia să dea la iveală rușinea tatălui său în fața lumii de rând a cărei părere Pierre o disprețuia în fond, cum era să o dezvăluie femeii adorate? În fața ei, cea mai presus de oricare altcineva, să despoaie mormântul tatălui său și să-i arate din ce culcuș de mocirlă se ridicase el? Așa că Pierre se întoarse și își urcă logodnica pe rugul de care era și el legat, căci înțelegea limpede că nu se poate altfel și că inimile lor trebuiau să se mistuie împreună.

Da, hotărârea privitoare la memoria tatălui său însemna că trebuia să o mintă chiar și pe Lucy cu privire la căsătoria lui cu Isabel. Nu se putea destăinui nici măcar ei. În felul acesta avea să ascută durerea și așa sfâșietoare a despărțirii, sădind în mintea lui Lucy bănuieli de neînlăturat, deși fără nici cel mai mic temei, și care aveau să-i distrugă părerea bună pe care o avea despre el. Se legăna însă cu speranța dulce că, fără să încalce datoria de fiu, va putea cu vorbe cu tâlc să înăbușe în fașă acele închipuiri negre din mintea iubitei sale; chiar dacă nu putea să-i arate adevărul, putea să o împiedice să greșească prea tare în ceea ce îl privea.

În ceea ce o privea pe mama lui, Pierre era mai pregătit. I se părea că, printr-un dat al sorții, o voință pe care ar fi fost nesăbuit să o ocolească ori să o nege când simțea că apasă adânc în sufletul său, familiei Glendinning îi era scris să aducă o jertfă zeilor durerii; o jertfă mare, cel puțin; aceea trebuia să fie ori mama, ori el. Dezvăluind secretul, mama lui avea să devină jertfa; dacă îl păstra pentru sine cu orice preț, el avea să fie târât pe altar. Victimă în ceea ce o privea pe mama lui, căci, în împrejurările neobișnuite ale situației sale, ascunderea adevărului avea să ducă la o tălmăcire greșită și aducătoare de rușine a purtării lui față de ea. În fața acestor urmări se pleca supus.

Mai era încă un aspect, ultimul care va fi pomenit aici ca fiind cel din urmă dintre gândurile care-l frământau pe Pierre, rămânând totuși să-l amenințe cu dezastru sigur. Acest aspect, care fusese doar în treacăt pomenit, avusese probabil o înrâurire puternică asupra lui Pierre când acesta îl înțelesese pregătindu-l pentru ceea ce era mai rău.

Boala fără leac a tatălui său venise pe neașteptate. Suferința tainică produsă de viața lui din tinerețe, reamintită într-un ceas rău, și rătăcirea

minţii care urmase îl împiedicaseră să facă un nou testament în locul primului, alcătuit la scurtă vreme după căsătorie şi înainte ca Pierre să se fi născut Prin acel testament, care până acum nu fusese niciodată purtat prin tribunale, şi pe care, legănată de convingerea siguranţei în ceea ce priveşte viitorul ascultătorului şi iubitorului ei fiu, doamna Glendinning nu încercase decât o singură dată, şi atunci fusese întreruptă, să-l discute pentru a orândui mai bine şi mai chibzuit lucruri care nu fuseseră puse la punct la vremea alcătuirii lui, prin acel testament, deci, toată averea Glendinningilor aparţinea mamei sale.

Deloc surd la toate presimţirile profetice care-i zugrăveau dinainte mânia orgolioasă a ofensatei mame nutrind acum doar înverşunare şi ciudă împotriva unui fiu, odinioară odor al trufaşei sale bucurii, iar acum ghimpe în ochii ei din pricina răzvrătirii faţă de ea şi a ruşinii strigătoare la cer aduse în faţa lumii – Pierre vedea limpede că aşa cum nu i-ar fi îngăduit niciodată lui Isabel Banford să-i treacă pragul sub adevăratul ei nume, niciodată nu avea să sufere ca fata să-i calce pragul sub orice alt nume, fie el şi ticluit; cu atât mai puţin când avea să o ia drept o necunoscută vicleană care, prin şiretlicuri mârşave, îl abătuse pe singurul ei fiu de pe calea cinstei spre cea a ticăloşiei. Alungând-o pe Isabel însemna că trebuia să renunţe la Pierre, dacă nu cumva, scoasă din fire, mama lui nu avea să-l izgonească oricum de la sânul ei.

Glasurile lăuntrice, care parcă îi înfăţişau această purtare a mamei lui, îi şopteau că dacă apriga ei inimă se întorcea atât de necruţătoare împotriva lui, închizându-şi uşile atât pentru el, cât şi pentru presupusa lui soţie, nu avea să-i dea de bunăvoie niciun ban ca să-l ajute să-şi întocmească un cămin atât de nesuferit ei. Deşi Pierre nu se pricepea într-atât în ale legilor încât să-şi poată da seama ce ar spune ele dacă s-ar apuca să tăgăduiască testamentul lăsat de tatăl lui, în temeiul drepturilor fiului de a fi părtaş alături de mamă la averea tatălui, simţea totuşi o silă de neînvins la gândul că avea să târască iscălitura şi pecetea tatălui său răposat prin tribunale, tăgăduindu-le valoarea şi ciondănindu-se pentru o pricină măruntă de bani cu propria sa mamă. Atât de fără greş îi înfăţişaseră presimţirile lui firea mamei sale, necruţătoare şi bântuită de apucături amarnice – până acum aţipite datorită întâmplării şi împrejurărilor fericite – încât era convins că furia ei o va face chiar să se înhame la o judecată împotriva lui pentru proprietatea familiei Glendinning. Căci într-adevăr ea era dăruită cu o putere mocnită şi cu o bărbăţie de care Pierre nu avea decât să se teamă. Afară de asta, oricum ar fi întors lucrurile, încă doi ani el avea să rămână minor, un copil în ochii legii, neputând să ceară vreun drept; deşi ar fi putut să-şi încredinţeze cauza unui prieten apropiat, care să-l ia sub oblăduirea

lui, unde să-l găsească pe acesta când împlinirea marii lui hotărâri avea să-i alunge pe toţi din jurul lui?

Împotriva tuturor acestor obstacole şi a încă multor altora se ridica deci sufletul acestui tânăr şi entuziast bărbat.

III

În inimile oamenilor există o taină întunecată, de sminteală, care uneori, sub impulsul vreunei toane, îi face să se lepede de cele mai iubite legături ca de nişte piedici în calea ţelurilor înalte pe care acea toană venetică le flutură atât de stăruitor prin faţa ochilor. În acele clipe legătura multiubită ni se pare că nu face doi bani; înălţându-ne către piscuri de slavă, n-avem ce face cu văile; strâmbăm din nas la mângâieri; sărutările ne par urzicătoare; dispreţuim rotunjimile palpitânde ale iubirii muritoare, îmbrăţişăm aerul necuprins şi neîntrerupt. Ni se pare că nu mai suntem muritori; parcă am devenit zei şi călugări pe veşnicie; dar din nou, precum zeii grecilor înşişi, coborâm pe pământ; ne bucurăm să ne însoţim din nou; ne bucurăm să ascundem capetele noastre zeieşti la sânuri făcute dintr-un prea seducător lut.

Ostenit de pământul prea statornic, corăbierul neastâmpărat se smulge din toate îmbrăţişările şi se avântă pe mare în toiul furtunii care bântuie dincolo de ţărm. Dar în timpul lungilor nopţi de veghe de la antipozi, când greu apasă puntea oceanul cu valurile sale uriaşe, ca nişte baloturi de smoală, corăbierul nostru se gândeşte la căsuţa părăsită din satul lui în care tocmai a răsărit soarele şi la multe fecioare cu ochi însoriţi ce se învârt prin preajmă. Blestemă Soarta; se blestemă pe sine; nebunia lui fără minte, adică pe el însuşi. Pentru cel căruia i-a fost dat să cunoască această dulce învăţătură şi apoi a fugit de ea, visul răzbunător va veni asupră-i în lipsă.

Pierre era acum un astfel de zeu uşor de vătămat; corăbierul neastâmpărat; visătorul visului de răzbunare. Deşi de bine de rău se dezmeticise şi se străduise să vadă lucrurile aşa cum erau, în ceea ce o privea pe Lucy în adâncurile sufletului se minţea încă pe sine. Adevărat, în nemaiîntâlnitele lui planuri Lucy era amestecată atât de strâns, încât i se părea cu neputinţă să-şi orânduiască viitorul fără să ţină seama de dragostea inimii sale. Neştiind însă cât de mare era aceasta, temându-se să o cântărească, asemeni celui care rezolvă o problemă de algebră, o înlocuise pe Lucy cea adevărată cu un semn – cu un X golit de înţeles – şi în ultima soluţie a problemei tot acel X găunos apărea, şi nu Lucy cea adevărată.

Acum, ridicându-se de pe podeaua camerei sale şi trezindu-se din amorţeala încă mai adâncă a sufletului său, Pierre se gândea că întreaga zare a negrei sale soarte se afla la porunca lui; toate hotărârile lui erau limpezi şi

de neclintit când, deodată, peste toate, se înscăună în cel mai adânc ungher al inimii sale icoana vie şi palpitândă a logodnicei sale. Plămânii i se goliră de aer; globii ochilor îl ardeau, căci dulcea închipuire, atâta vreme îngropată de vie în inima lui, i se părea că alunecă spre el ca dintr-un mormânt, iar părul ei auriu o învăluia asemeni unui giulgiu.

În acea clipă toate celelalte lucruri i se şterseră din minte; mama lui, Isabel, întreaga lume largă; nu mai rămase decât un singur lucru; întrebarea care le cuprindea pe toate – Lucy sau Dumnezeu?

Aici se lasă cortina. Bătăliile fără nume ale sufletului nu pot fi zugrăvite şi unele dureri nu pot fi povestite. Să lăsăm firul despicat al întâmplărilor să scoată la iveală propriul lor înţeles înfurcat.

CARTEA XI
PIERRE TRECE RUBICONUL

I

Sorbit de vârtejul Maelstromului, omul e silit să se învârtească asemeni unui titirez. Dacă lovim la un capăt şirul cel mai lung de bile de biliard, aşezate una lângă alta, prima care se va mişca va fi cea din capătul opus, pe când restul vor rămâne nemişcate; cu toate acestea, ultima bilă nici nu a fost atinsă. Tot astfel, dacă într-un şir de multe generaţii trecute Soarta i-a lăsat în pace pe oameni, ea îl loveşte prin mijlocirea lor pe cel din ziua de azi. În zadar se face el că nu bagă de seamă efectul loviturii, pentru că lovitura a primit-o, deşi nu o simte în acea clipă. Pierre nu punea însă în cumpănă Soarta Statornicită şi Voinţa Liberă; Soarta Statornicită şi Voinţa Liberă îl cumpăneau pe el, şi prima era aceea care atârna mai greu.

Felul osebit al puterilor care, în noaptea şi în dimineaţa următoare ultimei sale întâlniri cu Isabel, îl călăuziseră pe Pierre spre hotărârea finală, îl îmboldea acum să treacă la fapte, fără cea mai mică zăbavă, de unde mai înainte se codise să o facă.

Fără să aibă ceva desluşit în minte, era hotărât să i-o ia înainte lui Isabel şi oricăror împotriviri ale ei la plănuita lor căsătorie; Pierre se grăbea astfel să săvârşească o faptă care era urmarea firească, împlinirea gândului său, fără să fie însă pornită dintr-o dorinţă corespunzătoare. Întrucât prima lui hotărâre o privea atât de dureros pe Lucy, făptura ei îi era vie în minte; simţea un fel de nerăbdare să nu o mai ţină în neştiinţă şi, cu un fel de crudă îndurare, să-i rostească osânda cât mai degrabă. De aceea, unul din ultimele sale gânduri din zorii acelei zile fusese de a se duce la Lucy. La aceasta s-ar putea să se fi adăugat, fără îndoială, încă un amănunt neînsemnat, şi anume că Lucy locuia mai aproape decât Isabel.

Mai înainte Pierre încercase, din respect, să-i ascundă mamei sale frământările care-l încercau, îmbrăcându-se cu grijă şi băgare de seamă. Acum, întrucât însăşi inima lui era silită să poarte un obrăzar, îl scârbeau bietele încercări de a-şi înfrumuseţa sau deghiza înfăţişarea. Se îndreptă deci spre căsuţa lui Lucy cu veşmintele la fel de neorânduite pe cât îi era faţa de răvăşită.

II

Lucy nu se sculase încă. Aceeaşi forţă ciudată, care-l împinsese neîndurătoare tot înainte, îi dădu ghes acum să meargă drept în iatacul ei şi cu o voce blândă, dar care nu îngăduia împotrivire, să ceară să fie primit imediat, căci împrejurările nu sufereau amânare.

Îngrijorată şi bântuită de nelinişti fără nume pentru iubitul ei care lipsea de patruzeci şi opt de ceasuri, dus după treburi tainice şi de nepătruns, Lucy fu cuprinsă de un val de teamă la această chemare puţin obişnuită; uitând de buna cuviinţă, răspunse rugăminţii lui Pierre trimiţând vorbă că îl primeşte imediat.

Deschizând uşa, Pierre înaintă cu pas rar şi apăsat; când privirea ei căzu pe faţa lui palidă şi încrâncenată, Lucy scoase un ţipăt de groază oarbă, neştiutoare a durerii care a lovit-o, şi se ridică tremurătoare în capul oaselor, nefiind în stare să rostească niciun cuvânt.

Pierre se aşeză pe marginea patului; ochii lui înneguraţi se opriră asupra făpturii ei înspăimântate şi nevinovate.

— Pală şi înveşmântată în alb, eşti într-adevăr gata să păşeşti spre altar; dar nu spre altarul pe care l-a visat inima ta blândă; ce jertfă frumoasă!

— Pierre!

— Ultima cruzime a tiranilor este să-i lase pe duşmanii lor să se ucidă unii pe alţii.

— Inima mea! Inima mea!

— Nu... Lucy, m-am însurat.

Faţa nu mai era albă, ci cenuşie ca a unui lepros; aşternutul fremăta din cauza tremurului care îi cuprinsese mădularele; rămase o clipă, cătând fără să vadă în ochii pierduţi ai logodnicului ei, apoi se prăbuşi către el leşinată.

Nebunia urcă viforoasă spre creierul lui; trecutul era un vis, iar prezentul o groază neînţeleasă. Ridică şi întinse trupul nemişcat pe pat, bătând puternic cu piciorul în podea ca să primească ajutor. Camerista Martha intră în fugă în cameră şi, văzându-i pe cei doi şi chipurile lor cu o expresie de neînţeles, scoase un ţipăt şi dădu să fugă îngrozită. Strigătul repetat al lui Pierre o dezmetici însă şi, ieşind în grabă, se întoarse cu săruri puternice, care în cele din urmă o aduseră pe Lucy înapoi la viaţă.

— Martha! Martha! murmură Lucy într-o şoaptă abia auzită, tremurând în braţele tremurătoare ale cameristei... Repede! Repede! Vino... alungă visul! Trezeşte-mă!

— Ba dimpotrivă, deie Domnul să adormi din nou, exclamă Martha, aplecându-se asupra ei şi îmbrăţişând-o, iar apoi întorcându-se înspre Pierre cu o privire plină de indignare şi silă: Pentru numele lui Dumnezeu, domnule, ce înseamnă asta? Cum aţi ajuns aici? Fiţi blestemat!

— Blestemat?! Aşa să fie! Şi-a revenit, Martha?

— Nu ştiu cum, dar parcă aţi omorât-o; cum să-şi fi revenit? Mititica mea! Mititica mea stăpână! Vorbiţi-mi! Vorbiţi-mi... şi se aplecă mai tare asupra ei.

Pierre veni mai aproape de pat, făcând semn cameristei să-i lase; de îndată ce Lucy întrezări din nou făptura răvăşită, scânci jalnic:

— Martha! Martha! Alungă vedenia!... Acolo... Acolo! Uite-o... Uite-o! şi închise ochii strâns, întinzând îngrozită braţele în semn de apărare.

— Monstru! Trimis al necuratului! strigă din nou camerista, speriată şi ea la culme... Piei, satană! Nu vezi! Se prăpădeşte la vederea ta... Piei! Vrei s-o omori din nou? Piei!

Înţepenit şi îngheţat de propriul lui simţământ, Pierre se răsuci în tăcere şi plecă din cameră; coborând cu paşi greoi scările, se târî ca un om care se luptă sub apăsarea unei poveri uriaşe, pe un coridor lung şi îngust care ducea într-o aripă din spatele casei unde stătea doamna Llanyllyn şi, bătându-i în uşă, o chemă la căpătâiul lui Lucy care, îi explică el scurt, leşinase. Apoi, fără să mai aştepte vreun răspuns, ieşi şi o porni înapoi spre conac.

III

— S-a sculat mama? îl întrebă pe Dates pe care îi întâlni în hol.

— Nu încă, domnule; pentru numele lui Dumnezeu, domnule! Nu vă simţiţi bine?

— Sunt bolnav de moarte! Lasă-mă să trec.

În timp ce urca scările către iatacul mamei sale, îi auzi pasul şi se întâlni cu ea pe palierul cel mare din mijloc, acolo unde, într-o firidă adâncă, se afla un grup sculptat în marmură reprezentându-l pe Laocoon, pângăritorul templului, şi pe cei doi copii nevinovaţi ai lui, înfăşuraţi în ghemuri de şerpi şi zbătându-se în chinuri veşnice.

— Mamă, să mergem, dacă vrei, înapoi la tine în cameră.

Mama sa îl văzu apărându-i pe neaşteptate în faţă, cu o presimţire neagră pe care se strădui să şi-o stăpânească; se îndreptă din umeri cu trufie încăpăţânată, grăind cu buze tremurătoare:

— Pierre, în ultima vreme nu te-ai simţit îndatorat să îmi faci mărturisiri; nu-ţi va fi uşor să mă hotărăşti să ţi le primesc din nou. Vorbeşte! Ce avem noi doi să ne spunem?

— M-am însurat, mamă.

— Doamne Dumnezeule! Cu cine?

— Nu cu Lucy Tartan, mamă.

— Dacă-mi spui doar că nu cu Lucy, fără să-mi spui cu cine anume, este cea mai bună dovadă că nu poate fi decât o lepădătură. Ştie Lucy de căsătoria ta?

— Acum m-am întors de la casa ei.

Îmbăţoşarea doamnei Glendinning se înmuiase încet, încet. Acum se prinse de balustradă, o clipă, gârbovită şi tremurând. Apoi îşi adună la loc toată mândria şi rămase dreaptă în faţa fiului ei, fără vreo curiozitate pentru durerea lui neostoită, plină de dispreţ faţă de el.

— Cele mai negre presimţiri ale sufletului meu prevesteau negre întâmplări. Dacă nu ţi-ai găsit alt acoperământ şi altă masă decât cele pe care ţi le-a dat până acum această casă, caută-ţi degrabă. Sub acoperişul meu şi la masa mea, cel care s-a numit odată Pierre Glendinning nu mai are ce căuta!

Îi întoarse spatele şi urcă scările şerpuite cu pas şovăitor, dispărând din faţa lui; lui Pierre i se năzări că, prin balustrada de care se ţinea şi el, simte deodată săgetându-l fiorul mâinii mamei sale, încleştată de aceeaşi bară de lemn.

Privi în jur cu ochi goi; coborî la parter, clătinându-se ca un om beat, şi ieşi din casă fără să ştie ce face; când să păşească afară, se împiedică de pragul înalt şi căzu cu capul înainte, prăbuşindu-se sub coloanele de piatră, ca şi când o forţă năprasnică i-ar fi dat brânci, rânjind, de sub acoperişul strămoşesc.

IV

Ieşind pe portiţa dosnică din capătul curţii celei mari, Pierre o închise în urmă-i, întorcându-se apoi şi rămânând sprijinit de ea, cu ochii ţintă la hornul cel mare, din mijloc, al conacului, din care se ridica o trâmbă de fum albăstrui, încolăcindu-se leneş în văzduhul dimineţii.

„Nicicând aceste picioare nu vor mai călca pragul vetrei din care te înalţi, firicel de fum! O, Doamne, cum să numesc acea putere care a făcut din Pierre un biet cerşetor?”

Păşind arar, trecu pe sub ferestrele lui Lucy şi, ridicând privirea, văzu perdelele albe trase de tot, toată căsuţa albă tăcută şi nemişcată, şi un cal alb legat la poartă.

„Aş intra, dar din nou strigătele ei îngrozite m-ar alunga; ce altceva aş mai putea să-i spun ori să fac? Nu pot să-i explic. A aflat tot ceea ce mi-am pus în gând să-i spun. Da, dar ce crud i-ai aruncat în faţă vestea, Pierre; pripa şi nesocotinţa ta au ucis-o!... Nu, nu!... Cine poate să aducă cu blândeţe ştiri nemiloase? Dacă nu putem ocoli pumnalul, atunci cată să-l împlântăm fără zăbavă! Perdelele sunt trase, ascunzând-o vederii; fie ca şi perdelele

sufletului meu să se lase asupra dulcelui ei chip. Dormi, dormi, dormi, dormi, înger dulce! Nu te mai trezi niciodată ca să-l vezi pe Pierre sau ca să știi de tine, Lucy a mea!”

Își continuă drumul în grabă, şi fără să ştie încotro merge, lovindu-se de un trecător ce venea din partea cealaltă. Omul se opri uluit; ridicând privirea, Pierre recunoscu o slugă de la conac. Cu graba care acum îl împingea înainte în toate faptele sale, îi spuse să se oprească şi, făcându-se că nu observă groaza zugrăvită pe faţa omului care se speriase de întâlnirea cu tânărul său stăpân, Pierre îi porunci să-l urmeze. Îndreptându-se către micul han din sat numit „Lebăda Neagră”, intră în prima cameră goală şi, poruncindu-i omului să stea, îl chemă pe hangiu şi îl trimise după pană şi hârtie.

Uneori, la ceas de neobişnuită năpastă, unele minţi alcătuite altfel decât cele de rând îşi află o ciudată şi perversă uşurare – dacă li se iveşte prilejul – într-un umor sălbatic, ponciş, cu atât mai fascinant cu cât e mai nepotrivit; dar această toană numai foarte rar e îndreptată către aceia îndeaproape legaţi de cauza ori efectul suferinţei lor; mintea rece a unuia care nu este decât filosof nu ar şovăi să numească o astfel de purtare nebunie vremelnică; poate că nu s-ar înşela, întrucât privită cu ochii neînduraţi, şi neomenoşi ai intelectului rece orice durere, a noastră sau a altora, pare nebunie curată, purtare lipsită de noimă.

Nota pe care o scrise suna astfel:

„Pentru bătrânul meu amic Dates,

Dates, băiete, mişcă-ţi osemintele! Du-te la mine în cameră şi adu jos cufăraşul de mahon şi micul scrin încuiat acoperit cu creton albastru; leagă-le bine cu curele, scumpule, căci sunt foarte grele, şi aşază-le în faţa portiţei. Du-te apoi fuguţa înapoi şi adu-mi măsuţa de lucru şi dichisul de scris şi pune-le tot înaintea porţii. Hopa sus din nou şi adu-mi vechiul pat de campanie (vezi să nu uiţi vreo bucată) şi leagă lada bine cu o frânghie. Mergi înapoi la sertăraşul din colţul din stânga al dulapului, unde se află cărţile mele de vizită. Lipeşte una pe cufăr, alta pe măsuţa de scris şi alta pe lada patului de campanie. Pune-mi apoi toate hainele în geamantane (să nu cumva să uiţi cele două vechi mantale militare, băiete) şi lipeşte şi pe ele cărţi de vizită, bunul meu Dates. Apoi dă roată de trei ori camerei, bunule Dates, şi mai şterge-ţi din sudoare. După aceea... stai să văd... după aceea, bunul meu Dates... după aceea ce? Cam atât. Adună toate hârţoagele pe care le mai găseşti prin cameră şi dă-le foc. După aceea... înhamă-l pe bătrânul Copită Albă la cea mai uşoară căruţă de la fermă şi trimite cufărul, măsuţa, patul şi geamantanele la „Lebăda Neagră”, unde o să vin să le iau când voi fi

gata, şi nu înainte, dulcele meu Dates. Fii binecuvântat, bătrânul, imperturbabilul şi grozavul meu Dates şi adio!

Îmbătrânitul tău tânăr stăpân,
Pierre.

P.S. Fii atent, Dates. Dacă mama mea vrea să te întrerupă, spune-i că aceasta mi-e porunca şi explică-i după ce lucruri am trimis; cu niciun preţ să nu-i arăţi stăpânei tale scrisoarea... Auzi? Tot Pierre."

Împăturind mâzgăleala într-o formă aiurită, Pierre îi porunci omului să i-o ducă neîntârziat lui Dates. Servitorul, nedumerit, şovăia însă, răsucind biletul în mână; Pierre îl goni răcnind, scos din fire; când omul îşi luă picioarele la spinare înspăimântat, Pierre îl chemă înapoi şi-şi ceru iertare pentru vorbele grele; cum însă slujitorul nu se mai dădea dus acum, gândindu-se poate să se folosească de toana mai pocăită a lui Pierre ca să-i zică ceva de mustrare sau de milă, îi porunci din nou cu furie sporită să o întindă şi bătu din picior.

După aceea îi spuse bătrânului hangiu, nu mai puţin uluit decât servitorul, că nişte lucruri vor fi lăsate pentru el în cursul acelei dimineţi la han şi – arătându-şi dorinţa de a avea o cameră pentru el şi soţia lui în acea seară, încă o cameră cu odăiţă de legătură care să poate fi folosită drept budoar, şi încă una pentru o servitoare – Pierre plecă, lăsându-l pe bătrânul hangiu privind cu gura căscată după el şi întrebându-se în sinea lui ce lucru groaznic s-o fi putut întâmpla ca să-l scrântească pe tânărul şi mult iubitul lui tovarăş de vânătoare de altădată, domnişorul Pierre.

Curând, bătrânul hangiu, un om scurt la trup, ieşi cu capul gol în cerdacul hanului, coborî singura lui treaptă şi merse până în mijlocul drumului, cătând în urma lui Pierre. Când acesta dispăru pe o uliţă îndepărtată, doar atunci uimirea şi îngrijorarea lui îşi găsiră glas.

„Eu l-am învăţat... da, eu bătrânul Casks; cel mai bun ţintaş din tot ţinutul, ăsta-i domnişorul Pierre... Deie Domnul să nu ţintească taman în inima lui... Însurat? Însurat? Şi vine aici? Mare minunăţie!".

CARTEA XII
ISABEL, DOAMNA GLENDINNING, PORTRETUL ŞI LUCY

I

Vă mai amintiţi, poate, că în noaptea trecută, când Pierre plecase de la ferma ce o adăpostea pe Isabel, nu hotărâseră nicio oră din zi sau din noapte la care să se întâlnească din nou. La prima întâlnire Isabel îi ceruse să se vadă odată cu căderea înserării, din cine ştie ce pricină, fără îndoială bine ştiută de ea.

Acum, când soarele se ridicase de câteva suliţe pe cer, Pierre se apropie de ferma Ulverilor şi o văzu pe Isabel în picioare în faţa micii lăptarii, trebăluind printre găleţile de lapte, orânduindu-le în picioare pe rafturi lungi ca să le bată soarele şi să se cureţe, sclipitoare ca nişte scuturi. Era întoarsă cu spatele la el. Intrând pe portiţa deschisă, Pierre trecu prin bătătura mică acoperită cu iarbă moale şi verde şi, umblând fără să-şi dea seama în vârful picioarelor, veni până în spatele ei, o atinse pe umăr şi rămase nemişcat.

Ea tresări, fu scuturată de un tremur, se întoarse repede către el, scoase un ţipăt înăbuşit, ciudat, apoi îl privi fix şi rugător.

— Arăt cam ciudat, dulcea mea Isabel, nu-i aşa? grăi Pierre în cele din urmă, cu un zâmbet chinuit şi muncit.

— Frăţiorul meu, dragul meu frate! Vorbeşte-mi... spune-mi... ce s-a întâmplat... ce-ai făcut? Oh! Oh! Ar fi trebuit să-ţi spun, Pierre, Pierre; e vina mea... a mea, numai a mea!

— Care-i vina ta, dulce Isabel?

— I-ai spus mamei tale de Isabel, Pierre.

— Nu, Isabel. Doamna Glendinning nu-ţi cunoaşte taina.

— Doamna Glendinning? Adică... adică... mama ta, Pierre! Pentru numele lui Dumnezeu, frate, lămureşte-mă. Nu îmi cunoaşte taina şi totuşi iată-te aici, pe neaşteptate şi cu o înfăţişare rătăcită. Hai, intră cu mine în casă. Repede, Pierre, de ce nu te clinteşti? O, Doamne! Dacă uneori simt că înnebunesc eu însămi, de ce trebuie să-l fac să-şi piardă minţile pe cel care mă iubeşte într-atâta şi care, mă tem, şi-a distrus viaţa pentru mine? Fie ca atunci să nu mai rămân în picioare pe această brazdă de iarbă, ci să intru sub ea şi să mă înghită pământul! Spune-mi... şi apucându-i braţele lui Pierre cu mâini disperate, strigă: Spune-mi, mi-e dat oare să pârjolesc orice lucru pe care îmi cade privirea? Privirea mea e ca cea a Gorgonei?

— Nu, dragă Isabel; ea are o putere încă mai mare; pe când aceea îi schimba pe oameni în stane de piatră, privirea ta schimbă marmura albă în laptele mamei.

— Vino cu mine... Vino degrabă.

Intrară în lăptărie şi se aşezară pe o bancă, lângă o fereastră acoperită cu caprifoi.

— Pierre, blestemată şi pe veci afurisită fie ziua în care inima mea bolnavă de dor te-a chemat la mine, dacă acum, în primăvara dragostei noastre înfrăţite, pari doritor să-mi ascunzi adevărul, chiar de-ţi vei fi închipuind că e spre binele meu. Vorbeşte-mi... Oh, vorbeşte-mi, frate!

— Vorbeai de înşelăciune pentru binele cuiva. Să spunem însă, draga Isabel, că nici într-un caz nu te-aş înşela cu bună ştiinţă; niciodată; ai fi tu atunci gata, pentru mine şi pentru tine, să-i înşeli pe alţii din toată inima, pentru binele lor şi pentru binele nostru, al amândurora? Nu spui nimic. Atunci, e rândul meu, dulce Isabel, să-ţi cer să-mi vorbeşti! Oh, vorbeşte-mi!

— Rău este lucrul neştiut, dar pe care-l simţi apropiindu-se şi care se vesteşte prin slujitori făţarnici. Pierre, dragul meu Pierre; ai grijă de mine! Frăţeasca noastră dragoste, ciudată, tainică, fără pereche, mă face aluat moale în mâinile tale. Ai grijă de mine. Ştiu prea puţine despre lumea din afară. Lumea din jur mi se pare asemeni Indiei necunoscute. Priveşte-mă în ochi, priveşte-mă, Pierre, şi spune-mi acum că vei avea grijă de mine; spune-mi, spune-mi, Pierre!

— Dacă meşteşugarul genovez umblă grijuliu cu cel mai gingaş şi mai minunat filigran făcut de el, dacă mama-natură înfaşă şi oblojeşte, ţesând cuib moale în jurul puişorilor mititei şi neajutoraţi, atunci, Isabel, să ştii că şi eu mă voi purta cu tine cu aceeaşi băgare de seamă, de parcă ai fi un ou în care s-au cuibărit fiinţa şi soarta ta. În afara Celui de Sus, Isabel, nu se află nimeni care să-ţi poarte mai mult de grijă, care să fie mai respectuos şi prevenitor cu tine.

— Te cred din străfundurile inimii, Pierre. S-ar putea însă ca tu să te arăţi prevenitor acolo unde nu e neapărat nevoie de prevenire, iar cine ştie când, din pripă, să uiţi de grija ce trebuie s-o ai tocmai atunci când lipsa de grijă poate să fie fatală. Nu, nu, frate! Soare, albeşte-mi părul precum cânepa dacă prin mintea mea trece vreun gând de mustrare, Pierre, sau dacă vreodată am să-ţi arăt neîncredere. Buna-credinţă trebuie să fie însă uneori cercetătoare, altfel nu mai este ea. Pierre, Pierre, înfăţişarea ta grăieşte cu elocinţă despre o hotărâre deja împlinită, luată într-o clipă. De când te-am văzut ultima oară, Pierre, ai făcut un pas fără întoarcere. Mi-e sufletul amorţit şi împietrit la acest gând; spune-mi, despre ce este vorba?

— Tu, eu şi Delly Ulver vom pleca mâine-dimineaţă din aceste locuri spre un oraş îndepărtat. Asta este.

— Doar atât?

— Nu ajunge?

— Mai e ceva, Pierre.

— Nici tu nu ai răspuns la o întrebare pe care ţi-am pus-o mai adineauri. Gândeşte-te, Isabel. E vorba să-i înşelăm pe alţii, tu şi cu mine, într-o treabă ce ne priveşte doar pe noi doi, pentru binele lor şi al nostru. Ce zici?

— Aş face orice ca norocul să nu te părăsească nicio clipă în viaţă, Pierre. Ce vrei să facem noi doi? Aştept... aştept!

— Să mergem în cămăruţa cu fereastră dublă, surioară, zise Pierre ridicându-se.

— Ba nu; dacă nu poţi să-mi spui aici, atunci va fi cu neputinţă orişiunde, frăţioare; ar fi rău pentru tine.

— Fată! strigă Pierre înverşunat. Dacă din pricina ta am pierdut... – dar se stăpâni.

— Ai pierdut? Pentru mine? Mi se pare că lucrurile cele mai rele devin acum şi mai întunecate. Pierre! Pierre!

— Am fost un prost şi am vrut să te sperii, surioară. Tare prost am fost. Vezi-ţi de treaba ta nevinovată şi lasă-mă să vin din nou peste câteva ceasuri. Lasă-mă să plec.

Se întoarse să plece, dar Isabel sări în picioare şi îl strânse în braţe atât de tare, încât părul despletit îi mătură obrazul şi-l acoperi pe jumătate.

— Pierre, dacă sufletul meu a aruncat asupra ta o umbră neagră ca aceea pe care pletele mele o revarsă pe faţa ta, dacă ai pierdut ceva din pricina mea, atunci Isabel e pe vecie pierdută pentru Isabel şi Isabel nu va mai trăi dincolo de noaptea asta. Dacă sunt într-adevăr o fiinţă aducătoare de blestem, nu voi să mai joc rolul ce mi s-a dat şi voi trage pe sfoară soarta, omorându-mă. Te las să pleci, ca nu cumva otrava necunoscută din mine să te atingă şi pe tine.

Trupul i se înclină tremurător, ca al unei flori pălite, şi se îndepărtă de el. Pierre o prinse în braţe şi o sprijini.

— Prostuţo, prostuţo! Nu vezi că tocmai când încercai să te desparţi de mine te-ai clătinat şi ai căzut; nu este o pildă grăitoare că eu sunt sprijinul inimii tale, dulcea, dulcea mea Isabel! Nu mai vorbi de despărţire.

— Ce ai pierdut din pricina mea? Spune-mi?

— O pierdere din care am ieşit câştigat, surioară!

— Vorbe răsunătoare! Ce anume ai pierdut?

— Nimic din ceea ce i-ar fi drag inimii mele să recâştige. Am dobândit iubire şi înălţare lăuntrică cu un preţ pe care, mic sau mare, nu l-aş primi nicicum înapoi, dacă ar fi să dau îndărăt comorile pe care le-am cumpărat.

— Atunci iubirea e de gheaţă şi înălţarea e ca neaua? Obrazul tău e alb ca varul, Pierre.

— Aşa şi trebuie, căci dacă eu am convingerea că sunt cinstit, restul lumii n-are decât să creadă ceea ce vrea.

— Ce anume ai pierdut?

— Nici pe tine, nici mândria şi slava de a te iubi şi de a-ţi fi frate statornic, neasemuita mea soră. De ce-ţi întorci faţa de la mine?

— Vai, mă leagănă şi mă mângâie cu vorbe dulci ca să nu-mi mărturisească cine ştie ce taină! Pleacă, pleacă, Pierre, şi întoarce-te când vei dori. M-am oţelit acum să îndur tot ceea ce este mai rău şi până la capăt. Îţi spun din nou, sunt gata să fac orice – da, orice mi-ar porunci Pierre – căci deşi răul s-ar putea să se abată asupra capetelor noastre venind din afară, înlăuntrul inimii tale te vei purta cu mare, mare băgare de seamă cu mine, nu-i aşa, Pierre?

— Oh, eşti alcătuită din plămada neasemuită din care atotputernicul îi face pe serafimi! Devotamentul tău faţă de mine îşi află pereche doar în credinţa ce-ţi port. Poţi să te încrezi în mine, Isabel. Oricât de ciudat ţi s-ar părea lucrul pe care vreau să ţi-l înfăţişez, încrederea ta... nu-mi va sta ea oare alături? Şovăi-vei dară să sari în apă, dacă eu mă arunc înaintea ta? Dacă m-am şi aruncat! Acum nu poţi să mai rămâi pe mal. Ascultă, ascultă-mă: nu încerc să-ţi câştig încuviinţarea pentru un lucru încă nefăcut; te chem, Isabel, din adâncul făcutului ce nu se mai poate desface, să-i dai măcar binecuvântarea ca lucru împlinit. Nu mă privi atât de aspru. Ascultă. Îţi voi spune tot, Isabel, deşi te temi să faci rău oricărei vietăţi şi mai cu seamă fratelui tău, inima ta cinstită nu are de unde să cunoască dinainte miliardele de iţe împletite şi ţesute întru alcătuirea omenirii, tot păienjenişul necuprins al lumii noastre, care nu îngăduie unui firicel să urmeze în ţesătură o altă linie decât cea înscrisă în tipar, fără să se rupă şi fără să rupă şi alte fire. Ascultă, toate cele ce s-au întâmplat până acum, şi toate cele ce se vor întâmpla de acum înainte, se trag de la primul ceas în care te-am văzut Nu se poate şi nu se putea să fie altfel. De aceea simt că trebuie să am răbdare. Ascultă. Orice alte lucruri aş putea avea, orice alte binecuvântări înşelător strălucite mi-ar fi dăruite, să trăiesc fără să te mângâi şi să te îndrăgesc, să mă lăfăi la casa mea departe de tine şi să te cercetez ca un frate bun doar noaptea, pe furiş, ca un hoţ, asta mi s-ar părea, şi chiar e, de-a dreptul cu neputinţă. Aspida remuşcării şi ruşinii ascunsă în sânul meu nu şi-ar retrage niciodată colţii. Ascultă, însă! Fără să necinstesc amintirea unei făpturi care – pe drept sau pe nedrept – a rămas sfântă şi nepângărită pentru mine, nu pot mărturisi că-ţi sunt frate, Isabel. Nici tu nu doreşti această dezvăluire; nu tânjeşti după un nume găunos, ci după o viaţă adevărată; ceea ce vrei nu este mărturia ocazională a iubirii mele de frate; este încrederea neîntreruptă a aceluiaşi acoperiş. Oare nu inima ta cea de taină vorbeşte

prin gura mea? Spune, Isabel! Ei bine, atunci mai bine ascultă-mă. Există doar o singură cale; neobişnuită cale, Isabel; pentru restul lumii care nu a tresăltat niciodată de dragoste pentru tine, este calea înşelăciunii; dar nevătămătoare pentru toţi; atât de nevătămătoare în miezul ei, Isabel, încât îmi pare că Pierre s-a sfătuit cu cerurile şi cerurile însele nu au spus Nu. Ascultă mai departe; ascultă-mă cu băgare de seamă. Aşa cum ştii că te-ai ofili şi ai pieri fără mine, la fel aş suferi şi eu fără tine. Aici suntem la fel; să-ţi intre bine în cap asta, Isabel. Nici eu nu mă aplec către tine, nici tu către mine; amândoi ne înălţăm, mână în mână, către un pisc de slavă! Cum am putea însă să fim mereu, neîntrerupt, şi fără ca cineva să afle de noi, unul alături de celălalt: cum am putea să avem toate acestea fără să punem în primejdie amintirea pe veci sfântă de care ţi-am vorbit? Doar o singură cale... una... doar una! Ciudată, dar fără păcat. Ascultă. Încordează-ţi puterile; lasă-mă să-ţi ţin mâna; am să-ţi spun la ureche, Isabel. Nu te teme; dacă te sprijin eu, nu ai cum să cazi.

O luă în braţe; ea tremura, îşi aplecă fruntea către el, gura lui umedă îi atinse urechea; şopti vorbele fatale.

Fala nu se clinti; nu mai tremura; se strânse lângă el cu toată încrederea nouă şi de nedescris, nouă şi greu de desluşit. Pe faţa lui Pierre fulgeră o iluminare şi o înţelegere grea; o sărută pe frunte; îi strânse mâna; nu-i dădu drumul, în ciuda muţeniei ei gingaşe, cumplite.

Se aşezară apoi unul lângă altul, ca două ramuri gemene, şi rămaseră înlănţuiţi fără să-şi spună vreo vorbă.

II

Doamna Glendinning măsura camera în lung şi-n lat; halatul i se desfăcuse.

„Ce ticăloşie! Am adăpostit la sânul meu un şarpe; acum limba de viperă a lumii va spune: iată-l pe fiul cel rău al doamnei Mary Glendinning! Înşelătorule! Negru ca păcatul, în vreme ce eu îl credeam alb ca neaua şi blând ca un mieluşel. Nu este adevărat! E încă noapte! Dacă ar fi adevărat, aş fi înnebunit şi aş fi acum închisă, şi nu m-aş plimba aici cu toate uşile deschise. Singurul meu fiu însurat cu o... necunoscută! Singurul meu fiu şi-a călcat cel mai sfânt legământ făcut în lume... şi toţi o ştiu! Îmi poartă numele... Glendinning. Nu voi să mai ştiu de el; de ar fi asemeni acestui veşmânt, mi l-aş smulge de pe mine şi l-aş arde până s-ar fărâma de tot! Pierre! Pierre! Întoarce-te, întoarce-te şi jură-mi că nu este adevărat! Nu se poate! Aşteaptă: am să sun şi am să văd dacă aşa stau lucrurile."

Scutură cu furie cordonul clopoţelului şi în curând se auzi un ciocănit de răspuns.

— Intră! Nu, nu şovăi (aruncându-şi un şal pe umeri), intră. Stai acolo şi spune-mi, dacă îndrăzneşti, că fiul meu a fost în această casă azi de dimineaţă şi că m-am întâlnit cu el pe scări. Cutezi să spui una ca asta?

Dates privea năucit la stăpâna lui.

— Vorbeşte când îţi spun! Ţi-ai înghiţit limba? Sau vrei să mi-o smulg pe a mea şi să ţi-o azvârl în faţă? Vorbeşte!

— Cinstită stăpână!

— Nu sunt stăpâna ta! Tu eşti stăpânul meu, căci dacă rosteşti vorbele acelea, mă osândeşti la nebunie... Ah! Ticălos băiat! Pleacă de aici, Dates!

Încuie uşa după el şi continuă să se plimbe prin cameră repede şi în neştire. Se opri apoi şi, desfăcând cordonul, lăsă să cadă draperiile şi să se înstăpânească întunericul.

La uşă se auzi un ciocănit. Deschise.

— Stăpână, sfinţia-sa e jos. N-am vrut să vă chem, dar a stăruit.

— Trimite-l sus.

— Aici? Acum?

— N-ai auzit ce ţi-am spus? Trimite-l sus pe domnul Falsgrave.

Înştiinţat parcă de bătrânul servitor despre criza doamnei Glendinning, preotul intră în camera ei pe uşa deschisă, codindu-se, plin de o cuviincioasă sfială şi temându-se nici el nu ştia de ce.

— Luaţi loc; ba nu, închideţi uşa şi încuiaţi-o.

— Doamnă!

— Atunci o încui *eu*. Luaţi loc. L-aţi văzut?

— Pe cine, doamnă? Pe domnişorul Pierre?

— Pe el! Repede!

— Tocmai ca să vă vorbesc despre el am venit, doamnă. Mi-a făcut o vizită cu totul neobişnuită. Aseară – la miezul nopţii.

— Şi l-ai cununat? Fii blestemat!

— Nu, nu, doamnă; sunt nişte lucruri pe care nu le pricep... am venit să vă dau de veste, dar văd că mă întâmpinaţi cu ştiri copleşitoare.

— Nu vă cer iertare, dar asta nu înseamnă că nu-mi pare rău. Domnule Falsgrave, fiul meu, juruit în faţa lumii să o ia de nevastă pe Lucy Tartan, s-a însurat în taină cu alta... Cine ştie ce stricată!

— Cu neputinţă!

— Aşa cum vă aflaţi aici în faţa mea, aşa e de adevărat. Nu ştiaţi nimic?

— Nimic, nimic. Chiar nimic. Cu cine s-a însurat?

— Cu cine ştie ce stricată, vă spun! Nu vă vorbeşte acum o doamnă, ci cea care se află mai în adânc – o femeie! O femeie jignită şi otrăvită în mândria ei!

Îi întoarse iute spatele şi porni din nou să măsoare camera cu paşi repezi, la fel de rătăcită şi uitând cu totul de prezenţa lui. După ce o aşteptă zadarnic să se oprească, domnul Falsgrave înaintă către ea cu băgare de seamă şi, cu cel mai adânc respect, aproape cu teamă, îi vorbi:

— E ceas de durere într-adevăr pentru dumneavoastră; trebuie să recunosc că sutana mea nu-i poate aduce alinare, cel puţin în clipa de acum. Îngăduiţi-mi să mă retrag şi să vă las doar rugăciunile mele ca să vă câştigaţi pacea, înainte ca soarele, pe care văd că l-aţi izgonit de-aici, să apună. Puteţi să trimiteţi după mine oricând. Pot să plec?

— Pleacă! Să nu-ţi mai aud vocea mieroasă, miorlăită, care e o ruşine pentru orice bărbat! Pleacă, neajutoratule, neînstare de vreun ajutor!

Porni din nou să bată camera cu paşi iuţi, mormăind nedesluşit: „Acum, acum, acum, acum încep să înţeleg mai limpede, mai limpede, e limpede ca lumina zilei! Primele mele bănuieli vagi mergeau pe calea cea bună! Prea bună! Da... la şezătoare! La şezătoare! Ţipătul!... I-am văzut privirea ţintuită asupra ei. N-a vrut să vorbească despre asta în drum spre casă. L-am învinovăţit că tace; m-a îmbrobodit cu minciuni, minciuni, minciuni! Da, da, e însurat cu ea, cu ea... cu ea!... Poate că era şi atunci. Şi totuşi... şi totuşi, cum se poate? Lucy, Lucy... I-am văzut după aceea privind-o de parcă ar fi fost gata să moară pentru ea, să meargă în iad pentru ea, acolo unde şi merită de altfel să ajungă! Oh! Oh! Oh! Să reteze din rădăcini, cu tăişul grosolan al simţurilor, trunchiul de toţi cinstit al unui neam fără pată! Să amestece vinul cel mai ales cu apa împuţită din băltoaca prostimii, îngălându-l până şi-a pierdut tot parfumul! Viperă! Dacă te-aş mai purta în pântec, dintr-o lovitură aş fi şi sinucigaşă şi ucigaşă!”

Un al treilea ciocănit se auzi la uşă. Deschise.

— Stăpână, mă gândeam să nu vă stânjenesc... Sunt chiar deasupra dumneavoastră... Aşa că nu le-am coborât încă.

— Vorbeşte desluşit! Ce vrei să spui?

— Iertare, stăpână, nu ştiu de ce credeam că aveţi ştire de asta, dar acum văd că nu se poate.

— Ce-i cu hârtia mototolită din mâna ta? Dă-mi-o.

— I-am promis tânărului meu stăpân să nu o fac, doamnă.

— Am să ţi-o smulg atunci, şi el nu te mai poate ocări. Ce? Ce? Ce? Trebuie să fie nebun!... „Dragă băiete”... Ce? Ce?... Nebun şi vesel!... Cufăr?... Haine?... Geamantane?... Are nevoie de ele?... Aruncă-i-le pe fereastră! Şi dă-le brânci în jos, căci o fi stând dedesubtul ei! Fă bucăţi toată camera. Smulge covorul de pe jos. Jur că nu voi lăsa nici cea mai mică amintire de a lui să dăinuie în această casă. Aici!... Chiar aici unde stau acum a stat poate el cândva; da, aici mi-a legat şiretul de la pantof; locul e plin de noroi! Dates!

— Stăpână...

— Fă ce ţi-a cerut. Pe ocolite m-a făcut de ruşine în ochii lumii; am să-l fac şi eu de ruşine. Ascultă şi să nu crezi că m-am ţicnit. Du-te în camera aceea (şi arătă în sus), ia fiecare lucruşor din ea şi, acolo unde ţi-a spus să-i laşi geamantanele şi cufărul, să pui toate catrafusele.

— Mi-a spus să le las în faţa casei... a casei lui!

— Chiar de nu ţi-ar fi spus aşa, acolo ţi-aş fi poruncit să le pui. Nătărăul! O să dau de ştire întregii lumi că-l reneg şi-l dezmoştenesc! Fă ce ţi-am spus... Stai. Lasă camera aşa cum e; du-i doar ce ţi-a cerut.

— Bine, doamnă.

Îndată ce Dates plecă, doamna Glendinning rămase să se plimbe încoace şi încolo cu paşi repezi, mormăind nedesluşit: „De-aş fi o femeie mai puţin puternică şi trufaşă, mi-ar fi trecut până acum. Vulcanii adânci ard multă vreme înainte de a li se stinge pojarul. Ah, dacă lumea ar fi alcătuită din aluat moale, pe care să-l frământăm aşa cum pofteşte inima noastră pătimaşă! Blestemate fie silabele care alcătuiesc ticăloasa vorbă *bună-cuviinţă*. Atârnă cât butucul unui ocnaş; atârnă? Ce se aude? Atârnă ceva... Nu atârnă, se târăşte pe jos... cuferele lui... ale pribeagului... le târâie afară. Aş trage inima mea după ele, aşa cum îi scot pe înecaţi pescarii, aşa mi-aş trage şi eu afară fericirea pierdută! Băiete, băiete, mi te-au adus mai rău decât dacă te-ar fi găsit înecat, şiroind de apă... înecat în necinstea de gheaţă! Oh! Oh! Oh!”

Se aruncă pe pat, îşi acoperi faţa şi rămase nemişcată. Apoi sări deodată în sus şi sună pripit.

— Deschide birouaşul şi trage pupitrul. Aşteaptă şi trimite asta domnişoarei Lucy.

Şi scrise repede aceste rânduri cu creionul:

„Inima îmi sângerează pentru tine, scumpă Lucy. Nu am glas... Ştiu totul. Caută-mă la primul ceas după ce îmi vin în fire.”

Şi se aruncă din nou pe pat, rămânând nemişcată.

III

Aproape de apusul soarelui, în aceeaşi seară, Pierre se afla într-una din cele trei camere arvunite la hanul „Lebăda Neagră”; cufărul acoperit cu creton şi măsuţa de scris se aflau în faţa lui. Se căuta prin buzunare cu disperare.

„Cheia! Cheia! Altfel va trebui să-l forţez. Prevesteşte un lucru rău. Ba, mai mare norocul – unii bancheri sunt siliţi să spargă uşa ca să intre în tezaurele lor. Dar nu întotdeauna. Ia să vedem... Uite cleştii. Mândru chip au aurul şi argintul! Niciodată n-am iubit banii până în ziua de azi. De câtă vreme i-am agonisit aici; suveniruri de demult de la mătuşi, unchi, nenumăraţi veri şi de la... dar de *ei* nu vreau să-mi aduc aminte; de acum înainte sunt morţi pentru mine! Fără îndoială că zaraful o să-mi dea ceva în plus pentru atâta aur vechi. Uite şi piese mai mari, amintiri de la... nu am să-i spun pe nume... de mai bine de jumătate de veac. Ei, nu m-aş fi gândit vreodată că vor ajunge să le trimit din nou la plimbare prin lume, de unde au venit. Dar dacă tot trebuie cheltuiţi, acesta este ceasul, la această ultimă nevoie şi pentru această simtă cauză. Ce rangă netoată şi prăpădită! Hei-rup! Încă o dată... cuib de şarpe!”

Dat brusc peste cap, capacul cufăraşului îi dezvălui privirilor *portretul-şezând* aşternut deasupra tuturor celorlalte lucruri, acolo unde îl dosise chiar el, cu câteva zile mai înainte. Aşezat cu faţa în sus, îl întâmpină cu zâmbetul acela tăcut, fără nume, neschimbat şi cu mai multe înţelesuri. Sila lui dintâi era acum sporită şi de un alt simţământ, cu totul nou. Acelaşi aer abia ghicit al portretului îl putea regăsi, amestecat ciudat, cu trăsături mai nobile, mai dulci şi mai îndepărtate, pe faţa Isabelei; acel aer deci i se părea acum nesuferit; dezgustător, deşi fără vreo pricină pentru Pierre. Nu încercă să înţeleagă de ce; nu putea decât să simtă şi încă foarte tare.

Lăsând baltă orice alte investigaţii printre cotloanele iscusit întortocheate ale acestei teme, nu ne mai rămâne să spunem decât că sila lui Pierre faţă de portret se trăgea, poate, fără ca el să-şi dea seama, din vreuna din acele idei adânci care uneori se strecoară, nu se ştie cum, chiar în minţile cele mai obişnuite. În strania legătură dintre faţa zugrăvită a tatălui său demult mort şi faţa surorii în viaţă, în faptul că depindeau una de alta şi că

una se oglindea – moştenită – în cealaltă, Pierre va fi văzut înfăţişându-i-se prin semne vizibile şi de netăgăduit tirania Timpului şi a Sorţii. Pictat înainte ca fiica sa să fie zămislită sau să se nască, asemeni unui văzător mut portretul părea să arate cu degetul lui profetic către văzduhul gol din care Isabel se alcătuise în cele din urmă. Icoana avea parcă viaţă şi duh; întrucât nu aerul tatălui său, aşa cum şi-l amintea Pierre, se putea acum citi pe faţa moştenită de Isabel, ci acela al portretului, nu părintele lui Pierre, aşa cum îi rămăsese lui în minte, ci eul pictat al portretului părea a fi adevăratul tată al lui Isabel; oricât de ciudat ar părea, Isabel moştenise o expresie care nu putea fi întâlnită altundeva decât în tabloul cu pricina.

Întrucât tatăl lui avea să fie acum izgonit pe vecie din minte ca o prezenţă amară, iar Isabel urma să devină obiectul unei iubiri statornice şi puternice, i se părea necuviincios ca în portretul cu zâmbet în doi peri să se oglindească dulcele ei chip cernit, atât de nefiresc amestecat, strâmbat şi schilodit.

Când îşi reveni din prima zdruncinare, ridică după un timp portretul cu amândouă mâinile şi-l ţinu departe de el.

„Până aici ţi-a fost. Am adunat până acum amintiri şi semne ale trecutului; m-am închinat tuturor suvenirurilor familiei; am strâns scrisori, bucle, bucăţele de panglici, flori şi cele o mie şi una de flecuşteţe pe care credem că dragostea şi amintirea le sfinţesc; adio pentru totdeauna! De va fi să zăbovească vreo amintire în mintea mea, n-am s-o transform într-o mumie aşezată într-un coşciug de sticlă, pe care să se adune praful stârnit de toţi cerşetorii. Muzeul Iubirii e înfumurat şi nătâng ca şi acele săli întunecoase unde sunt împăiate maimuţe rânjite şi şopârle scârboase, înzestrate, chipurile, cu un farmec închipuit. Nu vorbesc decât de decădere, moarte şi nimic altceva: decădere şi moarte a nenumărate generaţii; fac din întregul pământ mormântul lor. Cum se poate ca un lucru lipsit de viaţă să fie un monument închinat vieţii? Atât în ceea ce priveşte suvenirurile însiropate. Cât priveşte celelalte... ştiu acum că, în amintirile cele mai obişnuite, moartea scoate nu ştiu cum la iveală toate lucrurile tulburi legate de lucrul sau fiinţa dispărută; începe să asemene vorbe piezişe şi strecoară presupuneri josnice, care nu pot fi niciodată limpezite. Lăsată din porunca Domnului, Moartea trebuie să fie ultima scenă a ultimului act din piesa omului; o piesă care, oricum ar începe – farsă sau comedie – are întotdeauna un sfârşit tragic; cortina cade inevitabil peste un cadavru. De aceea n-am să mai joc niciodată rolul piticului rău, încercând prin mici amintiri după moarte să-i răstorn şartul, străduindu-mă să păstrez mereu vie icoana făpturii vii. Să moară totul şi să se plămădească din nou! Cât despre asta... asta!... De ce aş mai păstra-o? De ce să păstrez un lucru la care nimeni nu

poate privi cu îngăduinţă? Şi dacă sunt hotărât să-i păstrez nepângărită amintirea în ochii lumii... trebuie să distrug acest obiect, căci el este dovada cea mare, osânditoare şi nemăsluită, a cărei putere necurată mai că mă face să-mi pierd minţile. Pe vremea grecilor de demult, înainte ca mintea omului să se împâslească în robia bătrâneţii, înainte să se albească şi să se bată în piua ciracilor lui Bacon, înainte ca mădularele omului să îşi piardă frumuseţea şi arămiul lor barbar; pe atunci lumea cea rotundă era proaspătă, roză şi înmiresmată, ca un măr proaspăt cules; acum totul s-a veştejit! În acei cutezători timpi, cei mari – după ce mureau – nu erau dichisiţi ca nişte curcani puşi în tavă şi aşezaţi în pământ cu garnitură cu tot, ca să se îndoape blestematul de Ciclop ca un mâncător de oameni ce se află; nesăţioasa viaţă îl trăgea pe sfoară pe lacomul vierme, arzând mortul întru slavă; astfel duhul se înălţa spre ceruri odată cu şuviţele cârlionţate de fum.

La fel voi face şi eu cu tine. Deşi pentru trupul, căruia acest portret îi este slab ecou, a sosit demult ceasul groaznicelor socoteli din cimitir – Dumnezeu mi-e martor că, de n-ar fi fost acea părticică din tine, meritai să te ia mai la refec – o să am grijă de această a doua înmormântare a ta şi, arzându-te, te voi aşeza în racla urieşească a văzduhului! Hai, vino!”

În vatră ardea un foc mic de lemne, ca să împrospăteze aerul din camera multă vreme închisă; rămăsese acum doar o grămăjoară ţuguiată de cărbuni încinşi. Smulgând şi făcând bucăţi rama poleită, dar veche, Pierre aşeză cele patru bucăţi pe cărbuni; uscăciunea lor înteţi curând scânteile; atunci el înfăşură pânza făcând-o sul, o legă şi o încredinţă flăcărilor care acum trosneau cu zgomot. Urmări, fără să-şi ia ochii de la el, cum sulul pictat se înnegreşte şi se scorojeşte, începând să se desfacă pe măsură ce sfoara care îl legase ardea; o clipă, prin flăcări şi fum, portretul se zvârcoli şi se desfăcu, ridicându-se în picioare chinuit, privindu-l cu ochi plini de groază imploratoare, iar imediat după aceea, înfăşurat într-o pânză lată de ulei aprins, dispăru pentru totdeauna. Cedând unei porniri bruşte şi nestăpânite, Pierre băgă mâna în flăcări să scape chipul rugător; la fel de repede îşi trase mâna pârlită, care nu mai putuse apuca nimic. Se arsese, dar nu-i păsa.

Alergă înapoi la cufăr şi, punând mâna pe mai multe pachete de scrisori de familie şi tot soiul de amintiri amestecate aşternute pe hârtie, le aruncă una după alta în foc.

„Aşa, aşa, aşa! Zeilor celor buni le aduc ofrande proaspete; toate amintirile le torn într-o singură cupă! Aşa, aşa, aşa!... Încă, şi încă, şi încă; s-a făcut! N-a mai rămas decât cenuşa! De acum înainte pribeagul Pierre nu mai are nici părinţi şi nici trecut; întrucât Viitorul e pentru noi toţi o mare pată albă, Pierre cel de două ori dezmoştenit, eliberat din plasă, rămâne înlănţuit

în prezent, liber să-şi urmeze propria lui voinţă şi propriul lui chef, oricare ar fi sfârşitul!”

IV

În aceeaşi după-amiază, Lucy zăcea în iatacul ei. Se auzi o bătaie în uşă, şi credincioasa Martha o întâmpină pe doamna Glendinning, acum liniştită şi hotărâtă.

— Cum se simte tânăra ta stăpână, Martha? Pot să intru?

Şi, nemaiaşteptând răspunsul, intră în cameră cu pas neşovăitor, trecând pe lângă cameristă.

Se aşeză lângă pat şi îşi îndreptă privirea către ochii deschişi şi gura strânsă şi palidă a lui Lucy. O privi atentă şi cercetătoare o clipă, apoi se întoarse înspăimântată către Martha, ca şi când ar fi căutat întărire pentru cine ştie ce gând cutremurător.

— Domnişoară Lucy, spuse Martha, a venit... a venit doamna Glendinning. Vorbiţi-i, domnişoară Lucy!

Stoarsă de puteri în urma cine ştie cărei ultime zvârcoliri a durerii ei, Lucy nu era aşezată în pat cum se cuvine, ci zăcea de-a curmezişul lui, cu trupul fără culoare sprijinit în perne albe; doar un cearşaf o acoperea, ca şi când inima îi era atât de grea încât trupul ei ca neaua nu putea îndura nici măcar greutatea unei pene de pasăre. Aşa cum vălurile cad în falduri în jurul trupului unei statui albe de marmură, cearşaful subţire se mlădia în jurul lui Lucy ca un zăbranic peste o înecată.

— E doamna Glendinning. Vreţi să-i vorbiţi, domnişoară Lucy?

Buzele subţiri se mişcară şi palpitară o clipă, apoi rămaseră nemişcate şi o paloare sporită o învălui ca un giulgiu.

Martha aduse sărurile; când bolnava se linişti, îi făcu senin vizitatoarei să plece şi şopti:

— Nu vrea să vorbească cu nimeni; nu vorbeşte nici cu mine. Tocmai a plecat doctorul; a venit aici de cinci ori de azi-dimineaţă şi spune că trebuie să fie lăsată absolut liniştită. Apoi, arătând către măsuţă, adăugă: Vedeţi ce-a lăsat, doar întăritoare. Spune că liniştea e cel mai bun leac. Linişte, linişte, linişte! Oh, dulce linişte, vei veni vreodată?

— I s-a scris doamnei Tartan? şopti doamna Glendinning.

Martha încuviinţă din cap.

Vizitatoarea se îndreptă spre ieşire, spunând că va trimite vorbă o dată la două ore, ca să vadă cum se mai simte Lucy.

— Dar unde... unde este mătuşa ei, Martha? exclamă cu voce scăzută, oprindu-se în uşă şi privind prin cameră cu uimire bruscă. Nu se poate, nu se poate ca doamna Llanyllyn...

— Sărmana, sărmana doamnă bătrână! şopti Martha printre suspine. S-a molipsit de durerea drăgălaşei Lucy; a urcat în fugă până aici, a aruncat o privire în pat şi apoi s-a prăbuşit ca moartă. Doctorul are două paciente acum, doamnă... Şi, privind din nou spre pat şi atingând cu gingăşie pieptul bolnavei ca să vadă dacă tresaltă, adăugă: Vai, vai! Şarpe veninos! Care a putut să muşte un sân atât de dulce! Pentru el flăcările iadului ar fi încă prea reci... Trăsni-l-ar Dumnezeu!

— Ba limba ta să-ţi băşice cerul gurii! strigă înăbuşit doamna Glendinning ca un şuierat. N-ai voie, slugă, să-ţi baţi joc de fiul meu, de-ar fi el Lucifer fierbând în focul Gheenei! Bagă de seamă cum te porţi, netrebnico!

Şi ieşi din cameră, spumegând de mândrie nebiruită şi lăsând-o pe Martha uluită că atâta frumuseţe poate să ascundă atâta venin.

CARTEA XIII
PLECAREA DE LA POIANA ŞEII

I

Soarele tocmai apusese când Pierre trase în faţa fermei Ulver, cu o căruţă de la hanul „Lebăda Neagră”. Sora lui îl aştepta, înfăşurată în şal şi cu boneta pe cap, în poartă.

— Ei, Isabel, gata totul? Unde e Delly? Văd două cufere destul de firave. Mic e cufăraşul care adăposteşte averile dezmoştenitilor! Căruţa aşteaptă, Isabel. E totul gata? N-ai uitat nimic?

— Nimic, Pierre; deşi, plecând de aici... dar nu vreau să mă gândesc la asta; aşa e scris.

— Delly! Unde e? Să mergem după ea, spuse Pierre, luând-o de mână pe Isabel şi întorcându-se iute.

O târî astfel mai mult decât o conduse în săliţa mică de la intrare şi, lăsându-i mâna, o puse pe a lui pe clempuşul uşii din interior. Isabel îi apucă braţul, ca şi când ar fi vrut să-l oprească, să-i spună ceva în legătură cu Delly; deodată tresări; o clipă, arătând către mâna lui dreaptă, păru că vrea să se tragă la o parte.

— Nu-i nimic. Nu mă doare; o arsură uşoară, m-am pârlit din greşeală azi-dimineaţă. Dar ce mai e şi asta? adăugă el ridicându-şi mâna la lumină: fum! Funingine! Aşa se întâmplă dacă pleci pe întuneric; dacă ar fi fost soare, aş fi observat. Sper că nu te-am murdărit, Isabel!

Isabel ridică mâna şi îi arătă urmele.

— Sunt de la tine, frate, şi m-aş molipsi bucuroasă de ciumă, doar ca să am ceva de la tine. Şterge-te pe mână şi nu te îngriji de a mea.

— Delly! Delly! strigă Pierre. De ce să nu mă duc să o aduc?

Punându-şi degetul pe buze, Isabel deschise binişor uşa şi îi arătă pe cea de care el întrebase, ghemuită şi înfofolită într-un colţ, pe un scaun.

— Să nu-i vorbeşti, frate, şopti Isabel, şi nu încerca încă să-i vezi faţa. Sper că o să-i treacă în curând. Putem merge acum? Ia-o cu tine, dar nu-i vorbi. Mi-am luat rămas-bun de la toţi; bătrânii sunt în camera din spate; îmi pare bine că n-au ieşit să ne petreacă. Haidem acum, şi să ne grăbim, Pierre; e clipa care nu-mi place; va trece în curând.

În scurtă vreme erau toţi trei la han. Poruncind să se aducă lumânări, Pierre urcă primul scările şi le pofti pe cele două tovarăşe ale sale într-una din cele două camere care dădeau afară, păstrându-şi-o pentru sine pe ultima.

— Uite, se adresă el siluetei mute şi pe jumătate întoarse a lui Delly, uite, aceasta este camera dumitale, domnişoară Ulver; Isabel ţi-a povestit tot; ştii

de căsătoria noastră până acum secretă; ea o să rămână cu dumneata puţin, până mă întorc de la nişte treburi pe care le am în capul străzii. Ştii că mâine, foarte devreme, o să luăm diligenţa. Poate că nu ne vom mai vedea până atunci, aşa că nu-ţi pierde firea şi încearcă să fii mai veselă, domnişoară Ulver. Şi noapte bună. Totul va fi bine.

II

A doua zi odată cu zorii, la patru, cele patru ceasuri fugare erau reprezentate de patru telegari fără astâmpăr, care-şi scuturau hamurile în faţa ferestrelor hanului. Trei umbre ieşiră în aerul rece şi împâclit şi se urcară în poştalion.

Bătrânul hangiu îi strânsese mâna lui Pierre, descurajat şi tăcut; ţanţoşul vizitiu şedea pe capră, potrivindu-şi cele patru hamuri în jurul degetelor de la mâna pe care-şi trăsese mănuşi de căprioară; la intrare se adunaseră câţiva grăjdari care priveau cu admiraţie plecarea şi alţi câţiva gură-cască; atunci, gândindu-se la tovarăşele sale şi nerăbdător să scurteze orice fel de întârziere într-o astfel de clipă dureroasă, Pierre strigă în grabă către vizitiu să dea bice. Într-o clipă cei patru bidivii bine hrăniţi şi făcuseră un salt cât erau ei de lungi şi cele patru roţi ascultătoare depănaseră prima rotire; şfichiuind din bici cu înflorituri meşteşugite, zglobiul vizitiu arăta întocmai ca un erou fanfaron, aşternându-şi iscălitura împopoţonată în aerul gol. Şi astfel, în lumina tulbure a zorilor, în plesnetul sfidător al biciului lung şi şfichiuitor, cei trei părăsiră pentru totdeauna dulcile meleaguri ale Poienii Şeii.

Bătrânul şi bondocul hangiu privi un timp după diligenţă şi, intrând înapoi la han, îşi mângâie barba sură, mormăind ca pentru sine:

„Sunt stăpânul acestui han de treizeci şi trei de ani; am întâmpinat şi am petrecut multe alaiuri de nuntă: cu căruţe, dănţuieli, faetoane, trăsuri... vesele cete, vesele fete... na, că am făcut o poezea, a ieşit ca dopul de la sticlă... da, da-mi amintesc că odată au venit şi cu căruţele cu boi, împodobite cu ghirlande; păi cum nu, odată mireasa stătea pe un pat aşternut cu trifoi proaspăt tăiat şi înmiresmat. Dar călătorie de nuntă ca cea de azi-dimineaţă?! Păi, e mai tristă ca o înmormântare. Şi tocmai voinicul domnişor Pierre Glendinning să fie ginerele! Eh, dar degeaba mă mai mir. Când am împlinit cincizeci de ani credeam că n-o să mai am de ce să mă minunez; şi uite că nu e aşa! Nu ştiu de ce, dar parcă mi-aş fi dus la groapă un bun prieten de demult şi parcă simt în palmă urmele frânghiilor de coborât sicriul. E cam devreme, dar o duşcă tot am să trag. Ia să vedem... Cidru, o cană de cidru; e pişcător precum pintenul unui cocoşel luptător... băutura asta-i bună când eşti întristat. Doamne sfinte! Toţi grăsanii pământului au

pielița subțire și suferă pentru ceilalți. Un slăbănog cu pielița subțire, carevasăzică, nu suferă fiindcă n-are atâta umplutură în el pe care să o acopere pojghița. Hei, hei, hei! Hei! Hei! Dintre toate colicele, ferească-ne Domnul de alea melancolice de te-apucă de la tărtăcuță; că aia nici când crește și se coace, tot n-are nimic în ea.”

CARTEA XIV
CĂLĂTORIA ŞI BROŞURA

I

Toate lucrurile şi simţămintele adânci, indiferent de ce ar fi ele stârnite, sunt vestite şi întovărăşite de Tăcere. Ce adâncă este tăcerea care se lasă înainte ca palida mireasă să răspundă *Da* la întrebarea solemnă a preotului: *Vrei să-l iei de bărbat pe acest om?* Tot în tăcere se împreună mâinile celor cununaţi. În tăcere s-a născut şi Cristos pruncul. Tăcerea e sfinţenia lumii. Tăcerea este aşternutul nevăzut tocmit de mâinile Marelui Preot peste faţa lumii. Tăcerea este în acelaşi timp lucrul cel mai nevinovat şi cel mai cutremurat din natură. Ea vorbeşte despre puterile ascunse ale sorţii. Ea este singura voce a firii.

Împărăteasca tăcere nu se mărgineşte doar la lucrurile mişcătoare sau măreţe. Precum aerul, ea pătrunde în toate lucrurile şi-şi vădeşte tăria în acea anume stare sufletească ce îi stăpâneşte pe călătorul singuratic la începutul drumeţiei sale, tot aşa ca şi la vremea de neînchipuit, înainte de facerea lumii, când Tăcerea hălăduia pe faţa apelor.

Nimeni dintre cei din poştalion nu scoase nicio vorbă şi trăsura ce-l purta pe tânărul nostru entuziast, Pierre, şi pe ceilalţi întristaţi călători, îşi urmă calea la hotarul dintre zorile cenuşii şi noaptea adâncă ce se înstăpânise încă neînvinsă în inima bătrânilor codri prin care şerpuia drumul.

Urcând în trăsură, Pierre îşi sprijinise palma de bancheta tapiţată ca să se aşeze mai bine şi dăduse peste nişte foi mototolite de hârtie. Le strânsese în mână fără să ştie ce face; aceeaşi pornire strângătoare, ciudată, a inimii sale, care-i dăduse brânci la faptă fără să se gândească, îl împinse mai departe să rămână cu hârtiile mototolite în mână un ceas sau două în tăcerea grea, vrăjită, pe care o purta grăbita diligenţă prin inima neclintită a tăcerii începutului de zi pe câmpuri şi prin păduri.

Gândurile îi erau întunecate şi nedomolite; un timp cugetul îi fu bântuit de răzvrătire, de cumplită revoltă şi necredinţă. Starea sa poate fi cel mai bine asemuită aceleia care – după cum mărturisea odată în amvon un preacinstit slujitor al Domnului – cotropise inima unui vrednic preot. În mijlocul unei măreţe catedrale, într-o după-amiază de înnourată duminică, preotul tocmai se pregătea să împartă împărtăşania după cina cea de taină, când necuratul îl ademenise deodată, şoptindu-i că dreapta credinţă nu e decât o trăsnaie fără noimă. Tot astfel păţi şi Pierre; pe el necuratul îl chinuia şoptindu-i că s-ar putea ca tot entuziasmul lepădării sale de sine să nu fie decât o prostie. Necuratul îşi bătea joc de el şi îi spunea că e un prost. Rostind pe dată o rugă fierbinte – cu ochii închişi şi cu mâinile încleştate pe

anafura sfinţită – credinciosul preot îl biruise pe diavol. Nu astfel stăteau lucrurile cu Pierre. Monumentul nepieritor al bisericii catolice; cartea nepieritoare a Bibliei; convingerea nestrămutată în adevărul înnăscut al credinţei – acestea erau puternicele ancore ce-l ţineau legat atunci când furtuna neaşteptată stârnită de necurat încerca să îl ia pe sus. Dar Pierre... unde putea el să găsească biserica, monumentul, biblia care să-i spună limpede: „Mergi mai departe; calea ta este cea dreaptă; eu nu mă lepăd de tine; mergi mai departe”. Deci aceasta era deosebirea dintre preot şi Pierre: la primul era vorba dacă unele gânduri abstracte erau sau nu adevărate; la Pierre era vorba dacă hotărâri vitale erau drepte sau nu. În această coajă de nucă se află, asemeni unor ouşoare, eventualele răspunsuri la unele întrebări care ne nedumeresc, precum şi descoperirea altora, încă mai adânci, care urmează din desluşirea celor dintâi. Adevărat este însă că unii oameni se codesc să afle răspuns la întrebările clipei de faţă, de teamă să nu-şi dea astfel mai mult de lucru.

Gândindu-se la scrisoarea de jale, venită parcă de pe alt tărâm, a lui Isabel, Pierre îşi aminti de înălţata lumânare a acelui ceas când cuvintele viteze îi ţâşniseră din inimă: „Mângâiere îţi voi fi, lângă tine stând, pentru tine luptând acum şi pururea al tău frate ce într-ajutor îţi va sări!” Aducerile aminte se desfăcură în falduri de mândru imbold; în faţa acestor slăvite flamuri ale Virtuţii, necuratul cu copita despicată o luă la fugă şontâcăind îngrozit. Dar iată că în minte îi vine din nou privirea de afurisenie cumplită pe care i-o aruncase mama lui la despărţire; aude din nou cuvintele care-i surghiuneau inima: „Sub acoperişul meu şi la masa mea, cel care s-a numit odată Pierre Glendinning nu mai are ce căuta”. Fără viaţă, pe patul alb ca zăpada, îi apare Lucy în faţa ochilor, zăcând învăluită în ecourile tălăzuite ale propriului ei ţipăt de moarte: „Inima mea! Inima mea!” Atunci, repede, înapoi la Isabel şi la cutremurarea fără nume a simţământului tulbure, abia mijind către înţelegere, pentru această fecioară a tainelor! „Vai! Încotro îmi îndrept paşii, las în urmă cadavre!” gemu Pierre. „Înseamnă că este cu putinţă ca purtarea mea să fie cea dreaptă? Vai! Prin ea par să stau sub ameninţarea unui păcat nefiresc şi blestemat, atât de nefiresc încât se prea poate să fie tocmai cel despre care Scriptura spune că nu încape iertare. Leşuri în urmă şi păcatul cel mai întunecat în faţă, cum e cu putinţă atunci ca purtarea mea să fie cea dreaptă?”

Aflându-se în această stare şi având doar tăcerea drept tovarăş, văzu răsărind primele raze ale soarelui de dimineaţă care i se închinară. Tulburarea şi noaptea nedormită trecuseră; amorţeala neobişnuită ce însoţeşte uneori o grijă tăcută şi neîntreruptă, dulcea pace din aer şi legănarea molcomitoare a trăsurii pe un drum întărit şi netezit de o bură de

ploaie din noaptea trecută, toate acestea îşi făcuseră efectul aşteptat asupra celor două fete; cu feţele acoperite, adormiseră sub ochii lui Pierre. „Dormiţi duse – nemaiştiind astfel de voi, oh, dulce Isabel, oh, sărmană Delly; fugarele voastre destine le port într-al meu!”

Deodată, în timp ce ochiul său întristat se pleca din ce în ce mai jos, ostenit să mai dezmierde feţele care-şi aflaseră ca prin minune pacea, privirea-i căzu pe pumnu-i strâns, sprijinit pe genunchi. Din strânsoare ieşeau nişte hârtii. Habar n-avea cum ajunseseră acolo sau de unde veniseră, deşi chiar el le apucase, mototolindu-le. Ridică mâna şi, descleştându-şi degetele, le întinse, le desfăcu şi le netezi ca să vadă ce-ar putea fi.

Erau subţiri, vechi şi uscate ca o scrumbie; cerneala era ştearsă şi hârtia soioasă. Păreau a fi paginile de început ale cine ştie cărei vechituri de broşură, un capitol sau aşa ceva, dintr-un tom mai mare al vreunei disertaţii. Încheierea nu mai exista. Un călător care trecuse mai înainte pe acolo o scăpase când îşi scosese batista.

Pe cei mai mulţi dintre bărbaţi îi apucă uneori câte o toană pe care nu ştie nimeni să o explice şi care-i face ca în unele clipe, printre îndeletnicirile lor obişnuite şi când se află singuri în vreun colţişor sau ungher paşnic, să le cadă drag de te miri ce, câte o zdreanţă de hârtie tipărită – uneori o bucăţică de ziar cu câte o reclamă demult răsuflată – şi atunci o citesc, o cercetează, o răscitesc, cugetă asupra ei şi se dau de ceasul morţii pentru un prăpădit de petic răpănos, pe care în alte împrejurări sau în oricare alt loc nici nu le-ar trece prin gând să-l atingă, măcar cu un cleşte. Într-o anumită măsură, tot aşa stăteau lucrurile şi cu Pierre. Dar dacă era şi el ca şi celelalte făpturi omeneşti din când în când rob al mai sus-arătatei toane, după ce aruncă o privire la titlul terfeloagei uscate ca o scrumbie, alcătuită ca o broşurică, fu cât pe ce să o arunce pe fereastră. Căci în orice dispoziţie s-ar afla, ce muritor cu scaun la cap, oricare ar fi el, ar avea răbdare să ţină în mână mai multă vreme o cărţulie tipărită (cu cerneală aproape ştearsă şi pe hârtie destul de soioasă) care, după toate cele, mai poartă şi numele abracadabrant şi nesuferit de *Cronometricale şi orologicale?*

Fără îndoială, trebuie să fi fost un lucru fără seamăn de profund; trebuie să spunem însă că, atunci când omul se află într-o stare de suflet cu adevărat adâncă, atunci orice fel de profunzimi vorbite sau scrise îi sunt negrăit de nesuferite şi îi par de-a dreptul copilării. Cu toate acestea, tăcerea continua neîntreruptă. Drumul se întindea de-a lungul unei regiuni nelocuite şi pustii; femeile dormeau în faţa lui; gândurile amare erau din ce în ce mai greu de îndurat, aşa că, mai ales pentru a-şi muta mintea de la mohorâtul fapt al realităţii decât din altă pricină, Pierre se hotărî în cele din urmă să se cufunde în citirea broşurii.

II

Mai curând sau mai târziu, în viaţă, tânărul înflăcărat sau de bună-credinţă ajunge să cunoască şi să preţuiască mai mult sau mai puţin acest surprinzător solecism: Deşi prima încercare prin care trebuie să treacă un creştin pentru a fi pe placul lui Dumnezeu este să renunţe la această lume, totuşi nu ştiu cum se face că părţile din lume cele mai închinate lui Mamon – Europa şi America – sunt stăpânite tocmai de naţii prea creştine, care se împăunează cu stăpânirea lor şi par să aibă nişte temeiuri pentru asta.

Odată ce greşeala sare în ochi în practica de fiecare zi, cată a ne apuca de citirea de osârdie a Evangheliei, ajungând a ne cufunda de la sine în cea mai mare minune a tuturor religiilor: predica de pe munte. De pe acel ceresc munte se revarsă către toţi tinerii iubitori de cinste un şuvoi fără sfârşit ce ne topeşte sufletul de bunătate şi iubire a aproapelui; junii sar în sus de bucurie la gândul că izvorul sfintei lor credinţe a dat glas unor învăţături atât de dulci şi alinătoare ca acestea; învăţături care întruchipează toată dragostea pentru Trecut şi toată dragostea ce poate fi închipuită într-un viitor ce cu mintea-l poţi cuprinde. Emoţii ca cele stârnite de acea predică în inimile înflăcărate ale tinerilor par a fi de-a dreptul rupte din rai. Asta vine de la Dumnezeu! strigă inima, şi în acel strigăt se îneacă orice cercetare. Odată sorbită această învăţătură, iată-l pe tânăr din nou cu privirea îndreptată asupra lumii. Pe dată, întărind strâmbătatea cugetării de mai sus, îl îneacă simţământul covârşitor al sfruntatei neruşinări a lumii; lumea pare să se lăfăie bălăcindu-se în minciuni. Descoperirea e atât de copleşitoare, încât la început tânărul e gata să respingă dovezile simţurilor; iar când s-o facă, se trezeşte în faţa unei dovezi asemănătoare cu mişcarea soarelui, pe care el cu ochii lui îl vede învârtindu-se în jurul pământului, dar ascultând de înţelepciunea altora – a astronomilor din tagma lui Copernic pe care nu i-a văzut niciodată – e totuşi încredinţat că nu soarele se învârteşte în jurul pământului, ci pământul în jurul său. Tot astfel îi aude pe cei buni şi înţelepţi zicând sincer: „Lumea asta doar *pare* a se bălăci în minciuni, în fapt ea nu se bălăceşte în ele; alături de minciună e şi mult adevăr pe lume”. Să zicem că atunci se duce din nou la Biblie şi, acolo, se citeşte altceva decât că lumea asta e neruşinată şi blestemată, fără putinţă de răscumpărare; că oamenii trebuie cu orice preţ să încerce să scape din ea? Dar de ce să scapi de ea, dacă e o lume adevărată şi nu una a minciunii? Fără îndoială, atunci lumea asta e o minciună.

La acestea, în sufletul înflăcăratului tânăr pornesc să se înfrunte două armii; dacă nu este nici apostat, nici papă-lapte, nici în stare să găsească talismanul secret pentru a stinge cearta dintre lume şi sufletul lui, apoi nu

mai află pace, nu mai află cel mai mic răgaz în această viaţă. Şi cum, fără îndoială, talismanul secret nu l-a găsit nimeni, nu e mai în firea lucrurilor omeneşti să zicem că el nici nu există? Unii filosofi se laudă din când în când că l-au găsit; dar dacă până la urmă nu descoperă propria lor închipuire, o descoperă alţii pentru ei, şi atunci aceşti falşi filosofi alunecă neîmpiedicaţi pe panta uitării împreună cu filozoficalele lor cu tot. Platon, Spinoza, Goethe şi mulţi alţii aparţin acestei tagme a celor ce se mint pe sine, împreună cu un alai de scoţieni şi yanchei sectari, a căror vorbă încleiată se mai scurge încă, îmbăloșând originalele greceşti sau germane neoplatonice. Din acea tăcere adâncă, singura voce a Celui de Sus, de care vorbeam mai înainte, din acel lucru sfânt şi fără nume, veneticii ăştia cică au aflat un răspuns; lucrul este fără noimă, ca şi când ar spune că au stors apă din piatră, căci cum poate un om să audă o Voce din Tăcere?

Negreşit, trebuie să recunoaştem că, dacă pentru cineva împăcarea lumii acesteia cu sufletele noastre a putut vreodată prezenta un interes cu totul ieşit din comun, acel cineva ar fi Pierre Glendinning la vremea despre care scriem noi. Ascultând porunca cea mai înaltă a sufletului său, săvârşise fapte fără întoarcere care îi spulberaseră fericirea lumească şi care, în cele din urmă, aveau să aducă asupră-i cine ştie ce altă durere nici cu gândul gândită.

Curând, deci, după prima strâmbătură la citirea titlului chisnovat şi după ce-şi mai aruncase ochii pe câteva pagini mai ales ca să-şi uite de gânduri, în cele din urmă Pierre începu să desluşească adâncul cuget al alcătuitorului terfeloagei jerpelite şi simţi cum i se trezeşte un mare interes. Cu cât citea şi recitea, cu atât interesul i se adâncea şi aşijderea creştea neputinţa lui de a-l înţelege cu desăvârşire pe autor. Parcă i se înfăţişau unele tulburi lucruri, dar unde voia acesta să bată, nu i se vădea mai limpede. Pricina nu e uşor de limpezit; dacă ţinem seama că inima şi mintea omului, aceste lucruri unde trebuie căutată matca, nu pot fi atât de uşor dezvăluite. Câte ceva, mai mult sau mai puţin legat de subiect, poate fi totuşi arătat aici.

Dacă cineva se îndoieşte cât de cât de dreptatea şi vrednicia vieţii şi drumului pe care şi l-a ales şi dacă acel om se întâmplă să dea peste un alt om, ori peste vreun alt mic tratat ori predicuţă care să-i oglindească, fără vrere dar convingător, strâmbătatea cât şi lipsa de vrednicie atât a teoriei cât şi a vieţii, aşa cum a înţeles-o el, atunci acel om va încerca – mai mult ori mai puţin voit – să se ferească de recunoaşterea şi înţelegerea unui lucru care să ducă la propria lui osândire. Căci în acest caz, a înţelege înseamnă a te osândi pe tine însuţi, ceea ce e întotdeauna prea puţin convenabil şi greu de suportat pentru fiecare. Încă ceva: dacă unui om i se spune un lucru cu totul şi cu totul nou, atunci – la vremea la care află pentru prima oară de el – îi este cu neputinţă să-l înţeleagă. Căci, oricât ar părea de fără noimă,

oamenii sunt făcuţi doar pentru a înţelege lucruri pe care le-au mai înţeles înainte (deci, ca să zicem aşa, doar când erau în pântecele mamei). Lucrurile noi e aproape cu neputinţă să-i faci să le priceapă, dacă le vorbeşti doar despre ele. Adevărat, uneori se prefac a pricepe; în inima lor sunt încredinţaţi chiar că pricep; pe dinafară, arată ca unii care au priceput; dau din coadă în semn de înţelegere; şi cu toate acestea, n-au priceput nimic. Se mai poate însă ca, ştiu eu, ei înşişi, nesiliţi de nimeni, să tragă pe nas lucrul cel nou din aerul înconjurător şi astfel acesta să ajungă să le intre în cap; altminteri nici că se poate. Aţi băgat poate de seamă că nu îi aducem lui Pierre niciuna dintre învinuirile de mai sus în legătură cu purtarea lui la găsirea cărţuliei jerpelite. Se poate ca amândouă să i se potrivească; se poate ca niciuna să nu i se potrivească. Sigur este, totuşi, că în acea vreme era sincer încredinţat că nu pătrunde pe deplin gândul ciudatului autor până în toate cotloanele sale. Şi totuşi, la o primă ochire, gândul era din cele mai limpezi de pe lume; atât de firesc, încât şi unui copil i-ar fi putut da prin minte.

Ştiind deci că această hârţoagă îl nedumerise pe Pierre atât de mult şi văzând că până la urmă Pierre avea să fie oarecum înrâurit de broşura ruptă, atunci când, poate prin alte mijloace, va ajunge să o înţeleagă ori, cine ştie, să-şi dea seama că de fapt a înţeles-o de la bun început, ştiind că autorul cărţii îi va fi cunoscut prin renumele său şi că, deşi Pierre nu îi va vorbi niciodată, el îi va fermeca şi înrobi duhul doar printr-o scurtă ochire de la depărtare aruncată asupra sa; toate acestea îmi par suficiente temeiuri pentru a pune în capitolele ce urmează partea de început a ceea ce mi se pare o prelegere mai degrabă trăsnită şi plină de închipuire decât filosofică, din care mărturisesc că nici eu nu pot să ajung la nicio încheiere care să mulţumească mereu acele frământări ale cugetului meu cărora probabil că li se adresa scrierea respectivă. Îmi pare mai degrabă a fi întărirea minunat ilustrată a unei întrebări, decât răspunsul la întrebare. Cum însă ilustrări ca acestea sunt aproape fără excepţie luate drept răspuns (şi s-ar putea să fie singurele la îndemâna omului), poate că vor servi spre liniştirea măcar vremelnică a cine ştie cărei minţi iscoditoare, în felul acesta nerămânând cu totul fără rost. În cel mai rău caz, fiecare poate să sară peste ea ori să o citească şi să râdă în sinea lui.

III

Ei

de Plotinus Plinlimmon

(în trei sute treizeci şi trei de prelegeri)

„Prima prelegere.

CRONOMETRICALE ŞI OROLOGICALE

(Fiind nu atât catapeteasma, cât mai degrabă parte din schelăria vremelnică pentru catapeteasma acestei noi filosofii.)

Puţini dintre noi, domnilor, se îndoiesc că viaţa noastră pe pământ este altceva decât o încercare; printre altele, aceasta înseamnă că aici, jos, noi muritorii avem de-a face doar cu lucruri vremelnice. Ca atare, zic deci că aşa-zisa noastră înţelepciune este şi ea doar vremelnică.

Aşternând pe hârtie această precuvântare, încep dară.

Închizând ochii, mi se pare că zăresc un rar sobor de suflete care, purtate cu grijă în trupuri, vor odrăsli cu siguranţă peste tot şi întotdeauna adevărul ceresc cu un bob-două lipsă ori adaos. Întrucât vin de la Dumnezeu – singurul izvor al acelui adevăr ceresc, turnul şi movila de la Greenwich de unde se încep meridianele globului pământesc şi se socotesc până la capătul timpului – astfel de suflete seamănă cu nişte cronometre (pe greceşte „arătători ai timpului") ale corăbierilor, potrivite după ora de la Greenwich atunci când corăbiile pleacă din Londra şi trec pe Tamisa la vale pe lângă locul cu pricina. Îngrijite cu băgare de seamă, ele vor arăta aceeaşi oră chiar de-ar fi purtate până în Azore. Nu-i mai puţin adevărat că în mai toate călătoriile lungi şi îndepărtate – să spunem spre împărăţia lui Soare Răsare – cele mai bune, precum şi cele mai bine îngrijite cronometre se întâmplă s-o mai ia şi pe de lături, fără ca cineva să poată îndrepta greşeala, potrivindu-le de-a dreptul după ceasul cel mare de la Greenwich; cercetarea iscusită şi plină de osârdie a stelelor prin sextant va ajuta la micşorarea greşelilor. În afară de asta există şi acea operaţiune de a se socoti cam cu cât greşeşte un cronometru; adică, după ce am văzut cu cât o ia înainte ori rămâne în urmă ornicul, cât ar fi de puţin, putem să facem adunările şi scăderile respective ori de câte ori e nevoie în calculele noastre cronometrice; în aceste lungi călătorii cronometrul mai poate fi comparat şi potrivit după acela al altei corăbii, plecată mai de curând acasă.

Acum, într-o lume făcută ca a noastră, sufletul omului este mai departe de Dumnezeu şi de adevărul ceresc decât se află cronometrul transportat în ţara lui Soare-Răsare faţă de Greenwich. Şi tot aşa cum acel ceasornic, cât ar fi de pus la punct, ne va spune că e ora amiezii, când ceasurile din Chitai arată, să zicem, miezul nopţii, tot astfel sufletul cronometric, dacă e cât de cât credincios marelui său Greenwich de pe lumea cealaltă, se va încontra întotdeauna în aşa-numitele intuiţii ale binelui şi răului cu convingerile locale şi cu creierii ceasornicarilor de pe acest pământ.

Mintea lui Bacon era a unui ceasornicar; Cristos, însă, era un cronometru; unul minunat de bine potrivit şi exact şi prea puţin clintit de zguduirile pământului, oricare ar fi ajuns până la noi. Învăţăturile lui le păreau evreilor nişte nebunii pentru că el arăta ora *cerească* la Ierusalim, în timp ce evreii se călăuzeau după ora *Ierusalimului*. Nu a zis el: Înţelepciunea mea (timpul) nu e a acestei lumi? Dar orice este mai neobişnuit în înţelepciunea lui Cristos ni se pare azi la fel de mare nebunie ca acum 1850 de ani. Şi asta fiindcă în tot acest timp cronometrul lui, lăsat din tată în fiu, arată încă ora începutului din cer, iar Ierusalimul, care e lumea noastră, şi-a păstrat cu grijă propriul său orar.

Dar deşi cronometrul transportat din Greenwich în Chitai cată să arate cu adevărat acolo ora de la Greenwich în acest moment, chiar de nu se potriveşte cu ora locului, nu înseamnă că în împărăţia Chitaiului, ceasurile merg cumva aiurea. Ba dimpotrivă. Tocmai diferenţa cu pricina arată că pentru Chitai ceasurile sunt foarte bune; în consecinţă, dacă ele arată ora exactă acolo, cronometrele de la Greenwich nu merg bine în Chitai. În afară de asta, la ce i-ar folosi unui chinez un ceasornic potrivit după Greenwich şi care să arate ora de la Greenwich? Dacă ar fi să-şi potrivească treburile din fiecare zi după el, s-ar face vinovat de tot soiul de aiureli: ar trebui, să zicem, să se culce la amiază atunci când vecinii s-ar aşeza la masă. Şi aşa, deşi înţelepciunea pământească a omului poate să-i pară lui Dumnezeu nebunie cerească, tot astfel înţelepciunea dumnezeiască i se pare omului nebunie pământească. Dacă e s-o luăm ca la carte, aşa stau lucrurile. Atotputernicul, de la Greenwich-ul lui ceresc, nici nu se aşteaptă de altfel ca muritorii să păstreze înţelepciunea Greenwich-ului în această îndepărtată împărăţie a noastră; o astfel de faptă nu le-ar ajuta la nimic aici şi ar fi chiar o faţă calpă a Celui de Sus; tot aşa ca şi când ora din Chitai ar fi aceeaşi cu ora de la Greenwich, ceea ce ar face ca ceasul de la Greenwich să nu arate ora exactă. Dar atunci de ce trimite Cel de Sus din când în când câte un cronometru ceresc (în chip de meteor) în lumea noastră, fără vreun rost decât acela de a-i da de ruşine pe toţi cei cu ceasuri pământeşti? Pentru că nu se îndură să-l lase pe om fără vreo dovadă a acestui fapt; că deşi potrivelile omeneşti or fi bune în ograda noastră, ele nu merg în toată lumea, şi că meridianul începutului, pe care locuieşte El, se călăuzeşte după un tipic întrucâtva altul decât cel al acestei lumi. De aici nu înseamnă însă că adevărul lui Dumnezeu este una şi al omului alta, ci, cum s-a amintit mai sus, şi cum va fi pe deplin explicat în procitaniile următoare, cele două adevăruri sunt făcute să se potrivească prin înseşi nepotrivirile lor.

Stând şi judecând mai departe, urmează de asemenea că acela care află în sinea-i un suflet cronometru, cată să aducă ora lui cerească pe pământ cu

forţa; încercare ce nu poate fi vreodată încununată de o izbândă mare şi de toţi acceptată. În ceea ce-l priveşte, dacă ar căta să-şi tocmească purtarea de fiecare zi după el, nu ar ajunge decât să şi-i ridice în cap pe toţi stăpânii de ceasuri care arată ora pământească, aducându-şi astfel asupră-şi jale şi moarte. Ambele lucruri se vădesc cu limpezime în soarta şi firea lui Cristos, precum şi în trecutul şi prezentul credinţei pe care a propovăduit-o el. Aici vrem să întărim un anume lucru. Deşi Cristos a dat doar de jale atât în învăţătura cât şi în fapta cronometricalelor sale, a rămas cu totul neatins de nebunie ori păcat. Pe de altă parte, aproape fără excepţie, la făpturile de rând strădania de a trăi pe această lume fără a se abate de la tipicul cronometricalelor le duce în păcate şi nebunii nemaiauzite, ciudate şi neînchipuite. Este pilda nevestei din Ephes[3].

Orice om de bună-credinţă înzestrat cu o minte pătrunzătoare va înţelege că o cercetare fără prejudecată a acestor păreri privitoare la Cronometricale şi Orologicale îi va folosi pentru a aduce o oarecare lumină asupra câtorva dintre cele mai nelămurite lucruri care i-au chinuit până acum pe cugetătorii cinstiţi ai tuturor veacurilor. Care om înzestrat, ce poartă în el un suflet ceresc, nu a gemut băgând de seamă că, dacă nu se leapădă cu totul de cele lumeşti, nu poate nădăjdui să-şi potrivească purtarea de pe pământ după rânduielile sufletului ceresc! Totuşi, un glas care nu dă greş îi spune că acel arătător nu poate să greşească.

Şi unde se află filosoful de bună-credinţă şi cu minte dreaptă, domnilor, care, privind în dreapta şi în stânga, în sus şi în jos, prin toate vârstele omenirii, inclusiv cea de faţă, să nu fi fost izbit de o mie de ori de gândul păgân că, oricâte lumi ar stăpâni Dumnezeu, asupra acesteia nu are putere; căci lumea noastră pare să-l facă de ruşine; atât de îndepărtate sunt căile ei de căile de la sine cunoscute ale Domnului?! E cu neputinţă, însă, şi lucrurile nu stau aşa; dar cel care înţelege cum trebuie pilda cronometricească, va pătrunde cu atât mai bine acest gând cumplit. El va vedea atunci, ori i se va părea că vede, că aparenta nepotrivire a acestei lumi cu Dumnezeu vine tocmai din potrivirea cu el pe acelaşi meridian.

*

Pilda aceasta cronometricească nu înseamnă câtuşi de puţin justificarea tuturor faptelor săvârşite de cei răi în răutatea lor; cei răi păcătuiesc tot atât

[3] Aluzie la o povestire cu tâlc în care o nevastă, jelindu-şi bărbatul mort, e auzită de un soldat care păzea nişte hoţi spânzuraţi. Convingând-o să-şi uite necazul, soldatul riscă să fie pedepsit, căci între timp cineva îi fură cadavrul unui spânzurat. Femeia însă îl scapă, oferindu-i cadavrul răposatului soţ în schimb.

de mult împotriva propriilor orologii, cât şi împotriva cronometrului ceresc. Că aşa stau lucrurile ne-o arată limpede uşurinţa cu care cad pradă remuşcărilor. Nu, această pildă nu vrea decât să arate că, pentru gloata omenească, înalta neîntrerupta dreptate cerească nu este numai cu neputinţă, dar ar fi cu totul nelalocul ei şi de-a dreptul greşită într-o lume ca a noastră. Să întorci obrazul stâng dacă cineva ţi-l pălmuieşte pe cel drept ţine de cronometricale; de aceea, omul de rând rareori face un astfel de lucru. Să dai tot ce ai celor sărmani este de asemenea un lucru cronometric; de aceea omul de rând rareori face aşa ceva; totuşi, dacă omul îşi arată cu oarecare cumpătare milostenia faţă de cei săraci, dacă se stăpâneşte să facă vreun rău cu bună ştiinţă altui om, dacă se străduie cât poate să facă bine întregii suflări de pe faţa pământului, dacă cu grijă şi iubire se apleacă spre soaţă şi copii, cimotii şi prieteni, dacă este îngăduitor faţă de părerile celorlalţi, oricare ar fi ele, dacă este neguţător cinstit, cetăţean de treabă şi toate celelalte, mai ales crezând el într-un bun Dumnezeu pentru necredincioşi, aşa cum există unul şi pentru credincioşi, şi se călăuzeşte după această credinţă, atunci, deşi un astfel de om se află hăt-departe de tipicul cronometricalelor, deşi toate forţele sale sunt cu totul orologice; un astfel de om nu trebuie niciodată să se lase pradă disperării dacă i se întâmplă să se facă uneori vinovat de cine ştie ce greşeală măruntă: cuvinte pripite, lovituri date şi primite, arţag la el acasă, bucuria lacomă a unui pahar de vin atunci când ştie că sunt unii care nu au nicio bucăţică de pâine. Ziceam că un astfel de ins nu trebuie să se lase pradă disperării veşnice gândindu-se la veşnica lui îndatorare faţă de astfel de lucruri; dacă nu le-ar face, pe ele ori altele ca ele, ar fi un înger, un cronometru; în felul acesta este şi om, şi orologiu.

Orologiul ne învaţă dară că slăbiciunile faţă de astfel de lucruri cată a fi ţinute în frâu cât mai mult cu putinţă, deşi cu siguranţă ele nu pot fi niciodată stârpite. E nevoie atunci să fie ţinute în frâu, că dacă le dăm cale slobodă, ajung de se fac lucrări pornite din iubirea de sine şi drăceşti care, după cum spuneam, nu sunt câtuşi de puţin îndreptăţite de orologiu.

Pe scurt, pilda cu cronometrul şi orologiul ne învaţă următoarele: în lucrurile pământeşti (orologicalele) omul nu trebuie să se lase călăuzit de idei cereşti (cronometricale); a se lepăda de unele mici şi mărunte lucruri din viaţa asta, chiar un glas lăuntric îl va învăţa, pentru starea lui de fiece zi, dar cu niciun chip nu e bine a se jertfi pe sine cu totul şi fără răscumpărare pentru nimeni altul, pentru nici o altă cauză, ori pentru nici o altă idee. (Căci se jertfeşte cineva cu totul şi fără răscumpărare pentru el? Soarele lui Dumnezeu nu scade nici măcar un grăunte din dogoarea lui Cuptor, chiar de te-ai topi de căldură. Iar dacă şi-ar scădea din dogoare de dragul tău, atunci

grâul şi secara nu s-ar coace şi, uite-aşa pentru binele întâmplător al unuia, un popor întreg ar suferi.)

O viaţă practică plină de virtuţi pare să fie, deci, cea mai de dorit vrednicie pentru suflarea omenească, şi tocmai aceasta a şi vrut Creatorul. În rai, e altă treabă. Acolo răposaţii n-au decât să întoarcă obrazul stâng cât vor pofti, fiindcă obrazul drept n-o să primească niciodată o palmă. Acolo n-au decât să dea tot ce au săracilor, fiindcă nu există săraci. Tare le-ar prii oamenilor dacă ar cugeta cât de cât la aceste lucruri. Căci până acum, aflând de la învăţătorii lor că atâta vreme cât se află pe pământ, trebuie să cate spre ceruri şi să le ajungă prin fapte pământeşti de teama mâniei veşnice, băgând de seamă în viaţă că acest lucru e cu neputinţă, în deznădejdea lor oamenii n-au încotro şi uită de cele moraliceşti, lăsându-se în voia înşelăciunii de sine a ipocriziei (înveşmântată mai ales sub mantia celei mai respectabile cucernicii); altminteri, aleargă cu botul în pământ, ca un câine turbat, către necredinţă. Să înveţe, dară, oamenii aceste «Cronometricale şi Orologicale» şi să păstreze orice îndemn de bun-simţ spre a săvârşi acele lucruri virtuoase care sunt şi practice şi de dorit; dacă ele, îndemnurile, ar fi înteţite de ştiinţa că le stă în putere să-şi atingă ţelurile, atunci nu ne-am mai pierde nădejdea că vom deveni cu toţii buni, fapt care s-a dovedit prea adesea a fi pricina naşterii unor vicii în multe minţi ce s-au împărtăşit din învăţăturile cronometriceşti neîndoite cu apă. Dacă spune însă cineva că teoria mea e neadevărată, acela e lipsit de credinţă; l-aş pofti cu toată mila să cerceteze istoria creştinătăţii din ultimii 1800 de ani; l-aş întreba dacă, în ciuda învăţăturilor lui Cristos, istoria de la el încoace nu este tot atât de plină de sânge, fier şi sabie, nedreptate şi strâmbătate de toate soiurile ca mai înainte? Înseamnă de aici că, în ceea ce priveşte foloasele practice – văzute într-o lumină pământească – singura mare credinţă moralicească, de la începuturi, cea a creştinătăţii (de pildă, răsplătirea gratuită, cronometricească, a răului prin bine, spre deosebire de iertarea ocărilor – chestiune orologicească – propovăduită de unii filosofi păgâni) s-a dovedit a fi (orologiceşte) neadevărată; după 1800 de ani de procitanie din zeci de mii de amvoane s-a dovedit a fi cu totul fără folos practic.

Vin dară şi vă zic vouă doar cele ce muritorii cei mai buni fac în fiecare zi şi cele ce răii nu fac niciodată. Aduc alinare celui drept care, printre slăbiciunile lui omeneşti, e în stare să pătrundă frumuseţea perfecţiunii cronometrice. Îi arăt celui păcătos o virtute pe care poate s-o practice. Şi nu stau în calea adevărului veşnic, anume că, mai devreme sau mai târziu, în toate cazurile, păcatul gol este jale despuiată şi nimic mai mult.

Mai mult decât atât, dacă...”

Aici cărticica era ruptă şi scrisul mâzgălit.

CARTEA XV
VERII

I

Deşi hotărât să înfrunte totul până în pânzele albe, Pierre nu luase drumul oraşului fără un plan chibzuit atât cu privire la primele zile, cât şi la starea lui de mai apoi.

În oraş locuia un văr de al său, pe numele lui Glendinning Stanly, cunoscut îndeobşte în familie ca Glen Stanly şi căruia Pierre îi spunea vărul Glen. Ca şi Pierre, era singur la părinţi; ai săi muriseră când avea doar câţiva ani; în acel an se întorsese dintr-o călătorie îndelungată în Europa pentru a intra, la vârsta de 21 de ani, în stăpânirea nestânjenită a unei averi frumoase care sporise în mâinile unor tutori cinstiţi.

În copilărie şi la începutul adolescenţei lor, Pierre şi Glen fuseseră mai strâns legaţi decât sunt îndeobşte doi veri. Când aveau zece ani, puteau fi luaţi drept pildă a adevărului că prietenia a doi băieţaşi cu suflet mare şi inimă largă, crescuţi în huzurul şi viaţa elegantă ce înlesneşte făurirea de visuri romanţioase, poate trece dincolo de hotarele copilăriei, sălăşluind un timp într-un rai sublim al luminii care nu este decât cu o treaptă mai jos decât cele mai dulci simţiri ale fetelor şi flăcăilor.

Scrisorile celor mai înfocaţi îndrăgostiţi nu sunt mai încărcate de şiroaie de jurăminte şi făgăduieli, împănate şi înţesate de pălăvrăgeli sentimentale, mai statornice în alcătuirea lor – de două ori pe săptămână sau chiar în fiecare zi – decât misivele pe care şi le trimit doi prieteni unul altuia. Printre mormanele de scrisori pe care Pierre le arsese la ceas de amar în camera de la han, se aflau două teancuri scrise mărunt, şi în multe cazuri scrise de-a curmezişul cu cerneală roşie peste rândurile negre, în aşa fel încât în acele scrisori prietenia era adâncă de două straturi, o singură pană şi o singură culoare nefiind de ajuns să o zugrăvească. Primul teanc conţinea scrisorile lui Glen către Pierre, celălalt cele ale lui Pierre către Glen, pe care Pierre i le luase înainte de plecarea acestuia în Europa, pentru a le citi în lipsa prietenului, întărind amiciţia în felul acesta şi amintindu-şi de tinereştile şi arzătoarele ceasuri când ea înmugurise mai întâi.

Dar aşa cum fructul pe măsură ce se rotunjeşte înlătură frumoasa floare, iubirea pentru o fată face să dispară pentru totdeauna prietenia iubitoare pentru un amic. Pe dinafară ea poate să supravieţuiască; înfocarea afecţiunii se veştejeşte însă, după legea firii.

Dacă în ochii neclintitei lumi a faptelor şi adevărului inima pământească a unui bărbat rămâne aţintită doar asupra unei femei, singura căreia îi jură fidelitate veşnică, cu toată sinceritatea care nu poate fi pusă nicicum la

îndoială și care pentru el întrupează cel mai înalt și mai frumos ideal de frumusețe femeiască; dacă într-adevăr așa se petrec lucrurile – și dar-ar Domnul așa să fie – pe la orașe, iubirea celui mai fără de prihană îndrăgostit nu este totuși în cele mai multe cazuri altceva decât ultimul popas asupra unui chip anume, după nenumărate alte ocheade fugare; de teamă că, de ne lăsăm purtați încoace și încolo de nenumărata mulțime și varietate a frumuseții femeiești, puterea de alegere se pierde de tot. Burlacul înverșunat este, în America cel puțin, victima unei prețuiri nemărginite a nesfârșitului farmec al femeii ori rezultatul îndreptățit al unei firi reci și serbede.

Deși dorurile inimii, firești la acea vârstă, își aflaseră în cele din urmă ecoul îmbujorat în inima gingașei Lucy, nici mai înainte Pierre nu fusese nesimțitor la feluritele îmboldiri ale iubirii, încât, chiar dinainte de a deveni un mărturisit îndrăgostit, Amor îl luase ca paj. Toate acestea făcuseră să se aștearnă o pojghiță mai rece peste simțământul arzător pe care îl încercase mai înainte pentru Glen.

Oriunde te întorci, lumea stă la pândă asemeni unui țintaș, ca să împuște frumoasele trofee ale tinereții cu nemiloasele alice crănțănitoare ale vârstei. Dacă deșteptarea iubirii pentru femei, în general, șubrezise simțitor prietenia lui Pierre pentru Glen, tot astfel și miile de raze orbitoare ale paradisurilor, pe atunci strălucitoare, ale Franței și Italiei nu rămăseseră mai prejos în a înrâuri multe din simțirile lui Glen. Căci, așa cum cele mai mari foloase ale vieții sunt mai întotdeauna însoțite de câte un necaz iscat parcă pentru a ne face în ciudă, printre neajunsurile unor călătorii prelungite în străinătate este și acela că alungă din sufletele tinere și nestatornice multe din simțămintele frumoase sădite acasă de mama-natură; le înlocuiește cu o îngâmfare de filfizon, făcându-i să semene cu acei federaliști încuiați de odinioară care – cum spune o legendă politică – nu voiau să-și macine cafeaua într-o râșniță care nu era făcută în Europa și despre care se spunea în bătaie de joc că se gândeau să importe aer din Europa pentru consumul menajer. Scrisorile dintre Pierre și Glen, din ce în ce mai scurte, amânate, sosite la intervale din ce în ce mai lungi și în cele din urmă uitate cu totul, erau tristele dovezi ale destrămării unei amiciții care probabil că nu fusese luată prea în serios de niciunul dintre ei, de vreme ce niciunul nu îl luase pe celălalt la zor pentru că nu mai scrisese.

La începutul acelei stranii treceri de la generozitatea pripită a tinereții la precauția chibzuită a vârstei bărbăției, omul face mai întotdeauna un scurt popas pentru neplăcute socoteli; atunci, văzând ce mult s-a depărtat de eul său neprefăcut de odinioară, sufletul șovăie să o apuce pe panta egoismului; se căiește amarnic; dar toate astea sunt trecătoare; și, mânat din urmă de

torentul vijelios al vieţii, cu greu îl mai poţi recunoaşte pe băieţandrul cu inimă înflăcărată în bărbatul în toată firea, încet la simţire, ritos în iubire şi socotit până şi în credinţă. În timpul popasului de care vorbeam, băieţandrul se străduieşte cât poate să-şi recâştige pornirile neprefăcute care-l părăsesc. Strădaniile lui sunt însă atât de altoite cu mugurii iubirii de sine, încât mai bine s-ar fi lăsat păgubaş; prea adesea ele par doar vorbe goale şi de sine înşelătoare, ori, mai rău încă, aere făţarnice.

La întoarcerea lui Glen din străinătate, curtenia cea mai firească, pentru a nu mai vorbi de legătura lor de rudenie, îl făcu pe Pierre să-i ureze bun venit într-o scrisoare care, deşi nici prea lungă şi nici prea entuziastă, lăsa totuşi să se întrezărească o consideraţie şi o amabilitate fireşti între veri, sporite de farmecul şi sinceritatea – pe atunci neprefăcute – ale lui Pierre. La aceasta, mai puţin sincerul şi acum europenizatul Glen îi răspunsese cu o misivă toată numai apă de roze; pe un ton de studiată simplitate, deplângea decăderea prieteniei lor; inima lui plină de afecţiune îi spunea însă că, în ciuda lungii lor despărţiri, ea avea să învie cu îndoită sinceritate. Întâmplându-se însă să privească mai atent titlul acestei delicate epistole, lui Pierre i se păru că vede unele semne pe hârtie care nu putuseră fi cu totul înlăturate şi care arătau că „preaiubitul meu Pierre”, titlu cu care începea scrisoarea, fusese schimbat din „iubitul meu Pierre”; după ce încheiase şi se iscălise, Glen adăugase „prea” pentru a încălzi ceva mai mult pe „iubitul meu Pierre”; bănuială trecătoare, neîntemeiată poate, dar care mai potoli din înflăcărarea răspunsului la scrisoarea lui Glen, de teamă ca nu cumva generoasa flacără a prieteniei sale să aprindă doar un panaş ţanţoş. Că avusese dreptate se dovedi mai apoi, căci primi o a doua scrisoare, pe jumătate de afaceri (la fel ca şi toate celelalte care aveau să mai urmeze), în care constată că „preaiubitul meu Pierre” se subţiase la dimensiunile lui „iubitul meu Pierre”; cu a treia ocazie devenise „dragă Pierre”; iar cu a patra o pornise într-un marş forţat ajungând din nou până la „scumpul meu Pierre”. Toate suişurile şi coborâşurile acestea nu păreau să oglindească nestrămutarea firească într-o afecţiune care, juruită unei singure cauze, poate totuşi să ridice ancora sub orice drapel. Nu-i mai rămăsese decât să aplaude o altă scrisoare de la Glen în care acesta, brusc şi aproape nepoliticos în condiţiile respective, începu cântarea prieteniei lor fără vreo uvertură, ca şi când, în cele din urmă, datorită naturii extrem de fragile a afecţiunii care-i lega şi a neputinţei sale de a o pune în vorbe fără înconjur, Glen se gândise că e mai bine să lase descrierea ei precisă în seama inimii şi a închipuirii înţelegătoare a lui Pierre; cât despre el, prefera să o laude în general, prin înşiruiri de vorbe însiropate cu un devotament bun la toate. Era destul de curios şi răutăcios de nostim să compari aceste farafastâcuri

iscusite, deşi nu întru totul încununate de succes ale manieratului Glen, cu şuvoiul nestăvilit de „scumpe Pierre” care nu numai că se revărsa peste marginea scrisorilor sale din copilărie, dar ţâşnea sclipitor când şi când – de prin canalele lor ascunse – printre rândurile care urmau. Amintirea întâmplătoare a tuturor acestor lucruri nu-i oprise mâna nesăbuită a lui Pierre când acesta aruncase întregul teanc de scrisori, vechi şi noi, din acea sinceră pornire ce însumează elementele care nici nu respectă oamenii, nici nu critică soiul de scrisori pe care îl arde; precum adevărul cel dintâi, al cărui semn grăitor este, înghite tot până la capăt.

Când logodna lui Pierre cu Lucy devenise lucru cunoscut, binecrescutul Glen, în afară de firitiselile obişnuite în astfel de ocazii, nu scăpase un prilej atât de potrivit pentru a-l îndulci din nou pe vărul său cu borcane de miere şi melasă, alături de cutii de prune şi lămâi zaharisite. Pierre îi mulţumi din tot sufletul, dar îi ceru îngăduinţa, cam în doi peri şi pe un ton dulce-acrişor, să-i înapoieze cea mai mare parte a darului său, sub pretextul că se va zaharisi; lipsa lui de substanţă era alegoric întărită şi de faptul că scrisoarea fusese plătită dinainte doar cu timbrele obişnuite.

Adevărata dragoste, după cum ştie toată lumea, îngăduie multe bobârnace dintre care unele chiar brutale. Dacă în acest caz era vorba de dragoste sau de politeţe la Glen, care acum s-a dovedit de neînvins, e o problemă pe care n-o s-o discutăm. Ceea ce e sigur este că, netulburat, Glen reluă nobil atacul şi, într-un răspuns foarte prompt şi neaşteptat, îi transmise lui Pierre plecăciunile celorlalţi şi îi oferi ospitalitatea unui apartament somptuos de cinci camere, pe care el şi strălucita sa suită se străduiau să-l ocupe în hotelul cel mai la modă al unui oraş prosper. Glen nu se opri aici; ca şi Napoleon, părea acum pornit să câştige bătălia concentrându-şi toate regimentele asupra unui punct de atac şi încăpăţânându-se să câştige cu orice preţ acea redută. Auzind prin saloanele rudelor unele zvonuri că se şi fixase ziua cununiei lui Pierre, Glen scotoci prin mapele lui pariziene, găsi cea mai trandafirie foaie de hârtie şi, cu cerneală parfumată şi peniţă de aur, caligrafie o scrisorică împopoţonată şi înmiresmată în care, după ce invoca toate binecuvântările lui Apollo şi ale Venerei, ale celor nouă muze şi ale virtuţilor cardinale asupra apropiatului eveniment, încheia cu o dovadă de prietenie cu adevărat magnifică.

După cum reieşea din scrisoare, printre celelalte proprietăţi din oraş, Glen moştenise şi o căsuţă încântătoare, mititică şi veche, complet mobilată în stilul secolului trecut, într-un cartier al oraşului care, deşi nu mai era chiar atât de la modă ca mai înainte, era totuşi foarte atrăgător prin singurătatea lui paşnică pentru gungurelile din timpul lunii de miere. Ba chiar îl ruga să-i îngăduie să boteze vilişoara „Gungurei”, iar dacă după

căsătorie Pierre avea să-i facă cinstea de a vizita orașul împreună cu soția lui, pentru o lună sau două, „Gungurei” ar putea fi un loc plăcut unde să tragă. Dragul lui văr nu trebuia să-și facă niciun fel de grijă. Întrucât nu se ivise niciun doritor potrivit, casa rămăsese multă vreme fără chiriași, în afara unui fost funcționar de încredere al tatălui său, burlac bătrân, care locuia acum în ea, în schimbul unei chirii neînsemnate și al cărui rost era mai mult să nu lase casa goală. Cumsecadele bătrânel, care-și atârna acuma pălăria bine periată în cuierul din hol, avea să-și ia tălpășița fără zăbavă, la prima aluzie că altcineva va veni să stea acolo. Glen se însărcina să angajeze servitori trebuincioși; în camerele demult neocupate aveau să se facă focuri; venerabilele, groteștile mobile vechi de mahon, marmura, ramele oglinzilor aveau să fie șterse de praf și poleite; bucătăria avea să fie reutilată cu tot ce trebuie; cufărul cu argintărie veche, aparținând vilei din vremuri de demult, va fi degrabă adus din pivnițele băncii învecinate; coșurile cu vase de porțelan antic aflate chiar în casă aveau să fie și ele despachetate; în felul acesta, argintăria și porțelanul se vor afla în curând în vitrinele lor obișnuite; un butoi în pivniță și cea mai bună apă a orașului aveau să participe la compunerea unui pahar de vin fiert cu zahăr, spre a fi băut înainte de culcare în prima seară a venirii lor.

Mofturile unora înzestrați cu o fire nesănătoasă de nemulțumiți, precum și lașitatea morală a altora îi împiedică și pe unii și pe alții să primească favoruri cu adevărat importante de la oameni ale căror motive de a le oferi nu sunt destul de limpezi și inatacabile, ori cărora li s-a arătat mai înainte oarecare răceală sau indiferență. Dar atunci când acceptarea unui astfel de favor poate să fie într-adevăr convenabilă și de dorit pentru una din părți, fără să fie în același timp însoțită de vreun neajuns serios pentru cealaltă, nu pare să existe vreun temei de a nu primi neîntârziat oferta. Iar atunci când cel care acceptă este de rang și avere egale cu cel care oferă, ba poate chiar superior, astfel încât orice atenție pe care o primește poate să fie răsplătită cu prisosință în împrejurări viitoare, atunci pretextele pentru a respinge darul se împuținează simțitor. Cât privește cele o mie și unul de fasoane, de „hâr și mâr”, de „se face”, „nu se face”, „vai, dar nu trebuia”, mai mult închipuite, slavă cerului, dacă inima e cinstită, niciuna din fandoselile căutătorilor de noduri în papură nu împiedică mersul înainte al corabiei celui pentru care ce e-n gușă e și-n căpușă. Unul ca ăsta ia lumea așa cum este; se dă, fără să-i pese, după toanele și capriciile ei; nu e niciodată apucat de remușcări dacă primește cele mai mari favoruri de la cei cărora le stă în putință să i le facă și nimic nu-i împiedică să le împrăștie în dreapta și în stânga. La rândul lui, și el împarte favoruri; până la urmă mila omenească vine și ea să pună o vorbă bună pentru orice dar posibil, ținând seamă că

primind se îmbogăţeşte tot el, indirect dându-i astfel putinţă de a face încă şi mai mult bine.

Cât despre cei ce nu se mint că purtarea lor ar fi, chipurile, dictată de consideraţiuni de sinceră bunăvoinţă şi către care favorurile acestea preaplecate vin în mod făţarnic de la inşi pe care îi bănuiesc a le fi duşmani în ascuns, chiar felul lor de a fi în lume nu le va îngădui să respingă de la obraz astfel de plocoane; dacă însă au o fire nu numai rece, ci şi răutăcioasă, ori dacă sunt în stare să se mulţumească doar cu simţământul tainic că sunt mai ceva decât ceilalţi şi că îi au în puterea lor (ceea ce se întâmplă de fapt cu foarte puţini oameni), atunci ce minunat este pentru unii ca ei să se joace cu focul, duşmanii făcându-se că le primesc atenţiile date de bunăvoie! Căci vrem să ştim – la ce servesc duşmanii pe lumea asta decât pentru a fi folosiţi? Odinioară oamenii vânau şi împungeau cu suliţa tigrii pentru că îi urau, fiind fiare sălbatice puse pe rele; în aceste vremuri luminate, deşi iubim tigrii la fel de puţin ca mai înainte, îi vânăm mai ales pentru blana lor. Înţeleptul se îmbracă atunci cu tigrul său; în fiecare dimineaţă, îl pune pe el, ca pe un halat care să-i ţină de cald şi să-l împodobească. Urmează că duşmanii sunt mult mai de dorit decât prietenii; căci cui i-ar trece prin gând să-şi vâneze şi să-şi ucidă câinele credincios şi iubitor, doar ca să-i ia pielea? Şi, pe urmă, face pielea unui câine cât a unui tigru? Sunt cazuri când devine de-a dreptul de dorit să-i schimbăm pe unii doritori de bine în răufăcători. Nu e adevărat că prin purtările sale omul nu trebuie să nu-şi facă niciodată duşmani. Ca doritori de bine, unii nu sunt numai stânjenitori, ci de-a dreptul piedici în îndeplinirea socotelilor cuiva; dacă îţi sunt duşmani, îi poţi înfige ca pe nişte pietricele ornamentale în zidăria planurilor tale mai largi.

Dar până acum nimeni nu-i făcuse încă lui Pierre botezul în aceste fineţuri de politică machiavelică; întâmplările prin care trecuse nu fuseseră nici atât de felurite şi nici mintea lui atât de coaptă; în afară de asta, avea mult prea mult sânge generos în vine. Şi totuşi, chiar mai târziu, când va fi înaintat mai departe către bărbăţie, deşi nu va avea inima să folosească învăţături ca acelea de mai sus, dumneavoastră veţi avea probabil minte ca să le înţelegeţi şi să vedeţi cât sunt de practice; ceea ce nu se întâmplă întotdeauna. În general, în înţelepciunea lumească oamenii îşi tăgăduie unul altuia înzestrarea cu pătrundere, mai ales atunci când ea nu se vădeşte în viaţa de fiecare zi. Este greşeala pe care o săvârşesc minţile apostate, iubindu-se doar pe ele însele, lipsite de principii sau de-a dreptul ticăloase, închipuindu-şi că cei care sunt încrezători sau binevoitori, ori doar buni la suflet sunt prea proşti ca să fie nişte egoişti ori ticăloşi fără scrupule. Şi astfel – mulţumită lumii – se învârt multe iscoade printre taberele acestui pământ, pe care oamenii le iau drept idioţii satului ieşiţi la plimbare. Şi

aceşti idioţi ieşiţi la plimbare par să se călăuzească după zicătoarea că uneori aflăm multe nu arătând că ştim o groază de lucruri, ci mai degrabă făcând pe neştiutorii. Aici ne apropiem însă de hotarele acelui soi de înţelepciune pe care e foarte bine să o ai, dar nu este binevenit să arăţi că o ai. Sunt însă unii care, încheindu-şi socotelile cu lumea, se sinchisesc prea puţin de cele ce sunt doar lumeşti şi nu le pasă câtuşi de puţin de ce fel de nesocotinţă lumească se fac vinovaţi.

Chiar dacă nu gânduri limpezi ca cele înfăţişate aici cu toată bunăvoinţa, ori fără un ţel precis îl făcuseră pe Pierre să primească de-a dreptul, din tot sufletul şi bărbăteşte, oferta vărului său, fapt e că îi mulţumise de mai multe ori pentru nemaipomenita amabilitate de a angaja din timp servitori şi aşa mai departe, de a pune în ordine argintăria şi porţelanurile; amintindu-i că totuşi uitase să pomenească de vinuri, îl rugă să pună în pivniţă câteva sticle din soiurile cele mai bune. Îi mai spuse că i-ar rămâne de asemenea îndatorat dacă s-ar duce personal la un negustor foarte cunoscut şi ar cumpăra un săculeţ de cafea Mocca adevărată; nu era nevoie să dea poruncă să fie prăjită sau măcinată, întrucât Pierre prefera ca amândouă aceste operaţii, foarte importante şi hotărâtoare pentru mireasmă, să fie făcute înainte de a fierbe şi servi cafeaua. Nu spuse că va plăti el vinul sau cafeaua; pomeni doar de uitarea vărului şi îl arătă care era cea mai bună cale să dreagă lucrurile.

În încheierea scrisorii, îi scria că deşi zvonul cu privire la fixarea zilei cununiei sale la o dată foarte apropiată era din nefericire neîntemeiat, se gândea că generoasa ofertă a lui Glen nu se baza doar pe acea presupunere şi că deci nu avea să şi-o retragă; dimpotrivă, avea s-o păstreze pentru orice ceas pe care Pierre avea să-l hotărască. Era logodit, fără îndoială; spera să apuce să se însoare înainte să moară. Între timp i-ar rămâne îndatorat lui Glen dacă i-ar trimite un bilet acelui funcţionar de încredere ca să plece din casă.

Deşi uluit la început de scrisoare – căci într-adevăr „atenţia" poate că pornise din dorinţa de a-şi da aere, şi atunci nici prin gând nu-i trecuse că ea va fi acceptată atât de neşovăitor – vărul lui Pierre era în prea mare măsură om de lume ca să o ia altfel decât prieteneşte, cu umor practic şi ca între veri; fapt limpede dovedit de un răspuns care făcea mai multă cinste inimii şi cugetului său decât orice altă scrisoare pe care i-o trimisese lui Pierre din zilele copilăriei. Şi astfel, datorită răspunsului direct şi într-un fel lipsit de fasoane al lui Pierre, acest artificial tânăr fu prins în mrejele unei fapte cu adevărat bune; fu silit să arunce masca găunoasă a lucrurilor făcute spre a-şi da importanţă şi să-şi pună trăsăturile solide şi inimoase ale unei feţe adevărate. Tot aşa sunt pe lume unii care, mai în glumă, mai în serios, sunt

siliţi să facă din când în când fapte cu adevărat bune, acolo unde şi ruşinea, şi răceala, şi pica, şi orice predică pompoasă ar da greş.

II

Am înţelege însă prea puţin felul mai aparte în care erau legaţi Pierre şi Glen – şi care va avea în cele din urmă urmări dintre cele mai grave – dacă peste prietenia lor şi mai înainte destul de tulbure nu s-ar fi aşternut şi un alt văl de ceaţă. Absorbindu-le pe toate celelalte, mai neînsemnate, acesta le transformă într-o mare ambiguitate, în acelaşi timp singura desluşire cu putinţă pentru toate celelalte amănunte nesigure.

Lui Pierre i se năzărise de mai multă vreme că, înainte ca el să se îndrăgostească de Lucy, mândrul Glen nu fusese cu totul nesimţitor la neobişnuitele ei farmece. N-ar fi ştiut cum să explice această bănuială atunci când îi înmugurise în minte. Fără doar şi poate, vărul lui nu se dăduse de gol niciodată nici prin cea mai mică vorbuliţă; în ceea ce o privea pe Lucy, aceeaşi sfială înnăscută, care nu îi îngăduia lui Pierre să-i pună vreo întrebare asupra acestui subiect, îi ferecase de bunăvoie şi ei buzele. Între cei doi îndrăgostiţi discreţia îşi pusese pecetea de neşters pe acest sipet al tainelor; ca ceara turnată de un portărel pe o măsuţă de scris, deşi uşor de topit de cea mai mică lumânare, avea – în ochii celui supus ei – puterea de netrecut a unor drugi neînduplecaţi.

La prima vedere, purtarea lui Glen nu părea să ascundă nici cel mai mic grăunte care să-i hrănească bănuiala. Zâmbeşte oare gelozia atât de binevoitor şi îşi oferă casa pentru mireasă? Dar, pe de altă parte, scormonind dincolo de pojghiţă şi cercetând dincolo de veşmântul înzorzonat, Pierre întrezărea o rană demult ascunsă, dar încă netămăduită, în care colcăia toată ura îndrăgostitului respins faţă de rivalul care i-a luat locul, aţâţată de fosta lor prietenie şi de legătura de sânge. Acum, în lumina acestei nemaipomenite descoperiri, toate ciudăţeniile lui Glen, hachiţele în povestea cu scrisorile – „dragă Pierre", „scumpule Pierre"; căderea termometrului de la căldura febrilă a prieteşugului la glaciaţiunea nepăsării, apoi din nou ridicarea la dogoreala sentimentului, şi mai ales repetarea mereu întărită a devotamentului său de îndată ce nunta lui Pierre părea că avea să devină fapt împlinit; citite astfel, toate aceste enigme păreau să-şi găsească răspuns. Cu cât mai adânc îngroapă unii oameni un simţământ dureros, cu atât mai înalt este mormanul de minciuni clădit deasupra lui. Purtarea prietenească a lui Glen trebuia deci să fie măsurată după ura adunată; culmea ei se vedea în deschiderea casei pentru mireasă.

Dar dacă ura era pricina îndepărtată, ea nu avea cum să fie pricina neîntârziată a felului de a fi al lui Glen. Este ura atât de ospitalieră? Glen

trebuie să fi fost stârnit de dorinţa fierbinte de a ascunde de ochii lumii un fapt neasemuit de umilitor pentru sufletul lui înzorzonat şi împanaşat: faptul că, în cel mai scump ideal al inimii lui, Pierre îl dăduse la o parte atât de neîndoios. Dar tocmai această purtare prea iscusită a lui Glen, pe care el se silise să şi-o însuşească desăvârşit pentru a servi ţelurilor sale, îi trezi lui Pierre bănuiala că, prin ea, vărul său încerca să-l facă a-i respinge favorul. Putem vedea de aici că, aşa cum este foarte greu să ţii în frâu şi să ascunzi în inimă o emoţie puternică, tot aşa este zadarnică încercarea de a stârni prin tot soiul de presupuneri simţiri potrivnice alor tale. Deci înţelepciunea de pe urmă zice că, dacă ai ceva ce doreşti a ţine în secret, trebuie să nu spui şi să nu faci nimic. Dintre toate chipurile de a izbândi, cât de fără speranţă ar fi ele, acesta e singurul cu sorţi de izbândă. Cu şoşele, cu momele umblă doar învăţăceii într-ale lumii; în această ştiinţă şi în propria lui bătătură lordul Chesterfield este cel mai prost învăţător. Prima pornire a copilului şi cea mai coaptă înţelepciune a vârstei îşi dau mâna, spunând că simplitatea este partea cea mai adevărată şi mai adâncă a omului. Mai pe urmă această simplitate se află pretutindeni şi le cuprinde pe toate, dacă e s-o luăm ca regulă de viaţă, astfel încât ticălosul cel mai spurcat şi omul vrednic cel mai cinstit, precum şi înţeleptul cel mai pătrunzător, îi fac dovada pe zapisul pe care îl arată lumii scormonitoare şi lipsite de remuşcări.

III

Povestea cu casa rămăsese neschimbată până la vremea marii răsturnări din viaţa lui Pierre, înainte de primirea scrisorii de la Isabel; şi deşi Pierre nu putea să nu şovăie, fireşte, să primească a folosi vila, în împrejurări atât de speciale ca cele în care se afla; deşi la început îi veniseră în minte, fără să se gândească prea mult, cele mai întemeiate motive de împotrivire, ţinând de neatârnarea făpturii sale, de mândria şi dispreţul pentru toţi şi toate, deşi multe se sumeţiseră gălăgios în pieptul lui împotriva unei astfel de hotărâri, până la urmă tot aceeaşi pornire de om simplu şi fără fasoane, care îi dăduse a-nţelege mai întâi să nu spună nu, îi şopti şi acum să lase lucrurile cum erau. I-ar fi dat un răgaz, scutindu-l de corvezile zilnice cum ar fi găsirea unui pat şi a unei mese; i-ar fi făcut rost de un acoperiş deasupra capului, fără soroc spre a-l părăsi, îngăduindu-i a privi în jur, chibzuind ce ar avea de făcut pentru a găsi un culcuş cuviincios şi pentru totdeauna celor pe care soarta le lăsase în grija lui.

Fără legătură, din cât s-ar zice, cu deşteptarea fiinţei sale lăuntrice ca urmare a nemaipomenitelor încercări care se buluciseră dintr-una într-alta asupra lui, silindu-l să le ţină piept, se trezi gândindu-se cu indignare că într-adevăr scârbavnic lucru trebuie să mai fie lumea asta dacă un dar primit

fără sfială la ceasul belşugului ar trebui respins acum la ceasul celei mai negre nevoi. Nu-şi închipuia el că vărul său e o comoară de milostenie, dar îşi făcea socoteala că, în urma înfăţişării schimbate a lucrurilor, Glen avea cu siguranţă să se prefacă măcar că îl primeşte cu braţele şi mai larg deschise în casă, acum când în locul politeţurilor era vorba de o nevoie adevărată, ce nu suferea amânare. Unde mai pui că nu numai el era la ananghie, ci şi două făpturi fără apărare, dintre care una era legată de el de la bun început prin cele mai sfinte legături şi îi trezise în suflet un simţământ fără pereche pe lume în tăria lui stranie, deasupra celor omeneşti; toate astea îl făcură pe Pierre să se lepede de ultimele îndemnuri pe care fumurile mândriei şi falsa neatârnare i le mai puneau împotrivă.

Deşi timpul scurt care se scursese între hotărârea lui de a lua drumul oraşului împreună cu tovarăşele sale şi plecarea diligenţei nu-i dăduse răgazul să primească răspuns de la vărul lui, răspuns pe care nici nu se prea aştepta să-l primească, îi trimisese totuşi o scrisoare ca să-l pregătească, fiind sigur că prevederea lui avea să se dovedească până la urmă binevenită.

Pe oamenii dăruiţi cu suflete tari, oricât ar fi ei de tineri şi de nepricepuţi în unele lucruri, încercările grele şi neaşteptate, care îi doboară pe cei sfioşi şi slabi, îi stârnesc, deşteptându-le înzestrările adormite şi le toarnă în cuget, ca prin farmec, cele mai neasemuite învăţături cu privire la ce să facă şi cum anume, învăţături pe care alţii le câştigă doar după o viaţă îndelungată, trecută prin multe necazuri şi plină de chin. Una din aceste învăţături este că atunci când, cine ştie de ce, trecem pe neaşteptate de la bogăţie la nevoie, ori de la un bun renume la ocară, se cuvine a nu ne ruşina şi a ascunde starea în care ne aflăm celor care ne-au ţinut cândva – de ochii lumii – la mare cinste, tocmai când avem mai multă nevoie de ajutorul lor; nici lămuririle, nici şovăielile n-au ce căuta; hotărârea, îndrăzneala, virtutea unui adevărat gladiator şi o neumilită înfruntare trebuie să se citească în fiecare silabă pe care o rostim, în fiecare rând pe care îl aşternem.

Scrisoarea trimisă de Pierre lui Glen pentru a-l pregăti intra de la început în miezul lucrurilor şi era poate cea mai scurtă pe care i-o scrisese vreodată. Deşi astfel de trăsături nu sunt nicidecum însoţitori statornici ai stării ori firii omului (întrucât întâmplări cum ar fi un deget ţeapăn, o pană proastă, cerneală ieftină care să sugă ori o masă şubredă, pot şi ele să pricinuiască tot soiul de schimbări), totuşi în această împrejurare scrisul lui Pierre stătea mărturie şi întărea gândul epistolei. Coala era mare, dar cuvintele erau aruncate pe ea în rânduri apăsate, deşi iuţi, şase sau opt pe pagină. Aşa cum sluga unui trufaş oaspete – conte sau duce – vesteşte caleaşca stăpânului cu o bătaie bubuitoare în poartă, aşa îl vestea şi Pierre pe Glen, prin adresa scrisă larg, cu trăsături lungi şi mari, ce fel de drumeţ se îndreaptă către el.

În clipele de puternică simţire, atât vorba cât şi pana capătă o minunată scurtime plină de miez; gândurile slobozite repede şi unul după altul, ca nişte salve de tun, ne revin însă în minte cu multă strădanie şi după mult timp, la alt ceas de chibzuinţă şi netulburare.

N-are niciun rost să punem aici pe hârtie chiar slovele misivei lui Pierre, fără să ne repetăm, lucru ce ar face rău gândurilor înseşi. Deşi într-adevăr teama de a se repeta este frământarea neostoită a multor minţi de bună-credinţă şi, ca atare, devine o slăbiciune a lor; deşi niciun înţelept nu se va mira că preaconştiinciosul Vergiliu se pregătea pe patul morţii să-şi ardă *Eneida,* ca fiind o grămadă uriaşă de vorbe fără noimă şi fără folos, totuşi a nu te teme câtuşi de puţin de repetare este o trăsătură a acelor tonţi de invidiat pe care părtinitorul Dumnezeu i-a binecuvântat peste tot pământul cu nesfârşite comori de ifose, prostie şi oarbă mulţumire de sine.

Ruperea logodnei cu Lucy Tartan, căsătoria cu o orfană sărmană şi fără prieteni, dezmoştenirea lui de către mama sa ca urmare a acestor întâmplări, astfel de zvonuri – îi scria Pierre vărului său – vor ajunge înaintea lui, probabil, în salonaşele rudelor şi cunoştinţelor lor. Nu scăpă însă nicio vorbă pe marginea vreunuia din ele. Îi spuse mai departe că acum, prin întâmplările vieţii – cu nimic deosebite de norocul nestatornic al războiului –, era deocamdată silit să se descurce singur, atât ca să aibă din ce trăi el şi soţia lui, cât şi să hrănească pentru un timp o fată pe care avea motive temeinice să o ocrotească în mod special. Îşi făcuse planul să se stabilească pentru totdeauna la oraş; avea oarecari gânduri aproape statornicite să-şi câştige existenţa fără să mai bată vreodată la uşa vreunui membru al bogatei şi rămuroasei lor familii. Casa, cu a cărei ospitalitate vremelnică Glen îl îmbiase cu atâta dărnicie, i-ar fi acum îndoit şi întreit trebuincioasă. Servitorii, porţelanurile, argintăria, vinurile, cafeaua erau de prisos. Pierre avea să-i ia pur şi simplu locul – nu pentru mult timp – cinstitului şi bătrânului funcţionar; şi avea să rămână să-i păzească lui Glen proprietatea, până ce planurile lui aveau să se coacă mai bine. Vărul lui îi ieşise în întâmpinare urându-i bun-venit presupusei mirese a lui Pierre şi, deşi altă doamnă îi luase locul la altar, Pierre lua urarea lui Glen ca nelegată de cineva anume din acest punct de vedere, potrivindu-se în egală măsură oricărei alte tinere care putea să-şi dovedească dreptul de a stăpâni numele lui Pierre.

Întrucât nu există doar o singură lege a părerilor în astfel de treburi, s-ar putea ca, pe temeiuri pur personale, Glen să nu o considere pe adevărata doamnă Glendinning o partidă la fel de potrivită pentru Pierre, cum i s-ar fi părut multe alte domnişoare; cu toate acestea, Glen va vedea că ea este gata să-i întoarcă cu sinceritate atenţiile şi consideraţiile sale de văr. În încheiere,

spunea Pierre, el şi ai săi se gândeau să plece imediat şi aveau să ajungă în oraş la patruzeci şi opt de ore după trimiterea prezentei scrisori. De aceea îl ruga din tot sufletul pe Glen să aibă grijă ca primele lucruri trebuincioase din casă să fie orânduite pentru sosirea lor; să aerisească şi să facă lumină în camere şi, de asemenea, să-l înştiinţeze pe bătrânul chiriaş la ce să se aştepte. Apoi, fără obişnuita încheiere de „al tău îndatorat, dragă vere Glen”, încheia scrisoarea semnându-se, brusc şi singuratic – „Pierre”.

CARTEA XVI
PRIMA SEARĂ A SOSIRII LOR ÎN ORAŞ

I

Poştalionul întârziase.

Drumul de ţară pe care îl urmaseră se transforma, intrând în oraş, într-o stradă neobişnuit de largă şi şerpuită, cale bătută pentru locuitorii mai puţin avuţi. Nu era pic de lună, ci doar stele. Era ceasul acela de început al nopţii când prăvăliile tocmai îşi trag obloanele şi orice călător care trece prin dreptul ferestrelor pieziş luminate pare să se îndrepte spre casă şi nu aiurea. Deşi calea şerpuia, nicio cotitură nu ascundea vederea largă şi falnică a împrejurimilor; când poştalionul ajunse în vârful colinei molcome, întinse, care ducea spre inima ascunsă a aşezării şi se arătă ochilor priveliştea clipocitoare a două şiruri lungi şi împerecheate de felinare ce păreau nu atât să împrăştie bezna atotstăpânitoare, cât să aleagă din ea o cărare abia ghicită, călăuză către o noapte şi mai neagră şi mai înfricoşată, când diligenţa ajunse aşadar la acest loc de cumpănă, întregul oraş păru o clipă să-şi întindă învins mantia-i în trei laturi la picioarele privirii, trist şi nedesluşit.

Acum, înainte de a coborî povârnişul nu prea abrupt, aflându-se chiar pe culme, cei din diligenţă băgară de seamă, cu preţul a nenumărate hurducături, târâişuri şi smucituri, că sub roţi e alt soi de caldarâm. Poştalionul parcă trecea peste ghiulele de tun de toate calibrele. Apucându-l pe Pierre de braţ, Isabel îl întrebă speriată care este pricina acestei neaşteptate şi neplăcute schimbări.

— Caldarâmul, Isabel; suntem la oraş.

Isabel tăcu.

Dar pentru prima oară, după multe săptămâni, Delly vorbi de bunăvoie:

— Nu pare la fel de moale ca bătătura înverzită, domnişorule Pierre!

— Nu, domnişoară Ulver, zise Pierre cu amărăciune; o fi poate aşternut cu inimile câtorva cetăţeni răposaţi.

— Poftim, domnule? întrebă Delly.

— Chiar aşa împietrite le sunt inimile celor de pe-aici? întrebă Isabel.

— Întreabă caldarâmul, Isabel. Laptele pe care-l scapă lăptarul din garniţa lui în decembrie nu îngheaţă mai repede pe aceste pietre decât nevinovăţia albă ca omătul când se întâmplă să cadă de sărăcie pe aceste străzi.

— Atunci, aibă-mă Domnul în pază, domnişorule Pierre, suspină Delly. De ce-aţi târât pe aceste locuri o sărmană oropsită ca mine?

— Iartă-mă, domnişoară Ulver, exclamă Pierre cu multă căldură şi înteţit respect; iartă-mă, n-am intrat niciodată noaptea în oraş, fără să mă întristeze şi să mă amărască. Haideţi, fiţi vesele, în curând o să ajungem acasă, fără să avem a ne împărţi cu nimeni tihna; bătrânul slujbaş, de care v-am vorbit, probabil că îşi priveşte acum cu jale pălăria atârnată pentru ultima oară în cuier. Hai, zâmbeşte, Isabel; drumul a fost lung, dar iată-ne ajunşi cu bine. Hai! Nu mai e mult şi casa ne va ura bun venit.

— Parcă aud un zăngănit şi un hârşâit ciudat, zise Delly înfiorându-se.

— Parcă s-a făcut şi mai întuneric, zise Isabel.

— Da, lămuri Pierre, se trag obloanele; uşile se zăvorăsc, ferestrele se închid, drugi se proptesc şi lacătele se încuie. Orăşenii se pregătesc de odihnă.

— Deie Domnul să şi-o afle! suspină Delly.

— Şi atunci când se duc la culcare, înseamnă că cei rămaşi pe afară nu au cum să mai pătrundă în casă, nu-i aşa, Pierre? zise Isabel.

— Da, şi te gândeai pesemne că acesta nu este semnul de bun venit de care vorbeam.

— Îmi citeşti în suflet; da, la asta mă gândeam. Dar încotro duc aceste lăturalnice găuri de beznă, lungi, înguste, cumplite, pe lângă care trecem din când în când? Ce este acolo? Nimic nu mişcă. Nu se vede ţipenie de om; uite încă una. Uite ce spăimoasă pâlpâire aruncă felinarele răzleţite aşezate de o parte şi de alta. Ce sunt aceste văgăuni pe laturile drumului, dragă Pierre: încotro duc ele?

— Sunt râuleţe ce se varsă în apa marelui Orinoco, pe unde ne croim şi noi cale acum; ca nişte vrednici puişori ai apei celei mari, izvorăsc din locuri departe ascunse; de sub tainiţe unde mişună gândacii printre pietroaie şi tencuială; trec prin bărăganele răutăţii şi pe lângă multe trunchiuri devenite acum bârne, de care mulţi nefericiţi au fost spânzuraţi.

— Nu ştiu nimic despre toate aceste lucruri, Pierre. Dar nu-mi place oraşul. Crezi, Pierre, că va veni vremea când toată faţa lumii o să fie pietruită?

— Slavă Domnului, asta n-o să se întâmple niciodată!

— Aceste găuri de beznă sunt cumplite; priveşte! Doamne, pentru nimic în lume nu aş apuca pe una din ele.

În acea clipă roata din faţă scrâşni ascuţit sub greutatea trăsurii.

— Curaj! strigă Pierre. Tocmai am intrat pe una din ele. Dar nu e chiar de tot pustie: iată un trecător!

— Oare ce se aude? întrebă Delly; ce poate fi acel zgomot puternic ca un clămpănit de fiare? Tocmai a trecut pe lângă noi.

— E trecătorul grăbit, zise Pierre. Are blacheuri de oţel la tocurile cizmelor; o fi vreun cap de familie cu suflet de zahăr!

— Pierre, grăi Isabel, tăcerea e nefirească, e înfiorătoare. Pădurile nu sunt niciodată atât de tăcute.

— Cărămida şi zidăria au taine mai adânci de ascuns decât codrii sau măgurile, dulce Isabel. Iată încă o cotitură; dacă nu mă înşel, alte două cotituri, şi am ajuns la uşă. Curaj, totul o să fie bine; fără îndoială că ne-a pregătit o cină grozavă. Curaj, Isabel! Ia spune-mi, ce vrei, ceai sau cafea? Chifle sau pâine prăjită crocantă? O să mâncăm şi nişte ouă şi poate pui rece.

Apoi, către sine: „Sper că nu; n-aş vrea ca şi cina să fie rece! E destulă răceală în aceste pietre ale caldarâmului, întinse în chip de masă pentru cerşetorii flămânzi. Nu vreau pui rece.” .

Apoi, cu glas tare:

— Încă o cotitură; întocmai cum ştiam eu. Hai, vizitiu! (Scoţând capul pe fereastră:) Dreapta! Ţine dreapta! Pe dreapta trebuie să fie! Prima casă luminată de pe dreapta!

— Nu sunt lumini nicăieri, în afară de cele de pe stradă, răspunse vocea ursuză a vizitiului.

— Prostul! A trecut de ea... Da, da... a trecut! Hei! Hei! Stai; întoarce. N-ai trecut de nişte ferestre luminate?

— Nu e nicio lumină în afară de cea de pe stradă, veni răspunsul grosolan. Ce număr vreţi? La ce număr să vă duc? Pe mine să nu mă ţineţi orbecăind pe aici toată noaptea! Numărul, vă zic!

— Nu-l cunosc, replică Pierre; cunosc însă bine casa; probabil că ai trecut de ea, îţi spun încă o dată. Trebuie să te întorci. Precis ai trecut pe lângă nişte ferestre luminate!

— Doar dacă or fi arzând cu flacără neagră; pe strada asta nu e nicio fereastră luminată; cunosc eu târgul; p-acilea stau numai cucoane bătrâne, care s-au culcat demult; în rest îs numai depozite.

— Opreşti sau nu poştalionul? strigă Pierre, sâcâit de încăpăţânarea cu care omul mergea mai departe.

— Eu mă ţin după poruncă: prima casă cu o lumină; după cât socot – deşi cum o să ştiu io ceva despre târgu’ în care m-a făcut mama şi am crescut o viaţă! – nu-u-u, eu nu ştiu nimic – după cât chitesc io, prima lumină de pe străduţa asta o să fie secţia de vardişti... da... da, uite-o! Bu-u-n! Ieftină locuinţă v-aţi mai găsit... Nimic de plată şi hrană pe deasupra!

Pe unii oameni, mai ales când cugetul le este dinainte tulburat de simţiri adânci, nimic nu-i scoate mai rău din fire şi nu-i face să-şi piardă orice stăpânire de sine decât obrăznicia mitocănească a unui hamal, vizitiu sau birjar. Cei mai mulţi dintre aceştia din urmă aduc cu sine şi poartă dintr-un

loc într-altul cele mai rele apucături ale oraşului; meseria lor îi face să cunoască sălaşurile cele mai bătute de Dumnezeu; în inima mizeriei propăşesc de pe urma unuia dintre cele mai bănoase negoţuri ale ruşinii. Când e soare, moţăie şi lenevesc toată ziua pe capră şi, cum se lasă seara, se trezesc şi capătă ochi de pisică; cel mai bine sunt deprinşi cu străzile la miezul nopţii, bătute de hoţi care se furişează, de femei păcătoase şi de desfrânaţi; adeseori sunt în cârdăşie cu codoşii celor mai scârboase vizuini; de îndată ce se lasă întunericul, sunt la fel de binevoitori şi în acelaşi timp bănuitori cu fiecare muşteriu, gândindu-se că se va dovedi ori un dezmăţat, ori un ticălos; acest netrebnic neam de zmei, cărăuşii lui Caron către corupţie şi moarte, împărtăşesc, fireşte, părerile celor mai practici dintre învăţăceii lui Calvin şi cred că fiecare om e în străfundul sufletului său o ţintă numai bună pentru cea mai grosolană bătaie de joc şi ocară; doar hainele frumoase şi buzunarele pline pot fi folosite ca nişte brice pentru a-i ţine la respect pe dulăii ăştia râioşi. Cea mai mică nerăbdare, orice fel de supărare, un cuvânt de mustrare de la un muşteriu în haine ponosite, ori care să arate alt semn de sărăcie, cât ar fi de mic sau greu de observat (căci în ceea ce priveşte banii se numără printre cei mai pătrunzători şi mai rareori înşelaţi judecători de oameni) le va stârni, în astfel de cazuri, dispreţul cel mai de neîndurat.

Punând fără să vrea în seama vizitiului gânduri ca acestea, Pierre, care-şi ieşise cu totul din fire, făcu o faptă pe care, într-un ceas mai blând, judecata l-ar fi împiedicat probabil să o săvârşească.

Nu văzu lumina de care pomenise vizitiul; nu băgă de seamă, în mânia care-l cuprinsese deodată, că poştalionul încetinise. Înainte ca Isabel să-l împiedice, deschise uşa brusc şi, sărind jos, fugi înaintea cailor şi îi opri cu forţa, apucându-i de dârlogi pe cei din faţă. Vizitiul înhăţă biciul împletit în patru şi, trântind o salvă de înjurături, se pregătea să-l mângâie cu şfichiul pe Pierre, când braţul îi fu oprit de un vardist care, sărind deodată în faţa trăsurii oprite, îi porunci să se oprească.

— Vorbeşte! Ce s-a întâmplat? Liniştiţi-vă, doamnelor, nu s-a întâmplat nimic grav. Vorbeşte!

— Pierre! Pierre! strigă Isabel îngrijorată.

Într-o clipă Pierre fu lângă ea la fereastră. Apoi, întorcându-se către omul legii, îi arătă că vizitiul trecuse de casa în faţa căreia i se poruncise să oprească.

— Atunci s-o ia la dreapta cum i-aţi spus, domnule; şi fuga marş; auzi? Vă ştiu eu pe voi, pezevenghii ăştia. Întoarce imediat şi du-l pe domnul unde ţi-a spus.

Vizitiul, potolit acum, începuse un şir lung de lămuriri care-l învinovăţeau pe Pierre, în timp ce vardistul, întorcându-se spre acesta, îl rugă frumos să intre din nou în trăsură; avea să-l conducă chiar el la destinaţie; şi, aşezându-se lângă vizitiu pe capră, îi porunci să-i spună numărul pe care i-l dăduse domnul.

— Nu ştie număru'... nu v-am zis că nu-l ştie? De-aia m-am supărat!

— Taci din gură, zise poliţistul. Domnule (întorcându-se şi adresându-i-se lui Piere:), unde doriţi să mergeţi?

— Nu ştiu numărul, dar este o casă de pe strada asta; am trecut de ea; cred că este a patra sau a cincea pe partea asta de la ultimul colţ. Trebuie să fie lumină. E o locuinţă mică de modă veche, cu capete de lei din piatră deasupra ferestrelor. Să întoarcă şi să mâne încet şi am să i-o arăt negreşit.

— Cum să văz io lei în bezna asta, mormăi vizitiul... Ian auzi, lei! Măgari poate!

— Ia ascultă, se supără vardistul. Ia aminte să nu-ţi găsesc eu ţie o locuinţă în noaptea asta, băiete, de să nu te vezi, dacă nu încetezi cu bombănelile. Domnule, adăugă el revenind la Pierre, sunt sigur că trebuie să fie vreo greşeală. Ştiu foarte bine casa de care-mi spuneţi. Am trecut pe lângă ea acum o jumătate de oră; totul era paşnic ca mai înainte. Nu cred că locuieşte cineva acolo; n-am văzut niciodată vreo lumină. Nu cumva aţi greşit?

Pierre tăcu nedumerit, cuprins de presimţiri. Era oare cu putinţă ca Glen să se fi făcut că n-a primit scrisoarea? Cu neputinţă. Poate însă că nu o primise cu adevărat; poşta întârzia uneori. Se putea şi ca locuinţa să fi fost pregătită pentru ei, dar fără să arate pe dinafară vreun semn. Era însă greu de crezut. În orice caz, aşa cum bodogănea vizitiul, cei patru cai şi trăsura grea nu se puteau întoarce în loc; dacă era să o ia înapoi, ar fi trebuit să mâne mai întâi înainte şi, luând-o pe prima stradă, să facă iar cale-ntoarsă; după aceea, dacă nu s-ar fi adeverit aşteptările sale în privinţa casei, vizitiul ar fi fost îndreptăţit cel puţin în parte în mitocănia lui; cum Pierre era scârbit de el ca să nu mai rişte, luă pe dată o hotărâre.

— Vă rămân îndatorat, îi spuse el vardistului, pentru ajutorul dat la timp. Ca să fiu cinstit, ceea ce mi-aţi spus acum m-a nedumerit şi pe mine în legătură cu casa la care mă pregăteam să rămân peste noapte. Nu există vreun hotel în vecinătate unde să le las pe aceste doamne în timp ce-mi voi căuta prietenul?

Deprins cu tot soiul de şiretlicuri şi având o slujbă care îl face pe om fără voia lui neîncrezător în aparenţe, oricât ar fi ele de cinstite şi demne de crezare, bunul poliţai îi privi acum pe Pierre în lumina chioară cu ochi

neplăcut de scrutători; nu-i mai spuse „Domnule” şi, pe un ton cu totul schimbat, răspunse:

— Nu e niciun hotel în vecinătate; e prea departe de drumul mare.

— Uite ce e! se răsti vizitiul care primise din nou curaj; ăţi fi dumneavoastră omul legii, dar şi eu îs cetăţean. N-aveţi dreptul să mă împiedicaţi să mă duc la culcare la ora asta. Habar n-are unde vrea să meargă, fiindcă nici n-are unde să meargă; mai bine îl lepăd aici şi n-o să îndrăzniţi să-mi ziceţi ceva.

— Ia nu fi obraznic, zise vardistul, dar nu la fel de dârz ca înainte.

— Am şi io drepturile mele, când vă zic! Daţi-mi drumul. Ei, fir-ar să fie, jos de pe capră! Legea-i de partea mea! Uite ce-i, dom'le Flutură Vânt, ia-ţi catrafusele; şi zicând acestea, trase spre el un cufăr uşor aşezat pe acoperiş.

— Te poftesc să nu vorbeşti urât, zise omul legii, şi nu te grăbi chiar atât; apoi adresându-se lui Pierre, care coborâse din trăsură: Aşa nu se poate; ce aveţi de gând să faceţi?

— În orice caz, nu merg mai departe cu acest individ, zise Pierre; deocamdată mă opresc aici.

— Ha, ha! râse vizitiul; ha, ha! Nemaipomenită locuinţă... Ne oprim aici, păi nu... taman în faţa poliţiei... ha, ha, zău că are haz!

— Dă jos bagajul, omule, zise vardistul; aşa, dă-mi cufărul cel mic şi acum desfă curelele din spate.

În tot timpul acestei scene, Delly rămăsese nemişcată, tremurătoare în sperietura ei de fată de la ţară; Isabel, chemându-l din când în când pe Pierre, ceruse zadarnic o lămurire. Dar, deşi cu totul neştiutoare într-ale vieţii de la oraş, cele două însoţitoare ale lui Pierre priviseră scena cu mult prea multă temere; acum, când în întunericul nopţii şi în inima unui oraş străin, Pierre le întinsese mâna ca să coboare din poştalion în strada pustie, când îşi văzură lucruşoarele aşezate grămadă lângă felinarul alb din faţa secţiei de poliţie, aceeaşi neştiinţă avu într-un fel o urmare chiar pe dos; habar nu aveau în ce împrejurări nefericite şi nepotrivite puseseră piciorul pe caldarâmul oraşului.

În timp ce poştalionul se depărta hurducăind şi dispărea în bezna fără fund, Pierre se adresă vardistului:

— E într-adevăr o ciudată întâmplare, dar şi acestea au loc uneori...

— ...Chiar şi în cele mai bune familii, îl completă celălalt cam în batjocură.

„Nu trebuie să mă cert cu el”, se gândi Pierre, jignit de tonul omului. Apoi spuse:

— E cineva la dumneavoastră... în birou?

— Încă nu... E încă devreme.

— Vreţi să fiţi atât de bun încât să le adăpostiţi o clipă pe aceste doamne până mă grăbesc eu să le găsesc o găzduire mai bună? Arătaţi-ne drumul, vă rog.

Omul păru să şovăie o clipă, dar în cele din urmă încuviinţă; în curând treceau pe sub lumina albă şi intrau într-o încăpere mare, golaşă, cu înfăţişare respingătoare, cu bănci de lemn nedate la rindea şi laviţe pe lângă pereţi; într-un colţ era un loc îngrădit în faţa unei mese de scris. Paznicul îşi citea liniştit gazeta sub lampa cu gaz în formă de evantai din mijloc; cei trei vardişti care îşi terminaseră rondul moţăiau pe o bancă.

— Nu vă putem oferi mare lucru, zise călăuza lor cu calm. Şi nu întotdeauna avem aici tovărăşia cea mai aleasă, dar încercăm şi noi să fim cuviincioşi. Luaţi loc, doamnelor, zise el, trăgând binevoitor o băncuţă către ele.

— Hei, prieteni, zise Pierre, apropiindu-se de cei trei care moţăiau şi bătându-i pe umăr. Hei! vreţi să-mi faceţi un serviciu? Să mă ajutaţi să car nişte geamantane din stradă. O să vă dau ceva pentru osteneală şi o să vă rămân şi îndatorat.

Pe dată cei trei, treziţi iute, deschiseră ochii şi se holbară la el; lămurindu-se repede la lumina lămpii şi la vorbele şefului, aduseră imediat bagajele cum li se spusese.

Pierre se aşeză lângă Isabel şi, în câteva cuvinte, îi dădu să înţeleagă că acum se afla în deplină siguranţă, deşi într-un loc nu prea primitor; că vardiştii o să aibă grijă de ea în timp ce el o să dea fuga cât mai repede până la casă şi o să se lămurească negreşit cum stăteau lucrurile. Spera să se întoarcă în mai puţin de zece minute cu veşti bune. Lămurindu-l şi pe primul vardist ce avea de gând să facă şi rugându-l frumos să nu le lase pe doamne singure până se întoarce el, ieşi repede în stradă. Ajunse la casa cu pricina, găsind-o fără greutate. Era cufundată în tăcere şi întuneric adânc. Sună, dar nu primi niciun răspuns; după ce aşteptă îndeajuns, ca să se asigure fie că vila era într-adevăr părăsită, fie că bătrânul slujitor era plecat sau dormea buştean, se încredinţă în orice caz că nu fusese făcută nici cea mai mică pregătire pentru sosirea lor; crunt dezamăgit, Pierre se întoarse la Isabel cu această neplăcută veste.

Şi totuşi ceva trebuia făcut, şi încă neîntârziat. Întorcându-se către unul din vardişti, îl rugă să-i caute o birjă, astfel ca să poată trage cu toţii la o gazdă cuviincioasă. Dar atât omul, cât şi camarazii lui nu voiră să-l asculte, zicând că nu avea cine să facă rondul şi că nu aveau voie să plece din post. Nu mai rămânea deci decât să meargă Pierre însuşi. Nu-i plăcea deloc ideea de a le lăsa pe Isabel şi pe Delly singure din nou, plecând într-o expediţie care s-ar fi putut să-i ia oarecare timp. Dar nu părea să existe altă ieşire şi

timpul îl mâna din urmă. Îi spuse deci lui Isabel ce are de gând şi, reînnoindu-şi rugăminţile faţă de vardist, făgăduindu-i că îl va mulţumi şi pe el cu câte ceva, Pierre porni din nou la drum. Privi în susul şi în josul străzii şi ciuli urechile; nu se auzea însă zgomotul nici unei trăsuri pe acolo. Alergă mai departe şi, dând primul colţ, îşi îndreptă paşii repezi către strada cea mai mare, din centrul oraşului, convins că acolo avea să afle ceea ce căuta. Nu era prea aproape; nu-şi pierduse însă nădejdea că o să găsească vreo birjă înainte de a ajunge acolo. Puţinele pe care le întâlni aveau însă toate muşterii înfofoliţi. Merse aşadar mai departe şi, în cele din urmă, ajunse pe strada mare. Nedeprins cu astfel de scene, Pierre rămase o clipă mirat de faptul că, în clipa în care ieşi din ulicioara îngustă, întunecată, ca moartă, se trezi în mijlocul vacarmului şi forfotei ce caracterizează o stradă umblată chiar şi noaptea, plină de oameni în timpul zilei, iar acum, la acest ceas târziu, scăldată în lumini trecătoare şi răsunând de roţi şi paşi repezi.

II

— Frumuşelule! Iubiţelule! Hei, tinere! Ce faci, puişor, încotro aşa grăbit? Nu te opreşti un pic, îngeraş? Hai, nu fi urâcios!

Pierre se întoarse şi, în sclipirea spăimoasă a luminii necurate, aruncată de fereastra unui apoticar, văzu o făptură cu chip frumos, dar cu obrajii boiţi şi hainele împopoţonate, plină de graţie, dar cu mişcări de o ticluită vioiciune. Era hidos luminată de razele verzi şi galbene ale firmei apoticarului.

„Dumnezeule!” se cutremură Pierre, grăbind pasul: „primul bun venit cu care oraşul întâmpină tinereţea!”

Tocmai trecea strada către un şir de birje oprite în scuarul de peste drum, când ochiul i se opri pe o tăbliţă mică, scrisă cu litere poleite, ce purta numele, aşternut cu aristocratică modestie, al unei case mari şi frumoase cu etajul luminat din plin. Ridicând ochii, fu sigur că în această casă locuia Glen. Lăsându-se în voia unei porniri de o clipă, urcă treapta care ducea la uşă şi sună clopoţelul, la care răspunse degrabă un negru foarte politicos.

Când uşa se deschisese, auzi dinlăuntru zvon de dans şi veselie.

— Domnul Stanly este acasă?

— Domnul Stanly? Da, dar este ocupat.

— Cum anume?

— E undeva prin saloane. Doamna dă o petrecere pentru toţi chiriaşii.

— Aşa? Spune-i domnului Stanly că doresc să-l văd o clipă; doar o clipă.

— Nu îndrăznesc să-l chem, domnule. Mi-a spus că s-ar putea să-l caute cineva astă-seară; în fiecare seară îl tot caută pe domnul Stanly – dar să nu dau drumul nimănui, chipurile din cauza petrecerii.

O bănuială neagră şi amară străfulgeră prin mintea lui Pierre şi neputând să nu-i dea ascultare, hotărî să-şi dovedească pe dată dacă era adevărată sau nu. Îi spune deci negrului:

— Am o treabă ce nu suferă amânare. Trebuie să-l văd pe domnul Stanly.

— Vă rog să mă iertaţi, domnule, dar porunca e poruncă; eu sunt chiar servitorul dânsului, cel care primeşte bănuţii de argint de la el la fiecare sărbătoare. Nu pot să nu-l ascult. Pot să închid uşa, domnule? Aşa cum stau lucrurile, nu am voie să vă dau drumul.

— Saloanele sunt la etajul doi, nu-i aşa? întrebă Pierre liniştit.

— Da, zise negrul oprindu-se surprins şi ţinând uşa.

— Scările sunt acolo, probabil?

— În partea aceea, domnule; dar drumul dumneavoastră e în partea asta.

Şi negrul, acum bănuitor, tocmai se pregătea să-i trântească uşa în nas, când Pierre îl îmbrânci într-o parte şi, urcând scările dintr-un salt, se trezi în faţa unei uşi deschise de unde izbucni o pală de zgomot şi strălucire, năucitoare pentru cel care venea din stradă. Năuc şi bezmetic, aşa cum se simţea în acea clipă, intră cu toate acestea cu pas sigur şi înfruntă uimita adunare cu pălăria cu boruri mari lăsată pe ochi, cu obrazul palid, cu înfăţişarea prăfuită, ponosită, de pe drum, dar fioroasă.

— Domnul Stanly! Unde e domnul Stanly? strigă el, croindu-şi drum cu paşi siguri printre dansatorii unui cadril, rămaşi cu gura. Căscată, în timp ce muzica se opri deodată şi toţi ochii se aţintiră cu teamă nedesluşită asupra lui.

— Domnule Stanly! Domnule Stanly! ţipară câteva voci ascuţite în capătul cel mai îndepărtat al salonului în care dădea, larg deschis, primul. Te caută un ins ciudat; cine naiba poate fi?

— Aşa s-ar zice, răspunse o voce deosebit de rece, aşezată, cu accent tărăgănat; o voce argintie şi, în străfundurile ei, poate hotărâtă; aşa s-ar zice; dă-te la o parte, amice; doamnelor, rogu-vă daţi-vă la o parte, lăsaţi cale liberă între mine şi pălăria de colo.

Politicoasa bunăvoinţă a adunării căreia i se vorbise astfel îi dezvălui lui Pierre, acum în plin avânt, silueta înaltă, robustă a unui tânăr chipeş cu barbă castanie, îmbrăcat deosebit de simplu, aproape cuviincios pentru o astfel de ocazie; simplitatea hainelor sale nu sărea în ochi din prima clipă, căci stofa era fină şi minunat croită. Stătea tolănit neglijent, aproape întins, pe o sofa lată, şi părea că abia fusese întrerupt dintr-o conversaţie foarte agreabilă cu o brunetă mititică, dar foarte vioaie, aşezată în celălalt capăt al sofalei. Filfizonul şi bărbatul; puterea şi sclifoseala; curajul şi lenea erau atât de ciudat amestecate în acest tânăr cu ochi frumoşi, încât la prima vedere părea cu neputinţă să-ţi dai seama dacă are în el virtute sau nu.

Trecuseră câţiva ani de când cei doi veri nu se mai văzuseră; ani deosebit de roditori în mari schimbări în înfăţişarea fiecărui om. Şi totuşi ochii se schimbă greu. În clipa în care ochii li se întâlniră, se recunoscură pe dată. Dar niciunul nu se trădă.

— Glen! exclamă Pierre şi se opri la câţiva paşi de el.

Tânărul cu ochi frumoşi se lăsă doar mai leneş între pernele sofalei şi, scoţând încet un monoclu mic, nepretenţios şi fără panglică din buzunarul vestei, îl studie pe Pierre amănunţit, fără să fie cu totul jignitor, în ciuda împrejurărilor. Apoi, lăsând să cadă monoclul, se întoarse fără grabă către domnul de alături, zicând cu aceeaşi voce fără pereche, muzicală şi amestecată:

— Nu-l cunosc; e o greşeală; de ce nu-l dau afară servitorii, ca să continue muzica?... Cum vă spuneam, domnişoară Clara, statuile pe care le-aţi văzut la Luvru nu se compară cu cele din Florenţa şi Roma. Cum, dar dacă ne gândim la acea capodoperă atât de tare lăudată, „Gladiatorul” de la Luvru...

— Gladiatorul e în faţa ta! răcni Pierre, aruncându-se asupra lui precum Spartacus.

Dar pornirea-i avană fu domolită de ţipetele femeilor speriate şi de zarva din jurul lui. Cum el se opri, mai mulţi bărbaţi încercară să-l ţintuiască locului; smulgându-se furios din strânsoarea lor, rămase drept şi neînconjurat o clipă şi, ţintuindu-l cu privirea pe vărul lui, tolănit şi nedând vreun semn de tulburare, grăi astfel:

— Glendinning Stanly, nu te lepezi de Pierre mai straşnic decât se leapădă el de tine. În numele cerurilor, dacă aş avea un cuţit, Glen, te-aş străpunge pe loc; aş lăsa să se scurgă tot sângele tău de Glendinning şi apoi aş coase la loc rămăşiţele netrebnice. Câine, ocară a omenirii întregi!

— Extraordinar! Remarcabil caz de impostură amestecată cu nebunie; dar unde sunt servitorii? De ce nu vin negrii? Condu-l spre ieşire, dragul meu doctor, condu-l spre ieşire. Cu băgare de seamă, cu băgare de seamă. Ia stai! – punându-şi mâna în buzunar – uite, ia asta şi du-l pe bietul om până la o birjă.

Zăvorându-şi în suflet mânia ce nu putea fi astâmpărată într-un astfel de loc, Pierre se întoarse, coborî în fugă scările şi fugi din acea casă.

III

— Birjă, domnu’? Birjă, domnu’? Birjă, domnu’?

— Trăsură, domnu’? Trăsură, domnu’? Trăsură, domnu’?

— La mine, dom’le! La mine, dom’le! La mine, dom’le!

— E o puşlama! Nu vă duceţi la el! E o puşlama!

Pierre se trezi înconjurat de o strânsură de birjari, care se certau între ei, cu bicele lungi în mână; în acelaşi timp alţii îi făceau semn de pe capră, unde şedeau cocoţaţi între cele două felinare ale trăsurii ca nişte sfinţi ponosiţi, buni de aruncat. Mânerele bicelor se îndesiră în jurul lui şi, în urechi, îi răsunară şfichiuirile lor. De-abia scăpat de o scenă atât de înfricoşătoare ca întâlnirea cu dispreţuitorul Glen în salonul orbitor, lui Pierre această îmbulzeală neaşteptată de şfichiuri şi codirişti i se păru întocmai ca năvala furiilor pedepsitoare asupra lui Oreste. Împingându-i în lături, apucă clanţa primei portiere din apropiere şi, sărind în birjă, îi strigă omului să se urce pe capră şi să o ia încotro îi spune el.

Trăsura se depărtase întrucâtva pe stradă mare când, în cele din urmă, se opri, iar omul vru să ştie încotro s-o ia; în ce loc?

— Secţia de vardişti a cartierului, zise Pierre.

— Hă, Hă! Vă duceţi să vă daţi prins? rânji birjarul ca pentru sine; oricum e chestie mai cinstită; dii, dii, gloabelor! Hai, hai, hai! Mână, măi!

Priveliştea şi zgomotele care-l întâmpinară pe Pierre când intră la secţia de vardişti îl umplură de groază şi furie de nedescris. În încăperea adormită şi cuviincioasă mai înainte plutea acum duhoarea tuturor grozăviilor ce se pot închipui. E greu de spus cum de se putuse sau prin ce împrejurare ajunsese să se strângă o astfel de adunătură în timpul destul de scurt cât lipsise Pierre. Într-o dezordine cumplită, zănatici, bolnavi, bărbaţi şi femei de toate culorile, în haine ţipătoare, neruşinate, groteşti sau zdrenţuite, ţopăiau, răcneau şi înjurau în jurul lui. Basmalele rupte, înflorate ale negreselor, rochiile roşii ale fetelor oacheşe atârnând în zdrenţe pe sânii goi se amestecau cu toaletele sfâşiate ale femeilor albe cu obrajii boiţi şi cu jachetele plesnite, cu vestele în pătrate şi cu cămăşile ieşite afară ale bărbaţilor palizi cu favoriţi, cu feţe pierdute sau mustăţi mari, de toate naţiile, printre care unii păreau alungaţi din culcuşurile lor, iar alţii opriţi în mijlocul unui dans nebun şi deşucheat. În toate părţile se auzeau voci de beţivi, femei ori bărbaţi, vorbe englezeşti, franţuzeşti, spanioleşti sau portugheze, precum şi frânturi din cea mai scârboasă dintre limbile pământului, acel argou al păcatului şi morţii, vorbit de hoţi sau femei stricate.

Mişcându-se prin acest turn Babel de oameni şi voci, vardiştii încercau în zadar să potolească zarva; unii puneau cătuşe celor mai zurbagii; ici şi colo nenorociţi aduşi la disperare, atât bărbaţi cât şi femei, se încăierau de-a binelea cu oamenii legii; alţii, cu cătuşele la mâini, încercau să-i lovească, ridicând braţele prinse în fiare. În tot acest timp vorbe şi expresii ce nu se pot repeta la lumina soarelui, a căror existenţă era cu totul necunoscută şi de nepriceput pentru zeci de mii de oameni cinstiţi ai oraşului, silabe

neruşinate şi blesteme erau răcnite în gura mare din nişte gâtlejuri prea deprinse, din cât se vedea, cu rostirea lor. Ascunzişurile hoţilor, bordelurile, azilurile de nebuni, infirmeriile şi bolniţele iadului păreau să se fi deşertat la un loc, turnând aici întreaga vărsătură scârboasă a cine ştie cărei hrube cu nume de ruşine.

Deşi cunoaşterea până atunci cinstită dar sporadică a vieţii de la oraş nu-l pregătise pe Pierre pentru a înţelege tâlcul adânc al acestui înspăimântător bâlci, ştia din auzite destule despre viaţa netrebnică a târgurilor pentru a-şi închipui de unde veneau şi cine erau cei din faţa lui. În clipele acelea, însă, nu se gândea îngrozit decât la Isabel şi la Delly, silite a fi martore unei privelişti pe care el însuşi abia dacă o putea îndura, dacă nu cumva fuseseră înghiţite de această adunătură, venind în atingere directă cu întreaga ei murdărie. Dând buzna în mijlocul mulţimii, nepăsător la ghionturile şi înjurăturile pe care le primea din când în când, o căută disperat pe Isabel, găsind-o nu după multă vreme luptându-se să scape de braţele turbate ale unui iubitor de whisky care, pe jumătate îmbrăcat, se clătina pe picioare. Cu un pumn straşnic îl trimise pe nefericit la perete şi, luând-o de mâna pe Isabel, le strigă celor doi vardişti aflaţi în apropiere să-i croiască drum până la uşă. În câteva minute, cu ajutorul lor, Isabel, cu răsuflarea tăiată, era în siguranţă afară la aer. Ar fi rămas lângă ea, dar fata îl imploră să se ducă după Delly, prada unor jigniri mai rele decât ea. Întrucât se mai apropiau câţiva poliţişti, Pierre o încredinţă pe Isabel unuia dintre ei şi, chemând alţi doi să-l ajute, intră din nou în cameră. O văzu pe Delly în alt colţ, apucată de fiecare mână de două femei cu ochi urduroşi şi congestionaţi care, cu scălâmbăieli neomeneşti, îşi băteau joc de ea din pricina rochiei închise până la gât şi chiar îi smulseseră broboada. Fata scoase un strigăt de bucurie şi teamă când îl văzu, şi în curând Pierre reuşi să o aducă alături de Isabel.

În timp ce Pierre era plecat după birjă, iar Isabel cu Delly îl aşteptau liniştite să se întoarcă, uşa se dăduse brusc de perete şi câţiva poliţişti îi mânară înăuntru şi îi închiseră pe toţi muşteriii amestecaţi ai unui bordel preacunoscut, unde se făcuse o razie şi de unde fuseseră ridicaţi în timpul cine ştie cărui dezmăţ cumplit. Vederea secţiei şi gândul că sunt toţi închişi laolaltă, între cei patru pereţi ai săi, adusese gloata aproape de nebunie; aşa că, în acea clipă, uitând de orice altceva, toţi vardiştii, câţi erau, se străduiau să liniştească pe zurbagiii dinlăuntru; lăsate pentru o clipă să-şi poarte singure de grijă, Isabel şi Delly rămaseră un timp pradă furiei acesteia.

Nu era momentul ca Pierre să-şi arate supărarea pe vardistul care uitase de făgăduiala de a purta de grijă preţiosului zălog încredinţat lui. Nu avea nici timp să-şi facă griji pentru bagajele ce se aflau undeva înăuntru. Lăsând baltă totul, le împinse pe cele două fete năucite şi aflate aproape în nesimţire

în birja care, la porunca lui, o porni din nou în direcţia piaţetei de unde o luase Pierre.

Când trăsura se depărtase destul de mult de hărmălaie, Pierre o opri şi-i spuse birjarului că vroia să fie dus la cel mai apropiat hotel sau pensiune respectabilă, de care ştia. Omul – veselindu-se răutăcios de ceea ce se întâmplase până atunci – zise o vorbă în doi peri, destul de grosolană. Învăţat de cearta lui pripită cu vizitiul poştalionului, Pierre se făcu însă că nu aude şi repetă porunca cu glas liniştit, calm şi hotărât.

Rezultatul fu că, după un drum destul de ocolit, ajunseră pe o străduţă foarte curăţică, în faţa unei case cu înfăţişare cochetă, luminată de două felinare înalte cu lumină albă, aşezate de o parte şi de alta a intrării. Pierre fu bucuros băgând de seamă că înăuntru se mai auzea oarecare mişcare, în ciuda orei destul de târzii. Un ins cu capul gol, îmbrăcat curat şi cu o faţă isteaţă, ţinând în mână o perie de haine, îşi făcu apariţia şi-l măsură cu privirea destul de atent; când Pierre înaintă la lumina felinarului şi înfăţişarea i se văzu limpede, omul, cu un aer respectuos dar încă puţin nedumerit, îi pofti pe toţi într-un salonaş alăturat, unde scaunele în neorânduială şi prăfăria generală arătau că, după tevatura de o zi întreagă, se aştepta venirea slujnicelor de dimineaţă.

— Bagajele, domnule?

— Le-am lăsat în alt loc, spuse Pierre; o să trimit mâine după ele!

— Ah! exclamă omul cel isteţ, destul de îndoit; să dau drumul birjei?

— Stai, zise Pierre, gândindu-se că nu ar fi bine ca omul să afle din ce loc veneau; am să-i dau eu drumul, mulţumesc.

Şi, întorcându-se pe trotuar, plăti birjarului fără să crâcnească o sumă nemaiauzită, iar acesta, grăbit să-şi pună câştigurile certate cu legea la adăpost, se urcă repede pe capră şi plecă în galop.

— Vreţi să poftiţi în birou, domnule? zise omul, făcând semn cu peria. Pe aici, dacă nu vă supăraţi.

Pierre îl urmă într-o încăpere aproape goală, abia luminată, cu o masă de scris. Trecând în spatele ei, omul întoarse către el un registru gros, plin de nume ca o carte de adrese, şi îi întinse o pană muiată în cerneală.

Înţelegând despre ce e vorba, deşi sâcâit în sinea lui de nu ştiu ce din purtarea celuilalt, Pierre trase registrul spre sine şi scrise cu mână sigură dedesubtul ultimului nume înscris:

„Domnul şi doamna Pierre Glendinning şi domnişoara Ulver”.

Omul privi cercetător numele şi spuse:

— Şi cealaltă coloană, domnule – locul de unde veniţi.

— Adevărat, zise Pierre, şi scrise: „Poiana Şeii”.

Prea isteţul om cercetă din nou pagina şi, mângâindu-şi încet bărbia rasă cu un fel de furcă alcătuită pe de o parte din degetul mare iar pe de alta de cele patru degete strânse, şopti încetişor:

— Asta vine pe aici pe la noi, domnule?

— Da. Cam aşa ceva, răspunse Pierre în doi peri, stăpânindu-şi mânia. Acum, condu-mă, te rog, în două camere; cea a mea şi a soţiei mele trebuie să aibă alături şi o a treia, oricât de mică; am nevoie de un cabinet de toaletă.

— Cabinet de toaletă, repetă omul cu o voce într-adins batjocoritoare; cabinet de toaletă! Hm! Probabil că o să puneţi bagajele în ea. Am uitat, bagajele n-au venit... a, da, da, da... vin mâine, da, da... sigur... mâine... bineînţeles. Fiindcă veni vorba, domnule, n-aş vrea să par necuviincios şi nădăjduiesc să nu mă înţelegeţi greşit, dar...

— Dar?... spuse Pierre, adunându-şi toată stăpânirea de sine ca să înghită obrăznicia care venea.

— Când vin la noi domni străini, fără bagaje, ne simţim obligaţi să-i rugăm să plătească nota înainte; asta-i tot, domnule.

— O să rămân aici astă-seară şi mâine toată ziua, în orice caz, zise Pierre mulţumit că asta era tot. Cât costă? şi îşi scoase punga.

Ochii omului se lipiră cu interes de pungă; îşi mută privirea de la ea la faţa celui care o ţinea în mână; şovăi o clipă, apoi, înveselindu-se, spuse cu neaşteptată blândeţe:

— Lăsaţi, lăsaţi, domnule; deşi pungaşii par uneori gentlemeni. Gentlemenii adevăraţi nu merg niciodată fără înscrisuri la ei. Înscrisurile lor sunt prietenii lor, iar singurii lor prieteni sunt dolarii; aveţi o pungă plină de prieteni. Avem camere, domnule, care cred că vă vor conveni de minune. Să vină doamnele şi am să vi le arăt imediat.

Spunând acestea, isteţul om lăsă peria, aprinse lampa şi, luând în mână alte două lămpi stinse, le arătă drumul pe coridorul întunecat pardosit cu dale.

CARTEA XVII
JUNA AMERICĂ ÎN LITERATURĂ

I

De la răscrucea căilor istorisirii se fac două lungi drumuri. Care apucă unul într-o parte şi celălalt într-alta, iar restul tuturor cărăruilor în ele dau. Dacă apuci pe unul, toate împrejurările, faptele şi întâmplările petrecute într-un anume timp cată să fie puse pe hârtie tot atunci; dacă apuci pe celălalt, ele trebuie pomenite doar cât trebuie pentru a aduce apă la moara istorisirii; chestiuni pe care urzeala timpului le aduce împreună pot să nu aibă nicio legătură unele cu altele. Eu nu apuc pe niciunul din ele; puţin îmi pasă de amândouă; amândouă sunt la fel de bune; eu scriu exact cum îmi place.

În primele capitole ale acestui volum spuneam în treacăt că Pierre nu era numai cititor al poeţilor şi altor scriitori de seamă, ci – şi aceasta înseamnă cu totul altceva – un înţelegător al tâlcurilor lor pilduite, un suflet ce simţea din străfunduri precum ei; cu alte cuvinte, Pierre însuşi era dăruit cu o fire de poet. În el dospea încet, treptat şi fără să se fi ales încă, bogăţia închipuirii pe care o cinstea atâta când o găsea aşternută orânduit, cu preţul a nenumărate chinuri şi a multor clipe de trudă nerăsplătită, pe pagina ieşită din tiparniţă. Până acum, e drept, sufletul lui tânăr şi încă necopt nu fusese oprit din drum de către Munţii Fermecaţi şi nu fusese condus prin sălile nesfârşite ale Adevărului Tăcut până în sala tronului, tainică şi neîncălcată, unde Magii Poeziei tăifăsuiesc în vorbele închisnovate ale Poetichiei despre Alfa şi Omega lumilor. Între plăcutele imaginaţii ale poeţilor de mâna a doua şi a treia, a lui se putea aşeza, însă, liber şi cu tot dichisul.

Mai rămâne de spus că Pierre însuşi încredinţase hârtiei multe alcătuiri fugare, care îi aduseseră nu numai admiraţia şi complimentele amicilor mai apropiaţi, ci şi aplauzele mai puţin părtinitoare ale unui public foarte inteligent şi extrem de pretenţios. Pe scurt, Pierre făcuse şi el ceea ce au făcut mulţi alţi tineri – publicase. Nu un volum impunător, ci cu modestie şi cuviinţă, contribuţii ocazionale la reviste şi alte periodice la modă. Îşi făcuse debutul magnific şi victorios cu acel încântător sonet de dragoste intitulat „Vara tropicală”. Nu numai publicul îi aplaudase micile compoziţii, adevărate giuvaieruri de gândire şi închipuire, în vers sau proză, ci chiar şi puternicul şi multpreţuitul clan al editurii Campbel îl copleşise cu laudele generoase pe care – îşi dăduseră ei seama dintr-o privire – le merita pe deplin. Vorbeau în cuvinte frumoase de surprinzătoarea lui stăpânire a limbii; îşi cereau permisiunea de a-şi exprima uimirea pentru întocmirea armonioasă a frazelor; erau cuprinşi de respect în faţa pătrunzătoarei simetrii a stilului

său general. Înălţându-se chiar deasupra acestei adânci înţelegeri a meritelor lui Pierre, priveau mult mai departe şi îşi mărturiseau neputinţa de a-şi ţine în frâu admiraţiunea neţărmurită pentru chibzuita netezime şi eleganţă a sentimentelor şi emoţiilor exprimate. „Acest scriitor”, zicea unul într-o izbucnire nepotolită de furie admirativă, „este caracterizat în toate de un Perfect Bun Gust”. Altul, pomenind ca învăţătură acea înţeleaptă, dar acră, maximă a doctorului Goldsmith, care spune că tot ceea ce este nou este fals, o aplica excelentelor producţii dinaintea lui, conchizând: „A mutat pe gentlemanul neclintit din salon şi l-a pus să fie de faţă la ceremonia de deşteptare a literelor; nu-şi îngăduie niciodată să uluiască; niciodată nu se lasă tras pe sfoară de lucruri vulgare ori noi; e încredinţat că tot ceea ce e senzaţional e vulgar şi că tot ceea ce e nou trebuie să fie din topor. Da, este spre lauda acestui admirabil tânăr autor că vulgaritatea şi brutalitatea – trăsături care merg mână-n mână – îi sunt la fel de străine.”

Un al treilea, perorând într-o frumoasă şi lungă cronică, începea cu afirmaţia îndrăzneaţă şi neaşteptată: „Acest scriitor este fără îndoială un june prea respectabil”.

Nici editorii feluritelor periodice morale şi religioase nu rămăseseră mai prejos, aducându-şi prinosul laudelor lor mai severe şi al aplauzelor cu atât mai de preţ cu cât erau mai scumpe la împărţit. Un editor foarte cunoscut, slujbaş şi filolog al unei publicaţii săptămânale, om cu pregătire surprinzătoare în limbile greacă, ebraică şi chaldeană, cărora le dăruise cea mai mare parte a vieţii sale şi care îi dădeau dreptul de a rosti judecăţi infailibile asupra unor opere de bun gust scrise în limba engleză, nu şovăise să afirme: „E fără pată în ceea ce priveşte morala şi nevătămător în toate cele”. Un altul recomandase obiectul laudelor cercului propriei sale familii. Un al treilea nu se sfiise să afirme sus şi tare că principalul scop şi ţel al acestui autor era pioşenia evanghelică.

O minte mai puţin aşezată decât a lui Pierre s-ar fi putut lăsa ademenită în mrejele fără capăt ale mulţumirii de sine, de către o asemenea preţuire, cu atât mai mult cu cât nu încăpea nicio îndoială că judecata de la început a editorului nu putea fi răsturnată, afară poate doar de cazul, nu prea de crezut, al apropierii Judecăţii de Apoi, care ar fi putut statornici o astfel de întocmire a gustului şi poate că i-ar fi înlăturat pe editori. Nu e mai puţin adevărat că toate aceste osanale cam pluteau în nori fără vreo urmare mai pământească, fiind socotite, în lipsa lor de miez, drept simple laude, nimic altceva decât complimente fără vreo pretenţie de despicare a firului în patru; drept care un prieten mai în vârstă cu înclinări literare îşi luase inima în dinţi şi-i spusese eroului nostru:

— Pierre, laudele sunt foarte înflăcărate, recunosc, şi neobişnuite pentru anii tăi, dar până acum n-am auzit nicio critică.

— Critică? strigase Pierre uimit; cum se poate? Dar toate sunt critice! Eu sunt idolul criticilor!

— Bine! suspinase prietenul cel vârstnic ca şi când şi-ar fi amintit că de fapt aşa stăteau lucrurile. Bine! şi continuase să tragă din trabucul lui inofensiv şi nepărtinitor.

Cu toate acestea, mulţumită editorilor, atât de mult crescu entuziasmul publicului pentru scrierile lui Pierre, încât doi tineri care tocmai se lăsaseră de meseria măruntă de croitori pentru meşteşugul mai cinstit de editori (făcându-şi probabil socoteala că le va renta mai bine făcând tomuri din zdrenţele de cârpă şi de bumbac rămase de la masa de croit, după ce le trecuseră prin morile de hârtie), aceşti doi tineri, deci, îi trimiseseră o scrisoare aşternută pe cea mai subţire hârtie cu margine dantelată şi, cu litere curăţele şi subţiri ca o aţă de păianjen, aşternură cele ce urmează; alcătuirea acestei scrisori ne va arăta îndestul că – mulţumită fabricantului – zdrenţele lor de bumbac şi in fuseseră, poate, schimbate cu totul în hârtie, dar croitorii înşişi nu ieşiseră încă de tot din moara prefacerilor.

„Onorabilului Pierre Glendinning,

Mult stimate domn!

Linia elegantă şi modelul minunat ales al producţiilor dumneavoastră ne umplu de admiraţie. Aveţi stofă bună, domnule, gabardina cea mai fină a geniului. Noi tocmai ne-am apucat de treabă. Până acum lumea nu v-a văzut costumele... vrem să spunem, antumele. Trebuie să fie expuse în format bibliofil. Croitorii... pardon, bibliotecarii, o cer. Faima dumneavoastră se află la prima probă. Acum, înainte să i se ducă luciul, e timpul să-i dăm linia unui volum. Am primit de curând un transport de antilopă... safian. Cartea trebuie să fie trainică. De aceea, ne legăm cu tot respectul să vă îmbrăcăm uluitoarele opuri în costum de bibliotecă. Dacă nu vă e cu supărare, vă vom trimite o mostră... adică o pagină de probă, împreună cu un eşantion de piele. Vă putem oferi o zecime din profitul (mai puţin rabatul) pentru cinstea de a înveşmânta minunatele dumneavoastră producţii în haine de bibliotecă; veţi putea onora plăţile cusătoreselor (pardon, ale tipografului şi legătorului) în ziua apariţiei. V-am fi recunoscători dacă ne-aţi putea răspunde de îndată ce vă va fi cu putinţă.

Rămânem ai dumneavoastră prea plecaţi servitori,
Wonder & Wen.”

„P.S. Includem balotul... pardon coala, în semn de respectuoasă dorinţă de a vă avea drept client.”

„N.B. Dacă lista nu include întreaga dumneavoastră garderobă... pardon, operă, regretăm din suflet. Am cotrobăit după ele prin toate sertarele... pardon, revistele.

Model de haină... pardon, de titlu, pentru operele lui Glendinning:

OPERE COMPLETE DE
GLENDINNING
AUTOR AL
Acelei producţii de valoare universală, «Vara tropicală: un Sonet», «Vremea: un Gând», «Viaţa: un Impromptu», «Răposatul Reverend Mark Graceman: cuvântare funebră», «Onoarea: o Strofă», «Frumuseţea: un Acrostih», «Edgar: o Anagramă», «Sâmburelul: un Paragraf».
etc. etc. etc.
etc. etc.
etc.”

De la un gravor, Pierre primise următoarele:

„Domnule,

Vă abordez cu neprefăcut tremur în suflet. Deşi sunteţi tânăr în ani, sunteţi vârstnic în faimă şi putere. Nu pot să-mi exprim îndeajuns admiraţia înfocată ce mi-au trezit-o opurile dumneavoastră; nu pot decât să regret din adâncul inimii că producţii de o tărie atât de convingătoare a zugrăvirii nu sunt întovărăşite de producţiile mai umile ale unui ilustrator. Serviciile mele vă stau cu totul la dispoziţie. Nu pot să vă spun ce mândru aş fi dacă această aluzie din partea mea, oricât de îndrăzneaţă, v-ar putea hotărî să-mi răspundeţi astfel încât să-mi hrăniţi speranţa de a avea putinţa să-mi cinstesc numele şi meşteşugul alcătuind câteva gravuri pentru ilustrul Glendinning. Menţiunea întâmplătoare a numelui domniei-voastre îmi umflă pieptul cu simţiri atât de covârşitoare, încât trebuie să mă opresc. Aş adăuga doar că, neavând niciun fel de legături în meserie, starea finanţelor mele mă sileşte, din păcate, să cer banii la predarea fiecărui desen, ca temelie a tuturor înţelegerilor noastre. Nobilul dumneavoastră suflet nu va crede că această netrebnică rugăminte, legată doar de meschine interese de afaceri, s-ar putea să ştirbească,

Acea profundă veneraţie şi admiraţie personală pe care o nutresc dezinteresat pentru bunul şi marele Glendinning, al dumneavoastră umil,

Peter Pence.”

II

Mişcătoare scrisori! Format bibliofil! Ediţie ilustrată! Nu-şi mai încăpea în piele de bucurie.

Din nefericire îi dădu prin minte că, întrucât scrierile lui erau numai nişte frânturi aşternute în goana condeiului, puse cap la cap nu ar fi putut alcătui mai mult decât o broşurică subţire; de aceea ideea unei ediţii bibliofile părea cam timpurie; în oarecare măsură, chiar de râs. Pe de altă parte, întrucât opera lui era alcătuită mai ales din mici sonete, mici meditaţii şi eseuri morale, ilustratorul risca să nu prea aibă ce ilustra. Lipsit de experienţă cum era, nu ştia că arta desenatorilor ajunsese pe astfel de culmi ale invenţiunii, încât anumiţi reprezentanţi ai meşteşugului se adresaseră unei cunoscute edituri cu oferta unei ediţii ilustrate. Până şi cartea de adrese a oraşului era frumos ilustrată cu gravuri neasemuite reprezentând cărămizi, cleşti şi vătraie.

Privitor la modelul pentru pagina de titlu, trebuie să mărturisim că, văzând impunătoarea înşirare a titlurilor sale – lungi şi strălucite ca cele care încununează proclamaţiile câte unui prinţ german („Stăpân din tată în fiu al ogrăzii de la Grantz Jacobi; proprietar netăgăduit prin poprire pe patul răposatei văduve Van Lorn; moştenitor al brutăriei falite a lui Fletz şi Flitz: legatar rezidual al banilor de coşniţă ai răposatei ducese Dunker; etc. etc. etc.”) – Pierre nu-şi putu stăpâni un simţământ trecător de mândrie. Chiar şi el se simţi însă cocoşat sub samarul propriei lui greutăţi, aceea de autor al unei simţitoare poveri literare. Îi dădu prilej, de asemenea, pentru uşoare remuşcări, gândindu-se că la optsprezece ani pagina lui de titlu număra mai multe vorbe decât fila simplă care, în ediţia din biblioteca tatălui său, stătea în faţa întinselor speculaţii ale lui Platon. Se mângâia însă la gândul că, întrucât nu se putea amesteca în treburile celor care lipeau afişele pentru revista „Gazelle” şi acopereau în fiecare lună zidurile oraşului cu cearşafuri uriaşe de hârtie conţinând şi numele lui printre ale altor abonaţi, nici el nu putea – presupunând, să zicem, că ar fi acceptat oferta domnilor Wonder & Wen – să se amestece în treburile lor de lăudare a mărfii; era limpede că, după părerea acestora, pagina de titlu a unui volum nu este altceva decât un zid fără ferestre, cu mult mai la îndemână decât altele, întrucât e un loc unde nici un alt lipitor de afişe nu ar fi îndrăznit să-şi bage nasul.

Hotărât cum era să lase în plata Domnului aceste treburi de lăudător al scrierilor sale, încerca oarecare înclinare sfioasă către acea atitudine a unor autori cu mănuşi şi farafastâcuri care, strâmbând din nas la surlele şi trâmbiţele bune pentru prostime, se mulţumesc să-şi pună doar numele pe pagina de titlu, încrezători fiind că atâta e de ajuns pentru a sări în ochii tuturor oamenilor de gust. Prinţii mărunţei ai nemţilor n-aveau decât să-şi

zdrăngăne zurgălăii titlurilor fără sfârşit. Ţarul Rusiei se mulţumea să scrie doar „Nicolai” în încheierea celor mai de seamă ucazuri ale sale.

Aceste gânduri îl duseră în cele din urmă la felurite consideraţii asupra scrierii anonime. Îi părea rău că nu-şi începuse cariera scriitoricească sub acea mască. La data aceea putea fi prea târziu; îl ştia deja o lume întreagă şi în zadar ar fi încercat să-şi tragă gluga peste ochi. Când se gândea însă ce demnă şi cuviincioasă până în străfunduri şi, oricum ai privi-o, cât de sfântă e lucrarea anonimă, nu putea să nu simtă cea mai sinceră înduioşare faţă de acei nefericiţi care, deşi urau din suflet orice soi de zarvă în jurul lor şi se ruşinau din ce în ce mai tare de tomurile scoase unul după altul, mai ales pentru bani, erau totuşi siliţi fără milă să-şi alcătuiască răsunătoare pagini de titlu ca să poată plăti notele brutarului şi ale măcelarului, precum şi din alte pricini băneşti, în aşa fel încât pancarta paginii din faţă să uşureze vânzările editorului.

S-ar putea însă ca motivul principal, deşi nu în întregime limpede chiar şi lui Pierre, pentru care respinsese în cele din urmă serviciile domnilor Wonder & Wen, acei nerăbdători căutători ai onoarei de a-i lărgi şi întări faima, s-ar putea deci ca motivul să fie că, fiind la vremea aceea nu prea bătrân în ani, foarte probabil viitoarele lui perle aveau să se ridice şi ele, dacă nu chiar să depăşească cât de puţin frumuseţea acelora pe care le dăruise deja lumii. Hotărî deci să aştepte hirotonisirea lui literară, până ce va fi trecut măcar de vârsta de boboc, după lege, în ale literelor, cunoscută şi sub numele prefăcut binevoitor de „pruncie”. Modestia lui îl făcea să uite că cei mai de seamă cărturari vremii absolviseră deja, datorită divinei puteri a geniului, universitatea faimei, deşi legea spunea că erau încă nevârstnici şi că trebuiau să alerge la mămica lor pentru un bănuţ cu care să-şi cumpere alune.

Nepăsarea lui Pierre faţă de cele lumeşti era însă adeseori clintită de rugăminţile politicoase ale domnişoarelor pe care le cunoştea, ca să le scrie un cântecel în caietele lor de amintiri. Spuneam că nepăsarea lui era clintită; adevăratul farmec al salonaşelor din lumea bună este că acolo nu mai poţi fi tu însuţi şi te faci una cu acel blând panteism social, acel şerbet trandafiriu alcătuit din toţi cei care mişună prin salonaşe şi care îşi dezminte paşnic şi încântător propriul său nume; atâta timp cât nimeni nu trage sabia propriei sale firi îmbăţoşate, tot omul lasă astfel de arme urâte la garderobă – ca pe vremuri – odată cu pălăria şi cu bastonul. Era foarte greu să ocolească, deci, caietele de amintiri; era însă şi mai greu şi deosebit de neplăcut pentru Pierre să le facă pe plac. Cu tot atâta dreptate aţi fi putut numi aceasta slăbiciune sau idee fixă. Îşi aduna toată dulceaţa în glas şi refuza, iar refuzul lui Pierre – după domnişoara Angelica Amabilia de Ambleside – era mai

dulce decât acceptarea celorlalţi. Dar, trebuie s-o spunem, înainte de rugămintea de a-i scrie în caiet într-un crâng de la Ambleside, Pierre, cuprins de o toană galantă, scrijelise de bunăvoie şi nesilit de nimeni în prezenţa acelei domnişoare iniţialele ei pe trunchiul unui frumos arţar. Dar nu toate domnişoarele sunt ca Angelica noastră. Refuzate de la obraz în salon, nu se lăsau până când nu erau date afară şi din birou. Îi trimiteau lui Pierre caietele de amintiri în încântătoare plicuri, neuitând să picure câţiva stropi de ulei de trandafir în palma servitorului care i le ducea sus. În timp ce Pierre – ţintuit la stâlpul propriei sale galanterii – dădea din colţ în colţ neştiind ce să mai facă, albumele care-şi aşteptau rândul se înmulţeau; în cele din urmă au năpădit un raft întreg din camera lui, în timp ce amestecătura de legături înzorzonate îi lua ochii, iar miresmele ce le împrăştiau mai că-l făceau să-i vină rău. Chiar în după-amiezile răcoroase era silit să lase ochiurile de sus ale ferestrelor deschise un pic mai mult.

Este cel mai simplu lucru să scrii într-un caiet de amintiri al unei domnişoare. Dar *cui bono?* Este oare o lipsă atât de mare de tipărituri încât trebuie să ne întoarcem la vremea mănăstirilor, iar cărţile doamnelor trebuie să fie scrise de mână? Ce-ar putea să scrie Pierre despre Dragoste sau despre orice alt lucru pe care divinul Hafez să nu-l fi izvodit cu multe secole înainte? Nu erau Anacreon, Catul, Ovidiu, toţi traduşi şi la îndemâna oricui? Şi, dragele de ele, îl uitaseră oare pe Tom Moore? Dar scrisul, Pierre – ele vor să aibă în faţa ochilor mâna ta. „Mă rog, se gândea Pierre, simţirea de-a bună e oricând mai de dorit decât vederea de pe hârtie. O să le facă să îmi simtă mâna după pofta inimii. Iar buzele sunt şi mai bune decât mâinile. Să-mi trimită feţişoarele lor scumpe şi am să le dau sărutografe cât poftesc." Zis şi făcut! Îl chemă pe Dates şi cără toate albumele cu coşul, în sufragerie. Le deschise şi le împrăştie pe masa lungită pentru acel prilej; apoi, făcând precum Papa de la Roma atunci când sanctitatea sa binecuvântează cu toptanul lăzi întregi de mătănii, trimise un sărut devotat tuturor caietelor de amintiri; chemă apoi trei slujitori şi le înapoie trimiţătoarelor, împreună cu plecăciunile lui şi cu o bezea de la cofetărie, înfăşurată în hârtia cea mai vaporoasă.

Din mai multe colţuri ale ţării, atât la oraş cât şi la ţară, şi mai ales în timpul trimestrului de toamnă, Pierre primea felurite invitaţii stăruitoare să vorbească pe la colegii, asociaţii tinereşti şi alte societăţi literare şi ştiinţifice. Scrisorile care conţineau aceste invitaţii aveau o înfăţişare impunătoare şi măgulitoare pentru nevinovatul Pierre. Una din ele suna cam aşa:

„Clubul Urquhart pentru Depăşirea Imediată a Hotarelor Cunoştinţelor, Atât Omeneşti Cât şi Divine.

Zadockpratisville,
11 iunie 18–

Autorului «Verii tropicale» etc.

Cinstite şi onorate domn!

Îndatorirea oficială şi plăcerea personală se împletesc în modul cel mai plăcut în cazul de faţă. Dorinţa cea mai vie a inimii mele a devenit, prin hotărârea *Comitetului pentru Cuvântări* o îndatorire profesională. În calitate de preşedinte al *Comitetului nostru pentru Cuvântări,* prin prezenta vă solicit onoarea de a ţine o cuvântare în faţa societăţii noastre asupra unui subiect pe care îl doriţi dumneavoastră şi în ziua pe care o veţi hotărî. V-am sugera cu respect subiectul Destinului Omului, fără să vrem să înrâurim în vreun fel alegerea liberă a domniei-voastre. Dacă ne onoraţi primind invitaţia, puteţi să fiţi sigur că vom avea grijă după cum se cuvine de dumneavoastră şi că ne vom strădui să vă facem şederea la Zadockpratisville cât mai plăcută. Vă va aştepta o trăsură la Staţia de poştă pentru a vă duce împreună cu bagajul la Han, cu tot alaiul *Comitetului pentru Cuvântări,* în cap cu preşedintele. Îngăduiţi-mi să-mi alătur omagiile personale

la înalta mea consideraţie oficială

şi să mă declar umilul dumneavoastră servitor

Donald Dundonald.”

III

Invitaţiile de a ţine cuvântări, venind de la venerabile societăţi alcătuite din metropolitane capete cărunte şi transmise de venerabili secretari, tot cu capete cărunte, departe de a-l încânta, îl umpleau pe tânărul Pierre cu cea mai sinceră umilinţă. „Cuvântare? Cuvântare? Un păcătos ca mine să cuvânteze în faţa a cincizeci de bănci cu zece capete cărunte în fiecare? În total cinci sute de capete cărunte! Cum şi-ar putea îngădui sărmanul meu creier crud să aştearnă pe hârtie o cuvântare de învăţătură pentru cinci sute de înţelegeri coapte de viaţă? Într-adevăr, nesăbuit lucru!” Şi cu toate acestea, cei cinci sute, prin cel ales de ei, îi făcuseră tocmai această poftire. Era limpede că Pierre stătea să alunece pe panta filosofiei lui Timon atunci când se gândea la toate urmările neplăcute ale unui astfel de fapt. Îşi aminti cum odată, când era în vizită la oraş, văzuse cum fusese chemată poliţia ca să potolească o încăierare cumplită, stârnită de înghesuiala şi lupta pentru locuri la prima conferinţă a unui celebru flăcăiaş de nouăsprezece ani, autorul volumului *O săptămână la Coney Island*.

Nu mai e nevoie să spunem că Pierre, conştiincios şi respectuos, refuză orice astfel de invitaţii politicoase.

Asemănătoare duşuri reci ale judecăţii sale limpezi spălară sclipirea de tinichea şi de pe faţa altor dovezi la fel de apăsate ale celebrităţii sale literare. Ploua cu cereri de autografe; când, uneori, făcea în glumă pe placul celor care stăruiau mai mult, Pierre simţea o înţepătură de părere de rău că, datorită scrisului său copilăresc şi nu prea format, iscălitura lui nu căpătase acea statornică şi neclintită înfăţişare care, din precauţie dacă nu de altceva, trebuie să deosebească întotdeauna scrisul oamenilor iluştri. Inima lui se înfiora de grija viitorimii, care avea fără îndoială să rămână grozav de nedumerită în faţa atât de multor iscălituri care nu semănau una cu alta, pentru un singur nume arhicunoscut. Vai! viitorimea va ajunge desigur să creadă că toate erau măsluite şi că nicio relicvă grafică a sublimului poet Glendinning nu s-a învrednicit până la mizerabila lor epocă.

Primea de la proprietarii revistelor, ale căror pagini le onorase cu revărsările sale de emoţii, epistole prin care era stăruitor rugat să le dea cu împrumut portretul său în ulei, ca după el să se facă o gravură, pentru a fi folosită ca frontispiciu pentru periodicele lor. Dar şi aici gândurile cele mai triste îşi băgară coada. Una din micile ambiţii ale lui Pierre fusese să-şi lase o barbă stufoasă, care i se părea a fi cel mai nobil semn trupesc al bărbatului, ca să nu mai vorbim al unui autor ilustru. Dar până acum nu-i dăduseră tuleiele şi niciun fel de alifie minunată de la „Rowland şi Fiul” nu putea să silească o barbă să crească atât de repede încât să ajungă la înflorire în timp util pentru a se lăfăi pe un frontispiciu. Pe lângă asta, trăsăturile lui de

băieţandru şi întreaga expresie a feţei se schimbau în fiecare zi. Putea oare să facă jocul celor lipsiţi de caracter, care voiau să tragă pe sfoară viitorimea? Onoarea i-o interzicea.

Petiţiile epistolare erau îndeobşte alcătuite într-un stil îngrijit şi respectuos; prin aceasta se arăta cu câtă cucernicie va fi mânuit portretul, care nu avea cum să fie scutit de operaţii indispensabile în vederea obţinerii copiei gravate. Cei câţiva care veniră în persoană să-i ceară să-şi lase portretul gravat părură însă mai puţin grijulii cu privire la respectul cuvenit chipului oricărui om, şi cu atât mai mult al unui geniu atât de celebru ca Pierre. Nu păreau nici măcar să-şi amintească faptul că portretul unui om trebuie privit, şi că în general are mai mare drept la respect decât originalul însuşi; nu ne opreşte nimeni să-l batem pe umăr pe un prieten celebru, dar nimănui nu-i trece prin cap să-i dea un bobârnac peste nas portretului aceluiaşi prieten. Raţiunea poate să fie aceasta: portretul are mai mult drept la respect decât omul; nimic înjositor nu se poate închipui cu privire la portret, pe când multe lucruri înjositoare îi pot trece omului prin minte privitor la original.

Odată, întâmplându-se să întâlnească pe neaşteptate o cunoştinţă literară – coeditorul gazetei lunare „Căpitanul Kidd” – care îi apăru în faţă de după un colţ, Pierre tresări auzind următoarele cuvinte care-i erau adresate: „Bună dimineaţa, bună dimineaţa; eşti tocmai omul de care am nevoie; hai cu mine să-ţi faci dagherotipul; îţi face într-o clipită placa; am nevoie de el pentru numărul viitor”.

Spunând acestea, şeful de echipaj al căpitanului Kidd îl înhăţă pe Pierre de braţ şi, ţinându-l zdravăn precum un poliţist pe un hoţ de buzunare, porni să-l târască după el, pe când Pierre spunea politicos: „Vă rog, domnule, îmi pare rău, opriţi-vă, nu am să fac aşa ceva.” „Ei aş, am nevoie... proprietate publică... hai cu mine... e prima sau a doua uşă.” „Proprietate publică! exclamă Pierre. Asta poate să meargă pentru gazeta lunară «Căpitanul Kidd»: tocmai aşa ar fi făcut şi el. Dă-mi voie însă să repet că nu-mi trece prin cap să fac aşa ceva.” „Chiar nu vrei?” strigă celălalt uimit şi privind pe Pierre în faţă. „Păi, portretul meu e publicat de multă vreme, he, hei de când!” „N-am încotro, domnule.” „Hai, hai”, şi şeful de echipaj îl apucă din nou, cu cea mai nerespectuoasă familiaritate. Deşi era tânărul cel mai blând din lume când era tratat cuviincios, în sângele lui sălăşluia un diavol urâcios, ca la comandă trezit de insultele aduse persoanei lui de inşi din şcoala literară a căpitanului Kidd. „Uite ce-i, prietene”, zise el, inspectându-şi cu atenţie imparţială pumnul strâns cu hotărâre, „dă-mi drumul braţului, ori dau eu drumul la pumn. Du-te dracului cu dagherotipul tău cu tot!”

Această întâmplare grăitoare la acea vreme a avut o urmare surprinzătoare asupra lui Pierre. Se gândea acum cu câtă uşurinţă putea fitecine să-şi vadă chipul pe hârtie cu ajutorul dagherotipului, pe când mai de demult, un portret bun era la îndemâna doar a celor cu bani sau a nobleţei de spirit de pe pământ. Deci, fireşte, în loc să „înveşnicească” un geniu, portretul „înzilia” acum pe orice prost. În afară de asta, dacă fitecine îşi vede poza în ziar, adevăratul bonton e să nu ţi-o vezi şi tu pe a ta. Căci dacă apari în devălmăşie cu Tom, Dick şi Harry şi porţi un surtuc croit după acelaşi tipar cu al lor, cum te mai deosebeşti de Tom, Dick şi Harry? Iată cum un motiv atât de jalnic ca vanitatea personală, îl ajută pe Pierre în această problemă.

Unii iubitori zeloşi ai literaturii timpului, în general, precum şi slujitori credincioşi ai marelui său geniu, în special, cerşeau adesea fapte mărunţite cu care să-i orneze biografia. Îi arătau că viaţa a tot ce este pe lumea asta e nesigură. Simţea el, poate, că mai are mulţi ani de trăit; s-ar putea şi ca timpul să treacă uşurel pe lângă el; dar, pradă cine ştie cărei boli neaşteptate şi fără leac, nu i-ar fi ceasurile din urmă otrăvite de gândul că e pe cale să plece pe drumul cel fără de întoarcere, lăsând lumea în neştiinţă cu privire la stofa şi nuanţa exactă a primilor pantalonaşi pe care i-a purtat? Aceste observaţii îl atingeau neîndoios într-un punct foarte sensibil pe care orice învăţător îl cunoaşte prea bine. Când se gândea însă că, din pricina extremei lui juneţi, propriile lui aduceri aminte din trecut se topeau repede în suveniruri ciuntite şi tulburi, nu-l lăsa inima să dăruiască aceste fărâmituri biografilor nerăbdători, cu atât mai mult cu cât principala lui sursă de adeverire a acestor lucruri din trecutul lui plecase demult dintre cei vii. Vrednica lui doică Clarissa murise de mai bine de patru ani. În zadar un tânăr amic literat, arhicunoscutul autor a două Indexuri şi o Epopee, în faţa căruia subiectul fusese întâmplător pomenit, îmbrăţişă cu căldură cauza îndureraţilor biografi, spunând că oricât i-ar fi de anevoie, omul trebuie să îndure pedeapsa renumelui său; degeaba te tragi înapoi; şi amicul încheie scoţând de sub pălărie şpalturile propriei biografii, care, din cea mai adâncă consideraţie pentru public, avea să fie în curând publicată sub formă de broşură, la preţ de numai un şiling.

Pe Pierre îl mira şi îl îndurera faptul că şi alţi scriitori mai puţin bine-crescuţi îi trimiteau Formularele Cererilor pentru Biografie, tipărite cu regularitate şi cu numele lui scris în cerneală, rugându-l să-i onoreze pe ei şi întreaga lume cu o ciornă pusă la punct a vieţii sale, incluzând şi critica scrierilor sale; formularul tipărit le dădea tuturor de înţeles că, fără îndoială, fiecare din ei ştia mai multe despre viaţa lui decât orice alt om; că numai cel

care scrisese marile opere ale lui Glendinning avea dreptul să le cerceteze şi să-şi spună ultimul cuvânt asupra alcătuirii lor ieşite din comun.

Sub influenţa umilitoarelor simţăminte trezite de lucruri ca acestea, vânat de editori, gravori, redactori, critici, colecţionari de autografe, iubitori de portrete, biografi, amici literaţi mustrători şi petiţionari, în sufletul tânărului Pierre îşi făcură loc triste întrezăriri ale nimicniciei faimei omeneşti, întrucât era silit cu jale-n suflet să se lepede de cele mai arzătoare ofrande ale chinuitoarei cinstiri de sine.

E de înţeles că, după fermecata deşteptare asupra lumii pe care o avusese la Poiana Şeii – deşteptare care din când în când, în anumite privinţe, îl făcea să semene cu Timon – înşfăcase cu osebită scârbă şi dispreţ pachetul care conţinea scrisorile biografilor şi ale altor corespondenţi săraci cu duhul, pe care într-un moment mai puţin furios le pusese deoparte ca pe nişte simple năstruşnicii. Cu un rânjet infernal privi cum acea grămadă de gunoi e mistuită pe vecie de foc, simţind că, pe măsură ce aceasta se topeşte văzând cu ochii, în sufletul lui moare ultimul şi cel mai mic sâmbure neîncolţit al acelei vanităţi vrednice de dispreţ la care făceau apel toţi absurzii lui corespondenţi.

CARTEA XVIII
RECONSIDERAREA LUI PIERRE CA TÂNĂR AUTOR

I

Întrucât prin vorbe ocolite am dat a înţelege că Pierre era mai mult decât un geniu înnăscut obişnuit, ar putea părea nepotrivit faptul că până acum mintea lui nu închipuise decât articole de reviste. Mai mult, vorbind cu mâna pe inimă, aceste articole nu erau cu nimic neobişnuite. Într-adevăr – dacă ar fi să lăsăm la o parte orice ironie, dacă ne-am fi permis aşa ceva – aceste flecuşteţe fugare ale domnişorului Pierre erau banale de-a binelea.

Este adevărat, aşa cum am spus la început, că natura de la Poiana Şeii fusese o adevărată binecuvântare pentru Pierre; că maica-fire îi trimisese zvon de trâmbiţă dinspre dealurile albăstrui, că îi doinise tainele ei melodioase în valul râurilor şi în frunza pădurilor. Dar, întrucât această mumă ne hrăneşte de timpuriu şi din belşug, ea întârzie mult în a ne arăta cum să ne orânduim chibzuit mesele. Sau, ca să schimbăm metafora, carierele de marmură fină sunt uriaşe; dar cum să o scoţi, cum să o dăltuieşti, cum să construieşti un templu din ea? Tânărul trebuie să părăsească deci un timp cariera de marmură; nu numai pentru a se duce şi a face rost de uneltele trebuincioase, ci şi pentru a studia arhitectura. Mai întâi, deci, este cel care descoperă cariera de piatră; pietrarul o ia înaintea arhitectului; templul urmează după arhitect, căci el este coroana întregii lumi.

Da! Pierre nu numai că nu avea nimic de arhitect în el pe vremea aceea, ci era şi foarte, foarte necopt. Cum se vede adeseori, când se sapă pentru a se extrage metalele preţioase din mină, se găseşte mai întâi piatră netrebuincioasă care trebuie scoasă afară şi aruncată cu multă trudă; tot astfel, scormonind în sufletul omului în căutarea vânei de aur a geniului, dai mai întâi de multe lucruri obişnuite şi lipsite de interes. Bine ar fi dacă omul ar fi înzestrat cu un loc în care să-şi ţină propriul gunoi; el este însă asemeni unui chiriaş al cărui moloz nu încape în pivniţă şi trebuie scos morman în stradă, în faţa uşii, ca să-l ia de acolo slujbaşii statului. De banalitatea noastră nu putem scăpa decât golindu-ne de ea într-o carte; odată închisă acolo, cartea poate fi zvârlită pe foc şi totul va fi în regulă. Numai că nu toate cărţile de acest soi sunt întotdeauna puse pe foc şi asta explică imensa precumpănire a cărţilor jalnice asupra celora care să merite admiraţia noastră. Niciun autor, cât ar fi el de sincer, nu se va grăbi vreodată să arate cu degetul clipa când a scăpat cu totul de gunoaiele lui şi a ajuns la vâna de aur din suflet. Nu e mai puţin adevărat că, de fiecare dată, cu cât e omul mai înţelept, cu atât se înşală mai tare în unele lucruri.

Se ştie destul de bine că cele mai preţuite creaţii ale celor mai alese minţi omeneşti sunt privite de către aceleaşi minţi ca simple exerciţii necoapte ale unor boboci, fără altă valoare decât de simple încercări de a intra după moarte în marea universitate a ziditorului. Ceea ce e sigur este că, dacă e să tragem învăţături din observarea vieţilor oamenilor de seamă, cele mai alese înfăptuiri ale lor, cele care au atras lauda deşănţată a lumii, le par tocmai acestor autori nu numai sărmane şi neînsemnate, ci adesea de-a dreptul nesuferite; cărţi care nici n-au ce căuta în biblioteca lor. Pentru minţi mai puţin înzestrate decât cele descrise mai sus, consideraţiile acestea devin întristătoare şi nepotrivite, astfel încât nu le mai pasă ce produc; nefericiţii se îndreaptă către masa de lucru nemulţumiţi şi rămân acolo, ţintuiţi de obligaţia unei neplăcute nevoi sociale, pradă durerilor de cap şi junghiurilor în spate. Scrierile astfel întocmite le par la fel de jalnice şi vrednice de dispreţ; ele sunt zămislite de lipsa de poftă şi răbojul brutarului; odrasle rahitice ale unei mame căreia nu-i pasă de viaţă şi de mlădiţele de viaţă din trupul ei. Să nu-şi închipuie lumea cea mioapă că aceste minţi au urmă de vanitate în ele; sunt doar plătite să apară pe scenă şi nu au vreo pretenţie la atenţia publicului; roşeaţa şi flacăra însufleţită a vieţii lor nu e altceva decât fard, spălat cu lacrimi amare în singurătate; râsul lor răsună fiindcă e găunos, iar hohotele de răspuns nu îi înveselesc.

Nimic nu este atât de alunecos şi de ademenitor ca tristeţea; ne întristăm mai întâi când n-avem nimic interesant de făcut; şi rămânem trişti fiindcă, în sfârşit, am găsit o sofa confortabilă pe care să şedem. Chiar aşa, se poate întâmpla ca, ajungând la acest mic episod din trecutul eroului meu, ca nişte ape puţin adânci îmbrăţişate de un golfuleţ tihnit care să-mi molcomească revărsarea tumultuoasă, s-ar putea, aşadar, să mă întind şi eu la povestire, devenind trist şi sentimental.

Ceea ce am spus până acum cu privire la lucrurile bune de aruncat la coş, în legătură cu Pierre, arătând că sunt în unele cazuri primele fructe ale geniului, nu este în niciun fel contrazis de faptul că uneori primele publicaţii ale multor autori de merit au dat totuşi semne coapte de genialitate; nu avem de unde şti cât de multe fuseseră mai înainte încredinţate flăcărilor sau tipărite în secret în creierul lor şi şterse tot acolo cu repeziciune. În cazurile mai puţin însemnate ale unui succes literar neîntârziat, la scriitorii foarte tineri, se poate observa aproape întotdeauna că el se datorează mai cu seamă cine ştie cărei grele şi cumplite păţanii proprii, pusă într-o carte care, povestind lucruri nemaiîntâlnite, l-a făcut şi pe autorul ei să fie socotit nemaiîntâlnit; în felul acesta multe cărţi foarte originale nu sunt decât produsul unor minţi cu totul lipsite de originalitate. Într-adevăr, omul nu are decât să fie puţin grijuliu, şi ultima fărâmă de vanitate dispare. Societatea

ciripeşte tot timpul despre originalitate; dar n-a existat până acum niciun om original în sensul pe care ea îl dă acestui cuvânt; nici măcar primul om care, după cum spun învăţaţii, a devenit de asemenea şi primul autor, nu a fost original; singurul care se poate mândri cu aceasta este Atotputernicul. Dacă Milton ar fi avut soarta unui Gaspar Houser, chiar şi Milton ar fi fost la fel de găunos ca şi el. Căci, deşi sufletul gol-goluţ al oricărui om adăposteşte, fără îndoială, măcar o sământă adormită dătătoare de viaţă cugetării, nu s-a pomenit niciodată copil născut doar dintr-un singur părinte; lumea văzută a celor trăite este aceea care face muzele să rodească; hermafrodiţii nu sunt decât o poveste.

Prostia lumii nu are margini în lucrurile astea; să nu mă învinovăţiţi deci nici pe mine dacă vin şi cu partea mea. E cu neputinţă să vorbeşti ori să scrii fără să rămâi descoperit şi neajutorat; Cavalerul Invulnerabil nu-şi ridică niciodată viziera. Şi totuşi e plăcut să pălăvrăgeşti; trece timpul înainte să mergem la culcare; vorbirea e şi ea stârnită atunci când, asemeni acelor *improvisatore* italieni, ni se plăteşte fiecare răsuflare; şi suntem prea mulţumiţi atunci când publicul, rămas cu gurile căscate, ne trimite la plimbare cu cei câţiva ducaţi pe care i-am câştigat.

II

Se poate înţelege de aici că planurile lui Pierre cu privire la căile de a-şi câştiga singur traiul la oraş se bazau pe presupusele lui talente literare. Căci ce altceva ar fi putut să facă? Nu cunoştea niciun meşteşug şi nicio meserie. Ar fi fost, poate, prea bucuros dacă soarta l-ar fi făcut să se nască fierar şi nu un gentleman, un Glendinning şi un geniu. Gândindu-se la asta, ar fi dat dovadă de o pripeală de neiertat, dacă nu ar fi dovedit cumva, prin experienţa sa, că nu este cu desăvârşire cu neputinţă ca un colaborator de revistă, contribuind la propăşirea tinerei literaturi americane, să câştige şi ceva parale de pe urma poezelelor sale. Se cunosc astfel de cazuri fără putinţă de tăgadă şi ar fi atât nebunie, cât şi nerecunoştinţă, să le trecem cu vederea.

Întrucât poziţia socială aleasă şi strămoşii nobili ai lui Pierre îl scutiseră de nevoia de a câştiga măcar un ban al lui pe lume, fie cu mâna, fie cu capul, e de dorit să lămurim aici unele lucruri înainte de a purcede mai departe. Aşa vom şi face, incluzând, ca întotdeauna un preambul.

Uneori orice cugetare pare ştiută demult; cu toate acestea, tocmai lucrurile cele vechi, din acea zestre ce nu mai poate fi sporită, arată că, în orice stare s-ar afla omul, oricât ar fi ea de fericită şi îndestulată, tot nemulţumit de ea rămâne; întinde mereu mâna dincolo de gard şi caută a se întrece pe sine însuşi. Astfel, în timp ce mulţi sclavi ai călimării se zbat în

zaţul societăţii şi trag din greu la peniţă pentru a agonisi câte ceva spre a potoli un timp vocea pântecelui, la ceasuri de mustrări bolnăvicioase privind sărmana lor simbrie ca pe o ruşine de neiertat; în timp ce oricare din aceşti sclavi ai literelor ar fi sărit în sus de bucurie – neluând seama la cusăturile prea puţin trainice ale nădragilor – la cea mai îndepărtată speranţă de a moşteni marile ferme de la Poiana Şeii, de a deveni stăpân al unui venit mai mult decât îndestulător şi de a fi scutit pentru totdeauna de a purta pe mâini acele trădătoare pete de ciumă ale sărăciei (adică, pete de cerneală), în schimb pentru Pierre, stăpânul de drept şi de fapt al tuturor lucrurilor la care celălalt doar nădăjduia fără de speranţă, culmea ambiţiei lumeşti era să se poată lăuda că editorii ar fi gata să-i dea un ban pentru scrierile lui şi să socotească totuşi că au încheiat un târg bun. Oricât de prostesc şi plin de slăbiciune ar părea aceasta la Pierre, să-l luăm puţin mai în amănunt şi să vedem dacă într-adevăr aşa stau lucrurile.

Pierre era mândru; şi un om mândru – înzestrat cu mândria de care e vorba acum – nu pune prea mult preţ pe acele lucruri de care nu a făcut rost el însuşi, oricât ar fi ele de folositoare. Dacă o astfel de mândrie ar fi dusă până la capătul aşteptat, un astfel de ins nu ar mânca pâine dacă nu ar fi aruncat cu mâna lui seminţele în pământ, nefiind nici atunci scutit de umilinţa că până şi sămânţa a trebuit să fie luată cu împrumut de la semănătorul dinaintea lui. Omul mândru doreşte să se simtă pe sine în sinea lui şi nu să se oglindească prin alţii. Îi place doar să fie propriul lui Alfa şi Omega, să treacă prin toate treptele mijlocitoare, ca apoi să se aleagă ori într-o parte, ori în alta, tărie nepipăibilă şi fără margini. Ce mândrie pe Pierre când a zornăit pentru prima oară în mâna lui boierească simbria trudei! Ce să mai vorbim de tobe şi surle; zăngănitul unui bănuţ câştigat cu trudă e mai însufleţitor decât toate trâmbiţele Spartei. Cu cât dispreţ căta acum spre somptuoasele lui încăperi moştenite, spre tapiserii, tablouri, orgolioase blazoane istorice şi flamuri ale faimei Glendinningilor; cu câtă încredere îşi spunea că la nicio nevoie nu va avea să îl cheme din morţi pe bunicul său, săpându-i mormântul de şef indian ca să facă rost de sabia şi scutul strămoşesc pe care să le amaneteze pentru o bucată de pâine! Putea să-şi câştige traiul! O! de două ori binecuvântat era Pierre în înclinarea lui spre muncă adevărată.

Mecanicul, argatul pot să trăiască doar într-un fel: trupul trebuie să le hrănească trupul. Pierre nu numai că putea face una, dar putea face şi cealaltă, lăsându-şi trupul să lenevească acasă, putea să-şi trimită sufletul la trudă ca acesta să vină cuminte înapoi, aducând plata pentru trup. Unii boiernaşi fără meserie din Sudul aristocratic care se întâmplă să aibă sclavi le dau acestora libertatea de a se duce să-şi caute de lucru, ca să se întoarcă

în fiecare seară acasă cu simbrie, cu un venit adică pentru acei leneşi boieri. Nu două mâini, ci patru are acela care într-un trup dornic de muncă adăposteşte un suflet dornic de muncă. Nici acesta însă nu trebuie să aibă prea multă încredere în sine. Dumnezeul nostru e invidios; nu-i este pe plac ca o făptură omenească să fie înzestrată cu cea mai mică umbră a însuşirilor sale. Înjugaţi deci trupul la suflet, puneţi-le pe amândouă la plug, şi în cele din urmă unul sau celălalt va cădea în brânci pe brazdă. Păstraţi atunci trup de eunuc pentru trudă, şi suflet vârtos pentru muncă; ori altminteri, suflet de eunuc pentru trudă, şi trup vârtos pentru muncă. Alegeţi! Cei doi nu pot să tragă multă vreme la acelaşi jug. Peste cele mai sănătoase şi mai înălţătoare închipuiri se strecoară norul Adevărului; până şi ghiuleaua unei mortiere ajunge în cele din urmă tot pe pământ; oricât ne-am strădui, nu putem ţinti dincolo de orbita globului ca să ajungem la atracţia altor planete; legea gravitaţiei pământului se întinde mult dincolo de atmosfera acestuia.

După părerea încetăţenită pe această lume, cel care este înzestrat cu tot ce-i trebuie vrea încă şi mai mult; iar cel care e lipsit de toate vede că i se răpeşte până şi puţinul pe care îl are. Şi totuşi, lumea asta zice că e simplă, fără pretenţii, pusă pe fapte şi mai ales omenoasă, călăuzită de cele mai simple principii; că dispreţuieşte tot ceea ce e hocus-pocus, în doi peri, ori dincolo de ea. Simt ură unii inşi dăruiţi cu o minte răzvrătită faţă de dogme, care se trezesc adesea dojeniţi că au întors pe dos cu bună-ştiinţă toate lucrurile de bun-simţ şi că au zăpăcit lumea cu aiurelile lor care zic că trei e patru şi că doi şi cu doi fac zece. Dar dacă nimeni nu a propovăduit pe faţă o învăţătură, a mia parte atât de hazoasă şi de perfidă faţă de bunul-simţ ca aceea pe care o practică lumea acum şi dintotdeauna, şi anume de a-i da tot celui care are deja lucruri de care are încă mai puţină nevoie şi de a lua celui care nu are mai nimic până şi puţina avuţie pe care o are – atunci cea mai adevărată carte din lume nu e decât o minciună.

Încurcata învăţătură, precum şi praxisul lumesc de care am pomenit mai sus, se vădiseră în oarecare măsură în cazul lui Pierre. Urma să primească în viitor arendă de la câteva sute de ferme împrăştiate pe o bună parte din două ţinuturi învecinate; şi acum proprietarul acelui popular periodic, revista „Gazelle”, îi trimitea câţiva dolari în plus pentru sonetele lui. Proprietarul cu pricina (deşi de fapt nu citise niciodată sonetele, ci le trimisese secretarului său literar, el fiind atât de înaintat într-ale literelor încât multă vreme înainte ca gazeta să pornească, scria cuvântul „Gazelle” cu litera „g” în loc de „z”, „Gagelle”; zicea că în cuvântul „Gazelle” „z”-ul nu avea ce căuta, „g” era mai moale; căci la moliciune se pricepea el, şi încă din experienţă), proprietarul acela părea să se călăuzească după învăţătura despre care am vorbit mai înainte.

Dolarii pe care-i primea de pe urma poezelelor, Pierre îi investea în ţigări de foi; astfel norii care îi aduseseră pe căi ocolite dolarii se reîntorceau în văzduh, înmiresmaţi cu dulcele parfum al unei havane. Acest vestit şi răscunoscut Pierre, marele autor pe care lumea nu-l cunoştea la chip (căci nu se împotrivise el în mai multe rânduri să pună la îndemâna publicului portretul său?), acest celebru poet şi filosof, autor al „Verii Tropicale: Sonet”; la a cărui viaţă unelteau mai mulţi inşi ce nu mai aveau nimic de pierdut (căci nu juraseră biografii că îl voiau viu sau mort?), această cutremurătoare celebritate şedea acum şi fuma blând, înconjurat de un volănaş de fum, ca un munte tivit cu nori. Toate se împăcau unele cu altele cum nu se poate mai bine, chiar fără voia lor. Trabucele i se aprindeau în două chipuri: de la vânzarea sonetelor, şi de la hârtia sonetelor tipărite.

Chiar la acel popas timpuriu al drumului său scriitoricesc, oricât ar fi fost Pierre de închipuit în ceea ce priveşte faima sa, nu era la fel de mândru de hârtia sa. Nu numai că-şi făcea fitiluri de aprins din sonetele publicate, ci era şi foarte zăpăcit cu manuscrisele aruncate; zăceau peste tot prin casă; le dădeau o groază de bătaie de cap servitoarelor care măturau; serveau la aprinsul focului şi tot zburau pe ferestre şi pe sub uşi în capul oamenilor care treceau din întâmplare pe lângă conac. Zăpăcit şi nepăsător cum era, Pierre devenea astfel un soi de editor. E adevărat că admiratorii mai apropiaţi îl certau adesea pentru lipsa de cinstire pe care o arăta primelor veşminte ale nemuritoarelor lui odrasle. Aceştia spuneau că lucrul care a simţit gâdilătura măreţei sale peniţe era, începând din acea clipă, la fel de sfinţit ca şi buzele care sărutaseră măcar o dată degetul cel mare de la piciorul Papei. Călit cum era împotriva acestor mustrări prieteneşti, Pierre nu-l putu totuşi ierta niciodată pe acel înfocat admirator al „Lacrimii” care, găsind o bucăţică din manuscrisul original, conţinând o căciuliţă (de la cuvântul *lacrimă*) deasupra unui i (de la cuvântul *ochi*), socoti că l-a apucat de picior pe însuşi Atotputernicul şi cerşi aleasa cinstire de a încrusta bucăţica într-o broşă, aruncând o camee ce-l înfăţişa pe Homer pentru a pune în locul ei acest giuvaier încă mai nepreţuit. Rămase nemângâiat când, udată de ploaie, căciuliţa care era semnul lacrimii dispăru de deasupra punctişorului; astfel, ciudăţenia şi minunăţia sonetului se vădeau încă mai bine, şi anume: cea mai mică bucăţică din el ascundea şiroaie pe timp de secetă, dar rămânea lipsit tocmai de lacrimă când începea să plouă.

Amator nepăsător şi rece, dar chiţibuşar totodată, surd la laudele întregii lumi; misterios de veselul şi vestitul autor al „Lacrimii”, mândria revistei „Gazelle”, pe a cărei copertă viu colorată numele său se lăfăia în fruntea tuturor colaboratorilor (dintre care niciunul nu era om de rând, căci îşi redactaseră frăţeşte biografiile unul altuia, erau înscrişi toţi în acelaşi club,

portretele lor fuseseră făcute de acelaşi gravor, publicate în gazetă şi cumpărate de la acelaşi chioşc), acest Pierre ce se bucura de atâta cinstire, a cărui viitoare popularitate şi „voluminoşenie” se vestiseră atât de uluitor prin cele ce scrisese până atunci încât unii veniseră deja la Poiana Şeii pentru a-şi da seama de potenţialul hidroenergetic al locului şi a vedea dacă nu ar putea să înfiinţeze o moară de hârtie, anume pentru marele autor, obţinând totodată monopolul pe comenzile sale de materiale trebuincioase scrisului; această măreaţă făptură de care simplii supiranţi la glorie vorbeau cu groază şi respect, acest Pierre în faţa căruia timpul însuşi se închina, iar un venerabil domn de şaizeci şi cinci de ani, fost bibliotecar al Congresului, şi-a scos cu respect pălăria când i-a fost prezentat la redacţie şi a rămas în picioare, deşi Pierre şedea ca acasă pe scaun cu pălăria pe cap; acest minunat şi dispreţuitor geniu – doar amator în ale vieţii până acum – ne va apărea în curând în cu totul altă lumină. Va învăţa, şi încă amarnic, că deşi lumea se închină Mediocrităţii şi Banalităţii, trece prin foc şi sabie Măreţia ce trăieşte în pas cu ea; deşi se jură că atacă înverşunat Făţărnicia, nu întotdeauna îşi apleacă urechea în faţa Sincerităţii.

Deşi această stare de lucruri, îmbinată cu înmulţirea năvalnică a cărţilor, pare să ducă fără doar şi poate la un punct din viitor când întreaga omenire va fi redusă la idioţire, autorii vor fi la fel de rari cum sunt alchimiştii în ziua de azi, iar tiparul va fi socotit doar o biată invenţie; dar, gândindu-ne la toate acestea, să ne mângâiem, totuşi, oh, Aurelian! la gândul că, deşi vremea autorilor va trece, ceasurile sincerităţii vor rămâne!

CARTEA XIX
BISERICA APOSTOLILOR

I

În partea mai veche, de jos, a oraşului, pe o străduţă îngustă – aproape o ulicioară – odinioară plină de locuinţe respectabile, dar acum cotropită de depozitele uriaşe ale importatorilor străini, nu departe de colţul unde ulicioara se încrucişa cu un drum bătut dar tare îngust al neguţătorilor şi slujbaşilor, cu tot tămbălăul hamalilor cu tot, se înălţa în vremea aceea o hardughie ciudată şi veche, rămăşiţă a unor vremuri trecute. Era durată din piatră cenuşie, tăiată grosolan şi alcătuită în ziduri neaşteptat de groase şi puternice; două dintre laturi aveau scobite tot atâtea rânduri de ferestre arcuite şi impunătoare. Un turn larg, pătrat şi cu nimic împodobit se ridica în faţă, de două ori mai înalt decât trupul bisericii; trei dintre laturile lui erau străpunse de găuri mici şi înguste. Până acum, înfăţişarea clădirii – veche de mai bine de un veac – arăta destul de limpede la ce servise mai întâi şi întâi. Înapoia ei se găsea o căsoaie mare din cărămidă netencuită, care dădea spre strada din spate, iar al cărei dos era aproape lipit de dosul bisericii, nelăsând decât o trecere dreptunghiulară îngustă pavată cu bolovani. Pe părţile acestui dreptunghi, trei rânduri de stâlpi din cărămidă îngăduiau să se treacă, la adăpost de ploaie, de la vechea biserică la acareturile mai noi. Un gărduţ stricat, ruginit şi uitat de vremuri înconjura o curticică aflată în faţa căsoaiei din spate, părând să arate că se ridicase pe un loc gol unde pe vremuri fusese ţintirimul bisericii. Chiar aşa şi stăteau lucrurile. Pe vremea când acea parte a oraşului era plină de locuinţe şi nu de depozite şi birouri, bătrâna Biserică a Apostolilor avusese zilele ei de sfinţenie şi slavă; valul schimbării şi progresului trecuse prin naosul şi peste navele ei laterale, măturând cea mai mare parte a credincioşilor, cu două sau trei mile mai spre centru. Câţiva bătrâni negustori sau contabili încăpăţânaţi mai zăboviră un timp prin stranele ei prăfuite, ascultând predicile unui bătrân pastor credincios, care, rămânând la post cu toată fuga enoriaşilor, îşi mai proptea încă trupul pe jumătate damblagit de amvonul mâncat de viermi şi izbea cu pumnul – acum nu atât de vârtos – în pânza mâncată de molii a aerului care-i acoperea pupitrul. În cele din urmă, bătrânul şi bunul pastor muri, iar când cei câţiva negustori şi contabili cu capete cărunte ori pleşuve îi urmară coşciugul afară din biserică, până la locul de îngropăciune, bătrâna zidire fu martora ultimei dăţi când credincioşii ieşeau pe porţile ei după orânduiala slujbei. Venerabilii neguţători şi contabili se adunară şi hotărâră că, oricât ar fi fost de neplăcut şi greu să o recunoască, nu avea niciun rost să-şi mai ascundă că biserica nu mai putea îndeplini rostul

pentru care fusese durată. Trebuia deci fărâmiţată în prăvălii, tocată în birouri şi aruncată gureşilor avocaţi să cuibărească în ea. Hotărârea fu îndeplinită şi apărură birouri până sus în turlă; atât de bine izbutiră lucrurile, încât în cele din urmă năvăliră şi în cimitir ca să construiască încă o clădire, şi aceasta închiriată, claie peste grămadă, cârdurilor de oameni ai legii. Noua clădire întrecea însă cu mult în înălţime vechea biserică. Avea vreo şapte caturi; era o grămadă înspăimântătoare de cărămizi aşezate parcă de titani, ridicându-şi acoperişul acoperit cu ţiglă aproape până la aceeaşi înălţime cu vârful turlei.

În această ambiţioasă ctitorie, proprietarii se avântaseră cu câţiva paşi, sau mai degrabă cu câteva etaje, prea sus. Pe oameni nu-i prea trăgea inima să se gâlcevească dacă nu aveau la îndemână avocaţi ca să-i ajute; iar acestora le place întotdeauna să-şi aibă birourile chiar la stradă; la parter, dacă se poate, fără măcar o treaptă sau o ridicătură, şi în orice caz nu la catul al şaptelea al unei case care să-i descurajeze pe clienţi să le mai ceară sfatul, văzându-se siliţi, pentru a-şi plăti arvunile, să urce atâtea rânduri de scări, una peste alta, cu paliere foarte scurte. Aşa că, la scurtă vreme după ce fuseseră ridicate, caturile de deasupra ale clădirii mai noi rămaseră aproape în întregime pustii; ecourile pierdute ale camerelor goale, aflate chiar deasupra înstăriţilor avocaţi de dedesubt, le sugerau poate, câtorva măcar, asemănări nedorite cu buzunarele de la subsol, în comparaţie cu trista suflare a mansardelor lor; vai! pungi pline şi capete goale! Această tristă stare de lucruri a fost în cele din urmă îmbunătăţită, când treptat camerele libere de sus au fost ocupate de către cârduri de oameni fără căpătâi, amestecaţi, trăind doar cu pâine şi brânză, de inşi cu înfăţişare oarecare, îmbrăcaţi cuviincios dar ponosit, în negru, precum şi de tipi cu aer nepătruns de străini şi ochelari albăstrui; născuţi prin cine ştie ce colţ al lumii, aceştia poposesc, precum berzele în Olanda, pe cornişe şi pe la mansardele clădirilor mari, în cele mai multe din porturile de la mare. Aici stau şi trăncănesc, precum coţofenele; când coboară, în căutarea unor pomeni puţin probabile, pot fi văzuţi în faţa crâşmelor ca nişte rânduri de pelicani pe plajă, cu buzunarele goale, atârnând fleşcăite, ca guşile babiţelor când e peşte puţin şi greu de prins. Dar aceşti jalnici fluieră-vânt se străduiesc să se facă a nu băga de seamă tristeţea lor trupească, ospeţind cu îndârjire doar pe tărâmurile binecuvântatelor idealuri.

În cea mai mare parte sunt artişti de diferite soiuri: pictori sau sculptori, ori studenţi săraci, ori profesori de limbi străine, ori poeţi, ori politicieni francezi refugiaţi, ori filosofi germani. Cărările minţilor lor, oricât de încurcate ar fi din când în când, sunt îndeobşte subţiri şi orânduite către cele ale spiritului, întrucât golul din pungă îi face să dispreţuiască materialismul

vulgar al lui Hobbes şi să fie mai degrabă înclinaţi către avântările aeriene ale filosofiei lui Berkeley. Bâjbâind adesea în zadar prin buzunare, nu pot să nu se lase pradă vârtejurilor carteziene; prisosul de timp liber din mansardele lor (proprii şi figurate) merge mână-n mână cu prisosul deloc liber din pântece, făcându-i deosebit de pregătiţi pentru a-şi îndrepta neclintit atenţia către digerarea cum se cuvine a categoriilor sublime ale lui Kant; cu atât mai mult cu cât opurile filosofului sunt singurele mari fapte pipăibile din vieţile lor altminteri bătute de vânt. Sunt sărăntocii glorioşi de la care învăţăm tainele adânci ale lucrurilor, întrucât însăşi existenţa lor, în mijlocul unei lipse atât de cumplite a celor mai obişnuite mijloace de supravieţuire, e o problemă de care multe capete s-au izbit. Îngăduiţi-mi să aduc aici prinos trei şuviţe din părul meu, spre cinstirea tuturor glorioşilor coate-goale care au trăit şi au murit pe lumea asta! Sincer şi cu adevărat mă plec în faţa lor, oameni nobili, deşi căutători mai cu seamă prin gunoaie, şi de aceea îndrăznesc să le fac dreptate; acolo unde se află o nobleţe înnăscută şi unde este nevoie de un simţ al onoarei tot înnăscut, veselia nu este niciodată socotită necuviincioasă. Proştii şi prefăcuţii, panglicarii şi maimuţele rătăcite printre zei – doar aceştia se simt ofensaţi când sunt luaţi în râs; întrucât atât zeii cât şi oamenii cu rang de netăgăduit nu-şi bat capul cu bârfa certăreaţă a zarzavagioaicelor bătrâne şi nici cu scălâmbăielile derbedeilor de pe stradă.

Când trupul nu mai e, oamenii se agaţă de umbră. Locuri odinioară sortite unor meniri înalte păstrează numele acelor înălţate lucrări, chiar atunci când sunt întoarse spre o folosinţă de rând. S-ar părea că, siliţi de Soarta ce nu ştie multe, să renunţe la realitatea lucrurilor romantice şi înălţătoare, oamenii de azi sunt bucuroşi să poată face un târg cu ea, păstrând nişte rămăşiţe ce-şi află rostul doar în închipuirea lor. Curioasele urmări ale acestei înclinări se văd prea adesea în acele respectabile ţinuturi de peste ocean: un pod peste Tamisa păstrează încă urmele ordinului Călugărilor Negri, deşi pe aceste meleaguri n-a mai rămas nici picior de Călugăr Negru, ci doar o groază de pungaşi încă de pe vremea reginei Bess; încă multe alte nepotriveli istorice amintesc dulce şi trist prezentului de minunatul alai care a trecut înaintea celui de faţă. Nici noi – deşi statornicirea noastră, prea de curând, pe aceste ţărmuri columbiene nu ne-a prea lăsat prilej de a ne alcătui asemenea atrăgătoare nepotriveli – nici noi, dară, în oraşele mai vechi, nu suntem lipsiţi de prezenţa lor pe ici, pe colo. Aşa se întâmpla cu vechea biserică a Apostolilor, mai bine cunoscută chiar pe vremea ei sub numele mai scurt de La Apostoli; deşi acum fusese întoarsă de la menirea ei de început în vederea alteia cu totul opusă, îşi păstra încă evanghelicul nume. Avocatul sau artistul care închiria camerele, din clădirea cea veche ori

cea nouă, răspundea invariabil atunci când era întrebat unde poate fi găsit: *La Apostoli*. Dar întrucât acum, în cele din urmă, datorită strămutărilor fireşti ale locatarilor ce slujeau profesiunilor mai de vază, într-un oraş înfloritor şi în creştere, respectabilul loc nu mai oferea oamenilor legii aceleaşi atracţii ca mai înainte; şi întrucât ciudaţii aventurieri fără nume, artiştii şi filosofii săraci se înghesuiau, pe măsură ce plecau ceilalţi, ca şi din pricina metafizicii hăbăuce a acestor curioşi locuitori, ori fiindcă mulţi dintre ei erau binecunoscuţi Teoreticieni Teleologici, Reformatori Sociali, şi Propovăduitori ai unui întreg Ghiveci de Principii, la care se adăuga şi o uşoară îngâmfare a lor în lume, numele popular al vechii biserici era împrumutat şi celor care o locuiau. Aşa se făcea că moda cerea ca cel care avea camere în vechea biserică să fie familiar numit „Apostol”.

Întrucât fiecare rezultat este doar cauza altuia, s-a întâmplat aşa: descoperind că au căpătat acest titlu de familie, deloc de azvârlit, chiriaşii bătrânei biserici au început să se adune, ieşind din feluritele lor vizuini, să se cunoască, de, ca vecinii, curioşi să ştie cu cine împart titlul care îi lega; în sfârşit, au mers şi mai departe şi, pe nesimţite, s-au organizat într-o societate ciudată care, deşi cu totul nebăgată în seamă şi abia ghicită în ieşirile ei în lume, era bănuită a avea în vedere cine ştie ce ţel misterios, ascuns, legat cumva de răsturnarea absolută a bisericii şi statului şi de moşirea pripită şi înainte de vreme a cine ştie cărui apocalips politic şi religios. Ba, prin câţiva conservatori zeloşi şi stâlpi ai moralei, poliţia fusese avertizată să ţină sub supraveghere fosta biserică; dar dacă, din când în când, câte un poliţai privea într-adevăr bănuitor la crăpăturile înguste din turla înaltă, totuşi – de ce să n-o spunem – după toate aparenţele locul era liniştit şi cuviincios, iar chiriaşii, oameni cinstiţi, a căror vină de căpătâi o constituiau doar hainele trăsnite şi pălăriile cu fundul crăpat, scorojite de soare.

Ziua, baloturi şi cutii se trânteau la uşa prăvăliilor din faţă La Apostoli; pe trotuarul strâmt se puteau vedea din când în când neguţătorii ce se grăbeau să-şi depună câştigul zilei, înainte de a se închide băncile; altminteri strada, fiind mai ales ocupată de depozite şi nefolosită pentru trecere, era îndeobşte un loc singuratic şi tăcut. Începând cu un ceas sau două înainte de apusul soarelui şi până la zece sau unsprezece în dimineaţa următoare, era cu osebire tăcută şi pustie, cu excepţia Apostolilor înşişi; în fiecare duminică era neobişnuit şi surprinzător de paşnică; nu arăta lumii decât priveliştea a şase sau şapte etaje de obloane de fier neclintite, de ambele părţi. Acelaşi lucru se putea spune despre cealaltă stradă care – cum arătam mai înainte – se întretăia cu ulicioara depozitelor, nu departe de Apostoli. Deşi era cu totul altfel, fiind plină de birturi ieftine pentru slujbaşi, de locante străine şi alte

vaduri ale negoţului, zarva ei se mărginea la ceasurile în care acestea erau deschise; noaptea era părăsită de orice alt locuitor în afară de felinarele de pe stradă; plimbându-te pe ea duminica, aveai impresia că treci pe o alee de sfincşi.

Aceasta era deci starea de acum a vechii biserici a Apostolilor; zumzăia la subsol din pricina celor câtorva avocaţi îndoielnici care rămăseseră, iar la mansardă mişunau tot soiul de poeţi, pictori, sărăntoci şi filosofi. Un profesor misterios de flaut şedea cocoţat la unul din caturile de sus ale turlei; adeseori în nopţile tăcute, la lumina lunii, se auzeau zvonurile melodioase ale instrumentului său peste acoperişurile celor zece mii de depozite din jurul lui, aşa cum mai înainte clopotul bătuse peste acoperişurile căminurilor unei generaţii demult apuse.

II

În cea de-a treia seară de la sosirea celor trei în oraş, pe la apusul soarelui, Pierre şedea lângă o fereastră înaltă din clădirea din spate a Apostolilor. Camera era săracă, aproape goală. Pe podea nu era covor, şi nici pe perete vreun tablou; nu se găsea nimic decât un pat scund, lung şi ciudat, care ar fi putut să servească drept culcuş vreunui burlac sărac, un scrin albastru, acoperit cu creton, un scaun de mahon, vechi, şubred şi reumatic şi tăblia unei mese largi de stejar zdravăn, lungă de vreo doi metri, aşezată pe două butoaie goale de făină, pe care se vedea o sticlă mare cu cerneală, o legătură neîncepută de pene, un briceag, o mapă şi un top încă nedesfăcut de hârtie format mare, ce purta inscripţia semnificativă: „Controlat. Albastră”.

Acolo îl vedem pe Pierre în cea de-a treia seară, lângă fereastra înaltă a unei camere de cerşetor în încăperea din spate a Apostolilor. S-ar zice că nu face nimic; nu are nimic în mâini; poate are ceva pe inimă. Din când în când priveşte fix la patul ciudat şi ruginit. I se pare a fi un simbol grăitor; într-adevăr, aşa şi e. E vechiul pat pliant de campanie al bunicului său, trufaşul apărător al fortului, vajnicul căpitan în multe lupte victorios. Pe acelaşi pat de campanie, în cortul său de pe câmpul de luptă, dormise generalul cu ochi blânzi şi inimă de viteaz, trezindu-se doar ca să-şi încingă spada cu care dădea învestitura. Căci era o nobilă învestitură să fii ucis de marele Pierre. Pe lumea cealaltă stafiile duşmanilor lui se lăudau cu mâna care îi înnobilase, dându-le zapis de cale liberă pentru lumea de apoi.

Dar oare acel tare pat al războiului a coborât asupra blândului trup al păcii? În vremea hambarelor pline, când se aude de afară zgomotul paşnic al îmblăciului şi răsună zvonul negoţului, nepotul a doi generali se mai războieşte încă? Oh, strămoşii războiului nu sunt dăruiţi pe degeaba chiar în vremea acestei păci părelnice! Şi Pierre e războinic, Viaţa este lupta lui, şi

trei cumpliţi aliaţi – Durerea, Dispreţul şi Nevoia – îi sunt duşmani. Întreaga lume s-a unit împotriva lui, căci, iată! ridică flamura Dreptăţii şi jură pe Adevăr şi Veşnicie! Dar, ah, Pierre, Pierre, când te îndrepţi către acel pat, ce umilitor este gândul că aşa de lung cum eşti tu, tot nu te poţi pune cu strămoşul tău care măsura un stânjen! Statura războinicului a scăzut, ca să se potrivească cu slava măsurată a luptei. E mai vrednic de glorie să-l loveşti de moarte pe un duşman viteaz în cortul tău de pe un câmp de luptă adevărat, decât să urmăreşti un inamic netrebnic care nu vrea niciodată să-şi arate faţa, în încleştarea dintre un suflet nobil şi o lume laşă.

Acolo deci îl vedem pe Pierre la apusul soarelui, în cea de-a treia noapte, lângă fereastra înaltă a acelei încăperi de cerşetor, în camera din spate de la Apostoli. Acum priveşte pe fereastră. În afară de foişorul bătrânei turle cenuşii, nu pare însă a fi nimic de văzut decât un hăţiş de ţiglă, olane, şindrilă şi tinichea; tristul hăţiş atârnat, de ţiglă, olane, şindrilă şi tinichea, cu care noi, babilonieni moderni, înlocuim frumoasele grădini suspendate ale acelor vremi din Asia, din vremea lui Nabucodonosor.

Sade acolo ca un venetic de pe alte tărâmuri, transplantat din încântătoarele iatacuri ale conacului părintesc în acest pământ pietros. Văzduhul vioriu al colinelor din jurul câmpiilor verzi de la Poiana Şeii nu-i mai mângâie dulce obrajii. Asemeni unei flori, simte schimbarea; bujorii i-au pierit din obraz; obrazul îi e veşted şi palid.

De la fereastra înaltă a acelei încăperi de cerşetor, la ce se uită oare Pierre cu atâta luare-aminte? Nu are nicio stradă la picioare; ca o prăpastie adâncă şi neagră, golul dreptunghiular se cască sub el. Dincolo, în capătul îndepărtat al acoperişului ţuguiat al vechii biserici, se ridică marele şi cenuşiul turn; pentru Pierre el este însemnul unui curaj neasemuit, adânc înrădăcinat în inima pământului şi ţinând piept tuturor urletelor tăriei.

În partea opusă ferestrei se află o uşă; din direcţia aceea se aude un ciocănit, întovărăşit de cuvinte blânde, care cer îngăduinţă să intre.

— Oricând, dulce Isabel, răspunde Pierre, ridicându-se şi apropiindu-se de uşă. Aşa, să tragem patul de campanie ca să-l folosim drept sofa; stai jos, surioară, şi hai să ne închipuim că suntem oriunde vei voi tu.

— Atunci, frate, să ne închipuim că suntem în ţara păcii şi a amurgului veşnic, acolo unde nu răsare niciodată soarele strălucitor, întotdeauna urmat de noaptea cea neagră. Înserare şi pace, frate, înserare şi pace.

— Se înserează acum, soră; în orice caz, în partea aceasta cel puţin oraşul pare liniştit.

— Înserare acum, dar în curând veni-va noaptea; apoi un soare scurt şi încă o noapte lungă. Pace acum, dar somn şi nimicnicie în curând. Şi apoi, muncă grea pentru tine, frate, până va coborî din nou dulcea înserare.

— Să aprindem o lumânare, surioară, se lasă întunericul.

— De ce să aprindem lumânarea, dragă Pierre? Şezi lângă mine, frate.

Se aşeză lângă ea şi-i înconjură umerii cu braţul; frumosul ei cap se sprijini de pieptul lui; îşi auzeau unul altuia bătăile inimii.

— Dragă Pierre, de ce tânjim mereu după pace, iar apoi, când aceasta vine, ne plictisim de ea? Spune-mi, frate! Acum două ceasuri de-abia aşteptai să se lase înserarea, şi acum ceri o lumânare ca să împrăştii ultimele umbre ale înserării.

Pierre păru că nu o aude; braţul o strânse mai tare şi tot trupul îi fu cuprins de un tremur nevăzut. Apoi deodată, cu o voce scăzută, de o neasemuită încordare, rosti abia auzit:

— Isabel, Isabel...

Braţul ei îi înconjură lin mijlocul aşa cum i-l încercuise şi el pe al ei; tremurul trecu şi asupra fetei; rămaseră tăcuţi.

Pierre se ridică şi începu să se plimbe prin cameră.

— Pierre, ai venit aici să-ţi orânduieşti treburile, aşa ai spus. Ce-ai făcut? Hai să luminăm încăperea.

Aprinseră lumânarea şi continuară să vorbească.

— Ce se aude cu hârtiile, frăţioare? E totul în regulă? Ai hotărât ce să publici mai întâi, în timp ce scrii opera cea nouă de care ai pomenit?

— Priveşte scrinul, surioară. Nu vezi că nici nu au fost dezlegate frânghiile?

— Atunci nici măcar nu ai umblat la ele?

— Câtuşi de puţin, Isabel. În zece zile am trăit zece mii de ani. Ştiind ce fleacuri se află în acel cufăr, nu-mi vine să-l deschid. Adunătură! Prostii! Nimicuri!

— Pierre i Pierre! ce înseamnă această schimbare? Nu mi-ai spus înainte de a veni aici că în cufăr nu era numai aur şi argint, ci şi lucruri şi mai preţioase, uşor de schimbat în aur şi argint? Ah, Pierre, mi-ai jurat că nu avem de ce să ne temem!

— Dacă te-am minţit vreodată cu bună ştiinţă, Isabel, fie ca zeii să mă trădeze şi, trecând de partea diavolilor, să-i asmută împotriva mea! Să te mint eu pe tine şi pe mine însumi, Isabel?! Groaznic lucru. Ce înşelător şi bufon netrebnic este omul! Isabel, în acel cufăr se află lucruri care, atunci când le-am compus, îmi părea că înseşi cerurile privesc pe fereastră, uimite de frumuseţea şi de tăria lor. După aceea, trecând zilele şi răcindu-mi-se fierbinţeala dintâi, le-am scos şi le-am cercetat din nou şi câteva bănuieli şi-au făcut loc în cugetul meu; când mi-au venit în minte, în aerul curat de afară, icoanele proaspete, nescrise, ale cârpăcelilor aşternute pe hârtie, m-am simţit din nou triumfător şi plin de vioiciune; ca şi când prin acea

amintire a unui lucru idealizat l-aş fi putut lipi pe jalnica încercare scrisă de a-l întrupa. Starea asta nu trecea. De aceea ţi-am vorbit astfel despre minunatele lucruri, pe care le compusesem, despre mina de aur şi argint pe care o descoperisem cu mult înainte de a cunoaşte nevoia cu trupul sau sufletul. De data asta, însă, aveam o bănuială ascunsă că e o nebunie; nu vroiam să o recunosc; i-am trântit sufletului meu uşa în nas. Şi acum, cele zece mii de descoperiri universale scriu pe fruntea mea cu fierul roşu cuvântul „netot”! Ca nişte bani calpi arătaţi la bancă, toate aceste flecuşteţe scrise de mine sunt făcute bucăţele cu ciocanul nemilos al Adevărului! Ah, sunt sătul, sătul, sătul!

— Îngăduie braţelor care n-au ocrotit pe nimeni altul în afară de tine să te ţină din nou în cercul lor, Pierre, în pacea înserării, deşi bezna aproape că s-a lăsat!

Suflă în lumânare şi îl sili pe Pierre să stea lângă ea; mâinile li se încleştară din nou.

— Spune-mi, frate, s-a ostoit chinul?

— I-a luat locul o... un... o... Dumnezeule, Isabel, dă-mi drumul! strigă Pierre sărind în picioare. Voi, ceruri ce v-aţi ascuns până acum sub mantia neagră a nopţii, vă chem! Dacă urmând calea Virtuţii până în zarea ei cea mai pierdută, acolo unde sufletele de rând nu-şi găsesc niciodată locul, ar fi să ajung în iad şi virtutea cea mai aleasă să se dovedească doar codoş trădător pentru păcatele cele mai cumplite, prăvăliţi-vă, voi ziduri de piatră, zdrobiţi-mi trupul şi aruncaţi toate bucăţelele într-o prăpastie adâncă!

— Frate! Aiurezi, strigă Isabel, ridicându-şi braţele. Frate! Frate!

— Apleacă-ţi urechea spre văgăunile cele mai nepătrunse ale sufletului, rosti Pierre, şi vocea lui vibra ca o coardă de oţel. Nu-mi spune frate! De unde ştii că îţi sunt frate? Ţi-a spus-o mama? Ţi-a spus-o tata? Sunt Pierre şi tu eşti Isabel, frate şi soră întru omenie şi nimic mai mult. Restul te priveşte. Să-i lăsăm pe zei să aibă grijă de focurile lor. Dacă au făcut din mine butoi cu pulbere, n-au decât să aibă grijă de el! N-au decât să aibă grijă de el! Ah, mi se pare că întrevăd, ba chiar mi se arată ochilor minţii ideea că perfecţiunea morală a omului e departe de ceea ce ar trebui să fie. Semizeii calcă pe gunoaie, iar Virtutea şi Viciul sunt amândouă tină! Isabel, voi scrie toate acestea, voi alcătui o evanghelie a lumii noi şi voi dezvălui taine mai adânci decât apocalipsul! Aşa am să fac, aşa am să fac!

— Pierre, sunt o biată fată născută din genuni de taină, hrănită cu taine şi cu taina pre taină călcând. Tainică sunt, deci, şi aerul cât şi pământul sunt de nerostit pentru mine; nu cunosc cuvântul prin care să le numesc. Acestea sunt însă taine înconjurătoare; vorbele tale, gândurile tale îmi deschid lumi de mirare acolo unde mi-e teamă să calc. Ai încredere în mine, Pierre. Cu

tine, cu tine m-aş arunca în valurile unei mări fără stele, şi ca o scândură salvatoare ţi-aş fi atunci când tu, puternic înotător, ţi-ai pierde cunoştinţa. Pierre, vorbeşti de Virtute şi Viciu; tăinuita Isabel nu ştie nici de una, nici de alta decât din auzite. Ce sunt ele în sinea lor, Pierre? Spune-mi mai întâi ce înseamnă Virtutea; hai, răspunde!

— Dacă aici zeii înşişi tac, să îndrăznească un pitic să vorbească? Întreabă văzduhul.

— Atunci Virtutea e nimic.

— Nici măcar atât!

— Iar Viciul?

— Ascultă! Nimicul este substanţa care aruncă o umbră într-o parte şi altă umbră în cealaltă parte; aceste două umbre sunt a ceva ce nu este; asta îmi pare mie că sunt Virtutea şi Viciul.

— Atunci de ce să te chinui astfel, dragă Pierre?

— Aşa grăieşte legea.

— Cum anume?

— Ca nimicul să chinuiască un nimic: căci eu sunt nimic. Totul e un vis... visăm că am visat că visăm.

— Pierre, atâta timp cât şovăiai pe margine, mi se părea că vorbeşti în cimilituri; acum, când te-ai cufundat în prăpastia sufletului, acum când oamenilor cu scaun la cap le-ai părea nebun, poate... poate că de abia acum începe sărmana, neştiutoarea Isabel să te înţeleagă. Simţămintele tale au fost şi ale mele de multă vreme, Pierre. Singurătatea şi neliniştea îndelungată m-au făcut să înţeleg minunile. Da, totul este un vis!

El o strânse cu grăbire la piept.

— Din nimic, nimic nu se alege, Isabel. Cum poate omul să greşească în vis?

— Mai întâi, ce înseamnă greşeala, Pierre?

— E doar un nume al unui nume, Isabel.

— Al virtuţii, Pierre?

— Nu, al viciului.

— Să ne aşezăm din nou, frate.

— Mă cheamă Pierre.

— Să ne aşezăm din nou, Pierre; stai aici; dă-mi mâna.

Şi astfel, în cea de a treia seară când înserarea se topise şi nicio lampă nu se aprinsese, lângă fereastra înaltă a acelei camere de cerşetor Pierre şi Isabel, tăcuţi, şezură.

CARTEA XX
CHARLIE MILLTHORPE

I

Pierre se hotărâse să închirieze camera la Apostoli la stăruinţele chiar ale unuia dintre ei, o veche cunoştinţă a sa de la Poiana Şeii.

Millthorpe era fiul unui fermier tare de treabă – răposat acum – un om mai cu judecată decât mulţi; umerii gârboviţi şi veşmintele ţesute în casă erau încununate de un cap cu care s-ar fi putut mândri şi un filosof grec, cu trăsături atât de alese şi frumos îmbinate, încât i-ar fi stat bine oricărui bogat gentleman. Tăvălugul politicii şi-al întocmirilor lumii noastre, amestecul tuturor soiurilor de seminţii din America scot la iveală multe firi atât de neobişnuite, de te miri de unde au ieşit, şi care în alte ţări ar fi cu neputinţă. Pierre îl ţinea bine minte pe bătrânul Millthorpe; moşneag falnic, mereu dus pe gânduri, liniştit şi scump la vorbă; chipul lui nobil, cioplit de natură, dar ars de soare şi cu pielea bătucită de multele zile trudite pe câmp la seceriş, înfrăţea frumuseţea clasică cu cea ţărănească. Muchia gingaş dăltuită a feţei părea mărturie a unei viţe vechi; mâinile noduroase şi ciolănoase erau cele ale unui cerşetor.

Deşi familia Millthorpe trăia din tată-n fiu pe moşia Glendinningilor, strămoşii lor urcau pe nesimţite şi fără mare zarvă până la un cavaler englez ce trecuse oceanul pe vremea lui Carol cel bătrân. Sărăcia care-l împinsese pe cavaler să-şi părăsească ţara cu rânduielile-i curteneşti pentru sălbăticia înspăimântătoare era singura moştenire pe care le-o lăsase urmaşilor din ce în ce mai umili, până într-a patra şi a cincea spiţă. Pe vremea când Pierre îl cunoscuse pe acest neobişnuit ţăran, el îşi lăsase în plata Domnului, cu un an sau doi mai înainte, ferma bogată, nefiind în stare să plătească dijma către conac, şi rămăsese să trăiască pe un petic de pământ mititel şi sărac, pe care se afla o căsuţă dărăpănată. Acolo-şi adăpostise soţia, o femeie blândă şi sfioasă, cele trei fetiţe şi pe singurul său fiu, un băiat de vârsta lui Pierre. Frumuseţea moştenită şi tinereţea înmugurită a acestui flăcău, firea lui blândă şi purtarea aleasă, înnăscută şi nu învăţată, atât de osebită de grosolănia neruşinată şi adesea josnică a celor din jur, îi câştigaseră de la început simpatia şi prietenia lui Pierre. Obişnuiau să cutreiere împreună hai-hui cum fac adesea băieţii; până şi severa şi neîngăduitoarea doamnă Glendinning, întotdeauna pretenţioasă şi precaută în ceea ce priveşte alegerea tovarăşilor lui Pierre, nu avusese nimic de obiectat la amiciţia lui cu un ţărănuş atât de fermecător şi de chipeş ca Charles.

Băieţii tineri sunt adesea judecători iuţi şi pătrunzători ai firii oamenilor. Nu erau demult împreună, când Pierre ajunse la concluzia că, oricât de

mândru ar fi fost la chip şi blând la fire, tânărul Millthorpe nu era prea dotat într-ale minţii; în afară de asta, mai arăta şi o oarecare aplecare spre îngâmfare şi iubire de sine, cum au adesea învăţăceii cu caşul la gură; din fericire aceste trăsături, neavând cu ce să se hrănească decât cu cartofii din blidul lui taică-său şi cu sufletul lui de fapt sfios şi omenos, nu erau decât un neajuns hazos şi nevătămător, deşi fără leac, al firii sale, care nu-i micşora cu nimic bunăvoinţa şi prietenia lui Pierre. De când era doar un băietan, Pierre făcea dovada unei îngăduinţe neprefăcute, care-l ajuta să treacă cu voie bună peste micile cusururi ale celor mai prejos decât el ca avere sau înzestrare, fiind mulţumit şi bucuros să vadă doar binele, oriunde apărea el şi cu orice ar fi fost îmbinat. Cât suntem tineri, ne călăuzim fără să ne dăm seama după acele anume principii care, devenite învăţături ştiute şi aşezate în cuvinte, ne vor orândui vieţile şi la anii bărbăţiei; iată o pildă care arată nesmintita înlănţuire a vieţilor noastre şi supunerea lor nu nouă înşine, ci ursitei.

Dacă bărbatul înzestrat cu gust are ochi nu numai pentru a vedea pitorescul drăgălaş într-un peisaj natural, el va vedea atunci la fel de limpede ceea ce am putea numi pitorescul nevoiaş al peisajului social. Un astfel de om observă nu numai ce pitorească e căsuţa cu acoperişul găurit pictată de Gainsborough, ci şi părul încâlcit de timp şi rărit de nevoie al unui cerşetor, dând astfel şi o tentă „nevoiaşă” acelor „drăgălaşe” tablouri reprezentând realitatea, care, delicat lăcuite şi înrămate, atârnă în diversele salonaşe ale filantropilor, ale oamenilor de gust şi ale galantonilor filosofi din şcoala Optimiştilor sau Compensaţioniştilor. Ei neagă faptul că mizeria există pe lume pentru altceva decât pentru a furniza nota de pitoresc nevoiaş în tabloul general. Haida-de! Dumnezeu a depus bani la banca ţinută de noi, nobilii; a binecuvântat îngăduitor lumea cu un covor verde văratic. Şterge-o, Heraclit! Jeluirile ploii nu folosesc la altceva decât la a arunca asupra noastră curcubeie!

Nu am pomenit de Pierre ca să aducem vorba pe ocolite despre pitorescul drăgălaş şi pitorescul nevoiaş, aplicate la persoana bătrânului fermier Millthorpe. Cu toate acestea, niciun om nu poate scăpa cu desăvârşire de înrâurirea mediului înconjurător. Fără să-şi dea seama, doamna Glendinning fusese o Optimistă, plină de curiozitate, iar în copilărie Pierre nu scăpase cu totul de molipsirea maternă. Adeseori, ducându-se iarna în casa bătrânului fermier, dimineaţa devreme, şi văzând-o pe doamna Millthorpe cu faţa ei dureros de stânjenită, subţire şi slabă, precum şi privirile trist cercetătoare şi fără aparenţă pizmuitoare ale celor trei fetiţe, auzind din prag gemetele scăzute, de om bătrân şi obosit de viaţă, pornite dintr-un ungher ascuns privirii, mintea lui tânără parcă deosebea ceva ce nu era doar pitoresc

nevoiaş; pricepea oarecum ce înseamnă să fii bătrân, sărac, ostenit, reumatic, simţind cum se apropie fiorul morţii şi văzând cum viaţa de acum nu e altceva decât frig şi plictiseală! Pricepea cam cum ar fi dacă el, care în tinereţe sărea vioi din pat, nerăbdător să iasă în întâmpinarea primelor raze de soare, fără să piardă niciun dulce strop al vieţii, ar urî acum razele pe care le iubise odinioară atât de tare, întorcându-se în pat cu faţa la perete pentru ca să nu le simtă, îndărătnic a face pasul care să-l aducă din nou în preajma zilei îngrozitoare când soarele nu e de aur ci de aramă, când cerul nu-i albastru ci cenuşiu, când sângele, asemeni vinului de Rin, se subţiază şi se acreşte în vine.

Pierre nu uitase că sărăcia sporită a familiei Millthorpe era, la vremea de care vorbim acum privind înapoi, un subiect de bârfă pentru muşteriii de la hanul „Lebăda Neagră", care ziceau că s-ar datora unor năravuri rele ale fermierului. „Bătrânul trăgea cam tare la măsea", l-a auzit odată Pierre spunând pe un alt bătrân iubitor al clondirului care tocmai purcedea în acelaşi chip, cu cana pe jumătate goală în mână. Dar deşi trupul bătrânului Millthorpe era doborât, înfăţişarea lui, tristă şi suptă, nu arăta totuşi nici cel mai mic semn de beţivăneală trecută sau prezentă. Nimeni nu-l văzuse trecând pragul hanului şi mai niciodată nu părăsea cele câteva pogoane pe care le cultiva împreună cu fiul său. Deşi sărac, era întotdeauna bun platnic, înapoind cinstit micile datorii de la băcănie. Deşi Dumnezeu ştie câtă nevoie de bani avea, Pierre îşi aducea aminte că odată, într-o toamnă, adusese la conac un vier pentru masa servitorilor şi nu venise niciodată să-şi ceară plata decât la mijlocul iernii următoare, şi atunci, cu degetele-i tremurătoare ţinând strâns arginţii, spusese cu voce şovăitoare: „Nu-mi face trebuinţă acuma; putea să mai rămână la dumneavoastră". Doamna Glendinning, care îl auzise din întâmplare, îl privise pe bătrân cu bunăvoinţă şi îngăduinţă, interesată de pitorescul lui nevoiaş şi murmurase: „Ah! Sângele cavalerului englez de demult nu s-a făcut apă. Bravo, moşule!"

Într-o zi Pierre văzu nouă umbre tăcute ieşind pe uşa casei bătrânului Millthorpe; un coşciug fu aşezat în căruţa unui vecin; convoiul care nu era mai lung de treizeci de coţi, punând la socoteală oiştea lungă şi coşul căruţei, trecu prin Poiana Şeii, până pe deal, unde bătrânul Millthorpe fu aşezat, în sfârşit, într-un pat unde soarele care răsărea nu avea să-l mai tulbure niciodată. Oh, mama glie e cel mai moale şi mai ales aşternut!! Acolo, sub baldachinul fără margini al cerului, dorm alături de împăraţi şi regi, în veşmânt de ceremonie, cerşetorii şi sărmanii acestui pământ! Mă bucur că moartea este atât de democratică şi, pierzându-mi speranţa în celelalte democraţii adevărate şi durabile, mă mângâi cu gândul că, deşi în viaţă unele

capete sunt încununate cu aur iar altele cu spini, oricum ar fi ele dăltuite, pietrele de căpătâi tot seamănă unele cu altele.

Povestea oarecum neobişnuită a tatălui tânărului Millthorpe e menită să scoată mai tare în evidenţă firea şi starea prea puţin mature ale fiului pe capul căruia căzuse sarcina întreţinerii mamei şi surorilor lui. Deşi fiu de fermier, lui Charles nu-i plăcea munca grea. Nu este cu neputinţă ca, prin muncă destoinică, să fi putut asigura familiei sale o stare mai înlesnită decât cea pe care o cunoscuse el vreodată. Dar nu fusese astfel scris: statul binevoitor, în marea sa înţelepciune, decretase astfel.

În satul Poiana Şeii fiinţa o instituţie, pe jumătate şcoală şi pe jumătate academie, finanţată mai cu seamă prin osârdia şi porunca guvernului. Aici se învăţau nu numai rudimentele unei educaţii englezeşti, ci şi câte ceva din artele frumoase, din compoziţie, precum şi acea plicticoasă polilogie americănească: elocinţa. Pe scena înaltă a Academiei de la Poiana Şeii, fiii celor mai săraci argaţi erau învăţaţi să rostească sforăitor înflăcăratele cuvinte revoluţionare ale lui Patrick Henry, sau să răcnească, cosind cu braţele, cadenţele moi ale poeziei „Zâna vinovată" de Drake. Nu e de mirare deci că sâmbăta, când nu erau ore de poezie şi elocinţă, băieţii se întristau şi mânuiau dispreţuitor cozile grele ale furcilor şi hârleţelor.

La cincisprezece ani, ambiţia lui Charles Millthorpe era să fie ori orator, ori poet; în orice caz, un mare geniu de un fel sau altul. Îşi amintea de strămoşul cavaler şi se scârbea indignat de coarnele plugului. Descoperind la fiul său primele semne ale acestei înclinaţii, bătrânul Millthorpe vorbise cu el foarte serios, înfăţişându-i primejdiile ambiţiei neţinute în frâu. O astfel de ambiţie era bună ori pentru genii recunoscute, băieţi bogaţi, ori pentru cei săraci, dar care, singuri pe lume, nu aveau pe nimeni în grijă. Charles ar face bine să cugete oleacă; tatăl său e bătrân şi bolnav; multă vreme nu o s-o mai ducă; nu poate să-i lase altceva decât plugul şi hârleţul; mama lui e şi ea bolnăvicioasă, surorile, palide şi slăbuţe; în sfârşit, viaţa e viaţă, şi iernile în această parte a ţării sunt neasemuit de lungi şi de grele. Şapte luni din douăsprezece, păşunile nu rodesc şi vitele trebuie să fie hrănite acasă. Dar Charles nu era decât un băieţandru; sfaturile par adeseori doar prilej ca cei care le dau să-şi răcească gura de pomană; oamenii nu se grăbesc să primească înţelepciune pe veresie; poate că aşa e mai bine, căci o astfel de înţelepciune nu face doi bani; trebuie să descoperim noi înşine giuvaerul, şi aşa se face că pierdem zile nenumărate bâjbâind prin întuneric.

Cu toate acestea, Charles Millthorpe era un fiu iubitor şi îndatoritor, care nu ştia că averea lui cea mai de preţ era o inimă generoasă. Tatăl său muri; hotărî să-i ia locul şi să aibă grijă de ai săi. Nu însă prin truda braţelor, ci prin exercitarea mai puţin obositoare a minţii. Citise deja multe cărţi: istorie,

poezie, romanţuri, eseuri, de toate. Rafturile bibliotecii de la conac fuseseră de multe ori cinstite de prezenţa lui, şi Pierre binevoise să-i fie călăuză. Ca să nu mai lungim povestea, la şaptesprezece ani Charles vându calul, vaca, porcul, plugul, hârleţul şi aproape tot ceea ce putuse clinti din loc din bătătură; schimbându-le pe toate în bani, plecă la oraş cu mama şi surorile sale, punându-şi toate nădejdile de succes în cele ce-i cântase într-o doară la ureche o rudă de a sa care era spiţer acolo. Cum s-au luptat el, mama sa şi surorile sale, cum au tânjit şi au flămânzit o vreme, cum ele s-au apucat de cusut şi Charles de copiat, cum toate acestea de abia le ajungeau să-şi ducă zilele, sunt lucruri uşor de închipuit. O misterioasă bunăvoinţă a sorţii îl ţinuse însă în afara zidurilor azilului de săraci, ba chiar îl ajutase să-şi facă un cheag. În orice caz, nevinovata iubire de sine şi îngâmfarea nevătămătoare, pe care le-am prezentat ca dându-şi mâna în caracterul său, nu îl trăseseră înapoi; se observă adeseori că oamenii mai uşuratici sunt ultimii care deznădăjduiesc. Măreţia băşicii de porc constă în aceea că nimic nu poate să o scufunde; cu atât mai rău pentru caseta cu bijuterii care, odată aruncată peste bord, cade la fund.

II

Ajungând în oraş şi descoperind nepăsarea lipsită de inimă a lui Glen, Pierre se tot gândise cui i-ar mai putea cere ajutor în aceste clipe grele, şi îşi adusese aminte de vechiul lui tovarăş de joacă, Charlie; îl căută, deci, şi îl găsi în cele din urmă; în faţa lui se afla un tânăr înalt, voinic, cam slab şi palid, dar deosebit de arătos, de vreo douăzeci şi doi de ani, care avea un mic birou avocăţesc prăfuit la etajul al treilea al clădirii vechi de la Apostoli. După spusele lui, afacerile îi mergeau straşnic, sporind, se vede, cu fiecare ceas printre rafturi goale şi sub ochiul căscat al unei călimări nedeschise; mama şi surorile sale locuiau într-o cameră de deasupra; el, aşijderea, ascultând prin asta nu numai de legea oricărei făpturi întrupate, ci şi potrivindu-se tainicelor planuri teologico-politico-sociale ale ordinului Apostolilor Ponosiţi, devenit învăţăcel într-ale mai ştiu eu cărei filosofii cârpăcite, atât pentru un ban cu care să-şi ţină zilele, cât şi pentru completa lui hrană intelectuală.

La început Pierre fu cam mirat de purtarea lui neobişnuit de deschisă şi familiară; tot respectul şi atitudinea supusă de la ţară dispăruseră pentru totdeauna, deşi, luat pe neaşteptate, Charlie n-ar fi avut de unde să ştie că Pierre era pribeag.

— Hei, Pierre! Mă bucur că te văd, bătrâne! Ascultă, luna viitoare trebuie să ţin o cuvântare în faţa ordinului Omega al Apostolilor. Vine şi marele magistru Plinlimmon. Am auzit din sursă sigură că a spus o dată despre

mine: „Acest tânăr e dăruit cu toate Categoriile Primitive; e sortit să uimească lumea”. Păi, băiete, am primit propuneri de la redactorii revistei „Spinozistul”, ca să scriu o cronică săptămânală la revista lor, şi ştii bine ce puţini sunt aceia care îi înţeleg pe Spinozişti; nu sunt admişi printre ei decât cei cu spiritualitatea cea mai înaltă. Deschide bine urechile; mă gândesc să arunc această deghizare Apostolică şi să mă arăt lumii întregi; Pierre! Mă gândesc să predic filosofia noastră mulţimii... Când ai ajuns în oraş?

În ciuda tuturor necazurilor, Pierre nu-şi putu opri un zâmbet la auzul acestei nostime primiri; cunoscându-l bine pe Charlie, nu tălmăci îndrăzneala lui izbucnire de entuziasm mulţumit de sine ca o dovadă că inima i se împietrise; iubirea de sine este una, şi egoismul alta. Imediat ce Pierre îi făcu cunoscută situaţia, Charlie deveni tot doar bunătate şi bunăvoinţă; le recomandă casa de la Apostoli ca cea mai bună locuinţă – ieftină, comodă şi aproape de toate prăvăliile şi locurile publice; se oferi să facă rost de o trăsură şi să vadă el de transportul bagajelor lui Pierre, dar în cele din urmă se răzgândi şi urcă cu el să-i arate camerele libere. Când toate amănuntele fură puse la cale, Charlie, tot numai veselie şi amabilitate, porni cu Pierre către hotel ca să-i ajute să se mute; îl luă de braţ de cum trecură pe sub arcada clopotniţei de la Apostoli şi se porni din nou pe lăudăroșeniile lui pline de haz, ţinând-o tot așa până când dădu cu ochii de cufere.

— Dumnezeule! Nu-mi văd capul de treabă! Trebuie să mai alung din clienţi! Am nevoie de mişcare şi afacerile astea care sporesc nu-mi lasă o clipă liberă. În afară de asta, datorez câte ceva sublimei cauze a umanităţii; trebuie să renunţ la câteva dintre cazuri pentru tratatele mele metafizice. Nu pot să-mi consum tot uleiul doar cu ipoteci şi obligaţiuni. Ziceai că te-ai însurat?

Şi, fără să se oprească pentru a aştepta răspunsul, trăncăni mai departe:

— Mă rog, probabil că aşa-i mai înţelept. Am auzit ca asta te ajută să te aşezi, să te aduni şi să te întăreşti. Eu nu m-am însurat; e un gând care mă bate doar din când în când! Da, însurătoarea îl face pe bărbat să vadă lumea mai limpede; îi înlătură subiectivitatea morbidă şi face ca toate lucrurile să-i apară obiective; nouă prunci, de exemplu, ar putea fi consideraţi lucruri obiective. Căsătorie... frumos lucru, fără îndoială; cămin... drăgălaş... drăguţ! Dar eu datorez ceva lumii întregi, băiete! Prin căsătorie aş putea contribui la popularea pământului, dar nu la recensământul minţilor. Toţi marii oameni au fost burlaci, doar ştii. Universul este familia lor; aş putea spune că planeta Saturn a fost primul lor născut, iar Platon, unchiul lor. Deci, te-ai însurat?

Dar din nou, fără să aştepte răspunsul, Charlie îi dădu înainte:

— Pierre, mi-a venit un gând, un gând pentru tine! Nu mi-ai spus, dar am înţeles că-ţi cam bate vântul prin pungă. Am să te ajut s-o umpli. Apucă-te de

filosofia lui Kant! Un dolar paragraful! Apucă-te cu sârg. Am mare încredere în pătrunderea şi în mărinimia poporului! Ascultă, Pierre: după părerea mea, lumea e cu susul în jos. Mare greşeală. Societatea are nevoie de un avatar... un Curtius care să sară în hăul întunecat şi, cu preţul vieţii, să salveze întreaga împărăţie a omului! Pierre, demult m-am lepădat de momelile vieţii şi modei. Priveşte-mi haina şi vei vedea cât de tare le dispreţuiesc! Dar, ia stai puţin. N-ai un şiling? Hai să îmbucăm ceva aici. E un birt ieftin; mă opresc uneori aici. Hai să intrăm!

CARTEA XXI
ÎN MOD NECHIBZUIT PIERRE ÎNCEARCĂ SĂ SCRIE UN ROMAN AL CHIBZUINŢEI. VEŞTI DE LA POIANA ŞEII. PLINLIMMON

I

Iată-l pe Pierre aşezat temeinic în trei camere, înalte, care dădeau una într-alta, la Apostoli. Să mergem însă mai departe şi să trecem peste o sută de amănunte casnice, privitoare la felul în care şi-au orânduit gospodăria; n-o să mai spunem cum sărmana Delly, care acum îşi mai uitase de durerea ei neţărmurită, găsise în treaba mai uşoară de cameristă şi însoţitoare a lui Isabel singura alinare a amintirii nefericitului ei trecut; n-o să mai povestesc nici cum Isabel însăşi, în ceasurile pustii când Pierre lipsea, îşi petrecea timpul descifrând manuscrisele lui smângălite şi copiindu-le, spre a fi tipărite, sau cobora la familia Millthorpe, unde afla în tovărăşia modestă şi primitoare a celor trei surori şi a vrednicei lor mame mângâiere pentru lipsa lui Pierre; sau, terminând cu treburile zilei, se aşeza la ceas de înserare lângă el şi făcea să răsune măiastra-i chitară, până când Pierre simţea cum din fermecata ei putere de izvodire i se naşte în minte capitol după capitol; dar, vai! cuvintele nu pridideau să le cuprindă, căci acolo unde se opresc ele începe muzica şi mlădierile ei armonioase, a căror tălmăcire trece de hotarul simţurilor.

Lepădându-se de toate strădaniile de mai înainte ale minţii sale şi dând cu dispreţ pradă flăcărilor chiar şi acele frumoase roade ale unei închipuiri zburdalnice zămislite la Poiana Şeii în dulcile timpuri de basm ale frumoasei Lucy şi ale iubirii ei, pe care le ascunsese gelos de editori ca fiind prea adevărate şi prea bune spre a fi încredinţate tiparului; lepădându-se de el însuşi, cel de mai înainte, Pierre se cufundase acum în alcătuirea unui op măreţ, spre a cărui desăvârşire îl îndemnau două ţeluri foarte importante ce mergeau mână în mână: dorinţa de a da lumii lucruri care – credea el – sunt noi sau cel puţin adevăruri jalnic trecute cu vederea, precum şi primejdia care-l pândea de a rămâne fără niciun ban dacă nu reuşea să-şi vândă cartea. Săltat pe culmile gândirii omeneşti de ţâşnirea intelectuală ce urmase încercărilor care-l răscoliseră din adâncuri şi de situaţia fără pereche în care se afla acum, vedea cu ochii minţii că cele mai alese roade ale capetelor de seamă sunt orânduite ca într-o horă precum atolii (acele insuliţe de mărgean care, născute la începuturi în adâncurile cele mai adânci ale mării, se ridică precum o pâlnie până în faţa apei, unde se văd ca nişte inele de stâncă albă, biciuite pe dinafară de valurile oceanului, dar adăpostind de furtuni laguna din mijloc). Înghiţind tot ceea ce poate fi cunoscut sau visat, Pierre era hotărât să dăruiască lumii o carte pe care omenirea să o

întâmpine cu surprindere și încântare. O largă varietate de lecturi pe care prietenii nu i le bănuiau și pe care o minte nespus de pătrunzătoare le adunase – cam la nimereală, e drept – în cursul nenumăratelor întâlniri întâmplătoare cu terfeloagele care-i ies în cale oricărui tânăr iscoditor, cultivat și vajnic căutător al florii adevărului, se stinsese într-un șuvoi cu care nu era de glumit și care hrănea și el izvorul nesecat al gândirii creatoare, descoperit de împrejurări în cugetul eroului nostru. Se felicita acum pentru tot ceea ce adunase de-a valma în viața lui; habar nu avea, însă, că, de fapt, pentru o minte înclinată să producă gânduri de un adevăr de netăgăduit, lecturile nu sunt decât o piedică greu de trecut și nu un imbold care să o împingă mai înainte.

În vreme ce Pierre se credea răsădit pe noul și minunatul ogor al Frumuseții și Puterii, el nu era de fapt decât pe una din treptele marii treceri. Odată urcată acea ultimă treaptă, bucoavnele nu ne mai sunt trebuincioase în chip de colaci pentru sufletele noastre; mădulare puternice ne susțin și plutim deasupra hăurilor nesfârșite, râzând de primejdii. Nu vedea – ori chiar dacă vedea, nu pusese încă degetul pe adevărata cauza – că până și la începutul operei sale, învățăturile din cărți, greoaie și scorțoase, nu aveau cum să se lipsească de firul curgător ori de cerul de fum al gândului celui nebuchisit și scornitor. Vroia să urce Parnasul cu un maldăr de cărți în spate. Nu înțelegea că tot ceea ce scriseseră alții nu-i folosea la nimic, că deși Platon fusese un mare om prin el însuși, Platon nu avea cum să fie un mare om pentru el (Pierre), atâta timp cât el însuși (adică Pierre) avea de gând să scrie la rându-i o operă măreață. Nu înțelegea că flacăra izvoditoare a minții nu se poate măsura cu cotul, că nicio carte mare nu poate fi vreodată cercetată despărțit de celelalte și nici nu i se poate îngădui să stăpânească cu neasemuirea ei cugetarea roditoare; că toate lucrările mari de pe lumea asta trebuie să se unească într-o republică a închipuirii, să fie privite ca un tot amestecat și panteistic; doar astfel, fără să poruncească propriei sale minți încercând să o încline într-o parte sau alta, ci unite mână în mână, puteau ele să îl îmbie și să îi dea ghes. Nu înțelegea, de asemenea, că și în acest amestec totul nu era decât o biată fărâmitură, comparată cu nesfârșirea și nesecarea care dormeau în el; că toate marile opere de pe lume nu sunt decât umbre schiloade ale icoanelor nevăzute și în veci neîntrerupte din suflet; miraje ce ne răsfrâng scălâmb lucrurile din jur și că, oricum ar fi oglinda, dacă vrem să vedem lucrul în sine, apoi lucrul în sine cată să-l cercetăm, nu oglindirea lui.

Dar așa cum cutezătorului călător prin Șvițeria, Alpii nu-și descoperă dintr-o singură privire toată măreția și înfiorata lor înălțime, cutremurata împănare de vârfuri între vârfuri, de pinteni înfipți în pinteni și de coame

strivite printre coame de munţi, precum şi toate batalioanele lor neînvinse, tot aşa poruncit-a cu înţelepciune cerul ca, atunci când omul intră pentru prima dată în Şviţeria sufletului său, să nu-i cuprindă din prima clipă nesfârşita-i întindere; ca nu care cumva, nepregătit pentru o astfel de întâlnire, spiritul său să se cufunde şi să piară în zăpezile de la poale. Omul se poate apropia şi poate cuceri în cele din urmă Mont Blanc-ul său doar în trepte întocmite cu mare grijă, ajungând într-un târziu să îmbrăţişeze cu privirea Alpii înconjurători; chiar şi de acolo nu poate vedea nici a zecea parte; dincolo de Atlanticul nevăzut, Munţii Stâncoşi şi Anzii sunt ascunşi privirii. Cutremurător e sufletul omului! Mai bine să te trezeşti îmbrâncit în haosul de dincolo de cel mai îndepărtat crug al soarelui nostru, decât să simţi vreodată că pluteşti pe apele propriului tău eu!

Necopt îndeajuns spre a pătrunde toate aceste lucruri nepătrunse, deşi mai de curând deschis spre înţelegerea unor minuni pe care mai înainte le trecuse cu vederea odată cu toată lumea, Pierre nu-şi făcuse încă rost de acea vărguţă fermecată a inimii care, atingând cele mai umile încercări din viaţa omului, face ca toată suflarea să ridice ochii şi să afle în ele înţelesuri necuprinse. Nu aruncase încă undiţa în puţul copilăriei sale spre a afla ce peşti vor fi viind acolo; căci cine ar gândi că într-un puţ se află peşti? Râul curgător al lumii din afară mişună de bibani aurii şi de ştiuci! Zeci de milioane de lucruri îi erau necunoscute lui Pierre. Bătrâna mumie e înfăşurată în pânză peste pânză; e nevoie de mult timp ca să desfeşi regele egiptean. Acum, că a început să întrezărească dincolo de pânza de deasupra a lumii, Pierre se leagănă cu speranţa că a ajuns la miezul din mijloc. Dar toţi geologii care au făcut săpături în podeaua acestei lumi au văzut că nu este altceva decât pânză aşternută peste altă pânză. Învârtindu-se pe osia sa, globul nostru nu e decât un maldăr de coji aşezate una peste alta. Cu trudă săpăm în pântecele piramidei; după bâjbâieli înspăimântătoare, ajungem în camera principală; ne aţintim ochii asupra sarcofagului; ridicăm capacul... şi înăuntru nu se află niciun trup! Gol, tot pe atât cât e de vast, e sufletul omului!

II

Pierre lucra de mai multe săptămâni la cartea lui; urmărindu-şi planul, ocolise orice întâlnire cu vreunul din cunoscuţii sau prietenii de la oraş, iar ei la rândul lor se feriseră cât putuseră să-l caute acum când se afla în mizerie; nu se dusese niciodată şi nici nu trimisese pe cineva la poştă, care era chiar după colţ, întrucât nu aştepta nicio scrisoare şi nici nu trimisese vreuna; despărţit de restul lumii şi aplecat asupra trudei sale cărturăreşti, Pierre o dusese astfel vreo câteva săptămâni, când îi ajunseră la ureche veşti cu privire la trei evenimente importante.

Primul: murise mama lui.

Al doilea: moşia de la Poiana Şeii urma să-i revină lui Glen Stanly.

Trei: Glen Stanly, zicea lumea, era pretendent la mâna lui Lucy; aceasta, abia revenită dintr-o boală aproape mortală, locuia în oraş, în casa mamei sale.

Mai ales prima din aceste ştiri îl săgetă pe Pierre cu o nelinişte adâncă. Nicio scrisoare nu ajunsese până la el; nici cel mai mic inel sau suvenir nu-i fusese trimis; în testament nu se pomenea în niciun fel de el; şi totuşi se spunea că o durere necurmată fusese pricina bolii fără leac a mamei sale, care o dusese la nebunie şi se terminase cu moartea ei neaşteptată; când Pierre auzise pentru prima oară de acest eveniment, ea zăcea în mormânt de douăzeci şi cinci de zile.

Ce limpede vorbeau toate acestea de nesfârşita mândrie şi, la fel, de nesfârşita durere a mamei sale, cea odată atât de trufaşă; ce zguduitor dovedeau ele iubirea ei rănită de moarte pentru singurul şi preaiubitul ei Pierre! Zadarnic căuta el să nu-şi facă gânduri; zadarnic se mustra; zadarnic îşi înşira toate argumentele stoice, încercând să zăgăzuiască năvala simţămintelor fireşti. Firea ieşi învingătoare; plânse, cu lacrimi care îl ardeau şi-l pârjoleau ca o apă de foc în timp ce curgeau, urlă şi se zbătu din pricina pierderii dureroase a mamei sale, ai cărei ochi fuseseră închişi de mâini străine, plătite, dar a cărei inimă fusese frântă şi a cărei minte fusese distrusă de mâinile propriului ei fiu.

Un timp i se păru că propria lui inimă o să plesnească iar judecata o să-l părăsească. De neîndurat e suferinţa unui om atunci când moartea însăşi împlântă jungherul şi apoi răpeşte orice fel de putinţă de alinare. Căci în mormânt nu se află ajutor, nicio rugă nu pătrunde până acolo, nicio iertare nu poate ieşi de acolo; pocăitul a cărui tristă victimă zace în ţărână e sortit jalei veşnice, căci de-ar fi pentru toată creştinătatea zi de sărbătoare, pentru el tot zi de iad este şi de-a pururi un vultur îi va sfâşia ficatul.

Cu fidelitate şi amănunţime i se perindau prin minte cele mai neînsemnate amănunte ale vieţii pline de bucurii alături de mama lui, la

Poiana Şeii. Începea prin a-şi aminti cum se scula dimineaţa, cum se plimba apoi agale peste câmpuri, cum se întorcea vesel ca s-o viziteze pe mama lui la ea în iatac; venea apoi micul dejun plin de veselie, şi tot aşa trecea toată ziua în dulceaţă, până ce mamă şi fiu se despărţeau cu o sărutare şi, cu inimi uşoare şi iubitoare, se îndreptau către paturile lor pentru a se pregăti pentru altă zi de drăgăstoasă încântare. Amintirea nevinovăţiei şi a bucuriei la ceas de remuşcare şi chin sunt precum fiare înroşite care ne sfâşie carnea. Dar în aiurările sufletului său, Pierre nu mai putea desluşi hotarul între durerea firească pentru pierderea unui părinte şi cea născută din remuşcare. Încerca zadarnic să aleagă lucrurile, dar nu putea. Încerca să se mintă crezând că durerea lui este doar cea firească sau că, dacă ar fi oricare alta, ea ar trebui să se înfiripe nu din ştiinţa că ar fi făptuit ceva mişelnic, ci din părerea de rău că cele mai înalte virtuţi se câştigă cu un preţ cumplit. Nu i-a fost cu totul zadarnică strădania. În cele din urmă închise amintirea mamei sale în aceeaşi hrubă unde se odihnise până atunci şi trupul fără cunoştinţă al lui Lucy a sa. Uneori însă oameni fără cunoştinţă sunt închişi în sicriu şi luaţi drept morţi; tot aşa e cu putinţă să îngropi în străfundurile sufletului o durere greşit amorţită, închipuindu-ţi că acea suferinţă nu mai are scânteie de viaţă. Doar lucrurile nemuritoare pot să zămislească nemurirea. Ar fi poate un argument că sufletul nostru nu cunoaşte moarte şi că e cu neputinţă să distrugi cândva şi undeva căinţa născută din gândul că ai rănit fără milă o făptură care acum nu mai e în viaţă.

Înainte de a o încredinţa pe mama sa celei mai adânci cripte a sufletului său, s-ar fi lăsat cu dragă inimă legănat de o sărmană mângâiere care, cercetată nepărtinitor, putea la fel de bine să-i îndulcească sau să-i întărească suferinţa. Testamentul mamei sale, prin care se făceau felurile danii prietenilor ei, fără a-l pomeni măcar o dată pe el, şi care se încheia lăsând toată moşia şi zapisele lui Glendinning Stanly, acest testament, deci, purta data zilei imediat următoare anunţului său fatal de pe palierul scărilor cu privire la presupusa căsătorie cu Isabel. I se părea deci că, întrucât toate dovezile neînduplecării mamei sale până în ceasul morţii erau negative, singura dovadă pozitivă – ca să spunem aşa – a acelui caracter negativ era tocmai testamentul în care nu se pomenea de Pierre; întrucât el purta însă o dată atât de semnificativă, se putea înţelege că fusese dictat înainte ca valul primei indignări a mamei sale să fi trecut. Sărmană mângâiere, în adevăr, când se gândea la nebunia care pusese capăt zilelor ei; căci din ce i se trăsese ea decât dintr-o neînduplecată jale a urii, tot aşa cum şi tatăl său îşi pierduse, probabil, minţile, dintr-o neîntoarsă jale a păcatului? Sfârşitul asemănător al părinţilor săi reuşi să-i sădească în inimă presimţiri privitoare la propria lui soartă – aceea de a le moşteni nebunia. Presimţire

zic; dar ce este presimţirea? Cum putem să descriem presimţirea şi cum să dezlegăm ceea ce e limpede în ea dacă nu spunem că o presimţire este o judecată altfel înveşmântată? Şi dacă este doar o judecată altfel înveşmântată, înzestrată cu forţa profeţiei, cum să scapi de concluzia fatală că zaci neajutorat în cele şase mâini ale celor trei Ursitoare? Cutremurat la gândul sorţii, o cunoşti dinainte. Dar cum să cunoşti şi să tremuri în aceeaşi răsuflare dacă, prin puterea presupusă a presimţirii, nu amesteci şi neputinţa lunecătoare dar adevărată a apărării?

Pierre nu fusese prea surprins aflând că Glen Stanly fusese ales de mama lui ca moştenitor al conacului. Glen fusese dintotdeauna favoritul mamei lui Pierre, datorită înfăţişării lui chipeşe şi a asemănării între părerile lor despre viaţă; şi, în afară de Pierre, era cea mai apropiată rudă de sânge, purtând în numele de botez silabele strămoşeşti „Glendinning”. Dacă Poiana Şeii trebuia să aparţină altcuiva în afară de Pierre, atunci Glen părea, pe aceste temeiuri generale, cel mai îndreptăţit moştenitor.

Ar fi însă cu neputinţă ca un om, oricare ar fi el, să vadă cum o mândră avere părintească ce i se cuvine de fapt trece în stăpânirea unui străin la suflet, străin care este în acelaşi timp rivalul său în iubire şi acum duşman rânjitor şi fără inimă; altfel, Pierre nu se putea gândi la Glen; nu e firesc ca cineva să vadă aceasta fără neplăcere şi ură. Toate aceste simţăminte erau departe de a fi ostoite de vestea atenţiilor reînnoite ale lui Glen faţă de Lucy. Există ceva în sufletul fiecărui bărbat, care îl face să se simtă jignit în adâncurile inimii sale de atenţiile oricărui alt bărbat faţă de femeia ale cărei speranţe de căsătorie le-a năruit poate chiar el însuşi. Bărbaţii s-ar înstăpâni bucuros pe toate inimile care într-un fel au recunoscut că le aparţin. În cazul lui Pierre, resentimentul era întărit şi de purtarea făţarnică a lui Glen de mai înainte. Acum toate bănuielile lui păreau să se adeverească din plin; alăturând datele, ajunse să creadă că plecarea lui Glen în Europa fusese menită să-i aline durerea când fusese respins de Lucy, căci ea nu tăgăduise niciodată că se simţea logodită cu Pierre.

Acum, însă, sub masca unei adânci simpatii – care cu timpul avea să devină dragoste – pentru o fată frumoasă, mârşav părăsită de logodnicul ei, lui Glen îi dădea mâna să treacă pe faţă la atac, fără să reînvie vechea rană. Cel puţin aşa îi apăreau lucrurile lui Pierre. Mai mult, Glen putea să i se înfăţişeze lui Lucy sub cele mai prielnice culori. Putea să-i apară ca un prieten care o compătimeşte din suflet, care e dornic să-i aline durerea, dar fără să pomenească ceva despre planul egoist de a o lua de nevastă; dacă el juca acest rol, prudent şi nezgomotos, un devotament atât de tăcut, dezinteresat dar neclintit nu putea să nu stârnească în mintea lui Lucy asemuiri fireşti între Glen şi Pierre, asemuiri care nu aveau cum să fie spre

lauda acestuia din urmă. Apoi, nicio femeie – așa se pare –, nicio femeie nu este cu desăvârșire scutită de înrâurirea poziției sociale princiare a bărbatului care îi face curte, mai ales dacă acesta este și chipeș și tânăr. Iar Glen i se înfățișa ca stăpân a două uriașe averi și ca moștenitor, prin alegere de bunăvoie, dar și prin legătură de sânge, al străvechiului conac împodobit cu stindarde și al largilor pajiști ale Glendinningilor. De asemenea, însuși duhul mamei lui Pierre avea să pară că încurajează curtea pe care i-o făcea Glen. În situația în care se afla acum, Glen avea să apară ca întruchiparea a tot ceea ce Pierre avea mai frumos, fără vreunul din cusururile lui Pierre; avea să apară aproape ca Pierre însuși – ceea ce Pierre fusese odată pentru Lucy, Și, așa cum se întâmplă cu cel care a pierdut o dulce soție și multă vreme respinge cea mai mică mângâiere, când află în cele din urmă alinare în tovărășia surorii celei moarte, dacă din întâmplare ea mai și seamănă cu răposata, o cere în cele din urmă în căsătorie, silit de forța fermecată a influenței asociațiilor. Nu părea, deci, de neînchipuit că marea frumusețe bărbătească a lui Glen, asemănătoare cu a lui Pierre, va trezi în inima lui Lucy asociații care să o facă, în cele din urmă, să caute măcar – chiar dacă nu avea să poată găsi – mângâiere pentru pierderea celui pe care îl socotea pe vecie răpit ei, în devotamentul altuia care, pe deasupra, mai și semăna cu cel pierdut.

Adânc, adânc, mai adânc și tot mai adânc trebuie să scormonim dacă vrem să descoperim inima omului; coborâșul se aseamănă cu o scară încolăcită într-un puț de mină fără capăt, iar această nesfârșire nu este ascunsă decât de răsucirile scării și de întunecimea puțului.

Când Pierre chema duhul lui Glen schimbat într-o părelnică asemănare cu sine; când și-l închipuia îndreptându-se către Lucy și luându-i mâna plin de devotament, o mânie și o neostoită dorință de a face rău puneau stăpânire pe el. Multe simțiri amestecate se împletiseră pentru a dezlănțui o astfel de furtună. Mai aprigă însă decât toate era aceea ce aducea straniu cu scârba greu de zugrăvit, încercată de orice om în fața unui înșelător care a îndrăznit să fure numele și înfățișarea altuia, într-o împrejurare îndoielnică sau necurată; scârbă cu atât mai puternică atunci când înșelătorul e știut a fi un ticălos netrebnic, iar prin toana naturii, o copie aproape desăvârșită a celui pe care îl întruchipează. Toate acestea, împreună cu un noian de alte închipuiri înciudate și dureroase îi năpădiseră sufletul lui Pierre. Toată tăria lui, născută din credință, înfocare, stoicism și filosofie, se prăbușise în fața acestei neașteptate furtuni a naturii din sufletul lui. Căci nicio credință, niciun stoicism și nicio filosofie, pe care un muritor le poate chema la nevoie, nu rezistă încercării celei mai grele – de a ține piept asaltului pătimaș al vieții și durerii. Toate palidele fantasme ale filosofiei sau

credinţei, pe care le-a închipuit din negură, se preling şi dispar precum stafiile la cântatul cocoşului. Căci credinţa şi filosofia sunt fum, iar faptele bronz. Printre filozoficalele cenuşii, viaţa se revărsă asupra omului precum zorile.

Când era pradă unor astfel de chinuri, Pierre se blestema, zicându-şi ticălos fără inimă şi netot fără minte; ticălos fără inimă, ca fiind ucigaşul mamei sale, prost fără minte fiindcă dăduse cu piciorul fericirii, fiindcă îşi lăsase viţa nobilă unei rubedenii viclene în schimbul unui blid de linte, care acum avea gust de cenuşă.

Hotărât să ascundă de Isabel aceste noi şi – după cum i se părea, fără să-şi fi mărturisit nici sieşi – netrebnice remuşcări, precum şi pricina lor, ieşi din cameră şi porni să se plimbe în neştire prin mahalalele oraşului, aşteptând ca ascuţişul suferinţei să se mai tocească înainte de a se întoarce în faţa privirilor ei.

III

În timp ce Pierre, ieşind cu paşi repezi din cameră, trecea grăbit pe sub una din galeriile mai înalte de cărămidă, care legau clădirea veche de cea nouă, îi apăru în faţă, venind dinspre aceasta din urmă, umbra unui bărbat simplu, cu faţa palidă, dar limpede şi fără zbârcituri. Deşi fruntea, barba, portul capului şi pasul măsurat arătau o vârstă trecută de tinereţe, ochiul albastru strălucitor dar împăcat oferea un contrast surprinzător. Vioiul şi veşnic tânărul Apolo părea să-şi aibă altarul în acel ochi; pe când bătrânul Saturn stătea cu picioarele încrucişate, întronat pe fildeşul acelei frunţi. Boiul, aerul şi chipul acelui om arătau o mulţumire veselă. Vesel este adjectivul cuvenit, căci el este opusul mohorelii. Mulţumire, poate împăcare, este substantivul care nu spune nici Fericire, nici Încântare. Dar dacă înfăţişarea şi aerul necunoscutului te câştigau, avea în el ceva abia ghicit care te respingea. Acest ceva ar putea fi cel mai bine numit Lipsă de Bunăvoinţă. Lipsă de Bunăvoinţă pare într-adevăr, cel mai bun cuvânt, căci nu e nici Răutate, nici Rea-voinţă, ci ceva pasiv. Şi, încununându-le pe toate, plutea în jurul lui un fel de aură care îl înveşmânta şi îl însoţea pretutindeni. Această aură cred că poate fi redată în vorbe doar numind-o Nepătrundere. Deşi hainele lui nu se deosebeau cu nimic de cele pe care le-ar fi putut purta orice orăşean dornic să treacă neobservat, ele semănau totuşi cu o travestire. Mai că îţi venea să spui că şi faţa, şi privirea aparent firească erau şi ele nişte măşti.

Când necunoscutul trecu înadins pe lângă Pierre, îşi ridică pălăria, se înclină amabil, zâmbi blând şi păşi mai departe. Pierre rămase încurcat; se înroşi, privi într-o parte, încercă să-şi ducă mâna la pălărie pentru a

răspunde curteniei celuilalt; păru cu totul tulburat la simpla vedere a pălăriei ridicate, a plecăciunii amabile, a zâmbetului blând, a minunatei stăpâniri de sine şi a lipsei de bunăvoinţă a acestui bărbat.

Cine era omul? Era Plotinus Plinlimmon. Pierre citise o scriere de a sa în poştalionul care îl aducea spre oraş şi îi auzise adeseori pe Millthorpe şi pe alţii vorbind de el ca fiind marele magistru al unei societăţi secrete a Apostolilor. Nimeni nu ştia de unde vine. Numele de familie era velş, dar se născuse în Tennessee. Nu părea să aibă familie şi nici vreo rudă de sânge. Nimeni nu-l văzuse vreodată muncind cu braţele; niciodată nu scria cu mâna lui (nici măcar o scrisoare); nu fusese niciodată văzut deschizând o carte. În chilia lui nu exista nicio carte. Cu toate acestea, cândva trebuie să fi citit, dar acea vreme părea de mult trecută; cât despre terfeloagele roase care circulau sub numele său, nu erau altceva decât vorbele lui cârpăcite şi aşternute la întâmplare de tinerii lui învăţăcei.

Aflându-l pe Plinlimmon lipsit atât de cărţi, cât şi de pană şi hârtie şi crezând că e vorba de ceva asemănător sărăciei, un cărturar străin de viţă nobilă, care-l cunoscuse odată, îi trimise o frumoasă colecţie de unelte trebuincioase scrisului şi un teanc de volume: Cardano, Epictet, Cartea Mormonilor, Abraham Tucker, Condorcet şi Zend-Avesta. Când însă acest nobil şi străin cărturar veni a doua zi în vizită, aşteptându-se pesemne la mulţumiri pentru marea lui bunăvoinţă, rămase cu gura căscată văzându-şi pachetele aşezate în faţa uşii lui Plinlimmon, cu legăturile neatinse.

— Aţi greşit adresa, îi zise liniştit Plotinus Plinlimmon; dacă nu şi mai rău. De la un nobil ca dumneavoastră m-aş fi aşteptat la nişte Curaçao. Mi-ar face mare plăcere, dragă conte, să primesc câteva clondiraşe de Curaçao de soi.

— Credeam că societatea al cărei cap sunteţi nu îngăduie astfel de lucruri, răspunse contele.

— Aşa şi este, dragă conte, dar Mahomed e Mahomed.

— Aha, înţeleg, făcu nobilul cărturar cu obrăznicie.

— Mă tem că nu înţelegeţi, dragă conte, zise Plinlimmon, şi în faţa ochilor contelui acea aură de nepătruns care-l învăluia pe Plotinus Plinlimmon al nostru prinse a roi.

Întâlnirea din galerie era prima împrejurare în care Pierre văzu cu ochii lui umbra sau faţa lui Plinlimmon. Curând după ce închiriase camerele de la Apostoli, fusese izbit de chipul unui bărbat cu ochi albaştri care stătea şi pândea tot timpul de la una din cele mai de sus ferestre ale vechii turle cenuşii, care se înălţa în partea opusă a curţii dreptunghiulare, chiar în faţa camerei lui. Până acum Pierre nu privise acel neobişnuit obraz pătruns de pace decât prin două geamuri, al lui şi al străinului. Pacea nu era nici cerească, nici omenească, nici alcătuită din una ori din amândouă; era o pace

osebită, aparte, pacea unei feţe aplecate asupra sieşi. O privire pricepută aruncată asupra acelei feţe dezvăluia multor cercetători filosofi o taină pe care ei n-o zidiseră la temelia înţelegerii lor despre lume.

Pentru soarele blând, geamul nu e o piedică. El cerne lumina şi viaţa şi prin geam; tot astfel, faţa din turn îşi cernea taina ei ciudată chiar şi prin ferestrele lui Pierre.

Din ce în ce mai curios, îl întrebase pe Millthorpe cine este necunoscutul.

— Doamne sfinte! făcu Millthorpe. Dar este Plotinus Plinlimmon! Marele nostru magistru Plotinus Plinlimmon! Trebuie să-l cunoşti mai bine, aşa cum îl cunosc şi eu demult. Hai cu mine şi dă-mi voie să te prezint lui Plotinus Plinlimmon.

Pierre însă refuză, gândindu-se fără să vrea că probabil Plotinus îl înţelegea bine pe Millthorpe, dar era greu de presupus că Millthorpe găsise cheia înţelegerii lui Plotinus; deşi poate că acesta – care atunci când vroia, putea să-şi ia un aer confidenţial, simplu, naiv şi prietenesc – ar fi putut, din pricini pe care doar el le ştia, să susţină sus şi tare că el (Millthorpe) reuşise să se vâre până în cel mai îndepărtat colţişor al sufletului lui (al lui Plotinus).

Dă-i omului o carte şi, cum îi întorci spatele, o s-o arunce nepăsător în primul colţ; nu se înghesuie să o citească. Arată-i cu degetul pe autorul ei, şi mai mult ca sigur o să se repeadă în colţul cu pricina, o să ia cartea, o s-o şteargă de praf şi o să citească cu grijă nepreţuita operă. E greu să crezi într-un om până ce nu l-ai văzut cu ochii tăi. Dacă în poştalion, prin forţa împrejurărilor deosebite, atenţia lui Pierre fusese atrasă de lucrarea „Cronometricale şi Orologicale”, cu atât mai mult i se înteţise interesul de la început după ce-l văzuse pe autorul ei. La prima citire nu reuşise, după cum credea el, să pătrundă cu adevărat cugetarea în jurul căreia se învârtea întreaga scriere; şi cum orice cugetare nepătrunsă nu e numai pricină de nedumerire, ci şi o mustrare sâcâitoare pentru mintea omului, Pierre se lăsase în cele din urmă păgubaş; nu-şi mai bătuse capul cu ea în restul călătoriei. Gândindu-se însă după aceea că poate păstrase cărticica pe undeva fără să-şi dea seama, se căutase prin toate buzunarele, dar fără izbândă. Îl rugase atunci pe Millthorpe să facă tot ce-i stă în putinţă ca să-i găsească o alta; dar degeaba. Nici Plotinus nu-i mai putuse oferi una.

Printre alte strădanii, Pierre însuşi îl oprise pe un vânzător de cărţi ambulant, şchiop şi pe jumătate surd, în apropierea Apostolilor.

— Mai ai „Cronometrice”, unchiule? întrebă el, uitând titlul exact.

— Şi încă cum, zise bătrânul, frecându-şi spinarea; şi reumatice, şi cronice, de când mă ştiu; cu ce zici că se lecuiesc?

Băgând de seamă greşeala, Pierre răspunse că nu cunoaşte niciun leac.

— Ei, să-ţi spun eu, tinere, zise bătrânul schilod, venind şontâc-şontâc către el şi apropiindu-şi gura de urechea lui Pierre. Să te fereşti! acuma e vremea, cât eşti tânăr; totu-i să nu apuci să te prindă.

În cele din urmă, chipul cu ochi albaştri şi blândeţe nepământească de la fereastra de sus a vechii turle cenuşii începu să-l urmărească pe Pierre clipă cu clipă. Când se simţea disperat şi trist; când gânduri mohorâte cu privire la starea lui jalnică îl copleşeau; când îndoieli negre asupra neobişnuitei căi pe care o alesese în viaţă i se iveau răutăcioase în cuget; când îi trecea prin minte ghimpele viclean că poate toată cartea lui e doar zădărnicie privind pe fereastră vedea chipul nepământesc de blând cătând către al lui şi atunci puterea lui asupra acestor închipuiri era surprinzătoare şi cu neputinţă de cuprins în cuvinte.

„Zadarnic, zadarnic, zadarnic!” grăia acel chip. „Nebunule, nebunule, nebunule!” grăia chipul. „Fugi, fugi!” grăia chipul. Dar când îl întreba în sinea lui de ce-i spunea de trei ori: „Zadarnic! Nebunule! Fugi!” nu primea niciun răspuns. Căci chipul acela nu răspundea nimănui. Nu v-am spus mai înainte că acel chip avea ceva osebit, aparte? Că era un chip aplecat asupra lui însăşi? Orice lucru care este un lucru în sine nu răspunde la nimic altceva. Dacă a spune „da” înseamnă a întinde eul înstrăinat al cuiva, şi dacă a spune „nu” înseamnă a strânge eul înstrăinat al cuiva, atunci a răspunde înseamnă a te lepăda de orice înstrăinare. Deşi chipul din turn era atât de limpede şi de blând, deşi vioiul şi tânărul Apolo îşi aflase altarul în ochiul său, şi bătrânul Saturn şedea cu picioarele încrucişate pe acea frunte de fildeş, lui Pierre chipul îi arăta un fel de rânjet răutăcios. Kantienii ar putea să spună că era un rânjet subiectiv, văzut de Pierre. Cum o fi, chipul părea să rânjească. Iar acum îi spunea: „Netotule, netotule, netotule!” De nesuferit expresie! Făcu rost de nişte muselină pentru fereastra chiliei sale, aşa încât chipul fu acoperit de o draperie asemeni oricărui portret. Dar asta nu puse capăt rânjetului. Ştia că acel chip continua să rânjească în spatele muselinei. Cel mai cumplit era că i se năzărise că celălalt îi aflase prin vrăji taina. „Vai”, se cutremura Pierre, „chipul ştie că Isabel nu este soţia mea! De asta poate că rânjeşte.”

Atunci tot soiul de închipuiri bezmetice i se învolburau prin suflet, şi fraze izolate din „Cronometricale” îi reveneau vii în minte – fraze pe care mai înainte le înţelesese doar pe jumătate, dar care acum aruncau o lumină ciudată, prevestitoare de rău, asupra stării sale, denunţând-o cu străşnicie. Se strădui din nou să facă rost de cărticică şi să o recitească, de data aceasta în lumina chipului minunat de blând; din nou cotrobăi prin toate buzunarele hainelor după foile din trăsură, dar în zadar.

Dar când chipul însuşi, omul însuşi, nepătrunsul Plotinus Plinlimmon îl atinse în treacăt în galeria de cărămidă, în clipa de cumpănă când ieşise din casă în dimineaţa după ce primise veştile fatale, aceeaşi cutremurare pe care o simţise mai înainte la vederea acestei blânde, minunate icoane din fereastra turnului îl năpădi cu mai mare tărie, astfel încât, aşa cum am spus mai înainte, se înroşi, privi într-o parte şi se încurcă, vrând să ridice pălăria în semn de salut; dorinţa de a-şi procura cărticica renăscu, arzătoare. „Blestemată soartă să o pierd!” exclamă el. „Şi mai blestemată ca atunci când am avut-o în mână şi am citit-o să fi fost atât de prost încât să nu înţeleg; iar acum este prea târziu!”

Şi totuşi – ca să o luăm aici înaintea povestirii noastre – când după mulţi ani un negustor de haine vechi scotoci printr-un palton al lui Pierre care nu se ştie cum ajunsese în mâinile sale, degetele lui, ca nişte ochi de vultur, simţiră ceva neobişnuit între stofă şi căptuşeala matlasată. Rupse poala paltonului şi găsi mai multe pagini dintr-o broşură veche, tocite şi roase aproape de tot, dar nu îndestul încât să nu li se poată desluşi titlul: „Cronometricale şi Orologicale”. Probabil că, în trăsură, Pierre vârâse foile într-un buzunar şi de acolo ele căzuseră printr-o ruptură în poala paltonului, căptuşind la rândul lor căptuşeala. Deci, tot timpul cât Pierre căuta cărticica, o purta cu sine. Când trecu pe lângă Plinlimmon în galeria de cărămidă şi simţi acea dorinţă vie de a găsi lucrarea, mâna lui dreaptă nu era nici la cinci degete distanţă de ea.

E posibil ca această ciudată întâmplare să ilustreze cumva presupusa lui neînţelegere a filelor pe care le citise pentru prima oară în trăsură. Oare nu tot aşa purta în minte înţelegerea deplină a cărţii, fără să-şi dea seama că o înţelesese? Cred că, privit într-o anumită lumină, sfârşitul vieţii lui Pierre va arăta că în cele din urmă tot o înţelesese. Mai putem să ne întrebăm aici, aşa, într-o doară, dacă unele lucruri pe care oamenii cred că nu le cunosc nu sunt totuşi bine înţelese de ei; ca să zicem aşa, deşi rămase în ele însele, sunt tot atâtea taine necunoscute lor. Ideea morţii pare unul din acele lucruri.

CARTEA XXII
CORTINA ÎNFLORATĂ RIDICATĂ ASUPRA UNUI AUTOR EXOTIC. CÂTEVA REMARCI PRIVITOARE LA FILOSOFIE ASEMUITĂ CU O PERIE DE FRECAT PE SPATE

I

Trecură câteva zile de la ştirile fatale primite de la Poiana Şeii şi în cele din urmă reuşind să-şi ţină firea, iată-l pe Pierre aşezat din nou la lucru; cât de mare i-ar fi durerea, trebuie să muncească totuşi. Zilele se scurg, săptămânile trec, şi Pierre tot în camera sa de lucru se află. Lungile şiruri ale cărămizilor reci din jurul lui nu cunosc schimbarea; dar de pe frumoasele câmpuri de la moşia stră-stră-stră-străbunilor săi, vara şi-a luat zborul ca o rândunică venită în ospeţie; perfida toamnă a apărut în crângurile de arţari şi, făcându-se că le îmbracă în ruginiu şi auriu bogat, le-a jumulit până şi ultima zdreanţă şi apoi a fugit râzând; ţurţuri anunţători de iarnă atârnă în copaci în jurul vechiului conac acum închis şi părăsit; mica măsuţă rotundă de marmoră, din pavilionul împodobit cu viţă, unde, în dimineţile de iulie, Pierre şedea pălăvrăgind şi sorbind din vin fiert lângă vesela sa mamă, este acum acoperită cu un dârdâitor şervet de promoroacă; lapoviţa a încrustat cu ace de gheaţă mormântul odinioară zglobiei doamne Glendinning, pregătindu-l pentru a fi înfăşurat în cele din urmă în giulgiu de nea; viforos vâjâie vântul prin codri; e iarnă. Dulcea vară s-a dus; s-a dus şi toamna; dar cartea, asemeni asprei ierni, nu s-a sfârşit încă.

Grâul este demult în hambar, Pierre; strugurii şi merele coapte sunt şi ele strânse; niciun bob de grâu, nicio plantă, nicio roadă n-a mai rămas pe afară; întreaga recoltă e la adăpost. Vai de firicelul întârziat, căzut sub paloşul iernii, cel pe care vara nu a mai apucat să-l coacă după soroc! Nămeţii călători ai lui Brumar îl vor îngropa. Ia gândeşte-te, Pierre, nu cumva firicelul tău verde a scos capul în alte ţinuturi, mai calde? Dacă mutăm în frigurosul Maine portocalul din Florida, o să dea frunze chiar şi în timpul verilor zgârcite de acolo şi va arăta oarecari semne de fructe; Brumar însă nu va găsi globuri aurii atârnate în crengile lui; bătrânul şi pătimaşul Indrea va scutura întregul copac, îl va îndoi la pământ şi îl va arunca să slujească drept vreasc pentru cine ştie ce cuptor de var. Ah, Pierre, Pierre, grăbeşte-te, grăbeşte-te! Grăbeşte pârguirea, ca să nu te mâne iarna din urmă!

Priviţi la pruncul care învaţă de multă vreme să stea singur în picioare! Mai întâi ţipă şi se roagă şi nu vrea să încerce să stea deloc, dacă nu-l ţin tatăl şi mama lui; apoi, deşi mai curajos, caută măcar o mână a părinţilor, altfel îl apucă din nou tremuratul şi plânsul; şi trece multă vreme până ce treptat, treptat, copilaşul ajunge să stea copăcel, fără vreun sprijin. În cele

din urmă, când ajunge bărbat în toată firea, o va părăsi şi pe mama care l-a făcut, şi pe tatăl care l-a zămislit, trecând oceanele ori aşezându-se în ţinuturile îndepărtate din Oregon. Tot astfel se întâmplă şi cu sufletul. În germene e înconjurat din toate părţile şi învelit de lumea din jur, aşa cum coaja ocroteşte fructul cel mai fraged; se naşte apoi din această coajă a lumii care mai adastă încă, agăţată de miezul lui. Ţipă încă după sprijinul maicii sale Lumea şi al tatălui său Ziditorul. Va învăţa însă în curând să rămână pe picioarele lui, chiar dacă îl costă multe plânsete şi căzături dureroase.

Ceasul în care ajutorul semenilor săi nu îi mai este omului de niciun folos, în care învaţă că, în beznă şi sărăcie, omenirea îl priveşte ca pe un câine şi nu ca pe un om, este un ceas greu, dar nu cel mai greu. Urmează altul, acela în care învaţă că, în nesfârşita lui nimicnicie şi ticăloşie, zeii îl dispreţuiesc şi se leapădă de el. Dumnezeirea şi omenirea îşi dau mâna, lăsându-l pe om să moară de foame în stradă dacă ar rămâne la mila lor. Vitregii lui părinţi şi-au luat mâna de pe el şi bietul pui de suflet, care acum învaţă să meargă cătinel, ţipă şi se vaită şi adesea cade.

Pe vremea când şedea la Poiana Şeii, Pierre se clătinase şi tremurase în primele ceasuri nefericite după ce primise scrisoarea de la Isabel; apoi Lumea îşi luase mâna de pe el şi din pieptu-i izbucnise un strigăt; când se deprinsese cu durerea, Pierre se aşezase să-şi scrie cartea, aproape dornic ca Lumea să-l părăsească, întrucât simţea că se bucură de un ajutor mai puternic; nu trecu însă multă vreme şi începu să-şi dea seama că se înşelase; da, până şi părinteştii zei îl părăsiseră; pruncul trebuia să se descurce singur şi fără ţipete nu se putea.

Dacă omul trebuie să lupte, e mai bine ca această luptă să se dea pe o câmpie golaşă.

Cele trei camere ale lui Pierre de la Apostoli dădeau una într-alta. Prima, un mic intrând unde dormea Delly, era folosită mai mult în scopuri gospodăreşti; de asemenea, acolo mâncau; a doua era camera lui Isabel; a treia era chilia lui Pierre. În prima – sufrageria, cum o numeau – se afla o plită pe care fierbeau apa pentru ceai şi cafea şi pe care Delly pregătea câte ceva de-ale gurii. Era singurul lor foc; mereu speriat că trebuie să strângă băierile pungii cât mai tare cu putinţă, Pierre nu îndrăznea să cheltuiască bani pentru mai multă căldură. Dar dacă e chibzuită bine, puţină căldură poate să ţină mult. Deocamdată ajungea pentru ceva mai mult de doisprezece metri. O ţeavă orizontală, după ce cotea pe deasupra plitei din sufragerie, străpungea peretele despărţitor şi trecea prin camera lui Isabel, intra în chilia lui Pierre printr-un colţ, pentru ca să dispară brusc în zid, unde restul căldurii – câtă mai rămânea – ieşea pe coş şi se pierdea în văzduh, ca să-i vină în ajutor soarelui pirpiriu de decembrie. Marea

depărtare dintre şuviţa de căldură din camera lui Pierre şi izvorul ei făcea însă ca tăria acesteia să fie mult slăbită şi micşorată. Abia dacă îi puteai spune căldură. Puterea ei de a înviora spiritul abătut al celui mai vrednic urmaş al lui Mercur în materie de termometre era ca vai de ea; fără îndoială că nu reuşea să înviorеze nici spiritul lui Pierre. În afară de asta, ţeava, aşa subţire cum era, nu traversa măcar toată odaia, ci intra doar şi cotea, ieşind imediat afară, ca unele domnişoare cochete care tot astfel pătrund în inimi; ca să nu mai vorbim de faptul că se afla în colţul cel mai îndepărtat de locul în care masa de lucru – o scândură pusă pe două butoiaşe – fusese aşezată pentru a primi cât mai multă lumină. Isabel stăruise adeseori ca Pierre să aibă o sobă a lui, dar el nici nu voia să audă. Atunci, ea îi oferea camera ei, spunându-i că nu are nevoie să stea acolo în timpul zilei; putea să-şi petreacă timpul în sufragerie; dar Pierre refuză cu hotărâre; nu vroia să o lipsească de luxul de a putea rămâne singură ori de câte ori o dorea; apoi, se obişnuise cu chilioara lui şi ţinea neapărat să stea lângă acea fereastră, şi lângă nici o alta. Atunci Isabel stăruia să-şi ţină deschisă uşa dintre camere cât timp Pierre lucra, astfel încât căldura din iatacul ei să pătrundă într-a lui, dar el n-o lăsa; vroia să se ştie încuiat cu grijă pe dinăuntru în timp ce lucra; atât dragostea cât şi ura cată să rămână dincolo de uşă, în astfel de ceasuri. Degeaba spunea Isabel că nu avea să facă nici cel mai mic zgomot şi că va căptuşi până şi vârful acului cu care cosea. Degeaba, Pierre era de neînduplecat.

Da, era hotărât să ducă lupta până la capăt în chilia lui singuratică. După părerea puţin obişnuită a unuia dintre cei mai zăpăciţi şi mai neduşi la biserică Apostoli (care cam la aceeaşi dată lucra la o operă profundă, în catul de deasupra lui Pierre, şi nu vroia să mănânce pe cât i-ar fi cerut pântecele pentru a avea bani de lemne de foc) – părere puţin obişnuită, pe care Pierre o aflã din întâmplare – în împărăţiile firii căldura e muma a tot ce naşte şi viază, neputând deci să lipsească din locul unde se zămislesc marile opuri; de aceea, el (Apostolul) era hotărât să-şi aşeze capul pe un pat de aer cald de la sobă, ca în felul acesta să-şi silească bobul de minte să dea colţ şi să se înfoaie, să înmugurească şi să desfacă până la urmă floarea biruitoare care va încununa totul; această părere îi impresionă pe Pierre, căci într-adevăr nu era lipsită de temei, dar gândul la punga lui îl făcu să renunţe la năstruşnica idee şi să-şi întărească hotărârea de mai înainte.

Oricât ar fi de măreţe şi magnifice mişcările stelelor, oricâte melodii celeste se iscă din ele, astronomii ne asigură că se numără printre elementele cele mai tipicar orânduite din câte există. Nicio bătrână gospodină nu-şi face treburile din casă cu a milioana parte din precizia marii planete Jupiter, în rotirea-i stabilită şi neschimbată. Şi-a găsit cărarea, şi pe

ea o bate; şi-a potrivit mişcarea, şi nu se abate din şartul ei. Astfel stăteau lucrurile într-o oarecare măsură şi cu Pierre, care se învârtea acum pe tulburea orbită a cărţii sale.

Se trezea destul de devreme; ca să se călească mai bine deprinzându-se cu gerul veşnic din cameră, ca să înfrunte şi să-i râdă în faţă frigului năprasnic de afară, deschidea fereastra cu perdelele trase şi se spăla în apa îngroşată cu gheaţă, frecându-se cu o bucată de pânză veche pictată, care mai înainte înfăşurase un balot de mărfuri din vecinătate. În această faptă stoică nu era deloc singur; deşi nu erau de faţă, toţi făceau cam acelaşi lucru; căci nu era un Apostol în toate cele zeci şi zeci de camere care să nu-şi facă baia zilnică în decembrie. Pierre nu avea decât să scoată capul pe fereastră şi să arunce o privire de-a lungul pereţilor cu ferestre multe care înconjurau curtea, pentru a observa în jurul lui felurimi de slăbănoage trupuri filosofice, dezmierdându-şi ciolanele golaşe cu ştergarul aspru, şi cu apă rece. „Iute să ne fie mişcarea” – era lozinca lor. „Vioaie să ne fie coastele, sprintene trupurile firave.” Oh! groaznice hârşâituri răsunătoare ale periilor de frecat, osândite ca în loc de piele să pitească şi să instruiască nişte coaste goale! Oh! cutremurătoare plescăituri ale găleţilor cu apă ca gheaţa, turnate peste capete înfierbântate care ştiau prea bine ce înseamnă junghiurile! Oh! cumplite trosnituri reumatice ale încheieturilor ruginite în gerul înfruntat de decembrie! Căci fiecare fereastră acoperită cu un strat de gheaţă era deschisă şi fiecare goliciune scheletică se dăruia îmbrăţişării crivăţului!

Între toate lucrurile care îl fac pe om să se împotrivească din fire şi să se scuture scârbit ca de atingerea unei hiene, când e vorba să i se bage în cap de-a gata orice credinţă, cât ar fi ea de curată, întoarsă spre ale sufletului şi „antipatică”, niciunul nu ne înclină mai tare spre îndoială decât un caraghioslâc pidosnic dar de neocolit ce întunecă adesea cele mai nobile şi mai înalte năzuinţe ale oamenilor care – sătui de şarlataniile obişnuite şi ştiute de toţi – îşi aţintesc ochii – înnămoliţi în mlaştina stării lor de muritor către idealuri abia întrezărite dar cereşti: nu numai că aceste idealuri abia se întrevăd, dar calea ce duce la ele e atât de greu de găsit, încât nu sunt două capete care să se înţeleagă asupra ei.

Nu era niciun nou venit printre Apostoli care, în afară de planul lui de a revoluţiona mintea şi filosofia oamenilor, să nu aibă şi un ghiveci de idei trăsnite, privitoare la gospodărirea trupului său. Sufletul, prezentat de zeii bine-crescuţi lumii superioare, respinge în practică chibzuita învăţătură a celor cu experienţă care, întâmplându-se să câştige prietenia vreunui om mare, nu o transformă niciodată în pretext de a-l plictisi pe acesta, băgându-i pe gât cunoştinţa altui prieten de-al lor care s-ar putea să fie un netot nenorocit. „Dacă mă iubeşti pe mine, iubeşte-l şi pe câinele meu”, este o

vorbă a ţărăncilor bătrâne care-şi sărută cu drag vacile. Zeii iubesc sufletul unui om; adeseori îl opresc fără înconjur să-l întrebe de sănătate; se întâmplă, însă, să-i dispreţuiască trupul şi îi vor întoarce spatele atât în lumea de aici, cât şi în cea de apoi. Deci, dacă te duci în vizită la zei, lasă-ţi câinele, adică trupul, la uşă. Degeaba încerci cu băi reci, curăţitoare şi cu frecţii cu peria aspră să-l pregăteşti ca jertfă cuvenită pe altarul lor. Posturile lui Pitagora ori Shelley, compuse din coji de mere, prune uscate şi firimituri de pesmeţi din ovăz, n-o să-ţi pregătească trupul mai bine pentru a intra în rai. Toate lucrurile trebuie să capete hrana trebuincioasă, dacă acea hrană e de găsit. Hrana sufletului este lumina şi spaţiul; hrăniţi-l deci cu lumină şi spaţiu. Dar hrana trupului este şampanie şi stridii; daţi-i deci şampania şi stridii; numai astfel va ajunge să merite fericita reînviere, dacă o fi existând aşa ceva. Păi, ce-aţi zice să trebuiască să vă sculaţi din mormânt cu obrajii scofâlciţi şi cu genunchii tremurând? Să ne ridicăm dară cu muşchi şi cu un trup domnesc, doar aşa vom putea să ne facem loc în faţă în acea zi de groază. Aflaţi de la mine că mulţi dintre nemâncaţii ăştia ofticoşi n-au dat lumii altceva decât gemete literare; mâncăii, în schimb, au dat glas celei mai sublime înţelepciuni şi au izvodit formele cele mai diafane şi mai puţin grosolane. Cât priveşte pe cei dăruiţi cu muşchi şi cu virtute, gândiţi-vă la acel epitaf regal pe care Cirus cel Mare a pus să i se scrie pe mormânt: „Am băut mult vin la viaţa mea şi nu mi-a făcut rău”. Proştilor! vă închipuiţi că dacă trupul flămânzeşte se îngraşă sufletul? Boul de aici e mai gras deoarece vulpea de colo face foame iarna în pădure? Mai slăbiţi-mă cu dispreţul vostru pentru trup, fâlfâindu-mi prin faţă periile voastre aspre! Cele mai frumoase case sunt cele îngrijite pe dinăuntru: pereţii din afară n-au decât să fie acoperiţi cu praf şi funingine. Una e la moară şi alta e în sac!

Dreptunghiulara pildă neîntreruptă a acestor spăsiţi tovarăşi de suferinţă mai că îl ademenise pe Pierre în mrejele filosofiei Periei-de-frecat-spinarea şi mai că îl ispitise cu dialecticile Cojilor de Mere. Toate lungile coridoare, săli şi camere de la Apostoli erau pline de cotoare de mere, sâmburi de prune şi coji de alune. Chiriaşii mişunau măcinând Categoriile Kantiene printre dinţi şi buze uscate şi prăfuite ca ale morarilor, şi morfolind firimituri de pesmeţi uscaţi. O cană cu apă rece era cea mai extravagantă trataţie în camerele lor de întrunire. La marele consiliu prezidat de unul dintre adjuncţii lui Plotinus Plinlimmon, o cană mare de bere slabă şi un coşuleţ cu pesmeţi erau singurele mâncăruri. Din buzunare le cădeau bucăţele de brânză şi, ori de câte ori voiau să scoată un manuscris ca să ţi-l citească, le ieşeau din buzunar lungi şi lucioase coji de mere. Alţii erau amestecători ai soiurilor de apă şi îţi aşezau în faţă, în carafe de sticlă, apă de Fairmount, Croton şi Cochituate; pretindeau că apa de la Croton era cea mai

tare, că cea de la Fairmount era un aperitiv uşor, iar cea de la Cochituate era cea mai slabă şi mai puţin ameţitoare. Mai serviţi puţin Croton, stimate domnule! Repede, încă o carafă de Fairmount. Nu mai avem Cochituate? La mesele lor filosofice se bea deci apă, care era pentru ei Porto, sherry şi vin roşu.

Erau şi dintre cei mai îndrăzneţi care nu mai voiau să facă baie în apă, întrucât era un element prea vulgar; de aceea făceau băi de aburi şi îşi abureau coastele golaşe în fiecare dimineaţă. Fumurile care le ieşeau din cap şi se lăfăiau peste paginile lor se transformau în neguri care ieşeau pe sub uşi şi pe ferestre. Unii nu puteau deloc să se aşeze la lucru înainte de a-şi face baie de aburi pe dinafară, clătindu-şi apoi măruntaiele cu cinci ceşti de apă rece de Croton. Parcă erau nişte găleţi de incendiu, umplute cu conştiinciozitate. Dacă s-ar fi putut pompa unul în altul, înfipţi ca într-un furtun, atunci marele incendiu din 1835 n-ar mai fi fost atât de nenorocit şi de întins.

Săraci slăbănogi! Nenorociţi muraţi şi muiaţi în aburi! Nu v-au clătit destul pe dinăuntru şi pe dinafară valurile zgârcite ale norocului, nu v-au înţepenit, de trebuie să mai târâţi încă furtunul şi să împroşcaţi şiroaie de apă rece de Croton pe voi şi pe toată omenirea? N-ar fi mai bine să legaţi furtunul de caneaua unui butoi de Madeira? Să trageţi nişte vin spumos către lume! Uite, cât priveşte veşnicia, două treimi din ea s-a şi murat fără speranţă!

II

Cu obrajii palizi şi buzele vinete, Pierre se aşază în faţa scândurii de lucru.

Se pregăteşte oare să plece cu poştalionul spre cercul polar în dimineaţa asta? Peste ghete poartă pâslari; peste haină un palton; peste palton o pelerină a lui Isabel. S-a aşezat în faţa scândurii; la un semn al lui, iubitoarea Isabel îi împinge scaunul mai aproape, căci este atât de încotoşmănat încât nu se poate mişca singur. Acum vine Delly cu cărămizi fierbinţi de pe plită; ea şi cu Isabel înfăşoară cu grijă şi devotament aceste pietre într-o manta veche albastră, un veşmânt militar al bunicului lui Pierre, şi le potrivesc la picioarele lui, ca o pardoseală caldă. Apoi Delly mai aduce încă o cărămidă fierbinte, pe care o pune sub călimară ca să nu îngheţe cerneala. După aceea Isabel trage mai aproape patul de campanie, pe care sunt două sau trei cărţi de care s-ar putea să aibă nevoie în timpul zilei, câţiva biscuiţi, apă, un prosop curat şi un lighean. Apoi sprijină de scândură, lângă cotul lui Pierre, un baston cu mânerul încovoiat. A ajuns Pierre păstor, episcop, ori schilod? Nu, dar în fapt e redus la starea vrednică de milă a acestuia din urmă. Cu ajutorul bastonului cu mâner încovoiat, Pierre – care nu poate să se ridice fără a aduce fatale neajunsuri complicatelor metereze din juru-i, lăsând aerul rece să pătrundă în cotloanele cele mai ascunse – dacă are nevoie de ceva aflat undeva unde nu poate ajunge cu mâna, poate astfel să-l tragă spre el.

Pierre priveşte roată fără să se grăbească; totul pare în ordine; ridică ochii cu mulţumire şi tristă recunoştinţă către Isabel; în ochii ei a apărut o lacrimă, dar fata o ascunde, apropiindu-se, aplecându-se şi sărutându-l pe frunte. Buzele ei şi nu lacrimile au lăsat acolo o urmă umedă şi caldă, îi spune ea.

— Cred că trebuie să plec, Pierre. Să nu stai atât de mult astăzi, te rog. O să vin pe la patru şi jumătate. Să nu-ţi oboseşti ochii când se lasă înserarea.

— Lasă că vedem noi, zise Pierre, încercând în zadar să facă un trist joc de cuvinte. Şi acum trebuie să pleci! Lasă-mă!

Rămâne singur.

Pierre e tânăr; cerurile i-au dăruit trupul cel mai zeiesc şi mai zdravăn cuvenit unui muritor, i-au pus lumină în ochi, foc în sânge, tărie în braţe şi l-au scăldat într-o poftă de viaţă voioasă, triumfătoare, clocotitoare, necuprinsă, îmbrăţişând întreaga lume. Priviţi în jur, în acea jalnică încăpere, la cea mai jalnică din încercările omului, şi spuneţi dacă acesta este locul şi acesta este meşteşugul pentru care l-au făcut zeii. Un scaun şubred, două butoiaşe goale, o scândură, hârtie, pene, cerneală neagră ca gura iadului, patru pereţi jegoşi, de un alb lepros, nici pomeneală de covor, o cană cu apă şi vreo doi biscuiţi uscaţi. Oh, parcă văd saltul unui indian Comanş

din Texas, care chiar în clipa aceasta străbate hăţişurile verzi în urmărirea căprioarelor; aud parcă răcnetul său sălbatic, sănătos şi neîmblânzit; apoi mă uit la Pierre. Dacă lipsa de judecată în trup şi în fapt înseamnă sălbăticie, atunci care din doi merită acest nume? Civilizaţie, Filosofie, Ideal de Virtute! Priviţi-vă victima!

III

Au trecut câteva ceasuri. Să aruncăm o privire peste umărul lui Pierre şi să vedem ce scrie acolo, în acea tristă chilie. Uite, aşezată deasupra teancului mirositor de lângă el, ultima foaie pe care de abia a lăsat-o din mână, cu cerneala bezmetică umedă încă. E numai bună pentru ţelurile noastre, căci pe această foaie pare să fi aşternut gânduri furate din propria lui viaţă, pentru a zugrăvi mai bine starea de spirit a eroului autor, Vivia, care cugetă astfel: „O jale adâncă şi de negrăit zace în mine. Acum las să cadă toate travestirile caraghioase şi pe cele de toate zilele şi toate fumurile filosofice. Mă mărturisesc frate cu bulgăraşul de ţărână, prunc al Beznei Dintâi. Mă înveşmântă Disperarea şi Speranţa Pierdută, ca un giulgiu aşternut peste un giulgiu. Căraţi-vă, maimuţe guralive ale învăţăceilor Spinoza şi Platon care odinioară mă amăgeaţi că noaptea este zi şi durerea doar o gâdilitură! Să aruncaţi lumină asupra acestei bezne, să alungaţi acest diavol, vă e cu neputinţă! Nu-mi spune tu, târâtură de neînchipuit a unui Goethe, că universul nu se poate lipsi de tine şi de nemurirea ta, atâta vreme cât «lumea în general are nevoie de tine» ca de un servitor la masă năimit. Lumea se descurcă oricum şi fără domnia-ta şi s-ar putea lipsi de încă un milion de alţii asemenea, având aceiaşi rinichi. Burţile nu au suflete, iar Panteismul tău... ce ziceai că înseamnă? N-ai fost altceva decât o halcă de om înfumurată şi lipsită de inimă. Priveşte! Te ţin în mână şi te zdrobesc ca pe o coajă de ou."

Iată o filă scăpată pe podea:

„De unde izvorăsc melodiile ce proslăvesc eroii şi care le vestesc mărşăluirea? Doar de la o trâmbiţă care ţipă şi de la chimvale ce zornăie!"

Încă o fiţuică:

„Aruncă-ţi privirile spre Vivia; spune-mi de ce să stea aceste patru mădulare închise într-o cumplită temniţă cât e ziua de lungă, cât e săptămâna de lungă, cât e luna de lungă, şi el să-şi fie sieşi temnicer de bunăvoie? Aici duce filosofia? Aceasta să fie viaţa mai cuprinzătoare a sufletului? Acesta să fie raiul atât de mult lăudat? De asta trebuie să se facă omul înţelept şi să-şi renege nebunia cea vrednică şi mult bârfită?"

Şi iată o a treia:

„Aruncă-ţi ochii spre Vivia; cel care, alergând după cea mai desăvârşită sănătate a virtuţii şi adevărului, arată lumii un obraz palid! Cântăreşte-i inima în mână, oh, tu prea iscusit Goethe îndantelat cu aur, şi spune-mi dacă nu cumva cântăreşte mai mult decât daraua ta!”

Şi iat-o şi pe a patra:

„O, Doamne, de ce trebuie omul să piară şi să ruginească pe tulpină, să se ofilească şi să cadă sub îmblăciu înainte de vremea secerişului! Şi, oh, Doamne, cum pot aceia ce-şi spun oameni să mai râdă! Urăsc toată suflarea şi bucuros aş călca în picioare plămânii omenirii ca pe nişte struguri, ca să le strivesc răsuflarea sub călcâi... da, durerea şi sclifoseala, Adevărul şi Minciuna! Binecuvântată fie cea de a douăzeci şi una zi a lui decembrie şi blestemată fie cea de a douăzeci şi una zi a lui iunie!”

Din aceste file împrăştiate, s-ar părea că Pierre înţelege pe deplin multe din cele ce sunt nefiresc de dureroase şi amare în soarta lui, multe lucruri negre şi înspăimântătoare din sufletul lui. Şi totuşi, cunoaşterea situaţiei lui fără întoarcere nu-l ajută cu nimic să şi-o schimbe ori să şi-o uşureze. Ce dovadă mai vreţi că nu are nicio putere asupra ei? Aduse la capătul puterilor lor, sufletele oamenilor seamănă cu nişte făpturi gata să se înece. Ştiu prea bine că se află în primejdie; ştiu prea bine care este cauza primejdiei; şi totuşi marea e mare şi cei ce nu ştiu să înoate se îneacă.

IV

De la opt dimineaţa până la patru şi jumătate după-amiază, Pierre rămâne la masa de lucru; opt ore şi jumătate!

Zurgălăii săniilor sună zornăitor, agăţaţi de grumajii cailor jucăuşi şi de chingile de sub pântecele lor. Dar Pierre rămâne la masa lui de lucru; vine Ziua Recunoştinţei cu mulţumirile voioase şi curcanii rumeniţi, dar Pierre rămâne la masa lui de lucru; prin nămeţi, cu pâslari indieni împodobiţi, se furişează Moş Crăciun; dar Pierre rămâne la masa lui de lucru. Vine şi Anul Nou şi, ca un uriaş pocal, marele oraş revarsă peste buza-i, pe la toate cheiurile, docurile şi bordurile trotuarelor, veselie înspumată; dar Pierre rămâne la masa lui de lucru. Nici zurgălăii zornăitori de pe grumajii ce zvâcnesc, nici chingile legănate, nici mulţumirile voioase şi curcanii rumeni ai Zilei Recunoştinţei, nici pâslarii indieni pictaţi ai lui Moş Crăciun furişându-se prin nămeţi, nici bordurile, cheiurile şi docurile revărsând de Anul Nou veselie înspumată; nici zurgălăii zornăitori; nici vesela Zi a Recunoştinţei; nici Moş Crăciun; nici zglobiul An Nou; nici Clopoţeii, Recunoştinţa, Nativitatea, Anul; – niciunul din acestea nu sunt pentru Pierre. În mijlocul veseliei ce întovărăşeşte trecerea timpului, Pierre s-a înfăşurat în

zăbranicul durerii veşnice. Pierre e o culme neaplecată în inima Timpului, aşa cum insula-pisc Pico se ridică necucerită în mijlocul valurilor.

Nu vrea să fie chemat; nu vrea să fie tulburat. Câteodată, urechea lui Isabel, aţintită în camera de alături, aude când tăcerea, când scârţâitul îndelungat şi însingurat al penei sale. Parcă ar auzi zgrepţănatul neostoit al unei cârtiţe noptatice în ţărână. Uneori aude o tuse înăbuşită, şi câteodată scrâşnetul bastonului cu cârlig.

Tăcere minunată, fără îndoială, timp de opt ceasuri şi jumătate, repetată zi după zi. În inima acestei tăceri, fără îndoială, se întâmplă ceva. Creaţie sau distrugere? Clădeşte oare Pierre nobila lume a unei cărţi noi? Sau Palida Sălbăticire îi mănâncă plămânii şi viaţa? E de necrezut că un om poate trăi astfel!

Când în poala rumenă a zilei ne aducem aminte de negrul pisc al nopţii, noaptea pare cu neputinţă; soarele nu poate să piară niciodată. Ce păcat că amintirea celei mai adânci bezne sorbite până la fund nu poate îndepărta pentru totdeauna cupa ei de la buzele noastre! Astăzi putem fi sănătoşi, iar mâine ne putem împărtăşi din licoarea neagră a lui Pluton.

La ce bun, deci, atâta trudă pentru o carte care va fi citită în câteva ceasuri, sau mai degrabă frunzărită într-o secundă, fiind oricum, în cele din urmă, dată viermilor?

Dar lucrurile nu stau aşa; ceea ce suge acum timpul şi viaţa lui Pierre nu este cartea, ci orânduirea cât de cât a simţirilor ciudate care au dospit şi au dat năvală în sufletul lui, în timp ce încearcă să scrie. Se scriu de fapt două tomuri; dintre ele lumea va vedea doar unul, şi anume pe cel făcut ca vai de lume. Cel mai mare şi mai bun este doar pentru rafturile minţii lui Pierre. Setea celui din urmă îi suge sângele; cel dintâi se satură doar cu cerneala lui. Dar împrejurările au vrut ca primul să nu poată fi aşternut pe hârtie decât pe măsură ce perechea lui este scrisă în suflet. E greoi ca un elefant şi nu vrea să se clintească la o suflare. Pierre e ţintuit de doi vampiri; cum să nu i se scurgă viaţa din vine? Priviţi! Se pregăteşte pentru eternitate, subţiindu-şi sângele şi făcându-şi inima să nu mai ştie de ea. Învaţă să trăiască, repetând rolul morţii.

Cine poate spune care erau gândurile şi simţămintele lui Pierre în acea singuratică şi înfrigurată cameră când i-a venit în cele din urmă ideea că, din ce se făcea mai înţelept şi mai adânc cugetător, şansele de a câştiga o bucată de pâine deveneau din ce în ce mai mici; că doar dacă îşi arunca acum cartea pe fereastră şi se apuca de un flecuşteţ de roman, pe care să-l termine cel mult într-o lună, putea avea vreo nădejde să câştige stimă şi parale. Dar adâncurile hulpave care se căscau acum înlăuntrul său i-au înghiţit toată voinicia; chiar dacă ar vrea, n-ar mai putea să fie uşuratic, amuzant şi

rentabil, compunând vreo istorioară străvezie şi vioaie. Vede acum că, odată cu fiecare pas care îl aduce mai aproape de ceea ce este dumnezeiesc în el însuşi, îi fuge de sub picioare o felie din pământul dumnezeirii dimprejur şi se prăbuşeşte în gol. Nu am spus că atât zeii cât şi întreaga omenire îşi luaseră mâna de pe Pierre al nostru? Acum în el îl puteţi vedea pe pruncul de care vorbeam, silit să se ţină pe picioarele lui şi să meargă singur copăcel.

Din când în când se întoarce către pat şi, umezind prosopul în lighean, îl apasă pe frunte. Acum se lasă pe speteaza scaunului, gata parcă să renunţe; dar din nou se apleacă şi porneşte înainte.

Se apropie înserarea şi de la uşă se aude chemarea lui Isabel; sărmanul, îngheţatul călător spre ţinuturile îngheţate, cu buzele vinete şi cu sufletul dârdâind e despachetat; şi o clipă rămâne cumpănindu-se pe picioare. Apoi îşi pune pălăria, îşi ia bastonul şi iese la aer curat. Jalnică şi prea puţin înviorătoare plimbare clătinată. Trecătorii îl privesc ca pe un bolnav necugetat, fugit din pat. Dacă îl întâlneşte vreun cunoscut şi vrea să-i şoptească la ureche vreo bârfă agreabilă, curând îi întoarce spatele, jignit de asprimea şi nepoliteţea lui de gheaţă. „Sloi de gheaţă”, mormăie omul şi pleacă mai departe.

Pierre se întoarce acasă şi se aşază la masa aşternută curat de Delly; Isabel îl priveşte blândă şi îl îndeamnă să mănânce ca să prindă putere. Dar foamea lui urăşte hrana. Nu poate mânca decât silit. A ucis ziua firească; cum ar putea mânca cu poftă? Dacă se întinde, nu poate dormi; a trezit nesfârşita trezie din el. Cum poate atunci să picotească? Cartea, asemeni unei planete greoaie, se învârte în capul lui chinuit. Nu-i poate porunci să sară de pe orbită; mai degrabă şi-ar tăia capul decât să câştige odihnă de noapte. În cele din urmă, ceasurile se târăsc şi osteneala e mai tare decât el – nu adoarme precum copiii şi argaţii – ci zace nemişcat, fără să se zbată, şi un timp cuprinde ciocul vulturului cu mâna ca să nu-i mai sfâşie inima.

Vine dimineaţa; din nou fereastra deschisă, apa îngheţată, peria aspră, gustarea, cărămizile fierbinţi, cerneala, pana, de la opt la patru şi jumătate, şi acelaşi iad al aceleiaşi zile care s-a terminat.

Ah! Cel care tremură zi după zi în mantale şi pături este oare acelaşi băieţandru înfierbântat care cânta odată unei lumi de Vară Tropicală?

CARTEA XXIII
O SCRISOARE PENTRU PIERRE. ISABEL.
ŞEVALETUL ŞI CUFERELE LUI LUCY SOSESC LA APOSTOLI

I

Dacă un îndrăzneţ din ţinuturile mărginaşe e prins de indienii sălbatici, dus în străfundurile de nepătruns ale sălbăticiei şi ţinut acolo, fără putinţă de a scăpa în cele din urmă, cel mai înţelept lucru pentru el e să-şi şteargă cu orice preţ din amintire cele mai mărunte icoane ale lucrurilor dragi, care acum i-au fost răpite pentru totdeauna. Cu cât mai încântătoare erau la vremea posesiunii trecute, cu atât mai dureroase vor fi acum la vremea amintirii prezente. Deşi un om tare va reuşi să sugrume aceste chinuitoare aduceri aminte, de le-a îngăduit la început să-i pătrundă nestăpânite în minte, îşi va pierde până la urmă minţile. Dacă un continent şi un ocean întreg îl despart de soţia lui, trebuind să rămână astfel din cine ştie ce pricină timp de ani mulţi, soţul – de îi este devotat şi e înzestrat de fire cu simţire melancolică – e mai bine să o uite până când va putea să o strângă din nou în braţe; e înţelept dacă nu-şi mai aduce aminte niciodată de ea după ce a auzit că a murit. Deşi, pe de o parte, aceste uitări sinucigaşe se dovedesc a fi practic cu neputinţă, pe de altă parte doar dragostea făţarnică şi care vrea să ia ochii se înghesuie prin prăvăliile de pompe funebre. „Dragoste adânca precum moartea”... – ce înseamnă aceste cuvinte decât că o astfel de dragoste nu poate să trăiască amintindu-şi neîncetat că cel iubit nu mai există? Dacă aşa stau lucrurile, când bănuim o purtare cu desăvârşire nesimţitoare cu privire la lipsa celor dragi, cunoaşterea deznădejdii şi a nenorocirilor lor ne este şi mai greu de îndurat, mai ales dacă e însoţită şi de înţepăturile, până atunci prea puţin simţite, ale mustrărilor pe care şi le face omul copleşit de aduceri aminte, fiindcă le-a pricinuit, poate fără voie, suferinţele!

Nu cred că există vreo altă cale de scăpare pentru firile mai deosebite, muncite de atari gânduri în atari împrejurări, decât să încerce să scape de ele orice li s-ar întâmpla. Nu am pomenit nimic până acum de Lucy Tartan în legătură cu starea lui Pierre după plecarea lui de la Poiana Şeii, tocmai pentru că el îi izgonise cu tărie icoana din suflet. Cu voia lui chipul fetei nu-şi mai afla loc acolo; doar o dată, când primise ştirile despre curtea reînnoită pe care i-o făcea Glen, încercările de a o uita dăduseră greş, ori mai degrabă îşi simţise neputinţa de a se birui pe sine la acel ceas de cumplită şi copleşitoare descurajare.

Din când în când trupul secătuit de sânge al lui Lucy, leşinată pe patul ei alb ca zăpada, chinul nespus al acelui strigăt: „Inima mea! Inima mea!” îi

reveneau în minte şi întreaga lui fiinţă se cutremura de o groază şi de o înfricoşare fără nume. Dar însăşi înfricoşarea fantomei îl făcea să o ocolească, cu toată puterea spiritului său.

Nu lipseau nici alte puteri mai minunate, deşi abia ghicite, care dădeau piept cu duhul rugător respingându-l cu străşnicie. Să nu mai vorbim, că era muncit de subiectul cărţii sale, care-l absorbea cu totul, dar mai erau şi gândurile negre, mai înspăimântătoare şi mai puţin limpezi, pomenite mai înainte.

Într-o dimineaţă stătea singur în camera lui; simţurile lui ostenite cătau linişte o clipă; capul îi era întors pe jumătate către podeaua goală, urmărind liniile despărţitoare ale scândurilor, care asemeni unor fire duceau drept din locul unde stătea către uşa de legătură şi dispăreau pe sub ea, în camera lui Isabel; tresări auzind o ciocănitură, urmată de vocea joasă, dulce, cunoscută:

— Pierre! O scrisoare pentru tine... auzi? O scrisoare... Pot să intru?

Se simţi deodată săgetat de surpriză şi îngrijorare; legătura lui cu lumea înconjurătoare era de aşa natură, încât nu avea de unde aştepta alte veşti decât aducătoare de nenorociri, sau măcar nedorite. Încuviinţă, şi Isabel intră ţinând un bilet în mână.

— E de la o doamnă, Pierre; cine ar putea fi? Nu e mama ta, de asta sunt sigură; aşa cum am văzut-o eu, nu putea să aibă un asemenea scris.

— Mama? De la mama? murmură Pierre cu un aer rătăcit. Nu, nu! Nu poate fi de la ea. Ea nu mai scrie acum nici măcar în jurnalul ei! Moartea a furat ultima pagină şi a şters-o pe toată, pentru a aşterne vorbele de pe urmă: *hic jacet*[4].

— Pierre! ţipă Isabel, înspăimântată.

— Dă-mi-o! strigă el furios, întinzând mâna. Iartă-mă, dulce, dulce Isabel, mi-e mintea rătăcită; cartea mă face să nu mai ştiu ce spun. Aşa: am luat-o – (pe un ton indiferent) – lasă-mă, dacă vrei, acum. Este, probabil, de la cine ştie ce mătuşă sau verişoară drăgălaşă, zise el cântărind neglijent scrisoarea în palmă.

Isabel ieşi din cameră; în clipa în care uşa se închise după ea, Pierre desfăcu nerăbdător plicul şi începu să citească:

II

„Am jurat că în această dimineaţă am s-o fac, dragul meu, scumpul meu Pierre. Azi mă simt mai tare; căci astăzi m-am gândit şi mai mult la tăria ta de uriaş, de neom, care a pogorât puţin şi asupra mea. Oh, Pierre, Pierre, ce cuvinte să-ţi scriu acum? Acum când, deşi nu ştiu nimic, ţi-am pătruns,

---

[4] Aici zace (lat.).

precum prorocii, taina. Durerea – durerea adâncă, de nespus – m-a făcut să văd limpede. Îmi vine să-mi iau zilele, Pierre, când mă gândesc ce oarbă am fost; dar asta s-a întâmplat numai din pricină că mi-am pierdut cunoştinţa. A fost groaznic şi ucigător; îmi dau seama acum că ai avut dreptate când mi-ai spus-o atât de neocolit şi când nu mi-ai scris niciodată; da, acum înţeleg şi te iubesc şi mai tare.

Ah! Pierre, eşti prea nobil şi sfânt; ştiu că o făptură ca tine nu poate iubi ca alţi bărbaţi; tu iubeşti asemeni martirilor, nu pentru tine, ci doar pentru alţii. Dar noi doi suntem doar unul, Pierre. Tu te jertfeşti, iar eu mă grăbesc să mă leg din nou de tine, ca să pot să prind o scânteie din focul tău şi să pot îmbrăţişa toate miile de braţe arzătoare ale flăcărilor noastre împărtăşite. Nu am să-ţi cer nimic, Pierre; să nu-mi spui taina ta. Ai avut dreptate, Pierre, când odinioară, în plimbarea noastră pe coline, n-ai vrut să-mi faci acel jurământ iubitor, dar prostesc, pe care ţi l-am cerut. Mare dreptate ai avut; acum înţeleg.

Dacă mă voi jura, dară, să nu caut să aflu de la tine nici cel mai mic lucru pe care nu vei vrea să mi-l spui de bunăvoie, dacă mă leg ca prin vorbă şi faptă să mă închin, întocmai cum o faci şi tu, tronului pe care e aşezată acea făptură tainică şi întru veşnicie sfinţită, atunci... n-aş putea veni să trăiesc alături de tine? N-am să-ţi fiu povară. Ştiu unde te afli şi cum trăieşti; numai lângă tine, Pierre, şi numai astfel îmi este cu putinţă să îndur viaţa. *Ea* nu va şti niciodată; căci până acum sunt sigură că nu i-ai mărturisit niciodată ce am însemnat eu odată pentru tine. Las-o să creadă că sunt un fel de verişoară, pe jumătate călugăriţă, care s-a legat să locuiască în preajma ta, în acest straniu surghiun. Să nu-mi arăţi, să nu-mi dai cumva vreun semn voit de dragoste. Nici eu n-am s-o fac. Vieţile noastre pe acest pământ, oh, Pierre al meu din ceruri, vor fi de acum doar o mută peţire; fără vorbe dulci, fără cununie, până ce ne vom întâlni pe câmpiile senine luminate de binecuvântarea cea din urmă; când vom fi împreună acolo, lumea care ne-a despărţit şi ne-a pus în cale atâtea piedici nu va mai avea ce să ne facă; acolo, minunata şi acum neştiuta ta uitare de sine se va arăta în toată măreţia luminii de rai; acolo, nemaifiind silită să se ascundă după asemenea dureroase şiretlicuri, ea, *ea* îşi va lua locul de cinste, şi se va simţi blagoslovită, iar nu jignită, atunci când draga ta inimă îmi va aparţine pe faţă şi fără oprelişti. Pierre, Pierre, Pierre al meu! Doar acest gând, această speranţă, această înălţătoare credinţă mă ţine în picioare. Iar acel leşin în mijlocul căruia m-ai lăsat acum o veşnicie... a fost poate mai bine, dragă Pierre, că deşi m-am trezit din el doar ca să privesc pierdută şi să bâjbâi în jurul meu, n-am făcut altceva decât să privesc pierdută şi să bâjbâi în jurul meu, apoi am leşinat din nou, apoi am bâjbâit din nou şi apoi am leşinat

iarăşi. Împrejur nu era nimic; mâinile nu întâlneau nimic; nu ştiam nimic; era mai rău decât în vis, Pierre al meu, căci nu mă puteam gândi limpede la tine, dragostea mea, şi simţeam doar un gol, o pată albă; căci oare n-ai plecat pentru totdeauna? Ce mai era să rămână din sărmana Lucy? Dar acum acest lung, lung leşin a trecut; ies din nou la viaţă şi lumină; cum aş putea să ridic însă fruntea, cum aş putea *să fiu* în vreun fel, Pierre, dacă nu prin tine? În clipa în care m-am trezit din îndelungatul meu leşin, a renăscut în pieptul meu credinţa fără de moarte în tine, deşi nu se putea sprijini pe nici cea mai mică dovadă a bunului simţ. Cu atât mai nezdruncinată devenea însă, dragă Pierre. Află, iubitule, că, deşi având toate motivele de pe lumea asta să nu mai cred în dragostea ta, mă dăruiesc cu trup şi suflet credinţei neclintite în ea. Ştiu că dragostea rămâne întotdeauna dragoste şi nu cunoaşte schimbare, Pierre; simt că sunt chemată să împlinesc o minunată însărcinare pe lângă tine. Cufundându-mă în acel îndelungat leşin, în timpul căruia, îmi spune Martha, abia dacă mâncam, zeii m-au pregătit pentru misiunea supraomenească pe care mi-au încredinţat-o; m-au înstrăinat de acest pământ, deşi mă mai aflu încă pe el; m-au înzestrat pentru o menire cerească din bulgări de ţărână. Oh, lasă-mă să mă împărtăşesc din puterea ta! Nu sunt deloc o sărmană femeie slabă, dragă Pierre; una care te-a iubit cu multă credinţă, dar cu uşurinţă pământească. Acum mă voi înălţa deasupra tuturor acestor lucruri; mă voi avânta în zbor către culmea pe care şezi întronat în liniştea ta izbăvită, de erou.

Nu încerca să-mi schimbi hotărârea, Pierre. Ai putea să mă omori şi să mă omori de un milion de ori şi să nu mai termini niciodată omorându-mă. Trebuie să vin! Trebuie să vin! Nici Atotputernicul nu mă poate împiedica, căci el este acela care-mi porunceşte. Ştiu tot ceea ce va urma venirii mele la oraş: mama mea uimită, fraţii mei furioşi, întreaga lume rea şi dispreţuitoare. Dar tu eşti pentru mine mamă şi fraţi şi lumea întreagă şi ceruri şi întregul univers; tu *eşti* Pierre al meu. Sufletul din mine slujeşte doar o singură făptură, şi aceasta eşti tu, Pierre. Alerg deci către tine, Pierre, fără zăbavă; mâine sosesc şi nu te voi mai părăsi niciodată. Vorbeşte-i şi ei neîntârziat de mine; tu ştii cel mai bine ce să-i spui. Nu există vreo legătură de rudenie între familiile noastre, Pierre? Am auzit-o parcă pe mama vorbind de aşa ceva; că am fi veri de departe. Dacă vrei, spune-i că sunt verişoara ta; călugăriţă hotărâtă şi neclintită; cea care s-a legat să sălăşluiască în preajma ta întotdeauna, să te slujească pe tine şi pe ea, să te apere pe tine şi pe ea. Pregăteşte-mi un ungher; să nu fie însă prea departe. Înainte de a veni îţi trimit câteva lucruşoare – uneltele mele de lucru cu care voi contribui la bunăstarea noastră a tuturor. Aşteaptă-mă. Sosesc! Sosesc, Pierre; căci un glas adânc din sinea mea mă încredinţează că, aşa nobil cum

ești, Pierre, te pândește o primejdie cumplită pe care numai dacă îți stau mereu în preajmă o pot alunga. Sosesc! Sosesc!

Lucy.”

III

Înconjurat de o gloată nemernică de simbriași, iată că omul obișnuit de multă vreme să-și privească semenii cu dispreț bănuitor se simte deodată mângâiat de aripa îngerească a omeniei, de zvonurile blânde ale iubirii curate și de ochii îndurători ai unei frumuseți peste firea omului, care îi inundă deodată făptura; ce minunată și îngrozitoare zguduire! Ca și când acoperișul cerului s-ar da la o parte și, din valea cea neagră a Iosafatului, s-ar vedea serafimii rugându-se.

Pierre ținea în mâna-i neștiutoare scrisoarea cea simplă și nevinovată; tresări, privi în jur prin cameră, apoi pe fereastră spre dreptunghiul golaș, trist și aspru, și apoi se întrebă dacă acesta era locul pe care l-ar alege un înger pentru o vizită pe pământ. Se simți atunci săltat pe coama unui val de îmbătătoare mândrie, la gândul că fata, ale cărei însușiri fără pereche sufletul lui simțitor știuse a le descoperi cu atâta limpezime și iubire, s-a dovedit la o înălțime atât de împărătească în ziua încercării celei mai cumplite. Apoi se prăbuși din nou ca într-o prăpastie fără fund, alergând cutremurat prin galeriile hidoase ale disperării, în căutarea unei forme albe, nedeslușite, când, iată! doi ochi negri adânci îi ieșiră în întâmpinare, iar Isabel i se înfățișă, mută și cernită, dar de o răpitoare frumusețe.

Sări în picioare, își aruncă la o parte păturile și se refugie în colțul celălalt, ca să se îndepărteze de locul unde primise vestiri atât de dulci, de minunate și de înspăimântătoare.

Atunci se auzi la ușă un ciocănit timid.

— Pierre, Pierre! Acum, că te-ai ridicat de la masă, pot să intru doar o clipă, Pierre?

— Intră, Isabel.

Vru să se apropie de el în felul ei obișnuit, ciudat și pătruns de o dulce jale; el se trase un pas îndărăt, întinzând mâna, nu ca să o cheme, ci ca să o respingă.

Isabel îl privi drept în față și rămase nemișcată.

— Isabel, încă o femeie va veni să stea cu mine. Nu spui nimic, Isabel? Ea va sta împreună cu noi atâta timp cât vom trăi, Isabel. Nu vrei să vorbești?

Fata rămase nemișcată; ochii pe care-i ațintise asupra lui rămaseră și ei ficși și larg deschiși.

— Nu vrei să vorbeşti, Isabel? zise Pierre, speriat de înfăţişarea ei îngheţată şi nemişcată, şi totuşi prea îngrozit pentru a-şi da pe faţă toate temerile; se apropie încet de ea.

Ea ridică puţin braţul, ca şi când ar fi vrut să se sprijine de ceva, apoi întoarse încet capul către uşa pe care intrase şi buzele uscate se depărtară încet:

— Patul meu; aşază-mă în pat; aşază-mă în pat!

Strădania de a vorbi topi statuia de gheaţă; trupul se prelinse fără vlagă spre podea; Pierre o prinse şi o purtă în iatacul ei, aşezând-o pe pat.

— Aer! Aer!...

Făcându-i vânt, Pierre aţâţă din nou flăcăruia abia pâlpâitoare a vieţii ei; în cele din urmă, ea se întoarse încet către el.

— Ah, acea vorbă... cum a răsunat în gura ta, Pierre; cum ai rostit vorba *ea!*

Pierre rămase tăcut, făcându-i vânt în continuare.

— Nu am nevoie de nimeni pe lume decât de tine, frate, de tine, de tine! Pentru numele lui Dumnezeu! Nu sunt eu îndeajuns pentru tine? Ţărâna goală, alături de fratele meu, mi s-a părut un tărâm de rai; dar toată viaţa mea, tot sufletul meu nu-i este de ajuns fratelui meu!

Pierre nu scoase un cuvânt; asculta; îl mistuia o curiozitate cumplită, arzătoare, care îi împietrea inima. Dar ceea ce spusese ea până acum avea mai multe înţelesuri.

— De-aş fi ştiut... de-aş fi ştiut mai înainte! Oh, câtă cruzime să-mi mărturiseşti acum! *Ea! Ea!*

Se ridică brusc, înfruntându-l aprigă.

— Ori i-ai destăinuit secretul tău, ori nu e vrednică de cea mai ordinară dragoste a unui om! Spune-mi, Pierre, care-i adevărul?

— Taina a rămas taină, Isabel.

— Atunci e o nevrednică, Pierre, oricine ar fi ea, îndrăgostită ca o nebună, ca o proastă! Nu ştie întreaga lume că eu îţi sunt soţie? N-are ce căuta aici! Ar fi ca o pată neagră asupra ta şi a mea. Nu va veni aici! Am s-o ucid dintr-o privire, Pierre.

— Asta-i nebunie, Isabel. Uite, hai să vorbim cuminte. Nu ţi-am spus chiar înainte de a deschide scrisoarea că fără îndoială vine de la cine ştie ce tânără şi drăgălaşă mătuşă sau verişoară?

— Spune repede... o verişoară?

— O verişoară, Isabel.

— Şi totuşi, şi totuşi s-au mai văzut şi astfel de lucruri, din câte am auzit. Lămureşte-mă, repede, mai repede!

— O foarte ciudată verişoară, Isabel; aproape călugăriţă în sinea ei. Auzind de neînţelesul nostru surghiun, fără să-i ştie cauza, a făcut şi ea un legământ, la fel de neobişnuit, să se dăruiască nouă, nu numai mie, Isabel ci nouă, *nouă*, să ne servească *pe noi*. Vrea să ne călăuzească şi să ne apere după închipuirile şi nevinovatele ei năluciri.

— Atunci, poate că totul va fi bine, Pierre, frate... frate... pot să-ţi spun astfel?

— Poţi să-mi spui oricum, toate cuvintele sunt ale tale, Isabel; cuvintele şi lumile, cu tot ceea ce au ele, îţi vor fi aşternute la picioare, Isabel.

Ea cătă neliniştită şi întrebătoare către el; apoi plecă privirile şi îi atinse mâna; după un timp îl privi din nou.

— Taci, Pierre! Eşti fratele meu; nu eşti fratele meu? Spune-mi mai multe despre ea; pentru mine totul este nou şi neobişnuit, Pierre.

— Ţi-am spus, dulcea mea surioară, că ea are aceste convingeri ciudate, de călugăriţă. Aşa îi este voia; în scrisoarea pe care mi-a trimis-o se jură că trebuie să vină, că va veni şi că nimic de pe lume nu o va putea împiedica. Să nu simţi, surioară, niciun fel de gelozie de soră. O să vezi că e o fată blândă, liniştită şi gingaşă. Niciodată nu-ţi va aduce aminte de lucrurile ce nu se pot numi; nici nu va pomeni de ele, căci nu le cunoaşte. Deşi nu ne cunoaşte taina, are presimţirea vagă, nedesluşită a tâlcului ei – rod al harului pătrunderii pe care îl are. Schivnicia i-a secat orice curiozitate femeiască; nu doreşte deci să cerceteze cât îi sunt de adevărate presimţirile; se mulţumeşte să le aibă doar; în felul acesta crede că a ajuns la ea chemarea de a fi alături de noi; mă înţelegi?

— Nu înţeleg nimic, Pierre; nimic din ceea ce au privit vreodată aceşti ochi nu a înţeles acest suflet. Chiar acum îmi caut încă drumul printre tainele lucrurilor necuprinse. Să vină; va fi doar o taină mai mult. Vorbeşte în somn, Pierre? Se cuvine să dormim în aceeaşi cameră, frate?

— Dacă vrei, după cum ţi-e voia: dar pentru a nu te stânjeni şi... şi... neştiind cum stau de drept lucrurile, probabil că doreşte, şi se aşteaptă, să locuiască singură, surioară.

Isabel cercetă cu privirea înfăţişarea lui, hotărâtă pe dinafară, dar nelipsită de îndoială pe dinăuntru. Apoi plecă din nou privirile, tăcute.

— Să vină, frate; să vină. Încă un fir în urzeala de enigme. E dăruită cu ceea ce se cheamă ţinere de minte, memorie? Are aşa ceva?

— Toţi avem ţinere de minte, surioară.

— Nu toţi! Nu toţi! Sărmana Bell are prea puţină. Pierre, am văzut-o în vis! Are părul bălai şi ochii albaştri... E mai mică decât mine şi puţin mai subţire.

Pierre tresări.

— Ai văzut-o pe Lucy Tartan la Poiana Şeii?

— Lucy Tartan o cheamă? Poate că da; dar am văzut-o mai ales în vis; venea cu ochii ei albaştri, îndreptaţi rugător către mine; parcă vroia să mă înduplece să mă îndepărteze de tine; mi se părea că înseamnă pentru tine mai mult decât o verişoară; mi se părea un înger bun, din cei care, după cum spun unii, păzesc fiecare suflet; şi mi se pare... mi se părea că eu eram celălalt... înger al tău, Pierre. Priveşte: priveşte aceşti ochi, acest păr, acest obraz; toate sunt întunecate, întunecate... iar ea... cea cu ochii albaştri, cea cu părul bălai, cea cu obrajii rumeni odinioară!

Îşi azvârli pe spate pletele de abanos şi aţinti asupra lui privirile-i de abanos.

— Spune, Pierre, nu este aşa că sunt veşnic învăluită într-un aer de îngropăciune? Văzut-ai vreodată un dric astfel împodobit? Doamne! Dacă m-aş fi născut cu ochi albaştri şi păr de aur! Acestea sunt livrelele raiului! Ai auzit vreodată de un înger bun cu ochi negri? Nu, nu... totul e albastru, albastru, albastru... albastrul cerului... albastrul limpede, viu, de nespus, pe care-l vedem pe cerul de iunie fără nor. Dar îngerul cel bun va coborî asupra ta, Pierre. Atunci amândoi îţi vor sta în preajmă, iar tu vei fi poate alesul... alesul! Să vină! Să vină! Când va să vină, dragă Pierre?

— Mâine, Isabel. Aşa mi-a scris.

Isabel privi biletul mototolit din mână.

— Ar fi un lucru rău să te rog, dar nu cred că aş greşi încercând să te rog... Pierre... nu, nu trebuie să ţi-o cer... îmi îngădui?

— Nu; nu am să-ţi îngădui să-l citeşti, surioară; nu vreau, pentru că nu am niciun drept... niciun drept... niciun drept; asta este; nu, nu am niciun drept. Am să-l ard chiar în clipa aceasta, Isabel.

Se duse în camera alăturată şi, aruncând biletul în sobă, stătu până când el se făcu scrum, apoi se întoarse la Isabel.

Ea îl privea cu nesfârşite înţelesuri.

— A ars, dar nu a pierit; nu mai e, dar nu s-a pierdut. Prin sobă, ţeavă şi horn s-a ridicat în flăcări şi s-a îndreptat în fuior de fum către ceruri; va apărea din nou, frate. Vai mie, vai, vai, vai mie! Taci, Pierre; lasă-mă acum; să vină. Îngerul cel rău deschide braţele către îngerul cel bun; să locuiască cu noi, Pierre. Ai încredere în mine; respectul ce mi-l poartă nu va fi întrecut decât de respectul ce i-l voi purta. Lasă-mă singură, frate.

IV

Deşi neaşteptata cerere a lui Isabel de a pătrunde în singurătatea în care se învăluise – cerere pe care nu i-o putea refuza întrucât ea se ferise cu religiozitate să i-o adreseze fără un motiv întemeiat – venise când Pierre era

încă prada unui vălmăşag de simţăminte potrivnice, imediat după citirea scrisorii lui Lucy şi îl silise să se prefacă sigur pe el, ca unul ce înţelesese cuprinsul epistolei, în străfundurile sufletului său tot nedumerit şi nelămurit rămăsese.

De îndată ce Isabel părăsi camera, nedumerirea puse din nou stăpânire pe el; aşezându-se fără să ştie ce face, pe scaunul din sufragerie oferit cu blândeţe de Delly, căci tăcuta fată văzuse că e într-o stare ciudată care are nevoie de nemişcare, Pierre îşi muncea cugetul încercând să priceapă cum era cu putinţă, sau măcar de închipuit, ca Lucy, dăruită deodată cu o pătrundere măiastră, să fi putut ghici că neobişnuita atitudine pe care o adoptase el în faţa lumii era doar o prefăcătorie, o mască, o coajă fără miez. Cuvintele neîmblânzitei Isabel îi răsunau încă în urechi. Ar fi fost o ocară adusă oricărei femei să-şi închipuie că Lucy, oricât de credincioasă i-ar fi fost în adâncul inimii, ar fi primit să stea cu el atâta timp cât ar fi crezut, laolaltă cu ceilalţi, că Pierre era însurat. Dar cum, din ce pricină, ce presimţire ar fi putut avea ea care să o facă să bănuiască tocmai că lucrurile stăteau altfel, sau să-şi închipuie că e ceva ciudat la mijloc? Nici acum, nici mai târziu, lui Pierre nu-i trecu prin minte că minunatul har al Dragostei pogorâse asupra ei, făcând-o să ajungă fără şovăială până în miezul neîndoios al tainei care îl înfăşură în vraja lui, altfel nedestrămată. Dar un gând răzleţ îi trecu prin minte în acest moment.

Printre amintirile sale mondene se afla şi povestea ciudată a unui tânăr care, deşi aproape logodit cu o fată frumoasă, ce răspundea cu ataşament palpitărilor inimii sale, se pripise, nechibzuitul, să arate în lume dovezi ale unei patimi trecătoare pentru o altă doamnă; sau, mai degrabă, prietenii binevoitori ai celei de a doua tinere îl înştiinţară pe sărmanul tânăr că semnele de iubire ce i le dăduse nu căzuseră în deşert, după cum era şi firesc; fapt este că această a doua tânără tânjea şi suferea de moarte, cu mintea rătăcită din cauza crudei infidelităţi a presupusului ei curtezan; aşa se face că, în cele din urmă, chemările disperate venind de la o fată drăgălaşă care părea că moare de dorul lui îl mişcară într-atât pe tânăr încât, uitând că dacă două femei se băteau pentru inima lui, prima avea cele mai multe drepturi asupra mâinii sale – sufletul îi dădu ghes la nebunia de a-i aduce mângâierea celei de a doua; se gândi că o durere veşnică avea să-i chinuie pe amândoi, aici şi în viaţa de apoi, dacă nu avea să renunţe la prima lui iubire, oricât de mult i-ar fi costat pe unul şi pe celălalt, şi să se însoare cu cea de a doua, ceea ce a şi făcut. În toată viaţa care a urmat, delicateţea şi respectul pentru soţia legiuită nu îi îngăduiră să-i mărturisească primei lui iubite ce se întâmplase, îndulcindu-i astfel suferinţa; astfel, în neştiinţa ei, fata a crezut

că o părăsise de bunăvoie şi fără inimă şi, pierzându-şi minţile, muri nebună din cauza lui.

Pierre ştia că această ciudată poveste ce se întâmplase cu adevărat îi era cunoscută şi lui Lucy, căci vorbiseră de mai multe ori despre ea, printre altele şi pentru că prima iubită a tânărului fusese colegă de şcoală cu Lucy, care sperase să-i fie domnişoară de onoare. Îi trecu prin cap ideea fugară că în mintea lui Lucy şi-ar fi putut găsi loc asemănarea dintre căsătoria lui Isabel şi întâmplarea pomenită mai sus. Din nou însă presupunerea se dovedi fără temei: nu ajungea câtuşi de puţin să lămurească mulţumitor pricina pentru care ea se hotărâse la o faptă care, de altfel, era împotriva oricărei legi a bunei-cuviinţe. Nu mai ştia deci ce să creadă; nu mai ştia nici la ce să viseze; despre dragoste se povestesc multe minuni, ba chiar minunăţii; el era însă pus faţă-n faţă cu un miracol care avea să prindă viaţă sub ochii lui. Era sigur în sinea sa că, oricare ar fi fost strania ei convingere, oricare ar fi fost misterioasa-i nălucire, oricare ar fi fost motivul ascuns şi greu de lămurit, Lucy rămânea curată în inima ei feciorelnică, fără umbră de păcat sau greşeală. Cu toate acestea, purtarea pe care i-o propunea ea cu atâta patimă în scrisoare era de necrezut! Îl uimea cu totul, îl copleşea.

Încetul cu încetul, începea să i se strecoare în suflet îndoiala tulbure şi îngrijorătoare dacă nu cumva, oricât ar nega-o unii, nu există o divinitate misterioasă şi de nepătruns în lume, un Dumnezeu, o fiinţă prezentă pretutindeni. „Iată... aici, în cameră, Aerul s-a dat la o parte atunci când m-am aşezat jos; înseamnă că am mişcat Spiritul, l-am împins puţin mai încolo.” Pierre privi îngrijorat în jur; la vederea lui Delly în carne şi oase, fu cuprins de o mare bucurie.

Când era mai adâncit în cercetarea acestor mistere, auzi un ciocănit la uşă. Delly se ridică şovăitoare.

— Să dau drumul cuiva, domnule? Cred că este domnul Millthorpe.

— Du-te şi vezi... du-te şi vezi, murmură Pierre cu ochii în gol.

Când uşa se deschise, Millthorpe – căci el era – întrezărindu-l pe Pierre aşezat pe un scaun, trecu pe lângă Delly şi intră zgomotos în cameră.

— Ha! Ha! Ce faci, băiete, cum merge cu Infernul? Asta scrii tu; când te-apuci să compui Infernuri, se cuvine să arăţi mohorât; întotdeauna ţi-a plăcut Dante. Flăcăule! Am terminat zece tratate metafizice; am pledat în cinci procese la tribunal; am participat la toate şedinţele societăţii noastre; l-am întovărăşit pe marele nostru profesor, domnul Volvon, conferenţiarul, în turul său prin saloanele filosofice, împărţind cu el toţi laurii ilustrului său triumf; fiindcă veni vorba, trebuie să-ţi spun că Volvon îmi arată în secret mai mult respect decât merit; pe cinstea mea, nu l-am ajutat să scrie mai mult de jumătate din cuvântările lui; am editat – anonim din păcate – un

erudit op ştiinţific despre „Cauza precisă a schimbărilor în mişcarea vălurită a valurilor”, operă postumă a unui sărman băiat, straşnic flăcău, prieten de-al meu. Şi, în vreme ce eu fac toate astea, tu stai şi migăleşti la un singur şi sărman Infern! Ştii care-i secretul ca să te descurci în toate treburile astea? Răbdare; răbdare! O să-l afli. Timp, Timp! Asta nu te pot învăţa, băiete, dar timpul poate; aş vrea să pot, dar nu pot.

Se auzi un alt ciocănit în uşă.

— Of! strigă Millthorpe, întorcându-se brusc. Am uitat, băiete! Am venit să-ţi spun că te caută un hamal cu nişte catrafuse ciudate. Am dat peste el jos în galerie şi i-am spus să mă urmeze, căci am să-i arăt drumul. A ajuns; dă-i drumul, dragă Delly.

Până acum pălăvrăgelile lui Millthorpe îl năuciseră pe Pierre, a cărui minte era departe. Acum însă sări în picioare. Un om cu pălăria pe cap stătea în prag, ţinând în faţă un şevalet.

— Aici este apartamentul domnului Glendinning, domnilor?

— Intră! Intră! strigă Millthorpe. E în regulă.

— *Dumneavoastră* sunteţi, domnule? Atunci e în regulă; şi omul aşeză jos şevaletul.

— Ei, băiete! exclamă Millthorpe către Pierre; nu te-ai trezit din visul tău cu Infernul. Priveşte! acesta este un şevalet. Un şe-valet, un şe-valet... nu un valet; te uiţi la el de parcă ai vedea un valet. Hei, trezeşte-te, trezeşte-te, trezeşte-te! Tu ai poruncit să-ţi fie adus, şi uite, a sosit. Probabil că ai de gând să pictezi şi să ilustrezi în acelaşi timp Infernul tău. Îmi spun prietenii că e mai mare păcatul că propriile mele opere nu sunt ilustrate. Dar nu-mi dă mâna. De pildă, imnul către Niger, pe care l-am aruncat într-un sertar cu un an sau doi în urmă... ar fi numai potrivit pentru ilustraţii.

— Îl cauţi pe domnul Glendinning? zise Pierre cu voce de gheaţă şi vorbă rară către hamal.

— Domnul Glendinning; e în regulă, nu-i aşa?

— Absolut, răspunse Pierre mecanic, aruncând altă privire stranie, pierdută, uimită către şevalet. Ceva lipseşte de aici. A! acuma văd, acuma văd; ticălosule! Viţa! Ai rupt cârceii cei verzi ai inimii! N-ai lăsat decât ciotul rece al dulcelui arbore în care se cuibărea odinioară! Nemernic, prost şi fără inimă! Ai măcar habar de păcatul de neiertat pe care l-ai făcut? Adu înapoi viţa cea verde! Scoate-o de sub tălpile care au zdrobit-o, blestematule! O, Doamne, Doamne, vinele viţei de vie călcate în picioare şi strivite, cum mai pot ele să trăiască, chiar de-ar fi răsădite! Fii blestemat! Nu, nu... adăugă posomorât; aiurez. Apoi repede şi batjocoritor: Iertare, iertare, iertare. Oh, hamalule! Îţi cer umil iertare. Şi din nou poruncitor: Hai, mişcă, omule; mai ai şi altele de adus; vino cu ele sus!

Hamalul, rămas cu gura căscată, se întoarse şi îi şopti lui Millthorpe:

— E zdravăn? Să le aduc sus?

— Fără îndoială, zâmbi Millthorpe. O să am grijă de el; nu e niciodată primejdios când sunt eu de faţă; haide, du-te!

Urmară două cuiere cu iniţialele L.T. înscrise pe capace şi aproape şterse.

— Asta e tot, omule? întrebă Pierre când cuierele fură în faţa lui. Cât vrei?

În acea clipă, ochii lui căzură pe literele şterse.

— Sunt plătit, domnule; doar dacă vreţi să-mi mai daţi ceva.

Pierre rămase mut şi pierdut în gânduri, cu privirea aţintită pe literele şterse; trupul îi era încrâncenat, dar mâinile îi atârnau moi, de parcă l-ar fi lovit damblaua, fără ca să-şi dea seama.

Ceilalţi doi rămaseră o clipă nemişcaţi, care cum se aflau, când văzură schimbarea lui neaşteptată. Apoi, ca şi cum s-ar fi ruşinat că fusese mişcat atât de tare, Millthorpe îşi drese glasul şi, apropiindu-se de Pierre, îl bătu pe umăr şi strigă:

— Trezeşte-te, trezeşte-te, băiete! Zice că e plătit dinainte, dar că nu zice „nu" dacă vrei să-i mai dai ceva.

— Plătit dinainte... ce mai e şi asta?... Du-te şi trăncăneşte cu maimuţele!

— Ciudat tânăr, nu-i aşa? i se adresă Millthorpe, glumeţ, hamalului; apoi întorcându-se către Pierre reluă: Uite ce e băiete, îţi mai spun o dată: zice că a fost plătit dinainte, dar că n-are nimic împotrivă dacă vrei să-i mai dai ceva.

— Aşa? Ia atunci, zise Pierre, tot cu privirea pierdută, punând ceva în mâna hamalului.

— Şi ce să fac cu asta, domnule? zise hamalul cu ochii holbaţi.

— Închină un pahar, dar nu în sănătatea mea, ar fi o bătaie de joc!

— Cu o cheie, domnule? Mi-aţi dat o cheie.

— Aşa? Cel puţin nu vei avea o cheie cu care să mă descui pe mine. Dă-mi înapoi cheia şi ia asta.

— Aşa da! Cu banii e altceva! Mulţumesc, domnule. Cu asta pot să beau. Nu degeaba sunt hamal. Mă cheamă Stout. Am numărul 2.151; dacă mai aveţi nevoie, să mă chemaţi.

— Sicrie cari, prietene? întrebă Pierre.

— Asta-i bună! strigă Millthorpe râzând vesel. Se vede că scrii un Infern, dar... să lăsăm. Omule! Domnul urmează un tratament medical. Ar fi mai bine să... înţelegi... la revedere! Aşa, băiete, a plecat; ştiu eu cum să-i iau pe ăştia; mă pricep... Aşa... un fel de... cum să-ţi spun... înţelegi? Un clenci, ce mai! Toată lumea e un clenci. Dacă îi ştii clenciul, e în regulă; dacă nu-l ştii, nu e în regulă. Ha! Ha!

— Hamalul a plecat? întrebă Pierre liniştit. Atunci, domnule Millthorpe, vă rog să fiţi atât de bun şi să-l urmaţi.

— Nemaipomenită glumă! Excelentă! La revedere! Ha! Ha!

Şi, hlizindu-se netulburat, Millthorpe ieşi din cameră.

Nici nu închisese însă bine uşa şi nici nu-şi luase mâna de pe clanţa din afară, când o dădu din nou de perete şi, vârându-şi capul creţ şi bălai înăuntru, strigă din nou:

— Ascultă, băiete, să-ţi spun o vorbă. Îl ştii pe individul soios care te tot pisa. Fii liniştit; l-am plătit. Ieri am dat lovitura; sunt plin de bani! Poţi să mi-i dai îndărăt când doreşti; nicio grabă; asta-i tot. Dar... fiindcă veni vorba... înţeleg că aştepţi oaspeţi... dacă ai nevoie de ceva, trimite după mine... dacă trebuie să mai pui vreun pat ori să ridici lucruri grele. Să nu te apuci tu şi cu doamnele să faci treabă! Asta-i tot. Cu bine, băiete! Ai grijă de tine!

— Stai! strigă Pierre, întinzând o mână, dar fără să se clintească din loc. Stai! strigă el scos din vârtejul emoţiilor lui de mai înainte de această generozitate a lui Millthorpe.

Dar uşa se închisese brusc; cântând „tra, la, la”, Millthorpe tropăia pe coridor, în surtucul lui ponosit.

— Un plus de inimă şi un minus de minte, murmură Pierre cu ochii aţintiţi spre uşă. În numele cerurilor! Zeul care l-a făcut pe Millthorpe era mai mare şi mai bun decât cel care i-a făcut pe Napoleon sau Byron, un plus de creier şi un minus de inimă... Eh! Creierii fac viermi, fără inimă; dar inima are sarea ei, care o fereşte de stricăciuni chiar dacă nu există creier. Delly!

— Domnule?

— Verişoara mea, domnişoara Tartan, va veni să locuiască la noi, Delly. Şevaletul şi cuierele acelea sunt ale ei.

— Doamne sfinte! Vine aici? Verişoara dumneavoastră? Domnişoara Tartan?

— Da, cred că ai auzit de mine şi de ea; dar s-a terminat totul, Delly.

— Domnule... domnule?

— Nu am ce explicaţie să-ţi dau, Delly, şi vreau să nu arăţi nicio mirare. Verişoara mea, bagă de seamă, *verişoara* mea, domnişoara Tartan, va sta cu noi. Camera de alături, pe partea cealaltă, e liberă. Va fi camera ei. Va trebui să o serveşti şi pe ea, Delly.

— Bineînţeles, domnule, bineînţeles; fac orice, spuse Delly tremurând; dar... dar... doamna Glendinning... stăpâna mea, ştie?

— Soţia mea ştie tot, zise Pierre hotărât. Am să cobor ca să iau cheia camerei; după aceea te rog să o mături.

— Şi ce punem în ea, domnule? zise Delly. Domnişoara Tartan... Păi, dânsa e deprinsă cu tot soiul de lucruri frumoase... covoare bogate, dulapuri, oglinzi, draperii... vai de mine şi de mine!

— Uite, zise Pierre, atingând cu piciorul un preş vechi; ai aici o bucăţică de covor; s-o tragem în camera ei; uite şi un scaun, pune-l şi pe el înăuntru; cât despre pat, da, da, da, murmură el ca pentru sine, eu i l-am aşternut şi neştiutoare s-a întins pe el; cum ţi-ai aşternut aşa vei dormi... Dumnezeule!

— Auziţi, mă cheamă stăpâna! zise Delly, îndepărtându-se spre cealaltă cameră.

— Stai! strigă Pierre apucând-o de umăr. Dacă ar fi să te cheme amândouă din cele două camere şi dacă amândouă ar fi gata să leşine, spre care uşă te-ai îndrepta mai întâi?

Fata îl privi o clipă fără să înţeleagă, înfricoşată, apoi spuse:

— Spre asta, domnule, şi, zăpăcită, puse mâna pe clanţa uşii ce dădea spre camera lui Isabel.

— Aşa şi trebuie. Acum poţi să pleci.

Rămase nemişcat, gândindu-se încordat la ceva, până ce Delly se întoarse.

— Cum se simte „soţia” mea acum?

Surprinsă din nou de tăria cu care rostise vorba magică „soţie”, Delly, care odinioară se mira ce rar foloseşte el acest cuvânt, îl privi nedumerită şi repetă aproape fără să-şi dea seama:

— „Soţia” dumneavoastră, domnule?

— Da, nu despre ea e vorba?

— Deie Domnul să fie aşa... dar e un lucru fără inimă pe care i-l cereţi sărmanei, sărmanei Delly, domnule!

— Termină cu bocitul! Să nu mai spui niciodată aşa ceva.

Cu aceste aprige cuvinte, Pierre îşi înşfăcă pălăria şi plecă din cameră, mormăind că trebuia să aducă o cheie pentru cealaltă cameră.

Când uşa se închise în urma lui, Delly căzu în genunchi. Îşi ridică privirile spre tavan, dar le coborî din nou, ca şi când o putere i-ar fi apăsat fruntea în jos şi ar fi silit-o să se aplece din ce în ce mai tare, până când tot trupul i se zbârci la pământ, tremurând.

— Tu, cel ce m-ai făcut şi care nu ai fost cu mine atât de aspru pe cât merita păcătoasa Delly, către tine îmi îndrept rugămintea! Îndepărtează de la mine răul dacă e să se apropie. Ascultă-mi rugile – dar aceste ziduri de piatră... prin ele nu mă poţi auzi. Îndurare! Îndurare!... Milă, Dumnezeule! Dacă nu sunt soţ şi soţie, dacă eu, pocăindu-mă, mă strădui să rămân curată şi nu fac totuşi decât să slujesc un păcat mai mare decât cel pe care l-am înfăptuit eu însămi, atunci îndurare, îndurare, îndurare, îndurare, îndurare! Doamne, care m-ai făcut... nu mă lăsa, nu mă lăsa... Ce să facă biata Delly?

Dacă plec de aici, cad pe mâinile unor nemernici. Dacă rămân, şi n-am încotro, iar ei nu sunt soţ şi soţie... atunci, îndurare, îndurare, îndurare, îndurare, îndurare!

CARTEA XXIV
LUCY LA APOSTOLI

I

A doua zi de dimineaţă, proaspăt adăugata cameră din partea cealaltă a sufrageriei arăta cu totul altfel de cum o văzuse Delly când descuiase uşa împreună cu Pierre cu o seară înainte. Două bucăţi de covor ros, cu modele diferite, acopereau mijlocul camerei, lăsând de jur-împrejur o margine lată, neacoperită; o oglinjoară atârna între ferestre; sub ea un mic lavoar cu un petic de covor în faţă. În alt colţ se vedea un culcuş, aşternut cu cearşafuri curate. În faţa patului era altă bucăţică de covor. Picioruşele delicate ale lui Lucy nu aveau să tremure pe duşumeaua goală.

Pierre, Isabel şi Delly se aflau în cameră; ochii Isabelei erau aţintiţi asupra culcuşului.

— E destul de drăguţ aşa, zise Delly, palidă, privind de jur-împrejur şi potrivind din nou perna.

— Dar nu e pic de căldură, zise Isabel, Pierre, în cameră nu e nicio sobă. O să-i fie foarte frig. Ţeava... nu o putem îndrepta în direcţia asta?

Şi îl privi cu mai multă luare-aminte decât părea să ceară întrebarea.

— Să lăsăm ţeava aşa cum e, Isabel, zise Pierre, înfruntându-i privirea. Uşa spre sufragerie poate să rămână deschisă. Nu i-a plăcut niciodată să doarmă într-o cameră încălzită. Să lăsăm lucrurile aşa cum sunt; e în regulă. Dar uite un mic grătar. O să cumpăr cărbuni. Da, da, asta nu e greu; un focşor dimineaţa... nu costă mai nimic. Stai, ia să facem un pic de foc de bun venit. Să aibă întotdeauna foc.

— Ar fi mai bine să schimbăm ţeava, Pierre, stărui Isabel: va fi un lucru făcut pentru totdeauna şi va economisi cărbunii.

— Nu se poate, Isabel. Ţeava care duce căldura trece prin camera ta. Ce zici, buna mea Delly, să o năpăstuiesc pe „soţia” mea chiar şi pentru cea mai devotată şi mai sinceră verişoară?

— Nu, nu, nu: cu niciun preţ, domnule! hohoti Delly.

O flacără triumfătoare se aprinse în ochii lui Isabel; sânul ei plin se bombă şi mai tare: dar nu spuse nimic.

— Poate să sosească în orice clipă, Isabel, zise Pierre; haide, să o întâmpinăm în sufragerie; ştii că este sala noastră de recepţii.

Şi cei trei trecură în sufragerie.

II

Nu stăteau aşa de multă vreme când Pierre, care măsura camera în lung şi-n lat, se opri deodată, ca şi când l-ar fi străfulgerat un gând care nu se grăbise să-i vină până atunci, în ceasul al doisprezecelea. Se uită mai întâi către Delly, de parcă ar fi vrut s-o roage să plece ca să-i poată spune ceva între patru ochi lui Isabel; cumpănind însă lucrurile, socoti în cele din urmă că ar fi mai bine să facă altfel, aşa că i se adresă lui Isabel cu tonul lui obişnuit, încât nu se putea ca Delly să nu-l audă, fie că vroia fie că nu.

— Draga mea Isabel, deşi – aşa cum ţi-am spus – verişoara mea, domnişoara Tartan, o fată ciudată, încăpăţânată, pe jumătate călugăriţă, este absolut hotărâtă să-şi urmeze chemarea şi să vină să locuiască alături de noi orice ar fi, este cu neputinţă ca prietenii ei să-i încuviinţeze purtarea; ceea ce face ea e o faptă încă mai neobişnuită decât îţi poţi tu închipui, Isabel, în simplitatea ta. M-aş înşela cumplit dacă ei nu se vor strădui din răsputeri s-o împiedice. Ceea ce am de gând să-ţi spun e, poate, în zadar, dar nu pot să nu o fac.

Isabel îl privi tăcută, cu luare-aminte, în aşteptare; în spatele scaunului ei, Delly îşi aplecase faţa asupra împletiturii la care lucra şi pe care o apucase de îndată ce Pierre începuse să vorbească, iar acum frământa între degetele nervoase vârfurile andrelelor lungi. Era limpede că aştepta cuvintele lui Pierre cu tot atâta nerăbdare ca şi Isabel. Băgând de seamă ce atentă era Delly şi, după cât se părea, fiind mulţumit că o vede aşa, Pierre continuă, fără ca prin ton sau privire să arate că vorbeşte şi cu altcineva în afară de Isabel.

— Uite ce vreau să-ţi spun, dragă Isabel: dacă împotrivirea firească a prietenilor domnişoarei Tartan faţă de ciudata ei hotărâre s-ar întâmpla să se arate în faţa ta, vei şti, fără îndoială, cum să ţi-o explici; şi de asemenea nu te vei grăbi să mă învinuieşti nici cât negru sub unghie de vreo intenţie diavolească. Sunt sigur de asta, scumpa mea Isabel. Înţelege-mă, strania toană a verişoarei mele e dincolo de priceperea mea, şi socotesc că sărmana fată, pradă vedeniilor, rătăceşte pierdută în cine ştie ce taine care-mi sunt cu desăvârşire necunoscute; cum nu doresc să mă amestec, nepriceput, în lucruri ce mi se par dincolo de fire, nu o voi împiedica să vină, oricât ar încerca prietenii ei să mă silească. Nu o voi împiedica, la fel de sigur cum nu am chemat-o. Dar şi dacă te ţii la o parte trezeşti unele bănuieli. Iată ce vreau să-ţi spun: să le lăsăm să se nască doar în mintea prietenilor lui Lucy; nu trebuie să le îngădui să se apropie de tine şi să-ţi tulbure liniştea. Isabel, spune-mi, mi-au fost vorbele îndeajuns de limpezi? Sau poate că, dimpotrivă, au fost fără rost? Când cineva îşi simte sufletul plin de scrupule, poate să le pară celorlalţi neplăcut şi chiar necuviincios în stăruinţa cu care

bate la porţi deschise. Vorbeşte, Isabel! şi Pierre se apropie de ea întinzându-i mâna.

— Mâna ta, Pierre, este asemeni căuşului cu care făurarii toarnă fierul, Pierre, şi în ea mă cuprinzi de parcă sunt apă. Toarnă-mă, deci, în cele mai şubrede tipare şi închipuiri ale cugetului; în ele mă voi întări, şi chipul şi asemănarea lor o voi lua, până ce din nou mă vei turna în alt tipar. Dacă-mi spui că acesta îţi este gândul, cum să nu fie şi pentru mine acelaşi, Pierre?

— Zeii te-au plămădit în zi de sărbătoare, după ce întreaga lume fusese întocmită, şi te-au migălit pe îndelete la ceas de răgaz, minunată alcătuire a lor!

Spunând acestea, Pierre începu să se plimbe agitat prin cameră, copleşit de încântare şi căldură. Isabel rămase tăcută, sprijinindu-şi capul în mâna pe jumătate acoperită de părul ei. Ochiurile împletite de Delly începură să se aştearnă mai aşezat. Părea împăcată; parcă o temere întunecată şi vagă fusese alungată de spusele lui Pierre sau de expresia de pe chipul lui.

III

— Pierre, Pierre... repede, repede! Nu mă lăsa... repede, dragă Pierre!

— Ce-i asta? strigă Isabel, ridicându-se şi privind uimită către uşa care dădea în coridor.

Dar Pierre ţâşnise din cameră, oprindu-i pe ceilalţi să-l urmeze.

La jumătatea scărilor o umbră diafană, aproape nepământească, se agăţa de balustradă; doi tineri, dintre care unul în uniformă de marinar, încercau zadarnic să descleşteze cele două mâini albe şi slabe, fără să le vatăme. Erau Glen Stanly şi Frederic, fratele mai mare al lui Lucy.

Într-o clipă mâinile lui Pierre se amestecară şi ele.

— Ticălosule! Fii blestemat! strigă Frederic şi, lăsând mâna surorii sale, încercă să-l lovească pe Pierre.

Acesta însă pară lovitura.

— Saltimbanc nenorocit, ai vrăjit pe cel mai dulce înger! Apără-te!

— Nu! Nu! strigă Glen, prinzând pumnalul, pe care fratele înnebunit îl trăsese, şi ţinându-l cu putere; e neînarmat; nu e nici timpul, nici locul să ne încheiem socotelile cu el. Sora ta... dulcea Lucy... să o scăpăm întâi pe ea, şi pe urmă facem ce vrei. Pierre Glendinning... dacă ajungi măcar până la degetul cel mic al unui bărbat, pleacă de aici! Viciul, murdăria în care trăieşti este cea a unui diavol! Nu poţi să primeşti... draga de ea, şi-a pierdut minţile!

Pierre se trase înapoi şi îi privi, palid şi pierdut, pe toţi trei.

— Nu am de dat nimănui socoteală; sunt ceea ce sunt. Această dulce fată – acest înger pe care-l pângăriţi atingându-l – este majoră, după lege. Jur că va

fi lăsată să facă precum îi este voia! Daţi-i drumul! Lăsaţi-o să stea singură. Vedeţi... o să leşine... Daţi-i drumul, vă spun!

Şi din nou mâinile sale se amestecară cu ale lor.

Deodată, în timp ce toţi trei se luptau orbeşte, alba făptură se clătină şi se lăsă moale pe o parte, către Pierre; nepregătiţi, ceilalţi doi îi dădură drumul fără să-şi dea seama, se împiedicară şi, căzând unul peste celălalt, se rostogoliră pe scări. Luând-o pe Lucy în braţe, Pierre ţâşni pe trepte, ajunse la uşă, le împinse pe Isabel şi Delly care, înspăimântate, stăteau în uşă, şi, năpustindu-se în camera pregătită, o aşeză pe Lucy în pat; ieşi din nou şi le încuie înăuntru pe cele trei femei; atât de repede fuseseră săvârşite toate – ca fulgerul – încât numai după ce auzi cheia întorcându-se în broască îi văzu pe Glen şi Frederic, care ajunseseră lângă el şi-l înfruntau mânioşi.

— Domnilor, totul s-a terminat. Această uşă e încuiată. Lucy e în grija unor femei! Nu vă apropiaţi!

În timp ce cei doi tineri furioşi încercau să-l împingă la o parte, apărură mai mulţi Apostoli, stârniţi de zgomot.

— Alungaţi-i! strigă Pierre. Sunt nişte nepoftiţi! Alungaţi-i!

Imediat, Glen şi Frederic fură ţintuiţi de douăzeci de braţe; la un semn al lui Pierre, fură târâţi afară, împinşi pe scări şi daţi în grija unui poliţai care tocmai trecea, ca fiind doi zurbagii ce năvăliseră stricând liniştea unei locuinţe paşnice.

În zadar se certară cu poliţaiul; în cele din urmă, pufnind şi trăsnind, dându-şi seama că nu mai pot face nimic fără ajutorul legii, se arătară gata să plece de acolo. Li se dădu drumul şi se îndepărtară cu o ameninţare cumplită de a i-o plăti lui Pierre.

IV

Fericit este cel lovit de muţenie în ceas de încercare. Nu aruncă ameninţări nechibzuite şi poate să-şi rămână sieşi credincios în trecerea de la furie la linişte.

Ieşind în drum, după ce fuseseră daţi afară de la Apostoli, Glen şi Frederic ajunseră, nu după multă vreme, la gândul cel cuminte, şi anume că nu le va fi atât de uşor să o smulgă pe Lucy de acolo cu frica sau cu forţa. Hotărârea de nepătruns şi repeziciunea neînfricată a palidului Pierre îşi spuseseră cuvântul asupra lor; tot ceea ce este neobişnuit sau măreţ în lume pare şi mai impunător când îţi aminteşti de el după aceea. Pierre le atrăsese atenţia că în faţa legii Lucy e stăpână pe faptele ei; îşi amintiră de asta. După multă gândire, Glen, mai cu scaun la cap, zise că ar fi bine ca mama lui Frederic să facă o vizită în apartamentul lui Pierre; se gândea că, deşi rămăsese neclintită în faţa încercărilor lor unite de a o speria, s-ar putea ca Lucy să nu

fie surdă în fața rugăminților mamei sale. Dacă doamna Tartan ar fi fost o altfel de femeie, dacă ar fi dovedit suferința dezinteresată a unei inimi generoase și nu doar țâfna unei „cochete” de profesie, atunci speranța lui Frederic și a lui Glen ar fi avut oarecare sorți de izbândă. Încercară și acest lucru, dar în zadar.

În fața mamei ei, a lui Pierre, a lui Isabel și a lui Delly, spunându-le lui Pierre și lui Isabel „domnule” și „doamnă” Glendinning, Lucy se legă pe ce avea mai sfânt să rămână în preajma gazdelor ei până când acestea vor pofti să o arunce afară. În zadar maică-sa, când rugătoare, când scoasă din sărite, îi căzu în genunchi sau se pregăti să o pocnească; în zadar îi zugrăvi disprețul și dezgustul tuturor, făcu aluzie la frumosul și galantul Glen, o amenință că, dacă nu se răzgândește, întreaga familie o va renega și chiar dacă va muri de foame nu îi vor da niciun dumicat de pâine unei fete atât de încăpățânate, mai rea decât „una din alea”!

La toate acestea, Lucy răspundea blândă și ca de pe altă lume; cu o tărie și o stăpânire de sine care nu lăsau însă nicio speranță. Fapta nu era pornită de la ea; puteri mai mari, de deasupra și de dedesubt, o îndemnaseră. Nu era deloc îndurerată de starea în care se afla; suferința pe care o simțea era pentru alții. Nu căuta răsplată; rostul unei fapte bune e să fii sigur că ai înfăptuit-o fără cea mai mică speranță de răsplată. Privitor la pierderea bogăției și a luxului lumesc, la toate aplauzele căptușite cu brocarturi de prin salonașe, spuse că toate acestea nu însemnau mare lucru pentru ea, căci niciodată nu avuseseră vreun preț. Nu renunța deci la nimic; lăsându-se călăuzită de această chemare, avea să moștenească lumea. Nepăsătoare față de dispreț, nu cerea milă. Cât privește sănătatea minții ei, spuse că în această privință aveau să o judece cei fără de moarte, și nu muritorii cu părerile lor bicisnice. Dacă cineva o mustra că nesocotește sfaturile sfinte ale mamei ei, nu putea răspunde decât următoarele: că doamna Tartan se bucura de tot respectul ei de fiică, dar ascultarea deplină o datora în altă parte. Era mai bine ca ceilalți să renunțe la orice nădejde de a o lua de acolo. Doar un lucru putea s-o clintească, și acela o va clinti doar pentru a o face pe veșnicie neclintită: acel lucru era moartea.

Atâta minunată tărie în atâta minunată dulceață; atâta neclintire la o făptură atât de fragedă ar fi uimit pe orice privitor. Pentru mama ei, însă, mirarea era cu mult mai mare; asemeni multor oameni care nu văd decât pojghița lucrurilor, își alcătuise părerea despre Lucy doar pe temeiul staturii ei pirpirii și al firii ei de mielușea; ca atare, doamna Tartan își închipuise că Lucy nu e în stare de o faptă atât de îndrăzneață. Ca și când înfățișarea îngerească nu ar face figură bună alături de fapta vitejească! Aceste două trăsături nu sunt niciodată despărțite! Deși Pierre o cunoștea pe Lucy mai

bine decât oricine altcineva, purtarea ei fără seamăn îl uimi nu mai puţin. Chiar şi tainica Isabel nu-l vrăjise într-atât cu frumuseţea ei născută din fascinaţia neobişnuitului. Soiul celeilalte fete, schimbat de întâmplările din ultima vreme, îi trezea acum puternice şi noi simţăminte. Îmbujorarea neprihănită dispăruse acum, fără să-i fi luat locul gălbejeala obişnuită. Şi, ca şi cum trupul ei era un templu al naturii şi marmura singurul material potrivit pentru un altar atât de înălţat, o albeaţă strălucitoare, neînchipuită, îi lumina obrazul. Capul se înălţa dintre umeri asemănător aceluia sculptat al unei statui; lumina blândă şi neşovăitoare a ochilor părea o minune la fel de mare ca şi când statuia ar fi dat deodată semn că vede şi înţelege.

Şi Isabel fu neaşteptat de cutremurată de această dulce nepământenire a înfăţişării lui Lucy. Nu bătăile propriei ei inimi o înduplecară însă, ci pecetea cerurilor îi aplecă cerbicia. În respectul cu care se grăbea să împlinească micile dorinţe ale lui Lucy se putea ghici o ascultare mai presus de voinţa ei, mai degrabă decât o bunăvoinţă înţelegătoare. Se întâmplă că, poate datorită alunecării chitarei singure, tocmai când Lucy îi vorbea cu atâta blândeţe mamei ei, din camera alăturată se auzi un sunet înfiorat abia ghicit, răspunzând supus; atunci Isabel, cuprinsă parcă de o groază necunoscută, căzu în genunchi în faţa lui Lucy şi-i făcu iute o plecăciune, fără ca totuşi să pară că o face de bunăvoie.

Văzând că cele mai înteţite eforturi ale ei rămân în zadar, doamna Tartan le făcu deznădăjduită semn lui Pierre şi lui Isabel să plece din cameră, ca să-şi continue rugăminţile şi ameninţările între patru ochi. Lucy îi rugă însă cu blândeţe să stea. Se întoarse apoi către maică-sa. De acum înainte nu mai avea pentru ei alte secrete decât cele care vor rămâne nemărturisite în veci de veci. Tot ceea ce era ştiut acolo sus trebuie să fie ştiut şi aici jos. Între ea şi mama ei nu exista nicio taină.

Lovindu-se de atâta nesmintită tărie din partea fiicei sale, înstrăinate şi pierdute, doamna Tartan se întoarse cu mânie către Pierre cerându-i să o urmeze. Din nou Lucy se împotrivi, spunând că nici între mama ei şi Pierre nu aveau ce taine să existe. Avea să le-o ia ea înainte. Cerând pană, hârtie şi o carte pe care să o ţină pe genunchi pentru a putea scrie, aşternu următoarele rânduri, întinzându-i-le apoi mamei sale:

„Mă numesc Lucy Tartan. Am venit să locuiesc cu domnul şi doamna Pierre Glendinning de bunăvoie şi nesilită de nimeni, atâta timp cât vor dori să mă ţină lângă ei. Dacă o vor, am să plec; nici o altă putere nu mă va face însă să mă clintesc, decât cu forţa; iar împotriva forţei am dreptul să cer ajutorul legii."

— Citiţi, doamnă, zise doamna Tartan întinzând hârtia către Isabel cu mâna tremurătoare şi cercetând-o cu o privire pătimaşă şi dispreţuitoare.

— Am citit-o, spuse Isabel liniştită, după ce aruncă o privire pe bilet, pe care îl întinse apoi lui Pierre, vrând parcă să arate că nu dorea să ia singură nicio hotărâre în această privinţă.

— Şi dumneavoastră, domnule, vă faceţi părtaş la o asemenea faptă? îl întrebă doamna Tartan pe Pierre după ce acesta isprăvi de citit.

— Nu am de dat socoteală nimănui, doamnă. Aceasta pare să fie voinţa scrisă şi pătrunsă de liniştea din urmă a fiicei dumneavoastră. Ca atare, cred că nu vă mai rămâne decât să o respectaţi şi să plecaţi.

Doamna Tartan aruncă o privire disperată şi scăpărătoare în jur. Apoi, ţintuind-o cu privirea pe Lucy, vorbi:

— Fată! De aici de unde mă aflu, te reneg pentru totdeauna. În veci ruga mea de mamă n-o să-ţi mai tulbure liniştea! Am să le spun fraţilor tăi să nu mai ştie de tine; am să-i spun lui Glen Stanly să-şi smulgă din inimă icoana ta netrebnică, dacă nu a făcut-o până acum, din pricina nebuniei şi neruşinării tale nemaiauzite. Cât despre dumneata, domnule Monstru! mânia lui Dumnezeu te va ajunge pentru asta! Iar cât despre dumneata, doamnă, nu am cuvinte pentru femeia care îngăduie ibovnicei soţului său să locuiască sub acelaşi acoperiş cu ea. Şi tu... tu... biată creatură uşuratică (către Delly), ce să mai vorbim... cuib de netrebnici! Şi acum, fără îndoială că o mamă trebuie să-i părăsească pe cei pe care însuşi Dumnezeu i-a părăsit!

Blestemul de despărţire al mamei sale nu păru să aibă o înrâurire pe măsura greutăţii sale asupra lui Lucy; era şi aşa albă ca marmura, încât teama nu-i putea albi mai mult obrazul, dacă teama i s-ar fi cuibărit în inimă. Aşa precum aerul tare al înălţimilor, curat şi rărit, rămâne netulburat de toate furtunile de la poale, tot astfel seninul străveziu al obrazului ei, azuriul blând şi limpede al ochilor, nu vădeau vreun semn de tulburare, în ciuda furtunii stârnite undeva, mult mai prejos decât ea, de mama ei. Era sprijinită de braţe neclintite; ajutoare nevăzute alergau s-o scape; din toate părţile o propteau înaltele puteri ale nemuritorului Amor, cel care e întotdeauna de partea trestiei celei mai slabe atunci când aceasta e încovoiată de vijelie cumplită; cea mai cumplită furtună se dă bătută în faţa împotrivirii de neîmpotrivit a celei mai slabe trestii.

CARTEA XXV
LUCY, ISABEL ŞI PIERRE. PIERRE ŞI CARTEA LUI ENCELADUS

I

La vreo câteva zile după sosirea ei, când se mai şterseseră presupusele urmări neplăcute ale ultimelor întâmplări, întâmplări care îi zguduiseră puternic pe Pierre şi Isabel, deşi pe fiecare în alt chip, iar pe Lucy, pe faţă măcar, mai puţin decât pe ceilalţi, fata îşi arătă, într-o dimineaţă când erau la cafea, dorinţa de a câştiga bani cu schiţe în cărbune. Ar fi o îndeletnicire plăcută, le spuse ea, şi, pe lângă asta, ar însemna un bănuţ mai mult în punga lor. Pierre ştia cât de bine se pricepe să prindă asemănările şi să le înfrumuseţeze cu judecată, fără să păcătuiască împotriva adevărului. Chiar şi cele mai grosolane pietre, dacă le aruncăm în lac şi le privim prin pânza apei, ne apar cu muchii mai îndulcite, fără să fie propriu-zis schimbate cu ceva. Dacă Pierre şi-ar da puţin osteneala să îi aducă persoane dornice să-şi facă portretul, era sigură că avea să poată aduna un frumos şirag de capete. Din grămada de chiriaşi ai fostei biserici, Pierre îi ştia, probabil, pe mulţi care nu ar fi avut nimic împotrivă să se lase prinşi pe pânză. Mai mult decât atât, deşi până acum nu prea avusese prilejul să-i vadă, într-o adunare atât de aleasă de poeţi, filosofi şi proroci de toate soiurile, se aflau, fără îndoială, chipuri de neuitat. Sfârşind de vorbit, le mulţumi încă o dată pentru camera ce-i pregătiseră, căci fusese mai înainte atelierul unui artist şi de aceea o fereastră era aşezată chiar sub tavan, iar obloanele dinlăuntru puteau fi astfel potrivite încât lumina să vină după voie din orice parte.

Şi Pierre se gândise la asta de cum văzuse mai întâi şevaletul. Răspunsul lui era deci, măcar în parte, pregătit. În ceea ce o privea – îi vorbi el – n-ar fi rău deloc ca acum să-şi facă o meserie din arta ei, căci ar putea avea o îndeletnicire încântătoare. Întrucât nu putea visa însă să-şi aleagă clienţii dintre prietenii bogaţi şi din lumea bună a mamei sale, acest lucru fiind de altfel ultimul care i-ar fi trecut prin minte, probabil doar între Apostoli putea afla doritori de portrete, o vreme cel puţin; Apostolii cu pricina erau, pe de altă parte, muşterii pârliţi, fără un ban în buzunar, deşi, adevărat, printre ei mulţi aveau trăsături grăitoare; deocamdată, însă, Lucy nu trebuia să se aştepte la cine ştie ce câştiguri băneşti neîntârziate. Nu va trece mult, fără îndoială, şi va reuşi să o scoată la capăt, dar la început era mai bine să fie modestă în aşteptările el. Cuvintele lui de prevenire izvorau, oarecum îndulcite, din aceeaşi resemnare îngăduitoare pe care Pierre o deprinsese de curând şi care îl învăţase să nu se aştepte niciodată la nimic plăcut, să se gândească întotdeauna doar la rele, pregătit fiind însă şi pentru celelalte, astfel încât totul să-i pară bun dacă se sfârşea cu bine. Adăugă, totuşi, că în

acea dimineață avea să treacă prin toate camerele și coridoarele de la Apostoli, anunțând că verișoara lui, pricepută în meșteșugul zugrăvirii în cărbune, are o cameră alături de apartamentul său, unde îi va face plăcere să primească pe cei care doresc să li se facă portretul.

— Și... Lucy, cât vrei să ceri? E un aspect foarte important.

— Știu și eu, Pierre, probabil foarte puțin, spuse Lucy gânditoare.

— Foarte puțin, Lucy, într-adevăr foarte puțin.

— Să spunem atunci, zece dolari.

— Zece dolari, Lucy! exclamă Pierre. Bine, dar asta reprezintă câștigul pe trei luni pentru unii dintre Apostoli!

— Patru dolari, Pierre.

— Trebuie să-ți spun, Lucy... Dar mai întâi, cât durează ca să faci un portret?

— Două ședințe și două dimineți de lucru singură, Pierre.

— Și... ia să vedem, de ce materiale ai nevoie? Sper că nu sunt costisitoare, ca ale tăietorilor în sticlă, de pildă... Uneltele tale nu trebuie să aibă vârf de diamant, Lucy, nu-i așa?

— Uită-te și tu, Pierre, zise Lucy deschizându-și palma mică: o mână de cărbune, o bucățică de pâine, una sau două crete colorate și o bucată de hârtie, asta-i tot.

— Atunci să ceri un dolar și șaptezeci și cinci pentru un portret.

— Doar un dolar și șaptezeci și cinci, Pierre?

— Și așa mă tem că e prețul prea mare, Lucy. Nu trebuie să fii nechibzuită. Uite ce e; dacă ai cere zece dolari și ai face portretele pe datorie, ai avea o groază de mușterii, dar puțini bani. Dacă ceri un preț foarte mic, poți să spui că vrei banii pe loc... De ce tresari la cuvântul bani? Și atunci n-ai avea atâtea modele, dar în orice caz mai mulți bani. Înțelegi?

— Cum spui tu, Pierre.

— Atunci am să scriu un anunț, în care să fie limpede arătate condițiile; o să-l așezăm la vedere în camera ta, astfel încât toți cei care vin să știe la ce să se aștepte.

— Mulțumesc, mulțumesc, dragă Pierre, spuse Lucy ridicându-se. Mă bucur că ai privit cu atâta înțelegere sărmanul meu plan, și mi-ai dat oarecari speranțe. Trebuie să fac însă și eu ceva: trebuie să câștig un ban. Vezi, am mâncat atâta pâine azi-dimineață, dar nu am adus în casă niciun bănuț.

Făcând haz de necaz, Pierre măsură bucata mare rămasă din singura felie de care se atinsese Lucy și vru să-i spună ceva în glumă, dar ea se strecurase pe ușă ducându-se în camera ei.

Fu trezit din visarea stranie în care se cufundase după încheierea acestei scene, de atingerea mâinii lui Isabel pe genunchiul său și de privirea ei grăitoare ațintită asupra feței sale. În timpul discuției de mai înainte ea nu scosese un cuvânt; dar un privitor care n-ar fi avut altceva de făcut ar fi băgat de seamă, poate, că simțiri puternice și până atunci necunoscute se luptau abia ținute în frâu în pieptul ei.

— Pierre! zise ea aplecându-se încordată spre el.

— Isabel... da, da, da, se bâlbâi Pierre și o îmbujorare ciudată îi cuprinse fața, gâtul și fruntea în vreme ce se dădea înapoi fără să vrea.

Isabel rămase nemișcată și îl privi fix, apoi se ridică încet și, cu o nesfârșită demnitate tristă, se îndreptă de spate și spuse:

— Dacă sora ta te înăbușă venind prea aproape de tine, spune-i-o, Pierre; căci soarele de septembrie nu soarbe negurile de prin văi cu mai multă iuțeală decât m-ai înlătura din fața ta, zeul meu tainic, dacă vreodată ar fi să simt că m-am apropiat prea mult.

Vorbind astfel, își apăsă o mână de piept, ca și când ar fi pipăit ceva aducător de moarte ascuns acolo; mirat mai mult de atitudinea ei, decât de acest gest anume, Pierre nu băgă atunci de seamă mișcarea cu înțeles a mâinii dusă la piept, deși mai târziu avea să și-o amintească și să înțeleagă pe deplin întunecatul ei tâlc.

— Prea aproape de mine, Isabel? Soare sau rouă, tu mă faci să rodesc! Pot oare razele de soare sau stropii de rouă să vină prea aproape de ceea ce încălzesc și adapă? Stai lângă mine, Isabel, așază-te aproape; fă-ți loc înlăuntrul coastelor mele, dacă poți, astfel încât coaja mea muritoare să ne cuprindă pe amândoi.

— Penele frumoase fac păsările frumoase, cel puțin așa am auzit, spuse Isabel cu amărăciune, dar oare vorbele frumoase fac întotdeauna și faptele frumoase? Pierre, te-ai tras înapoi din fața apropierii mele!

— În îmbrățișarea cea mai drăgăstoasă trebuie mai întâi să desfacem larg brațele, Isabel; m-am tras îndărăt ca să mă apropii mai bine de tine.

— Bine, bine; vorbele sunt doar oșteni de hărțuială; faptele sunt grosul armatei! Fie cum spui tu. Am încă încredere în tine... Pierre.

— Te ascult cu răsuflarea tăiată – ce este, Isabel?

— Am fost mai proastă decât o buturugă de lemn; mi se întunecă mintea când mă gândesc! Mai tare mi se întunecă însă la gândul că marea ei bunătate a fost aceea care mi-a adus aminte de prostia mea. Dar nu mi-o va lua înainte! Pierre, trebuie să muncesc într-un fel pentru tine! Am să-mi vând părul, am să-mi scot dinții, dar într-un fel trebuie să fac rost de bani pentru tine!

Pierre o privi cu uimire. Făptura ei era înconjurată de nimbul unei străluciri pline de hotărâre; un miez ascuns fusese, probabil, adânc rănit. Pe buze îi stătea o vorbă liniştitoare, drăgăstoasă; întinse braţul când, deodată, se schimbă la faţă şi şopti speriat:

— Sst! Vine Lucy. Stai liniştită.

Dar Isabel ridicându-se îndrăzneaţă, deschise larg uşa, exclamând scoasă din fire:

— Priveşte, Lucy, ce soţ ciudat! Se teme să nu fie prins vorbind cu soţia lui!

Lucy era aşezată pe scaun în mijlocul camerei ei, în faţa uşii deschise, ţinând în poală cutia cu vopsele al cărei zgomot îl făcuse, probabil, pe Pierre să tresară; în acea clipă îi vedea bine atât pe Pierre, cât şi pe Isabel. Sunetul ciudat al vocii acesteia o făcu să-şi ridice privirea imediat. Pe dată lumina unei înţelegeri i se răspândi pe chip, dar nu s-ar fi putut spune dacă era binevenită sau nu. Murmură un răspuns vag, la întâmplare, şi apoi se aplecă mai tare asupra cutiei spunând că e foarte ocupată.

Isabel închise uşa şi se aşează din nou lângă Pierre. Faţa îi era strâmbată de iritare. Părea că cea mai puternică simţire a vieţii îi este prinsă în păienjenişul fără scăpare al împrejurărilor şi că, deşi se zbate să se elibereze, ştie că toate silinţele îi vor fi mai rău decât zadarnice; de aceea nu-i mai pasă de nicio piedică. Pe Pierre îl străbătu un tremur în timp ce o privea. Dar curând norul trecu; dulcea ei jale de mai înainte se reîntoarse; din nou străluci limpezimea de nepătruns în ochii ei misterioşi.

— Până acum, Pierre, până te-am cunoscut pe tine, am făcut nebunii de care nu mi-am dat seama niciodată decât amintindu-mi-le vag. De ele mă lepăd. Ceea ce îmi amintesc că am făcut acum câteva clipe era una din aceste nebunii.

— Nu ai făcut altceva decât să-ţi arăţi tăria, pe când eu mi-am arătat slăbiciunea, Isabel; da, în faţa întregii lumi îmi eşti soţie, şi deci şi în ochii ei îmi eşti soţie. Nu i-am spus chiar eu acest lucru? Am fost mai slab decât un pisoi, Isabel, iar tu ai fost la fel de tare ca acele lucruri angelice din care îşi trage tăria cea mai mare frumuseţe.

— Pierre, odinioară astfel de vorbe venite de la tine îmi răcoreau şi îmi înrourau sufletul; acum, deşi picură la fel de calde şi îmbălsămate de pe buzele tale, trec printr-un pustiu de gheaţă aflat între noi şi îmi zornăie în inimă ca boabele de grindină. Cu ea nu ai vorbit astfel.

— Ea nu este Isabel.

Fata îl privi iute şi scrutător; apoi vorbi liniştită:

— Chitara mea, Pierre, ştii bine cum o stăpânesc; acum, înainte de a găsi clienţi pentru desenatoarea de portrete, o să găseşti elevi pentru profesoara de muzică. Vrei?

Şi-l privi cu atâta convingere mişcătoare, încât lui Pierre i se păru că ajunsese în paradis.

— Biata mea Isabel! strigă el; tu stăpâneşti dulceaţa firească a chitarei, nu dichisurile sale inventate şi orânduite; or, tocmai acestea vrea să le înveţe orice elev prostuţ. Ceea ce ştii tu nu poate fi împărtăşit. Ah, dulcea ta nevinovăţie e adânc mişcătoare! Dulcea mea copilă!

Şi o îmbrăţişă.

Când focul admiraţiei i se citea pe faţă, dar Pierre nu apucase încă să-i întindă braţele, Isabel se dăduse pe neobservate cu un pas înapoi, venind lângă uşa de legătură care, în clipa îmbrăţişării, se deschise brusc, ca de la sine.

Sub privirile lui Lucy aşezată pe scaun, Pierre şi Isabel stăteau înlănţuiţi; buzele lui Pierre se odihneau pe obrazul ei.

II

Cu toate că vizita doamnei Tartan se încheiase atât de furtunos, cu făgăduiala ei de a nu se mai întoarce niciodată şi de a-i învăţa pe toţi prietenii şi rudele lui Lucy, pe fraţii şi pe adoratorul ei să nu o mai recunoască şi să o uite, Pierre se mândrea că înţelegea mult prea bine inima omenească şi, mai ales, firea lui Glen şi a lui Frederic, pentru a nu se simţi neliniştit la gândul că cei doi tineri înfierbântaţi puneau la cale cine ştie ce grozăvii împotriva lui, presupusa bestie prin ale cărei maşinaţii infernale Lucy Tartan fusese abătută de la buna-cuviinţă şi de la drumul cel drept. Nu-l încălzea deloc, ba chiar îl îngrijora, gândul că doamna Tartan venise singură la Lucy şi că cei doi lăsaseră să treacă mai mult de patruzeci şi opt de ore fără să dea cel mai mic semn de duşmănie ori măcar de existenţă. Mai întâi îşi zicea că, înfrânându-şi nechibzuinţa, erau hotărâţi să meargă pe calea mai ocolită, dar poate mai sigură, de a o aduce pe Lucy înapoi, cu ajutorul legii. Dar această idee o respinse din mai multe pricini.

Pe de o parte, firea de ostaş a lui Frederic îl făcea prea puţin doritor a se sprijini pe bicisnicul braţ năimit al legii, care avea să amestece tot târgul într-o treabă ce-i privea doar pe el şi pe familia lui, iar pe de altă parte, îl îndemna ca, asemeni pârjolului nimicitor, să-şi facă singur dreptate şi să-şi fie propriul răzbunător; nu era vorba numai de ocara adusă familiei şi lui însuşi prin Lucy, ci şi de nefericirea ei pe care şi-o închipuia şi care îi turna sare peste rană. Aceasta în ceea ce-l privea pe Frederic; cât despre Glen, Pierre ştia bine că, lipsit de inimă pentru a săvârşi o faptă de iubire, Glen mai

găsea destulă forţă pentru a săvârşi o faptă de ură; deşi în seara de neuitat a sosirii sale în oraş, Glen îi trântise hain uşa în nas, i-ar fi spart-o cu dragă inimă acum pe a lui Pierre, dacă ar fi fost sigur că năvala lui s-ar fi încheiat cu o izbândă deplină.

Pierre mai ştia şi acest lucru: atât este de neîmblânzit focul firesc, nedomolit, care zace în fiece om şi se numeşte bărbăţie curajoasă, încât – deşi societatea se străduie de mii de ani să-l facă să se plece de bunăvoie Legii, singura chemată să facă dreptate oricărei nedreptăţi – de demult şi dintotdeauna toţi cei cu sânge şi nu cu apă în vine nu voiesc să se ascundă după roba judecătorilor, dacă au apucat să rostească cu gura lor ameninţări de răzbunare împotriva duşmanului, tocmind cu bani grei o liotă de căţeluşi lătrători care să lupte în locul lui pentru a le câştiga cauza; pe faţă toată lumea laudă alergăturile prin tribunale ca o purtare cuminte şi cum se cuvine – gândul înţelept mai de pe urmă; dar în adâncurile inimii o socoteşte o laşitate mârşavă. Prin vinele lui Frederic nu curgea apă, iar în ale lui Glen fierbea un sânge clocotitor.

În afară de toate astea, i se părea limpede lui Pierre că însăşi legea ar fi putut să o smulgă pe Lucy din adăpostul pe care şi-l alesese de bunăvoie doar dacă ar fi găsit-o cu totul smintită, dovedind acest fapt prin o mie şi unul de amănunte umilitoare; toţi, de oricare parte ar fi fost ei, s-ar fi simţit la fel de scârbiţi de o asemenea întorsătură a lucrurilor.

Ce puneau atunci la cale cele două capete înfierbântate? Poate că băteau străzile, astfel încât prima oară când Lucy ar fi ieşit singură, s-o răpească şi s-o ducă acasă. Ori, dacă ar fi fost şi Pierre cu ea, să-l lovească mişeleşte sau în luptă dreaptă, cum o fi, furând-o apoi pe Lucy! Ori, dacă Lucy nu ieşea din cameră, poate că se pregăteau să-i caute ceartă lui Pierre de faţă cu lumea, să-l doboare şi să-l împroaşte cu găleţile de gunoi şi murdărie ale insultelor şi urii lor, astfel încât niciun om cinstit să nu mai vrea să ştie de el, iar Pierre, tras pe roata torturii unei asemenea ocări, să se simtă atât de zdrobit încât să dea mişeleşte drumul pradei sale.

Chicotitul stafiilor într-o casă veche bântuită, sau semnele rele cu miros de sulf, ce se arată uneori noaptea-n cer, nu ne ridică părul măciucă aşa cum o fac înşirarea şi prefirarea feluritelor umilinţe trupeşti la care poate fi supus în lume un om mândru şi cinstit. Nu e vorba de teamă; este o groază născută din mândrie şi care este mai cumplită decât orice teamă. Atunci se arată ochilor minţii muncite de închipuiri semnul lui Cain şi mâna zgârcită pe plăselele cuţitului de pe care petele de rugină s-au şi uscat.

Convins că cei doi tineri puneau la cale ceva împotriva lui, având încă viu în urechi răsunetul blestemelor lor de pe scară, blesteme ale căror răspunsuri nu mai puţin înverşunate, venind de la el, le înăbuşise cu greu,

înţelegând prea bine ce înseamnă spumegarea de ură nebună – fără îndoială cea mai aprigă dintre patimi – pe care un frate îndrăzneţ o întoarce ca pe o armă împotriva celuia care întinase cinstea surorii sale, încredinţat că dacă un astfel de frate şi-ar înjunghia duşmanul în casa mamei sale, atât de strâmbe sunt alcătuirile lumeşti încât toţi oamenii şi toţi juraţii aveau să fie îngăduitori cu el, spunând că un suflet nobil a fost adus la disperare de ruşinea unei nevinovate surioare batjocorite de un seducător blestemat; închipuindu-şi ce ar fi simţit el dacă s-ar fi aflat în situaţia în care Frederic îşi închipuia cu atâta tărie că se află, amintindu-şi că în dragoste gelozia este o aspidă şi că gelozia lui Glen era de două ori mai înveninată de împrejurările nemaipomenite în care Lucy îi ocolise braţele deschise şi se aruncase la pieptul potrivnicului său victorios, acum însurat cu alta, cuibărindu-se acolo cu aerul unei femei uşuratice şi fără ruşine; amintindu-şi deci toate pricinile de ură aţâţată ale acestor doi duşmani ai săi, Pierre ştia că în curând va avea de furcă cu ei. Furtuna patimii din sufletul lui nu era câtuşi de puţin domolită de hotărârea luată la ceasul cel mai liniştit şi cu mintea cea mai limpede. Şi în clipe de furtună, şi în clipe de linişte, una şi aceeaşi era încheierea: ai grijă, Pierre!

Omorurile sunt săvârşite de nebuni; gândurile ucigaşe sunt însă nutrite de cei cuprinşi de o rece deznădejde. Unul din aceştia ajunsese şi Pierre. Soarta, sau cum veţi voi să-i spuneţi, îl adusese aici. Acum însă, când toate necazurile i se învâltorau prin cuget, când se gândea la înţelesurile întoarse care îl prinseseră ca nişte iele în cercul lor, la toate opreliştile de piatră ridicate în jurul său şi peste care nu era chip să treacă, la roiurile de flecuşteţe care îi înrăutăţiseră soarta, şi aşa vitregă, ultima flăcăruie de speranţă şi fericire se topea, înghiţită de zvâcnirea din urmă a pojarului din inimă, lăsându-l în faţa unui hău de beznă nesfârşită, pe a cărui buză era silit să meargă, clătinându-se în fiecare clipă. Atunci ura lui Glen şi a lui Frederic i se părea un dar neasemuit, iar a-şi pune capăt zilelor pentru a scăpa de ruşinea pe care i-o pregăteau în faţa semenilor săi – singura încheiere cuvenită pentru o astfel de viaţă.

III

Aşa cum o statuie aşezată pe un picior rotitor ne aduce sub ochi când o mână, când un picior, când spatele, când faţa, când o coastă, schimbându-şi mereu muchiile şi feţele, tot astfel se întâmplă şi cu un suflet ţintuit şi schimbat în stană de piatră, când e învârtit de mâna Adevărului. Doar minciunile nu se schimbă niciodată; să nu vă aşteptaţi ca Pierre să rămână nemişcat. Nimeni nu o să facă pe călăuza de muzeu arătându-vă „pătrarele”

lui, în timp ce el se roteşte ca luna în jurul domniilor-voastre. Nu aveţi decât să le desluşiţi după cum vă taie capul!

Mai trecu o zi; Glen şi Frederic nu-şi făcură apariţia, iar Pierre, Isabel şi Lucy rămaseră să vieţuiască împreună. Prezenţa lui Lucy sub acelaşi acoperiş începu să aibă o înrâurire din ce în ce mai mare asupra lui Pierre. Câteodată, sub privirea lui Isabel care-l cerceta pe furiş, o sorbea din ochi într-un fel ce nu-i şedea deloc bine unui simplu văr, aşa cum pretindea că îi este lui Lucy; alteori căta la ea cu o expresie pe care Isabel o înţelegea şi mai puţin, de teamă, groază şi respect, amestecate şi cu oarecare sâcâială. În general, însă, în purtarea lui faţă de Lucy se vădea respect, grijă şi înţelegere – nimic mai mult. Nu rămânea niciodată singur cu ea, deşi, la fel ca înainte, stătea uneori de vorbă singur cu Isabel.

Lucy nu părea deloc doritoare să fure cuiva locul de lângă el; nu arăta niciun fel de curiozitate necuviincioasă în ceea ce-l privea pe Pierre şi niciun fel de stânjeneală dureroasă faţă de Isabel. Cu toate acestea, cu fiecare ceas care trecea, părea că se furişează mai bine între ei, deşi fără să se silească şi fără să-i atingă. Câteodată lui Pierre i se năzărea că un trimis al puterilor firii poposise în apropierea lui ca să-l ferească de un rău cumplit, iar lui Isabel că o mână nevăzută o împingea parcă la o parte. Şi totuşi, când erau toţi trei împreună, minunata seninătate, dulceaţa şi nevinovăţia desăvârşită a lui Lucy înlăturau orice ar fi putut semăna cu o stânjeneală obişnuită. Stânjeneala nu-şi făcea loc între ei decât atunci când Pierre rămânea cu Isabel, după ce Lucy se ridica şi pleca, lăsându-i singuri.

Între timp, Pierre lucra mai departe la cartea lui; cu fiecare clipă, însă, simţea mai apăsător cât de potrivnice erau împrejurările în care trudea. Pe măsură ce strădania creştea şi-l strângea din ce în ce mai tare în chingile ei, storcându-i tot mai multă vlagă, simţea că i-a rămas din ce în ce mai puţină în vine pentru a o dărui acestei opere. Nu numai că Pierre avusese nenorocul de a se simţi – deşi nu tot timpul – îmboldit, la o vârstă necoaptă, să se apuce de o lucrare pentru care era nevoie de o minte bine aşezată pe făgaşul ei – lucru oricum de plâns – dar tocmai acum, când n-avea nici după ce bea apă, era silit să pornească la o treabă îndelungată, al cărei capăt nici nu se vedea, menită – culmea – a-i aduce un câştig bănesc. Cum de ajunseseră aici lucrurile? De unde porneau ele? Am putea să vă lămurim în amănunt şi cu folos, dar locul şi timpul nu ne-o îngăduie.

În cele din urmă, nevoile casei – chiria şi pâinea – ajunseseră să-l strângă atât de tare de gât, încât, fie că voia, fie că nu, primele pagini trebuiau încredinţate tiparniţei; apăru astfel încă o corvoadă: paginile tipărite îşi spuneau acum cuvântul asupra celor scrise de mână, care urmau să vină, poruncind tuturor gândurilor şi închipuirilor lui Pierre: „aşa şi pe dincolo”,

„să faci aşa şi nu altfel”, „altfel nu ne vom mai potrivi”. De aceea, cartea era deja îngrădită, priponită şi sortită nedesăvârşirii chiar înainte ca el să fi ajuns la o formă sau încheiere anumită. Ah, cine poate zugrăvi chinurile sărăciei pentru un autor cu gânduri nobile! În timp ce prostănacul de Millthorpe râdea de amânarea cu câteva săptămâni sau luni a cărţii lui, Pierre îşi măcina între măsele amarul, încredinţat că tuturor marilor creaţii ale umanităţii alcătuitorii lor le dăruiseră şi le închinaseră nu clipe şi săptămâni, nu ani şi ani, ci întreaga lor viaţă. De fiecare din braţele lui atârna o tânără fată care şi-ar fi dăruit viaţa pentru el. Pe de altă parte, Pierre, în cea mai adâncă şi mai înălţată parte a fiinţei sale, era lipsit cu desăvârşire de orice ajutor, şi de la ceruri, şi de la oameni, şi de la jivinele firii. Într-un oraş de sute de mii de făpturi omeneşti, Pierre era la fel de singur ca şi când s-ar fi aflat la Polul Nord.

Şi cel mai jalnic lucru era că toate acestea nu se puteau bănui dinafară şi nu se puteau povesti dinlăuntru; pumnalele care îi străpungeau inima erau luate în râs de Prostie, Neştiinţă, Mărginire, Mulţumire de Sine, precum şi de Nerozia din jur. Începea să se simtă ca un Titan ale cărui braţe sunt chinuitor de încet crâmpoţite cu forfecuţele de unghii ale sorţii. Se simţea legat fedeleş. Tot ceea ce gândeşte, mişcă sau zace nemişcat părea făcut anume ca să-şi bată joc de el şi să-l chinuie. Măreţia îi fusese parcă dăruită doar pentru a fi târâtă în noroi. Şi totuşi, îndârjirea din suflet nu-l lăsa să se dea bătut. Împotriva unei inimi sfâşiate şi a unui cap gata să-i plesnească, împotriva ostenelii, a sfârşelii şi lipsei de somn aducătoare de moarte, împotriva nebuniei şi a vârtejurilor, se ridica asemenea unui semizeu. Corabia sufletului său vedea stâncile pe care nu le putea ocoli şi se îndrepta spre ele cu toate pânzele sus, pregătindu-se să devină o curajoasă epavă. Acum răspundea rânjetelor cu rânjete şi îmboldea maimuţele care se strâmbau la el. Din sufletul lui de apostat ţâşneau gândiri de o dumnezeiască adâncime; copleşit de mizerie şi moarte, crea forme ale vieţii şi bucuriei. Din junghiurile inimii mlădia flori pe hârtie. Iar toate celelalte le ascundea sub poala largă a filosofiei ce le cuprindea pe toate. Cu cât scria mai mult şi cu cât se cufunda mai adânc în adâncurile cugetării, Pierre vedea ce greu este să pui degetul pe Adevăr, cât de puţină sinceritate ascund până şi gândurile cele mai măreţe şi mai cinstit scrise. Asemeni cărţilor de joc măsluite, paginile marilor opere erau acoperite cu o pojghiţă calpă. Nu-i rămânea decât să-şi ticluiască şi el pachetul său; sărman pachet jerpelit şi sărmane cărţi de joc măsluite! Nimic nu-i stârnea mai tare sila decât propriile lui năzuinţe; nimic nu-i trezea o scârbă mai adâncă decât partea cea mai înaltă a sufletului său. Succesul strălucit i se părea nesuferit, căci vedea limpede că cel mai strălucit succes nu putea fi doar rodul Meritului; era al Meritului o

miime, iar cât priveşte restul... doar întâmplări şi potriveli în nouă sute nouăzeci şi nouă de cazuri. Dispreţuia deci, înainte de a-i fi câştigat, laurii care nu pot fi niciodată împărţiţi fără părtinire. Dacă însă, dinspre partea lui, sămânţa ambiţiei n-avea decât să nu rodească, împrejurările îl puseseră totuşi în situaţia unui înverşunat căutător al faimei. Simţea deci dinainte muşcătura de nemărturisit a ciudei la gândul că avea să primească laude ori critici la fel de necăutate şi la fel de urâte înainte chiar de a fi împărţite. Vedea deci dinainte piramida de dispreţ a măreţiei adevărate, faţă de liota la fel de necuprinsă a criticilor mărunţi cât bobul de mac. Dispreţul lui era dintre acelea care nu catadicsesc nici măcar să se arate dispreţuitoare. Cei pe care îi dispreţuia nu aveau s-o ştie niciodată. În mica lui chilioară, Pierre gustase până acum tot ceea ce-i putea oferi lumea ori ca laudă, ori ca mustrare; gustând aşadar din amândouă cupele, le sorbise până la fund. Orice osana, orice denunţare, orice critică avea să vină prea târziu pentru Pierre.

Omul nu se dezgoleşte niciodată astfel, ca o casă fără uşi şi obloane, rămasă în bătaia celor patru vânturi dezlănţuite, fără să sufere încă alte stricăciuni. Din ce în ce mai adesea, Pierre trebuia să se lase pe spătarul scaunului, simţind că-l ia cu un leşin de moarte. Şi mai adesea se întorcea clătinându-se spre casă din plimbarea de seară, şi din pricina sleirii trupeşti îşi economisea răsuflarea cu care răspundea la întrebările neliniştite cum ar putea fi ajutat. Şi, ca şi când toate răutăţile şi încrâncenările duhurilor juruite împotriva lui şi înfrăţite cu slăbiciunea trupească nu ar fi fost îndestul, îl lovi încă un necaz, ca un şoim abătut din cer. Truda neîncetată îi îmbolnăvi ochii. Erau atât de obosiţi, încât în unele zile trebuia să scrie cu pleoapele aproape închise, temător a le deschide larg luminii. Cerceta hârtia printre gene şi ea îi apărea brăzdată de drugi de fier. Alteori scria orbeşte, cu ochii întorşi de la coala albă, întruchipare – fără voia lui – a nevoii şi dezgustului pentru ceea ce îl făcea prizonierul cel mai răzvrătit al literelor.

În fiecare seară după ce isprăvea ce avea de scris în ziua aceea, veneau acasă la corectat paginile din ziua trecută, şi Isabel i le citea. Erau pline de greşeli; năpădit însă de armiile de cristal pur ale închipuirilor sale, nu mai avea răbdare să stea să ronţăie cu migală de cariu la paginile scrise; le îndrepta la întâmplare pe cele mai mari şi le lăsa în pace pe celelalte, făcând haz în sinea lui de prada bogată pe care o azvârlea de bunăvoie criticilor înarmaţi cu lupă de insectar.

Până când primi un semn interior cumplit de a se opri, de a nu mai continua această nefirească luptă.

La început afla adeseori uşurare în plimbarea din fiecare seară pe strada cea mare a oraşului; în felul acesta singurătatea sufletului său se cunoştea

mai bine pe sine, prin frecăturile neîncetate ale trupului de celelalte trupuri ale forfotei de oameni grăbiţi. Apoi îşi dădu seama că începuseră să-i placă mai mult serile cu furtună decât cele blânde; atunci pe marile bulevarde era mai puţină înghesuială, nenumăratele streşini de pânză ale prăvăliilor fâlfâiau şi se zbăteau ca pânzele corăbiilor pe furtună, obloanele zăngăneau asemeni copastiilor biciuite de valuri, iar olanele cădeau de pe acoperişuri precum talazurile despicate de prora corabiei. Înfruntând astfel de vijelii pe străzile neumblate, Pierre se simţea cuprins de o bucurie demonică, triumfătoare; în vreme ce ceilalţi muritori se vârâseră temători în vizuinile lor, el era singurul care ţinea piept măreţiei elementelor, ale căror biciuiri răzbunătoare de grindină se schimbau în rouă dulce atunci când se izbeau de tuciul încins al trupului său înfierbântat şi, nevătămătoare, se prelingeau la pământ.

Treptat, în astfel de seri în care vântul urla, iar grindina biciuia, începu să-şi îndrepte paşii către străzile întunecate, lăturalnice, căutând cârciumi singuratice şi misterioase. Marea lui plăcere era să se aşeze ud leoarcă pe un scaun, să ceară o halbă de bere şi, trăgându-şi gluga pe ochi ca să-i apere de lumină, să-i observe pe nenumăraţii dezmoşteniţi ai lumii, care îşi căutau acolo adăpost de furtună în miez de noapte.

În cele din urmă începu să nu-i mai placă nici rătăcitul prin cârciumi; acum nu-l mulţumea, nu mai putea îndura nimic în afară de singurătatea noptatică a celor mai întunecoase ulicioare şerpuind printre depozite. Pe aici îşi făcuse obiceiul să cutreiere, până când într-o noapte, pregătindu-se să se întoarcă acasă, se opri cuprins de o toropeală neaşteptată, neobişnuită, copleşitoare. Nu ştia unde se află; îl părăsiseră simţurile obişnuite ale unei făpturi vii. Nu vedea nimic, deşi, ducându-şi fără voie mâna la ochi, i se păru că pleoapele îi sunt ridicate. Apoi, parcă se făcea că îl învăluie o orbire, o ameţeală şi un vârtej; în faţa ochilor îi dănţuiau miliarde de stele verzi; simţi că piciorul îi şovăie pe trotuar, întinse mâinile şi nu mai ştiu de el. Când se trezi, îşi dădu seama că zace întins în şanţ, murdar de noroi şi nămol. Încercă să se ridice, ca să vadă dacă poate sta în picioare: slăbiciunea îi trecuse cu totul. Iuţi pasul către casă, nevroind să se odihnească sau să se oprească, ca nu cumva năvala sângelui la cap, ca urmare a unei opriri bruşte, să-l doboare din nou. Întâmplarea îl făcu să înţeleagă că nu trebuie să se mai avânte pe acele străduţe neumblate, ca nu cumva răul să-l apuce iar şi să piară într-o noapte, neştiut şi nebănuit de nimeni. Dar dacă ameţeala aceea cumplită fusese de fapt un semn de primejdie încă mai adâncă, nu vru să ţină seama de el, ci îşi căzni mai departe inima şi mintea.

În cele din urmă, după ce chiar sângele din trup se ridicase în zadar împotriva sufletului de titan, nu mai rămânea decât ca singurele ferestre

deschise ale acelui suflet, ochii, să-l trădeze mişeleşte şi cu mai multă izbândă încă decât sângele răzvrătit. Îi chinuise atât de fără milă, încât acum se împotriveau cu desăvârşire să se mai aplece peste hârtie. Îi întorcea spre coala albă, şi atunci clipeau şi se închideau. Globii ochilor se rostogoleau în găvanele lor, întorcându-se de la el. Îşi duse mâna la ei şi se sprijini de spătarul scaunului. Apoi, fără să spună o vorbă, rămase pe loc până se făcu ceasul să se ridice, nemişcat, suspendat în sine însuşi, mut.

A doua zi – la câteva zile după sosirea lui Lucy – simţind că încrederea în sine este nu numai de neocolit, ci şi cu totul trebuincioasă în alcătuirea unei cărţi mari şi profunde, sau chiar în încercarea nereuşită de a scrie o carte mare şi profundă, se apucă din nou de lucru. Dar din nou globii ochilor i se rostogoliră în găvane; şi o torpoare de neînvins şi fără nume – iscoadă a morţii însăşi – puse stăpânire pe el.

IV

În această stare de nesimţire avu un vis neobişnuit. Lucrurile făcute de mâna omului din jurul său se îndepărtară şi în locul lor se întrupă o privelişte măreaţă, nepământească, alcătuită de mâna firii. Deşi nu-l putea atinge, tabloul de umbre îi era cunoscut. Era Muntele Titanilor, un pisc ce se ridica singuratic, înconjurat de un plai golaş, nu departe de şiragul dealurilor albăstrui care înconjurau conacul strămoşesc.

Orice-ar spune unii poeţi, natura nu este atât tălmaciul cu limbă de miere al propriului ei grai, cât făuritoarea acelui iscusit joc de buchi în care fiecare om – alegându-le şi îmbinându-le cum doreşte – poate să îşi citească lecţia care-i place, după cum îi este gândul şi starea. Astfel un bard cu fumuri mari, dar dezamăgit şi plin de mofturi care venise odată la Poiana Şeii, cătase către acel vârf înalt şi-l botezase cu numele care îi şi rămăsese, făcând să fie dat uitării numele de mai înainte – Muntele Plăcerii – cu care-l blagoslovise un fermier baptist, admirator din tată-n fiu al lui Bunyan şi al minunatei lui cărţi. Vraja acelui nume rămase să zăbovească asupra muntelui, căci scrutându-l în lumina acelor cuvinte grăitoare, niciun privitor cu suflet de poet nu putea să nu recunoască ce bine fusese găsit. Ca şi cum bătrânul pisc s-ar fi dichisit bucuros după porecla lui cea nouă, povesteau unii că îşi schimbase pe nesimţite înfăţişarea în ultimele treizeci-patruzeci de ierni. Această ciudată legendă nu era chiar numai o scorneală, căci prăvălirile de stânci uriaşe şi copaci falnici din fiecare an îl tiveau mereu altfel şi-i schimbau întreaga faţă.

Către miazănoapte, acolo unde stătea faţă-n faţă cu vechiul conac, la o depărtare de vreo treizeci de kilometri, văzut dinspre veranda din spate, în amiezile învăluite în dulcea negură a unor zile de vară, muntele înfăţişa ochiului un pisc abrupt, lung, vioriu, încântător şi cu neputinţă de urcat, înalt de vreo şapte sute de metri şi mărginit de ambele părţi de plaiuri bune pentru păşune, ce coborau în trepte dulci.

Aceste plaiuri, trebuie spus, erau însă năpădite de un soi de ştir alb cu frunze ţepoase, pe care vacile nu-l mâncau cu niciun chip şi care, înmulţindu-se fără măsură, făcea să scadă simţitor preţul lor. Din această pricină, fermierii crescători de vite veniseră cu jalba la stăpâna lor ca să le scadă dările în căruţe cu fân în iunie, în putinele cu unt, în junci şi bouleni în prag de iarnă, precum şi în sănii cu curcani de Crăciun.

„Floricica albă e blestemul nostru!” strigară ei, căzând în genunchi. „Ştirul alb nu piere, în fiecare an urcă mai sus şi înghite alte păşuni! Ştirul cel veşnic nu vrea să moară şi florile de anul trecut sunt la fel de proaspete şi anul acesta! Plaiurile sunt albe, sclipitoare şi, în luna caldă a lui iunie, arată tot ca

nişte troiene de zăpadă, adevărat semn al nerodniciei ştirului. Scapă-ne de ştir, bună stăpână, ori îndură-te şi ne scade din dări!”

Dacă te apropiai, vedeai că făgăduiala viorie ce se zărea de pe veranda conacului nu fusese mincinoasă, încântătoarea ei îmbiere părând să îndreptăţească primul nume pe care îl primise, răsfăţată în frunzişul des al unei păduri agăţate de coastele sale. Dacă veneai însă şi mai aproape, vedeai cum era adesea sfâşiată perdeaua de frunze, dezvăluind ochiului privelişti cumplite de stânci de smoală picurate deasupra hăului şi guri misterioase de peşteri cu lupi. Mirat de această neaşteptată schimbare, călătorul grăbea pasul, ca să vadă dacă priveliştea se face alta atunci când intră în împărăţia acestui munte cu multe feţe. Acum poalele lui care, de departe, păruseră o pajişte întinsă, se făceau pe neaşteptate un urcuş lung şi obositor, ce se înălţa până aproape de piciorul piscului abrupt; astfel, ierburile înflorite se vălureau izbindu-se de el, aşa cum valurile dantelate ale unui talaz alene crescător se lovesc de copastia unei uriaşe corăbii de război în largul mării. Aşa cum printre nisipurile încreţite ale Eghipetului rânduri de sfincşi sparţi, în neorânduială, arată calea către marea piramidă a lui Keops, acest lung urcuş era semănat cu bolovani uriaşi de forme năzdrăvane, închipuiri de basm ce păreau înzestrate cu înţelegerea mută a unor animale culcate, înţelegere amorţită în urma cine ştie cărei triste vrăji întristătoare. Şi totuşi, împrejurul acestor stane de piatră, până în marginea cea mai îndepărtată şi peste ţancurile cele mai viclene, singuratecele capre negre alegeau iarba cea dulce, căci pietroaiele golaşe storceau din ele o umezeală abia simţită care hrănea cu verdeaţă tot ceea ce creştea în apropierea lor.

Dacă treceai şi de aceste stane aplecate, puteai să urci mai sus, către pădurea atârnată şi, străpungând marginea mai de jos, rămâneai înlemnit, ca un oştean ce se trezeşte deodată în faţa unei redute de neînvins, când el se aşteptase să ajungă sus dintr-o singură zvâcnire curajoasă a muşchilor. Ascuns cu iscusinţă vederii de perdeaua de smarald a frunzelor ţesute, se ridica în faţa cutezătorului o clădăraie ameninţătoare, acoperită de muşchi ca fierea; toată această uriaşă faţă mustea de umezeală ce nu se putea usca şi împroşca de pe fruntea-i boltită stropi de apă reci ca roua morţii. Tremurai ca varga în acea lumină de amurg, chiar dacă era ziua la amiaza mare şi zăpuşeala verii în ţinuturile de la poale. Roată în jur, stâncile mohorâte şi brăzdate de cicatrici o înconjurau strâns; ţâşneau, se străpungeau, se întindeau, se umflau şi se întindeau hulpave, umplând locul cu o zburlită hidoşenie. Printre ele, aruncate la întâmplare claie peste grămadă, precum buştenii crăpaţi căraţi de şuvoaiele îndepărtatului Arkansas şi încălecaţi unii peste alţii, ori ca marile catarge şi vergi ale corăbiilor răsturnate, împinse cu putere şi azvârlite pe coama valurilor Atlanticului ca nişte mănunchiuri de

surcele, vedeai tristele rămăşiţe pe care vântul de miazănoapte, oşteanul credincios al iernii, le smulsese din păduri şi le lăsase azvârlite cu dispreţ barbar pe propriul lor câmp de bătaie. În mijlocul acestei priveliști de pustietate zadarnică şi necuprinsă se auzeau zgomotele răzleţe ale stâncilor ce cădeau chiar în clipa aceea, spărgând liniștea cu un bubuit asurzitor, semănând teama împrejur şi fugărind ecourile prin feluritele guri de peşteră, ca pe nişte femei şi copii speriaţi într-o cetate năpădită de năvălitori.

Disperare, ruină, neîndurată şi fără capăt, fiori şi întuneric; aici domnea o viaţă neştiută ascunsă de acea înşelătoare mantie viorie care învăluia atât de elegant – văzută de pe terasa conacului – muntele numit odată „al Plăcerilor", iar acum numit „al Titanilor".

Înfrânt de bezna şi înălţimea neînchipuite, nu-ţi rămânea decât să faci trist cale-ntoarsă şi, poate, să ocoleşti apucând-o peste plaiurile lăturalnice, acolo unde nemurirea stearpă şi fără miros a micii flori albe nu se învoia să slujească drept hrană blândelor, gânditoarelor vaci. Ici şi colo simţeai mirosul pipărat al smocurilor de izma mâţii, acea iarbă atât de dragă stânilor. Vedeai apoi însăşi mica plantă şi, oriunde o întâlneai, găseai şi vechi temelii de casă, precum şi bârnele putrede ale unor cabane demult dărâmate, priveliște tristă oarecum ascunsă de blândeţea verde a ierbii statornice. Îşi merita cu prisosinţă numele de izma mâţii, căci asemeni pisicilor oploşite pe lângă un hogeac rămânea pe loc, scăldând şi îmbălsămând cu floarea ei vatra pustie, deşi toată suflarea părăsise demult locurile. Rău ascunsă; căci în fiecare primăvară minunatul ştir alb câştiga încă o bătălie asupra ierbii de grădină; în fiecare toamnă izma murea, dar mărăcinele nu pierea în nicio toamnă. Izma şi ştirul! Pacea căminului pământesc şi setea de veşnicie nesătulă şi năpăditoare!

Acum nu mai puteai să tai pieptiş poala tristului plai, ci trebuia să o iei de-a lungul povârnişului celui lung, aflat sub înălţatul pisc. La mijlocul drumului te opreai din nou, printre asemuirile sfincşilor prăbuşite de pe coama uriaşului. Şovăiai; privirea îţi era atrasă de o alcătuire sfidătoare, o plămadă a groazei. Îl priveai pe Enceladus titanul, cel mai puternic dintre uriaşi, zvârcolindu-se să scape de glia care-l înlănţuia. Muşchiul verde îi încingea fruntea ca o cunună. Ciung, îşi frământa trupul întins ca o coardă, iar mitologicii munţi Pelion şi Ossa erau prăbuşiţi alături; cu cununi de muşchi verde îi era încinsă fruntea frământată; neînfrânt, şi-o întorcea către piscul tiranic împotriva căruia avea să se semeţească veşnic, deşi nemilos respins de acesta, azvârlit la poalele lui, însemnat cu semnul de neînlăturat al blestemului şi lăsat în bătaie de joc să urle în pustiu.

Pierre se simţise întotdeauna interesat de această minunată stană de piatră, deşi până acum tâlcul ei ascuns nu i se desluşise. Când era încă băiat de şcoală, încercase să se urce pe stâncă, în tovărăşia altor tineri hoinari ca şi el; stârnit de forma ei neobişnuită, adusese târnăcoape şi hârleţe şi săpase în jurul ei, dezgropându-i temelia ca să afle dacă este doar o curiozitate drăcească a naturii, sau o măreaţă urmă a cine ştie cărei arte dinainte de ştiinţa oamenilor. Împreună cu ceilalţi curioşi, Pierre îl cercetase mai cu luare-aminte pe acest nemuritor fiu al Terrei. Pe vremea aceea, în starea neatinsă de mâna omului, statuia nu arăta altceva decât capul de piatră vulcanică înconjurat ca de o cunună, ieşind din pământ, cu faţa ce nu cunoştea ruşinea, ridicată către munte şi cu gâtul ca de taur, limpede cioplit. Cu chipul strâmbat, brăzdat şi crăpat, cu fruntea întunecată, batjocorită de muşchiul obraznic, Enceladus stătea îngheţat, îngropat în pământ, până la grumaji. Târnăcoapele şi hârleţele îi luară în curând cocoaşa de pe umeri, şi în cele din urmă săpară un fel de puţ rotund în jurul statuii, până la o adâncime de vreo patru metri. Ajunşi acolo, şcolarii obosiţi se lăsară păgubaşi, căci cu toată truda nu ajunseseră nici măcar până la cingătoarea titanului. Îi dezgoliră mare parte din pieptul puternic, scoseseră la iveală umerii ciopârţiţi şi cioturile braţelor odinioară îndrăzneţe. După ce-l despuiaseră, îl părăsiseră pradă ruşinii pe nefericit, lăsându-i, în ciuda indignării sale mute, pieptul gol pradă murdăriei păsărelelor, care şi aşa de veacuri îşi lăsau găinaţul pe creştetul lui înfrânt.

Cu nimic mai prejos decât acel titan de plumb cu care arta lui Marsy şi mândria neţărmurită a Bourbonilor îmbogăţiseră minunatele grădini de la Versailles şi din a cărui gură încă strâmbă ţâşnesc jerbe de apă la douăzeci de metri înălţime, întrecându-se cu flăcările vulcanului Etna, ştiut a fi încă din vechime răsuflătoarea rea a uriaşului învins, cu nimic mai prejos deci decât acel semizeu de plumb acoperit cu pietre costisitoare şi cu un genunchi îndoit ieşit afară din bronzul sfărâmat, acest Enceladus al Americii, dăltuit de mâna vânjoasă a naturii însăşi, avea un înţeles mai adânc decât cealaltă statuie, întrecând frumoasa plămădire a priceperii mărginite a omului. Marsy îi dăduse braţe celui sortit în veci să nu se poată apăra; natura, mai aproape de adevăr, i le tăiase şi lăsase titanul neputincios, fără vreo armă cu care să se apere.

Aceasta era priveliştea sălbatică – Muntele Titanilor şi mănunchiul înfrânt al celor ce voiseră să cotropească cerurile, cu Enceladus între ei, jalnic îngenuncheat la poalele semeţiei; acesta era tabloul care, în ciudatul vis al lui Pierre, luase locul celor patru pereţi goi, mesei de scris şi patului de campanie. Dar de data aceasta titanii nu mai erau împietriţi în jalnicele lor atitudini, ci săriră în picioare, se repeziră în susul piscului şi se îmbulziră,

izbindu-se de peretele mut al abisului. În fruntea lor văzu un uriaş cu cunună de muşchi pe cap şi fără braţe care, neputând să dea altminteri frâu liber urii lui necruţătoare, îşi folosi trupul ca un berbec şi îşi izbi coastele încordate, iarăşi şi iarăşi, de această fortăreaţă de neînvins.

„Enceladus! E Enceladus!" strigă Pierre în somn. În acea clipă fantoma se întoarse către el şi Pierre văzu că nu este Enceladus, ci că de pe grumajii titanului, faţa lui proprie îl privea mărită, cu durere şi deznădejde de proroc. Tremurând, se ridică de pe scaun şi se trezi din închipuita-i groază ca să înfrunte suferinţa adevărată.

V

Cunoştinţele cam amestecate de mitologie ale lui Pierre limpeziră şi mai mult arătarea din vis. Limpezirea era prevestitoare de rău şi respingătoare; poate deoarece Pierre nu trecuse de ultima vamă a întunericului; poate fiindcă Pierre nu smulsese anume o ultimă alinare din această pildă; nu biciuise stânca încăpăţânată aşa cum făcuse Moise, silind piatra seacă să-i potolească setea dureroasă.

Izbit de cunoaşterea lui, Muntele Titanilor părea să lase să-i scape următoarea istorisire:

Bătrânul Titan era fiul păcătoşilor Coelus şi Terra, fiul păcătoşilor Cer şi Glie. Titanul luase de nevastă pe muma lui, Terra, altă unire în păcat. Enceladus era una din odraslele lor. Tot astfel precum Enceladus era fiu şi nepot născut din păcat, din amestecul ceresc şi pământesc al sufletului lui Pierre se născuse o stare amestecată, tulbure, care tânjea către tărie, dar nu se smulsese încă din ghearele ţărânii; pământească în desăvârşirea ei, era legată de trupeasca lui mumă, zămislind la rândul său pe de două ori păcătosul Enceladus din el; starea lui Pierre de acum, dorinţa necugetată de a lua cerurile cu asalt venea, pe de altă parte, din moştenirea părintelui zeiesc. Aşa se cuvine, prin orânduiala lucrurilor, ca titanul azvârlit din rai să caute să-şi recâştige dreptul de prim născut, chiar cu preţul unui atac sângeros. Cel care se luptă cu cerul dovedeşte astfel cel mai bine că are ce căuta acolo! Cel care se târâie mulţumit în şanţul ce înconjoară acea citadelă cristalină dovedeşte că s-a născut în tină şi că acolo îi este locul.

Revenindu-şi în cele din urmă după ameţeala acestei arătări din vis, Pierre îşi orândui înfăţişarea cum putu şi ieşi din cameră. Adunându-şi toate puterile care-i mai rămâneau, se hotărî ca, printr-o schimbare desăvârşită din cap până în picioare, printr-un act de voinţă împotriva înclinărilor obişnuite lui, să se lupte cu ciudata boală de ochi, acel nou duşman care i se arătase în vis şi acest iad al viziunii lui titanice.

Acum, trecând pragul camerei sale, se strădui din răsputeri să își ia un aer mai vesel, deşi nu avea de unde să ştie cum arăta de fapt; temându-se că oglinda îi va arăta adevăruri mult prea întunecate, în ultima vreme nu se mai uitase în ea; între timp încerca să găsească în minte cuvinte şăgalnice sau chiar jucăuşe, pe care să le spună tovarăşelor lui când le va propune planul pe care şi-l făcuse.

Tot astfel, pentru mohorâtul Enceladus, globul pământesc pe care zeii i-l legaseră de picioare ca pe un butuc spre a-l târî în veci rodea mii de flori, ale căror zâmbete fragede ascund cumplita-i greutate.

CARTEA XXVI
O PLIMBARE; UN PORTRET NECUNOSCUT; O CĂLĂTORIE ÎN LARG ŞI SFÂRŞITUL

I

— Hai, Isabel, hai, Lucy; până acum nu am ieşit niciodată la plimbare împreună. E frig, dar senin; afară din oraş o să vedem şi soarele. Haideţi, îmbrăcaţi-vă să mergem până la chei şi, dacă găsim o barcă în port, poate ieşim şi pe mare puţin. Nu mă îndoiesc, Lucy, că ai să găseşti în port, până ce vor veni elevii adevăraţi, câteva scene pentru schiţele pe care le faci în taină, la care lucrezi cu atâta dăruire, singură, îndărătul uşilor închise.

La acestea, privirea blândei Lucy, care la început înota în valuri palide de plăcere şi recunoştinţă auzind propunerea neaşteptată a lui Pierre de a se odihni puţin, se schimbă într-una de nesfârşit, mut şi nedescris înţeles, în timp ce ochii scăldaţi în lacrimi se îndreptară blând, deşi uimiţi, către podea.

— Ai terminat, atunci! strigă Isabel, care observase această mică scenă şi făcuse un pas înainte de parcă ar fi vrut să se aşeze între Pierre şi Lucy, prinzând căutătura plină de admiraţie pe care acesta i-o aruncase tulburatei fete. Cartea aceea groaznică e terminată! Slavă cerurilor!

— Nu chiar, zise Pierre şi, uitând de orice fel de prefăcătorie, lăsă o expresie de înflăcărare nechemată să-i apară pe chip. Dar înainte de a isprăvi acea înfiorătoare muncă, trebuie să mă mişc şi prin alt element decât pământul. Am stat în şaua Terrei până am ajuns frânt de oboseală; cată deci să sar din zbor pe cealaltă coamă înspumată. Mi se pare că îndrăzneţul trebuie să stăpânească în acelaşi timp doi bidivii: Pământul şi Marea; precum călăreţii de la circ, nu avem voie să descălecăm niciodată, ci să ne odihnim şi să ne întărim sărind de pe un cal pe altul, în timp ce ei aleargă în jurul soarelui, grumaz lângă grumaz. Atât de lung mi-a fost drumul în şaua pământului, încât sunt ameţit!

— Nu vrei deloc să mă asculţi, Pierre, zise Lucy încet; nu e nevoie să te chinui atâta. Ştii că Isabel şi cu mine ne-am oferit să-ţi fim ucenici, nu numai la copiat, ci şi la scris. Sunt sigură că ţi-am putea fi de ajutor.

— Cu neputinţă! În turnirul meu scutierii nu sunt îngăduiţi!

— Ah, Pierre! Pierre! strigă Lucy lăsând să-i cadă şalul din mână şi privindu-l cu dorul de nedescris al unei simţiri de nepătruns.

Privind-o într-un fel straniu pe Lucy, Isabel se trase mai aproape de el, îi luă mâna şi-i vorbi:

— Bucuroasă mi-aş da ochii din cap pentru tine, Pierre; uite, ia-i şi foloseşte-i în loc de ochelari.

Şi, spunând acestea, cătă sfidător şi trufaş către Lucy.

Toţi se mişcară aproape fără voia lor, ca şi când erau gata de plecare.

— Sunteţi gata? Mergeţi înainte! spuse Lucy supusă; vin şi eu după voi.

— Ba nu, vom ieşi braţ la braţ cu toţii, zise Pierre; haideţi!

Când ieşeau prin gangul cu bolta joasă ca să ajungă în stradă, un marinar glumeţ cu obrajii arşi de soare, care trecea pe lângă ei, îi strigă:

— Strânge pânzele, băiete; te afli la strâmtoare!

— Ce spune? întrebă Lucy. Trecerea e strâmtă, într-adevăr.

Dar Pierre simţi cum un tremur neaşteptat trecu de la Isabel spre el, iar ea îi şopti ceva neînţeles la ureche.

Ieşind într-unul din drumurile mai largi, văzură o pancardă mare, bătută pe o uşă, care anunţa că la etaj se află o galerie de tablouri de curând aduse din Europa şi care pot fi privite pe gratis, înainte de a fi scoase la mezat. Deşi nu plănuise să viziteze galeria, cedând unei porniri bruşte Pierre le propuse tinerelor de lângă el să vadă tablourile. Ele nu se împotriviră, aşa că urcară cu toţii scările.

În antecameră primi un catalog. Se opri să arunce o privire grăbită prin el. Printre lungile şiruri de nume, cum ar fi: Rubens, Rafael, Angelo, Domenichino, Da Vinci, toate neruşinat precedate de cuvintele „neîndoios" sau „autentic", Pierre dădu de următoarea scurtă menţiune: „Numărul 99. Capul unui necunoscut. Anonim."

Era limpede că întreaga colecţie era alcătuită din smângălituri jalnice aduse din străinătate, botezate cu cele mai de vază nume cunoscute ale artei de către neasemuita obrăznicie a neguţătorilor din America. Dar întrucât nici cele mai rău schilodite trupuri ale desăvârşirilor antichităţii nu sunt deloc nevrednice de atenţia privitorului, nici cele mai nepricepute însăilări din ziua ele azi nu sunt de lepădat; amândouă sunt doar nişte trunchiuri. Primele, ale desăvârşirilor dispărute ale trecutului, celelalte, luându-le înainte, ale desăvârşirilor încă neatinse ale viitorului. Cum Pierre trecea pe lângă pereţii acoperiţi cu tablouri şi i se părea că vede toată îngâmfarea găunoasă care-i făcuse pe unii din aceşti iluştri necunoscuţi să copieze cu mâna lor slăbănoagă teme atât de măreţe, nu-şi putu înlătura cele mai rele presimţiri în ceea ce-l privea. Toţi pereţii lumii păreau acoperiţi cu cadre goale şi neputincioase, în care liniile mărginitoare erau trase de penelul unui maestru, dar umplutura şi vopseaua erau puse cu bidineaua unui cârpaci. Tablourile mai mici şi mai umile, ce reprezentau mici scene familiare, erau neîndoielnic cel mai frumos zugrăvite; ele însă, deşi nu urâte la privit, într-un anume fel nu-i trezeau nicio nobilă simţire adormită în suflet, fiind deci, într-un fel mai larg, nepotrivite şi bune de nimic, vrednic de dispreţ.

În cele din urmă Pierre şi Isabel ajunseră la acea cadră pe care capriciul lui Pierre o tot căuta: numărul 99.

— Dumnezeule! Priveşte! Priveşte! strigă Isabel tare tulburată. Doar oglinda mea mi-a arătat până acum acea privire! Uită-te! Uită-te!

Prin cine ştie ce hocus-pocus al întâmplării, sau printr-o şmecherie a celor care atârnaseră tablourile, un giuvaer de artă italiană se rătăcise în această amestecătură de şarlatanii.

Cine a trecut prin marile galerii ale Europei fără să rămână încremenit în faţa unor atât de copleşitoare soboruri de neîntrecută măiestrie – atât de multe încât orice putinţă de deosebire sau alegere e răpită minţilor mai obişnuite – şi, înzestrat fiind cu calm şi pătrundere, a trecut cu bine prin aceste pictate furci caudine ale zeilor, nu se poate să nu se fi simţit cu osebire mişcat de una sau două cadre anume, pe care nici cataloagele, nici critica celor mai mari cunoscători nu le bagă în seamă şi nu explică adânca lor înrâurire cu totul întâmplătoare. Nu-i aici locul de a arăta cum se petrec exact lucrurile; ajunge să spunem că, în asemenea cazuri, nu măiestria fără fior omenesc, ci potrivirea de simţăminte între zugrav şi privitor prilejuieşte acea minunată simţire. Privitorul însuşi e adeseori înclinat să o atribuie unei cauze diferite; de aici admiraţia înflăcărată a câtorva oameni pentru lucruri care nu sunt deloc lăudate, sau în cel mai bun caz sunt trecute cu vederea de restul lumii; lucrul e adesea socotit de neînţeles.

Dar în acest cap de străin de un pictor necunoscut, măiestria fără fior omenesc se împletea cu o potrivire uimitoare între simţământul creatorului şi al privitorilor, producând o impresie deosebit de puternică atât asupra lui Pierre, cât şi asupra lui Isabel. Ciudăţenia nu era micşorată de faptul că Lucy nu fusese decât fugar interesată de acel portret. Într-adevăr, Lucy care, datorită îmbrâncelilor mulţimii, se desprinsese de braţul lui Pierre şi pornise înaintea lor de-a lungul pereţilor cu tablouri, trecuse de neobişnuita cadră fără să se oprească şi îşi purtase paşii în partea cealaltă a sălii, unde rămăsese nemişcată în faţa unei copii destul de bune (singurul lucru mai ca lumea în afară de portretul necunoscutului din colecţie) al celui mai dulce, mai mişcător dar şi mai cumplit dintre capetele de femei, acel al lui Beatrice Cenci de Guido Reni. Minunăţia acestui cap constă, probabil, în contrastul izbitor sugerat de pictor şi care, de fapt, nu e decât ceea ce se poate vedea în realitate la odraslele ţinuturilor calde: ochi albaştri şi blânzi, faţa albă şi păr negru ca tăciunele. Deşi cu ochii albaştri şi cu faţa albă, părul făpturii din tablou este de aur, ceea ce de fapt nu-i nimic neobişnuit.

Atât tabloul lui Beatrice Cenci cât şi „Străinul” erau agăţate deasupra celorlalte, în rândul de sus; se aflau exact faţă în faţă, pe cei doi pereţi; în taină, păreau să stea de vorbă prin semne, peste capetele vieţuitoarelor de dedesubt.

Toată lumea cunoaşte tabloul lui Guido Reni. „Străinul” era capul unui tânăr brunet şi chipeş, zugrăvit pe un fond negru umbrit şi cu un zâmbet cu mai multe înţelesuri. Nu exista nicio draperie; capul oacheş, cu părul cârlionţat ca de tăciune, părea să se desprindă dintre norii negri de pe fundal. Lui Isabel i se păru că desluşeşte în ochi şi pe frunte umbrele unei negreşite asemănări cu ea; lui Pierre, chipul îi părea o reînviere a celui pe care îl arsese la han. Luate una câte una, trăsăturile nu erau aceleaşi, dar aerul pornit dinlăuntru şi care îmbina bucăţile într-un întreg era aproape acelaşi; şi totuşi portretul avea limpede un nu ştiu ce străin, european.

— Oare... oare... e cu putinţă? şopti Isabel încordată.

Isabel nu ştia nimic de tabloul pe care Pierre îl pusese pe foc. Ea nu vorbea decât de făptura în carne şi oase care – sub numele de „tatăl ei” – o vizita la vremea când locuia la ferma cea veselă unde se mutase în copilărie din cealaltă casă mare şi nenumită de către femeia blândă din trăsură. Fără îndoială – deşi poate nu-şi dădea seama cu mintea ei, pentru care basmul şi realitatea erau totuna – se prea putea să i se fi năzărit că această făptură avea pentru toată lumea aceeaşi înfăţişare pe care o avusese pentru ea în scurta perioadă din viaţa lui în care îl cunoscuse. Nevăzându-l – ori visând la el sau despre el, poate – decât sub o singură înfăţişare, nu putea să şi-l închipuie sub nici o alta. E puţin probabil ca toate aceste consideraţiuni privitoare la ideile lui Isabel să-i fi trecut lui Pierre prin minte chiar în acea clipă. În orice caz, nu-i spuse nimic, nici ca să o păcălească, nici ca să îi arate adevărul, nici ca să o lumineze sau să-i întunece înţelegerea. De fapt, era prea prins de tulburarea lui lăuntrică ca să poată cerceta simţămintele gemene ale lui Isabel. Aşa că se petrecu un lucru vrednic de toată luarea-aminte: deşi amândoi erau adânc tulburaţi de acelaşi obiect, mintea şi amintirile lor o apucaseră pe căi cu totul deosebite, în vreme ce fiecare se gândea – îndreptăţit sau nu – că celălalt calcă pe acelaşi drum al cugetării. Pierre se gândea la „portretul şezând”; Isabel, la faţa vie. Şi totuşi, exclamaţiile înfrigurate ale lui Isabel, stârnite de faţa vie, căpătau pe dată răspuns de la Pierre în vorbe ce priveau „portretul-şezând”. Cu toate acestea, totul se petrecu atât de repede şi nepotrivirea era atât de greu de ghicit, încât niciunul din ei nu-şi dădu seama de ea nici mai târziu; întâmplările îi năpădiră atât de iute şi cu atâta forţă, încât nu mai avură timp pentru tihnitele depănări de aduceri aminte cuvenite, poate, după o astfel de descoperire.

— Oare... oare... e cu putinţă? şopti Isabel cu patimă.

— Nu, nu se poate, nu e cu putinţă! răspunse Pierre. O potrivire minunată, nimic mai mult!

— Oh, Pierre, cu acest cuvânt nu facem altceva decât încercăm să lămurim ceea ce nu poate fi lămurit. Spune-mi: Este! Este! E minunat!

— Să mergem; să nu vorbim cu nimeni despre asta, zise Pierre repede şi, căutând-o pe Lucy, plecară îndată.

Ca mai înainte, Pierre nu avea poftă să fie oprit de vreo cunoştinţă a lui sau a celor două tinere, astfel încât grăbiră pasul până ce trecură de străzile mai umblate.

II

Pierre mergea în tăcere, dar gândurile vâjâiau şi urlau bezmetic în inima lui. Cele mai cumplite răscoliri şi răsturnări îi clocoteau în piept; deşi în acele clipe nu-şi dădea seama, răsturnările nu erau deloc rău venite.

De unde ştia el că Isabel e sora lui? Să zicem că lăsa la o parte legenda ceţoasă povestită de mătuşa Dorothea, cu care istorisirea şi mai ceţoasă a lui Isabel părea să se potrivească ici şi colo; însăilări nesigure şi tulburi, care în lumina nemiloasă a judecăţii limpezi păreau destul de greu de crezut, ori propria lui aducere aminte despre tatăl său pe patul de moarte cu mintea rătăcită; (deşi aiurelile din timpul bolii ar fi putut întări oarecum presupunerea că tatăl lui avea o copilă din flori, ele nu dădeau totuşi niciun răspuns la întrebarea cine era această presupusă fiică; ori, pentru Pierre important acum nu era să ştie dacă părintele său mai avusese un copil, ci dacă, presupunând că aşa stăteau lucrurile, *Isabel* şi nu oricare alta era acel *copil*). Să zicem deci că lăsa la o parte multele şi încâlcitele lui încredinţări, iscate mai ales din fierbinţeala unei minţi ce gândea în basme şi credea în născociri, acum că fierbinţeala îi trecuse şi putea să cumpănească doar simplele fapte – de unde ştia că Isabel e sora lui? Nimic din ceea ce vedea pe faţa ei nu-i amintea de vreo trăsătură a chipului părintesc. „Portretul-şezând”, *acela* era suma şi substanţa dovezilor ce puteau fi găsite, scormonite şi ghicite, cel care îi vorbea inimii sale. Dar iată că mai exista un alt portret, al unui străin, al unui european; adus de peste mări, vândut la mezat, îi punea în faţă o dovadă la fel de puternică ca şi a celuilalt. Dacă lucrurile stăteau aşa, înseamnă că erau tot atâtea temeiuri ca tatăl lui Isabel să fie modelul celui de-al doilea portret, ca şi al „portretului-şezând”. Dar poate că acest al doilea portret nu avusese niciun model în viaţă; poate că era alcătuit din închipuire; în sprijinul acestei presupuneri venea felul în care erau umplute liniile mărginitoare, şi care nu părea să fi avut în vedere vreun obraz anume.

Cu aceste gânduri ameţitoare izbindu-se precum valurile de ţărmul celor mai adânci taine din inima lui, având-o de-a dreapta pe Isabel şi de-a stânga

pe Lucy, care se atingeau în mers de trupul lui, simţămintele lui Pierre erau cu neputinţă de descris.

În ultima vreme, mai mult decât înainte, întreaga istorisire a lui Isabel îi apărea ca o taină, o enigmă, o închipuire; mai ales de când se afundase atât de adânc în lumea de plăsmuiri a cărţii sale. Cel care, prin meşteşugul lui, are de-a face nemijlocit cu misterele şi cu minunile, este mai înclinat decât semenii săi să le privească ca pe nişte scamatorii când le află la alţii, fiind mai degrabă materialist în sinea lui (aşa cum erau în viaţă şi preoţii din Eleusis) şi neîncrezător fără rabat în orice fel de vedenii şi presupuneri. Doar cei ce nu cred sau cred pe jumătate sunt de fapt creduli. Pierre era deci un exemplu de ciudăţenie a unei minţi care, sporind în adâncime, devenise neîncrezătoare faţă de orice adâncimi evidente; de obicei lumea crede că firesc e ca lucrurile să fie altfel.

Prin cine ştie ce vrăji, cineva ar fi putut născoci minunata poveste a lui Isabel, strecurându-i-o cu îndemânare încă din fragedă copilărie în minte şi făcând-o să o creadă ea însăşi; astfel, aşa cum se întâmplă cu o zgârietură făcută în scoarţa unui copac tânăr, povestea crescuse odată cu ea, ajungând să devină acest uriaş semn de întrebare ce le stătea în faţă. Judecată după dovezi palpabile, practice şi la mintea omului – ce era oare mai de necrezut, de pildă, decât acea închipuită traversare a mării în pruncie aproape, când din întrebările pe care i le pusese Pierre află că ea nu ştie nici măcar că marea e sărată?!

III

În mijlocul acestor frământări sufleteşti, ajunseră pe chei şi, alegându-l pe cel mai atrăgător dintre feluritele vase aflate în jurul lor la cele trei sau patru debarcadere apropiate, anume unul care făcea călătorii de plăcere de câte o jumătate de ceas pe oglinda încântătoare a măreţului golf, se aflară în curând în larg, legănaţi de alunecarea iute.

Stăteau sprijiniţi pe balustradă, în timp ce sprintenul vas lăsa în urmă falnica pădure de catarge ale corăbiilor, precum şi lăstărişul şi păpurişul încurcat al catargelor pitice ale barcazelor şi şalandelor. În curând turlele de piatră de pe ţărm se făcură una cu catargele de lemn de pe apă; cleştele celor două râuri îngemănate strivi oraşul ce semăna cu o pană vârâtă între ele, până când îl ascunseră aproape de tot privirii. Trecură pe lângă două insuliţe aflate la oarecare depărtare de ţărm; cotiră după turlele de marmură şi piatră tăiată ale oraşului şi intrară în sublima catedrală a apelor deschise ale golfului.

Până atunci adiase un vânticel uşor, dar acum briza prielnică a firii le biciuia feţele. Valurile începură să se adune şi să se rostogolească; atinseră

un punct unde, în depărtare, printre boturile fortăreţelor, se vedea cum se topeşte golful în Atlantic. Atunci Isabel îl apucă strâns de mână pe Pierre şi şopti sugrumat:

— O simt! O simt! Este! Este!

— Ce simţi? Ce este?

— Mişcarea! Mişcarea!

— Nu înţelegi, Pierre? spuse Lucy, cercetând îngrijorată şi mirată chipul lui palid cu ochii ficşi. Valurile; Isabel vorbeşte de legănarea valurilor. Uite-le cum vin spre noi, direct dinspre ocean.

Din nou Pierre se cufundă într-o tăcere şi o visare adâncă.

Era cu neputinţă să nu fii cutremurat de forţa acestei întăriri doveditoare a celui mai ciudat şi mai de necrezut fapt din întreaga istorisire ciudată şi de necrezut a lui Isabel. El îşi amintea foarte bine de puţinele lucruri ce-i mai rămăseseră ei în minte privitoare la clătinarea punţii, care se lăsa sub picior întocmai precum duşumelele bătrânei case părăsite din munţii Franţei.

În vreme ce el rămăsese pierdut în gânduri ce se băteau cap în cap, stârnite de straniul portret şi de ultimele exclamaţii ale lui Isabel, vasul se apropia de destinaţie: un cătun pe plajă, nu departe de locul unde apa râului se îmbina cu apa oceanului, formând un hotar care se vedea acum şi mai desluşit.

— Să nu ne oprim aici, strigă Isabel. Haide să mergem până acolo! Bell trebuie să ajungă până acolo! Uite, uite! Acolo, la apa albastră! Dincolo, dincolo! Departe... în larg! În larg! Departe, mai departe şi încă mai departe, dincolo! Acolo unde cele două azururi îşi dau mâna şi se topesc în nimic... acolo trebuie să ajungă Bell!

— Bine, Isabel, murmură Lucy, dar asta ar însemna să mergem până în îndepărtata Anglie sau Franţă; ai găsi prea puţini prieteni în îndepărtata Franţă, Isabel!

— Prieteni în îndepărtata Franţă? Şi ce fel de prieteni am eu aici? Tu mi-eşti prietenă? În străfundurile inimii tale îmi vrei binele? Iar în ceea ce te priveşte pe tine, Pierre, îţi sunt doar o povară; îţi răpesc toată fericirea! Da, vreau dincolo... dincolo... acolo departe! Asta mi-e voinţa! Lăsaţi-mă! Lăsaţi-mă să plec!

O clipă Lucy rămase cătând nedumerită de la unul la altul. Dar în clipa următoare atât ea cât şi Pierre o ţineau pe Isabel care se zbătea, în timp ce cu toţii se loveau de balustrada punţii. O traseră înapoi; îi vorbiră, o liniştiră; dar, deşi mai puţin îndârjită, Isabel continua să o privească pe Lucy cu neîncredere şi pe Pierre cu adâncă mustrare.

Nu mai coborâră la ţărm, aşa cum le fusese planul, ci se bucurară când, strângând parâmele, micul vas o porni pe drumul de întoarcere.

Odată ajunşi înapoi, Pierre le grăbi din nou pe tovarăşele lui când trecură prin îmbulzeala de neocolit a străzilor; de îndată ce ajunseră pe străduţele mai liniştite, răriră pasul.

IV

Înapoiaţi acasă, Pierre le lăsă pe cele două tinere în liniştea iatacurilor lor şi rămase o vreme tăcut şi îngândurat lângă soba din sufragerie. Tocmai se pregătea să intre la el în cameră, din coridor, când Delly veni după el şi îi spuse ca uitase să-i dea de ştire, dar că va găsi două scrisori care veniseră în timp ce ei erau plecaţi.

Pătruns în chilioara lui şi trăgând încet zăvorul – zăvor care în lipsă de ceva mai potrivit se întâmplă să fie un vechi pumnal ştirb – se îndreptă, fără să-şi scoată pălăria, cu pas rar, către masă, cercetând din priviri scrisorile. Erau aşezate cu peceţile în sus; le ridică, câte una în fiecare mână, şi le ţinu îndepărtate de ochi, pe muchie.

„Nu văd scrisul, nu ştiu încă dacă sunt pentru mine sau nu, şi totuşi simt că ţin jungherele care-mi vor da lovitura de moarte; înjunghiat mă voi lăsa, dar nu voi pregeta să-i străpung şi eu pe alţii. Care tăiş să-l încerc mai întâi? Acesta!”

Şi deschise scrisoarea din mâna stângă:

„Domnule,

Eşti un şarlatan! Ne-ai făgăduit că o să scrii pentru noi un romanţ pe gustul publicului şi, încasând bani grei, ne-ai trimis la tipar fiţuici cuprinzând laude deşănţate, şterpelite de la atei ticăloşi, Lucian şi Voltaire. Graba noastră de a prididi cu publicaţiile ne-a împiedicat să cercetăm până acum ciornele cărţii dumitale. Să nu ne mai trimiţi nicio foaie de hârtie! Nota de plată pentru ceea ce s-a tipărit până acum, precum şi pentru arvuna ce ai primit în chip necinstit, se află în mâinile avocatului nostru, care are poruncă să purceadă la treabă cu toată asprimea.

Oţel, Cremene şi Azbest.”

Împături scrisoarea din mâna stângă, o aşeză sub talpa cizmei stângi şi o strivi apăsat cu piciorul; deschise apoi scrisoarea din mâna dreaptă.

„Pierre Glendinning,

Eşti un mincinos, un om de nimic şi un sperjur. Ţi-am trimis această scrisoare doar pentru a-ţi arăta negru pe alb minciuna în care te lăfăi; pune-o la inimă, ca să-ţi treacă în sânge şi să-ţi colcăie în trup! Am lăsat să treacă o vreme, pentru ca ura noastră să se întărească şi să sporească. În parte şi

împreună, te însemnăm cu fierul roşu al dispreţului nostru, cu pecetea de mincinos; mincinos, pentru că acesta este cel mai vrednic de dispreţ şi mai scârbavnic nume pentru un bărbat; un nume bun pentru toate ticăloşiile.

Glendinning Stanly

Frederic Tartan."

Împături şi scrisoarea din mâna dreaptă şi, punând-o sub călcâiul drept, îşi încrucişă braţele şi stătu călcând în picioare cele două epistole.

„Fleacuri! dar mi s-au întâmplat tocmai acum şi tocmai mie, semne ale tuturor nesfârşirilor. Sunt potcovit cu ură! Ei bine, pe aceste potcoave voi galopa spre izbăvirea mea! Nu mai am de încheiat nicio socoteală cu nimeni. Pâinea vieţii şi răsuflarea cinstei îmi sunt smulse de la gură de către omenire; puţin îmi pasă de răsuflarea şi pâinea omenirii! Păşesc dincolo de lumile bicisnice în tăria largă şi vă chem la luptă, unul pentru toţi! Oh, Glen, oh, Fred! Sar în întâmpinarea îmbrăţişării voastre zdrobitoare! Ah! cât vă iubesc pe voi, cei ce mă puteţi face încă să urăsc, într-o lume care altfel nu merită decât dispreţ nepăsător! Ia stai! unde e catastiful acestui şarlatan, al acestui măsluitor? Acolo, pe tejgheaua lui mârşavă, pe care măsluitorul şi-a alcătuit terfeloaga murdară, acolo am să i-o bat în cuie cum se cuvine unui înşelător descoperit! Ţintuit în cuie am să-l scuip şi am să fiu primul care să-l batjocoresc! Şi acum, la drum, să-mi întâlnesc soarta, ce mă va întâmpina în stradă."

Şi, cu pălăria pe cap, în mâna cu scrisoarea lui Glen şi a lui Frederic, trecu prin camera lui Isabel, mergând ca prin somn. Dând cu ochii de el, ea scoase un ţipăt slab, sfâşietor, la vederea chipului nepământesc de palid şi rătăcit; apoi, nefiind în stare să se clintească din loc, rămase împietrită pe scaun, ca şi când ar fi fost o mumie îmbălsămată, acoperită cu o pojghiţă de gheaţă.

Pierre nu o băgă de seamă şi trecu fără să se oprească prin celelalte camere, intrând în iatacul lui Lucy fără să bată la uşă. Ar fi ieşit şi de acolo pe coridor, fără să scoată un cuvânt, dar ceva îl împiedică.

Făptura de marmură şedea în faţa şevaletului ei; alături avea o cutiuţă cu cărbune ascuţit şi câteva creioane; vărguţa pictorului stătea să atingă pânza; ţinea cărbunele în două degete, în timp ce cu aceeaşi mână ştergea uşor cu miez de pâine o trăsătură greşită de pe hârtie. Podeaua era plină de fărâmituri de pâine şi praf de cărbune: privind la şevalet, îşi văzu portretul prinzând viaţă.

Văzându-l, Lucy nu tresări şi nici nu se mişcă; ca şi când propria-i nuieluşă ar fi vrăjit-o, rămase ca într-un vis.

— Tăciuni stinşi ai vetrelor moarte te înconjoară, fată de nea; cu tăciuni stinşi cauţi să aţâţi flăcăruia dragostei pierite. Nu mai risipi pâinea; mănânc-o... amară cum e!

Se întoarse şi ieşi pe coridor, oprindu-se cu braţele deschise între cele două uşi, a lui Isabel şi a lui Lucy.

„Către voi două se îndreaptă acum ruga mea. Fie ca de pe scaunele unde staţi acum, nevăzute şi îngheţate, să nu vă mai mişcaţi niciodată; măscăriciul adevărului, măscăriciul virtuţii, măscăriciul sorţii vă părăseşte pentru totdeauna!”

Coborând în grabă scările în spirală, cineva îl strigă de jos:

— Hei, băiete! unde-o întinzi aşa fuga? Stai, îţi spun!

Dar, fără să-l bage în seamă, Pierre fugi. Millthorpe îl privi neliniştit, vroind parcă să-l urmeze, dar se opri din nou.

„Glendinning ăsta a avut întotdeauna o vână cu sânge stricat; acum i s-a umflat de parcă i s-ar fi strâns prea tare legătura deasupra ei. Mi-e frică să mă iau după el, deşi inima-mi spune că n-ar fi rău s-o fac. Să mă duc oare la el acasă şi să întreb ce lucru groaznic i s-a mai întâmplat? Nu, nu încă. Să nu-şi închipuie că-mi bag nasul în treburile lor... zic unii că aşa mi-ar fi firea. Să aştept mai bine; să vedem ce se mai întâmplă. O să mă plimb prin faţa casei şi apoi... om vedea!”

V

Pierre ajunsese între timp într-un colţ îndepărtat al clădirii şi intrase în camera unuia dintre Apostolii pe care îl cunoştea. Camera era goală. Şovăi o clipă; se duse apoi drept la un raft de cărţi care avea un scrin dedesubt.

„Aici am văzut că le-a pus; aici... ba nu, aici... ia să încercăm şi sertarul ăsta.”

Deschizând cu forţa sertarul încuiat, descoperi o pereche de pistoale, un corn cu praf de puşcă, o pungă cu gloanţe şi o cutie verde, rotundă, cu capse.

„Cine ştie ce minunate scule va fi folosit Prometeu! Mai minunate sunt însă acestea, care într-o clipă pot să desfacă tot ceea ce a făcut el în nu ştiu cât timp! Aşa! Două ţevişoare care vor face mai multă zarvă decât cele o mie de cimpoaie ale Harlemului. Au în ele muzicuţa pregătită? Nu? Uite puţin praf pentru nota cea mai de sus; prişniţe calde pentru tenor; şi un glonţişor de plumb pentru încheierea basului! Şi... şi... şi da! pentru prişniţa de pe frunte, am să le trimit înapoi minciuna lor şi am să le-o înfig arzândă în creieri!”

Smulse din scrisoarea lui Glen şi a lui Fred acea parte care îl făcea cu precădere mincinos; rupând-o în jumătate, o îndesă deasupra gloanţelor.

Vârî câte un pistol în buzunarele de la piept ale surtucului şi, luând-o pe din dos, ieşi în strada din spate, îndreptându-şi paşii către strada cea mare a oraşului.

Era o zi rece, dar limpede, liniştită, cu un soare cu dinţi; între ceasurile patru şi cinci după-amiază; ceasurile când marele bulevard gemea de căleşti semeţe şi de plimbăreţi îngâmfaţi, bărbaţi şi femei. Toată omenirea asta se înghesuia mai ales pe trotuarul larg dinspre apus; celălalt era aproape gol şi pe el umblau numai hamalii, chelnerii şi băieţii de prăvălie. Dimpotrivă, pe cel de apus se vedeau scurgându-se în sus şi în jos două şerpuiri de viaţă împopoţonată cu mătăsuri, şaluri şi postavuri fine, frecându-se unele de altele precum cozile lungi, blegi şi strălucitoare ale unor păuni rivali ce trec ţanţoşi unul pe lângă celălalt.

Neamestecându-se cu niciunul dintre şiruri, Pierre rămase în mijloc. Văzându-i chipul crâncen şi amarnic, trecătorii îl ocoleau mergând fie pe lângă ziduri, fie pe lângă bordură. Neatins le urmărea Pierre trecerea, deşi se afla în inima lor, aplecat cum era asupra ţelului său neabătut. Mergea cu ochii la pândă; privea mai ales la celălalt trotuar, căci pustietatea lui nu îl înşela; mersese şi el de multe ori pe partea cealaltă, ca să poată privi mai bine mulţimea de pe trotuarul de apus.

Tocmai când ajunsese într-un loc larg deschis, triunghiular, de jur-împrejurul căruia se înălţau cele mai impunătoare clădiri ale oraşului, ca pe un fel de avanscenă, îi văzu de departe pe Glen şi pe Fred venind pe partea

cealaltă. Mai făcu câţiva paşi şi îi văzu traversând pieziş, ca să se întâlnească faţă-n faţă cu el. Merse mai departe, când, rupând-o deodată la fugă, lăsându-l în urmă pe Fred, rămas în loc (căci nu vroia să fie doi care să înfrunte unul singur) şi răcnind „Mincinosule!”, „Ticălosule!”, Glen se repezi la Pierre din faţă ca un fulger crunt, astfel încât lovitura biciului său din vână de bou îl nimeri pe Pierre peste obraji, lăsând o dâră pe jumătate albă, pe jumătate sângerie. În aceeaşi clipă cei din jur se îndepărtară şi îi lăsară în mijloc, faţă în faţă, împrăştiindu-se cuprinşi de groază.

Dar Pierre, încleştându-şi mâinile în cele două buzunare ale surtucului, se scutură de încleştarea înnebunită a două fete care alergaseră să-l oprească, smulse pistoalele şi se năpusti asupra lui Glen.

— Pentru lovitura ta, primeşte două morţi! Mi-e neasemuit de dulce să te ucid!

Caldarâmul era acum stropit de sânge din sângele său; stinsese cu mâna lui numele de Glendinning, ucigând singura fiinţă nevrednică de el şi care îl mai purta; dar Pierre fu doborât de o sută de braţe furioase.

VI

În acel amurg Pierre zăcea singur într-o celulă scundă a închisorii oraşului. Tavanul greu de piatră aproape că i se odihnea pe creştet, astfel încât lungile şiruri şi galerii de celule de deasupra păreau îngrămădite pe umerii săi. Obrazul ce nu mai era al unui muritor, nemişcat şi albit, era uscat; dar obrajii de piatră ai zidurilor erau umezi. Înserarea strivită din curticica strâmtă se strecura printr-o crăpătură brăzdată de gratii şi cădea în drugi de umbră, vărgând podeaua de granit.

„Iată deci sfârşitul timpuriu sosit la vreme; ultimul capitol al vieţii, pus ca un petic în mijlocul ei; nici cartea nici autorul ei nu au vreo urmare, deşi amândoi şi-au aşternut ultima slovă! Înţelesurile nu s-au desluşit! De-aş fi fost lipsit de inimă şi de m-aş fi lepădat de fata de la Poiana Şeii, alungând-o cu trufie, aş fi fost poate fericit o viaţă întreagă pe acest pământ şi aş fi avut poate o viaţă fără de moarte în ceruri! Acum nu mă aşteaptă decât iadul, în amândouă lumile. Fie! Din flăcări am să-mi făuresc o trâmbiţă şi cu răsuflarea mea de foc îmi voi suna înfrângerea! Dar mai întâi îmi trebuie un alt trup! Tânjesc după moarte ca să scap de acest obraz necinstit! *Spânzurat până la ultima suflare...* Nu, dacă v-o iau înainte! Să trăieşti acum înseamnă să fii mort, şi să mori înseamnă să trăieşti; sufletul meu are nevoie de o sabie ca să-l scoată la lumină! dar stai!... călăul?... cine vine?”

— Soaţa şi verişoara ta... aşa zic ele; aşa o fi... eu le dau voie să stea până la douăsprezece, gâfâi vocea gardianului, împingându-le pe cele două tinere şovăitoare în celulă şi încuind uşa după ele.

— Umbre palide, dacă am fi pe lumea cealaltă, nu aţi avea ce căuta aici. Plecaţi! Îngerul cel bun şi îngerul cel rău! Acum Pierre e mai presus de voi!

— Oh, acoperişuri şi înşeptite ceruri de piatră! Nu tu eşti ucigaşul, ci sora ta te-a ucis, frate, oh, fratele meu!

Auzind aceste vorbe gemute de Isabel, Lucy se zbârci ca o frunză veştejită şi căzu fără zgomot la picioarele lui Pierre.

El îi puse mâna pe inimă.

— Moartă! Fată! Soaţă ori soră, sfântă ori diavol! Apucând-o pe Isabel strâns: Sânul tău nu musteşte viaţă pentru prunci, ci lapte pentru moartea ta şi a mea! Dă-mi otrava!

Şi, sfâşiindu-i rochia, smulse sticluţa tainică pe care ea o adăpostea acolo.

VII

Seara, gardianul astmatic şi îndesat mergea cu paşi greoi de-a lungul galeriei slab luminate, oprindu-se în faţa unuia din şirurile de celule asemănătoare unui fagure de miere.

— Tot acolo or fi, în gaura aia ca un fagure, porumbiţele ale două pe care le-am lăsat?... Hm! Hm!

Deodată văzu în celălalt capăt al galeriei o umbră care se desprinsese din cadrul unei bolte, alergând către un ofiţer slujbaş al închisorii ce trecea şi apropiindu-se cu pas grăbit de gardian.

— Alte rude! Inşii ăştia într-o doagă sunt totdeauna de faţă înainte de a doua moarte, dat fiind că au scăpat-o pe prima. Hm! Dar e înspumat de-a binelea! Gâfâie mai abitir decât mine!

— Unde e ea? strigă Fred Tartan; doar nu în hruba ucigaşului! Am căutat-o, draga de ea, imediat după crimă; dar nefericita creatură mută pe care am găsit-o acolo nu făcea altceva decât să-şi frângă mâinile şi să arate spre uşă; amândouă păsărelele zburaseră! Unde e? Vorbeşte, paznicule! Am căutat-o în lung şi-n lat, doar aici nu! A venit în zbor vreun înger, poposind în iadul tău de granit?

— Stai, măi omule! Parcă e ţicnit ori scăpat de la balamuc! gâfâi paznicul, întorcându-se către slujbaşul care se apropiase.

— Domnul caută o tânără domnişoară, sora lui, nevinovată, dar legată de ucigaş. Au venit să-l viziteze nişte femei?

— Cum să nu, sunt două la el, şi arătă cu degetul înapoia lui.

Fred se repezi spre celula arătată.

— Uşurel, uşurel, tinere – (zornăindu-şi lanţul de chei) – uşurel, până descui... eu sunt aici cămăraşul! Na, că mai vine unul.

Pe sub aceeaşi arcadă se apropia acum cu pas iute altă umbră, urmată de un al doilea slujbaş.

— Unde e celula? întrebă Millthorpe.

— Vrea să vorbească cu ucigaşul, explică al doilea slujbaş.

— Doi iepuri dintr-o lovitură, gâfâi paznicul, deschizând cu un scrâşnet uşa celulei. Aicea e salonaşul, domnilor, poftiţi, vă rog. O adevărată capcană de şoricei, nu? Poţi să auzi o cârtiţă săpându-şi galeriile în celălalt capăt al lumii... au adormit cu toţii?

— M-am împiedicat! strigă Fred dinăuntru. Lucy! Lumină! Lucy!

Şi bâjbâi cu braţele întinse prin celulă, lovindu-se de Millthorpe care pipăia şi el în întuneric.

— Nu-mi sta în cale! În lături! Hei, lumină! Lucy! Lucy! A leşinat!

Mai căutară o clipă şi se depărtară unul de altul în celulă; o clipă nu se auzi niciun sunet, ca şi când toate răsuflările ar fi fost înăbuşite.

Când cineva vârî pe uşă un capăt de lumânare, toţi îl putură vedea pe Fred îngenuncheat pe podea, ţinându-şi sora în braţe, pe Millthorpe alături de Pierre, ţinându-i mâna rece, iar Isabel, care mai mişca încă, sprijinită de zid între ei.

— Da, da! Moartă! Moartă! Moartă! Fără vreo rană... Scumpele ei aripioare ascund rana. Ticălos venit din iad, asta e fapta ta diavolească! Puşca ta blestemată a doborât această îngerească păsărică! Dumnezeule! Dumnezeule! Mă ucizi cu această privelişte!

— Vâna cea otrăvită s-a spart, şi iată potopul pe care l-a făcut! Ah, Pierre! Vechiul meu tovarăş, Pierre... Coleg, camarad, prieten! Plimbările noastre prin pădure! Ar fi trebuit să râd mai des de tine şi să te avertizez cu glumele mele de primejdia închipuirilor tale, dar n-ai vrut niciodată să mă asculţi! Câtă nevinovăţie dispreţuitoare zăboveşte pe buzele tale, prietene! Mâna ţi-e pârlită de praful de puşcă al ucigaşului, şi totuşi e mătăsoasă ca a unei femei! Dumnezeule, degetele se mişcă! Strânsoare fără cuvinte. S-a terminat!

— Totul s-a terminat şi voi încă nu ştiţi nimic! se auzi o şoaptă dinspre perete şi dintre degetele lui Isabel căzu sticluţa goală ca o clepsidră, din care ultimul fir de nisip s-ar fi scurs, iar ultimul fior o cutremură pe podea; trupul ei se aplecă încet într-o parte şi, căzând la pieptul lui Pierre, părul ei cel lung îl năpădi precum o viţă sălbatică ce-l cuprinse în braţele-i de abanos.